

पक्षिचिन्तन

वर्ष-७

अंक-१

संपादक नवीन गांधी

मार्ग ११४५२
 ३३ (मार्ग २४६४)
 ३१२

उपाध्यक्ष पक्षिचिन्तन, रत्ना ३

ગ્રંથાવલોકન

ગીત નિર્ઝર : | પુસ્તક બીજું | પ્ર. વિદ્યાર્થીમંડળ, વાલોડ; કિં. છ આના; ૫૦ ૫૨.

વેડછી પાસે આવેલા વાલોડ ગામમાં આવેલું વિદ્યાર્થીમંડળ પોતાની સંસ્કારી પ્રવૃત્તિઓ માટે એ આખા વિભાગમાં જાણીતું છે. આજે વિદ્યાર્થીઓમાં જાગૃતિ આવી છે. તેઓએ દેશના ઘડતરમાં પોતાનો ફાળો આપવો જ રહ્યો. સૌ વિદ્યાર્થીઓને માર્ગદર્શક ધર્મ પઠે એવી પ્રવૃત્તિઓ આ મંડળ ઉપાડે છે, એ ખરેખર આજકાલ છે.

આજકાલ સિનેમાનાં ગીતો જ યુવાન વિદ્યાર્થીઓ જ્યાં ત્યાં ગાતા ફરે છે. અવાં અસંસ્કારી અને ભાવનાવિહીન ગીતો યુવાનહૃદયને પુરુષાર્થહીન બનાવી મૂકે છે. તેથી એવાં ગીતોની જગ્યાએ સારાં ગીતો આપવામાં આવે તો જરૂર સૌ વિદ્યાર્થીઓ સંસ્કારી બની શકે અને તેઓમા ઉચ્ચ ભાવનાઓ આવિર્ભાવ ધર્મ શકે. આ ઉદ્દેશને લક્ષમાં રાખી વિદ્યાર્થીમંડળ પોતાની પ્રવૃત્તિ કરે છે એ મંડળે આનાં ગીતો વાલોડ મહાસભામાં, સૂરન જિલ્લામાં, તથા અન્ય સ્થળે અનેકવાર ગાયાં છે. એવાં ગીતોને સંગૃહીત કરવામાં આવે તો આથી બેવડો હેતુ સરે. એ દૃષ્ટિએ આ મંડળે પુસ્તકા રૂપે એ ગીતોનો સંગ્રહ પ્રસિદ્ધ કરવાનું કન્યાશિક્ષકારી કાર્ય ઉપાડ્યું છે.

પ્રસ્તુત પુસ્તિકા એવાં ગીતોનું બીજું પુસ્તક છે. આ સંગ્રહમાં દર જોટલા ગીતો લેવામાં આન્યાં છે એમાં ધ્યેય ગીતો, ભક્તિ ગીતો, ઝંતુકેતલમ ગીતો, વધાર્થીમંડળ ગીતો, ગાંધી ગીતો, ઊર્મિ ગીતો, એવા વિભાગો પાડવામા આન્યા છે. ગરબા પણ સારા પ્રમાણ છે.

આવી જાહેર પ્રવૃત્તિ કરનારા સૌ મંડળો આ પુસ્તિકા પોતાની પાસે રાખે એવી જલામણ કરીએ છીએ.

ભૂદાન-યજ્ઞ : સંગીત રૂપકું લે. નાયાલલા દવે, પ્ર. વલુભાઈ દાઢ, સૌરાષ્ટ્ર જ્ઞાનિદાન સમિતિ, રાજકોટ; કિં. એક આનો; ૫૦ ૨૬.

પૂર્વ વિભાગીની ભૂદાન પ્રવૃત્તિએ આપણા દેશમાં નવું ચેતન રેડ્યું છે એમાં આ ગીતોનું સમાજમાં પણ જાગૃતિ આણવાનું કાર્ય ઉત્સાહપૂર્વક થઈ રહ્યું એમા આ ગીતોની નાગરિક જાગૃત્યનું સ્થાન લી છે. આપણા જાગૃત-સૌરાષ્ટ્રમાં પણ આવા મયલના જન્મ છે સાધુશ્રી નાયાલાલ દવેનો આ દિશામાં અવેલો. રાણી જાગૃત્ય છે

શ્રી નાયાલાલ દવે પોતે કવિ છે તેથી એઓએ રચેલા આ સંગીત રૂપકનાં ગીતો. હૃદયવાહી અને ભાવનાપ્રધાન છે.

તદુપરાંત આ પુસ્તિકામા અન્ય ગીતો પણ આપવામાં આવ્યાં છે.

‘દેશની ઉપર સૌથી પહેલા સર્વ પ્રવલ્ને જાનના અધિકાર વિસ્તારો. ત્યારપછી પ્રેમનો અને કર્મનો અધિકાર સહેજે ચો ક્યો થઈ રહેશે.’ — શુકદેવ

CHIRIYA

ਉੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਲਈ

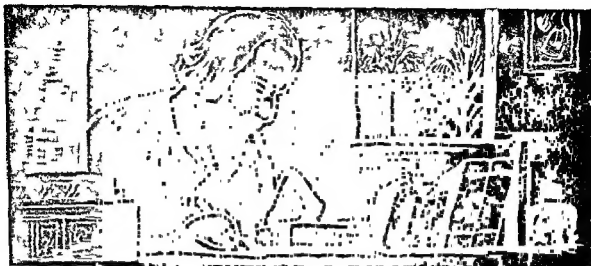
1944

ਬੁਨੀ ਖੋਲ੍ਹ ਕਰਕੇ
 ਤੁਹਾਨੂੰ ਨਿਰਠਕੀ
 ਪੜ੍ਹਾਂ ਉੱਚ ਸਿੱਖਿਆ
 ਨਿਰਠਕੀ ਕਰੋ।
 ਆਪਣੀ ਸਿੱਖਿਆ

1944

કોઈ પણ પ્રીતિ
સા પૂર્ણપણે અકૃત્રિમ
અને પરિપક્વ હોઈ
જ ન શકે, - જો તેનું

મઠાણ પ્રત્યક્ષ જ્ઞાનના પાયા ઉપર ન
થયું હોય તો પ્રેમ અથાક પ્રયત્ને
લાભવાને ઇચ્છે છે અને લાભપિછાન
થતા પ્રેમ વધારે સાચો અને ઊંડો
બને છે. આપણા સ્વદેશપ્રેમને એ
પાયાની યોગ્ય છે, અને આપણા
મનમા જો એ પાયો સ્થાપના અકમળ
આમકુ વેદા ન થાય, તો આપણે
સ્વદેશપ્રેમનું અભિમાન ન કરીએ
એ જ મારું જો એ પ્રેમનું
અભિમાન કરવાનો સાચો અધિકાર
આપણે મેળવી ન શકીએ તો સ્વદેશ એ
આપણો સ્વદેશ નથી જ્ઞાનદ્વારા, પ્રેમ
દ્વારા, સેવાદાટ પરિપૂર્ણ ઉપયોગ દ્વારા જ
એ અધિકાર મેળવી શકાય છે જગતમા

સાચો દેશપ્રેમ

ચુરહેર

૭

જે પ્રજા દેશ ઉપર
પ્રેમ રાખે છે તે
અનુરાગપૂર્વક સ્વદેશ
ની બધી માલિકી
પોતે રાખે છે. પરંતુ પોતાની
આશાએ મીઠા માકીને એસી રહેતી
નથી સ્વદેશની સેવા યથાશક્તિ
પોતે કરે છે, કેવળ બીજાની કર્તવ્ય
ભાવનાને લગત કરવાના ઉપાય
ચોધતી નથી, અને દેશની અમસ્ત
સ પત્તિને પોતાના પૂરેપૂરા ઉપયોગમા
બેવાનો પ્રયત્ન કરે છે - વિદેશી
વેપારીના અશુભાગમનની સહ જોઈને
પોતાને સ્થાનો બિખારી બનાવી
મૂકતી નથી એટલે જ આજે આપણા
વિદ્યાર્થીઓને કહું છું કે દેશની ઉપર
સૌથી પહેલા સર્વ પ્રયત્ને જ્ઞાનનો અધિ
કર વિસ્તારો, ત્યાર પછી પ્રેમનો અને
કર્મનો અધિકાર સહજે મોકલો. યદ્ય સ્વદેશ

કોઈ વન્દો, કોઈ નિન્દો

જર્મિ જસવત

૨

[ભગવાનના ભક્તોને આ જગતના લોકોની સ્થિતિ નિ દાની ખટ્ટુ પરી નથી હોતી. તેઓ તો ભગવાનનું અનન્ય શરણ લઇને સ માર્ગ આગમ થપના રહે છે જગત અને જગતની રીત જુદી જ છે જગત જોને સુખ મને છે તેને ભગત ભવ ખંધતકારી કુખ માની તેન થી દૂર રહે છે આથી જગતના સામા ય મ સારી લેકોના બવહારમા અને ભક્તજનોના બવહારમા એ > લેદ હોય છે તથી આનો રેખીતો તકાવત જોહને કંદલાક લોકો ભક્તની નિ દા કરે છે અને કેટલાક લોકો તેની સ્થિતિ પશુ કરે છે પશુ ભક્તને તો ઝોની કરી પરી નથી તે તો ભગવ નની કૃપા તેના પર સદા વરસા કરે અને આ ભવસાગરમાંથી તે પાર ઉતારે એટલું જ કમ છે આ > અનન્ય પ્રભુકરણ લેવાથી ભગવાને જાનોતી સ જ દ પેલા રાખી છે એનું સમરણ કરાતી આ ભગવનમાં ભક્ત જર્મિ જસવત આપણને પશુ એવુ જ પ્રીતસાદન આપે છે]

ભ જન

કોઈ વન્દો, કોઈ નિન્દો, કોઈ કેસે કહો રે ।
સ્વનાથ માથે પ્રીત બાધી, હોય તેમે હોય રે ॥ ૧૦ ॥

હમય મ્યાને મોહ બોધી, નીર થા બરપૂર રે ।
નમચકને કૂર્મ હોતરે રાખ કીની પીઠ રે ॥ ૧ ॥

બદ્ધ મૂર્ધા નિમિ જયોન, સ્વલા બલિ આકારા રે ।
જય હોપર પાપાખ તારે, કપો ન તારે દાસ રે ॥ ૨ ॥

જપન શિવ, સનકાક મુનિજન નાર્દદાંદ સત રે ।
જન્મ જન્મકે દેવામી સ્વપનિ દાસ જર્મિ જસવત રે ॥ ૩ ॥

સ્વરૂપદર્શન

અકાશાનંદ્ય

દેહાભિમાન વિધ્વસ્ય ધ્યાનાદાત્માનમદ્વયમ્ ।

પરચન્ મત્પ્રોડમૃતો ભૂત્વા ઈત્ર પ્રહ્લ સમપ્રનુતે ॥

અર્થ ધ્યાનથી દેહાભિમાનનો વિધ્વસ કરીને અદ્વિતીય આત્માનો સાક્ષાત્કાર કરતાં મનુષ્ય અમર થઈને આ શરીરમાં બદલને પામે છે

ગોપીચંદ્રરાજ મેનાવતીના એકના એક સ્વરૂપવાન પુત્ર હતા એક અર્થે ગોપીચંદ્રરાજ પોતાના જન્મકાલે રાજ્યમહેલનો વચલા ચોકમાં સોનાના રત્ન જડિત બાજુ પર સ્નાન કરવા બેઠા હતા અને તેની અદ્ય પટરાણીઓ તેને નાના પ્રકારના સુગંધી પદાર્થો સહિત સ્નાન કરાવતી હતી તે વખતે મેનાવતી મહેલના ઝરૂખામાં બેઠી હતી તેની નજર ગોપીચંદ્ર ઉપર પડવાથી મનમાં વિચાર કરવા લાગી કે અહા ! વિધ્વીની રચના કેવી આશ્ચર્યકારક છે ! કામદેવને મોહ પમાડે એવા દેહમાંથી જ્યારે પ્રાણરૂપી પખી બેઠી જાય છે, ત્યારે એ પ્રાણરહિત દેહ જોનારને કેવો બચકર લાગે છે ! આના પિતાનું શરીર પણ જ્યારે પ્રાણરહિત થયું ત્યારે અગ્નિ બચકર લાગતું હતું જ્યારે કાળે પોતાની સ્ત્રી બિછાવી ત્યારે એ સુદર દેહમાંતુ કઈ પણ રહ્યું નહિ આવી રીતે પતિનું સ્મરણ થતા જ મેનાવતી રડવા લાગી ગોપીચંદ્રને ખબર પડતા માતાને ઉદાસ થવાનું કારણ પૂછ્યું ત્યારે માતાએ કહ્યું 'પુત્ર, તારે માટે જ ઉદાસ થઈ છું તારા પિતા અને અન્ય સબ ધીઓના તારા જેવા જ શરીરો બરમીભૂત થઈ ગયા છે તેમ તારું પણ થશે, એ વિચારથી અને જડવું આવ્યું હતું' ઉપરે માતાએ 'તું મરણધર્મથી રહિત થા' એ ઉપદેશ કરી રાજપાટ છોડાવી તને સુક્રિતને રસ્તે ચડાવ્યો

દેહ મલિન અને મરણધર્મવાળો હોવાથી તેને બજવાથી જન્મમરણ ધાય છે અને શુદ્ધ તથા મરણધર્મથી રહિત આત્માને બજવાથી પુરુષ સુક્રત ધાય છે આ સબ ધર્મા શ કરે બગવાન કહે છે

શબાકાર યાવદ્બજતિ મનુજસ્તાવદ્શુચિ

પરેભ્ય સ્વાત્કેન્દ્રો જનનમરણવ્યાધિનિલય ।

ચક્રાત્માન શુદ્ધ કલમતિ શિવાકારમચલ

તદા તેભ્યો સુક્રતો બર્વાત હિ તદાહ શુતિરપિ ॥

અર્થ : જ્યાં સુધી મનુષ્ય સખ જેવા શરીરને બળે છે ત્યાં સુધી અપવિત્ર રહે છે મીલ્ઓથી કનેસ તામે છે તથા જન્મમરણ અને વ્યાધિના સ્થાનરૂપ રહે છે જ્યારે શુદ્ધ કૃત્યાણુસ્વરૂપ અને અચળ આત્માને બળે છે ત્યારે તે બજાથી મે કલો યાય છે એમ શ્રુતિ પણ કહે છે

દાદાની વાતો

શ્રી ધર્મચિંતકાવી

અમારા ઘરમાં, અને યાદ છે કે, એક જ પાંદડી હતી, એક ભેડ જ ભોડાની હતી અને એક છાંયી હતી જેને બહાર જવાનું થય તે એ પહેરે બધાના પહેરવાથી પાપ ગીને અને ભોડાને આકાર જેવું કાઢી રહ્યું નહોતું!

આજે દેશમાં ગાંધીવાદ તુ તેવુ થયુ છે! દરેક જણ એનો પોતપોતાની જરૂર મુજબ ઉપયોગ કરે છે, તેથી ગાંધીવાદ ના આકાર જ સમજાતો નથી માટે ગાંધીની દયા આવતી હોય તો એ બાપડા ગરીબનો વાદ ન બનાવે. નહીં તો 'ગાંધીવાદ'ના વિવાદમાંથી વિખવા. ઉત્પન્ન થતા, 'ગાંધીવાદીઓ' એક મેકને વાકે લોકવા દોડાશે કે પછી હુરિ જનની કૃષિથી એકમેકને માથે અક્ષયથી જે મજસુસે વાદોતુ જ નિરાકરણ કરવા આન્યો હતો તેનો વાદ કરવા બેડા તો કેવો અનર્થ થયે! ઇન્દિયકુષાએ ગાંધી એવો દખીલિ હતો જેના હાડાડાના શસ્ત્રો બની શકે તેમ જ નથી પરુ કાલિયુ દર્શન તે છે જે માણસને માણસ સ થયે બેગરે છે અલગ નથી કરતુ "

એ છુટુ

એક ખૂબ ગરીબ આધણે છુટ્ટો હતો એણે લાગુ તપ કરીને ભગવાનને પ્રસન્ન થયા બમરાને દર્શન નાપયા અને કહ્યુ, માગ માગ નાગે તે આપુ એ ઘરડો હતો આધણે હતો અને ગરીબ પણ હતો ત્રણે દુ ખ ટલે એવુ એને માગવુ હતુ અને ભગવાન તો એક જ વરદાન આપે એટલે છુટ્ટુએ માગ્યુ, " મારો પૌત્ર ચાલીની કુલીમ

નડાતો ભેદ " અને આમ એને આખ આપરહા અને અટળાક ધન ત્રણે મળ્યા

આપણા દેશમાં એક એવો છુટ્ટો પણ થઈ ગયો જેને આપણે દેશનો આપ માનીએ છીએ તેણે પણ આપુ જ યુક્તિવાળુ વરદાન માગ્યુ હતુ તમને તો ભણે છે! કે એ પોર બહર અને રાજકોના દિવાનનો દીકરો હતો, બળીને મેન્ટિસ્ટર થયેલો, કમાતોકમાતો બાગ બચ્ચાવાળો સસારી માણસ હતો પણ એણે શુ માગ્યુ ખબર છે? એણે વરદાન માગ્યુ "હે ઇન્દિયર! હુ શિલ્પીના સિદ્ધાસ્તન પર એક બગીચી દીકરીને મેકેલી જેવા ઇચ્છુ છુ " અને આમ એણે મગી રહી અને ગરીબ ત્રણેનો એક સામઠો ઉદાર ઇચ્છ્યો!

'કેરર એઈલ'—ગાંધીનુ, વિનોબાનુ એક જણે ટાકટરને ત્યા પચીસ વરસ બાગલા બરીને અનુભવી કેમ ઉન્ડર'તુ માન વતુ "શિ ગુડુ સ પાદન કયુ" અને જેમ માણુ સના નામ ધાન નથી રહેના—હા ત આ બાઈતુ નામ જેમ તેમ યાદ રા જ્યુ તો હાતુ—શુ ગાણી કે ઝીણા ? હ બાની—તેમ એ ભઈસાહેબને દવાના નામ યાદ ન રહેતા એક દિવસ ટાકટર બીમાર પડ્યા—ટાકટરે બીમાર ન જ પડવુ એવો ડાયદો યવો બાકી છે એટલે આ ભાઈસાહેબે અવેલ ટાકટર તરીકે કામ કરવા માડ્યુ તાવનો દરદી આપે તેને કાપી આપ્યુ, 'કેરર એઈલ (એર ડીક)

પોએ' માણું દુખવાવાળો આવ્યો તો
'કેસ્ટર ઓઈલ પોએ.' શરહીનો દરહી આવ્યો,
'કેસ્ટર ઓઈલ પોએ'।

ગાંધી આવ્યો જ વેધ હતો એવું ઘણાને
લાગ્યું. ગાંધી કહે, 'અંગ્રેજ પાસેથી રાજ
લેવું છે? ચરખા' ચલાવ અરુપૃથકતા નિવારણ
કરવું છે? ચરખા ચલાવ ધરખા અનાજ નથી? ચલાવ ચરખા' સાબળનારા દગ રહી જતા
પણ આણે તો ચરખા ચલાવડાવીને અંગ્રેજને
ચાલતી પકડાવી!

જનક અને ગાંધી

જગત સામે આજે સવાલ છે કે
મનુષ્ય અને મનુષ્ય વચ્ચેની અસમાનતાના
પ્રશ્નોનો ફેસલો લાવનારુ તલવાર સિવાય
ખીજુ કોઈ સાધન છે? ગાંધીજીનો જવાબ
હતો 'છે' માત્ર યુદ્ધિથી વિચાર કર્યે ન
આલે યુદ્ધિ પાછળ રમેહનો સકલ્ય જોઈએ
તેવા સકલપવાન અને પ્રતિભાવાન ગાંધીએ
જગતમાથી તલવારની ચત્તા ખતમ કરવાનો
રસ્તો ખતાવ્યો હવે એ રીતે હિંદુસ્તાને આ
સવાલનો જવાબ જગતને આપવાનો છે તે
માટે વિધાયક મનેવૃત્તિ જોઈશે તે વિના
ગમે તેવી ઐતિહાસિક સર્યા હશે તે પણ
તકવાહીએવું સંસ્થાનક બની જશે ત્રણ જણ
પોતાને તટરથ અને જલકમલવત માને છે-
રાજધવાહી, સર્યાવાહી અને પરલોકવાહી ત્રણે
એમ માને છે કે પોતે કરે છે તે બધુ કાણ
સ્વાઈ માટે નથી, પણ એ તો પોતાના રાજ્ય,
સર્યા કે પરલોકને માટે છે! એમણે
આત્મવાન પરલોકવાહી રાજા જનકની ઘાત
બણવા જેવી છે

જનક યજ્ઞશાળામા ધ્યાનમગ્ન બેઠા હતા
ત્યા દૂત ખબર લાવ્યો કે મિથિલા બડકે બળે
છે જનકે માત્ર એટલુ કહ્યુ કે-

"મિથિલાપા પ્રદિપ્તાયા ન મે કિચન દહાતિ"

(મિથિલા બળે છે તેમા 'મારુ' કાઈ
બળતુ નથી) જનક કાઈ રોમન સમ્રાટ
નીરો નહોતા એ તો પ્રભવત્સલ શાજર્ષિ
હતા. ફરી સમાચાર આવ્યા કે આગ ચત
શાળાને પણ બરખવા બેઠી છે તોયે જનક
કહેતા રહ્યા કે, 'ન મે કિચન દહાતિ-મારુ
કાઈ બળતુ નથી. પણ બાલુમા ભભૂતિયા
બાવાઓ બેઠા હતા તેઓ હવે બિયાનીયા
ધયા, છેવટે ભાગ્યા કોઈએ પુછ્યું 'અરે
તમે?' તો કહે ને આજે જ નવા તુખડાં
મળ્યા છે તે બાબી જશે તે!' આજ બરખવા
કીમતી ફપડાને લાગી તોયે જનકે તો કહેલ
રહ્યા કે મારુ કાઈ બળતુ નથી. પણ લગે
પ્રિયાઓ તુંબડાની પોછળ દોડ્યા।

પરિશ્લ પરિવાર કે ગૃહસ્થીમા જ હોય
છે એમ રમે માનતા, કહી કહી સર્યાને
નામે માણસમા પારાવાર પરિશ્લ અને મોહ
દકાયેલા રહે છે

કોઈએ કહી પોતાની સર્યા કે સંધતુ
વિશર્જન કર્યું એવું સાબળ્યુ હતું? પણ
ગાંધીએ તો એક પછી એક જેમ સર્જન
કર્યા તેમ વિશર્જન પણ કર્યા સાખરમતીનો
સત્યાગ્રહ આશ્રમ, ઉદ્યોગમંદિર, ગાંધી સેવા
ક્ષમ અને છેવટ છેવટ તો એ મરણોન્મુખ
યુદ્ધાએ પોતાની પ્રિય કોઝેસતુ પણ વિશર્જન
કરવાની વાતો મારી હતી તો! એ તા
હીક યયુ

શંકરત્યાયે ભગવદ્ગીતાના આશ્રમા
મુમુક્ષુ માટે લખ્યુ છે કે મોક્ષ ઇચ્છનારો
સર્મના બધનોથી પણ બિચે જવા તરફડે છે
ગાંધી મુમુક્ષુ (મોક્ષ ઇચ્છનાર) હતો, આપણે
મુમુક્ષુ (મરણ ઇચ્છનાર) ન બનીએ
તોયે બસ!

મહારાજ સાથે

રા. મ. બોરા

મહારાજ બારે બાળપ્રેમી છે નાના બાળકોને જોઈ તેમનો વાતસયમવાવ ઊભરાય છે કોઈ બાળકને ઊંચુ કરે, તો કોઈને એકાદ લપાટ લંગાવી દે! બાળકો પશુ તેમની સાથે ખૂબ હાડી જઈ ગેલ કરે છે તેમના બાળપ્રેમનો અને વધુ તો માનવતાનો એક પ્રસંગ આ જુઓ.

બનાસકાંઠા વિભાગમાં બારેક વર્ષ પર બારે દુકાળ પરલોડા એ અગે જ મહારાજને આ પ્રદેશમાં આવીને બેસવાનું બન્યું તેમના હસ્તક રાહતના કાર્યો સ્થળેસ્થળે ચાલતા હતા આ અગે સમગ્ર વિસ્તારમાં તેમનું પાદબલ્લુ ચાલુ જ રહેતું 'પાદબલ્લુ' એટલા માટે કહ્યું કુ કે મુબર્કના એક મૂહરથ તરફથી તેમને એક છપકાર મળી છે છતાં અનેક વખત માઈલોના માઈલો પગે ચાલ્યા છે-હાલુ ચાલે છે એક વખત તો ૧૧૭ લીટી જેટલા તાપમાં ત્રીસેક માઈલ ચલ્યા હશે!

રાહનકેન્દ્રના એક મુખ્ય ગામે અવાર નવાર તેમને જવુ પડતુ કેન્દ્રમાં કેન્દ્રકે પરચુલ કામ કરવા એક કુભારના દરોક વર્ષના ઊંઠરાને નોકરીએ રાખેલો પગાર દશ-બાર રૂપિયાથી વધુ શાને હોય! એ બાળક ખૂબ ચપલ અને ગમી જાય તેવા હુતો મહારજની નજર તેના ઉપર શરૂ થી

જ હતી એકવાર મહારાજે તેને કહ્યું 'અરબા, મારી સાથે ચાલ તો અમારે બોચાસણુ વિદ્યાલયમાં દાખલ કરાવુ આ નોકરી કરતા એ પાયાનું બલ્લતર તારે માટે સારુ છે'

'પશુ અહીં મારી બાનુ શું થાય! મારા માપા મોઠા જ વખત પહેલા શુજરી ગયા છે એવે મા ખૂણામાં છે બીજાં કાઈ-કાઈ કાઈ નથી તેથી મારાથી કેમ અવાય! ઊંઠરાએ જવાબ આપ્યો

રિયતિ કેવી છે? ઘરના ખર્ચનું શું થાય છે?' મહારાજથી સહસા પ્રશ્નો પુછાઈ ગયા એ પ્રશ્નો સાજગતાવેન પ્રત્યુત્તરમાં એ ઊંઠરા શેષાર અસુએ રડી પડ્યો મહારાજે ખૂબ આશ્ચર્ય આપી શાત કર્યે સ્થાનિક અંગેસરને પૂછતા તેમની અત્યંત ક ગાવિયતને ખ્યાલ આવ્યો સ્થાનિક કાર્યવાહકે કહ્યું 'મહારાજ, આપ કહો તો રહતકાર્યમાંથી આ લોકોને કઈક આપીએ'

'એ, રકમમ થી આ લોકોને ન આપી શકાય, કારણ કે ગામમાં બીજાં પશુ આવી રિયતિવાળા હોય તો તેમને પશુ માગવાને અધિકાર રહે' મહારાજે જવાબ આપ્યો અને સાથે જ ઊંઠા બિરસામાંથી પચાસ રૂપિયાની નોટ કાઢી કાર્યવાહક શેઠના હાથમાં

મૂકતાં કહ્યું: 'આ રકમ તેને ઘેર પહોંચાડાએ.' શેઠે આશ્ચર્ય પામતાં પૂછ્યું: 'મહારાજ, આ અંગત રકમ કયાથી?' સસ્મિત વડને મહારાજ તરફથી જવાબ મળ્યો. 'એક મિત્ર મારું અંગત ખર્ચ લોગવે છે. હમણા તેમના તરફથી એ માટે રૂ. ૧૦૦ આપ્યા છે, તેમાંથી આ પચાસ આપું છું.' શેઠે આબા બન્યા અને એ રકમ ઠોકરાની માતાને પહોંચાડી.

મહારાજ જેવા બાળપ્રેમી છે તેવા જ વૃક્ષપ્રેમી પણ છે તેમના પ્રવાસમાં એકવાર સાતલપુરથી ખાર માઈલ દૂર, રણ વચ્ચે આવેલું આતરનેસ નામનું તફન નાનું ગામડું આવ્યું. ત્યાંના તળાવની પાળ પર ઊભેલા વિશાળકાય લીબડા જોઈ મહારાજ સુગંધ કયા એ લીબડાના મૂળ લગભગ ૬-૭ ફૂટ ઉઘાડા થઈ ગયેલાં જો તેનું રક્ષણ સમયસર ન થાય તો ગમે તે પણ એ મહાકાય નીંબવૃક્ષો પડી બચ તેવી શક્યતા જોઈ, મહારાજે એ ગામનું તળાવ ખોદાવાય અને ખોદાવું કામની માગે લીબડાના મૂળ પૂરવામાં વપરાય તેવો પ્રમથ ઝરકારી તંત્રી સાથે લખાણપટ્ટી કરીને કયેાં મહારાજ એ કામ જોવા અમને લઈ ગયા ત્યારે કુદરતને ખોળે ખેંઠેલ એ નાનકડા ગામ આતરનેસના શ્રમ જીવી નરનારીઓ તળાવ ખોદી, માટી લીબડાના મૂળમાં નાખતા હતા વિશાળ સભા ભરી શકાય તેવા સુદર લીબડાઓ જોઈ મન પ્રકુંઠિત થયું અને સાથે લીધેલ નાસ્તો, એ ઘટ્ટોપ છાયામાં બેસી કરવા નહીં કહ્યું. ત્યાંથી પાંછા વળતા એ વૃક્ષના ચઠ્ઠનો પરિધ કાઢ્યો તો ૧૮ ફૂટ થયો!

જે સ્ત્રીના રેખાચિત્ર મહારાજને મોટે એકવાર સાબળેલા, તે તેમણે કહ્યા તેવા

યથાતથ્ય રજૂ થવા મુશ્કેલ છે એ બાબા અને એ 'ભાવ બીબા લખનારમાં કયાથી આવે?' તેમ છતા પ્રયત્ન કરી મનને પ્રેમા વિત કરે તેવાં જો જે પ્રસંગચિત્રો અહીં ઉતારું છું.

અમદાવાદના છેલ્લા કોમી દુલ્લદ વખતે એક મદ્રાસીને પેટમાં છરી લાગેલી તેને ઇસ્પિતાલમાં ખસેડવામાં આવ્યો તેની પત્નીને જોતાંવી લાવવાની ફરજ મહારાજ ઉપર આવી. મહારાજ તેને ઘેર ગયા અને હળવે રહીને તે બાંધને વસ્તુસ્થિતિ કહી અને પોતાની સાથે આવવા સૂચ્યું કરી પણ પૂછપરછ કે રડારોડ વિના એ બાંધ તૈયાર થઈને મહારાજ સાથે ઇસ્પિતાલમાં આવી તેના પતિની ગભીર સ્થિતિ જોઈ ન ને રડી કે ન કંઈ પૂછ્યું પતિ સામે અનિમેષ નયને જોની તે ઉભરામાં બેસી ગઈ. તેની નાની બાલિકા આનુબાનુ ફરતી રમી રહી છે તે તરફ એનું ધ્યાન નથી, એનું એક માત્ર ધ્યાન પતિ ઉપર જ છે વિવાહપૂર્વે અને ધ્યાનમગ્ન યોગી જેવો એ ચહેરા જોઈ મહારાજ કહે છે, કે મારી આખો અસ્તુ જળથી ભરાવા લાગી, પણ એ મહિલાની નિશ્ચળતા ન ડાળી

આખરે તેના પતિને સારું થઈ ગયું અને વર્ષો પછી એ દૃપતી કથાક જતા હતા ત્યારે રેલવે 'સ્ટેશન' ઉપર મહારાજનો ભોટો થયો મહારાજ તેમને જૂલી ગયેલા, પણ એ બને કેમ જૂલે? દોડતા આવી બને પગમાં પડ્યા અને એ દુર્ઘિનની યાદ આપી બનેને સુખી જોઈ, મહારાજને તે દિવસે આનંદ થયો.

દિલ્હીના સ્ટેશન ઉપર ટ્રેન આવવાને થોડીવાર હતી મહારાજશ્રી એક ઠેકાણે

એસી કાર્ક વિનન કરતા હતા અચાનક તેમના ધ્યાનમાં વિદ્યેપ પડ્યો કોન-પાટવૂતના સજ્જ એવા પુરુષને એક સ્ત્રી ફોકોફ્ટ તમાચા લગાવી રહી હતી તેનું સ્વનમ મુખમડગ કોમથી દાવલાવ ચર્ચ ગયું હતું મુખમાંથી 'તુમ નહિ જાનતા હો લેકિન મે ફાઇ સ્ત્રી હું, તુમકો નહિ છે કુગી' વગેરે વાક્યવાહ નીકળે તો એ પુરુષે કાર્ક છેડતી કરી હચે મહારાજશ્રી કહે છે કે શરૂમાં તો વચ્ચે પડી પુરુષને છોડાવવા મારી મરણ ચર્ચ પણ એ ચરિકા દુઃખ આને પુલકપ્રકેપ ભેદ, અલરથી તેને નમન કરી હૂ હૂ જા બે રહ્યો।

હવે તો બનાસકાંઠાનો કેઈ માણસ મહારાજશ્રીને કે તેમના સેવાકાર્યને ન જાણતો હોય એવું કાચ્યે જ અને પણ તેઓશ્રીના શકેઆતના નિવાસકાંઠાની આ વાત છે

મહારાજને ખાંડની સખત બધી છે એ બૂલેપુકે પણ ખાંડ મોમા નાથ તો તેઓ ચોવીસ કલાક પર્ષત અન જળનો ત્યાગ કરે ॥

બેએક વર્ષ પર મે માસમાં મહારાજ હારીજ ઊગરી પગે ચાલતા રાધનપુર આવવા નીકળ્યા વચ્ચેના એક મોટા ઘમ્મે અવના લોકોએ જમવાનો આમહ કર્યો, એટલે ત્યા રોહાયા ભેજનમાં અન સમયોની સાથે દોશળ આબ્યા તેમાં ખાંડ હચે એવી તો કંઈના કેમ આવે? મજબાનન પણ મહારાજની ખાંડની બધીની કંઈના નહીં ડોક યાને ટુકડો મોઢામાં ગયો અને છબે ખાંડ છેવાની ફરિયાદ કરી પૂછતામાં આબ્ય અને ખાંડ નાખેન કે એમ આબ્યના મોઢુ સાફ કરી મહારાજ ઊભા ચર્ચ ગયા જખાંડનાર કાર્કના ખેડનો પાર ન રહ્યો પણ આમાં

તો બીજુ શુ થઈ શકે? રાધનપુર પહોચવા બાકી રહેલો પઢર માર્કવને પંથ કાપવા મહારાજ તેવાર થયા જે માસાને સમય કાઢવ-કીચડવાગા બારે ખરામ રસ્તા, આવઃ સભોગમાં મહારાજ ત્યારી પગે ચાલતા રાધનપુર આવવા નીકળ્યા પ્રસાસ અને છુધાથી શરીર ઉપર ડીપડીક અસર થઈ પાણી પીવાનું પજુ નિયમ પ્રમાણે મધ હતું, અધરામાં પૂરુ થેવીમા દશરોર જેટલો મારુ હતો એટલે ખરે તે બર જીવકી મહારાજ પીમે પગે કાઢવ ખૂટતા એકવા સાબ્યા આરે મામે ગામડાને એક ધાથી મગ્યો મહારાજને તે ઝોગમે નહિ, પણ હગ ભેદને જોલ્યો 'અરે ટાસા, દેખાવ છે તો ઉચગિયાત કોમના અને આવડો બધો લોભ શા સાલ કરો છો? શરીરનો તો જવા વિચાર કરો! છેકરાઓ માટે એ છુ ભેજુ કરને, પણ અથવા ચોમા નના હીમા માથે બારે ઉપાકી આમ ઉવાટે પગે હાલો છે: છ'ટીક નો કહેવાય, બહુ લોભ કરવો નહિ સારો।'

આ ઉપદેશ આપી તે બાઈતો આગળ ચાલવા મહારાજ કહે છે, કે 'આ ઉપદેશ સાબગીને અને હમવુ આબ્યુ તેને શુ જવમ આપુ ?'

મહારાજાણ ૧૯૪૪માં જેલમાંથી છે-તા છૂટયા ત્યારે મહારાજને સેવાકામ યોઠાબ્યા રોજ સવારે બાપુ સાથે મહારાજ ક્રૂવા નાથ કેન્લેકે ચાલવા પછી મહારાજાણ સીધા રસ્તા છોડી એક નાળા પાસેથી ઊચાનીયા પથરા વાળા રસ્તા પર ચાલે મહારાજને ધાય કે બાપુ રોજ આવે વિષમ રસ્તો કેમ પસંદ કરે છે? એક દિવસ આ વિષે પૂછી બેપુ બાપુનો જવાબ અલ્યો- 'સીધે રસ્તે ઠોણ ચાલવા દે છે?'

‘કોણ ના પાડે છે?’ મહારાજે સાથે પ્રશ્ન કર્યો બાપુએ હસીને કહ્યું ‘જેતરના માલિક એમ ધરણે છે કે મારે તેના જેતર માથી ન ચાલવું; તેથી દરરોજ તેનું જેતર આવતા તે રસ્તો છોડી દઈ આમ ફરીને ચાલુ છું’

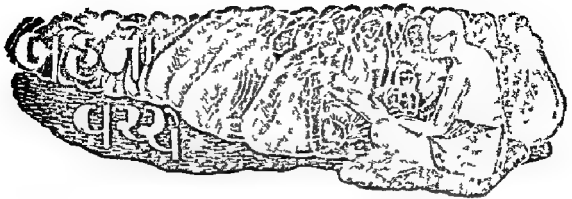
આ સામળી મહારાજ સમસમી રહ્યા મહાત્માજી જેવી મહાવિભૂતિને પોતાના જેતર માથી ચાનતા અનુકાવનારા પણ પડ્યા છે! આશ્રમમા આવી મહારાજે આ ચર્ચા ઉપાડી અને સેવાશ્રમના સુખીને જોલાઆ સુખીએ કહ્યું ‘એ માણસ સીધી રીતે માને તેમ નથી ગાધીજીની ના છે નહિતર હમણા અમે બધા તેને સીધોદોર કરી દઈએ!’ આ હિસક રસ્તાને ઉતોજન તો કેમ જ અપાય? છેવટ સુધી બાપુને તેના જેતરને છોડી, ફર જ ચાલવાનું રહ્યું, પણ પછી તુરત જ મહારાજે આશ્રમવાસીઓને સાથે લઈ જઈ ન્યાયી એ નવો રસ્તો ફટાતો હતો તે આખા માર્ગના કાટા-ઝાખરા-પથરા વગેરે સાફ કરી ચાલવા જેવો રસ્તો બનાવ્યો આ પ્રસંગ સભારતા મહારાજ કહે છે ‘કોઈના જીવને ન દુભાવવો એ તત્ત્વ ગાધીજીમા ફેટલું તીવ્રપણે આપી રહ્યું હતું તેનો આ જ્વલત પુરાવો છે’

વીછી માટે રાધનપુર પ્રખ્યાત છે અહીં જેટલું વીછીનું પ્રમાણ આ લેખકે ક્યાય જોયું નથી ઉનાળામા રોજ પુષ્કળ પ્રમાણમા વીછી કરચ્યાના બનાવો બને

મહારાજશ્રી રહે છે તે મકાન આમ તો સારુ છે છતા એક રાત્રે મહારાજ એકલા જોડા રેટિયો કાતતા હતા ત્યારે ન માત્રમ

કચાથી-એક વીછી મહારાજની નીકળી જાનતા આવ્યો મહા ઉપર નજર મઈ વીછીને તેમણે ફરવા દીધો થોડું ચાલી મહારાજની સામે તે વીછી સ્થિત પાલ કરતા મહારાજ કહે છે કે ‘એ પીળા રંગના નોછીને જોઈને મને થયું અને કુદરતની અગમ્ય શીવાનો આવ્યો કેવલી વાર તેને એમ જ દઈને જ્યારે મૂલા ગિટ્યો ત્યારે એક પાનમા લઈ બહાર મૂકી આવ્યો સ્વજનને વિદાય આપ્યા પછી જેવું શક તેવું પછી થયું ?

અમારા વિદ્યાર્થીઓએ એકવાર પ્રશ્ન કર્યો મહારાજ, પગના રક્ષણ માટે આપ અપ કું જોડા કેમ પહેરતા નથી? આમ ઉભા પગે ફરવામા કાઈ મુશ્કેલી જણાતી નથી! જવાબ મળ્યો ‘ત્રીસ વર્ષ પહેલાં એક કયાકથી ઠપકી ગયેલા ત્યારથી નથી પહેર્વા શરૂઆતમા તો આવે છે કે નહિ એ અખતરાદિગિએ ચલાવ્યું હવે તો પગ વેવઈ ગયા છે છેલ્લા કોમી હુલનડ વખતે અમ દાવાદમા પગની થોડી કસોટી થયેલી ઉનાળાના એ દિવસોમા કામરનાળી સડક ઉપર બપોરથી માજ સુધી ટહેલતા ફરવાની જબ બહારી આવી ત્યારે શરૂઆતમા પગમા કાંઈ જોડવા જેવું થયું, પણ આખરે એ પશ્વ સની ગયું હવે મુશ્કેલી લાગતી જ પછી શા મટે પહેળું? શરીર માટે જેવ પાડશે તેવું જ તે ખાશે તો એક જ બધી સગવડ ?

આજે આપણા સમાજમાં સઘનને પોંચ એવું કશું નથી આપણે આપો! ઉછેર જ એને વિદ્યાતક છે મ આપને નોથી પહેલી ચિંતા જ એ હોય છે કે છોકરા ગમે તેમ કરીને કેમ પરણે જાણી તેઓ મસવાની પડે પ્રત્ય પેઠા કરતા યદ્ય જાય છેકરીએ હેય તા તેમને પહેલાંમા પહેલી સગવડે પરાણાવી દેવામાં આવે છે ને તેમનું તિ ક્ષિતનો કયે વિચાર કરવામાં આવેનો નથી વિષકનો વધિ જમણવર અને ચનમ જીની લાખી વેદન થી ભરેલો હોય છે એવું વિવાહ પહેલાંનું જીવન તદે જ ગૃહસ્થાશ્રમ એમા અગાઉનો સ્વેચ્છ ચાર ચોડ જ રહે કે નાઈવારો ન સામાજિક મૈજશીખ એવી રીતે ગોઠવેવા હોય છે કે માણસને વિષયવામનાને તૃપ્ત કરવેનો પૂરેપૂરે અપકાશ મગી રહે જ સક્ષિત અપણ પર રાજો ફકવામાં આવે છે એમ કહી શકાય તે નાક્રિત્ય પગુ વિચરત સનને પ્રદીપ્ત કરનારુ હોય છે છેલામાં છે હ સાક્રિત્ય તા લાભગ એમ જ રીખર છે કે વધ્યમેવન એ ધર્મ છે અને મ વૃક્ષી મયમ જ પાપ છે

નાવી સ્થિતિમાં વિષયવન અને વિરોધ લગભગ અશક્ય નહીં નો અપરો મની ગયો જ એમા કરી નવર્ધ ૭ મર્ગ? એમ્લે ને મયમ દ્વરશ નવતિ નિયમઃ એ સાંધી વધારે ઈદ અને ડડ રુમરેવી અને મિનકુલ નુકમ ન ન કરનારી રીત હોય નો આપણે સામજિક આંશ અને વાનાવરણ મફલવા રહ્યા એ ધરેલુ ધર સિદ્ધ કરવાનો અક જ કરત એ કુ કે જેમને મયમ મર્ગ પર ભારથા હેય અની વ્યક્તિએ એ જાને ગરુ જાન કરવી વન આવજગ શ્રદ્ધા શાખીને વનાવરણ રર અસર પાડવી મને જ ગે છે કે અમન ન દે મે અગાઉ ચર્ચેલી વિવાહની કવપના આરેમા ભારે મહત્વની છે એ કવપના ભરાબર સમજાય તો પૂરેપૂરું માનનિક પરિવર્તન ઘઈ જાય એ કવપના માત મૈટ્રીક ગણીગાડી વ્યક્તિએને માટે જ નથી એને મનુષ્યજનિના ધર્મ તરીકે વર્ણવવામાં આવેલી કે એનો ભગ મનુષ્યેને મનુષ્યકોમિગી નીવે ઉનારે છે, અણુમરુચય પામકો સવન વધતા વ્યાધિઓની રરપરા, અને

સરજનહારને જવાબદાર એવા નીતિમાન પ્રાણીના પદમાથી મનુષ્યનું પતન એ રૂપે એ ધર્મના કાગળી સજા તત્કાળ થાય છે કૃત્રિમ ઇલેક્ટ્રો દ્વારા સંતતિનિય મન કરવાથી નવા આવનાર બાળકોની સ્વચ્ચાનુ અસુક અશે નિયમન જરૂર કરી શકાય છે અને સાધારણ સંપત્તિવાળા માણસો બૂખમરો ટાળી શકે છે. પણ એનાથી બચ્ચિને તેમ જ સમાજને જે નૈતિક હુનિ થાય છે તે પાર વિનાની છે. એક તો જેઓ વિષવતૃપ્તિને અર્થે જ સભોગ કરે છે તેમની જીવન વિષેની આખી દૃષ્ટિ જ બદલાઈ જાય છે એવા લોકોને મન વિવાહ એ પવિત્ર વસ્તુ મટી જાય છે જે સામાજિક આદરો અત્યાર સુધી અમે વા ધન તરીકે મદામૂલા મનાયેલા હતા તેમા મૂલ્યપરિવર્તન થઈ જાય છે. જેઓ વિવાહ વિષેના જૂતા આદરોને વહેમ ગણી કાઢે છે એવાના મન પર તો આ દલીલની બાગ્યે જ કરી અસર થશે મારી દલીલ તો એવા લોકોને જ ઉદ્દેશીને છે જેઓ વિવાહને પવિત્ર વસ્તુ માને છે અને સ્ત્રીને વિષવતૃપ્તિનું સાધન નહીં પણ મનુષ્યની માતા અને તેની પ્રજાના સહાયારી રક્ષક ગણે છે

મારા સાથીઓના અને મારા સયમપાલન પરથી મારો અનુભવ અહીં આપેલા વિચારનું સમર્થન કરે છે વિવાહની પ્રાચીન કંપના એ જે બંધ્ય રૂપે નવેસર જોઈ તેમાથી એ વિચાર અતિશય દૃઢ બને છે મારે મન હવે વિવાહિત જીવનમા પ્રદ્યયર્થ એનું સ્વાભાવિક અને અનિવાર્ય સ્થાન હો છે અને લગ્ન એ જેટલી સાદી વસ્તુ છે એટલી જ આ સયમ સાદી વસ્તુ બની જાય છે સતતિનિયમનની ધીજી કોઈ પદ્ધતિ નકામી જણાય છે અને એનો વિચાર જ ન કરવો એમ એમ લાગે છે જનને દ્રિપતુ એકમાત્ર અને ભય કાઈ પ્રભેત્પત્તિનું જ છે એ વિચારે એક વાર સીપુરુષના મનમા જડ થાઈ કે પછી તેઓ વીર્યહાનિને અપરાધરૂપ ગણશે અને એથી પુરુષ અને સ્ત્રીના મનમા જે વિકારો પ્રદીપ્ત થાય છે તેને પણ કીમતી શક્તિનો દુર્બ્યથ ક્યાનિા શુનો માનશે. હવે સહેજે સમજાશે કે પ્રાચીન કાગળા જ્ઞાનકોએ વીર્યની શક્તિને આટલી બધી બારે કેમ ગણી છે અને એ શક્તિનું સમાજના હિતને અર્થે ઊંચામા ઊંચા પ્રકારની શક્તિમા કાપાતર કરવું જોઈએ એમ બાર હઈને કેમ કહ્યું છે. તેઓ હિંમતભેર કહે છે કે જે પુરુષે કે સ્ત્રીએ પોતાની વાસના પર અપૂર્ણ અંકુશ મેળવ્યો છે તે પોતાના આખા શારીરિક, માનસિક અને આધ્યાત્મિક જીવનને બળવાન બનાવે છે, અને ઊંચા કેઈ પણ સાધનથી જે શક્તિ ન મળી શકે તે મેળવે

મારા પ્રખર પ્રદાયારીઓના જીવતા નમૂના પણા કે કોઈ એવા મજાતા નથી, એથી વાચક અસ્વસ્થ ન થાય આપણે જે પ્રદાયારીઓ આજે આપણી આસપાસ જોઈએ છીએ તે બહુ જ અધૂરા નમૂના છે તેઓ બહુ બહુ તો સાધકો હોય છે ને તેમણે મન પર નહીં પણ શરીર પર અંકુશ મેળવ્યો હોય

છે, તેઓ 'નિરાહારી' થયા હોય છે પણ તેમનો 'રસ' ગયો નથી હોતો તેમને લાલચ કદી રપથ' જ ન કરી શકે એવી તેમની સ્થિતિ યદ્ય નથી હોતી એનું કારણ એ નથી કે પ્રહસચર્યનું પાલન એનું બધું આકરુ છે સામાજિક વાતાવરણ તેમની સાથે છે અને જેઓ ખરા દિલથી પ્રયત્ન કરે છે તેમના મોખા ભાગના કામવિકારને બીજા વિકારથી નોખો માને છે, જ્યારે વસ્તુત આ સાધના નફળ ત્યારે જ થાય જ્યારે મનુષ્ય ઉપર જે વિકારો હુમલો કરે છે તે સર્વને છૂટવાનો પ્રયત્ન કરવામા આવે પ્રહસચર્યનું પાલન સામાન્ય સ્ત્રીપુરુષને માટે અશક્ય નથી એ ખરું, પણ કોઈ એમ ન માનવું જોઈએ કે સામાન્ય કોઈને વિદ્યાર્થી વિજ્ઞાનની અમુક શાખામા પારગત મવા માશે તેને જેટલો પ્રયત્ન કરવો પડે તેના કરતા પ્રહસચર્યની સાધનામા કંઈ એછો પ્રયત્ન કરવો પડે છે એવી કહ્યું છે એવા પ્રહસચર્યની સાધના એ છૂવન શાખમા પારગત થવાની સાધના છે

‘અરેરે મોહ! તને ધિક્કાર છે!’

કોઈ એક ગામમા હરિજનવાસમા એવ્ઝવ હતા, તેથી રસોઈ માટે મોટી ચૂલ બનાવી હતી લોકો જમી રહ્યા પછી ચૂલનો દેવતા જોડવાઈજઈ ફક્ત રાખ હતી સંધ્યાકાળ પછી અસ્મમાત ત્યા બનુંહરિ મહારાજ આવી ચડ્યા શિયાળાની સતુ અને શતનો મજન હોઈ પોતાની પાસે જોડવાનું સાધન ન હોવાથી ચૂલની રાખ ઊની જોઈ તેઓ તેમા જ સૂઈ ગયા પાસે હરિજન વાસમા એક હરિજન દાકૂ પી નશામા ગમે ત્યા પડી રહ્યો હતો, તે મધ્ય રાત્રે પોતાને ઘેર આવ્યો અને બારણુ ડોકુ આ યોવી ‘તું હરેરાજ મે ડોમોડો આવે છે દાકૂ પીએ છે, કમાતો નથી, તેથી આવો તો બારણુ ઉપ ડવાની નથી બનુંહરિ જેવા શબ્દ સિવાય તેની રાજીઓને શબ્દુ, તો તુ તારા વિના મારે તદ્દિ આશું ?’ આમ તિરસ્કારના વાક્યો સાંભળતા છતા હરિજને વારવાર તેને બારણુ ઉઘાડવા આજીજી કરવા માડી તે સાંભળી બનુંહરિ મહારાજે જિયાર ક્યો કે ‘અરેરે મોહ! તને ધિક્કાર છે! કે તુમ્હ સ્ત્રીના આજ્ઞા મહેલા છતા આ હરિજન તેની હજી આજીજી કરે છે!’

૧૬ છાં મે મંબારનો મોહ છોઈ સન્વાસ લેવો કાઈ રમત છે ?
આ સળ મે આં સકરકગવાન કહે છે, કે

અમ માંવત ખનિત મુઠ દશનનિહીન વ્જવ તુડમ્ ।
૫૨૦ વાનિ મૂહીના ઠડ તદ્દિ ન મુઠ્ય યારાપિડમ્ ॥

અર્થ સરીર મગી મુઠ મણુ યોગ્ય વાજવાણુ વર્ષ મધુ, મોહુ દાતરદિત મધુ ૧૬ છતા બાહરી લઇને ચાને છે તોજી મનુષ્ય અશરૂપી પિડને (છવનવૃન્ધાને તથા વિવપતૃન્ધાને) છેડી દેતો નથી.

કર્મભીન સ્વર્ગની કિમત શી ? -

કલ્યાણ નાગ પદક

કુરુક્ષેત્ર સમયન એક વાત છે કુરુક્ષેત્રમાં મુગ્ધનામને એક રાજાને પેતાના પરિવાર માથે રહેને કતા અને કપેતર તથી પોતાના કુટુંબનું ભરણપાલન કરતા કતા એવે કે એકરમાથી બીજા પદક અથવા ત્યાર પછી જે કાંઈ થોકાથર, દણા ત્યાં રહ્યા નક ન વીલી લાગી તેમાથી પંચ દિવસે એક વખત તેઓ ભોજન કરતા હતા.

એવામાં એક દિવસ મહર્ષિ દુર્વાસા મુદ્ગવને ઘેર અતિથિ બન્યા મહર્ષિ દુર્વાસાને પોતાને ઘેર પચારવ એમને જરા પણ મૂંઝાયા મિવાય મુદ્ગવે તેમનું ભાવપૂર્વક સ્વાગત કર્યું પદક દિવસ સુખી કપોતવૃત્તિ કરીને પોતે જે માથે થોકુ બનાજ એકું કરી ગકથો હને તેની સ્મૃતિ કરી મહર્ષિ દુર્વાસાને જમાણ્યા બધુ અનાજ તેમા વપરાઈ ગયુ.

આમ છતાં જરા પણ વિચલિત થયા વગર બુધ્યા જે સુભા તથા નના કુટુંબે ત્રીજ પદક સ્વિચ બનાજ બેગુ કરવામાં ગાળ્યા સોગમાં તેમને મદને ફરી પદર્થ કરી બધુ બનાજ તેમને જમાડવામાં વપરાઈ ગયુ પરતુ એક મહિનાના ઉપવાસ સોગા છતાં બધાના મો ઉપર પહેવાના જેવી જ શાંતિ વ્યાપેલી હતી આમ લાગ લગત છે.

પખવાડિયા સુખી મહર્ષિ દુર્વાસા આવ્યા અને મુદ્ગવ તથા તેના કુટુંબે કપોતવૃત્તિથી એકું કરેલુ અનાજ તેમને જમાડવામાં વપરાઈ ગયુ તથુ તથુ મહિનાના નકોરડા ઉપવાસે બધાની કાયાને તો ક્ષીણ કરી નાખી પરતુ તેમના મન ઉપર એની જરા પણ અસર ન થઈ અસતોષ અથવા કલ્પવાટની આછી રેખા પણ કોઈના મુખ ઉપર ન આવી.

એવા આ ગરીબ કુટુંબની સત્યનિષ્ઠા તથા ધર્મરાયણનાની કીર્તિ કે સ્વર્ગ મુની પહેચા મુગ્ધની આની અવકિર તત્ત્વચર્ચાથી પ્રસન્ન થઈને, તેને સદેહે સ્વર્ગમાં લઈ આવવા માટે દેવોએ વિમાન સાથે એક દેવહૃતને મોકલ્યો.

પૂર જેવા ધર્મથી રેડીરમાન એવા દિવ્ય વિમાનથી જરા પણ અન્યા મિવય, મુદ્ગવે વિમાન લઈ આવનાર દેવહૃતને કહ્યુ.

‘દેવોની કૃપા મોરા કાર લિનરી એ મારુ બહોભાગ્ય છે પરતુ જે સ્વર્ગમાં મને લઈ જવા માટે આવ આ યા ડો. તે સ્વર્ગમાં શુભદોષોથી મહેરમાની કરીને મને વાકેફ કરે તો મારુ.’

દેવહૃત — સુખવ! તમારી નમ્રતા ખરેખર પ્રશન્નીય છે સ્વર્ગમાં માત્ર આપતા જેવા તેજસ્વી તથા ધર્મનિષ્ઠ મહાપુરુષો જ દાણલ યર્થ શકે છે અધર્મીઓને માટે ત્યાં સ્થાન નથી જે જે સુખોને માટે પૃથ્વી પર લોકો તપચર્ચા કરે છે, એ બધા સુખો સ્વર્ગમાં હરેકને વગર અપને મળે છે સ્વર્ગ

વાસીઓની એક પણ કામના અપૂર્ણ રહેતી નથી દુકંભા પૃથ્વી કર્મ-ભૂમિ છે, અને સ્વર્ગ ભોગભૂમિ છે ”

“ આ તો આપે સ્વર્ગના ગુણોનું જ વર્ણન કર્યું મારે તો તેના હોય પણ બાલુવા છે ” મુ.ગણે કૃષી આશંકાપૂર્વક પૂછ્યું

દેવદત્તે કહ્યું. “ સ્વર્ગમાં અનુભવ પોતે કરેલા સુક્રમોના કૃષ જ માત્ર બોગથી ગઈ છે કર્મ કરી શકતો નથી આથી વખત જતા તેના કરેલા કર્મોના કૃષ ખીમ ધીમે ઓછા થતા બંધ છે અને ન રીને તલ્લે કરેલા કર્મોના કૃષની સમાપ્તિ થઈ જતા તેને સ્વર્ગ માયા પાછા પૃથ્વી ઉપર આવવું પડે છે આ રીને જ્યારે તે પૃથ્વી પર પાછો આવે છે ત્યારે, મોહને વશ થવાના કારણે તેનું જ્ઞાન પણ નાશ પામ્યું હોય છે અને તેથી

કૃષી સુક્રમ કરવાની શક્તિ પણ તેનામાં રહેતી નથી ”

આ સાંભળીને મુદ્ગલ હાથ જોડીને બોલે. ‘ દેવદત્ત ! આપના દેવોએ મારા ઉપર જે કૃપા કરી છે, તે માટે હું તેમને સદાનો કૃણી છું પરંતુ જે સ્વર્ગમાં કર્મ કરવાની સ્વતંત્રતા નથી, તથા જ્યાં માત્ર પોતે કરેલા સુક્રમોને વગવી ખાવાનો જ ધધો કરવાનો છે, એવા કર્મહીન સ્વર્ગમાં આવવાની મારી લેશમાત્ર ઇચ્છા નથી અને તો મારી આ પૃથ્વી જ ખ્યારી છે, કે જ્યાં અને મારી ઇચ્છાનુસાર સારા કાર્યો કરવાની સ્વતંત્રતા છે અને એમ છતાં ધ જો મારે સ્વર્ગમાં આવવું જ પડે તો આશ્ચર્ય કાર્ય કે પછી જ્યારે મારું આસુખ્ય પૂરું થશે ત્યારે આવીશ ત્યારે તો નહીં જ

સાચો જ્ઞાની

એક રાજાને જ્ઞાન મપદન કરવાની ઇચ્છા હતી તેણે સામ્રાજ્ય કે વિદેહ દેશના રાજા જનકે જ્ઞાની છે પરંતુ સત્તા આતી કે કુટુંબવાળા છે, રાજ્ય બોમવે છે તે જ્ઞાની કેમ હશે ? એમ વિચરી પરીક્ષા કરવા નિશ્ચય કર્યો અને જનક મહારાજાને પત્ર લખ્યો કે ‘ અમુક દિવસે તમારા રાજ્ય ઉપર કું આજ સહ આવનાર છું ’ તે આવેનો પત્ર પ્રધાને જનકે મહારાજાને વચ્ચે તેમણે સંજો હતું કે ‘ મને તો શાઈ નિશ્ચય મને રાજ્ય મોપી દેવું અથવા શાવા તૈયર થયું ’ આ સાંભળી જનકે રાજ્યને જવાબ દીધો, કે ‘ આવવા દો, આપને રાજ્ય મોપી દઈશું ’ મુદત થયે પેસે રાજા નહીં શાઈ અજો પ્રધાને માગ્યો કરી કે ‘ જો આપ આજા કરો તો કું સહ ’ તેને પછી ના કરી છુટ્છ રાજ્ય માં છડવું હેવ જ નહિ એટલે અવનાર રાજ્યને વચર છડાઈએ દેવને કબજે લીધેલ આ જોઈ પ્રધાને જનકે મદ મળને કયું ‘ નહીં જનુ હેવ તો છે’ એ સાચ છે, જ કી એ રાજા આપને મારી નાખવા આવે છે મહારાજાએ ઉત્તર આપ્યો ‘ કું છગર નથી તો મારને કેને ? ’ આ રીને સગરમા અદતારદિન અને રાજ્ય વચેરમા મમતારદિત જોઈ અવેરો રાજા સાચ્યજદ કરત અખુ મ કરી મોત્યા ‘ આપ જાની હોવાથી આપને જવ દાર તમપૂર્વક છે કે ર મરદિત છે તેની પરીક્ષા કરી આપને શુક કરવા જે થલ કરેવે છે તો મ મ ઉપર અનુક્રમ કેગે કું આપને સ્વને આવશે છું ’

ઈશ્વરનું દર્શન

મુકુલભાઈ

એક વાર એક સાધુ પુરુષ પાસે એક માણસ આવીને કહેવા લાગ્યો : “મહારાજ, આપ મહાત્મા છો તેથી કૃપા કરીને” આપ મને ઈશ્વરનું દર્શન કરાવો ઈશ્વર કયા છે ?”

સાધુપુરુષે એક કાગળની ચબરખી પર લખીને પેલા માણસ સામે તે ધરીને પૂછ્યું “બાલો, આ ચબરખીમા શું લખ્યું છે ?”

પેલો માણસ બોલ્યો “ઈશ્વર.”

પછી સાધુપુરુષે પૂછ્યું “તમને સૌથી વહાલી ચીજ કઈ છે ?”

માણસ બોલ્યો “મને વહાલામા વહાલી ચીજ જરજમીન અને ખેરીછોકરા છે.”

સાધુ પુરુષ કહે “ઠીક, તમારી પાસે હાલ કીમતી એવી કઈ ચીજ છે ?”

પેલા માણસે ખીસામા હાથ નાખી સોનાનો કકડો કાઢી તે બતાવીને કહ્યું “મહારાજ, હાલ તો મારી પાસે આ કીમતી સોનાનો કકડો છે.”

સાધુપુરુષે તે હાથમા લઈ પેલા કાગળ પર મૂકીને પૂછ્યું “બાલો, હવે તમને અહીં શું દેખાય છે ?”

માણસ બોલ્યો “બીજું શું? સોનું જ દેખાય છે !”

સાધુપુરુષ કહે “બાઈ, જેમ આ કાગળ પર પહેલાં કશું ન હતું ત્યારે ઈશ્વરનું નામ તમે વાચી શકતા હતા પરંતુ તેના ઉપર આ તમને કીમતી લાગતી ચીજ મૂકી, એટલે ઈશ્વરનું નામ તેની નીચે ઠકાઈ ગયું! એ જ રીતે જ્યાં સુધી તમારા આત્મા પર આ જગતની ક્ષણભરી તુચ્છ વસ્તુઓની પ્રીતિનો કાટ ચડી ગયો છે. ત્યાં સુધી તમને તમારામા વસેલા ઈશ્વરનું દર્શન કયાથી થાય? જેમ પિત્તાળ જેવી કોઈ ધાતુની વસ્તુ નકામી પડી રહે તો તેના પર કાટ ચડી જવાથી તે મૂળ વસ્તુ દેખાતી નથી, તેમ આપણા હૃદય પર કાટ ચડી જવાથી ઈશ્વરનું દર્શન કરવા માટે મનને નિર્મળ કરવું જોઈએ, સ્વચ્છ રાખવું જોઈએ.”

ધર્મ એક જ છે-પ્રેમનો

ત્રીજામાં જ્યાં આવી દબાર વર્ષ પહેલાં પ્રવેશ (૪ મ ૫ ૧૬૪ થી ૬ મ ૫ ૩૭૬) નમે એક જાની પુસ્તક લખી મળી. એમાં સંજ રાજ્યના શેઠા સગી અમલદાર હતા એમના પ્રેમધર્મ ઉપરના કેવળ મૂલવના વચનો નીચે ઉભાં છે :

ઈશ્વરની ઇચ્છા એવી છે કે લોકો એક બીજા ઉપર પ્રેમ અને ઉપકાર કરે

લોકો એકબીજાનો દ્વેષ અને અપકાર કરે એવી તેની ઇચ્છા નથી શાથી ? કારણ તે પોતે સૌ ઉપર પ્રેમ રાખે છે અને સૌનું ભલું કરે છે

ઈશ્વરની ઇચ્છા અને આજ્ઞાનું પાલન કરવું હોય તો શું કરવું ? સૌ માણસો અને ઈશ્વર ઉપર પ્રેમ કરવો.

જ્યાંથી અને આહત શી રીતે પેદા થયા ? લોકોએ એકબીજા ઉપર પ્રેમ ન કર્યો એટલે એ પેદા થયા એવું પોતાના ધર ઉપર પ્રેમ રાખે છે અને બીજાના ધર ઉપર નથી રાખતો, તેથી તે પોતાના ધરના લાભ ખાતર બીજાના ધરમાંથી ચોરી કરે છે ખુની પોતાના દેહ ઉપર પ્રેમ રાખે છે, અને બીજાના શરીર ઉપર નથી રાખતો, તેથી તે પોતાના દેહના લાભ ખાતર બીજાના દેહનું ખૂન કરે છે. - દરેક અમલદાર પોતાના કુટુંબ ઉપર પ્રેમ રાખે છે અને બીજાના કુટુંબ ઉપર નથી રાખતો, તેથી તે પોતાના કુટુંબના લાભ ખાતર બીજાના કુટુંબનું શોષણ કરે છે શબ પોતાના દેશ ઉપર પ્રેમ રાખે છે અને બીજાના દેશો ઉપર હુમલો કરે છે તે માણસ બીજાના ધરને પોતાનું ધર માને તો કેણુ ચોરી કરે ? તે માણસ બીજાના દેહને પોતાનો દેહ માને તો કેણુ ખૂન કરે ? તે માણસ બીજાના કુટુંબને પોતાનું માને તો કેણુ શોષણ કરે ? તે બધા જ બીજાના દેશોને પોતાના દેશ માને તો કેણુ હુમલો કરે ? ... એટલે જ્યારે બધા એકબીજા ઉપર પ્રેમ કરશે ત્યારે શાંતિ થશે, અને જ્યારે બધા એકબીજા ઉપર દ્વેષ

કરશે ત્યારે આ અધાધૂધી અને આદિત પ્રવર્તશે

એક માણસને મારવો એ ખોટું છે અને તેને માટે એક મૃત્યુદંડ થવો ઘટે. એ જ પ્રમાણે, દસ માણસને મારવા એ દસગણુ ખોટું છે, અને તેને દસ મૃત્યુદંડ થવા ઘટે. અને સૌ માણસોને મારવા એ સોગણુ ખોટું છે, અને તેને સો મૃત્યુદંડ થવા ઘટે. આમ સૌથી મોટો ગુનો તે કોઈ દેશ ઉપર હુમલો કરવાનો છે અને જે એમ કરે છે તેને કરી સજા થતી નથી એ પરાખર છે?

દુનિયાનાં અનિષ્ટોમા મોટા કયા છે? મોટા દેશો નાના દેશો ઉપર હુમલા કરે મોટા કુટુંબો નાના કુટુંબોની ખવેલ કરે, મગિયા દુર્બળને ભૂટે ધણા થોડા ઉપર જીવમ ગુજારે, બુદ્ધિશાળી મદ્યુદ્ધિને ઠગે ઉચ્ચ વર્ણુ નીચ વર્ણુનો નિરસ્તાર કરે એ જગતના મોટામા મોટા અનિષ્ટો છે

જ્યારે સરકર દૂચ કરે છે ત્યારે પાર

વગરના વાસ, તીર, ધનપતાકા, તબૂઓ ઉથિયાર, ઢાલ અને તક્તવારની મૂઠો ભાગી જાય છે અને સડી જાય છે અને પાછા આવતા નથી - અસહ્ય થોડાઓ અને બળદો દટપુષ્ટ રૂંધે ભીપટે છે અને સુકાર્ધને પાછા ફરે છે, અથવા મરી જાય છે અને ઠઠી પાછા ફરતા જ નથી તેો પછી સરકાર લોકોને આટલી બધી તક અને લાભથી શા માટે વાંચત કરે છે? જવાબ એવો આપવામા આવે છે વિજેતાની કીર્તિની અને વિજય દ્વારા મળતી સપત્તિની મને લાલસા છે અને એટલા માટે હું આ કડુ છુ પણ જ્યારે આપણે વિજયનો વિચાર કરીએ છીએ તો જલ્દાય છે કે એ કોઈ પણ રીતે ઉપયોગનો નથી આપણે વિજયદ્વારા મળતી સપત્તિનો વિચાર કરીએ ના જલ્દાય છે કે જે ખોટું હોય છે તેની પણ પૂર્નિ એ કરી શકે એમ નથી

ધર્મ એ જ છે પ્રેમનો

ગ્રાઉન્ડરિંગ્સ સંપર્ગઅર ૧૯૫૩માના અખ્યાપક ચોથ સિયામ કવાળના લેખમાથી તારીને (અનુ. ૧૧. ૧૨૫)

આપનું લવાજમ પહોર્યુ નથી

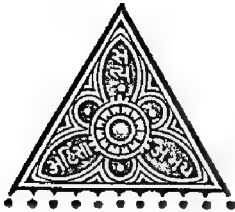
ધણા ખરા ગ્રાહકોએ 'પારાબાપુ'નું ૧૯૫૪નું લવાજમ વેળાસર મનીઓર્ડરથી મોકલી આપ્યું છે આપનું લવાજમ હજી સુધી મળ્યું નથી એટલે નમ્ર વિનતી છે કે ૧૯૫૪નો આ પહેલો અક મળતા તરત મનીઓર્ડરથી મોકલી આપો આપનો કંઈ પત્ર નથી એટલે માનીએ છીએ કે આપ ગ્રાહક તરીકે ચાલુ રહેતા તો ઈંગ્લેંડ છે પણ બીજા કામમા લવાજમ મોકલવાનું રહી ગયું લાગે છે આમ સમજી આપને ગ્રાહક તરીકે ચાલુ રાખી નવા વર્ષનો પહેલો અક મોકલ્યો છે ની પી થાં મોકલવા ધણે વિવ્રમ થાય છે એટલે જ આપને મનીઓર્ડરથી મોકલવા લખ્યું છે અમ છતાં અપનું લવાજમ માયંની આખર સુધીમા નહી મળે તો આપને બીજે અક ની પી થાં મોકલાયે જે સ્વીકારી દેવા વિનતી છે આશા છે આપનો પૂરા સહકાર અમારા આં કાર્યમા મળશે

આફ્રિકાના ગ્રાહક બધુઓ પણ લવાજમ મોકલવામા બહુ ઢીલ કરે છે તેઓને પણ વિનતી છે કે આ અક મળે તરત જ ૧૨ શિં. પોસ્ટલ ઓર્ડરથી નીચેના સરનામે રવાના કરે

'PYARABAPU' RUPAYATAN, JUNAGADH, (Saurashtra Ind)

સંપનો મહામંત્ર

ક. ના. ૫૦૨

બ્રહ્મણ્ય પશુ પરસ્પર રાગ અને સપથી રહે છે

સેકટો વર્ષ પુરાણી આપણી સચુક્ર કુટુંબની પ્રથા દિવસે દિવસે તૂટતી ભય છે પુત્રને પિતા સથે તથા બાઈને બાઈ સાથે નથી ફાવતુ હરેક પોતાપોતાના ઘરમા એકલા અને સ્વતંત્ર રહેવા ઇચ્છે છે અને તેનો રોષ એકબીજાના સ્વભાવ ઉપર ડાળે છે

બધા માણસોના સ્વભાવ એક સરખા નથી હોતા એ વાત સારી છે પરંતુ એક સરખા સ્વભાવ ન હોય તો સાથે ન જ રહી શકાય એ દલીલ બરાબર નથી માણસ ઈચ્છે અને તે સાટે પ્રયત્ન કરે તો પોતાના સગાસનેહીઓની સાથે રહેવામા જરા પણ વાધો ન આવે આ બધે ભાષાનમા એક સુદર લોકકથા પ્રસિદ્ધ છે તે હરેકે હૃદયમા ઈતારવા જેવી છે

સત્તરમી સદીની વાત છે એ વખતના ત્યાનજ સુખ્ય પ્રધાન ઓ ચો સાનનુ વિરાગ કુટુંબ પોતાના સપ અને મેળને માટે દેરાબરમા પ્રખ્યાત હંતુ ઓ ચો સાનના કુટુંબમા નાનાપોટા મળીને એક હુબાર કરતા પણ વધારે માણસો હતા આ બધાય સાથે રહેતા અને જમતા પણ સાથે જ આ કુટુંબ સપ તથા મેળ માટે લોકો એટલે સુધી કહેતા કે ઓ-ચો-સાનના ઘરના ફૂલના

ઓ-ચો-સાનના કુટુંબના સપ તથા મેળની આવી ખ્યાતિ તે વખતના ત્યાના રાજા થામાતો સુધી પહોચી આવા સપીલા તથા પરસ્પર પ્રેમવાળા કુટુંબને નબંદે લેવા તથા તેના સપ અને પ્રેમતુ મૂળ કારણ જાણવા રાજા થામાતો એક વખત વૃદ્ધ પ્રધાન ઓ-ચો સાનના ઘેર પહોચ્યા રાજાને પોતાના ઘેર પધારેલા બેઈને ઓ-ચો-સાને તેમતુ બાવ બીવ સ્વાગત કર્યું અને તેમને એક સુદર આસન ઉપર બેસાડ્યા

એકબીજાના કુશળ સમાચાર બણ્યા પછી રાજા થામાતોએ વૃદ્ધ ઓ-ચો-સાનને કહ્યું, 'તમારા વિરાગ કુટુંબના પ્રેમ તથા સપ વિશે અનેક વાતો મારા સાબળવામા આવી છે એક હુબાર કરતા પણ વધારે માણસોવાળા આપના કુટુંબમા પરસ્પર આવે સુદર પ્રેમ તથા સપ શી રીતે સચવાઈ રહે છે તે જાણવાની મારી ઈચ્છા છે

જુદાવરવાના કારણે ઓ-ચો-સાન વધારે વખત વાત કરી શકતા ન હતા એટલે તેમણે પોતાના પ્રખોત્ર પાસે કાગડ તથા કલમ મગાવી અને પોતાના મૂળતા હાથે કલમગ સા શબ્દો લખીને રાજા થામાતોની સાથે એ કાગડ ધર્યો

કાગડ વાચીને થામાતોના આશ્ચર્યને પાર ન રહ્યો કાગડમા માત્ર એક જ શબ્દ 'સદનશીલતા' નો વાર લખ્યો હતો

રાજને આશ્ચર્યચકિત થયેલા જોધને વૃદ્ધ 'સહનશીલના'ના આ મહામત્રે જ અમને
 ઓ-ઓ-સાને મૂજતા સ્વરે કહ્યું, "મહારાજ! એકતાની મજબૂત સાકળમા બાધી રાખ્યા
 મારા આ વિશાળ કુટુંબના સંપ તથા પ્રેમનું છે. આ મહામત્રના જેટલા જાપ જપીએ
 સહસ્થ બસ આ એક જ શબ્દમા રહેલું છે, તેટલા ઓછા છે

એક છોકરો નીસ-બાવીસ વર્ષનો હતો. તે જિજ્ઞાસુ હોવાથી એક મહાત્મ
 પાસે ફરરોજ સમાગમ માટે જતો હતો એક દિવસ અમુક વિષય પૂરો થતા વા
 થાય તેમ હતી, તેથી મહાત્માએ તે પૂરો થાય ત્યારે જવા કહ્યું છોકરો બોલ્યો
 'હું ઘેર ન જાઉં ત્યાં સુખી કોઈ ખાશે નહિ' આ સાબળી મહાત્મા મન
 હસ્યા તે છોકરો પ્રસંગોપાત્ત એવું જ કહેતો, કે 'મારા ઉપર મારી સ્ત્રી, માબા
 વગેરેનો ધણો પ્રેમ છે અને તે એવો છે કે મારા વિના તેમને ચાલે જ નહિ.
 એક વખત મહાત્માએ કહ્યું. 'બાઈ! દુનિયામા કોઈ કોઈનું નથી' છોકરે
 બોલ્યો. 'બીજે કેકાણે ગમે તેમ હશે, પણ મારે ત્યાં એવું નથી' મહાત્મા કહે
 'પરીક્ષા કરવી છે?' છોકરો કહે. 'હા' મહાત્મા યેગી હતા, તેથી તે છોકરાં
 તેમણે એવી ક્રિયા શીખવી કે જે કરવાથી ચરવા જેવી સ્થિતિ ઘટી જાય, એ
 જોનાર સૌ કોઈને પણ લાગે. ઘેર જઈ તે ક્રિયા છોકરાંએ અજમાવી, તેથી ઘરન
 સૌ માણસો ગભરાયા. જ્યારે તેઓએ છોકરાંને પૂછ્યું, કે 'તને શું થાય છે?
 ત્યારે લયકતે અવાજે તે બોલ્યો, કે 'હું મરી જાઉં છું' પુત્રનું આવું કહવલેકા
 વચન સાબળી ગદ્ગદ કહે મા બોલી, કે 'દીકરો શુભે અને હું મરું' તો સાડુ.
 અને તે જ પ્રમાણે બાપ તથા સ્ત્રી વગેરેએ કહ્યું અને સઘળું કુટુંબ સડવા લાગ્યું
 છોકરાંએ કહ્યું 'સડવાથી શું થશે? મહાત્માને બોલાવેા એ કહાવ્યું હતાજ કરશે.
 તે પ્રમાણે મહાત્મા આભ્યા અને બોલ્યા : 'બંધે તેમ નથી' ત્યારે તેમણે કાલા
 વાલા કર્યાં. પછી મહાત્માએ એક વાડકીમા પાણી મંગાવ્યું; તે છોકરાના માથ
 પર ફેરવી ઉતારીને કહ્યું 'હવે બલા આ પાણીમાં આવી જી આ પાણી જે
 પીશે તેના શરીરમાં તે બલા જશે અને તે મરશે અને છોકરો શુભશે,' ત્યારે
 મા બોલી : 'મને તો બેચાર દીકરાઓ છે હું મરું' તો તેમની શી વલે યાજ ?'
 એમ સૌ સગાએ બહાના કાઢયા પછી તે બધાએ મહાત્માને વિનવતી કરી
 'મહારાજ! આપનું શરીર પરીપકાર માટે છે માટે આપ જો પીશો તો આપની
 પાછળ સમાધિ બાધીશું, બહારો કરીશું અને સારી રકમ ખર્ચીશું' આમ
 કહી પલું કરગર્યાં.

મહાત્માએ છોકરાંને કહ્યું : 'તારે માટે સગાઓનો કેટલો પ્રેમ છે તે જોયો ?'
 છોકરો સંસ્કારી હતો તેથી એને બોધ મળ્યો અને જ્ઞાન સપાદન કરવા તેણે
 યત્ન કર્યો.

પીપા, પાપ ન કિલ્લમે
પૂન્ય કિથો મો બાર;
જો કિસીકો ના સિથો.
(તો) દિથો લાખ હજાર ૦

પીપાણ મઠ માગરોનના રાજ હતા,
દુર્ગા ઉપાસક હતા પણ દુર્ગા એના દિલમા
મહાનો ઈવડો ન પેટાની યકી, એ અક્ષ
તેણે ને નિષ્કળતાના અનુભવે પીપાણ પ્રભુ
બકિને પથે વજા સ્વામી સમાનદ શિષ્ય
બન્ધા. રાજપાટ ઠોડી સાધુવેવે પોતાની નાનેરી
પની મીના સાથે ફરતા-ફરતા સૌરાષ્ટ્રમા
આવ્યા દારિકાપુરીના દર્શન કર્યા એ પછી
એમને કાયમને વસવાટ સૌરાષ્ટ્રની બૂમિ
બની એવું ધામ સૌરાષ્ટ્રના સાગરતીરે
પીપવાવ નામે આજ પણ ઓળખાય છે

પીપાણની વાણી ઘણી ઓછી છે
તુચ્ક - છૂટક પદો મળી આવે છે એમનું
એક પદ છે કે,

કાયા રા કાયા દેવલ,
કાયા જમમ જાતી;
કાયા મુષ-દી નૈવેદ્ય,
કાયા પૂજો ખાતી ૦
કાયા બહુ ખડ ઓખતે

સંત પીપાણ

અનવર આરોવાન

નવ નિદિ પાઈ;
ના કણુ આઠબો-
ના કણુ જાઈબો
રામ હી દુહાઈ ૦
જો બ્રહ્મડ મોઈ પિડે,
જો ખોળે સો પાથ;
'પીપા' પનૈ પરમ તરવહી,
સનયુરુ દોષ લખાવે ૦

બકિની બધી સાધન સામયા ને સિદ્ધિ
કયા જીવર પડી છે, કેવળ એના ઓળખની
જ જરૂર છે

'જીવ-દિ'સા' પ્રત્યે નફરતભરી નજર
નાખતા સતે મર્માળી શૈલીમાં કણું છે કે,
જીવ માન દિસા કરે,
ખાતા કરે વખાણુ;
પીપા, પરાક દેખ લે,
થાડી મ સમસાણુ ૦

બક્તમાળની કયા અનુસાર સીકુણના
શાકાત દર્શન કરવાની ઈચ્છાથી પીપાણ
સમુદ્રમા ફરી પડયા અને સાન દિવસ 'સુધી
બચવન-ચરગોમા રહીને બહાર નીકળ્યા
સાથે એક છાપ લેતા આવ્યા, અને એ પૂજા
રીને આપતાં કહેલુ કે, આ છાપ જે જગા
વશે તેને બચવાન પ્રણયે મૂળ છાપ આજે
કયા છે, તે વિશે કઈ જાણવા મગતું નથી
પીપાણનું એક સોદુ-સીધુ ઉપદેશ
બહુ જાજન લઈએ

મેલી દે મનથી 'માફ' તારૂં રે,
માનવી પ્રભુ વિના
નથી કોઈ તરૂં.
સ્મશાન મુધી તારા-
સગા સખધી વારા;

આવી ને બાળે
તન પ્યારે રે - માનવીં
આબ્યા એકલા ને
બના એકલા વાલા;
બાહુતી ઘરને કહે છે
મા રે - માનવીં
લખ ચોરાશીમાં ફરવું -

ન હોય જો વાલા;
સાચુ ને જુઠું કરે -
ન્યારે રે - માનવીં
લગત પીપાજના પ્રભુને
લ જ તાં વાલા,
પામરો અતે -
ફળ સારું રે - માનવીં

દુર્ગ પથસ્તત્કવયો વદન્તિ

મકાશાનંદ

એક સંત પુરુષે એક પુસ્તક રચ્યું હતું તે એક મામમાં બે મિત્રોના વાચવામાં આવ્યું. વાચતા વાચતા ઘણે સમયે બન્નેને ભૈરાવ્ય પ્રાપ્ત થયો. બંને મિત્રોએ વિચાર કર્યો કે જે મહાત્માએ આવો, સંસાર ઉપરથી ભૈરાવ્ય ઉપજે તેવો મહાન મય રચેલો છે તે પૂર્ણ જ્ઞાની હોવો જોઈએ, અને તેઓશ્રીના દર્શન આપણે અવશ્ય કરવા જોઈએ એવો વિચાર કરી બંને દૂર દેશમાંથી તે ત્યાગીના આશ્રમમાં આવ્યા. જોતા માલમ પડ્યું કે તેઓ તો પૂર્ણ સંસારી હતા; સર્વ પ્રકારના નિષેધોમા ફસાયેલા હતા; વિરાગી નહિ પણ રાગી હતા આ જોઈ તેઓ બહુ ખેદ પામ્યા અને તે મહાત્માને કહ્યું: 'મહારાજ, અમે તો આપને મહાજ્ઞાની અને ત્યાગી માની આપના દર્શન અર્થે અહીં આવેલા છીએ; પણ અમને તો આપ બહિર્મુખ જણાવ્યો છો.' તે મહાત્માએ ઉત્તર આપ્યો. 'જેમ કોઈ જુહાર ખૂબ પાણી પાઈને તીક્ષ્ણ તલવાર બનાવે, પણ તેનામા રવુસંભ્રામમા જઈને વાપરવાતુ તેવું સામર્થ્ય નથી; ફક્ત શૂરવીર ક્ષત્રિય તે વાપરી શકે છે; તેમ જ તો ફક્ત મય બનાવ્યો છે. તમે જે પુસ્તક વાચી જ્ઞાન સંપાદન કર્યું, એ ઘણું સારું મયું. જે તો જુહાર હથિયાર બનાવે તેમ મોત્ર પુસ્તક રચ્યું છે, તમે ક્ષત્રિયના જેવા શૂરવીર છો તેથી તેનો ઉપયોગ કરી લીધો.' આ દૃષ્ટાંત ઉપરથી સમજાવ્યો કે, શાસ્ત્ર રચવું એ એક વાત છે અને અનુભવમા લાવવું એ બીજી વાત છે શ્રુતિમાં કહ્યું છે કે.

શુસ્ત્ય ધાગ નિશિતા દુસ્ત્યયા દુર્ગ પથસ્તત્કવયો વદન્તિ ।

અર્થ: અભાની તીક્ષ્ણ ધારની માફક બહાવિદ્યારૂપી માર્ગ વિષમ તેમ જ અતિશય અપરો છ એમ કવિ શોકો કહે છે

ઉપાવન

આ માસમા 'ઉપાવન'ની મુલાકાતે વિવિધ પ્રકારના મહેમાનો આવી ગયા કેટલાક તો ખબર આપ્યા વગર જ એકદમ મોટરમા આવી પહોંચે અને આવતાની સાથે જ જવાની ઉતાવળમા હોય શ્રી છત્રનભાઈ ભેષી આવી જ રીતે ઉતાવળમા શ્રીમતી મધાઈ, અને શ્રીમતી સેને વગેરે મહેમાનોને લઈ આવ્યા 'એ મિનિટમા બધું બતાવી દો' એમાથી કેાઈક બોલ્યું અમે મુજબશુમા પડી ગયા જ ગતમા અનેક મુશ્કેલીઓમા ભળી કરેલી આ સંસ્થા એ મિનિટમા કેમ બતાવાય? નાહુના ખેલ જેવું લાગ્યું' પણ મોગ માણસોની મોટી વાતો, ન કંઈ ખરોબર ભેષુ ન તો કંઈ સમજવાનો પ્રયત્ન કર્યો અને ભાવ્યા! આવી દોહાદોહ શા માટે? આમા મહેમાનો પણ જરા વખત કાઢી નિરાતે આવે તો કેવું સાડું? વગી આ મહેમાનો તો સરકાર તરફથી સંસ્થાઓ ભોવા અને અવ્યાસ કરવા નીકળ્યા હોય છે એમની પાસે તો પૂરી ખીરજ, શાંતિ અને ઉત્સાહની આશા સૌ રાખે

આ વાત મનમા તાણ હતી ત્યા થોડા દિવસમા ભારત સરકારની આમાજિક મુધારણા સમિતિના પ્રમુખ શ્રી કલ્પવણા, મત્રીશ્રી હિનાબહેન બંડારી વગેરે આવ્યા ગિરનારની ગોઠમા ચાલતી આ સંસ્થા ભોવા અને સમજવા બન્ને બહેનો આવેલા દેખાવમા તેઓ શાંત અને સૌમ્ય લાગ્યા નહી કરેલા સમયથી

તેઓ ઠીક ઠીક થોડા આબ્યા પણ નિરાતે બધું ભેષુ તેથી અમને સતોષ થયે

ઉપાવન વિષે થોડું ઘણું તો અગાઉથી જ સોરઠ વિભાગના શાખાધિકારી શ્રી ઉર્મિલામહેન દવે પાસેથી આ મહેમાનોએ બધી લીધેલુ એટલે આવતાની સાથે જ તેઓ અમારી સાથે જાગી ગયા

હાયકામળના વિભાગમા મામામાથી બનતી વિવિધ પ્રકારની કલાત્મક વસ્તુઓ ભેઈ શ્રોમતી કલબવાલા કરે, કલાની દૃષ્ટિ ઉમેરી તમે આપણા મુશ્કેલીઓને શુવત બતાવવા મથી રહ્યા છો એ ખરેખર એક ઘણું મહત્વનું કાર્ય તમે ઉપાડ્યું છે આ જગ્યા પણ તમને પ્રેરણા આપે એવી છે અને તો મન ઘઈ બાધ છે કે આરી મુધાકૃતિના રિપોર્ટ અહી બેસીને જ તૈયાર કરે' મે તેઓને નિરાતે આવી થોડા રિવલ શહેવાનું આમ વણુ આપ્યું હાયકામળ તેમ જ બીજી વસ્તુઓના નમૂના સાથે લઈ ગયા 'કામળનો મોટો જથ્થો તૈયાર થાય ત્યારે મને લખયો સૌથી પહેલી કું આહક બનીશ' એમ કહી તેઓ અમારથી છૂટા પડ્યા

કેન્દ્રના વ્યવહાર ખાતાના નાયક પ્રધાન શ્રી રાજબહાદુરજી અને અજમેરના વડા પ્રધાન હરિભાઈજી ઉપાધ્યાય પણ આ જ માસમા આવેલા વડા પ્રધાન શ્રી ઉપાધ્યાયજીએ નાન પછુથી જ અમને ભોળેલા એટલે તારત બેટી પડ્યા તેઓ આવ્યા ત્યારે ખીરનભાઈ હાય

આવી ને બાજે
 તન ધ્યાન રે - માનવી
 આવ્યા એકલા ને
 જતા એકલા વાલા;
 ભાડૂતી ઘરને કહે છે
 મા રે - માનવી
 લખ ચોરાશીમાં ફરવું -

ન હોય જો વાલા;
 સાચુ ને જુકું કરો -
 ન્યાન રે - માનવી
 ભગત પીપાળના પ્રભુને
 ભજતા વાલા,
 પામશે અતે -
 કળ સાદુ રે - માનવી

દુર્ગપથસ્તકવયો વદન્તિ

મહાશાનંદ

એક સંત પુસ્તકે એક પુસ્તકે રચ્યું હતું તે એક ગામમાં જે મિત્રોના વાંચવામાં આવ્યું વાચતા વાચતા થણે સમયે બન્નેને જોરાગ્ય પ્રાપ્ત થયો. બંને મિત્રોએ વિચાર કર્યો કે જે મહાત્માએ આવ્યો, સંસાર ઉપરથી જોરાગ્ય ઉપજે તેવો મહાન શ્રય રચેલો છે તે પૂર્ણ જ્ઞાની હોવો જોઈએ, અને તેઓશ્રીના દર્શન આપણે અવશ્ય કરવા જોઈએ એવો વિચાર કરી બંને ફર દેશમાંથી તે ત્યાગીના આશ્રમમાં આવ્યા. જોતાં માલમ પડ્યું કે તેઓ તો પૂર્ણ સંસારી હતા; સર્વ પ્રકારના વિષયોમાં ફસાયેલા હતા; વિરાગી નહિ પણ રાગી હતા. આ જોઈ તેઓ ખડું ખેદ પામ્યા અને તે મહાત્માને કહ્યું: 'મહાશાનં, અમે તો આપને મહાજ્ઞાની અને ત્યાગી માની આપના દર્શન અર્થે અહીં આવેલા છીએ; પણ અમને તો આપ બહિર્ગુણ જણાવ્યો છો' તે મહાત્માએ ઉત્તર આપ્યો. 'જેમ કોઈ છુહાર ખૂબ પાણી પાઈને તીક્ષ્ણ તલવાર બનાવે, પણ તેનામાં રણસંભ્રામમાં જઈને માપરવાનું તેનું સામર્થ્ય નથી; ફક્ત શૂરવીર ક્ષત્રિય તે વાપરી શકે છે; તેમ મેં તો ફક્ત મથ બનાવ્યો છે તમે એ પુસ્તક વાચી જ્ઞાન ક્ષપાઈને કહ્યું, એ ઘણું સાદું મથું. મેં તો છુહાર હથિયાર બનાવે છે તેમ માત્ર પુસ્તક રચ્યું છે, તમે ક્ષત્રિયના જેવા શૂરવીર છો તેથી મેનો ઉપયોગ કરી લીધો.' આ દૃષ્ટાંત ઉપરથી સમજાયે કે, શાસ્ત્ર રચવું એ એક વાત છે અને અનુભવમાં લાવવું એ બીજી વાત છે શ્રુતિમાં કહ્યું છે કે:

દુરસ્ય ધાગ નિશિતા દુરત્યયા દુર્ગપથસ્તકવયો વદન્તિ ।

અર્થ: અમાની તીક્ષ્ણ ધારની માફક બહાવિવારૂપી માર્ગ વિષમ તેમ જ તિશ્ય અધરો જે એમ કવિ લોકો કહે છે

આવા સંગીત રૂપકો અને નૃત્યનાટિકાઓ તેમ જ નાટકો અંતરે
ત્યા રચના નવ્ય અને તેનો પ્રચાર ગામડે ગામડે કરવામા આવી શકે
બુદ્ધાન પ્રવૃત્તિને સારો વેગ મળે એમ અવશ્ય છે

ભક્ત કવિ દયારામ (સંગીત નાટ્ય રૂપક) ચોળક: લાલશક્તિ ધરણી
પુરોહિત પ્ર૦ જૂનાગઢ ટ્રેનિંગ કોલેજ જૂનાગઢ

કવિશ્રી દયારામની રાનાબ્દી મહાગુજરાતમા ઠેર ઠેર જાનપ્રસારી
શિક્ષણના ક્ષેત્રમા કામ કરતી સંસ્થાઓ આવા સરકાર કાર્યક્રમોને
પોતાની પ્રવૃત્તિમા અગત્યનો ફાગો આપે છે જૂનાગઢમા આવેલુ
અધ્યાયન મંદિર પશુ આવા ઉત્સવો પવે પવે ડેજવે છે ત્યા અજવા
યેલું આ સંગીત રૂપક ઓવી પ્રવૃત્તિનુ સુદ્ધ છે

કવિશ્રી દયારામના જીવનમા ડેજવે પ્રસંગો લઇને તેમ
જ એમના કાવ્યો-ગરબીઓને ઓમા વણી લઇને બાઈશ્રી લાલશક્તિ
પુરોહિને અજવાવાચક સંગીતરૂપક ચોળકુ છે સૌ શિક્ષણ નર્યા
આવા રૂપકોનો અકાસ કરે અને પોતાની માર્કારિક પ્રવૃત્તિઓને
વિકસાવતી રહે એ ઇચ્છનીય છે

સુ. ૩૦

“ ધ્યારાબાપુ ”

‘ ધ્યારાબાપુ ’ ઢર અશ્રેષ્ઠ મહિનાની ૩૦ મી તારીખે પ્રસિદ્ધ થાય છે એટલે તે
મહિનાનો અક આજુ મહિનાની બીજી અથવા ત્રીજી તારીખે મગશે
વાર્ષિક લવાજમ રૂા ૧૭ છે બ્રહ્મદેશ માટે રૂા ૭૭ અને પરદેશ માટે રૂા ૮૭
અથવા શિ ૧૨) છે

‘ ધ્યારાબાપુ ’નું નવુ વર્ષ ફેબ્રુઆરીની આખરમા શરૂ થઈ બંધુઆરીમા પૂરુ
થાય છે વચ્ચેથી થતા નવા આઠકોને વર્ષની શરૂઆત (ફેબ્રુઆરી)થી જ
આઠક ગણી પ્રગટ થયેલા અકો મોકલવાની પ્રથા છે

પ્રગટ તારીખ પછી ઢસ દિવસમા અક ન મળે તેા ઢપાલમા લખાસ કર્યા પછી
જ કાર્યાલયને જજાવવુ આઠકોએ પોતાનુ નામ-સરનામુ રૂપા અથવા સાથે
માનક નબર અવશ્ય લખવો એઈએ

લવાજમ મનીઓર્ડરથી મોકલવુ થી થી થી મોકલતા અકો મોકા મળે છે

‘ ધ્યારાબાપુ ’ની આજુ આવૃત્તિ -યૂઝમિ- ઉપર છપાય છે ખાસ આવૃત્તિની
યોડીક નકલો આ માસથી રૂપાવનમા બનેલા હાથકામમા છપાશે ખાસ આવૃત્તિનુ
વાર્ષિક લવાજમ ઢેશમા રૂા ૮૭ વિદેશમા રૂા ૧૦૭ અથવા શિ ૧૬

અક આના મોકલવાથી લખૂનાનો અક મોકલવામા આવે છે
ત્ર અને વ્યવસ્થા અંગેના સઘળા પત્રવ્યવહારનું સરનામુ .

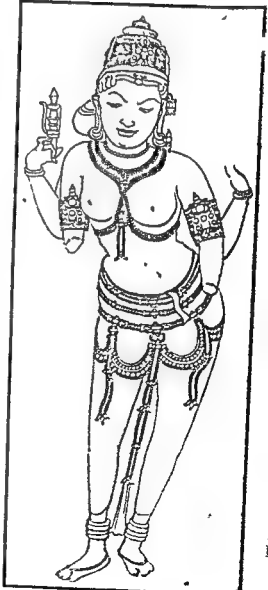
‘ ધ્યારાબાપુ ’ કાર્યાલય, રૂપાલતન, જૂનાગઢ (સૌરાષ્ટ્ર)

શ્રાહક બંધુઓને

પ્યારાબાપુ નવા વર્ષનું આપનું લવાજમ મળ્યું છે નથી, તમે માહક નંબર ૩૩૩૩ છે.

કેટલાક શાહઓએ હુલ મુખી નવા વર્ષનું લવાજમ મોકલ્યું નથી. તેમને વિનતી છે કે તે ૧૯૫૫નો આ પહેલો અંક મળતાં તરત મની ઓર્ડરથી મોકલી આપે આપનો કંઈ પણ નથી એટલે માનીએ છીએ કે આપ શ્રાહક તરીકે આહુ રહેવા તો ઇચ્છો છો. પણ બીજા કામમાં લવાજમ મોકલવાનું રહી, ગયું લાગે છે. આમ સમલ આપને શ્રાહક તરીકે આહુ શખી નવા વર્ષને પહેલો અંક મોકલ્યો છે. બી. પી. થી મોકલતાં યજ્ઞ વિલંબ થાય છે એટલે જ આપને મની ઓર્ડરથી મોકલવા લખ્યું છે. આમ છતાં આપનું લવાજમ માર્ચની આખર મુખીમા નહીં મળે તો આપને સીએ અંક બી. પી. થી મોકલારી જે સ્વીકારી હેવા વિનતી છે. આશા છે આપનો પૂરા સહકાર અમારા આ કાર્યમા મળશે.

લવાજમ મોકલ્યું નથી. તેમને વિનતી છે કે તે

આફ્રિકાના શ્રાહક બંધુઓ પણ લવાજમ મોકલવામાં બહુ ઢીલ કરે છે. કેટલાક શાહઓએ તો ગયા વર્ષનું લવાજમ પણ મોકલ્યું નથી તેઓને પણ વિનતી છે કે આ અંક - મળે તરત જ એ વર્ષનું લવાજમ પોસ્ટલ ઓર્ડરથી નીચેના સરનામે રવાના કરે

“ PYARABAPU ”
 ૧૨ RUPAYATAN, JUNAGA DH.
 (Saurashtra) India.

धरिणी

वर्ष-७

अंक-२

संपादक: नवीन गांधी

स्वाध्यायन प्रकाशन, रजवाडा

ગ્રંથાવલોકન

એકલો જાને રે. લે૦ મનુષ્યન ગાંધી; પ્ર૦ નનજીવન પ્રકાશન મંદિર
અમદાવાદ; કિ૦ બે રૂપિયા ૫૦ ૨૨૭.

મનુષ્યનેનુ આ પુસ્તક ગાંધીજીની નોઆખાઈની ધર્મ
યાત્રાની ડામરી છે બાપુજી તે વખતે ભારે મથનમાંથી પસાર
થતા હતા હિંદુસુસ્તિમ ભાઈભાઈ વચ્ચે વેરઝેરની લાગણી પ્રબળ
રીતે ફલાયેલી હતી તે વખતે બાપુજી એને ઠારવા પગપાળા પ્રવાસે
નીકળી પડ્યા હતા મનુષ્યનેને તે હુ ખદ સમયમાં બાપુજીની સેવામાં
રહેવાનું પરમ સદ્ભાગ્ય પ્રાપ્ત થયું હતું અને આપણુ પણ મહદ્
સદ્ભાગ્ય છે કે તે સમયે બાપુજી કેવી ચાતનામાંથી પસાર થતા
હતા તેનું દૃઢયસ્પર્શી આલેખન પ્રસ્તુત પુસ્તકમાં શ્રી મનુષ્યનેને કર્યું
છે તેનું આપણે અનુરીક્ષન કરી શકીએ છીએ આવું અત્યંત અગત્યનું
પુસ્તક આપવા બદલ આપણે સૌ મનુષ્યનેના આવારી છીએ
પ્રસ્તાવનામાં શ્રી મોરારજીભાઈ દેસાઈ પણ યોગ્ય જ કહે છે કે
'અહિં સાની કાય' પદ્ધતિને સફળ કરવાને પ્રયોગો કરવાની હઠ્ઠા
રાખવાવાળા સૌ માર્ઠ આ (પુસ્તકમાં આવેલી) (વગતે આપની
કાળજીથી અને આપણી ચીવત્થી સઘનર મનુષ્યને ગાંધીના
હમેશના ઝણી રહેશે' બાપુ-પ્રેમી સૌ ભાઈબહેનોએ આ પુસ્તક
અવશ્ય વાચ્ય જ બોધએ

— સુ ૫

આત્મસિદ્ધિશાસ્ત્ર ને૦ શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર સપા૦ મુકેતભાઈ કનાથી
પ્ર૦ શુભરાત વિદ્યાપીઠ અમદાવાદ કિ૦ ૨ ૧-૮-૦ ૬૦ ૧૨૮

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર એક મહાન ન્યાર્થી યર્ધ ગયા ગાંધીજીના
જીવન ઉપર પણ એમના ઉચ્ચ જીવનની અમર યર્ધ હતી તમનુ આ
'આત્મસિદ્ધિશાસ્ત્ર' તેમની સાધનાનું ઉત્તમ ફળ છે શ્રેયસ્કર જીવન
જીવવા મથતા સૌ મુમુક્ષુઓને તં અતીવ ઉપયોગી યર્ધ પડે એવું છે
આ પુસ્તકની ઉપયોગીતામાં અત્યંત વૃદ્ધિ કરે એવી ૧૦ મુખલાલજીની
પ્રસ્તાવના ખરેખર મનનીય છે તેઓ યોગ્ય જ કહે છે કે 'આ
આત્મસિદ્ધિ' એ એક જ ગાય એવો છે કે તેમાં શ્રીમદ્ રાજચંદ્રની
વિચારણા અને સાધનાનું ઊંડું મર્વ રહસ્ય આવી જાય છે જ
ઉમર અને જોટલા દૂક વખતમાં શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર 'આત્મસિદ્ધિ મા
પોતે પચાવેલ જ્ઞાન ગૂચ્યું છે તનો વિચાર કરુ હુ તાર માં
મસ્તક ભક્તિભાવે નમી પડે છે એવું જ નહિ, પણ મને લાગે છે

જ્યારે આત્મા પોતાને ઝોળખે છે ત્યારે ભક્તિ મટી જાય પ્રકટ થાય છે. — ગ્રાંધીજી

CHIRI CHIRI

ਦੇਵੀ ਮਾਂ ਸਾਗਰ

०

ਦੇਵੀ ਮਾਂ ਸਾਗਰ
ਉਠੋ ਨੇ ਪਾਗਲੀ ਹੋ
ਮੇਰੇ ਮਾਗਲੀ ਪਈ।
ਮੁਖ ਨੂੰ ਘੁੰਮੋ
ਮੁਖ ਨੂੰ ਘੁੰਮੋ

બાપુના પત્રો

૦

“ સિયરામપ્રેમપીયૂષપૂરણ, હોત જન્મ ન બન્ત કો
 મૂર્તિમનઅગમ ચમ નિયમ શમ દમ વિષમ મત આચરન કો ।
 હુ ખદાલ દારિદ્ર દલ દુષણ મુચર મિતુ અપહુન્ત કો ।
 કલિકાલ તુલસીસે શાશ્વિલ દલિ શમ સન્મુખ કન્ત કો ॥

“ આ છઠ અયોધ્યા કાડમા છેવ્લો છે તે વિચારી જાએ મારા કાનમા તેના ભણકારા વાચ્યા જ કરે છે કઠણ કાળમા ભક્તિને પ્રધાનપદ મળ્યુ છે તે ભક્તિ કરવાને સારુ પણ થમ નિયમાદિ તો ભોઈએ જ તેમા આપણી કેળવણી જડ છે તે વિનાની બધી હાશિયારી તે ફાકટ છે, એમ હુ તો કહ્યે કહ્યે ભોઈ છી બીજો આશીર્વાદ તમને ચો આપુ ! ”

“ સર્પના દશ ઉપર તમે કેટલાક સવાલો પૂછ્યા છે, ને બીજાના અનુભવ આપ્યા છે આ વિષે હું જે કંઈ લખ્યુ તે અનુમાનિક ચમજવુ. અનુભવિક કંઈ નથી તમને જે કાબલાઓ હાથ લાગ્યા છે તે ઉપર બહુ ધ્યાન ડેવાનુ નથી. માણસો પૂછે છે, તેમા કંઈ કોવાનો સભવ છે પણ ઘણી વેળા ઢાંગ બહુ હોય છે સર્પ અને પીછુના ઉતારનુ પણ એમ જ માનુ છુ કંઈક તેમા હોય એમ બને પણ આ શોધમા પડવા જેવુ નથી આપણે જે પ્રવૃત્તિ તાબવાની છે તે માત્ર આત્મિક છે બધુ, આરામતા પણ, તેને આધીન છે એવુ ચોક્કસ છે કે, જે આત્માની શોધમા છે તેને બધુ તેની શેજે મળી રહે છે

“ ઈશ્વર છે ને નથી તેના મૂળ અર્થે નથી શોધ પામેલો આત્મા ઈશ્વર છે એટલે તેને સ પૂર્ણ જ્ઞાન છે ભક્તિનો ખરો અર્થ તો આત્માની શોધ એ છે જ્યારે આત્મા પોતાને જાણાય છે ત્યારે ભક્તિ મટી જ્ઞાન પ્રકટ થાય છે

“ નરસિંહ આદિએ એવા આત્માની ભક્તિ કરી

“ કૃષ્ણ, શમ વગેરે અવતાર હતા પણ તેવાંશક્ષા પુરવે આપણે પણ ધર્મ શકીએ શોધ પામવાની તૈવાથી ઉપરના આત્મા અવતાર રૂપે છે તેઓને વિષે તે જ જન્મમા સ પૂર્ણતા માની લેવાનુ કારણ નથી

“ કૃષ્ણ શમ બુદ્ધ, જિસસ વગેરેમા કોણે મોટું તે કહેવુ મુશ્કેલ છે બધાના કાર્ય શુદ્ધ, શુદ્ધે વખતે, ને બુદ્ધા સમયને લાગને હતા. આરિત્તને જ વિચાર કરતા વખતે બુદ્ધ ચડી ગય પણ કેમ કહેવાય ? તેઓના વચ્ચ ન બાકાએ ઠીક લાગ્યા તમ કર્યા છે કૃષ્ણને વિષે પૂછ તમા બૈકુવોએ માની છે ને માનવી જ જોએ તે વિના મન-ય ભક્તિ ન લેવજે જિસસને વિષે ખિસ્તી એવુ ખાને છે ક્રિસ્તીઆનમા કૃષ્ણ જેવર, તેથી તેમને મદિયા વિશેષ છે

મન લાગે મેરો યાર....

કૃષ્ણ સાહેબ

૭

[ભગવાનની પાછળ અનન્ય નિહાએ જાંઘ
જનેલા ભક્તને મન ભગવાનનું લાગન, ભગવાનનું
નામરમરણ એ જ સર્વ છે ભક્ત તો એ
મસ્તીમાં દરેકાં મગ્ન રહે છે. તેને તો બધું
સાચું સુખ રામના ભજનમાં જ મળી રહે છે.
દુઃખથી સુખ એને મન કશી વિમાનમાં નથી.
કમીરમાદેજન આ ભજન આ વસ્તુ વચ્ચે છે]

ભજન

૭

મન લાગે મેરો યાર કૃષ્ણીરીમે' ।
એ સુખ પાવે નમ ભજનમે
મા સુખ નાહિ અગ્નીરીમે' ॥૧॥
ભક્ષા જુરા સખકા મુનિ તિરે
કમ ગુજરાન મરીળીમે' ॥૨॥
પ્રે મનગરમે નહનિ દમારી
ભવિ બાન આખી મજૂરીમે' ॥૩॥
હાથમે' કૂંડી, બમવમે' સોઠ
ચાગે' દિસિ જગીરીમે' ॥૪॥
આખિર વહ તન ખાક મિલેગા
કહા દિરલ મગકૃરીમે' ? ॥૫॥
કહુત કૃષ્ણીર મુનો ભાઈ સાધેા
સાહિબ મિલે સજૂરીમે' ॥૬॥

ઉપાસના કેની ?

‘કૃષ્ણાનંદ’

એક ભક્તરાજ ભગવાન રામચંદ્રજીના સગુણોપાસક હતા સુમારે દસ-પંદર વર્ષ સુધી યોગ્ય પૂજાર્થનાર્થે અનુસાર તેમણે ઈષ્ટદેવની ઉપાસના કરી, છતાં સ્વપ્નમાં પણ કોઈ વાર રામચંદ્રજીના દર્શન થયા નહિ આથી તેમણે વિચાર્યું કે, ‘શ્રીરામચંદ્રજીને જન્મ ત્રેનાયુગમાં થયો હતો અને અત્યારે તો કલિયુગ ચાલે છે એટલે રામચંદ્રજીને થયેલાં વર્ષો વીતી ગયા છે’ તેથી તેમણે હવત ઓછુ થયું હશે એટલે ઈષ્ટદેવ બદલ પાંચમી જરૂર છે આ રીતે વિચારીને નજીકના એટલે સુમારે પાંચ હજાર વર્ષો પૂર્વે શ્રીકૃષ્ણ ભગવાનની ઉપાસના કરવાનો નિશ્ચય કર્યો ‘શ્રીરામચંદ્રજીની મૂર્તિ’ એક પૂજામાં બમેડાં દર્શને તેમણે તેને ઠેકાણે તરત જ કૃષ્ણની મૂર્તિ પાછરી એટલું સારું થયું કે રામની મૂર્તિને સમુદ્રમાં ન પધરાવી! ત્યાર પછી તેમણે શ્રીકૃષ્ણની ઉપાસના ધણા જ પ્રેમથી શરૂ કરી હરખાન તેમના એક દનેદીએ પોતાના જ ભક્ત-મિત્ર સારે પ્રવાપમાંથી સર્વોત્તમ સુગંધીદાર ધૂપને મોકલી ભક્તરાજને આથી ઘણું આનંદ થયો અને કોઈ સર મહોત્સવને પ્રસંગે એ ધૂપને ઉપયોગ કરવાનો તેમણે નિશ્ચય કર્યો થોડા સમયમાં શ્રીકૃષ્ણ જન્મહત્તીને મહોત્સવ

આવ્યો દક્ષી ધામધૂમથી તેમણે ભગવાનના ઉત્સવની શરૂઆત કરી મધ્યરાત્રિએ જન્મસમયે લોહીપચાર પૂજનવિધિમાં ધૂપ સમર્પણનો પ્રસંગ આવ્યો ધૂપિયુ ભગવાન આગળ મૂક્યું અને પેલો શ્રેષ્ઠ ધૂપ ધરાવવા માટે તૈયારી કરી એટલામાં તેને વિચાર આવ્યો કે આ ધૂપ તો ઉત્કૃષ્ટ છે, ભગવાન રામચંદ્રજીની એ ઘણા વર્ષો સુધી સેવા કરી, પણ તેઓ કદી સ્વપ્નમાં પણ પ્રસન્ન થયા નથી તેથી આ પાસે પૂજામાં મૂકેલા રામચંદ્રજીને આ શ્રેષ્ઠ ધૂપની સુગંધ મદતમાં મળી જશે, તે સારું ન હોવાય આ વિચારની સાથે જ રામની મૂર્તિના બે નસકોરા ફૂલો બંધ કરી દીધા અને ખાતરી કરી લીધી કે હવે રામચંદ્રને આ સુદર ધૂપની સુવાસ મિલકુવ મળી શકશે નહિ પછી તેમણે ધૂપ-દીપવિધિને આનંદ કર્યો હવે ચમત્કાર એવો બન્યો કે ભગવાન શ્રી કૃષ્ણની મૂર્તિની જગાએ શ્રીરામચંદ્રજી પ્રથમ પ્રસન્ન થયા તેમને જોતા જ ભક્ત રાજ ગમરઈ ગયા તેમના ગાંઠા શિથિલ થઈ ગયા આજે શરીર પરનેવો છુટ્યા અને હવે પગ કપર લાગ્યા તેમની આંસુ ગમગાં બરેતી શિથિલ જોતા મત્સ્યગુપ્ત પાન દેવતાઓમાં શ્રેષ્ઠ, સ-૧ અને કપાળુ એક

મગવાન તમમદ્રણએ તેમને ઘણું આધાસન આપ્યું અને પોતાને ગોલાવવાનું કારણ પૂછ્યું, ત્યારે 'વર' મગવા જણાવ્યું, ત્યારે જ મહત્ત રાજને ધીરજ આવી તેમણે નમ્રતાપૂર્વક પૂછ્યું 'મગવાન મેં પદર-નીસ વર્ષ આપની જોડનિષ્ઠાથી ભક્તિ કરી છતાં આપે કદી સ્વપ્નમાં મેં દર્શન ન આપ્યા અને આજે જ્યારે આપનો મોટો અપરાધ કર્યો છે ત્યારે આપ પ્રત્યક્ષ મગ્ન થયા તંતુ કરણ શું ?' એ ભણવાની પ્રથમ મારી બુઝા છે' એ સામગીને ક્યાંક શીરામચદ્રણએ સિમ્મ કરીને ઉત્તર આપ્યો કે, 'આમા મ રાએ અપરાધ? વિચારી જો કે તે આજ દિન સુધી પૂજન કર્યું' ખરું પરંતુ કેવળ પપણની એક જડ મૂર્તિની જ ભવના તારા અત કરણમાં હતી અર્થાત્ હું ચેતન છું એવો ન કદી સ્વપ્ન

પણ જ્યાલ કર્યો નહોતો આજે તારી અન્ય ભાષનાઓ ગમે તેવી હોય, પરંતુ મારામા જ્યાલ લેવાની શક્તિ છે એમલે કે ચેતના છે, એવો તારા અતરમાં દૃઢ નિશ્ચય થયો અને તે માટે જ મારા નાકના ઉક્રો બધ કરવાનો કિવદો મારું તે સ્વીકાર્યો પરંતુ ચેતનનો નિશ્ચય થતા જ હું તારી સામે આવીને પ્રત્યક્ષ થયો છું મારે તારા કેમો સાથે સંબધ નથી, પણ અત કરણની શુદ્ધ ભાવનાનો જ વિચાર કરવાનો હોય છે ચેતનની ભાવના કાખ્યા સિવાય ગમે તેગલા દ્રવ્યો અને ઉપચારથી તેમજ ગમે તેટલા સમય સુધી પૂજન કરવામાં મારે તો પણ તે નિર્મલક જ નીવડે છે આથી જ લોકે લણા કાગપર્થત પૂજન કરે છે, છતાં તેમને મારા દર્શનનો અનુભવ મગતો નથી'

'લઘુતાસે' પ્રભુતા મિલે. ..

કયા અને સરસા ગા પળ ધણીવાર સમાન દષ્ટિ નજરે નથી પડતી મોટા માણ્યોને યજ છે કે અથા પ્રસ જે મા અંમને આમગ જ્યા મગલી જોઈએ અને એ ન મળે તો ધણ ન અપમાન જતુ પણ લાગે છે આ વાનની સ્વામીભને ખબર પડના એક વાર દષ્ટાગ આપી કહે

'એક વખત બ્રાહ્મણ વિદ્વાનેની પરિપદ મગી હતી તેમા સવે' વિદ્વાનેને નિમત્રણ આપવામાં આવ્યું હતું તે પરિપદમાં સમગ્ર વિદ્વાને આવી મયા અને ગારાગ (કુશુચેતન)ની શક્તિ જોવા લયા પ્રમુખને આજ્ઞાન શરૂ કરવાનું કહેતાં નેવું કવું 'હજી મા ગ પ્રમુ પધર્થ નરી તો વ્યજ્ઞાન કેમ શરૂ થયું? એગલામાં એક માલમો કવું 'ગૌરામ પ્રમુ તો કપારના આવીને બહાર એક ખૂણામાં પિડા છે' સમગ્ર વિદ્વાને એકદમ લોકી બહાર ગૌરામ પ્રમુ ખાસે મયા તથા કહેવા સામ્યા 'આપ અદી ભેમીને અમને અપરાધમાં-શા માટે નાખો છો? અદર પધરો પગી ગૌરામ પ્રમુ અદર મયા અને વ્યાજ્ઞાન શરૂ કરવામાં આવ્યું ગૌરામ પ્રમુ જોવા પણ પરિપદમાં જ ન ત્યા ભેમી અવ છે અને તેમા અપમાન સમજતા નથી તો અ પહે તો ભમવનચર્ચમાં શા માટે પ્રહુ લાડવુ જોઈએ? જિરામુ યત મ? દેડાકાશ હોડવનો યલ કરવો જો એ અને તે માટે મોમર્ધ તજી સપુત ધ વ્ય કરવી એદએ સત પુરુષ કહે છે કે

• તુભામે પ્રમના ભમ પ્રમનાગ પ્રમુ દર

પ્રાર્થના પદ્ધી

ગાંધીજી

[સાખરમતી આશ્રમમાં સવારની પ્રાર્થના પદ્ધી બાપુ ગીતાજીમોથી રોજ કઈક સમજવતા નીચેનું આ અપ્રસિદ્ધ પ્રવચન આશ્રમના એક અતેવાસી લાઇ તરફથી મળ્યું છે જે સૌને મન નીધ થઈ પડશે એમ સમજી નીચે આપ્યું છે]

જે સાચો પ્રહસ્યારી છે તેનું શરીર કસાય ખરું પણ એને શરીર પડવા કાળે જરા પણ મૂર્છા નથી હોતી, જરા પણ દુખ નથી થતું પણ જે વિષયી છે તેને દુખ ધાય છે તેથી જે માણસ પોતાના વિષયેનું કમાન બંધ કરી ચાવી ઈશ્વરને મોપી દે તેનું માથું પણ ન દુખે બલુશાળીએ ૪૦ દિવસના ઉપવાસ શરૂ કર્યા તે શુ ઉપવાસ કરવાથી એને કલેશ થતો હતો? મુદ્દલ નહીં આજે સાત દિવસ થયે છતાં એનો અહેરો કેટલો પ્રકુદ્ધ છે એક વખત શ્રીમદ્ રાજ્યદ્ર અને હ વાતો કરતા હતા એ કહેતા કે 'માણસ વિષયોને ન ભોગવે તો તેનું માથું સરખુદ ન દુખે' હું નાનકું જોવા જતો માડું માથું હું ખર્તું ત્યારે કહેતા કે નાનકું જોવાનો શોખ તમને હવે પેદા કરે છે પણ એક દિવસ તેમનું માથું હું ખર્તું હતું મેં પૂછ્યું કે મારું માથું તો નાનકું જોવાનો વિષય સેવવાથી હું ખર્તું હતું, પણ તમે કયા નાનકું જોવા ગયા હતા કે માથું હું ખર્તું છે? ત્યાં તેમણે કહ્યું કે તમે મારા મનની વાત કેમ બાહો? મેં મનમાં બીજું નાનકું જોયું છે વિષય ભોગવ્યો છે તેની તમને કેમ ખબર પડે? હું પણ અપૂર્ણ માણસ છું એ તમે ખામ જોઇ શકો છો એમનામાં કેટલીક શક્તિઓ હતી કે જેના વડે એ માથું હું ખર્તું

અટકાવી શકત. પણ તેમણે એમ ન કહ્યું કેમકે પ્રાકૃત માણસને માટે જે કાયદો છે તે સારાને માટે પણ હોવો જોઈએ એમ કાયદો એ સ પૂર્ણ છે આપણે અપૂર્ણ છીએ એમ તે માનતા જે માણસો એમ વિષયો ભોગવવામાં પોતાની શક્તિ ખર્ચે છે તે આખરે દેવાળીઆ બને છે શક્તિનું દેવાળું કાઠવું એટલે જ આત્માનું પતન સમજવું એવા દેવાળીઆ માણસો કહે છે કે, 'આજે મેં આનું ધન મેં મળ્યું અને બવિષ્યમાં હું આટલો મનોરથ મિદ કરીશ આટલા ધર તો ચલ્યા અને હવે આવતી કાલે બીજી જમીન રાખી બીજા બગલા બધાવીશ અને છોકરાને સુખી કરી આપીશ આટલી મૂડી તો આજે મારી પાસે છે જ અને વળી બીજું આટલું તો હું કમાઈશ, એવા વિચારો કરી આ રત્નચિતામણી દેહ મળેલો છે તેને પણ સદ્ગામા નાખી દે છે ધર્મરાજએ એમ જુગદું રમના દ્રોપદીને પણ મૂડી તેમ

'આ શત્રુને તો મેં મારી નાખ્યો અને હવે બીજાને પણ મારી નાખીશ હું જ ઈશ્વરભોગી, સિદ્ધ, બ્રહ્માન અને સુખી છું રાવણ જ્યારે ગીતાજીને હરીને લાગ

લઈ ગયો ત્યારે તેને મદોદરીએ સમજાવ્યો કે તું રામને શરણે જા અને સીતાને પાછી આપી આવ પણ શરણે તે વખતે કહ્યું હતું કે, 'એ રામ! એક સાધારણ માણસ મને શું કરવાનો છે? મારી પાસે કેટલો વેભવ છે? ઘણા મોટા જાગવાન શત્રુને મે મારી નાખ્યા છે ત્યાં રામનું શું મજા છે એને મસળી નાખના અને કેટલીવાર લાગવાની છે? મારી સિદ્ધિઓનો પણ પાર નથી વિમાનમાં એસી નું ઊડી શકુ છું કુભેરના ધન કરતા પણ અધિક ધન મારી પાસે છે અને માનુ' એક તો અશ્ર માત જોજન દ્રવ શત્રુ હોય તો! પણ વીધી નાખી શકે છે' એ આસુરી પ્રવૃત્તિવાળા માણસના લક્ષણ છે.

હું કેટલો બધો ધનવાન છું કેવા મારા કુટુંબમાં જન્મ્યો છું મારા સિવાય બીજો કોયો સારો કોણ છે? હું થકા કરીશ, ફાન આપીશ અને ડાખ પાત્રીશ એ જ અજ્ઞાનથી મુગ્ધ યજ્ઞેા માણસ આખી વાતો કરી શકે ચિત્તમાં અનેક પ્રકારના વમળો મોજા

ઉછાગવાથી વિજ્ઞાત થઈ ગયેલા અને મોહની જાળથી વીંટળાયેલા, કામ અને લોભગમ સ્વી રહેલા આવા માણસો અત્યંત અપવિત્ર નરકમાં પડે છે

પોતાની ખૂબ જાડાઈ માનનારા, શેખી કરનારા પોતાની પ્રશસ્તા કરનારા, પ્રમંડવાળા ધનવાન અને મહદથી યેશમેલા, અને અનેક પ્રકારની દુષ્ટ કામનાઓ સિદ્ધ કરવાને સાડુ, સ્વાર્થી ઈચ્છાથી સિદ્ધિઓ મેળવવાને સાડુ માત્ર લોકોને દેખાડવા જ નામ માત્ર યજ્ઞે કરનારા, આસુરી પ્રવૃત્તિવાળા માણસો હોય છે

આસુરી પ્રવૃત્તિવાળા લોક, પ્રવૃત્તિ એટલે કાર્ય કરવું અને નિવૃત્તિ એટલે શાન્તિ એ બન્ને શું છે તે જાણતા નથી એ બન્ને વચ્ચેનો તફાવત, ભેદ સમજતા નથી આતર બાહ્યની પવિત્રતા શું એ નથી જાણતા આચાર અને મત્યવું કેમ પાલન કરવું એ કંઈ પણ એ જાણતા નથી

તા. ૧૩-૧૦-૨૬

મહત્વપુરુષોની ઉદારતા

એક વખત રામદામ સ્વામી શિષ્યો મહિત શિવાજી મહારાજ પાસે જવા શેરડીના ખેતર પાસેથી પસાર થતા દતા ત્યારે તેમના શિષ્યોમાંથી એક અણુસમભુએ એ ખેતરના માલિકને પૂછ્યા સિવાય તેમ જ સ્વામીની આજ્ઞા સિવાય શેરડી ઉખેડી ખાધી, તેટલામાં માલિક આવી પહોચ્યો તેજે સ્વામીને પ્રથમ જાણી માર માથે સ્વામી કાર્પ પજુ બોલ્યા નહિ, તેમ જ શિવાજી મહારાજને પણ કંઈ વાત કરી નહી પરંતુ શિવાજી મહારાજને શિષ્યો ઠાના ખબર પડી એટલે ખેતરવાળાને પકડી મગાવ્યો, સ્વામીને તેની ખબર પડતા શિવાજી મહારાજ પાસે તેને માફી આપવી એટલું જ નહિ પણ તેને ખેતર અદ્વિસ અપાવું જ્યદેવ સ્વામીના કાથપમ જે ચોરોએ કાર્પને કુવામાં નાખી દીધા દતા તે ચોરોની પણ રાજની પાસે શિશ્નિ બદને ઊલટી ઘણી સેવા કરાવી મહત્વપુરુષો એવી જ રીતે પોતાના પર અપકાર કરનાર પર ઉપકાર કરે છે

પ્રદક્ષિણાની તરીકે આપણાં શાસ્ત્રોમાં સનત્કુમારો વિખ્યાત છે. કુમારો ચાર છે અને તે પ્રદક્ષિણા માનસપુત્રો કહેવાય છે.

નામર-મરણ

વેવાશંકર ખ.

ખરી રીતે તો મનના જે ચાર પ્રકાર છે—મન, ચિત્ત, અંતઃકરણ અને અહંકાર; જે ચારનું ચાર સનત્કુમાર એવું નામ આપેલું છે. મન જેમ સ્થિર રહેતુ નથી તેમ આ ચારે કુમારો પણ સર્વદા ક્રિયા જ કરે છે એમ ભાગવતમાં જણાવ્યું છે; તે પરથી પણ એ સિદ્ધ થાય છે કે મનને જ આ સનત્કુમારોની ઉપમા આપી છે. એક દિવસ આ સનત્કુમારોને નારદજીનો ભેટો થઈ ગયો નારદજી ક્ષાણે ક્ષાણે ગાડાની જેમ દોડ્યા જતા હતા તેને સનત્કુમારોએ ઊભા રાખી પૂછ્યું: 'અરે પ્રદક્ષિણ! આમ ચિંતામસ્ત કેમ છે? જે મનુષ્યનુ સર્વ ધન કોઈ હરી ગયું હોય અને તેના ચિત્તની જેવી સ્થિતિ થાય તેવી તમારી ચિત્તવૃત્તિ કેમ છે? તમારા જેવા પ્રદક્ષિણાને આ શોભતુ નથી'

'નારદજી કહે છે: 'ભાઈઓ, વાત એમ છે કે મેં એક આશ્ચર્ય જોયું છે.'

સનત્કુમારોએ પૂછ્યું: 'અમને વાત તો કહો, તમે શું જોયું?'

નારદ કહે: 'ભાઈઓ, હું પૃથ્વીને સર્વોત્તમા સમજી પર્યાટન માટે ગયો હતો પૃથ્વી પર નાના વિષ્ણુ તીર્થ દેવાયો તે તીર્થબૂમિ કહેવાય છે એટલે એ તીર્થયાત્રા માટે હું પુષ્કરરાય, પ્રયાગ, કાશી, ગોદાવરી, હરિદોત્ર, કુરુક્ષેત્ર, શ્રીરંગ, સેતુબંધ વગેરે

સ્થળે ગયો; પરંતુ કયાંય મને મારા મનને સંતોષ થાય એવો ધર્મ દેખાયો નહિ. કલિ અને તેના મિત્ર અધર્મનું

માત્રાભ્ય સર્વત્ર દેખાયું. સત્ય, તપ, પવિત્રતા, દયાદાન વગેરે મને કયાંય દેખાયા નહીં. જીવમાત્ર કેવળ પોતાનું ઉદર ભરવા માટે નાના પ્રકારના પાખંડો કરતા લાગ્યા લોકોની યુદ્ધિ પણ મંદ થતી જાય છે અને તેમના ભાગ્ય પણ મંદ થતાં લાગે છે સતો પણ પાખંડ કરતા દેખાયા. વિરક્તો પરિશુક કરતા મારા જોવામાં આવ્યા. હ પતીજીવન જેવું કે મહસ્થાશ્રમ જેવું પણ મને કયાંય ન દેખાયું. લોકો કેવળ સ્વાર્થ, સ્વાર્થ અને સ્વાર્થમય જ બની ન કરવાનું કરતા લાગ્યા સવત્ર વિક્રમ, વિક્રમ જ લાગ્યો. આમ ક્રમો ફરતો હું શ્રીકૃષ્ણ ભગવાને જ્યાં લીલા કરી હતી ત્યાં યમુના તટે આવી ચડ્યો, તો ત્યાં વળી નવીન કૌતુક જોયું એક સુંદર સ્ત્રી વિલાપ કરતી બેઠી હતી તેની તહેનાનમાં

બીજી એ સુંદરીએ હતી અને એ સુવાન સૌંદર્યવતી સ્ત્રીની મનમથ જે વૃદ્ધો ચેતનની જેવી દશામાં પડ્યા હતા અને તેમના મસ્તક ખોજામાં લઈ પેઢી સુવતી કંપાન કરતી હતી એટલે મને આશ્ચર્ય થયું અને હું તેની પાસે ગયો.

મને જોતા તે સ્ત્રી એ ક્રમ જોડી કરગરતી-કરગતી કહેવા લાગી: 'હે પ્રદક્ષિણ, આપના દર્શન થયા તેથી મારા ધનભાગ્ય સમજું છું, પરંતુ આપ પધાર્યા હો તો કૃપા કરી મારા હૃદયને

નાશનો કાંઈ માર્ગ દર્શાવતા જાઓ ?

મે પૂછ્યું 'હે સ્ત્રી તું કોણ છે ? આ તારી આત્મબાલુ જે સ્ત્રીઓનું ગૂઠ છે તે કોણ છે અને આ મે વૃદ્ધો કોણ છે તથા તારે શું હુ ખ છે તે કહે તો હું મારાથી બનવો તેરહુ હુ ખ નિવારણ કરીશ '

તે સ્ત્રી બોલી 'મહારાજ, મારુ નામ બ્રહ્મિ છે આ સ્ત્રીઓ તે સ્ત્રીઓ છે તે મારી સેવા માટે આવી છે આ પડ્યા છે તે બે મારા પુત્રો જ્ઞાન અને બેશબ્ધ છે તેઓ કાળના યોગથી જન્મરિત થઈ ગયા છે તેથી મને જરાયે સુખ મળતુ નથી મારી વાર્તા લાખી છે છતાં તમે તે સાંભળી અને સુખી કરો. હું પુત્રો સાથે ઘણા દુઃખાકા થયા દુબળ થઈ ગઈ છુ. હું વૃદ્ધાવનમા આપીને કમણા નવી જેવી ઉત્તમ સ્વરૂપવાળી તરુણ તથા મારી રીતે સ્વરૂપવાળી થઈ છુ, પરંતુ મારા પુત્રો, જેઓ અહીં સૂના છે તેઓ પરિભ્રમને લીધે હુ ખ સાથે છે અને મારા પુત્રો વૃદ્ધ થઈ ગયા છે તેથી હું ખિન્ન છુ હુ કયા કારણથી તરુણ થઈ ગઈ અને મારા પુત્રો કયા કારણથી વૃદ્ધ રહ્યા ? તેઓ પણ મારી માફક તરુણ કેમ ન થયા ? અમે ત્રણ સાથે ફરીએ છીએ છતાં આ રીતે વિપરીતપણુ શા કારણથી રહ્યું ? માતા ધરડી હોવી બ્રહ્મી અને પુત્રો મુશ્કાળ હોવા બ્રહ્મીને પણ અહીં તો બુદ્ધુ જ ઘણુ છે મને જ હુ મનમા આશ્ચર્ય પામીને શોક કરુ છુ માટે હે નારદજી ! આમા શુ કારણ હશે તે સમજાવો.'

તેની વાન સાંભળી મે કહ્યું 'હે સુદરી તુ સાવધ થઈને સાનન આ કલિયુગ બધકર છે તેને મદ યારનો યોગમાર્ગનો અને તપશ્ચર્યાનો નાશ કર્યો છે આ યુગમા સારા માર્ગમે દુખી થય છે અને શક મ જ્યો

સુખ ભોગવે છે આવા સમયમા જે શુદ્ધ શાળી મનુષ્ય મીરજ ધરે છે તેને નીર અથવા પડિત જાણવો હમણા તારી સામે તથા તારા પુત્રોની સામે કોઈ ભેતુ નથી વિષયોથી આખળા થયેના લોકોએ ઇષેદા કરવાથી જ તુ ઘણી ખળભળી ગઈ છે છતાં તુ વૃદ્ધાવન આવવાથી તરુણ થતા નવી થયેલી છે. અહીં આ તારા પુત્રોના કોઈ બ્રાહ્મક ન હોવાથી તેમને કઈક આત્મસુખ મળવાથી નિદ્રા આવી હોય જ્યેમ માની રાકાય છે મનુષ્યે દરેક વસ્તુમાંથી ભ્રમરની માફક સાર મહુણ કરતા શીખતુ ભેદનો જે ક્ષણ તપથી યોગથી અથવા સમાધિથી મળતુ નથી તે ક્ષણ, કલિયુગમા ભ્રમવાનના ગુણાતુવાદથી અથવા નામકીર્તનથી કે નામસ્મરણથી મળે છે માટે કલિયુગમા અવગુણો ઘણા છે તે તણ કઈ તના ગુણ સામુ ભેદુ ભેદીએ પરંતુ આજે નાં સર્વં પાપક વધી ગયા છે કુક્રમ વધી જવથી સર્વમાંથી સારપણુ નીરળી ગય છે બ્રહ્મણે કાળના લોભથી ઘેરઘેર અને પ્રત્યેક મનુષ્યની પાસે ભાગ વતની કથા કરે છે તેથી કથાનો સાર પણ જતો રહ્યા છે અત્યંત ભયકર અને નિદા કામ કરનારા નાસ્તિકો અને ભયકર સ્વ ભાવવળા લોકો તીર્થોના રહે છે તેથી તીર્થોને સર જતો રહ્યો છે કામ, ક્રોધ, મહાલોભ અને તૃષ્ણાથી વ્યાગુણ મનના લોકો પણ તપ શ્રદ્ધ કરવા લાગ્યા છે, તેથી તપનો સાર પણ ગયો છે મનનો વિષય નહિ કરવાથી, લોભથી, દભથી, પાપકને આશ્રય કરવાથી તથા શાસ્ત્રના અભ્યાસ નહી કરવાથી ધ્યાન તથા યોગનુ ક્ષણ પણ મળુ છે સ પ્રદાયપૂર્વક બેભણપડ કોઈ પણ ઠેકાણે રહુ નથી આ રીતે રથોદયને વસ્તુઓમાંથી સાર જતો રહ્યા

છે. માટે હે બાલે! હે ભક્તિ! તું ખેદ ન કર અને ધીભગવાનના નામનું સ્મરણ કર એટલે તારા દુઃખનો નાશ થયે. ભગવાનના નામ સ્મરણના જેવું ખીજું કોઈ સાધન નથી.

ઉપલેા નારદ, ભક્તિ તથા સનતકુમારનો વાર્તાલાપ એ તો એક રૂપક છે છતાં તેની અંદર અંગકારે પછી વાત સમજાવી દીધી છે. તેમાં સુખ્ય સુદા બે છે:

(૧) ભક્તિ જ્ઞાનવૈરાગ્યયુક્ત હોય તો જ મનને શાંતિ અને સુખ મળે છે

(૨) આજના યુગમાં પ્રભુનામસ્મરણ એ જ સંસાર તરવાતું સર્વોત્તમ સાધન છે. ધર્મપથ કે વાડાના ડખામાં કે વેદાતના ગંભીર વિષયમાં પડવાની શક્તિ ન હોય તેણે શુદ્ધ અંતઃકરણથી પ્રભુસ્મરણ કરવું. અને આ બંને વસ્તુ ટીવા જેવી સ્પષ્ટ અને સચોટ નથી!

(૧) જ્ઞાન અને વૈરાગ્યવિનાની ભક્તિ એ પાંખવિનાના પંખી જેવી છે એમ તો આપણે ગુજરાતી વેદાંતી કવિ અષો પશુ કહી ગયે છે:

ભક્તિરૂપી એક પંખણી રે,

જ્ઞાન — વૈરાગ્ય એને પાંખણ.

જ્ઞાન ધાય એટલે વૈરાગ્ય આપોઆપ આવે જ. જ્ઞાનવિનાનો વૈરાગ્ય નકામો છે અથવા ક્ષણભંગૂર છે અને તેથી જ તેવા વૈરાગ્ય માટે સ્મરણવૈરાગ્ય એવું નામ પડયું છે. એવો ક્ષણિક વૈરાગ્ય તો માણસને દિવસમાં એકાઠવાર આવી જાય છે. કોઈના સ્મરણ પછી પશુ ક્ષણિક વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થાય છે પરંતુ જ્ઞાનમાર્ગથી જે વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થાય છે તે જ ખરો વૈરાગ્ય છે અને એ વૈરાગ્ય પ્રાપ્ત થાય ત્યારે આ સંસાર અસાર

ભાસે છે અને ભગવાનમાં દૃઢ ભક્તિ વધાય છે. એ ભક્તિ અંતરનાં દ્વાર ખોલી નાખે છે. મીરાં-નરસિંહ એ ભક્તિનાં ઉત્તમ દર્શાવે છે. એ ભક્તિ દૃઢ્યને ચિરશાંતિ આપે છે અને સુખ પણ તેમાં જ છે. મીરાંનરસિંહનાં ભક્તિપૂર્ણ પદો વાંચવાથી સમજાય છે કે જ્ઞાન અને વૈરાગ્ય કેવાં ભક્તિમાં જ્યોતપ્રોત હોય છે.

(૨) કલિયુગમાં પ્રભુનામકીર્તન સુખ્ય છે. એ શ્રદ્ધાપૂર્વક રામનામ ઉચ્ચારવામાં આવે તો તે યજ્ઞ કર્યા ખરોખર જ છે અને તેથી જ તુલસીદાસણ કહી ગયા છે:

રામ રામ તો સખ કહે
દિલ સહ કહે ન કોપ;
એકવાર દિલ સહ કહે
કોટી યજ્ઞકળ હોય.

વળી આ દૃષ્ટાંત માટે આપણે દ્વર શા માટે જવું? પૂજ્ય પ્રાત.સ્મરણીય મહાત્માણ કયા જોણું કહી ગયા છે? રામનામમહિમા કોણે આજના યુગમાં મહાત્માણથી વધારે ગાયો છે? સર્વ રોગના રામન માટે રામનામનો અત્ર મહાત્માણે કયાં નથી આપ્યો?

જો મનુષ્યથી બીજું કંઈ ન બને તો કેવળ અંતઃકરણપૂર્વક પ્રભુસ્મરણ કરે, તે પશુ આ જીવનમાં સાચી શાંતિ અને સુખ માટે તે પૂરતું જ છે. એ બે વાત ઉપરેકબી રૂપક પરથી પૂરવાર થાય છે અને તે સત્ય છે એમ આપણને એ પર વિચાર કરતા સહેજે સમજાય તેમ છે. આજના સતત વિચરે શાંતિ અને સુખ આપવા માટે પ્રભુનામસ્મરણનો પ્રચાર કરવો જરૂરી નથી!

એક મૂંઝાયેલ પતિ લખે છે

મારી પત્ની મારું સમજસાક્ષિવાળી છે તે મને સમજી શકતી નથી, તે અજ્ઞાન—અજ્ઞાતમાં નહીં પણ સમજસાક્ષિમાં—છે, એટલે મને દયા આવે છે. ધન્યાયે પ્રમગામાં તમારી સાથે ગિમાંહ જાય છે ખરી વસ્તુસ્થિતિ સમજાવું, છતાં તે મને નહીં અહ્યવર્ણની વાન તમારું નામ તથા કાખનો દર્શ કરે તે તે નવાઈ પામે અને કારણકાર કરે નાંદા વહેમમાં માતાદેવળમાં, મહારાજનીમાં તે આસ્થાવાળી છે તે જાણ થાતમ છે એમ કહું એને બરાબર બાર કનક સુધી મો અડવેનુ રાખે, અને વર્તુલ્યમાં તાછડઈ તા રખડ જ દેખાઈ આવે અનેક પ્રસંગમાં આમ અથવા એછેવણ અરા અવુ જ બન્યા કરે છે આ લખી રહી છું ત્યાં પછી શ્રીમતી આ જ સ્થિતિમાં છે

વચ્ચે જ માટીમાં ગઈ એ તે ત મહિરમાં મરા જે ત્યા જતા પહેલાં કમ્બુ કે ત્યા જવું નિગ્ધક છે છતાં સધાત કલો એટલે તે તે લીપકર્ત આલ્યા બાદ ખબર પૂછી એને જીવવાવ મુજબ વિસાધા અને મુખારવિંદ મહિન થઈ ગયું. આય અનેકધા બન્યા કરે છે મને આ સ્થિતિ સ્વીકૃત મૂળ કદાગો આવે છે છતાં એમ લાગે છે કે અજ્ઞાન છે એટલે બેદરકર રહેલો આમ જો જિંદગી સુધી આલ્યા કરે નો સસાનમાં જ્ઞાનિત જેવી વસ્તુ કાચ લાગે ખરી કે જ 'બધુ રીતે તપ મના સારે આ મનારમાં ન જોરા એ કવિની ઉક્તિ અક્ષય ખરી વાગે છે આ સમયે તેનો મદતર ત્યાજ કરી દેવાનો વિચર આવે છે ત્યા વિચાર સાથે તેમ થાય તા, મારી અને તેમની પછીની જિંદગી ઉપર નજર જાય છે પણ માત્રમ મુ પડે છે? કવચ અધકાર અમતોલ, નિગરા અને કુખ કુખ ને કુખ / કલ્પ સુધી જે તેનો તરાગ નથી કરે એ મને મારી નિર્ભજતા જ હીસ છે

આ મહત્તમથી બારે છૂટવાનો ક્યો રસ્તો? તમે કદાચ એમ સલાહ આપશો કે 'પશુ પાનુ જલ ની ને પશુ આમે ઇવનમાં ખારાલ જ રહે છે સગાએ પરાને પરમ લી દીધે, અન જે તે કમૂલ ગાખ્યુ તેનું કુળ આ મારે ભોગવવાનું જ મારી ખર્ષાવરવાનો અવો વળ ઉધારી જવો અને ખીજને સહાને માટે કુખમાં દેવી મુકવા તેનું કૂર જીનેને કલ્પ બાન કેમ થવું નહીં હોય દ આ ધારક નિય જે એ ગીજગતા ઓડવાઓનું-ધુવકોન-ઇવન કેટનું મુગપાણી ક્યું' છ તેનો ખ્ય ન -

ખ્યાલ તમે ક્યા નથી કે પી શકતા? સમાજ નહીં એને તો ભાવિ પ્રજાનું શુ યરો? આ સખ મી તમે શી સનાહ આપો છો? આ સવાલ મારા એકનાનો જ નથી પણ આવા અર્નેક યુવકો જે જોયા છે, અને દુ ખના ગર્ભમા તે સડી રહ્યા છે આ વાર્તે તમે યુનદ અવાજે કેમ વહારે ન ધાઓ? આ દુ ખમાથી જરૂર આશ્વાસન આપશો એમ મારી તમને હાય જોડી વિનતી છે મારા પ્રત્નોથી તમાર હૃદય દુ ખ પામે તો તમે આ બાળકને ક્ષમા નહીં આપો?

આશ્વાસન આપવાને હુ ઇચ્છુ ખરો, પણ આપી મૂઝવણોમાથી મનુષ્યે પોતે આશ્વાસન મેળવી ન લે તો બીલા લાગ્યે જ આપી શકે પણ કેટલુક આશ્વાસન યુદ્ધિઓના સઘર્ષણથી માણસ મેળવી શકે છે તેથી આ નવયુવક પતિની મૂઝવણનુ પૃથક્કરણ કરીએ

તેમની મૂઝવણની પાછળ ચાલતી આવેલી રૂઢિને પ્રભાવ જોવામા આવે છે પતિના મનમા સ્વામીની સત્તા અજ્ઞાતવવાની ઇચ્છા રહેલી જણાય છે એમ ન હોય અને પતિ પત્નીને મિત્ર તરીકે માનતા હોય, તો નિરાશાનુ કઇ જ કારણ ન રહે (મત્રને આપણે ધીરજથી સમજાવીએ છીએ અને ને નથી માનતો ત્યારે નિરાશ નથી થતા, બળાત્કાર નથી કરતા જો પતિને પત્ની પાસેથી આશા રાખવાને અધિકાર છે તો પત્નીને પણ હુરો ને? દેવદર્શન જનારી અનેક પત્નીઓને સુધરેલા પતિની આજ કાલની ધૂન પસદ નહીં આવતી હોય ત્યારે એ બિચારી શુ કરતી હશે? તેની તો પતિને સમજાવવા સરખી હિમત પણ નહીં ચાલતી હોય

એટલે આ પતિને અને એવાઓને મારી પહેલી સલાહ તો એ છે કે તમણે સ્વામિત્વનો અધિકાર જ્ઞાનપૂર્વક છોડી દેવો, પત્નીની સેવા અને કેળવણીને ખાતર કેળવણી દરમ્યાન વિકાર પણ ઢાખી દેવા, અને પછી ધીરજપૂર્વક ખોટા વહેમો, મહારાજો ઉપરની આસ્થા, નામના દેવળોમા ભટકવુ વગેરે નિરર્થક છે હાનિકારક પણ હોઇ શકે, એ સમજાવવુ પતિમા શુદ્ધ પ્રેમ હુરો તો પત્ની અવશ્ય સમજશે એ વિષે મને સુદલ શકા નથી ઉતાવળે આખા નથી પાડતા આવા જેવુ વક્ષ જો વર્ષોની માવજત માગે છે, તો જ્ઞાનહીન રાખવામા આવેલ છે એવુ સ્વીરૂપી વૃક્ષ કેટલી અને કેવી ઠોચળ માવજતની ગરજ રાખવુ હુરો? મારો અનુભવ છે કે આમ રોજ સિચન કરવામા જ મતોપ અને સફળતા છે એક વાર કવું અને ઘૂંટો ન લીતરો એટલે પ્રયત્ન છોડવો નહીં રોજ એ જ પ્રકા નુ મિચન કરવાથી છેવટે હૃદય પીગળશે એમ વિશ્વાસ રાખવો ઘટે છે

એટલે, નથી હુ સલાહ આપી શકતો પડ્યુ પાનુ નિભાવી લેવાની, નથી આપી શકતો ત્યાગ કરવાની મળાપોએ આવે મ બંધ

બાધવામા બૂન કરેલી છે તેને ઉપર પ્રમાણે સુધારી લેવામા પુરુવાર્થ રહેલ છે પત્નીને તરછેડીને ફેડી દેવી અને તેમ કરી સુખ માનવુ એ સહેલુ છે પણ એ ખરુ સુખ નથી, એ પુરુષાર્થ નથી, તેથી એ શ્રમ નથી પોતાના દેશની કચાળ દિશ્વતિનુ જેને જ્ઞાન થયુ છે તે દેશને છોડતા નથી પણ તેને કચાળપણમાથી છોડવવાનો મરણુ લગી પ્રયત્ન કરે છે અનેક કષ્ટો વેઠે છે અને તમા સુખ માને છે જો આપણે સમજી શકીએ તો પત્ની પ્રત્યેનુ આપણુ વર્તન પણ એ જ રીતે રાખીએ કેમ કે જ અગવડ આ મૂઝાચેલ પતિને છે તેવી જ અગવડમા ખીલ પતિએ છે એમ તે પોતે જ કબૂલ કરે છે એવા બધા પતિએ પોતાની પત્નિએનો યાગ કરે તો દેશની એ બધી સ્ત્રીઓના આજ શા દલ થય ? પતિએ ન સજાગે તો કેણુ સજાવે ? પતિપત્ની વચ્ચે જે અસંગતતા આજે જોવામા આવે છે તે પણ દેશની આજની પરિસ્થિતિનુ એક લક્ષણ છે એમ જાણી વિચારીને મૂઝાચેલા પતિએએ પોતાનો મગ કાપવો ઘટે છે આવી મૂઝવણોને ઉકેલતા તેઓ સ્વરાજ્યની મૂઝવણોને સાચી રીતે ઉકેલવાનુ સહેજે શીખી લેશે એ વળી તેમને અને દેશને વધારાનો લાભ મળશે.

પ્રેમીઓની મૂઝવણ

પ્રેમ એક યુવક યુવતી ભિન્ન વર્ણોના છે સાથે જીંદગી છે સમાનશીલ્પસન છે, એકનીજ વચ્ચે શુધ્ધ પ્રેમ થયેલો માને છે વિવાહ કેમ ન કરીએ ? પણ વર્ણાન્તરનુ બધન નડે તેતુ શું ? વહીવેને કેમ સતીથવા ? અને જાવી જ પ્રજનુ શું ? અને આ મવ લનો નિકાલ બહુ લખાય તો અધીરાઈથી અનાચાર થાય એવો બધ-એટલે ઉનાવળે નિકાલ જોઈએ છે ?

ઉત્તર - જના શુધ્ધ પ્રેમ હોય ત્યા અધીરાઈને સ્થાન હોતુ નથી શુધ્ધ પ્રેમ દેહના નહી પણ આત્માનો જ સજવે દેહનો પ્રેમ તે વિવધ છે તેના કન્તા વર્ણબધન વિશેષ છે આત્મપ્રેમને કશુ બધન નટે નહી પણ આ પ્રેમમા નવશર્વા હોય અને ખીરજ તેા એટલી હોય કે મરણુ સુધી વિશેષ રહે તેયે શું ? તમરુ પ્રથમ કાર્ય તમારી મુરકેડી વહીવેની પ એ મૂવવાતુ છે અને તેને જે કહે તે સાબગવાનુ અને વિચારવાનુ છે હેવમા યમનિવમાદિના પાવનથી તમારુ અત કવણુ શુધ્ધ થાય અને તમારો જે અવ જ નીકરો તેને માન આપવુ એ ધર્મ

— ગાધીજી

गांधीजीનો धરડો દોસ્ત

નમુ પાઠન

લોસ એન્જલીની ધરડી ટોમીઓની એક કલમમા હિંદ વિષે વાનો કરવા ગયો હતો. વાનાવાપ પૂઝા થયો એટલે બધા વિખનવા માંડ્યા એક ધરડી ટોમી મારી સાથે હિંદ વિષે વાત ચડી થોડીવાર પછી મને કહે કે મારો ૮૪ વર્ષનો ટોમો બહાર મોજામા જોકા માનો દરો તુ એને મગવાન પસદ કરશે ?

“ શા માટે નહીં ? મેં મ્હુ

૮૦ વર્ષની ઉંમરે પણ સ્કૂનિથી ચાવની એ ટોમી મને થોડે દુઝિભેલી એક મોજા પાને મેરી ગર્થ લાવવાગ ને તમડા શરીરવાગો એક વૃદ્ધ સ્ટીઅર્સ ગ વ્હીલ પર માથુ ડેડવીને ટથનો હતા

‘ અરે અ’ જોડે છે કે ? હિંદના એક મુવાનિયને તને મગવા લઈ આવી છે ’ ટોમીએ ટોસાના માથા પર મારી મારી

આખ ઉધાડીને ટોસાએ તરન મને ઈમનપૂર્વક આગડાયો

‘ ઊકના ’ ગાંધીના દશમાર્થો આવે છે કે ? ’

‘ હા, છ ”

‘ તમારો હિંદુ સમાજ તો નાલાયક કે બીજુ મર્ધ ? ’

આવા અલ્પચિત્તવા આક્રમણથી મૂઝાઈ જાન મેં કહ્યુ ‘ શા માટે ? ’

‘ જે માણસ હિંદુ ધર્મનો સાચો અનુયાયી હતો એને મારી નાખના નમને લોકોને શરમ ન આવી ? મેં જ્યારે ગાંધી હિંદુને દાયે મગયાની વાત સાબળી ત્યારે મને ખૂબ દુઃખ થયેલુ તને નહિ ખબર હોય મારા પણ ગાંધી ને હું જોખર યુદ્ધ વખતે માર્યે હતા ૧૯૦૮-૧૯૧૬ જરમિયાન એ વખત તો કદાચ તાગ બાપનો પણ જન્મ નહિ થયો હોય તુ ગાંધીની નવ વૃત્ત ? બધા ગોરા અમલદારો એનુ કામ જોઈને મડક થા ગયેલા હુ ધવાયેલો તે ગાંધીની ઠાણજીને લીધે જ બન્યો તે દિવનોના કથરીમા વેદના મડન કરના કરતા મને એના જ વિચારને સત્યાગ્રહ કળા એમ થવુ કે ક્વારેન્ટ નાઈટીંગેલ એક સી પરિચારિત તરીકે અમર મળી ગર્થ એમ ગાંધી પુતુપ પરિચારક તરીકે અમર બનશે ’ પરતુ ગાંધી ના ધર્મો મહાન બની ગયે અ ઠાંશીને હુ ઘણીવાર મ્હુ છુ કે ગાંધી ન હોત તો તુ વિધવા બની હોત. ’

અને એ વાચ્ય જોલના જોલતા એ ટોમીની આખમાથી આસુનુ એક ટીપુ પડીને સ્ટીઅર્સ ગ વ્હીલ પર થબી મ્હુ

અભિમાન કેમ ગળે ?

પ્રકાશનંદન

આત્મભાવે ત્વમેવાહુમિતિ મે નિકૃંવા મતિ ॥

અર્થ: દેહભાવથી હું તમારો હાસ છું. જીવભાવથી તમારો અસા છું અને આત્મભાવે તો તમે તે જ છું એમ મારો દૃઢ નિશ્ચય છે.

હૃદયેવાનુ તાત્પર્ય એ કે દેહેન્દ્રિયાદિકાની અપેક્ષાથી આપણે આખા વિશ્વના હાસ છીએ, એવો હાસત્વભાવ ધારણ કરવાથી મન, અભિમાન, શત્રુદ્વેષાદિક દોષો નિવૃત્ત થતા ઇશ્વર ભાવને પ્રાપ્ત થવાય છે કદાચિત્ કોઈ પુરુષ આપણા સામે ક્રોધ કરી આવે તો તેને પરમાત્માનુ નૃસિંહ સ્વરૂપ બલ્યુક કોઈ પુતારો આવે તો તેને શામન સ્વરૂપ બલ્યુવા, કોઈ પ્રપંચી પ્રપચ કરવા આવે તો તેને કૃષ્ણ પરમાત્મા બલ્યુવા, અને કોઈ ખર્માત્મા આવે તો તેને ભગવાન શમચંદ્રણ સમજાવા અર્થાત્ સર્વને પરમાત્માસ્વરૂપ ભેવા, કારણ કે જેમ ઇશ્વરે જુદા જુદા અવતાર લીધા છે તેમ જ અતમા એક જ પરમાત્માએ અનેક રૂપો ધારણ કર્યા છે ભગવતી શ્રુતિ પણ કહે છે કે -

તાત્પર્યે તદેવાનુભાવિશત્ ॥

અર્થ: પરમાત્માએ તેને (શપ્તને) સહ તેને જ અંદર પોતે જીવરૂપથી પ્રવેશ કર્યો.

આ દૃષ્ટિ ધારણ કરવાથી પશુ, પક્ષી આદિ જીવ પ્રાણીમા મનુષ્ય પરમાત્માના દર્શન કરે છે તે વિષે શ્રીમદ્ભાગવતમા પણ પ્રકૃતિ છે.

ઇશ્વરે જીવરૂપથી પ્રવેશી ભગવાનિતિ । મનુષ્યેહ દરુકવદ્ ભૂમાપાત્થિયાદાલભેભરમ્ ॥

અર્થ: 'સર્વ'મા જન્મીશ્વરે પોતાની જીવ-

હૃદયમાનજ હમેશા ભગવાન શમ ચંદ્રણની સેવામા તત્પર રહેતા તેથી દેહલાક સમાજને તે શકા પટેલી કે હૃદયમાનજ દેહલાક વર્ષથી ભગવાનની સેવામા છે, પરંતુ હજુ સુધી હાસ અને હાસ જ છે. એ વાત શમચંદ્રણના બલ્યુવામા આવી તેથી ભર સજામા એક દિવસ હૃદયમાનજને ભગવાને તમના સ્વરૂપ જ મળી પ્રશ્ન કર્યો, કે તમારું સ્વરૂપ શું? તેમણે વિચાર્યું, 'જો હું શમ ચંદ્રણનો હાસ છું એમ કહીશ તો ભગવાનની સેવા કરવા છતા હું હાસનો હાસ રહ્યો એમ મારે માર્ટેલોક વિચાર ભાવ્યે જો હું જાહ છું એમ કહીશ તો લોક શકા કરશે કે જો તમે જાહ છો તો શમચંદ્રણની સેવા શું કામ કરો છો?' આમ વિચાર કરી તેમણે આ જવાબ દીધો:

દેહભાવેન હાનોહરિમ જીવભાવે ત્વદશક- ।

કલા રૂપથી પ્રવેશ કર્યો છે એવું સમજીને જ્ઞાન, આડળ, બળદ અને ગધેડાંને પણ નમસ્કાર કરના જોષ એ

કોઇ પણ પ્રાણીને તુમ્હ સમજવું અને પોતાને મોટો ગણવો, હું પોતે કોઇ ને નમસ્કાર આદિ ન કરું તથા બધા મનુષ્ય અને નમસ્કાર કર એવું અભિમાન ન કરતા સર્વમા ઇશ્વરભાવ રાખીને નમસ્કાર કરવા, અર્થાત્ રસ્તામા જતા આવતા પશુ પક્ષ્યાદિને નમસ્કાર કરતા જવું એમ કહેવાનું તાત્પર્ય નથી, પરંતુ ઇશ્વરભાવ કરવો એમ કરવાથી અભિમાનાદિ નાશ પામે છે, શત્રુ મિત્ર, વગેરેમા વિષમ દૃષ્ટિ દૂર થાય છે અને સર્વાત્મભાવ આવે છે એવો સર્વાત્મભાવ જ્ઞાનદેવમા ઠલો.

જ્ઞાનદેવજી પોતાના બધુ સાથે પ્રાહ્ણલો પાસે ગયા અને પોતે સ્ત્ર-નામીના બાળકો હોવાથી કોઈ પણ રીતે પ્રાયશ્ચિત્તથી પાવન કરી યજ્ઞોપવીત ધારણ કરાવવાની વનતિ કરી પ્રાહ્ણલોએ સભા ભરી નિષ્ક્રમ્ય કર્યો કે સન્યાસીના બાળક માટે કોઈ પણ પ્રાયશ્ચિત્ત નથી, અને તે પ્રમાણે જ્ઞાનદેવ તથા તેમના બધુઓને જણાવ્યું તે પછી સભા વિસર્જન કરવાનો સમય આવ્યા, એટલામા કોઈ માણસે જ્ઞાનદેવ તથા નિવૃત્તિનાથ (તેમના ભાઈ)ને પૂછ્યું 'તમે તમારા નામનો અર્થ મમજો છો ? સમજતા હો તો કહો' નિવૃત્તિનાથે કહ્યું 'મારું નામ નિવૃત્તિ છે, એટલે પ્રવૃત્તિમાર્ગમા ન પડતા સદા સ્વસુખામૃત અનુભવુ જી' જ્ઞાનદેવે કહ્યું 'મારા નામ

પ્રમાણે સકળ વેદ અને આવડે છે' નાના છોકરાને મોઢે આ મોટી વાત સાભળીને સભાસ દોથી હુસ્ત્યા સિવાય રહેવામું નહિ તેટલામા એક જણ રસ્તામા જતા પાડાને જોઈ જોયો 'નામમા શુ છે? આ પાડાનું નામ પણ જ્ઞાનદેવ છે.' આ સાભળી જ્ઞાનદેવ યોદ્યાઃ 'ખરેખર, આ પાડામા અને મારામા આત્મ ભાવે લેશ પણ ભેદ નથી, તે પાડો પણ મારો જ આત્મા છે સર્વ દેહોમા એક જ પરમાત્મા ભરેલો જી અનેક ઘડામના પાણીમા એક જ સૂર્ય' પ્રતિબિંબિત થાય છે ઉપાધિભેદથી તે ભિન્નભિન્ન દેખાય, પણ વિવેકીને તેા સૂર્યના એકત્વ પ્રતિ જ લક્ષ છે, તેથી જેની દૃષ્ટિ કારણ પર ચોટેલી હોય છે તે કાર્થના દર્શનથી જરા પણ અશ્રય પામતો નથી સુવર્ણના વિવિધ અલકારો જેમ સુવર્ણરૂપ જ છે, પ્રતિબિંબનુ અધિષ્ઠાન જેમ બિંબ જ છે, પણ જેમ તત્તુરૂપ જ છે, તેમ નામરૂપાત્મક જગત પણ એક પરમાત્મસ્વરૂપ જ છે'

ચૈતન્યની સાથે તનમય થયેલા જ્ઞાનદેવની દૃષ્ટિમા પોતામા અને પાડામા કઈ પણ ભેદ નહોતો જ્ઞાનદેવના અતરમાના આ અભેદ ભાવની પ્રતીતિ પ્રાહ્ણલોને તરત જ થઈ માદાના રખેવાળે પાડાની પીઠ પર નજી દેટકા માર્યા કે તરત જ જ્ઞાનદેવની પીઠ પર તેના મોગ ઝીઠમા અને તેમાથી રક્ત વહેવા લાગ્યું આ જોતા સર્વસંવાસદોના આશ્ચર્યનો પાર રહ્યો નહિ'

દુર્બળ માણસ પ્રથમ ખીજનું અનુકરણ કરે છે અનુકરણમા જ્યારે તે ને કાવતો નથી ત્યારે તે તેની છાંઈ કરે છે છાંઈ કરવાથી કયું નથો નગત ત્યારે તે તેની ઠાંઠા કરે છે નિદામા પશુ નથી વળગ ત્યારે તે તેની દાસી કરે છે દાસીમા પશુ જ્યારે તે દારી જાય છે ત્યારે તે કોપ કરે છે અને જ્યા ને ત્તા તેની આડો આવે છે ત્યા પશુ જ્યારે તે નિષ્કુળ જાય છે ત્યારે તે યાકીને દેહો મેસે છે અને મુઝાર છ તેનું જોર નરમ પડે છે પોતાની દા થી તે ગમગાય કે અને આખરે સગ્રો અ વે છ

ઈ સ ૧૯૩૩ મા
ગાંધીજી ધરવડા જેલમાં
હતા જેલમાંથી અસ્પૃ
શ્યતા - નિવારણનું કાર્ય

વીરોચિત મૃત્યુ

વલ્લુભાઈ મહાજી

કુટી'માં ખસેડવામાં આ
વ્યા હતા અહીં તેઓ
આરામ લઈ રહ્યા હતા
અને તેમની તબિયત

કરવા માટે કેટલીક સમજવડો આપવાની
સરકારે નેમને ના પાડી હતી ગાંધીજી માટે
આ પરિસ્થિતિ અચ્છા હતી તેથી તેઓ
ઉપવાસ પર જિતવા હતા પણ આ વેળા
પાંચ જ દિવસમાં ગાંધીજીની તબિયત ધરવા
કરતા વધુ બગડી તેથી સરકારે તેમને સાસુન
ઈસ્પતાલમાં ખસેડ્યા સરકાર નમતુ તાળવા
ઇચ્છતી ન હતી તેથી તેણે પણ કંઈક વલણ
અખત્યાર કયું તે એમને કુખી કે કરતુર
બાને પણ છૂટથી મળવા દેવાની ના પાડી
હતી ઇસ્પતાલમાં આવ્યા પછી ગાંધીજીની
તબિયત વધુ સખીર બની ગઈ અને તેમની
વધુ અટકાયત છવવેણ નીવડે એવો ભય
સરકારને પણ લાગ્યો કેહી તરીકે ગાંધીજી
જેલમાં મૃત્યુ પામે તો તના એખએ એક
વાની સરકારની હિમત ન હતી તેથી તેમને
મિનરાશતે ફેડાં મૂકવામાં આવ્યા ઇસ્પ
તાલમાંથી ગાંધીજીને લેઈ ઠાકરગીની 'પણ'

પણ સુધરી રહી હતી
એક દિવસ 'પણકુટી ના સુકર બગી
આમાં અધ્ય યણે ગાંધીજી ફરી નદ્યા હતા
ફેલાક સાથીઓ પણ તેમની સથે ફરવામાં
જોડાયા હતા પોતાના અણધાર્યા છુટકારા
પછી શુ કરવુ તેનુ મથન ગાંધીજીના
હૃદયમાં વ્યાહી રતુ હતુ વાતચીતમાં તેમણે
એક સાથીને જણાવ્યુ કે 'આ વેળા મને
છોડી મૂકવામાં આવશે એમ હું માનતો ન
હુને અને જેલમાં જ ફેડી નરીકે મરવા
દેવામાં આવશે એમ હું માનતો હુને તેથી
મે મૃત્યુની સપૂર્ણપણે તૈયારી રાખી હતી
છૂટવાના આગવે જ દિવસે મે મારી
અગત ઉપર્યોગની બધી વસ્તુઓ ઇસ્પતાલની
નર્સ અને બીબાએને આપી દીધી હતી "
આ બધી વસ્તુઓ સોપી દીધા પછી રામ
નામનુ રજૂ કરતા કરતા વાહર એડીને
ગાંધીજી સૂઈ ગયા હતા મૃત્યુનો જરાયે

નમરાટ નહીં શોક નહીં, પણ શાંતિથી અને ધીરજથી પ્રેમપૂર્વક ભેટવાની એ અપૂર્વ તૈયારી હતી!

ઉપવાસથી બેલામા જ પોતાનું મૃત્યુ થાત તો લોકો શુ' ધારૂત એવો પ્રશ્ન વાતચીત દરમ્યાન ગાંધીજીએ કર્યો

સાથી - બાપુ! એ યશસ્વી અને ભવ્ય મૃત્યુ ગણાત

“ ના ના, એ અથ જગરની વાત છે ઉપવાસથી મરવુ એને બધા મૃત્યુ કેમ કહે? એમા શો યશ છે? પણ મારુ તો વીરોચિત મૃત્યુ થવાનું છે, એવુ મારી જન્મોત્તરીમા લખાયુ છે તે વાં બલે છે? ” કહી ગાંધીજી ખડખડાટ હસ્યા

સાથી - બાપુ, ઉપવાસથી મૃત્યુ એ વીરોચિત મૃત્યુ છે ધીમે ધીમે મરણને શરણ થવુ એ મહેલો વાત છે? એમા કેવલા આત્મમજાની જરૂર રહે છે?

ગાંધીજી - ના, ના, મને એવુ લાગતુ નથી મારુ મોત કા તે ફાસીના માથે

થાય કે પછી ગોળીથી થાય અને એવુ મરણ સાચા અર્થમા વીરોચિત મૃત્યુ છે, ઉપવાસથી ખાટલામા પડ્યા પડ્યા મરવુ તે નહીં

પોતાના મૃત્યુની કેવી અજ્ઞપ કાંતિકારી કલ્પના! ગાંધીજીની જીવનદૃષ્ટિ કાનદરી હતી પોતાની વાણી દ્વારા જીવનના શાંત મૂલ્યોની સમજ તેમણે હિંદને અને જગતને આપી છે પણ ઇતિહાસનું પુનરાવર્તન થયુ પોતાના યુગના એક શ્રેષ્ઠ માનવીને જીવનસંદેશ ન સમજી શકનાર એક પાગલ માનવીની ગોળીથી તેમના જીવનને અત આભ્યો દુનિયા પોતાના યુગના પડગબરોને પિછાની શકી નથી એ કેવલ કહુણ છે? કુદરતના મહાન ઉકાપાતોથી માનવહૃદયને જે આચકો લાગે છે તેના કરતા વધુ પ્રયત્ન આચકો કરાવે માનવીનું હૈયાએ ભારે દુખ સાથે તેમના મૃત્યુથી અનુભવ્યે અજાત શત્રુ અહિંસાના ફિરસ્તાનુ ગોળીથી મૃત્યુ! એ કલ્પનાતીત ઘટના બની પણ ગાંધીજીની દિષ્ટએ એ વીરોચિત મૃત્યુ હતું

કેવો પુરુષાર્થ!

સમુદ્રને તીરે વસતી કોઇ ટ્રોટીના ઇંડા સમુદ્ર પોતાના તરંગથી ઢરણ કરી ગયો તેથી તે ટ્રોટીએ નિશ્ચય કર્યો કે હું સમુદ્રને સૂકવી નાખુ એવા નિશ્ચયથી પોતાની સાથ વડે એક એક બિંદુ લઇ બહાર નાખવા માંડ્યુ આ ભેદ ટ્રોટીના સગાસબધી વગેરે ઘણા પક્ષીઓ તે જ પ્રમાણે સમુદ્ર સૂકવવાના કામમા વળગી ગયા ટ્રોટીએ તો એવો નિશ્ચય કર્યો કે મનતા નુધી પણ હું સમુદ્રને સૂકવી નાખીશ એમ ટ્રોટીએ ત્યા આવેલા નારદમુનિ આગળ પ્રાર્થના કરી નારદજી પક્ષીના શબ્દ ગરુડ પાને ગયા, હકીકત કહી અને એ ત્યા 'આ સમુદ્ર તમારા ભાગ્યદાયકોને શ્રોક કર્યો છે, તેથી તમારુ પણ અપમાન થતુ છે' એમ કહી નારદજીએ ગરુડજીને શોક યા અને તમણે પોતાની પાખથી પવન ઉગાડી સમુદ્ર સૂકવવા માંડ્યો સમુદ્ર ગભરાયો અને ટ્રોટીના ઇંડા પાછા આપ્યા

આવો નિશ્ચયપૂર્વક પ્રયત્ન હોય તો જ સફળતા મે

પ્રભુ પ્રેમસ્વરૂપ અને જ્ઞાનસ્વરૂપ છે, તેમ જ સૌંદર્યસ્વરૂપ પણ છે આથી પ્રભુએ રચેલી

સૌંદર્યની ભાવના

જિજ્ઞાસુ

આદ્ય છે, અને કોઈ સનાતન કાવાના (આ કશ્ચના) પદો જેવા લાગે છે, 'એ ઈર્ષ્યા

સૃષ્ટિમાં એવું કશુંયે નથી, કે જે સૌંદર્ય રહિત હોય શકે જુવાબના પુષ્પમાંથી પરિમલ પ્રસરે છે, સૂર્યમાંથી અધકારનો નાશ કેવનાર પ્રપાશ રેલાય છે, વૃષ્ટિમાંથી આદની માથી અમીરસ વર્ષા રહે છે, એમ એથી હલરગણુ વધારે સૌંદર્ય પ્રભુએ સર્જેલી સકળ વસ્તુઓમાંથી વહે છે આ કથનમાં જરા પણ અતિશયોક્તિ નથી પ્રભુએ સર્જેલી અસખ્ય વસ્તુઓમાં મનુષ્યને જ પ્રધાન્ય આપવામાં આવ્યું છે, તે સર્વ રીતે ન્યાયયુક્ત છે મોરણ કે સુખિની તમામ વસ્તુઓમાં મનુષ્ય જ પ્રભુનો મોટામાં મોટો અમલકાર છે આ અવની ઉપર એવો એક પણ મનુષ્ય નથી કે જેનામાં સૌંદર્ય ભાવનાનો અપ અકુર-મહાકુલિગ-પણ અસ્તિત્વ ન ધરાવતો હોય ઓસ દેશ જેવી મહાન સર્કૃતિમાં ઉછરેલ સૌ પુરુષો જીવનના અસખ્ય મેત્રે મા સૌંદર્યનો પ્રકાશ નિરખી શકે છે એમ જગતીમાં જગતી મનુષ્ય પણ જીવનના એકાદ ક્ષેત્રનું સૌંદર્ય નિહાળી શકે છે કારણ કે, 'સૌંદર્ય' એ કુદરતના ગૂઢ નિયમોનું પ્રકટીકરણ છે' જગતી મનુષ્ય પણ પોતાના પાણેલા પ્રાણીઓમાં કે પોતાના ઓળવેાની આકૃતિમાં સૌંદર્યના દર્શન કરી શકે છે લક્ષ્કેટિ તારાથી છવાયતા આકાશમાં કે રમ્ય સરોવરમાં સુન્દરતા જોઈ શકે છે, પોતાની આત્મઆત્મ આવેલા પર્વતો અને ખીલોમાં અને સુન્દરતા દેખાય છે, તેમ જ કોઈ વગ બેરગી પુષ્પમાં પણ એ સુન્દરતા નિહાળે છે. ગમે તેમ હોય પણ 'કુદરતના બનાવો જુદિ

નના કવન પ્રમાણે ઉપરેકત વસ્તુઓ જેનામાં સૌંદર્યની ભાવના પ્રકટાવે છે પ્રત્યેક મનુષ્યમાં રહેલ સૌંદર્યની આ ગૂઢ ભાવનાને જાગ્રત અને અચેત કરવી, તથા સત્ય, સનેહ, સ્વાર્પણ કે દયા જેવા અદ્વિતીયાથી સૌંદર્ય અભિન્ન છે, એમ સુશિક્ષિત અને સુસ્ત મનુષ્યના અતરંગ સ્થાપિત કરવું, એ જ અર્થ અસ્કૃતિઓનું ભવ્ય અને ભગીરથ કર્તવ્ય છે

સૌંદર્યની મહાન શક્તિ મનુષ્યની વાસનાઓનું ઇચ્છા રૂપે પરિવર્તન કરે છે, એના વર્તનને નિર્મળ અને પવિત્ર કરે છે, અને એના અકળ સબ ધોને સત્યરીલ બનાવે છે, તેથી જ સૌંદર્યમાં નૈતિક મહત્તા સમાયલી છે મનુષ્યને જીવન જીવવા માટે હવા કે નિદ્રાની જેટલી આવશ્યકતા છે, તેટલી જ સાચું જીવન જીવવા માટે સૌંદર્યની પણ જરૂર છે કારણ કે મનુષ્યે માત્ર આજીવિકાના સાધનો માટે જ કામ કરવું- 'શરી' માટે જ જીવવું- એ તેા કાર્ય અને જીવન ઉભય વિરેનો કેવળ ઓટો પ્લાલ છે મનુષ્યને ઉપયોગી અને સુદર વસ્તુઓ ઉત્પન્ન કરવા માટે તથા એમાં આનંદનો અનુભવ કરવા માટે કાર્ય કરે, તેા એવું જીવન અર્વાંગ-સુદર થાય અને જીવનનેા પ્રત્યેક પ્રસંગ એને અખરતાની સુવાસ આપી શકે વળી સૌંદર્ય એનન્યને પ્રભાગ બનાવે છે, જીવનનેા પાયો દઢ કરે છે, તથા અભિન અને નિર્મળ મનને ઉત્વાસથી બન્યાક કરી એને નવ-જીવન આે છે સૌંદર્યની સદાય વડે કલા

આત્માને અવનવીન પ્રેરણા આપે છે, અને એને જીવનસંભ્રામ માટે નવીન ઉત્સાહથી સજ્જ કરે છે કારણ કે 'હકીકતોનો આત્મા પ્રકટ કરે,' એ જ સ્વામી કલા છે, અને વાઇલી વસ્તુઓના સત્યસ્વરૂપનો સાક્ષાત્કાર કરાવે, એ જ સૌન્દર્ય જી સાચો કાર્યકર કર્તાવ્ય દોષોમા પ્રવેશના પહેલા પોતાના અતરને સૌન્દર્યની સુવાસથી છલોછલ ભરે નહિ, તો તે પોતાની કૃતિમા સૌન્દર્ય કયાથી આણી શકે ?

'જે વસ્તુ સાદી છે, જેમા એક પણ નકામું અંગ નથી, જે પોતાનો હેતુ અચર સિદ્ધ કરે છે, જે સર્વ ચીજો સાથે સુખગત છે, અને જે જે સીમાનોત્તર મધ્યમિંદુ છે, તેને આપણે સુન્દર કહી શકીએ' એટલું કહીને ઈમતને સૌન્દર્યની વ્યાખ્યા આપવી પડતી મૂકી પરંતુ સૌન્દર્ય એટલે શું, એ પ્રશ્ન મનુષ્યના અતરમા વહેલો પ્રોડો ખટો યથા વિના રહેતો નથી

વસ્તુઓ વસ્તુઓની ખાતર જ સુંદર નથી સૌન્દર્યનો સાચો આધાર દેવી મન ઉપર છે; એ દેવી મન તમ મ વસ્તુઓને તપામે છે, તેમના વિભાગોને પરસ્પર સાકળે છે અને તેમના સ્વરૂપમા યોગ્યતા અને ઊપ યોગિતા કરતા કોઈ અધિક તરવનું દર્શન કરાવે છે આ પ્રાંઠ ઈશ્વરી મન સર્વ સ્થળે અને સર્વ કાળે વસ્તુ માત્રને નિરખે છે, અને પોતે જ સૌન્દર્ય સ્વરૂપ હોવાથી, અન્ય વસ્તુઓને પોતાના સૌન્દર્યની ઓછી વચ્ચી પ્રતિકૃતિ રૂપે જુએ છે ગુણમના પુષ્પને રૂપ, રંગ અને સુગંધના કોઈ મહાન આદર્શની, કે કોઈ 'જીવન-સહચરી'ની સ્મૃતિની, દૃષ્ટિથી નિહાળના એ જેટલા પ્રમાણમા પોતાના સૌન્દર્યના ધોરણને મગનું

આવે તેટલા પ્રમાણમા ઈશ્વરી મન એને સૌન્દર્યમય લેએ છે; તથા આપણને લે (ગુણબનુ પુષ્પ) જેટલા પ્રમાણમા ઈશ્વરી મનની ઝાંખી કરાવે, તેટલા જ પ્રમાણમા આપણે તેને સુંદર કહી શકીએ.

ઈજ્જપના 'પિરામિડ' મા તે કાગ અને દેશના નાગરિકોની ધાર્મિક સક્રિયતાના, તેમની ઊંડી અને ગગનચુમ્બી આશાઓ, તેમ જ તેમના જીવનની સરગના વગેરેનો આભેદન ચિતાર રહ્યું યાય છે, આ શુષ્કને લીધે જ 'પિરામિડ' કલાયુક્ત ગણાય છે કવિવર શેક્ષપીઅરે નવયુવાન પ્રેમીજનોના વિરહનું સત્ય સ્વરૂપ માત્ર જે પકિતમા જ આલેખ્યું છે: 'પૂજક ભાવથી, અમૃત્ય આસુથી અને સ્વધન વિવાપથી અને જ્વાલા મય કુલકાથી' વર્જનની આવી સુંદરતા જ કવિને મહત્તા આપે છે વસ્તુઓનો આદર્શ ચિતાર રચુ કરી શકે, તે જ કલા પરંતુ "કેઈ સુંદર ઓ એક ન્યવદારિક કવિ છે; પોતાના જીવની પતિને મરહારી બનાવે છે; અને જેના મમાગમમા આવે છે, તેનામા કોમળતા, આશા અને વાક્યાનુભવ જેટલે

ગેબી તાલ, એ જ સંગીત છે' પરંતુ સંગીતની સહાય વડે સ્વર્ગમાં સચરણુ, સર્વને માટે સરણુ સરજા નથી પેતાના આલર પ્રકાશના પ્રમાણમાં જ મનુષ્યો ઉચ્ચ ભૂમિકામાં ફલગો મારી શકે છે

પણ પ્રભુની કૃષ્ણા અવરુચી છે, ઇશ્વરી યોજનાની દયા અકરુચી છે જેમ સૂર્યના કિરણો મુગ્ધ કલિકાની પાખડીઓ વિકસાવે છે અંદરની અમીધાસ કુસુદને છવનવસતુ પાન કરાવે છે, તેમ સૌન્દર્યરૂપ પ્રભુ પેતાના પ્રેમના બળથી મનુષ્યને સુંદરતાની પ્રાપ્તિ માટે તૈયાર કરે છે, અને મનુષ્યની સર્વ કૃતિઓની પડખે રહીને પેાતે એને આક્ષાત સાંદર્યની સરોપ આણે છે

આ પ્રમાણે જાણીતા પદ્ધતિ સુધી તેમને આતર સુરથી લક્ષ્યરનારા કવિઓ, માનવ જાતિની મૂલ્યરણો ઉકેલનારા નાટ્યકારો, નીતિની ભાવનાને સ્થૂળ રૂપ આપનાર શિ પીઓ શબ્દ દ્વારા આત્મરણકારને ગજવ નાસા સાહિત્યકારો તથા સ્વર્ગની સહેલ કરાવનાર સંગીતારો આપણને સર્વદા સૌન્દર્યના દર્શન કરાવી રહ્યા છે છવનની સ્વર્ગીય વાતો ગુજનાર તો એક જ વ્યક્તિ છે પરંતુ તેના દર્શનથી અજાણને કલાકારો પેાતે નિહાળેલ પ્રકાશના ભાગ્યા નૃત્યા કિરણો આપણી સમક્ષ રણુ કરે છે એ જ કલા કારોની સાચી વિચેષતા છે

સૂર્ય જેમ વણુ માત્ર ઉપર ઉજ્જવા અ પે વણુના બળે રેડી રહ્યો છે, તેમ સૌન્દર્યરૂપ પ્રભુ પન્ન મનુષ્યમાનના સ્વમાણ ઉપર સૌન્દર્ય ના કિરણોની વૃદ્ધિ કરી નહ્યા છે મનુષ્ય જવારે સૌન્દર્ય ના નિયમેને વન્દે છે, ત્યારે સૌન્દર્યને સ્વામી પેતાના નવીન અન્દેશ સા મનુ ષના અતરમાં પ્રવેશ [અનુ ૫૪ ૫૬]

છે," એવી ઉચ્ચ ભાવનાઓ સર્વની ઉપર એક સરખી અસર કરી શકતી નથી મનુ ષ્યોની વણુખીલી કંપનાશક્તિ સુદૃઢીઓના આવા ઉચ્ચ આદર્શની ખૂબી અનુભવી શકતી નથી, તેમ જ સૂર્યોદય ને પુષ્પ એવી સુખ પુર વસ્તુઓમાં પણ સુદરનો પેખી શકતી નથી આનુ કારણ એ જ કે એવી વણુખીલેલી કંપનાશક્તિમાં ઇશ્વરી મનના ઉચ્ચ આદરો પ્રતિબિંબિત થઈ શકતા નથી કવિ વદ્વજનય કુદરન કૃપી મહારેવીનુ જેટલું સૌન્દર્ય ઝીલી શકે છે, તેટલું અન્ય આત્માઓ નમાં ઝીલી શકતા કોઈ કલાકાર પેાતની કલા દ્વારા ઇશ્વરી મનને જેટલો સાદાકાર કરી શકે છે, એટલો બીજાઓ માટે સબ વિન નથી, એમ કહેણુ એમાં લગાદે અતિ સયોજિત નથી મનુષ્ય ઇશ્વરી મનમાં જસતા સૌન્દર્યના આદરોને જેટલા પ્રમાણમાં પેાતાના મન અને હૃદયમાં ઝીલી શકે છે તેટલા પ્રમાણમાં જ એ સાચા સોદર્યને નિહાળી શકે છે મગીન મટે કાવાંધિને કળેના વચનો યાદ કરો 'અતતા તરફ પ્રમાણુ કરાવી તેની મકુનનાની કઈક અખાં કજવનાર કેઈ

આ સંસ્થાને ડુગરાની વચ્ચે વસાવવાની અમે હિચ્છિત તો કરી છે પણ આવા શાત વાતાવરણનો અને સુષ્ટિ સૌંદર્યનો રસ બધા વિદ્યાર્થીઓ હજી ભૂરી નથી શકતા એ ઘણીવાર ખૂબ્યા કરે છે અમે રહીએ છીએ એની સાથે જ વિદ્યાર્થીઓનું રહેઠાણ છે આખો દિવસ તો સૌ પોતાપોતાના કામે લાગી ગયા હોય સાથે પ્રાર્થના પછી બધા સાથે હોય એટલે થોડા વખત સહેજે વાર્તાલાપમા ચાલે જાય આ વાતો ઘણીવાર બહુ ઉપયોગી થઈ પડે ॥

ચારે બાજુ લીલાછમ ડુગરાની લાખી દાર યાકેલા મનને નવી પ્રેરણા, શાંતિ આપે છે પક્ષીઓનું મધુર અગીત તો ચાલુ જ હોય સવારના પહેાવમા મોર આવીને ઠળા કરે છે ત્યારે અમારું ચિત્રકામ, એ પૂરેલા રંગો આખા લાગે છે આઠનીની થોભા તો આ જગ્યા માં જોતા યાકતા જ નથી અજબ તાજગી એ આખા વાતાવરણ ઉપર પાથરી ચાલી જાય તે વળી રૂપાયતન તો કેલાનું ધામ એટલે રાજ નવી નવી કલાની કૃતિઓ તૈયાર થતી હોય તેમા આ વાતાવરણ ઉત્સાહ અને કંઈક નવું કરી છૂંવાની તમન્ના જગાવે છે આનું છે અમારું રૂપાયતન છતાં વિદ્યાર્થીઓને અમસ્તા ફરવા માટે ડુગરામા અપકવાનું મન નથી થતું પણ શહેર તરફ મન ફોટે છે ત્યાંનું વાતાવરણ વધુ સુગંધ

કરે છે અને એ તરફનો રસ જોસરતો નથી એ જોઈ આને પ્રાર્થના પછી એક નાનું દેશત યાદ આપ્યું તે તેઓને અભાગ્યુ

“વિઠા અને છાણ ઉપર જીવનાર ગીગો નામે એક જાતું છે પરંતુ અન્ય રીતે તે જમર જેવો છે. એવા એક ગીગાને એક જમર સાથે મેંની થઈ જમરે વિચાર કર્યો, કે આ ગીગો આ મહાન પદાર્થમા રહે છે અને જીવે છે, તે કરતા તે સરોવરમા કમળમાથી મધ ખાતો થાય તથા તેની સુગંધ લોગવતો થાય તો સારું, એમ વિચારી તેણે તે વાત એક દિવસે ગીગાને કહી ને પોતાની સાથે આવવા કહ્યું ગીગાએ વાયદા ઉપર વાયદા કરી જે ત્રણ માસ કાઢવા તે પછી જમરે એક દિવસ ઘણું આશ્ચર્ય કર્યો, ત્યારે તેણે બીજે દિવસે આવવા કહ્યું ત્યારે ગીગો તક કરવા લાગ્યો કે કમળ હોય કે ન હોય, તેમા મધ હોય કે ન હોય અને મધ હોય તો પણ તેના આહારથી મને આનંદ મળે કે ન મળે, એમ અનેક કુતર્ક કરી પોતાના નાક, પાખ વગેરેમા પોતાને ખાવા માટે વિષ્ટાનો ખોલાક ભાતા તરીકે લીધા અને પછી જમર સાથે ગયો જમરે કમળ ઉપર જઈ બેઠો અને જોલ્યો ‘કેવી સારી સુગંધ છે!’ ગીગો કહે ‘મને કંઈ સુગંધ આવતી નથી.’ જમરને વહેમ પડ્યો, કે આ ગીગો તેની સાથે વિષ્ટા લાભ્યો ફરો માટે સુગંધ આવતી નહિ હોય

તે ઉપરથી ગીતાને તપાસ્યો, તે તેના નાક વગેરેમા સર્વ અગમી જ્યાં સત્યાગાય ત્યાં વિદ્યા ભરેલી હતી તેથી તેને કહ્યું 'મૂર્ખ' અહીં પણ વિદ્યા હાઈ આપ્યો છે? એમ કહી તેને સ્નાન કરાવ્યું પછી ગીતાને ફરી કમળ ઉપર બેસાડ્યો, એટલે તે સુગંધમા ગુલવાન ઘર્ષ તૃપ્તિ થાય ત્યાં સુધી મધ પી મરત બન્યો અને બોલ્યો 'આવો આનંદ મેં જન્મારામ કોઈ દિવસ બોલ્યો ન હતો કે જે કોઈ વાર વિદ્યાની ઇચ્છા નહીં કરે "

કુદરતના સૃષ્ટિસૌંદર્યમા ઈશ્વરની બકગ લીલાને જનુમત થાય અને એ લૂટી શકીએ તો જ સાચો આનંદ મનુ સર્જન કરવાની તાવા વેલી બને આવા મનને કથાય પચાન કરવાનું મન ન થાય એને તો એ વાતવરણમ પોને રચેલી કૃતિમા જ નગ નવો આનંદ મળે કુદરત એને સાચી પ્રેરણા આપ્યા કરે

વિદ્યાર્થીએને આપણે કલ્પા ચિત્રકાર જ નથી બતાવવા પણ મીઠા જ્ઞાન સાચે સૌંદર્યની સાચી પરખ થવા માટે એ જ્ઞાન જરૂરી છે એમ કહી આપણે વિદ્યાર્થીએ તો આ માર્ગ સરજ અને આ દૃષ્ટિએ શિક્ષકનો વિચર કરીએ તો કલાનુ શિક્ષણ અભિ જરૂરી બને છે સરૂથી જ સૌંદર્યની ભાવના કેળવ થ તો વિદ્યાર્થી એના મનરમા આજે જે મુરકેલીએ બિમી થાય છે તે થવા ન પામે

આ માસમા સૌરાષ્ટ્રના મુખ્ય પ્રધાન શ્રી ટંકરભાઈ રૂપથતનગી સુલાકાતે બાવી

મયા સરથાને જમીનને કમળે મળ્યો પછી તેઓની આ પ્રથમ સુલાકાત હતી તદ્દન જન્મમા આવેલી આ જગ્યા ઉપર ઉપયોગી કાર્ય ઘર્ષ રહ્યું છે તે જોઈ તેઓ શણ થયા

આધીરમારક નિધિના મત્રી શ્રી યોત્રેણ, ગૂજરાત હરિજન સેવકસમના પ્રમુખ શ્રી પરીશિતવાલભાઈ તથા શાશ્વાતમામના સચવાક શ્રી મનસુખભાઈ જોમનપુત્રા પણ આવી ગયા શ્રી મનસુખભાઈ તો અનુમતી અને કવાના ઉપાસક એમલે તેમને રસ તરત બારીક વસ્તુઓમા પણ દેખાયો બધું જોઈ તેઓ કહે "કોઈ જે લાખ રૂપિયા તમને આપે તો આ જગ્યામા આદર્શ સરથા બિમી ઘર્ષ જાય એ વિષે મને શક નથી તમારો મમ અને ઉત્સાહ જોઈ કોઈ જરૂર કહર કરશે "

મે કહ્યું 'કોઈ જલદી કહર કરી નાએ એમ કહું છરછનો પણ નથી વખત એવું કામ કર્યા કરે છે બાપુ બાપલુને ઘણીવાર ન કહેતા કે, 'ઈશ્વર કોઈને તેના ગળ ઉપરાત તાવનો જ નથી' અધારની પરિસ્થિતિમા માણસો આર્થિક મંદક ન કરે પણ અમે જે કરી રહ્યા છીએ એ ધીરજથી જોઈ સક પ્રજૂતિમા જે શબ્દો કહે તો પણ અમને ઘણી મદદ મળી ગણ્યો, આજે એ પણ નથી થતુ એ ખરેખર હુ મદ મિત્રા છે '

આવુ માનસ જોઈ મન કથારે કે મૂંઝાય છે પણ કષ્ટક પાકી ઈમારત રચવી હોય નો એ સામનો કરવાની શક્તિ પણ મેળવવી જ રહી

સૌન્દર્યની ભાવના : [અનુ. ૫. ૫૧ થી ૫૫] કરે છે. બાળક જેવાં નિર્દોષ છે હૃદયો, અને પુષ્પ જેવાં નિર્મળ અંતરોને સૌન્દર્યની શોધ નથી કરવી પડતી. વૃક્ષ, રોપ અને લતા, સાગર, શૈલ અને સરિતા, સર્વમાં કોઈ નિદ્રા લેતી પ્રિયતમાના સ્મિતા સ્વરુપ સૌન્દર્ય રહેલું જ છે. અંતરની મલિનતા ઓસરે, દૃષ્ટિપથ વિરાળ બને, તથા વસ્તુ માત્રમાં એક જ ચૈતન્ય પરભાય, તો સૌન્દર્યનાં અરણ્ય અખૂટ છે, એમ મનુષ્યને સમજાવવા વિના રહે નહિ. ખનિજ અને વસ્તુપત્તિ, પશુ અને

મનુષ્ય, સર્વ સૌન્દર્યથી ભરેલાં છે. આ અવનીમાં એવું એક પક્ષ, સ્થાન નથી કે જે સૌન્દર્ય વિનાનું હોય. પર્વતની પ્રૌઢતામાં કે સાગરના ઘુઘવાટમાં, જટોળિયાના તુકાનમાં કે અરણ્યના નિઃસીમ પગથારમાં, નવરંગી પુષ્પ-વટિકામાં કે જ્યોત્સ્નાનાં રૂપેરી તરંગોમાં; કોઈ સુકુમાર બાળાના સંવનનમાં કે સુગંધાના પુષ્પ-પ્રકુલ્લ હાસ્યમાં, જ્યાં જ્યાં પ્રભુતા છે, ત્યાં ત્યાં સ્થળે સ્થળે, સૌન્દર્યનો સુવર્ણમય પ્રકાશ ઝળહળી રહ્યો છે. કારણ કે જ્યાં પ્રભુતા છે, ત્યાં જ સૌન્દર્યનો નિવાસ છે

કલાનો સંદેશ

“આવો, બધુઓ મારી સમીપ આવો. હું પરમ સૌન્દર્ય સ્વરૂપ પરમાત્માના હૃદયમાંથી ઉત્પન્ન થઈ છું. મેં પ્રાચીન ગ્રીસને આકારેતું, યુરોપ અને જાપાનને દેખાવતું, ચીન અને અરબસ્તાનને સરસતાવું, અને ભારતને વિસ્તારતું સૌન્દર્ય પ્રકટ કરતા શીખવ્યું છે. જણી જ્યારે તમે કલાકારોરૂપી મારા સ્વપ્નશાલી, તેજસ્વી અને ઉત્સાહી પ્રધાનોને તમારા મન અને હૃદયમાં સન્માનતાં શીખશો, ત્યારે એ ભવિષ્યના જન્મમાં હું તમને આત્માનું સૌન્દર્ય વ્યક્ત કરતાં શીખવીશ.”

વ્યવસ્થા અને સાતિની તમારી શોધ, મારા વિના નિષ્ફળ જશે. તમે સૌ પ્રથમ કલાના સાત્રાજ્યની અને જીવનકલા ૩૫ ધર્મની શોધ કરો - એ જ સાન્ય પ્રભુત્વ સાત્રાજ્ય છે. પછી તમને કલાની જરૂર નહિ પડે. કારણ કે સંપૂર્ણ સમજી મર્વોત્તમ કલામાં જ રહેલું છે.” - ડૉ. કલિન્ડમ

[૫૫ ૪૮, ઊર્મિ-નવરચના ૮૭, લોકજીવનમાંથી]

અનુક્રમણિકા

	૫૪		૩૦ માર્ચ ૧૯૫૮
૧ આપુના પત્રો	ગાંધીજી ૩૨	૮ ગાંધીજીનો ધરડો રેલત.	રાણુ પંડિત ૪
૨ મન લાગો મેરો વાર ...	કપૂરસાહેબ ૩૩	૯ અભિમાન કેમ ગમે ?	પ્રકાશનંદજી ૪૫
૩ ઉપાસના કોની ?	‘કૃષ્ણાનંદ’ ૩૪	૧૦ વિરોચિત ચલ્યુ ...	લલિતુભાઈ મકનજી ૪૭
૪ કમ્પોઝિંગ પ્રભુતા મિસે	... ૩૫	૧૧ કેવો પુરુષાર્થ	..... ૪૮
૫ પ્રાર્થના પછી	ગાંધીજી ૩૬	૧૨ સૌન્દર્યની ભાવના ..	નિવરણજીદાસ ૪૯
૬ નામસ્કરણ	રેવાલકર જી ૩૮	૧૩ રૂપાવનન	મંપાદક ૫૧
૭ મદનેા વચ્ચે	ગાંધીજી ૪૧	૧૪ મંથાવેગન	... ૫૨

પ્રકાશક અને મુદ્રક : ધીરેન ગાંધી, ઉપાધ્યક્ષ મુદ્રણાલય જ્ઞાનમદ.

કે તેમણે આધ્યાત્મિક સુસુક્ષ્મને આપેલી આ લેટ ઓ તો સેક્ટોર
વિદ્વાનોએ આપેલી સાહિત્યિક શયરાશિની બે કરતાં વિશેષ
મૂલ્યવાની છે
— ‘અભ્યાસી’

સાબાર સ્વીકાર

વોરા એન્ડ કંપની પબ્લિશર્સ લિમિટેડ (સુભઈ)ના નવા પ્રકાશનો
નારી તુ નારાયણી મુળ ભે. ઠા. સેનચુખત કિ. ૩૧ ૨૮૦
ટાગારની મુદ્રે વાતો. અનુ. રમણકિનાલ સોની કિ. ૩ ૧-૮૦
ગાંધી સહિપતકાર, રમણવાલ સોની, કિ. ૩૬ ૧-૮-૦
આખેરનારી સહિપતકાર, રમણવાલ સોની, કિ. ૩૧ ૧-૮-૦
શ્રી અનંતરામ ષષ્ટી (લાવનગર) તરફથી Sketches of Gandhi By
Topolska નમતુ ચિત્ર મળ્યા રૂપાવતન ગાંધી પ્રયત્ન માટે ભેટ મળ્યું
છે જે સાબાર સ્વીકારીએ છીએ

‘આશાબાપુ’

‘આશાબાપુ’ દર અંગ્રેજી મહિનાની ૩૦ મી તારીખે પ્રસિદ્ધ થય છે એટલે તે
મહિનાનો એક વ્યાજ મહિનાની બીજી અથવા ત્રીજી તારીખે મળશે

વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૬૭ છે બ્રહ્મદેશ માટે રૂ. ૭૫ અને પરદેશ માટે રૂ. ૮૭
અથવા રિ. ૧૨૭ છે

‘આશાબાપુ’નું નવું વર્ષ ફેબ્રુઆરીની આખરમાં થઈ થઈ જાન્યુઆરીમાં પૂરું
થાય છે વચ્ચેથી થતા નવ આક્રમકોને વર્ષની શરૂઆત (ફેબ્રુઆરી)થી જ
આક્રમક ગણી પ્રગતિ થયેલા એકે મોકલવાની પ્રથા છે

પ્રા. તારીખ પછી દન વિલસમા એક ન મળે તો દપાલમા લખાસ કર્યા પછી
જ કયાંવધને જલાવવું આક્રમકોએ પોતાનું નામ સરનામું સ્પષ્ટ લખવા સાથે
આક્રમક નમર અવરત લખને મેળવે

લવાજમ મનીએડર્સથી મોકલવું વી પી થી મોકલતા એકે મોકલ મળે જ

‘આશાબાપુ’ની વ્યાજ આવૃત્તિ ન્યૂઝપેપર ઉપર છાપે છે આસ આવૃત્તિની
થે ડીક નકલે આ મામત રૂપાવતનમા બનતા હુદયકાગળમા ઉપારો આસ આવૃત્તિનું
વધે લવાજમ દેશમા રૂ. ૬૭ વિદેશમા રૂ. ૧૦૭ અથવા રિ. ૧૨૭

આક્રમક આના મોકલવાથી નમૂનાનો એક મોકલવામા આવે છે

ત.ન અને વ્યવસ્થા અંગેના અધિકાર પત્રવ્યવહારનું સરનામું

‘આશાબાપુ’ કાયાજય, રૂપાવતન, જૂનાગઢ સૌરાષ્ટ્ર

તમારે જવાબ આપવો પડશે.

ગિલ્લુભાઈ

બાળકોને અંદર અંદર ચાલવા દો. તમે તેમની નિહોંચ રમતો વચ્ચે ના આવો તેમનામા તમારા હોષો ના આરોષો તમે જાણતા નથી કે તમે બાળકોની પણ અહેખાઈ કરી શકો છો તમને ખબર નથી કે તેમને નિહોંચ આનંદ તમે સહી શકતા નથી તમને કષ્ટના પણ નહિ હોય કે તમારા હોષો તેમનામા આરોપ્યા વિના તમને સંતોષ થતો નથી

x

x

x

તમને લાગતું હોય કે બાળકોને મારવાથી તેઓ સુધરશે તો તમે એક વાર નહિ પણ અનેક વાર તેમને મારી જુઓ. વારંવાર મારવાથી પણ તે તેઓ સુધરે નહિ તો તમારે પોતે જ સુધરવું પડશે; એટલું જ નહિ પણ તમારે તમારા કુચ માટે પ્રાયશ્ચિત્ત કરવું પડશે; એટલું જ નહિ પણ જો તમને બાળકો આપ્યા છે તેને તમારે જવાબ આપવો પડશે

જા બધું કરવાની દિ'મન અને શક્તિ હોય તો જ તમે બાળકો કૃપા તમારો ન હાન ક્ષાય ઉપાડો

आरोग्य

वर्ष-७

अंक-३

संपादक: नवीन जांधी

સાભાર સ્વીકાર

[નવજીવન પ્રકાશન મંદિર (અમદાવાદ)ના નવા પ્રકાશનો]
મર્યાદા હિતકથા

જવાહરલાલ નેહરુ

ગુજરાતી અનુવાદ પરથી સંક્ષેપક

મણિલાલ ભ દેસાઈ

કિ રૂા ૧-૮-૦ ટપાનરવાનગી ૧-૭-૦

જવાહરલાલજીની આત્મકથા મૂળ અંગ્રેજીમાં બહાર પડ્યા પછી થોડા વખતમાં તેનો ગુજરાતી અનુવાદ સ્વ શ્રી મહાદેવભાઈએ કર્યો હતો, આ પુસ્તક તેના પરથી સંક્ષેપ કરીને તૈયાર કર્યું છે ગુજરાતી વાચકોને આ ઉપયોગી થઈ પડશે આ જીવનકથામાં જવાહરલાલજી લખે છે

“કોઈ ઠેકાણે મેં જ ન ખાતો, ક્યાંયે સ્વસ્થાને છું એમ ન અનુભવતો, પૂર્વ અને પશ્ચિમનું હું એક વિલક્ષણ મિશ્રણ છું. કદાચ મારા વિચારો અને જીવન પ્રત્યેની દૃષ્ટિ, પૂર્વ કરતાં જેને પશ્ચિમના કહે છે તેને વધારે મળતા છે, છતાં ભારતમાના પોતાના અનેક બાબકોની જેમ મને જે અનેક રીતે અપનાવે છે, અને મારી પ્રકૃતિમાં કદાચ મારા અપ્રગટ માનસમાં, સેકડો-કે જેટલી હોય તેટલી-પેટીઓના પ્રાક્ષણપણના સંસ્કારો છે એ મારા ભૂતકાળના વારસાને કે મારા નવીન સંસ્કારોનેયે હું ઊંડી શકતો નથી એ બને મારા જીવનના અંગ છે, અને જો કે પૂર્વ અને પશ્ચિમ બન્નેમાં તેઓ મને મદદગાર થાય છે છતાં બરે જીવનમાં જ નહીં પણ સમગ્ર જીવનમાં તે સંસ્કારો હું જાણે માનસિક એકાગ્રીપણે લે મળતો હોય એવી લાગણી મારામાં ઉત્પન્ન કરે કે પશ્ચિમમાં હું અનુભવે અને પરદેશી બનું છું હું ત્યાંના થઈ શકતો નથી પણ મારા પોતાના દેશમાંયે ક્યારેક હું દેશનિકાલ થયેલા માણસની લાગણીઓ અનુભવું છું

“મને પોતાને આ મધ્ય વર્ષોમાં એક અનિશ્ચય કીમતી લાભ થયો છે જીવનને એક અત્યંત રક્ષમય સાહસ રૂપે હું વધારેને વધારે જોતો થયો છું મારો વિકાસ થઈ રહ્યો છે એવો આહુ અનુભવ મને થયા કર્યો છે, અને હજીયે યાય છે, અને તે મારી પ્રવૃત્તિઓમાં અને પુસ્તકોના વાચનમાં રમ પૂરે છે અને એકદરે જીવનને જીવવા યોગ્ય બનાવે છે

“આ પ્રજાત લખતી વખતે દરેક બનવ વખતની મારી મનોદશા અને વિચારોનું ચિત્ર રચી કરવા, તે ક્ષણે મારી જે લાગણીઓ તી ત

" જે આત્માની શોધમાં છે તેને જીવુ તેની ગેરે મળી રહે છે "

— ગાંધીજી

भारिणी

१०१

भावाभिनिताइका
रह्युं न तं तं तल
त्राय न तं तं तल
दूर रह्युं तल
रमणीय

આપુના પત્રો

‘દેહને આત્માને ઝોળખવાતું’ સાધન
માનીએ, ને આત્માતેના નિયંત્રા છે....”

(૩.....

સત્ય ને અહિંસાનો માર્ગ લેવો એટલે પોતાની ખામીઓનાં દર્શન કરવાનાં હોય જ. પણ જો એ દર્શન આપણી ગતિનો વેગ ન વધારે, આપણા પુરુષાર્થને ઉત્તરિત ન કરે, તો એ દર્શન તે દર્શન નથી પણ માર્ગ છોડવાતું બહાતું છે. “મારામાં યોગ્યતા નથી,” એમ કહી માર્ગ છોડનારા હુમણાં મને ઘણા મળ્યા છે. માર્ગ છોડ્યા પછી તેવા મણસોને સત્ય ને અહિંસા પ્રત્યે સૂગ પેદા થાય છે; ને છેવટે તે ભોગને ધર્મ સમજતા થઈ જાય છે એવો યાક તને ન જણાવ્યો. દેહધારીરૂપે આપણે અપૂર્ણ છીએ, રજકણ્યથે ઉતરતા છીએ. આત્મારૂપે ધિરના અંશ છીએ જે શક્તિ સમૃદ્ધા છે, જે શુદ્ધ તેમા છે તે જ શક્તિ ને શુદ્ધ તેના પ્રત્યેક બિન્દુમા છે, એ વિષે શંકા નથી તેમ જ. તારે વિષે શંકા ન કરતો દેહને આત્માને ઝોળખવાતું સાધન માનીએ, ને આત્મા તેના નિયંત્રા છે એમ જાણીએ, એટલે ખાલ હાય આવી સમજ.

— આપુના આશીર્વાદ

x

x

x

“... તમે ગીતાજ્ઞાના સ્લોક પાઠે કરી જશો તેથી હું રાજ નહી યાઉ. તમે ઇતિહાસ વાચ્યો કે નહી, ગણિત ગણ્યો કે નહી, સસ્કૃત ભણ્યો કે નહી, તેની અને કંઈ પણ ચિંતા નથી. પણ તમે સયમવૃત્તિ ધારણ કરો એ જરૂર છે. એ મારે બોધ્યે છે હું માણસોનો શુભામ ધવાને ઇચ્છીશ, પણ મારા મનનો શુભામ ધવા નહિ ઇચ્છું. મનના શુભામ ધવા જેવું અધમ પાપ નથી. માટે તમે સમજીને મનને નિયમમા રાખતા શીખો આવી સ્થિતિમા તમે મારી પાસે રહી શક્યો. નહિ તો મારે કોઈની જરૂર નથી. હું તમને કોઈને શીખવવાતું અભિમાન પણ રાખતો નથી મારી પાસે એક શિષ્ય છે કે જેને શીખવવું એ ભારેમાં ભારે કામ છે અને શિક્ષણ આપવાયો જ હું તમારું કે હિન્દવું કે માનવભતવું બહું કરી ચક્રીશ અને તે હું પોતે જ છું. જેને હું મારું મન કહું છું. આમ બધા પોતાને પોતાના શિષ્યો બનાવશે તેઓ જ અહીં રહેવાને લાયક છે આ જિંદગી જેનાથી ન છુટવાય તે અહીં ન રહે એ બહેતર છે તે અહીંથી છૂટો થાય તો તેણે ઠીક કહ્યું કહેવાય. પણ સમજ્યા સિવાય (હિન્દુવાંક નહિ કરના સચાની માફક) કરવું એ પાપ છે. એવું હું નથી ઇચ્છતો.”

રામ નામ

કૃષ્ણીર સાહેબ

રામ નામ નિજ ઔષધિ, કોરિક કરે વિકાર;
બિસ ખારી વિરકત રહે, કાયા કચ્ચન સાર.

રામનામ એ એક જ ઔષધ કોટલું બધું સમર્થ છે, કે જે હરેહો (સંસારનાં દોષ-બંધન આદિ) વિકારોને કાપી નાખે છે. જેમણે રામના નામરૂપી ઔષધનું સેવન કર્યું છે, તેમની કાયા કચ્ચન જેવી નિર્મળ છે; અને તેમાં કોઈ ભાતનો રાગ રહેતો નથી. હવે તેમને રામનામરૂપી ઔષધિ આગળ આમાન્ધ ઔષધિથી સરેલી કોડી (પીઠ) કોડી વાડીઓ ઉપર કથો જ પ્રેમ નથી તે બધાથી તેઓ વિરકત રહી કેવળ રામનામું જ સેવન કરે છે.

રામ સિયા જિન સખ સિયા, સખ સાસનકો સેદ;
ખિના રામ નરકે ગયે. પદિ શુનિ ચારોં વેદ.

જેણે રામનામનો પરમાર્થ જાણી લીધો છે, તેને બધા શાશ્વતો લોક મળી ગયો છે; પરંતુ જેમણે રામના નામનો મર્મ જાણ્યો નથી, એવા પુરુષો ચાર વેદ અને છ શાસ્ત્ર અધ્યા હયે તો પણ નરકે જ ગયા છે. રામનું નામ એ જ ખરું બલવાનું છે.

જા થક પ્રીત ન પ્રેમરૂમ, પુનિ રસના નહિ રામ;
તે નર પશુ સંસાર પ્રે, ઉપજિ મરે બેગ્રમ.

જેમના અંતઃકરણમાં (પ્રાણીઓ ઉપર) પ્રેમ નથી અને છબ ઉપર રામનામ નથી તે મનુષ્યો પશુ જેવા હોઈ, સંસારમાં બંધ જન્મે છે. અને મરે છે તેમના છવનની કરી સાર્યકતા નથી. પ્રાણી માત્ર ઉપર હવા રાખવી અને રામનું ભજન કરવું એ જ છવનની સાર્યકતા છે.

જેસે માયા મન રમે, તેસા રામ રમાય;
તારામણ્ડલ બેધિકે તમ અમરાપુર બેધ.

કૃષ્ણીસાહેબ કહે છે, કે જે મનુષ્યો! જે તમારે આકાશમાં રહેલા તારવોના મંડળનો ભેદ કરી, તેની ઉપર અવેલા અમરા પુર (મોક્ષ)માં અર્જુ હોય, તો જેવી આસક્તિથી માયામાં મન રચા કરે છે, તેવી બલકે તેનાથી પણ વિદ્યેવ આસક્તિથી મનને રામમાં રચા કરવા દે:

પાપ એટલે ઈશ્વરનો ઈનકાર,

ઈશ્વરમાં અશ્રદ્ધા.

માણસમાં રહેલી પાપ અને પુણ્યની બેવડી શક્તિનું વર્ણન ડ્રમન્ડે પોતાની રૌલિમા સુન્દર રીતે આપ્યું છે :

“માણસના એક કુદરતી વૃત્તિ એવી પણ રહેલી છે જે એને પાટે, જડ બનાવી દે અને ધીમે ધીમે એને પશુની ઠાટિએ ઉતારી દે; એની બુદ્ધિને આંધળી કરી નાખે, એના હૃદયને શુષ્ક બનાવી દે અને એની સંકલ્પ શક્તિને કુંડિત કરી નાખે. આને મારક તત્ત્વ અથવા પાપ કહીએ. એના ઉપાય તરીકે ઈશ્વરે માણસમાં બીજી વૃત્તિ પણ મૂકી છે જે આત્માને આમતેમ ધસડાઈ જતો અટકાવે છે, તેને ઠંકાણું લાંબે છે અને સવળે માર્ગે ચલાવે છે આને તારક તત્ત્વ અથવા સુક્રિત કહી શકાય. આમાંનું પહેલું તત્ત્વ ભે માણસમાં જોરથી કામ કરી રહ્યું હોય અને એના આખા જીવનને નીચે - વિનાશને માર્ગે ખેંચી જતું હોય તો એમાંથી છૂટવાનો એક જ માર્ગ છે અને તે એ કે પેલી ઊંચે લઈ જનારી વૃત્તિનો નિશ્ચયપૂર્વક આશ્રય લેવો અને તેને બળે ઉપર ચઢવાનો પ્રયત્ન કરવો. આ શક્તિ એ જ દુનિયામાં એક એવી શક્તિ છે જેની કાંઈ પણ અસર પેલી નીચે પાડનારી શક્તિ ઉપર થઈ શકે. એટલે આ શક્તિની ઉપેક્ષા કરે તો માણસ શી રીતે બચી શકે?”

આ દેવી અને આસુરી મનનું વર્ણન

નહીં તો બીજું શું?

“તેના ઊંચામાં ઊંચા અર્થમાં આત્મા એટલે ઈશ્વરમય થવાની વિશાળ શક્તિ.

“કેટલાક પ્રાણીઓ દરમાં રહેનારાં હોય છે. તેઓ પોતાનું જીવન લોંબમાં જ ગાળે છે. કુદરતે પોતાની રીતે એને બદલો તેમને બરાબર આપ્યો છે. એણે તેમની આંખો બંધ કરી દીધી છે. કેટલીક માછલીઓ અંધારા ખાડામાં જ્યાં આંખની જરૂર ન પડે ત્યાં પોતાનાં રહેઠાણ બનાવે છે. તેમને પણ તેમ કરવાનો ભયંકર બદલો કુદરતે આપ્યો જ છે તે જ પ્રમાણે આત્મા પ્રકાશને બદલે અંધકારમાં રહેવાનું પસંદ કરે તો સાદા કુદરતી કાનૂનથી જ આત્માની આંખ બંધ થઈ જાય અને તે તેની શક્તિ શુભાવી બેસે. પેલી પ્રસિદ્ધ અવળપાણીનો ભયંકર એ જ છે : ‘જેની પાસે કશું નથી, તેની પાસેથી જે કશું તે પણ લઈ લેવામાં આવશે.’ તેથી ‘એની પાસેથી એ સિદ્ધો લઈ લે.’”

પાપનું મૂળ એ પોતાના સ્વરૂપનું અભાન છે. ઈશ્વર હૃદયમાં વિરાજે છે એ સત્યનું જ્ઞાન છે એ પણ એણે સરસ રીતે મૂક્યું છે

“જેનું ચિત્ત વિવેચી છે, ઈશ્વરથી વિમુખ થયેલું છે. ઈશ્વર પ્રત્યે ભયો નથી શકતું તેનું કેવળ નૈતિક નહીં પણ આધ્યાત્મિક મરણ જ થયેલું છે, ઈશ્વરથી અગાધ થયું, તેની ઇચ્છાને આધીન ન થયું, ઈશ્વરનું ધ્યાન ન ધરતું એ જ પાપ છે, એ જ નરક છે, આત્માનાં ઈશ્વર સાથે અમેળ તેને જ ધર્મશાસ્ત્રો પાપનું મુખ્ય કારણ ગણે છે પાપ એટલે ઈશ્વરનો ઈનકાર, ઈશ્વરમાં અશ્રદ્ધા.”

કલા અને મુક્તિ

જનનરાજદાસ

મનુષ્યોના જોગા કરેલા અનુભવના ઉકેલનો સરવાળો છે. એક દૃષ્ટિબિન્દુથી જોઈએ તો સંસ્કૃતિ એ જીવનના રહસ્યની અનેક સમજૂતીઓની શોધ છે.

એ ધણી સમજૂતીઓમાં બહુ જ ઉપયોગી મનાતી સમજૂતી તે ધર્મ છે. ધાર્મિક શિક્ષકોથી ધોણવેલી મનુષ્યની પરાબુદ્ધિ જગતમાં રહેલી એક યોજના બાણી શકે છે એ સૃષ્ટિના ક્રમને અનેક નામો આપવામાં આગ્રા છે, અને એ એક બીજાથી તદ્દન ભુલકા પડે છે. છતાં બધા ધર્મો એક મન માને છે કે આ વિશ્વ એ એક અવ્યવસ્થા કે અધાધૂધી નથી, પણ નિયમ અને પ્રેમથી ઘડાયેલ વ્યવસ્થિત રચના છે.

તે જ ધર્મણે, એ કે જુદી જ જાતના માર્ગથી તત્ત્વજ્ઞાન પણ એક જુદી જાતની સમજૂતી આપે છે જ્યારે તત્ત્વજ્ઞાન અનિમ તત્ત્વ કે પરબ્રહ્મની વાત કહે છે, ત્યારે આપણને બીજા પ્રકારની ઉકેલ-પર પરા મળે છે. વિશાળ દૃષ્ટિએ જોતા, ભૂતકાળની અને વર્તમાનની બંધીયે સંસ્કૃતિઓ જીવનનું રહસ્ય ક્રમ જાળવારે કોઈ અદ્ભુત વાક્યને પૂર્ણ કરવાનાર શબ્દો જ કમશા ઉમેરે છે.

આપણે, હિંદુસ્તાનના લોકો તો જીવનના આગર અર્થને ભગતી વિગારસંબંધીયી ટેવાયેલા છીએ. આપણે જાણીએ છીએ કે ધર્મ અને તત્ત્વજ્ઞાન એ એક બીજાના વિરોધી ઉકેલો નથી, પણ એક બીજાના પૂરક ઉકેલો છે. પણ કલા એ પણ જીવનનો એ- ઉકેલ છે, એ આપણે સમજ્યા નથી. શ્રીક લોકાર્ન આ મોટામાં મોટી સિદ્ધિ છે એ લોકોની

સેવ્ય જીવન, ઉકેલ અને રહસ્ય જાને એકી સાથે જ છે. જીવન એ કેટલું ગઠન રહસ્ય છે, એ દરેક વિચારક મનુષ્ય જાણે છે. પણ એ રહસ્યની સાથે જ જોના ઉકેલ છે, એટલું જ્ઞાન મનુષ્યને નથી આપણે જ્યારે ભૂતકાળના મનાવો અને વર્તમાનના પ્રસંગો વચ્ચેને તાપી શકીએ, ત્યારે જ આપણે એ ઉકેલ શોધી શકીએ છીએ. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો જીવનનો અનુભવ એ જીવનનું રહસ્ય ઉઘાડનાર સાધી છે. અવનત, આપણા ભૂતકાળના અનુભવો જે પ્રથમ આરણ્ય ઉઘાડે છે, તે પાછળથી આપણે રસ્તો મોકે છે, પછી એ તવા મારણ્યાની સાધી આપણે શોધવાની જાકી રહે છે. પણ આ વાત 'જીવનના દૈનિક, દરેક રહસ્યમય જનાવમાં આપણે ગર્હક ઉકેલ શોધી શકીએ છીએ,' એ હકીકતથી વિરુદ્ધ જતી નથી.

મનુષ્યોનું સજુક જીવન કે જેને આપણે "સંસ્કૃતિ" કહીએ છીએ, એ સર્વ

સરકૃતિની આવી જ એ હતી કે ધર્મ, તત્ત્વજ્ઞાન અને વિજ્ઞાન સિવાય કશા પાસે પણ જીવનની સમસ્યા ઉકેલવાની શક્તિ છે શોક લોકો આદર્શમૂર્તિઓવાળા કોઈ દેવી મનમા માનતા આ આદર્શમૂર્તિઓ એ પરમ પુરુષની જુદી જુદી બાજુઓ છે દરેક આદર્શ મૂર્તિ (આર્કિટાઈપ) એ જીવનના રહસ્યની એક બાજુ રજુ કરે છે એ આદર્શમૂર્તિ આ વાસ્તવિક જગતના પદાર્થો અને પ્રયોગોમા પ્રતિબિંબિત થાય છે જ્યારે મનુષ્ય એ અમૂર્ત સૌન્દર્યને ઝીવવા પોતાની કલ્પના શક્તિને ખીલવે છે, ત્યારે જ અહીં આ એ આદર્શમૂર્તિનું પ્રતિબિંબ દેખી શકે છે

તેથી શ્રી લોકોને મન સૌન્દર્યની એક કૃતિ તે માત્ર 'શાશ્વત આનંદ આપનાર વસ્તુ જ' નથી, પણ જે અતિમ સત્ય આપણે શોધીએ છીએ, તેને વ્યક્ત કરનાર પણ છે ઉચ્ચ પ્રકારની કલાત્મક દૃષ્ટિની ખીલવાળી સિવાય કોઈ પણ પ્રકારની સુક્ષ્મ પ્રતિ મનુષ્યને થઈ શકે, એ શ્રીકોની સમજણ શક્તિની બહાર હવુ કારણ કે જે સનાતન રીતે સાચુ છે તે અવલોકન રીતે સુંદર પણ છે જે મનુષ્ય સત્યને પ્રાપ્ત કરવા માગે છે, એણે સૌન્દર્યના રહસ્યનો ઉકેલ પણ કરવો જોઈએ

એક શ્રીક કહેવત છે કે 'સુક્ષ્મની નજીક જતા મનુષ્ય પાસે ઉચ્ચ સૌન્દર્યદૃષ્ટિ હોવી જોઈએ' આ કથન ઇતિહાસથી પણ પુરવાર થયેલું છે જગતના લગભગ બધા મહાન જગદ્ ગુરુઓ સૌન્દર્યની એક કે અનેક બાજુઓ પ્રતિ તીવ્ર સસ્કાર પ્રાકૃતિક દાખવે છે તેઓ બધા સુન્દર કંઈનાથી વિમુક્તિ છે, અને એમના પ્રચરણોમા દેખાતી પ્રકૃતિ તરફની નિષ્ક્રાંતિ આપણે નવાઈ પામીએ છીએ જગત યૌનમયુદ્ધને એક મહાન તત્ત્વચિંતક તરીકે ઓળખે છે

પણ જગતને ખબર નથી કે એ એક કવિ પણ હતા લોકોને એમનું શિક્ષણ સહેલાઈથી યાદ રહી જાય, એ માટે વારંવાર એઓ પોતાના સૂત્રો કવિતામા કહેતા ચત્ર માણ વક્ર નામના બાળકને માટે પ્રભુની પૂજા કરીને પાછા ફરતી વખત ગાવા માટે એમણે રચેલી કૃતિઓ દરેક બુદ્ધિસ્ત બાગક બંધે છે તેથી જ રીતે જ્યારે આપણે જીવન કાર્યના શિક્ષણો જોઈએ છીએ, ત્યારે એ કુદરતની કેટલા નજીક હતા, અને કુદરતના સૌન્દર્ય માટે એમનામા કેટલી સૂક્ષ્મ દૃષ્ટિ હતી, એનો આપણને ખ્યાલ આવે છે આ વિચારને બહુ વિસ્તૃત કરવાની જરૂર નથી પણ તપાસને અતે માત્રમ પડશે કે જેમ મનુષ્યનું ચારિત્ર્ય પવિત્ર અને ઉન્નત બને છે, તેમ તે દેવી અવિભાવના શુભ સૌન્દર્યને બહુ જ સારી રીતે ઝીલી શકે છે લોકો તે હવેશ એમ જ કંપના કરે છે કે સન્ધ્યાસી પોતાની ઇન્દ્રિયોને સસારના વિષયો તરફ જતી અટકાવે છે, માટે એ પોતાનો સૌન્દર્યદર્શી સ્વભવ પણ મારી નાખતો હશે

હુ ભારપૂર્વક કહેવા માગુ છું તે એ છે કે ક્યા એ સુક્ષ્મને માત્ર આત્માની જરૂરી તાલીમ જ ધર્મ કહે છે, એ બધાયે સદગુણો જરૂરી છે તત્ત્વજ્ઞાન શીખવાટે છે, એ 'કૃતીકન પ્રત્યેની વફાદારી' પણ જરૂરી છે પણ શિક્ષક સિવાય કોઈ મારી બંધમા નથી કે જેણે પૂજા ચારિત્ર્ય બતાવવાના લક્ષ્ય તરીકે કલાત્મક સસ્કારપ્રાકૃતિકા ઉપર ભર મૂક્યો હોય

અનેક દૃષ્ટિએ જોના જીવન એક કરુણ કથની જ લાગે છે, પણ કોઈ તમાવના મુજબ ગદા કાવ્યમાથી જેમ કમળ પોતાનું માથું ઊંચું કરે છે, તેમ સૌન્દર્ય જીવનના દરેક બનાવોમાથી પોતાનું રક્ત મહાર કહે છે પણ એ રહસ્યનો માર્ગ મનાવનાર જનતામા [અનુ ૧૦ ૩૧૭]

સાચું સુખ કેમ મળે ?

રવિશંકર મહારાજ

સામાન્ય રીતે બધાને સુખ એટલે એ છે સુખ ભોગવવાનું સાધન શરીર છે શરીર ઇન્દ્રિયોનું બનેલું છે અને એ ઇન્દ્રિયોના સુખને સુખ માની તેની શોધ માટે મોટા મોટા શાસ્ત્રો રચાય છે પરંતુ સાધનો મળે છે તેમ તેમ સુખ ભાગતુ જાય છે પચાસ વરસ પહેલાં માણસ જે વસ્તુએ વાપરતો હતો તેથી વધારે સુખી હતો પછી વસ્તુએ વધી ત્યારે સુખ ઓછું કેપાયું ઉપરથી છેલ્લે તે ખૂબ સામગ્રી વધી મળી છે છતાં દિવસે દિવસે ડુખ વધતુ જાય છે એ ચીનના કેન્ડાચ માણસો કપડાં વગરના બોચા છતાં હસતે સુખે રીક્ષા ખેંચતા હોય, ધાસ લાવતા હોય હાથમા શેટલો હોય તે ખાતા હોય અને આનંદ કરતા હતાં અને અહીંથી જ્યાં ત્યારે મરમ કપડાં પહેરીને જાયેવા છતાં સાંકાઈ કહેવાય જ્યારે ત્યાં પહેરવા વસ્તુ નહોતું છતાં આનંદી લાગતા હતા ત્યારે સુખ કોને કહેવું? જૈન શાસ્ત્રોમા મર્યાદા શબ્દ આપે છે દરેક વાતમા મર્યાદા એટલે એવું પણ માટે તેની પણ મર્યાદા એટલે એ અમત દશામા રહીને મર્યાદા નહીં કરી હોય તો જરૂર સુખ મળે છે મર્યાદા નથી હેતી તો કરોડો રૂપિયા અને અનેક સાધનો હોય તો પણ સુખ મળતુ નથી એ સુખ કયું? તેની ખતર નથી છતાં આપણે જ્યાં એની પાછળ

પડ્યા છીએ મારો નાનો ભાઈ આવેલો કે કહેતો હતો કે ગામ નાનું છે છતાં ચાલીસ હજાર રૂપિયાના ખાખાના પાન ખરે છે પહેલાં સાત માઈલ ચાલીને જતા હવે મોટા સિવાય જવાતું નથી આમ જરૂરિયાતો ખૂબ વધારી દીધી છે ત્યારે ઉત્પન્ન તો જમીન ઉપર યાય તે જ છે વસતિ વધી અને જરૂરિયાતો વધારીને મળતુ સુખ એટલે એ કષ્ટથી લાવવું? એટલે કોઈનું ભૂટી લેવાનું (સુદ્ધિથી) કોઈનું પડાવી લેવાનું વાતાવરણ ચાલે છે આને જગતમા સુખની અને રાગની જે પ્રોત્સાહનને વૈજ્ઞાનિક રીતે શોધ યાજ્યા કરે છે તે પ્રોત્સાહનના વિના ઠોડયા કરીશું તો કયા જઈને અગ્રીશું તે કહી શકાતુ નથી કેટલાક સત્તા માટે પકાપકી કરે છે, કહે છે કે સત્તા મળે અને લોકોને સુખી કરી કઈશું ખાવતુ પીવાનું નાચવાનું બધું અને આપીશું અને એવું સુખ આપીશું કે બધાને સરખા કરીશું કેટલાક કહે છે યજ્ઞે વધારીને સુખના સાધનો વધારી શકીશું આમ કોઈ જાનના પાયા વગર આડે-ડ બધા દોડે છે કોઈ રંગે સુખ મળે, તેલ નાખે સુખ મળે સિનેમા જોયે સુખ મળે એમ જુદા જુદા સાધનો શોધે જ જાય છે વિનોબાજી કહે છે કામ ખૂબ વધ્યા છે કામથી કામના યાજ છે આ એટલે ને તે

ભેદને! અને ઈવિછા પાર ન પડે તો ક્રોધ આવે છે એટલે કામ અને ક્રોધ વચ્ચે દુનિયા ઝોલાં ખાય છે. મૂડી એકઠી કરતા ક્રોધ રાઠે તો તરત લકાઈ યાય છે.

અ વસ્તુથી આપણે પાછા હટીએ નહીં તો દુઃખ જવાતું નથી ને સુખ મળવાતું નથી. અત્યારે તો ચારે બાજુ ધૂળના ગોટા ઊડે છે, થોડું વાળીએ છીએ ત્યા ચરના ચર પાછા પડે છે એટલે હવે તો ત્રીલું લોચન ઊઘડે તો જ કંઈક રસ્તો જડે! આપણા શાસ્ત્રોએ તો એ લોચન બતાવ્યું છે. પણ તેવું આચરણ કરીએ તો સુખ રૂપી કૃળ મળે શાંતિને

ઓળખીએ તો સાચી શાંતિ મળે ભગવાન પાસે જઈએ તો પણ સુખના ભાવમાં દુઃખ જ માગીએ છીએ. ચીનમા એક માનાતુ મંદિર, એમને એ પૂછ્યું કે આ શું છે, તો કહે માતા છે. એ લક્ષ્મી વધારે તેવી માતા છે, પણ અમે તો ભૂમિ માતાને જ પગે લાગીએ છીએ એ અન્ન વધારે આપે છે જેથી અમને કંઈક સુખ મળે છે. આપણે સુખને માટે પ્રયત્ન તો કરીએ છીએ પણ મોહું ના કરે ત્યાં સુધી તે મળતું નથી અને મળશે જ નહીં, સુખ તો અંદર મોહુ કરવાથી મર્યાદાને માગે વળવાથી જ મળી શકશે.

સેવાભાવનું કારણ

મુકલભાઈ

શ્રી મહાદેવ ગોવિંદ રામડેતુ નામ તો સૌ કોઈ જાણે છે તે મોટા ન્યાયમૂર્તિ હતા તોયે પોતાના કોઈ સગા-સબંધી ગીમાર હોય અથવા મરનો કોઈ નોકર તાવમા સપડાયો હોય કે તે તરત જ તેની ખબર કાઢવા દોડી જના, કાકતરને યોક્તાવી યોગ્ય દવાપાણી કરતા અને આજ્ઞામન આપી ઘેર આવતા.

એમના આવા દયાળુ સ્વભાવનો વિચાર કરતા એમનાં ધર્મપત્ની રમાબાઈને યતુ, 'આજો દિવસ મોટા મોટાં કામોમા એ શુ થાયેલા હોય, તો પછી આવી નાની નાની વાતો એમને કેમ બાદ રહેતીં દરો? આની દોટ ધામ કરવાનો એમને વખત ક્યાંથી મળતો 'દરો?'

એક દિવસ એ બાબતમાં વાત નીકળત શ્રી મહાદેવ ગોવિંદ રામડે યોક્તા: "કોઈ પણ કામનુ સ્મરણ રહેવાનો આધાર તે કામ માટે આપણને કેટલી ચિંતા છે તેના ઉપર તેમ જ આપણા પર તેની કેટલી જવાબદારી છે તેના ઉપર રહેલો છે. જો કાળજી ન હોય તો જ સ્મરણ ન રહે. જે વાન અતઃ કરણ સુધી પહોચી હોય, તેને ઘણું કરીને કોઈ પણ વ્યૂહી જતું નથી આપણુ મન ઘણા દુઃખથી, ચિંતાથી કે તીવ્ર વેદનાચાં પીડાતું હોય, ત્યારે જ યાદ ન આવે. પણ એવો વખત કવચિત જ આવે છે અને આવે તો પણ તે વાનને કોઈ દોષપાત મણતું નથી "

‘હું એકલવાયો પથ ખેડવો પસંદ કરીશ, પણ દષ્ટિ નહીં ચૂકું’

ભારતનું પ્રતીક

મુનિશ્રી સત્યભાવજી

સત્યમેવ જયતે

કોઈ પણ શબ્દનું પ્રતીક એવું હોય છે જેને કે જે એના અર્થ જૂરકાગતુ સૂચક અને ઉત્કર્ષણ ભાવિતુ માર્ગદર્શક હોય આ રીતે એના ભારતનું પ્રતીક સર્વોત્તમ છે એમ લાગ્યા વિના નહિ રહે એવું નામ અશોકચક્ર છે અશોકના શાસ્ત્રતત્ત્વો વિશિષ્ટ શુદ્ધ સર્વધર્મ સમન્વયનો અને સર્વ પ્રજાની પ્રિયતાનો છે આ પ્રતીકની પસંદગી યર્ષ ત્યારે સર્વજનનહિતેયુ રૂઢિથો જ હોયો બધાએ એ નાહ વહેતો થયેલો, પરંતુ અનેક રીતે વિચારના અશોકચક્રમા રૂઢિયાનો પણ મેળવેલી જાય છે, એમ ‘હરિજનબંધુ’મા સમજાવવામા આવ્યું હતું અને એ પ્રતીકને બાપુના પણ આરોપાંક સાપડ્યા હતા આપણા દેશની સંસ્કૃતિની દૃષ્ટિએ એમને તો પણ એમા જે મુખ્ય શુભો દેખાશે (૧) ત્યાગપૂર્ણ, (૨) સર્વધર્મસમન્વય આ બે મહાન શુભોને કારણે જ ભારતવર્ષને વિશ્વ પ્રતિષ્ઠા અને વિશ્વવધ વિશ્વૃતિઓ સાપડી છે

મહાવીર જીએ કે પુરૂ જીએ! કૃષ્ણ બાણી નિહાળો કે સમ બાણી નજર કરો! એ બધામા ત્યાગ અને સર્વજનપ્રિયતાના જાને શુભો ભારોભાર દેખાશે એ ચાલે સ્વૈચ્છીકે હતા, એમણે જ નહિ પણ શાસ્ત્રતત્ત્વના કોઈ વારમહારો તો કોઈ સચાલકો હતા, પરંતુ સોન આદિ મધ્ય અને અત ત્યાગીને

ભોગવી જાણો’ એ સૂત્રમા જ પાન્યુર્યા હતા, એ જ સંસ્કૃતના સ્વગરમાથી ગાધીજી એવું મહારાજ સાપડ્યું એમણે વલિહાન અને કોમીએકતાતા મત્રો પાર્શ્વ ધને શબ્દને સ્વરાજ અપાવ્યું હુનિયાની મહામત્તા એના મોમા આગળા ન ખાલ્યા જગત ચકિત બન્યું અને માનવજાતને આશા ઊભરાઈ એના મનને ધકીલાર લાગવા માડ્યું, કે વિશ્વચાતિ હવે હાયવેતમા જી બધે વિશ્વ યુદ્ધોનો હવે ઊંડો આવી ગયો, પરંતુ કોણ બલે કેમ, પણ આગાડી આવ્યાને વર્ષ પછી વર્ષ પસાર થય છે તો ય આપ હજુ દેખાતું નથી આવતું મોટામા મોટું કારણ એ છે, કે આપણા હૃદયમા સર્વધર્મસમન્વય અને ત્યાગપૂર્ણને બદલે અત્યંત સાકંકી મનોહશા, સત્તાપૂર્ણ તથા ધનપ્રતિષ્ઠાએ અહા જમ બ્યા છે! મુગ્ધ મહારાષ્ટ્રમા જશે કે શુજરાતમા? અને ડાગમા કેનો દુઢક િએની સાકંકારી ચાલે જી મામપચાયતના સભ્યથી માડીને જાતપ્રધાન ભગી મોગે ભાગે સત્તાની ખેચનાજી ચાલે છે ગમે તે પ્રકારે પેસો કયાથી મગે તેની જ જખના ચોમર દેખાય જી આમાથી અચાતિ અને ઉ પ્રાપાત સિવાય બીજું શુ કંઈ નીપજો?

શ્રી જ્વાહરલાલ ઘોષા વખત પર એ મનવજનુ મોન્યા હતા ‘મારી પાસે દેશનુ

ચિત્ર સ્પષ્ટ છે, પણ તે હું ભેદ શકીશ કે કેમ તે ન કહી શકું.' પુરુષાર્થી પુરુષ આથી ખીલું શું કહી શકે? એ તો એકલપથી મરણવે મહામાનવી છે. કૌંચેસ. અધિવેશન વખતે અને તે પહેલાં એમણે કૌંચેસીગધુ. એને સાક્ષાદ્ કહું હતું: 'હું એકલપાયે પંથ ખેડવે પસંદ કરીશ, પણ દષ્ટિ નહિ ચૂકું.' વિદેશી વિચારો અને વિદેશી બળોમાંથી જિંદામા જિંદું પડેલું સત્ય યોજવા માટે એ કેટલા આતુર છે અને નાનકડા દેખાતા સત્યની ખાતર કેથી મહાન લાગવગનો ભોગ આપવા તૈયાર રહે છે, તે તાજેતરમાં દેશવિદેશમાં બનેલા અને બન્યે જતા પ્રસંગોથી સ્પષ્ટ ભેદ શકાય છે. આમ છતાં પ્રજા શ્રી જવાહરની પ્રતિભાને પૂજી શકે છે, પણ એમની સર્વધર્મસમન્વય અને ત્યાગ પૂજની વાતને છીંકી શકતી નથી. આમા હું પ્રત્નોને જ માત્ર વાંક બેતો નથી.

પ્રજાનું મન તો પડિતલ સુધી પહોંચે છે, પણ એના આખ, કાન અને હાથ-પગ તો નજીકની ધરતી લગી જ પહોંચે છે અને એ ધરતીમાં તો જેને એ શ્રી જવાહરજીવનું ત્રીધેસીધું અંગ માને છે, તેમાના (ભલે અમુકમાં પણ) પોતા કરતાં ય એણે સદ્ગુણો અને વધુ હુણુઓ જીએ છે: એટલે તે પણ સાંકડી વૃત્તિ, સત્તા અને ધનમાં ગૂચવઈ જાય છે. ખરી રીતે આવું હોય ત્યાં એણે સદ્ગુણો વધારવાની પોતાની ક્ષમ્ જીવડાવવી ભેદજી; પરંતુ સામાન્ય સમાજ પાસેથી જાટલી બધી આશા પણ રાખવી વૃથા છે આનો અર્થ એ થયેા, કે પ્રજાની પાસે રહેનારાં અંગેએ પ્રજા કરતાં સર્વધર્મસમન્વય અને ત્યાગની બાબતમાં જીએ જવું ભેદજી અને નહિ તો પ્રજાનાં માન્ય ગણાતાં સ્થાનોની ગાદીથી વેગળા રહેવું ભેદજી. શ્રી જવાહરજીવ રોજરોજ

વિમાનમાં સહેલગાઢ કરશે કે થાંહે તેવાં બાધા રીતે વેભવી ગણાતાં પ્રાધને માણશે, તો ય પ્રજા એમને સહી લેશે અને મહાત્યાગી માનશે; કારણ કે પ્રજા હૃદયના વિશ્વાસની મૂકી એમની જમાપાસામાં પુ'કળ પડી છે. નાના ખોટા સૌ ભે એવી વ્યક્તિનું બાધા અનુકરણ કરવા જશે તો પ્રજા નહિ સાંખી શકે.

આપણે ત્યાં એ શિરસ્તો પહેલેથી જ પ્રચલિત હતો, કે કાં તે પ્રતિષ્ઠા અને પૂજા લેા અને કાં તે સત્તા અને ભૌતિક આબાદની લેા. બને એકીસાથે નહિ મળે. આજે તો બધું ય મળશે, એમ માનીને સૌએ આંધળી ઢોટ મૂકી છે, કહેવત છે, કે 'રાકાએની સંખ્યા વધે તો યોગ પણ મોંઘા થાય' તેમ આજે વસ્તુઓની તંગી તો વધી જ છે. સાથે સાથે સમાજમાં સૌને તોળીતોળી સાચું કહેનાર અને ચીયરે વીટેલા રત્નને ઉકરડામાંથી પણ જોળી કાઢીને મૂલ્ય મૂલવનાર માણ-સોની પણ તંગી વધી પડી છે. આવી દુઃખદ સ્થિતિ ચાલુ જ રહેશે તો આપણા દેશનું પ્રતીક સર્વોત્તમ હોવા છતાં અંન સર્વોચ્ચ રાષ્ટ્રનાયકો મળવા છતાં આપણે કંઈપણ પંથે બાગેકદમ નહિ કરી શકીએ. ઘોર નિરાશામા આશાની ઢીવડી છે ખરી, પણ તે પાછળ રહી ગઈ છે. મતલબ, કે વિદેશી વિચારો સાથે મુખેજ રાખનાર અને સત્તા તેમ જ ધનનાં સ્થાનોથી નિર્લેપ રહેનારને સાવ છેદ જીડ્યો નથી. તેઓ કયાં ડરે અને કેટલી અંખામાં ડરે, તેની ચિંતા ન કરીએ. બીજે કયાં ય તેવી વ્યક્તિ ન હોય, તો ય આપણા માંથી જ ચોખીએ. દૂંકમાં આપણું મુખ આપણે ફરીથી તે તરફ વાળીએ અને 'તેન ત્યકતેન જીજીથા: તથા સદ્ ની જીનકતુ' એ એ પરમ મંત્રને સાધીને આપણા ગણપ્રતીકને સાર્થક કરીએ

“કુશિક ધુ મારી ઉપર ૧૭ વર્ષની છે એ આખી નિદ્રાથી (૪૬ વરસ) વિદ્યાર્થીઓમાં આગી છે. મગાળના એક ગરીબ પદ્ય પ્રતિગિત કાપરથ કુટુંબમાં જન્મેલો આમત કુદને એક કાને જલોગવાની જ્નેમલી પજુ દને યદીભાઈમાં આવી પશુ છે મને સાત દીકરી ને મે દીકા એવા સતત આપવાની કષ્ટરે કૃપા (૨) કરી છ સૌથી મોટા છેડરો વીસ વરસન થઈને ગયા એ કોળામાં મરી ગયો ને કુખી અમલક પ માખાપને રાહમાં ગરકે કે તા ગયા જે દરિયાવાર ને નીરકે એવો ઢાકરો હતો મારી નિદ્રાથી જાગી આરુ તના પગ ઢરી મારી સાત દીકરીઓમાંથી પાચને પરજીવેરી છે મરી છડી ને સાતમી છેડરી નર ને સળ વરમની હજુ અવિવાહિત છે મારી નાનો દીકરો અગિયાર વર્ષનો છે મારો પમારૂ રૂા ૬ છે એમાંથી મારુ ખરથ પજુ પૂરુ થઈ રહેલુ નથી મારી પસે મથન કરી નથી જાવહુ માથે દેજુ છે મારી છડી દીકરીનુ વનિશાન ક્યુ છે અનુ અર્થ પરિશ્રાતા ને રૂા ૩૦૦ પહેરામણીના મગાને, રૂા ૮૦૦થી એપુ નવી યામ નળ તાકકે એરુર થ એક કેનેકમાં મારો રૂા ૨૦૦૦નો વીચો છે ૧૮૨૮માં રીજો ઉતગવેનો કેપર્થએ મને ફક્ત રૂા ૮૦૦ ધીરવાની હા પાડી છે એ તો ખરમના અડધા જમની રકમ થઈ મીળ અડધા જામ માટે કુ નાચરીમાં હુ એન પેસા આપીને આપ આ ગરીબ માપને મહા ન કરેઈ ’

જુવા કામગો મારા ઉપર પ્રણા આવે છે મીંગ ભાગના કાગળો દિ હીમાં કોય છે પજુ આપણે જાણીએ છીએ કે અંગ્રેજી કેળવણીથી છેડરીઓના માણ પનો ભાર કાઈ ડુજવો થયો નથી કેટલીક જગાએ એમની રિયનિ પદેતા કરના ખૂરી થઈ છે, કેમ કે અંગ્રેજી ભણેલા ખાપની અથજી શિક્ષણ પામેલી છે.કરીને વરવાયે અ એવા જીવાનોના ખભરભાવમાં સારી પેઠે વધારો થયો છે

આ મગાળી પિતા એવા માણસને જરૂર જોગી રકમ ધીરવી કે દાન આપવી એ સામા સારી મદદ નથી તેને તો ધારણ આપીને સમજાવવો એઈએ કે તે દીકરી માટે પૈમાં આપીને વર ચેચાતો ન હો, પજુ પૈસા સાત નહી પજુ ટ્રેનને જારુ પરજીવના તૈયાર થવ એવા વરની પદદગી દીકરીને પોતાને જ કરી લેવા તે આનો અર્થ એ છે કે તે સ્વેચ્છાએ

પસ દગીનુ હોત વિશાળ બનાવે છે ભાત અને પ્રાતની બેવડી દીવાલો તૂટી જ
 ભેડએ ભારતવર્ષ જે એક અને અવિભાજ્ય હોય તે તેમા એકમીલીની ભેટ
 ભોજન અને વિવાહના નબધ ન બાધનારા નાના નાના અસખ્ય વાડા પાડનાર
 કૃત્રિમ ભેદો ન જ હોવા ભેડએ આ ધાત્રી કૃદિમા ધમ તો જરાયે નવી એકવ
 દોકલ માણસથી શરૂઆત ન થઈ શકે ને સમાજનુ માનસ આ ફેરફારને માટે
 તૈયાર થાય ત્યા લગી વ્યક્તિઓએ રાઠ ભેવી ભેડએ એવી દલીલ નહી ચાલે
 સાદસી વ્યક્તિઓએ અમાનુભી રિવાજો ને પ્રથાઓ તોડ્યા સિવાય જગતમા
 કોઈ પણ સુધારો થવા પાગ્યો નથી લગ્ન એ સામાજિક ધર્મસબધ છે
 તેને બદલે લગ્નને જે બગરુ લેવડદેવડની ચીજ ગણવામા આવે છે તે
 પ્રમાણે ગણવાની આ બાપદીકરી ના પાડે તો બાપને માયે શી આકૃત આવી
 પડવાની હતી? તેથી આ પત્રલેખકને મારી એ સલાહ છે કે તે હિંમત કરીને
 પૈસા ઉઠીના કે બીજા માગવાનો વિચાર છોડી દે, અને દીકરીની સાથે સલાહ
 -મસલત કરીને કોઈ પણ જાનો કે પ્રાતનો સુયોગ વર શોધી કાઢે, ને એ
 રીતે વિમાની પોલિસી પર જે ચારસો રૂપિયા મળી શકે એવા છે તે બચારી ને

આ ઉપરના પત્રનો જવામ વાચી એક બહેન લખે છે

અપનો ટળી શક એવુ કુખ એ લેખ અને અધૂરો લાભ છે માગપે
 ડેકરીઓને સખ્યાનવાનો આમદ સા સારુ રાખવો ભેડએ ને એને સારુ આજન
 કુ મો સા સારુ વહોતવા ભેડએ? માળાપ બે છોકરાને કાળની આપે છે મેમ છોકરી
 ઓને આપીને સ્વતંત્ર કમાણી કરી શકે એવી બનાવે તો દીકરીઓ માટે વર પસંદ
 કરવાની ચિંતા એમને ન કરવી પડે મારો પોતાનો અનુભવ એ છે કે જ્યારે છોકરી
 ઓને વીક વીક માનસિક વિકાસ સાધવાની તક મળી હોય અને તેઓ માનસે ન જીવિકા
 મેળવવા સમર્થ બની હોય ત્યારે એમને પરણવાની ઇચ્છા થયે યાગ વગ મળતા કરતાં
 મુશ્કેલી આવતી નવી આનો અર્થ એ નથી કે ડેકરીઓને કનેગની કાનપૂરી
 આપવી ભેડએ એમ કુ કહુ કહુ હમરો છોકરીઓને માટે એ રાજ નથી એ
 જાડ છુ મારુ કહેવુ એટલુ જ કે છોકરીએ ને એ ઉભોગી નન મગરુ
 ભેડએ ને કષ્ટક પ્રધો તીખવવે જોડએ જેથી તેમામા દુનિયા સમે ગ્રેમ દેના
 આતમવિશ્વાસ આવે અને પોતાને માગપ કે બાવિ પતિ પર આધાર રાખવો
 પ શે એની લાચારી ન રહે તે એની કલતીક જાગ્યોને ઓળખુ છુ જેમને એમના
 પતિઓએ એક વાગ તણ દીધી પલ જે અજે એમના પતિએની સાથે મુખમા રહે
 છે, કેમ કે તકતલી દશામા એ બહેનો મજબુ મરાજા અને મિદિન બની હતી
 પરણનાયોગ્ય ઉમરનાગી છોકરીઓ જેમને દોલ એસ માગાની મુશ્કેલીઓને વિન
 કરતી વખતે આપ આ વસ્તુ પર ભાર મુકો તો જરુ માર

આ જહેને વ્યક્ત કરેવી બાવનાઓને મારો હાદિ ક રેકા છે પેના
 લેખમા જે બાપની વાત કરેવી તેના દુખનુ કારણ એ નહોતુ કે એ વી છોકરી
 અશિક્ષિત કે આવડત વિનાની હતી, પણ તેને ને કદા દ છોકરીને પણ વગની
 પસંદગી એમની નાનકડી નાતમાથી જ કરવી હતી એ દાખવામા છોકરીનુ

‘શિક્ષણ’ જ અતરાયરૂપ હતુ. છોકરી અભણ હોત તો તે ગમે તે જુવાન
 એટલે જોઈવાઈ જાય પણ આ છોકરી બહોલી હોવાથી તેને એટલે જ બહોલી.
 ‘વર’ જોઈતો હતો કેઈ છોકરીને પરણવાને માટે પૈસા કઠાવવાની નીચતા કરે
 એ મુરુવને આપણે ત્યાં પરણવાને તદ્દન નાશાયક નથી ગણવામાં આવતો એ
 આપણું દુર્ભવ્ય છે કૌશલના અંગ્રાહ્ય શિક્ષણની તદ્દન કૃત્રિમ કિંમત
 આડવામાં આવે છે એ શિક્ષણ અનેક પાપોને ઢાંકે છે છોકરીઓ
 તરફથી આવેલા પરણવાના આગ્રહ સ્વીકારવા માટે પૈસા કઠાવનાર શિક્ષિત
 યુવાનો જે વર્ગના છે તે વર્ગોમાં ‘શિક્ષણ’ની બ્યાબ્યા કઈક વધારે સ્ત્રમજ
 બાળી હોત તો છોકરીઓ માટે થોડ્ય વર જોગવાની મુરદેલી છેક ટળી ન
 જાત તોયે ઘણી જોઈ તો જરૂર ટાળ એટલે હું આ બહેનની સૂચના પર
 વિચાર કરવા માનાપોને મલામલ્ય કરુ છુ ખરો, છતાં હુ આગ્રહપૂર્વક કહું છું
 કે નાતબાના અનિશચ હાનિકારક એવા અતરાયો તોડી પાડવા જોઈએ એ
 અતરાયો તોડી પાડવાથી પસહગીનુ હોવ વિશળ થશે અને એ રીતે પૈસા
 કઠાવવાની એ પ્રયા મલુ અરી અનુકરો

દાદાની વાતો

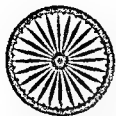

કામ પ્રસંગે એક વાર અમારે આમા બપાનુ મધુ અમારો ડ્રાવવર બનુ જુનો
 તે મગના માલુમ જેવો દલા મનમાં થયુ કે જયો એને તાજમદાસ જનાપીએ
 એને તાજમદાસ એવા લઇ ગય આમ તેમ ધરીધરીને એણે પછી એણે કમ્પુ
 ‘વાદ બનુ ખુબમરત છે પછી એજે એક સવાલ પૂછયો, કેવો સવાલ
 આપનુ નોંદરના તે ભોળામા એવે મવાલ કવી પેદા જ ન થાય એણે પૂછયુ
 ‘આમા કેણા છે છે ? અમે ત સડક જ ચર્ચમયા મનમાં તો થયુ કે કયા આ
 નેક અગમ ભાગવત માણુ પણ એ દલા અપારો વદાયો કાઈવર ! એને
 જવાબ તો ન ખોદ કે કોઈ નહી પછી એ પૂછે આ કોનેજ છે ? ‘ના’
 કમ્પુએ છે ? ‘જોહુ ત્યારે તો કોટેલ ઢરો નહી ?’ ‘ના ભઈ
 ના’ ‘તારે જો શુ ?’ સદાજલાલ ન મેના જાદસ હની એમને તો અમરોડ
 એ રે એ બોલી ગડો અરેરે ! વારે અને શુ કમ આ સવારના પડોરમા
 અધી વાજ્યા ! અમસ્તા અપમુકન થયા ને ? તમે કહો છો તેમ આ કદાચ દુનિયાની
 સાર્યા સુદર ક્રમ રા કમી પણ છેવે તો કમરન ન ને ?”

ડ્રાવવર સ કૈવને તાજમદાસ જનાવવાનો અમારો અમરનો આમ વાગડો
 પછી થો જે વ ઉસદથી જમ્યા હન એટલા જ પરતવા સાથે પછા કર્યા
 હલ અધી અલુસ દિલગર બને છે એટલે જે વ વિતન કમ્પુ -

આજે દુનિા ખુબ સાધનસ પ ન ગવી છે આ તાજમદાસ જેની સુદર પણ
 કદાચ અને જન રી શકા. જા પીક એ વાગની એ કે એ સુદર હમારન ક્યા
 અલુમ હોને અજો તો નમી જાવી જાય ને ?

— દાદા ધર્માધકારી

ગાંધી કથા કહેતાં પરખીડિયાં

લઠ્ઠુભાઈ મકનજી

ટપાલપેટીમા નખાતા કાગળો પર જે અક્ષિતનુ ચોક્કસ સરનામુ લખેજુ હોય, તે અક્ષિતને નેનો પત્ર ટપાલખાતુ સહીસનામત પહોચાડે છે પણ સરનામામા નાની સરખી ભૂવને કારણે કાગળો ધણી વાર અટકાઈ પડે છે અને જેમને ઉદ્દેશીને તે લખેવા હોય તેમને મળના નહીં કેડ વેગર અંક્ષિત ખાવા કાગળોનો યોગ્ય નિકાલ કરે છે, છતાં અનેક કાગળોનો કોઈ પણ પ્રાણની માડિનીના અભાવે નાશ કરવો પડે છે

દેશપરદેશની સાત અઠાન હજારો વડા ક્રિત્યોના પત્રો ગાંધીજી પર આવના હતાં એ અનામી પત્રનેખકોમાથી કેટલક તેા જાણતા પણ નહિ કે ગાંધીજી કોણ છે અને કયા રહે છે તેથી ગાંધીજીને સંખેધીને લખાયેવા પત્રોના સરનામાથી ટપાલખાતાને ધણી વાર મૂંઝવણ અનુભવવી પડી છે

એક વાર દિલ્હીની પોસ્ટ ઓફિસમા નીચેના સરનામે પરખીડિયુ આવ્યું -

“ ધી કિ ગા ઓફ ઇડિયા,
દિલ્હી,
ઇડિયા ”

આ કાગળ કોને પહોચાડવો તેની વિમા સભ્યમા ટપાલખાતું પડી ગયું ઓફિસમા એક અમલદારે સૂચન્યુ કે એ પત્ર વાર્ષિક રાયનો હશે પણ તે દિલ્હીનો રાજ નથી માટે એ પત્ર તેને ન અપાય દિલ્હીનો કાયદે સરનો રાજ ઇંગ્લડમા રહે છે, તો આ પત્ર

દિલ્હી શા માટે મોકલ્યો? આખરે પત્ર ફોટીને ટપાલખાતાએ જોયુ તેા જલ્દાય કે એ પત્ર ગાંધીજીને ઉદ્દેશીને લખેલો હતો! “ દિલ્હીના રાજ ” તે વેળા ઇંગ્લડમા નહિ પણ ક્રિતિયોની જેલમા બેઠા હતા તેની ચરચડાની જેવમા ગાંધીજીને તે પહોચાડવામા આવ્યે આ અસાત પત્ર લેખકનુ કેટલુ સચુ પૂચકરણ કે દિલ્હીની જનતાને આવે સમ્રાટ તો મા ધીજી જ હોઈ શકે, અન નહીં! મીમા રાજ્યો તો આવયે, જયે અને કાગપટમા લુવાઈ જયે પણ આ રાજ તો ભારતના જ નહીં પણ વિશ્વના ક્યોટો લોકોના હકપસિંહ મનમા મિશરે છે કરનુ કે તેનુ રાજ્ય પ્રેમ અને અક્રિયા પર રચાયેલુ છે તેને મનુષ્યોએ રચેની ભોગોસિક મયાંકાનુ અધન નથી

મીજી વાર દિલ્હી ટપાલખાતાને પત્ર મળ્યે

“ ધી ગ્રેટ અક્રિયા નોગ્રેસ
ઓફ
ઇડિયા ”

કયા શહેરમા આ કાગળ મોકલવેા? ટપાલખાતા મમક્ષ મોટી સમસ્યા જીબી થઈ પણ એક કુશળ અધિકારીએ યુદ્ધિ દોડાવી, કે અડિઆનો મકાન કિત્નો તો ગાંધી છે અને તે વર્ધામા રહે છે માથે જ એ પત્ર ગાંધીજીનો જ હતો અને તેમને તે પહોચાડવામા આવ્યે

અહિંસાના અમોઘ શસ્ત્રથી બ્રિટિશ સરકારને હુલ્લમચાવી મૂકનાર ગાંધીજી પૂરું નામ ન લાવનાર એક પરદેશી કાગડારને ગાંધીજીને પત્ર લખવો હતો. ગાંધીજી દિલ્હીમાં રહે છે પણ ક્યાં રહે છે તેની માહિતી તેને ન હતી. શું કરવું? કાગડાર મૂંઝવે છેવટે કાગડારની પ્રતિભા જાગડી પરચીલિયા પર ગાંધીજીનો આવેલુંજ રહેલું તેણે ઠાંક્યો.

“હું, (ગાંધીજીનો રહેલું-‘ધીસ મેન’)
 ઇલિયા”

દિનપ્રતિદિન વર્ષો સુધી ગાંધીજીનું નામ અને ક્રોડા વર્તમાનપત્રમાં પ્રગટ થતા રહ્યા છે તેથી ગાંધીજીનું પ્રત્યક્ષ દર્શન ન કર્યું હોય એવો નાનામાં નાનો ટપાલખાતાનો નોકર પણ આ “ધીસ મેન”ને ઓળખતો હતો. એટલે પત્ર ગાંધીજીને પહોંચ્યો. સરનામું કશું નહોતું. આ તદ્દન મૌનિક રીત એટલે કાગડારની પ્રતિભા પર ગાંધીજી પણ પ્રશ્ન થયા.

ગાંધીજીએ દિલ્હી સ્વતંત્રતા મંડળને કાગડાર દ્વારા મેંથી લડનો ઉપાડી હતી, પણ ગાંધીજીનું કાગડારમાં શું સ્થાન છે તે કેટલાક પરદેશીઓને સમજવું ન હતું. ગાંધીજી આર આજના કોંગ્રેસના અધ્યક્ષ હોય કે ન હોય કારોબારીના અધ્યક્ષ હોય કે ન હોય છતાં તેમની સલાહ વિના કોંગ્રેસ એક પણ કદમ માડતી નહીં એવું તેમનું કાગડાર સરનામું અનન્ય સ્થાન હતું એ જ નામ પરદેશીઓએ તેમને લખેલા પત્રોના સરનામા પરથી તરી આવે છે —

(૧) “ડેડ ઓફ કોંગ્રેસ
 વર્ધા
 ઇલિયા”

(૨) “મહાત્મા ગાંધીજી

સુપ્રીમ પ્રેસિડેન્ટ ઓફ ઇલિયા નેશનલ કોંગ્રેસ,
 વર્ધા,

ઇલિયા”

(૩) “મહાત્મા ગાંધીજી,
 લીડર ઇન ઇલિયા નેશનલ કોંગ્રેસ,
 દિલ્હી
 ઇલિયા”

ભારત સરકાર ગાંધીજીની ઇચ્છા વિરુદ્ધ કદમ ન કરી શકે એવી છાપ પરદેશમાં કેટલાક સ્થળોમાં હતી. દિલ્હી સરકારના વડા પ્રધાન ભવે જવાહરલાલજી હોય, પણ તે સરકારના સરમુખત્યાર ગાંધીજી જ હોય એવી પણ સમજ કેટલાક પરદેશીઓમાં હતી. એ સમજવું પ્રતિબિંબ પાડવું ગાંધીજીને લખાવેનું પરચીલિયા પણ સમજ્યું છે.

‘મહાત્મા ગાંધીજી,
 ડિપ્ટીમન્ટ ઓફ ગવર્નમેન્ટ ઓફ ઇલિયા
 વર્ધા,
 ઇલિયા

ભારતનું તત્ત્વ દિલ્હીથી નહીં પણ વાસ્તવમાં વર્ધાથી ચલતું હતું એવી પરદેશીની સમજ કેટલી સાચી હતી! દિલ્હી ભવે રાજધાની હોય પણ ભારતનું હૃદય તે વર્ધામાં જ હતું એની કોણ ના પારી શકે એમ છે?

ગાંધીજી એક મહાન પ્રવાસી હતા તેમના જેટલો પ્રવાસ દિલ્હીના કોર્ટ પુરુષ કે નેતાએ કર્યો નથી. આગમાંડીના ત્રીજા વર્ગને કબજો એ જ તેમનું ઘર અને કાર્યાલય અનેક વાર જની જતો તેથી પત્રલેખકો ભારે મૂંઝવણ અનુભવના કે તેમણે ક્યાં હેડાવ્યું પત્ર લખવો? કેપ કોલેજના હુલ્લમમાં વસતા ગાંધીજીનું વગી સરનામું શું? તેમને શોધી શકવા એ ટપાલ ખાતાની કૃપા! તેમને લખેલો કાગડાર એટલેવે પટે જ નહીં એવી અપૂર્વ

અદાથી તરબોળ બનીને કોઇએ લખ્યું.

“મહાત્મા ગાંધી
જહાં હો વહા”

બેશક! પત્ર ગાંધીજીને મળી ગયો હતો!

મહાન રાજદ્વારી પુરુષ હોવા છતાં કરોડો
શ્રામવાસીઓ ગાંધીજીની સત પ્રકૃતિથી
આકર્ષાયા હતા તે દિવસે જ નહીં બલકે
દુનિયાના સત અને ઈશ્વરના ભક્ત તરીકે
પૂજાતા હતા તેમના પ્રત્યેની એ ભક્તિભાવનો
પડ્યો કોઈ નિર્દોષ ગામડિયાએ કરેલા સર
નામામા પડ્યો છે

“દુનિયા કે ભગત
શ્રી મહાત્મા ગાંધીજી
વધાં”

પરદેશના ખણામા પડેલી અનેક વ્યક્તિને
તો એ સમગ્રતુ જ નહીં કે ગાંધી આજી
પ્રબળ રાજદ્વારી વ્યક્તિ કેમ છે આટલી
મોટી રાજદ્વારી લાગવગ ધરાવનારા ગાંધી
કોઈ ગવર્નર કે ગવર્નર જનરલ હેવા જોઇએ
એવી કંપનાથી કરેલુ સરનામુ જુઓ

“હુ હીઝ એકસેલન્ટી
મહાત્મા ગાંધી, એસ્ક્રવાયર
કલકત્તા

ઇડિરા”

લાખો સાહા લોખા જેડુતો અને વણકર
ગાંધીજીને પોતાના જ માનતા અને ગાંધીજી

પોતે પણ પોતાને જોડત અને વણકર તરીકે
જોળખાવતા તેમનો પોશાક, રહેણીકરણી બધુ
જ ગરીબ જેડુતને મળતું હતું તેઓ સેવા
શ્રામમા ગરીબોના જેવી એક નાની ઝૂંપડીમા
રહેતા હતા અને જેની પાસે પૂરા વચ્ચો નથી
એવી અનાથ જનતાના પ્રતિનિધિ તરીકે
માત્ર ઘૂંટણ સુધીનો કચ્છ જ પહેરતા તેથી
કોઇએ લખ્યું

“મહાત્મા ગાંધી,
ફાર્મર એન્ડ વીવર,
બુબર્ધ”

ગાંધીજી ગેરિસ્ટર થયા હતા તેમના આ
કાયદાના અભ્યાસને કેટલાક વધુ થતું
મહત્ત્વ આપતા અને માનતા કે તેઓ
ગેરિસ્ટર થયા ન હોત તો આવા પ્રખર
રાજદ્વારી પુરુષ ન થઈ શક્યા હોત એવા
ભાઈઓ તેમને નીચે પ્રમાણે લખતા

“મહાત્મા ગાંધી, બર-ઝે-લો,
ભગી કોયોની,
હિન્દી”

અજ્ઞાત લાખો લોકો તેમને કેવા વિધ
વિધ સ્વરૂપે નિહાળતા હતા તેતુ મનો
રમ પ્રતિબિંબ આ સરનામામા પડે છે.
ગાંધીજીના રદસ્થમય અને વિરાગ વ્યક્તિ
ત્વના વિવિધ પાસાઓની કથા આ પરળીડિયા
ઓપબને વધી રહ્યા છે!

‘પ્યારાબાપુ’ની હાથકાગળ આવૃત્તિ

‘પ્યારાબાપુ’ની આલુ આવૃત્તિ - યૂઝમિન્ટ ઉપર છપાય છે ખામ આવૃત્તિની થોડીક
નકલો નવા વર્ષના પ્રથમ અઠથી ‘રૂપાયનન’મા અનેવા હાથકાગળમા ઉપાય છે ખાસ
આવૃત્તિનુ વાર્ષિક લલાજમ દેશમા ડા ૧૭ વિદેશમા ડા ૧૦ અથવા ગિ ૧૯

હાથકાગળની ખામ આવૃત્તિના જે વધુ રૂપિયા જે બાઈઓ બરી શકે તેઓ
હાથકાગળ ઉઘોગને ઉત્તેજન આપી ડા ૨૫ તરત મર્યાતયને સરનામે મોકલી
આપશે એવી આશા રાખીએ છીએ

કલા અને સુક્ષ્મ [અનુ. ૧૫૩ ૬૨ થી ૭૫]

બહુ થોડા છે સર્જનાત્મક કલાકાર એ કિશોરો પોતાની બનવું કરે છે હરેક કવિ, નાટ્યકાર, ગાયક, સંગીતસર્જક, ચિત્રકાર, શિલ્પી, સ્થપતિ કે નૃત્યકાર બધા એ એ રહસ્ય સમઝવવાનો પ્રયાસ કરે છે પણ જ્યારે તેઓ પોતાના સર્જનની ઉત્તમમાં ઉત્તમ સ્થિતિએ હોય છે, ત્યારે તેઓ પોતા જ જાણે અંતર્ગત ગયેલા લાગે છે, અને એ વખતે એમની વાણી આપણને અર્થ વિભાવી લાગે છે એ કલાત્મક ઉક્તિની નારાકરી શીબવા માટે આપણને કોઈ રચિતનની જરૂર પડે છે, અને ત્યારે પછી ધીમે ધીમે અપણે એ 'નવી દુનિયા' એવા માગીએ છીએ

કલા એ નવી દુનિયા બનાવે છે, એને પ્રકારનો છે એ દૈનિકાવ જ આપણા જીવનની હરેક વસ્તુઓમાં હમેશા રહેલા માનવ પદે છે આપણું કિંદુ તરવણન એન સ્વચ્છ પ્રકાર અને નિર્ચુલ્ય પ્રકાર કહે છે એક એકા એને વ્યક્ત અને અવ્યક્ત કહે છે ચિત્રની સર્જના રહસ્યવાદીઓ એને પ્રચુનું સર્વાંગનું પક્ષ અને સર્વવ્યાપકપણું કહે છે કલા એને જીવન અને આધાર કહે છે

કિંદુસ્થાનની સસ્કૃતિમાં કલાના આ બે સ્વરૂપો- જીવન અને આધાર-ઉપર બહુ માર દેવામાં આગે છે કિંદુસ્થાનમાં આગે બે સ્વરૂપોનું મિશ્રણ છે એક પ્રસાન અને એક અચળ કિંદુ અને ઇશ્વારી કલામાં કલાના આ બે સ્વરૂપો- જીવન અને આધાર નો વિરોધ સ્પષ્ટપણે જોઈ શકીએ છીએ આધારનો કલાકાર કુચરને રક્ષકાર હોયો જોઈએ અને તેની ઇશ્વારી કલાકાર કુદ રતને વાગી રહે છે જ્યારે કિંદુ કલાકારનું કુચરને બહુ સ્થાન આપેલું વગેરે

નથી પણ કિંદુ કલાકાર જાણે ઇન્દ્રિયથી દેખાતી કાંઈ પણ વસ્તુ ચિતરવાનો પ્રયત્ન કરેલો જ નથી પણ એની આતર ઇન્દ્રિય એ "લીલા," અથવા વ્યક્ત જગતમાં પ્રતિબિંબિત થતા સૌન્દર્યની રહસ્યપુષ્પ સવાદિતા ઉપર મનન કરે છે કિંદુ કલાકાર પ્રચુના સર્વાંગીતપ્રધાનો કલાકાર છે, નિર્ચુલ્ય પ્રકારને વ્યક્ત કરનાર છે, એનો ઇશ્વર મી બહુ પ્રચુના સર્વવ્યાપકપણામાં આનંદ લે છે, અને સચુનું પ્રકાર એ એના સૌન્દર્યનું કથેય છે

બધા યુગમાં કલાકારો આ જીવન અને આધારનું રહસ્ય વ્યક્ત કરવાનું કામ કરે છે જ્યારે આપણાઓ હરેક જગ્યાએ તેટલા નાના પાયા ઉપર, પોતાની જાનને કલાકારમાં ફરવી દેશે, ત્યારે સુક્ષ્મની નજીક એક પગથીયું આપણે જઈ, તરવણન અને વિજ્ઞાન આપણને થોડા પગલા આગળ લઈ જાય છે, પણ આગે આગ નથી હાથરતા સર્જ, તરવણન, વિજ્ઞાન કે કલાએ હાથરવેલો, જીવનના રહસ્યનો એક જ ઉકેલ આગેના થોડા ભાગ સિવાય અપણે આગળ લઈ જઈ શકતો નથી એ તમામ ઉકેલોએ વાસકરની આપણા હાથ પક ડવા જોઈએ, અને આપણને દોરવા જોઈએ

આપણાઓ હરેક જગ્યાએ કલાકાર છે - હોવો જ જોઈએ કારણ કે કિંદુસ્થાનને અથા ધર્મ, એટલે જ કલાકાર ધર્મ એ મહાન કલાકાર માત્ર નાજલી બહાર જ નથી રહેતો પણ આપણો બહાર પણ રહે છે એ એ કરે છે તે આપણે પણ કરી શકીએ એ વાત કરી છે કે એની પામે એના ચૂટેલા કેન્દ્રમાં પથમભરોની ટેળી છે તેઓ હરેક દેશના સર્જનાત્મક કલાકારો છે પણ આપણા હરેકમાં પણ એમને સમાવ રહેવા જ છે, એટલે આપણા જીવનમાં કેઈ જગ્યાએ તે એ

કલાકાર છુપાયેલો હશે જ. એ કલાકાર ગમે તે સ્વરૂપમાં દેખાય છે કયા તો શબ્દો દ્વારા પ્રક્ટી નીકળે કયા તો સેવાની નમ્ર રીતિઓ દ્વારા વ્યક્ત થાય, કયા તો સુદર્શ સહનશક્તિ કે સપૂર્ણ વીરત્વ દ્વારા પણ દર્શન દે કવિઓ, ચિત્રકારો અને શિલ્પીઓ ઉપરાંત ધીજા ધણી જાતના કલાકારો છે સાચો કલાકાર તો એ જ કહેવાય છે કે જે જીવનને એના સાચા સ્વરૂપમાં વધાવી લે છે, અને એમાંથી ગુપ્ત ભવ્યતા બહાર કાઢે છે નર્ચોડાનો જુનો કે જેને જીવના ચિત્રા ઉપર સળગાવી દેવામાં આવ્યો હતો તેણે કહ્યું હતું અને એના મરણથી સાબીત કરી આપ્યું હતું કે “એક યુગમાં કેમ મરવું તે જે જાણે છે, તે ભવિષ્યના અનેક યુગમાં કેમ જીવવું એ, સમજે છે” એની અદર રહેલા કલાકારે પસંદ કર્યું કે શુભાશીથી બરેલા સ્વાતંત્ર્ય કરતા ચિત્રા વધારે સારી છે

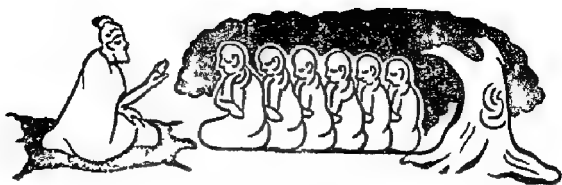
ઉપનિષદ, ધર્મપદ, ગિરિ પ્રવચન અને પયગબરના કથનો, આપણને કેમ જીવવું અને કેમ મરવું, એ જ શીખવે છે પણ એ જ પાઠ આપણને સુદર કલાકૃતિઓ - પાર્શ્વનેાન, તાજમહાલ, બોરાજીપુર, મીલા નવું દેવળ, અને મદુરાના મદિરો પણ પઠાવે છે શેકસપીઅર અને કાલિદાસ, એસ્કાયલસ અને વેગ્નર પણ એ જ બોધપાઠ આપે છે, અને એ જ પાઠ હરેક ચિત્રકાર શિલ્પી મગીતકાર અને બધા મહાન નૃત્યકારો પણ

શીખવે છે આપણા પૂર્વજોએ જ્યારે સવાર જોયું, ત્યારે એને ઉપાતુ નામ આપી શા માટે એનું પૂજન કર્યું ? શ્રીક લોકોએ એને “ઈયોસ” કહી શુભાશી “અશુભિ વાળી ઉષા” અને એના સૌન્દર્યના સ્તોત્રો ગાયા એ શા માટે ? કારણ કે સૂર્યો દ્ય અને સૂર્યાસ્ત, એ પણ ધર્મ, તત્ત્વજ્ઞાન અને વિજ્ઞાનના જોટલોજ સાચો ઉકેલ આપે છે દરેક કૂલ એ દેવી રહસ્યના શબ્દો ધૂટે છે તે જ પ્રમાણે આપણા હૃદયની દરેક વેદના દ્વારા એ મહાન કલાકાર વ્યક્ત થાય માટે છે જ્યારે આપણે, હુ ખમાંથી સૌન્દર્યની કૃતિઓ ઘડતો મુખ કલાકાર શોધતા શીખી જઈશું, ત્યારે જ આપણને કલાના ખરા સ્વરૂપનો ખ્યાલ આવશે, કલા શું, એ ત્યારે જ સમજી શકીશું

જ્યાં સુધી સુદર રીતે જીવતા નહિ શીખીએ, ત્યાં સુધી સત્ય દર્શિથી, જોટલે ન્યાયપૂર્વક અને ડહાપણ બરેલી રીતે જીવતા આપણને નહિ આવડે એ આપણે આપણા નયનો ઉઘાડીએ, અને જોઈએ તો એ શીખવું બહુ સહેલું છે હરેક નાનું પુષ્પ શું શીખવું તે કહે છે અને હરેક તાડનું જાડ જ્યારે પવનમાં ઝૂલે છે, ત્યારે કેવી રીતે જીવવું, એ શીખવે છે એ આપણે આજે ઉઘાડી રાખીને જોઈએ તો! પણ આપણા નયનો આડા આવેલા પડખો કેણું ઢંકાવશે? કારણ કે જે આપણા નયનો ઉઘાડે છે, એ જ ખરેખર આ જો! મુક્તિદાતા, અને સાચો ઉદારક છે

* કયા એ પણ જીવનનો એક ઉકેલ છે, એ આપણે સમજ્યા નથી મીઠા ને મીઠા આ મોઠામાં મોઠી સિદ્ધિ છે એ વોકાની સસ્મૃતિની ચારી જ એ હતી કે ધર્મ તત્ત્વજ્ઞાન અને વિજ્ઞાન સિવાય કલા પાસે પણ જીવનની મગરયા ઉઠેલની શક્તિ છે

* મુક્તિની નજીક જતા મનુષ્ય પાસે ઉચ્ચ સૌંદર્યદર્શિ હવી જોઈએ

હાલનો વર્ષ પહેલાં જ્ઞાન પ્રાપ્તિના માર્ગનો કાંટો કરવા માગુ છું "

ની વાત છે ત્યારે
હોઠો સત્તા માટે

કનુભાઈ ના પરેષ

પોતાના પુત્રની

આત્મી પડાપડી નહોતા કરતા તે સમયે
રાજાઓનું ઇવન પણ સત્તા બેભવમય નહીં
પરંતુ સેવામય હતું

આવી ઉદાત્ત ભાવાના

એ સમયે વિધ્યાચળની ઉત્તરે વિષ્ણુ
શુભ નામના એક ધર્મિષ્ઠ તથા સેવાપસાયણ
રાજા રાજ્ય કરતા હતા આ વિષ્ણુશુભને
ભરત તથા બલરાજ નામે બે પુત્રો હતા
પિતાના બધા શુદ્ધોનો વારસો આ બંને પુત્રને
પણ મળ્યો હતો બંને રાજકુમારોનું ઇવન
પણ ધર્મિષ્ઠ તથા સેવામય હતું

એક દિવસ મહારાજ વિષ્ણુશુભે પોતાના
પાટલી કુવર ભરતને મોલાવીને કહ્યું 'પુત્ર
ભરત! હવે મારી અવસ્થા ઘર્ષ છે તેથી હું
આ રાજપાટની જાનગમાથી છૂટો ઘર્ષ શુદ્ધ
જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ માટે સન્યસ્ત હોવા ઇચ્છુ છું
માટે રાજ્યની આ જવાબદારીમાથી તું મને
મુક્ત કર '

પિતાની આ વાત સાંભળીને ભરતે કહ્યું
'પિતાજી! રાજપાટના મોહમાં પડીને મારે
માટે શુદ્ધજ્ઞાનના દ્વાર સ્વદાથને માટે બંધ
કરવાની મારી જરા પણ ઇચ્છા નથી હું પણ
વનમાં જઈને શુદ્ધજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ માટે તપશ્રીયા

બેઠને વિષ્ણુશુભતુ મન પ્રપુલ્કિત પદ મયુ
પરંતુ પોતાનો પુત્ર આ રીતે સ્વધર્મનું
પાલન કરવાને બહોલે વનના જઈને માત્ર
પોતાની જાનતુ જ કલ્યાણ કરે તે તેમને
ડીક ન લાગ્યું તેમણે પોતાના પુત્રને સમ
જવતા કહ્યું 'વત્સ! શુદ્ધજ્ઞાન માત્ર નિષ્ક્રિય
ચિત્ત તથા તપશ્રીયાથી નહીં પરંતુ નિરપૂઠ
ભાવે સ્વધર્મનું પાલન કરતા કરતા જ
પ્રાપ્ત કરી શકાય પાટલીકુવર તરીકે રાજ્યની
લગામ હાથમાં લઈ રાજ્યમાં મુખ તથા
શાંતિની સ્થાપના કરવી અને હોઠોને મુખી
તથા સમૃદ્ધ બનાવવા એ તારો ધર્મ છે એ
સહજ ધર્મને ત્યાગ કરવો એ તારે માટે
એવકર નથી માટે જીવન વિચારોને
ત્યાગ કરીને નિરપૂઠભાવે રાજ્ય સંભાળ
અને સમગ્ર દેશમાં સુબંધિત રાજ્યની
સ્થાપના કર '

ભરતે પિતાની આજ્ઞા કબૂલ કરી બીજે
જ દિવસે મહારાજ વિષ્ણુશુભે રાજ્યનો બધો
વહીવટ ભરતને સોંપ્યો અને પોતે સન્યસ્ત
ધારણ કરી વનમાં ચાલ્યા ગયા આ બાજુ
આખા દેશમાં સુશાસનની સ્થાપના કરવાના
ઉદ્દેશથી ભરતે અત્યંત યત્ન કરવાનો શરૂ કર્યો

કર્ષે, અને પોતાની વિશાળ સેના લઈને તેઓ વિજયયાત્રાએ નીકળી પડ્યા.

યોડાં વરસોમાં તે સારાએ દેશ તેમની સુવ્યવસ્થા નીચે આવી ગયો હોકાએ ભરતને દેશના ચક્રવર્તી રાજા તરીકે સ્વીકારી લીધા. આમ ભરત જ્યારે પોતાની વિજયયાત્રાએથી પાછા ફર્યા પછી પોતાની રાજધાનીમાં પ્રવેશ કરવા જતા હતા ત્યારે એક વિચિત્ર વાત બની. અનેક ઉપાયો કરવા છતાં ભરતને વિજયી અથ્થ ઠેઠ રીતે નગરમાં દાખલ થતો ન હતો આનુ કારણ બહુવા માટે ભરતે પોતાના રાજ્યપુરોહિતને બોલાવ્યા. તેમણે કહ્યું ' રાજન્ ! આપના નાનાભાઈ બલરાજને અત્યાર સુધી ઠેઠ જીતી શક્યુ નથી એટલે જ્યાં સુધી તમે પણ તેમને જીતો નહીં ત્યાં સુધી તમારું ચક્રવર્તિત્વ અધુરું ગણાય. આ કારણના કીધે જ આપનો વિજયી અથ્થ નગરમાં પ્રવેશ કરતો નથી "

"તો શુ ચક્રવર્તિત્વ પ્રાપ્ત કરવા માટે મારે મારા ભાઈ સાથે લડવું પડશે ? અને એવા ચક્રવર્તિત્વની જરા પણ આપણા નથી " ભરતે જવાબ આપ્યો.

રાજપુરોહિતે કહ્યું : "રાજન્ ! રાજ્ય-ધર્મીને માટે કોણ ભાઈ, અને કોણ ભાઈ નહીં ? આમાં તમારી વ્યક્તિગત દૃષ્ટાનો પ્રશ્ન નથી. આ તો મમત્ર દેશના હિતનો સ્વલ છે. સમગ્ર દેશમાં સુવ્યવસ્થા તથા સુશાસનની સ્થાપના થાય એટલા માટે પણ તમારે ચક્રવર્તીપદ ધારણ કરવાની જરૂર છે. અને તેથી બલરાજ સાથે યુદ્ધ કરવાનો તમારો ધર્મ થઈ પડે છે "

આખરે પોતાના ભાઈ સાથે યુદ્ધમાં વિતરવા માટે ભરત તૈયાર થયા. મલ્લયુદ્ધમાં જે જીતે તે ચક્રવર્તી ગણાય, એવું ઠરાવીને

બને ભાઈઓએ મલ્લયુદ્ધ શરૂ કર્યું. બલ-રાજ ખરેખર બલરાજ હતો. તેણે ક્ષણ બરમા ભરતને જે હાથે ઝાલીને ઊંચા ફર્યા. જોનારના જીવ તાળવે ચોટ્યા હતા પરંતુ બધાના આશ્ચર્ય વચ્ચે બલરાજે તરત જ ભરતને ધીમેથી પૃથ્વી પર ઊભા કર્યા અને તેમના પગમાં માથુ નમાવીને કહેવા લાગ્યો, "મોટાભાઈ ! આ ચક્રવર્તીપદને માટે તો આપ જ યોગ્ય છો તથા મોટાભાઈ તરીકે એ અધિકાર પણ આપનો જ છે. વળી રાજ્યની જબજમા હું પડવા પણ માગતો નથી. મારી ઈચ્છા તો વનમાં જ તપશ્ચર્યા કરીને શુદ્ધજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવાની છે."

ભરતે તેને ઘણું સમજાવ્યું કે અપરા-જિત તરીકે ચક્રવર્તી પદ ધારણ કરવાનો અધિકાર તારો જ છે અને તું ચક્રવર્તી બને એના જેવી આનંદની વાત મારા માટે ખીજ કંઈ હોય ? પરંતુ બલરાજ એકનો જે ન થયો તે જ શણે તેણે સંબરત ગ્રહણ કર્યું, અને વનમાં જઈને શુદ્ધજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ માટે ઘોર તપશ્ચર્યા કરવા માડી

ત્રણે સુધી એક પગ ઉપર ઊભા રહીને તપ કર્યું. ત્રણે સુધી આંખ ઉઘાડી બાહ્ય જગત ઉપર નજર સરખી પણ ન નાંખી. ત્રણે સુધી ઓન ધારણ કર્યું. અને એ રીતે અનેક પ્રકારના કર્મો સદન કરીને દેહને કૃશ કરી નાંખ્યો.

બલરાજની આવી ઘોર તપશ્ચર્યાની કૃતિ દેશના ખૂણે ખૂણામાં ફેલાઈ ગઈ. હજારો માણસો બલરાજના દર્શનાર્થે આવવા લાગ્યા. પરંતુ રહી રહીને બધાના મનમાં એક જ પ્રશ્ન યોગાયા કરતો હતો કે, આટલા ત્રણેની આવી ઘોર તપશ્ચર્યા પછી પણ બલરાજ જેવા ધર્મનિષ્ઠ પુરુષને શુદ્ધજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ

કેમ થતી નથી

આ બાબત બરતે કેટલાય વર્ષો સુધી રાજ્ય ચલાવ્યું તથા રાજ્યના વૈભવ વિલાસ ભોગવ્યા પરંતુ રાજ્યનો વૈભવ વિલાસ તેમના મનને જરા પણ અસર કરી શક્યો ન હતો તેમણે મન હમેશા સંસ્કરત શુભ કરવા તરફ લાગેલું રહેતું હતું આખરે તેમણે પોતાના રાજ્યસુદ્ધની અભિચિન્તા મેળવીને રાજ્યની લગભગ પોતાના પુત્રના હાથમાં સોંપી પોતે સંસ્કરત શુભ કર્યું, અને વનમાં જઈ ઈશ્વર ભજન કરવા લાગ્યા આ રીતે ઈશ્વર ભજન કરત કરતા થોડા સમયમાં જ તેમને શુદ્ધ જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થઈ

આ વાતની જ્યારે લોકોને જાણ થઈ ત્યારે તેમના આસ્થાની કોઈ સીમા ન રહી કોઈની મમકમ એ નહોતું આવતું કે, કુમાર બહારના આગલા વર્ષોથી આવી પોર તપસ્વીયા કરે છે છતા તેમને શુદ્ધજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ નથી થતી, જ્યારે અહારાજ ભરત કે જેમણે પોતાની જિંદગીને ભોગે ભાગ

રાજ્યના વૈભવ વિલાસમાં ગાળ્યો છે તેમને રાજ્યનો ત્યાગ કરતાની સાથે જ શુદ્ધ જ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય છે

પોતાની આ શક્તિ પ્રબળનોએ રાજ્ય પુરોહિત સમક્ષ રજૂ કરી રાજ્યપુરોહિત એક જ્ઞાની તથા પડિત બ્રાહ્મણ હતા તેમણે જવાબ આપ્યો " પોતે અપરાજિત છે, પોતાને કોઈ છુતી નથી શક્યુ એ વ ત બહારજ હુજૂ બૂલી શકયા નથી અભિમાન રૂપી આ નાનકડો કાટો તેમને જ્ઞાન પ્રાપ્તિ થવા કેલો નથી, જે ક્ષણે તેમના મનમાંથી આ અભિમાન રૂપી કાટો નીકળી જશે તે જ ક્ષણે તેમને શુદ્ધ જ્ઞાન પ્રાપ્ત થશે "

આ વાત ઉઠતી ઉઠતી જ્યારે બહારના પાસે પહોચી ત્યારે તેમના મનમાં જાણે કે એક પ્રકારનો અમકારો થયો પોતાની તપસ્વીયા મા જે ખારી હતી તેનો તેમને ખ્યાલ આવ્યો તે જ ક્ષણે તેમણે પોતાના મનમાંથી અભિમાન રૂપી એ કાળને દૂર કર્યું અને તેથી એ જ વખતે તેમને પણ શુદ્ધ જ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું

એક શહેરમાં કુભા મેજાનો પ્રસન્ન હતો એ દાણે ધણુ સ પુત્રોને લોકોનો સ રા જમાય થયો હતો કોઈ બ્રહ્મનિષ્ઠ મહાત્મા પણ ત્યા આવી ચડેલા હતા વ્યાખ્યાન કરે માટે એક સુશીલન સુવર્ણ સિદ્ધાસન મંગલવામાં આગ્યું હતું નિષ્ઠ સમય પહોંચી શોભારાવા સ ત્યા, તેમ પેના મહાત્મા પણ આભ્યા બાવણુનો સમય થયો ત્યારે ત્યાં મેજા સાધુઓ અને લોકોએ પેના બ્રહ્મનિષ્ઠ મહાત્માને વિરમિત કરી કે આપ આ સિદ્ધાસન ઉપર બિરાજી વ્યાખ્યાનારણ કરો ઉતરમાં મહાત્માએ એક પ્રશ્ન કર્યો અને બ્રહ્મનિષ્ઠ મણી બિંધ્યા બાસન પર બિરાજી વ્યાખ્યાન આપવા સૌ વિનવી ત્યા છે એમાં મરુ એવ છે? જ્યાં કોઈ વાણી શક્યુ નહિ એટલે મહાત્માએ જ્યા ભેગ હતા ત્યાં જ વ્યાખ્યાન શરૂ કર્યું શરૂવચન છે કે -

ગુણેર્ગર-દમાયાણિ નેશ્વનેનસનમાસ્થિત્વ ।
પ્રામાદરિખરસ્થોડપિ મક ક્ષિ ગરુપયને ? ॥

અર્થ મનુષ્ય સદગુણો વડે શૈરન પામે છે, કઈ જ્યા આસન ઉપર નેસયાથી મેટાઈ મળતી નથી મહેલના સિખર ઉપર મેઠો હોય તા પણ શુ કચડો અન્ન ગુલ્લ થઈ શકે ?

અમેરિકા તથા યુરોપના વિદેશોમાં શું જોયું? તેમની આ એકતા, એક પ્રવાસથી પાછા ફર્યા બાદ, શ્રી મુશીકા પૈ રાષ્ટ્રીયતા, એક ધર્મ (પંચ મિત્રો પૂછે છે કે તમે ભલે જુદા જુદા હોય) સમાન વિદેશોમાં શું જોયું? પશ્ચિમના દેશો અંગે આહાર, સમાન વેશ તથા એક ભાષા વગેરેને અનેક પ્રકારના ખ્યાલો આપણે રાષ્ટ્રીય શરણે તેમનાં અનેક વિધો દર યથા, અને એ છીએ, તેમાં પણ અમેરિકાના વૈભવ-વિલાસ બધા તેમની સંસ્કૃતિમાં સહાયક બન્યાં; એ અંગે તો ખાસ. ત્યાંની ઓટરોએ તો સાધારણ ભણેલા-ગણેલા માણસના મનમાં પણ નિર્વિવાદ વાત છે. તેમના અમને લીધે તેમની ભણે કે ઘર કરી લીધું છે, અને ઓટરને જ ભૌતિક ઉન્નતિ યથા પરંતુ તેથી તેઓ સંતુષ્ટ તે અમૃદ્ધિ તથા શાંતિનુ પ્રતીક માને છે. ન થયા તેમ જ આજસમાં પણ ન પડ્યા. પરંતુ ઓટર વધારે ને વધારે ઉત્પાદન તથા પણ હકીકતમાં વાત જુદી છે. અમેરિકાના વધારે ને વધારે અમ કરવાનું સાધન છે, તે માણસો પોતે જોઈું નથી માનતા. નથી આરામ સૂચક કે નથી સંપત્તિ સૂચક. આ વાત લાગે છે અજબ જેવી, પરંતુ ત્યાંનું ભણવન જોતાં આજ નિષ્કર્ષ નીકળે છે.

એ દેશ સમૃદ્ધિવાન છે. તેની સમૃદ્ધિના મૂળમાં કાર્થ દેવી અમતકાર નહી પરંતુ પરિશ્રમ રહેલો છે. તેમાં વિશેષતા માત્ર એટલી જ છે કે દેકત આરસો વર્ષમાં જ- ઉમ્મરની દૃષ્ટિએ નાના પરંતુ વિરાટકાય એવા આ શણે-કુદરતની કૃપા તથા પોતાની મહેનત અને ધુદ્ધિના જોરે આધિભૌતિક પ્રગતિમાં દુનિયા ભરમાં પ્રથમ સ્થાન પ્રાપ્ત કર્યું છે. અમેરિકાની ખીજ પણ પ્રશસાપાત્ર વાત એ છે કે યુરોપના જુદા જુદા દેશોના જુદી જુદી ભાષા, પંચ, સંસ્કૃતિ તથા આચાર વિચાર વાજા લોકો ત્યાં પહોંચ્યા અને પોતપોતાની વિભિન્નતાઓ ત્યજીને તેઓ ફેટલા જલદી એક માયા તથા એક રાષ્ટ્રીયતામાં યુથાર્થ ગયા?

આપણે ત્યાં ગામડાંઓ તૂટવા લાખ્યાં અને ઉલોગ-ધંધા માટે શહેરોમાં ભીડ થવા લાગી. એક વખત શહેરમાં આવેલી માણસ ત્યાંની સગવડ, સરળતા તથા મનોરંજનનાં સાધનોથી એવો તો આકર્ષાય છે-કે પછી તે પોતાના ગામ સામું જોવાનું પણ પસંદ કરતો નથી. આથી ગામડાં તથા શહેરો બનેને તુકસાન થયું છે. પરંતુ વિદેશોમા તો સામાન્ય રીતે શહેરોની જ ખી સગવડો ગામડાંઓમાં પણ હોય છે. વળી વધારામાં ગામડાંનું શાંત વાતાવરણ, અને ખુદ્દો સ્વચ્છ હવા તો ત્યાં હોય જ છે. આથી શહેરોની ભીડમાં વધારો

કરવાની વૃત્તિ ત્યાં જોઈ શકાય છે એ લોકો શહેરથી દૂર રહેવાનું પસંદ કરે છે એટલે પછી પ્રજા ઊંચો થાય છે અથવા જવરનો કામ કરવું હોય શહેરમાં અને રહેવું હોય ગામડાઓમાં તો મોટર એ અનિવાર્ય સાધન તરીકે જાય છે.

મોટર અથવા બીજો કોઈ ઝડપી વાહનનો ઉપયોગ અનિવાર્ય થઈ જવાથી, ત્યાંની સરકાર તથા અર્થ સાધન સંપન્ન માણસો આમ જનતાને માટે તેને સહજ સાધ્ય કરવાના ઉપાયો યોજે છે. મોટર અથવા બીજા કોઈ વસ્તુની કિંમત ઓછી સાથે આવી શકવાની જેમની શક્તિ ન હોય તેમને હોતેથી ચૂકવવાની સમવડ આપવામાં આવે છે. પેટ્રોલ પણ સસ્તું છે. આથી અમેરિકામાં સાધારણ માણસ પામે પણ મોટર ટ્રક કે લોરી હોય છે હું પણ ગરીબ પ્રદેશમાં ગઈ હતી ત્યાં પણ ટ્રેલી ફોલી મોટર કે ટ્રક બહાર પહેલી એ જોઈ આનાથી એ જ સિદ્ધ થાય છે કે મોટર એ અમેરિકાના લોકોનું પ્રતીક નથી પરંતુ તે તેમના જીવનની એક આવશ્યક વસ્તુ છે તેઓ દરેક કામમાં વખત બચાવે છે અને બચેલા વખત બીજા કામમાં વાપરે છે— આ રીતે વધારે કમાય છે અને વધારે વાપરે છે સમય તથા મતિ બનેની ત્યાં કિંમત છે અને નિયમન. મોટર તેમાં નિમિત્ત માત્ર છે આપણે ત્યાં કોઈ ખેડૂત પાસે એકાદ ગાડું કે બગઈની એકાદ જોડ હોય તો તેને આપણે ધનવાન નથી માનતા તેવી રીતે અમેરિકામાં મોટર હોવા માત્રથી કોઈ ધનવાન નથી ગણાતો.

આપણે ત્યાં મોટર રાખનાર ધનવાન મનાય છે, અને જે મોટર રાખે છે તેની પામે મોટર ચલાવનાર મજૂર પણ હોય છે.

પરંતુ ત્યાં પુરુષો તો શું સ્ત્રીઓ પણ બાંતે જ મોટર ચલાવે છે, કારણ કે મોટર માટે માણસ રાખવાનું ત્યાં કોઈને પોસાતું નથી થતું નોકરોની જાણતમાં પણ ત્યાં આવી જ પરિસ્થિતિ છે અહીં સાધારણ રીતે સો શુધિયા કમાનાર કુટુંબમાં પણ કોઈને કોઈ નોકર હોય જ છે પણ ત્યાં ઠીમત કુટુંબમાં પણ નોકર નથી હોતો. ઘર કામ અથવા બાજુ મહેનત મજૂરી પતિ-પત્ની બંને સાથે મળીને કરે છે પ્રતિષ્ઠા બેઠાડું જીવનમાં કે આજસમાં નહીં પરંતુ ચારીરિક શ્રમમાં છે એ સિદ્ધાંત ત્યાં સર્વામાન્ય છે.

વેદાંતિક શોષણોપોના કાળે આખી દુનિયા એકની નાની થઈ ગઈ છે કે પૂર્વની અસર પશ્ચિમ ઉપર અને પશ્ચિમની અસર પૂર્વ ઉપર પડે છે પરમિતતા તથા ભૂખ અને રાગથી પીડિત એવા કેટલાક દેશો હજી પૂર્વમાં છે પરંતુ પશ્ચિમમાં સ્વતંત્રતા તથા સંપત્તિ બન હોવા છતાં ત્યાં શાંતિ નથી જેઓ સ્વતંત્ર નથી તેઓને સ્વતંત્રતા પ્રાપ્ત કરવાની ક્ષિત્ર પડી છે અને જેમની પાસે બને છે— સ્વતંત્રતા તથા સંપત્તિ— તેમને તેની રક્ષા કરવાની ચિંતા લાગી છે આજે એ કે શત્રુઓ સુદ બંધ છે, છતાં વિચારોનું સુદ તો અહીં છે અમેરિકાની પ્રજા આજ બેચેન છે બાંતમાં છે.

પરંતુ પશ્ચિમમાં પ્રવૃત્તિ અને તેમની સામાજિક, નાગરિક તથા રાષ્ટ્રીય ભાવના આકર્ષિત કરે તેવી છે અહિંની વક્ષા તંત્ર શિક્ષણની જવાબદારી સમ્યક ઉઠાવે છે અને સમાજના હિતોને આલ કરીને સમાજે પચોગી પ્રવૃત્તિઓમાં વ્યક્તિ મદદ ફૂલ બને છે માણસ બંનેને જમે તેમની અપજ હોય આપણા વક્ષા બહેન દરેકની જિંદગી ઉપ

યોગી તથા પ્રવૃત્તિમય ધ્યાય, દરેક સ્વાશ્રયી બની શકે, એ રીતની તાકીમ તથા ઉદ્યોગ તેમને આપવામાં આવે છે. આથી આખા દેશમાં ઉદ્યમનું જાતાવરણ વધે છે અને સમાજ અથવા કુટુંબ ઉપર કોઈ બોલાવે બનતું નથી.

કહેવાય છે કે રાષ્ટ્રનું ગૌરવ સામાન્ય જનતાના ધોરણ ઉપરથી મપાય છે, તેના નેતાઓના ધોરણ ઉપરથી નહીં. આ દૃષ્ટિએ ભેદને તે પશ્ચિમના રાષ્ટ્રોએ ઘણી પ્રગતિ સાધી છે. પોતપોતાના રાષ્ટ્રોની ઉન્નતિમાં ત્યાંની સ્ત્રીઓએ પણ મદદ કરી છે, રાજ્યના દરેક વિભાગમાં પુરુષોની સાથે સ્ત્રીઓ પણ કામ કરે છે. એ ગોરી સિંચી તથા તંદુરસ્ત સ્ત્રીઓની કાર્યકુશળતા તથા વ્યવહાર કુશળતા ભેદને મન પ્રસન્ન થઈ જાય છે ગૃહસ્થવન તેમને પસંદ નથી અથવા તે માટેની યોગ્યતા તેમનામાં નથી, એવું માનવું તે પણ ભ્રમ

છે. તેમને ઘર વહાણ છે, અને પોતાના બાળકો તો ખૂબ જ વહાલા છે. પરંતુ એ બંનેમાં તે પોતાની જાતને ખોઈ નથી નાખતી. એ બનેની સાથે તે પોતાના વ્યક્તિત્વનો પણ વિકાસ કરતી રહે છે. બાળકો સાથેનો તેનો વ્યવહાર સ્નેહમય પરંતુ વધારે પડતા લાઠથી રહિત હોય છે બાળકોને શિખડાવવાની તથા તેમનામાં નિર્બંધતા, ઉદારતા, સમ્બાઈ વગેરે ગુણોનો વિકાસ કરવાની તેમની પદ્ધતિ ખરેખર પ્રશંસનીય છે

વિદેશોની બધી વાતો અનુકરણીય હોય છે અથવા આપણી બધી વાતો ખરાબ હોય છે, એવું નથી પરંતુ આદલે દર જાહેને ખીજના ગુણોનું અવલોકન કરી, તેમનામાંથી જે લેવા જેવું હોય તે લેવું, એ મારી દીધે હતી. આથી તેમના દોષો જોવાની અને આવશ્યકતા નથી લાગી.

[૫૪ ૬૨ મહાદેવભાઈની ડાપરી, ૬૩ કવાસુષિ, ૬૫ વિશ્વવાત્સલ્ય, ૭૨ : લોકસ્થવનમાંથી.]

અનુક્રમણિકા... ... ૩૦ એપ્રિલ ૧૯૫૪

	૫૪		૫૬
૧ આપુના પત્રો ...	ગાંધીજી ૬૦	૭ ભારતનું પ્રતીક ...	મતખાલજી ૬૭
૨ રામનામ	કેશીરસાહેબ ૬૧	૮ ટળી સડે એવું કુ ખ	ગાંધીજી ૬૯
૩ પાપ એટલે ધર્મરતો ઈન્કાર ...	૬૨	૯ દાદાની વાતો	દાદા ધર્માધિકારી ૭૧
૪ કલા અને મુકિત ...	જિનરાજદાસ ૬૩	૧૦ ગાંધીકથા કહેતાં ...	સહયુભાઈ મકનજી ૭૨
૫ સાચું સુખ કેમ મળે ? ...	રવિશંકર મહારાજ ૬૫	૧૧ જ્ઞાન પ્રાપ્તિના ...	કનુભાઈ પટેલ ૭૭
૬ સેવાભાવનું કારણ.	સુકુલભાઈ ૬૬	૧૨ વિદેશોમાં શુભેષુ ...	સુધીલાબહેન ૯૦

પ્રકાશક અને મુદ્રક : ધીરેન ગાંધી, રૂપાયતન મુદ્રણાલય, જૂનાગઢ.

શક્ય તેટલી બચાવ કરવા પ્રયત્ન કર્યો છે પણ જાતા વિચારોનો આગલા દિવસોના નિરૂપણ પર રાગ ચઢી ગયો હતો જ; પણ મારો ઉદ્દેશ, મુખ્યત્વે મારા પોતાના કામચર્ચે જ મારા મનોવિકાસનો ક્રમ અવરોધ વાળો હતો મેં જે કાર્ય લખ્યું છે તે કદાચ હું જેવો હતો તેનું ભૂતિન હોવાને બદલે હું જેવો ક્યારેક થવા ઇચ્છતો હતો કે ચચેલો પોતાને અપતો હતો તેનું વધારે હોય

“આમાનું ઘણું બધું લખાણ બહુ જ વિષાદમય પરિસ્થિતિમાં, જ્યારે મારી સાગણીઓ તીવ્ર તાણુ અનુભવતી હતી તે દરમિયાન લખાણુ છે એની છાવા કદાચ મારા લખાણુમાં પણ ખાલી હતી પણ આ લખણે જ અને વર્તમાન અને તેની બધી જાળોમાંથી બહાર નીકળવામાં મદદ કરી હું લખતો ત્યારે બહારના વાચકવર્ગનો ભાગ્યે જ વિચાર કરતો હું પોતાને માટે જ લખતો હતો મારા પોતાના લાભ ર્થે ક્ષણે ઘડતો અને જવાબો આપતો અને ક્યારેક એમાંથી વિનાશ પણ થીજતો જેટલો અને તેટલો સ્પષ્ટ વિચાર કરવાની મારી ઇમ્છા હતી અને મેં માન્યું હતું કે આ ભૂતકાળનું અવલોકન અને તેમ કરવા માં મદદ કરશે”

‘ધ્યારાબાપુ’

ધ્યારાબાપુ દર અમેલ મહિનાની કચ્છી તારીખે પ્રસિદ્ધ થાય છે એટલે તે મહિનાનો અક ચાલુ મહિનાની બીજી અથવા ત્રીજી તારીખે મળશે

વાર્ષિક લખાજમ રૂા ૬૭ છે પ્રદેશ માટે રૂા ૭૫ અને પરદેશ માટે રૂા ૮૭ અથવા શિ ૧૨૭ છે

‘ધ્યારાબાપુ’નું નવું વર્ષ ફેબ્રુઆરીની આખરમાં શરૂ થઈ બાનુબારીમાં પૂરું થાય છે વચ્ચેથી થતા નવા માહુકાને વર્ષની શરૂઆત (ફેબ્રુઆરી)થી જ માહુક ગણી પ્રગટ થયેલા અકો મોકલવાની પ્રથા છે

પ્રગટ તારીખ પછી દસ દિવસમાં અક ન મળે તો મ્હાલમાં લખાસ કર્યા પછી જ કાર્યાલયને જણવવું માહુકોએ પોતાનું નામ-સરનામું સ્પષ્ટ લખવા સાથે માહુક નબર અપરચ લખવો જોઈએ

લખાજમ મળીઓઈરથી મોકલવું વી પી સી મોકલતા અકો મોકલ મળે છે ‘ધ્યારાબાપુ’ની ચાલુ આવૃત્તિ ન્યૂઝમિન્ટ ઉપર છપાય છે ખાસ આવૃત્તિની મેડીક નકલો રૂપ ધનનમાં અનેલા કાયકામળમાં છપાય છે ખાસ આવૃત્તિનું વર્ષિક લખાજમ દેશમાં રૂા ૮૭ વિદેશમાં રૂા ૧૦૭ અથવા શિ ૧૬

અક આના મોકલવાથી નમૂનાનો અક મોકલવામાં આવે છે

તત્ર અને વ્યવસ્થા અંગેના સંબંધા પત્રવ્યવહારનું સરનામું

‘ધ્યારાબાપુ’ કાર્યાલય, રૂપાલતન, જૂનાગઢ સોરાષ્ટ્ર

...મને ઠપકો ના આપશો

ગિજુભાઈ

હું તો માત્ર અંબિનમાં જીવે કાલસા નાખનારો હોય તેવો કાલસા નાખનારો છું તમે વિદ્યાર્થીઓ કાલસાઓ છો! તમારામાં અંબિ બારેમો છે. હું તો મિનમારી મૂકું છું. સળગવાનું કામ તમારું છે. તમે તમારામાં રહેલ અંબિને આજખરી તરી, મિન-મારીને છીલરી નહિ તો તમે અણસળખા રહેશો, પછી મને ઠપકો ના આપશો.

હું તો વરસાદ જેમ મારાં વચનોથી વરસીશ પણ છીલનારાં તમે છો. તમે તમારું માત્ર અવળું રાખીને જીવો રહેશો તો તેમાં એક પણ ઊંટો નહિ પડે. વરસી વરસીને કું માલ્યો જાઉં પછી તમે એમ ના રહેશો કે અંબિ તો દારાં રહ્યાં!

सिद्धि

१९०६

१९०६

दावाड. नवीन वर्षी

सिद्धि

ગ્રંથાવલોકન

ચોખેરવાલી:- (સંક્ષિપ્ત) : મુળલેખક : ઠાગોર; સંક્ષિપ્તકાર : રમણલાલ સોની ; પ્ર૦ વોરા એન્ડ કંપની, મુંબઈ-૨; કિં० દોઢ રૂપિયો; ૫૦ ૧૩૨

ગુરુદેવની દરેક કૃતિમાં અનેરું તત્ત્વ સમાયેલું હોય છે. ગુરુદેવ એકેએક સાહિત્યપ્રકારોને સ્પર્શ કર્યો છે. નવલકથાનું સર્જન પણ તેમને હાથે ઉચ્ચ કોટિનું થયું છે. ચોખેરવાલી તેમની એક 'યુગપ્રવર્તક નવલકથા' છે આખી નવલકથામાં રહેલું માહર્ષતાલયું પ્રેમજન સ્પંદન આપણી હૃદયતંત્રાને પણ સ્પંદીત કરી મૂકે છે આવી નવલકથા મૂળ રૂપે વાંચવામા કોઈને લગારે કંટાળો આવે એમ નથી. પણ આજ કાલ સંક્ષિપ્ત કૃતિઓનો પ્રવાહ આપણે ત્યાં શરૂ થયો છે એટલે આવી ચિત્તાકર્ષક કૃતિનું પણ સંક્ષિપ્ત રૂપ પ્રસિદ્ધ થયું છે. આમ તો શ્રી રમણલાલ સોની આપણા એક સિદ્ધહસ્ત અનુવાદક તરીકે જાણીતા છે જ. એમણે આખી નવલકથાને સંક્ષિપ્તમા જરાયે રસક્ષતિ કર્યા વિના વણી લીધી છે. સૌ નવા વાચકવર્ગને આ વાંચવી ગમશે અને ગુરુદેવની મૂળ કૃતિ વાંચવાની પ્રેરણ મળશે એ નિશ્ચિત છે.

ગોરા : (સંક્ષિપ્ત) મુળ લેખક . ઠાગોર, સંક્ષિપ્તકાર રમણલાલ સોની; પ્ર૦ વોરા એન્ડ કંપની, મુંબઈ-૨; કિં० રા. ૧-૮-૦ , ૬૦ ૧૪૦.

ગુરુદેવની ખીલ એક શ્રેષ્ઠ નવલકથાનું સંક્ષિપ્ત રૂપ શ્રી રમણલાલ સોની પ્રગટ કરે છે ગુરુદેવની આ નવલકથા અન્ય દેશોમા પણ જાણીતી ય છે. આખી વાર્તા સુંદર છે ગોરા, સુચરિતા, પરેશચંદ્ર ભટ્ટાચાર્ય, વિનય અને નાનકડો બોલકો સતીશ એ પાત્રો આપણા દિલમા વસી જાય છે. ગોરા તો અજબ પાત્ર છે. આખી મૂળ નવલકથા જ હૃદયગમ છે આવી નવલકથાને સંક્ષિપ્ત રૂપે પ્રસિદ્ધ કરવી એ સંક્ષિપ્તકારની શક્તિની કસોટી જ છે શ્રી રમણલાલ સોની એમાથી સારી રીતે પસાર થયા છે — મુ० ૩૦

બોધક ટીકડીઓ : લે० મુકુલભાઈ કવાથી, પ્ર૦ ગુજરાત વિદ્યાપીઠ, અમદાવાદ, કિં० સવા રૂપિયો, ૫૦ ૯૬.

શ્રી મુકુલભાઈની 'બોધક ટીકડીઓ' સૌને ગમી જાય એવી છે સદ્ગત શ્રી કિશોરલાલભાઈ થંબરાજવાળા એ જાદી ટીકડીઓ જોઈ ગયા હતા અને તેમણે એ પોતાનું પ્રમાણપત્ર પણ એ વિષે આપ્યું છે શ્રી કિશોરલાલભાઈ 'પ્રમાણપત્ર'માં લખે છે :—

“ શ્રી મુકુલભાઈની આ બોધક ટીકડીઓ 'લોકજીવન'માં વાચકોએ પહેલા રસપૂર્વક વાંચી હશે. હોમિયોપેથીની દૃષ્ટિએની જેમ તે ઝીણી ગળી છે અને અસરકારક પણ હોમિયોપેથીની દવાથી કોઈક વાર સહન ન

Figure 10 The Artist

ପିଠିକା

ଫଳା ଉଠିବ କିମ୍ପା
ନିମ୍ନରେ ଉପଲବ୍ଧ ନୁହେଁ
ତଥା ଉପଲବ୍ଧ.

ଫଳା
ନିମ୍ନରେ

બાપુના પત્રો

હું આપારે દરેક વિષય ઉપર એમના બધા વિચારમા ઊતરી ગયો છું કે ધણી વેળા તેમાથી કાઠક ભાગ તમને બધાને આપવાનું મને ભારે મન થઇ ગય છે પણ મનની મદતને લીધે અને શરીરની દુર્બળતાને લીધે કંઈ લખી શકતો નથી કે લખાવી શકતો નથી આજે લખાવ્યા વિના રહી શકતો નથી. આપારે હું જે જે ફેરફારો કરી રહ્યો છું તેમા મારી દુર્બળતા જરાયે નથી એમ મારો આત્મા સાક્ષી પૂરે છે એ ફેરફારો હું તદ્દય રહીને સમ્પન્નાથી કરું છું અને તેનું મુખ્ય કારણ તમને બધાને અને ભિન્ન-ભિન્ને સતોપનાનું છે બાનો ચહેરો હું જોઈ શકતો નથી ધણી વખત તેનો ચહેરો ગરીબડી ગાયના જેવો લાગે છે, અને કંટાળીક વેળા ગાયને જેવી આપણને તે કાંઈ કહેતી હોય તેની જોષ-એ છીએ તેમ હું બાને જોઉં છું તેની આ દીન-તામા સ્વાર્થ રહી છે એ પણ હું જોઉં છું એમ છતાં તેનો વિનય મને પરજીત કરે છે તેથી જ્યાં જ્યાં છૂડું મેલી શકાય ત્યાં ત્યાં છૂડું મેનવાની ઇચ્છા થઈ ગય છે માર દહાડા પહેના જ આ દૂધને મારુ આકંઠ કર્યાં કરતી હતી અને અકરમાત્ બેની ગ્રી, 'ગાયનું તો બને ન લો, પણ બકરીનું દૂધ કા ન લેવાય ?' હું અમકો જ્યારે મેં મત લીધું ત્યારે બકરી તો મારા ખ્યાલમા જ ન હતી બકરીના દૂધના ઉપયોગ વિષે તે વખતે કેવળ અભણ હતો, અને બકરીની પીડા મઈ મારી નજી આગળ તરતી ન હતી મારુ મત તો કેવળ ગાયના દૂધને સારુ હતું. બે સનેા પણ મેં વિચાર નહી કરેનો. પણ બે સનુ દૂધ લેવું તે મારા મુખ્ય હેતુને આઘાત પહોચાડે તેમ હતું. બકરીના દૂધને વિષે એવું કંઈ નથી આથી હવે હું મિત્રોનો નિવાપ ધણે અરી રોડી મુકીશ એમ મને લાગ્યું તેથી બકરીનું દૂધ લેવાનો નિશ્ચય કર્યો જોકે એક

પ્રકારે બકરીના દૂધને વિષે જ્ઞાન જોળવા પછી મારા મનની બહુ કિમત નથી રહેતી છતાં તેની કિમત તદ્દન જતી પણ નથી ગમે તેમ હો પણ આ છુટકારાથી હું - ૧૭ થયો છું કેમ કે મિત્રોની પીડા દિવસે દિવસે વધતી જતી હતી, ફાકતર મહેતાના તાગ ઉગઉપરી આવતા હતા બકરીના દૂધમા અને ગાયના દૂધમા જે બકરીને બરાબર ઉછેરવામા આવે તો કાંઈ તફાવત નથી ઈશ્વરની બકરી તો ગાયના કરતાં વધારે નેરાવર દૂધ આપે છે તેમ પ્રુતકોમા પણ છે આ રહી બકરીઓનું દૂધ દળવું ગણાય છે પણ તે નક્કાનકારક હોવાને બદલે બાલકારક ગણાય જે હો તે હો મે તો મારાથી લઈ શકાય તેટલા પગના લીધા મે ફાકતરને આમડીની અંદર સોમવની, ઝ ક્યોનાની અને ગુરુવેવની પિયકારી પણ મારવા કહું છું અમ છતાં જે તનિયત ફેરાજે ન આવે તો પાચ વસ્ત્રનું મન છોડવાથી આવે તેમ આ તણાથી કહેવાય જ નહી, એટલે હવે કોઈને કંઈ કહેનાપણું રહેવું નથી આ બધા ફેરફારોની અમર શી થાય છે એ બાપજે ધીરજ્ઞ્ય જોવાની રહી આમ છું તો નુખી છતાં એક ક્ષણ પણ અતગ તમા પૂછવા વિના રહેતો નથી આટલો પન્નિમ રાને લાન ? છીને ય કવુ ? એ સુધારો ક વાની પાછા મથવ ? જમનીના મ ની સ્થિતિનો જ્યાર ?

રામ-નામ-રસ પીજો

શ્રીરામ

[રામનામનો મહિમા અજ્ઞ છે આ બધા સારમાથી પાર જીવવાનો એ એક સરળ અને અલોચ માત્ર છે આપણા એકેએક ભક્તજનોએ ગમનામનો મહિમા સામે તે જવારે કરી જ મદારો રહેતા નથી જ્યારે રામનામનું શરણ માણ્યને તારે છે રામનામ તરફ આપણા જીવનને ધાળના માટે, આપણા અચળ મનને દોરવા માટે સત મમાગમ આપત જરૂરી છે સતતા સન્નિધમાં રહેવાથી આપણી બધી કુતિત શક્તિઓ કવચલિત થઇ જાય છે અને આ રહ્યું મન ધ્યાન નથી જાય છે પ્રસ્તુત પદમ્બ મીરાનાઈ પદ્ય આપણને ગમનામનો રસ પીવાનું કહે છે ।

ભજન

રામ-નામ-રસ પીજો,

મનુષ્યા રામ-નામ-રસ પીજો ।

તાર કુમંગ મન-સમ એક નિત

હાલ વચ્ચા સુનિ લીજો ॥

કામ કોવ મદ લોભ શોહઈ,

બહા ચિત્તસો લીજો ।

મીનાઈ પ્રભુ ગિરધર નાદર,

તાલિકે રંગમે ભીજો ॥

વિચાર કેક હુ તારે જેમ આપણે કોડીબોની માથે રમત કરીએ ત્રીએ તેમ આપણી માથે કાર્ક મહા બંધિત કેમ જાણે રમત કરતી ન હોય એમ સગે છે એક પ્રાણી ઉપર કરતી કોડીએ સેઠલી તાલી છે એના કરતા પ્રમાણમાં ના ગાંગા ઉપર આપણે શકુ વારે તાલા ત્રીએ અને કોડીએતી જેમ અહાતમાં ધર્યા કરીએ

ત્રીએ ક્યશાલ કમીએ ત્રીએ આવા વિચારો આવતાં જતા આપણા કર્મો વિષે મને એક ક્ષમ્યુમર પગુ શકા આતની નથી આરજે પ્રશ્નિરહિત રહી શકતા નથી એને આ પશુ કર્મો પારમાર્થિક શક્તિ માટે જ લેકર્ક શકે એવી પ્રશ્નિ કરનાર માણસ પરમ જ્ઞાનિ અનુભવી શકે છે એવી પ્રશ્નિ આપણે આશ્રમમાં પશુ કરતી ગ્વી - માપુના આરથી રાં-

શિવાલકની ઘાટિયોમા

એક મનઘોર જંગલ હતુ
જ ગલની ચોમેર માઈલો

પ્રભુ દર્શન

થયા જે ઉદ્દેશથી સાસારિક
મોહનો ત્યાગ કર્યો હતો તે

સુખી કોઈ ગામ કે શહેર વસેલુ ન હતુ
પ્રાદેશી આત્મદેવે સાસારિક લોકોનો ત્યાગ
કરી ભગવાન વિષ્ણુનો સાક્ષાત્કાર કરવા માટે
એક જંગલમા જઈને સેકડો વડવાઈઓથી

ઘેરાયેલા એક વડ નીચે તપ આરબ્યુ કરે
મૂળ એનો ખોરાક અને ઘાસ એની પધારી
કતી વનમા મારે બાગુએ હિ સક પશુ મા
હતા પરતુ તપસ્વી આત્મદેવને કોઈ ઈન્દ્ર
પહોચાડના ન હતા આત્મદેવ સઘળા
જીવોમા આત્મભાવની સ્થાપના કરી ચૂક્યો
હતો એની નિર્મળ દુષ્ટિમા હિ સાની છાયા
માત્ર પણ બાકી નહોતી રહી આ રીતે પાચ
વર્ષ સુખી તેણે કોઈ પણ સસારી વ્યક્તિ
સાથે સમ્બંધ રાખ્યો ન હતો પરતુ આ
રીતના ત્રિવિધ તપને અને પણ તેને પ્રભુનો

સાક્ષાત્કાર થયો ન હતો જપ-તપ ધ્યાન-
ધારણા વગેરેની આવી નિષ્ક્રિયાથી આત્મ
દેવતુ મન ખિન્ન થઈ ગયુ એની ધીરજ
ખૂટી ગઈ એક દિવસ તે પાચ વર્ષના
પોતાના સાથી વડની નીચે ચિન્તામગ્ન બેઠો
હતો એવામા વીણાના દિવ્ય ઝલકારથી એ
નિર્જન વન ગૂંજી ઊઠ્યુ આવા નિર્જન
વનમા આવો મધુર અવાજ સાંભળીને તે
ચોકી ઊઠ્યો આખ ઉઠાવીને જોયુ તેો સાથે
નારદજી ઊભા હતા

પ્રણામનો પ્રત્યુત્તર આપ્યા પછી નારદ
જીએ પૂછ્યુ "પ્રાદેશી તુ ચિતાતુર દેખાય
છે તેનુ શુ કારણ છે?"

આત્મદેવે જવાબ આપ્યો, "મહારાજ!
મે પાચ વર્ષ સુખી નિરતર તપ કર્યું
ધ્યાનમા મન પરોવ્યુ પરતુ પ્રભુદર્શન ન

હજી સુખી અધૂરો જ છે
આ જિન્દગીમા ક્યારેય પણ મને પ્રભુદર્શન
થયે કે નહિ એમ મને થયા કરે છે આ
ચિતાના કારણે જ હુ મનમા ને મનમા
અકળાઈ રહ્યો છુ કવે તો ધ્યાનમા પણ
અન પરુ ચોટતુ નથી."

નારદજીએ કહ્યુ 'પ્રાદેશી તારા પ્રત્યે
મને સહાનુભૂતિ છે પરતુ આ બાબનમા હું
લાચાર છુ જે ભગવાનના દર્શનાર્થે તે તપ
આદર્યું છે તે પોતાના મનના સ્વામી છે હુ
પોને પણ એમનો અનુચર માત્ર છુ. છતા
તારુ કામ કહે શક્ય હશે તો જરૂર કરીશ'

પ્રાદેશીે કહ્યુ, 'આપ તો સર્વશક્તિમાન
છો આપ ત્રિકાળદર્શી છો અને ત્રણે લોકમા
કરો છો એટલે મારો પણ એક સદેશો
ભગવાનને પહોચાડજો' નારદજી, "હુ તને
વચન આપુ છુ કે તારો સદેશો ભગવાન
પાસે જરૂર પહોચાડીશ'

પ્રાદેશીે કહ્યું, "નારદજી, આપ તો પ્રભુને
દરરોજ મળો છો તો તેમને મારા આ
તપની વાત કહેજો અને પૂછજો કે તેઓ
દર્શન કય રે દેશે? એમનો જવાબ લઈને
મને અહી જ આ વડના ઝાડ નીચે મળજો
કાગના ડોળે હુ આપની શરૂ જોઈશ'

પ્રાદેશીની વિનતી લઈને નારદજી ભગ
વાન વિષ્ણુની પાસે પહોચ્યા ભગવાને કહ્યું
'નારદજી, એ પ્રાદેશીને કહેજો કે જે ઝાડ
નીચે એ બેઠો છે, તેની નેટલી વડવાઈઓ
જમીનમા ઉતરેલી છે એટલા વર્ષોનુ કર્મફળ
જોગવ્યા પછી તે મારા દર્શન કરી શકશે'

ભગવાનનો આવો જવાબ સાંભળી નારદ
જીએ કહ્યુ 'ભગવાન! એ વડવાઈઓ ડી

સખ્યા તો હુલસેની છે '

પરંતુ નારદજીના આ પ્રશ્નનો જવાબ આપ્યા વગર જ ભગવાન અત્યંત યર્ષ ગયા બીજે દિવસે નરદજી ભગવાનનો સંદેશો લખીને આત્મરેષ પાસે ગયા અને કહ્યું "પ્રાણજી ભગવાનનો સંદેશ તાર માટે નિરાશાજનક છે '

પ્રાણજીે કહ્યું " છતાં તમે કહો, ભગવાનના વચનો સાંભળ્યા માટે હું થયો આતુર છું નારદજીએ ભગવાનના જોના એ જ વચનો ફરી કહી સંભળાયા આત્મરેષ આ સંદેશ સાંભળીને સ્વર્ણી નાચી ઊઠ્યો જોના રોમ રોમ પુલકિત થઈ ગયા

નરદજીને પ્રાણજીના આજ વર્તનથી થયું આશ્ચર્ય થયું તેમણે કહ્યું પ્રાણજી મારા ધારવા પ્રમાણે ભગવાનનો સંદેશ કહાયા તુ બરાબર સમજી શક્યો નથી જોમણે તે કહ્યું છે કે આ જુઓ જેટલી વડવાપ્રજો છે એટલા જન્મો પછી એટલે કે ભગવિત વક્સ માફ તમે ભગવાનના દર્શન થયો અ જ દર્શના તો એવી કે છ આનંદદાયી વન નથી કે જેથી તુ આમ નાચી ઊઠે "

પ્રાણજીે ઉત્તર આપ્યો નરદજી ભગવાને સંદેશો સમજવ મા મે જરા પણ ભૂલ થી કરી મને આનંદ તો એ જ તના થય કે જે કાલે અસખ્ય જન્મો પછી દર્શન થાય તેનું થયો તે મને જ પ્રભુદર્શનની અશાયા જોમત જન્મો હ પ્રશીથી વીનાની દર્શન થી હોડેક વડામ વખતે મારી એ આશા

કામચ રહેશે કે પ્રભુદર્શનનો સમય હવે નજીક આવતો જાય છે "

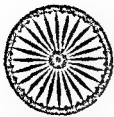
પ્રભુ સાક્ષાત્કારની આશાથી આત્મરેષના મનમા જોન્દો ઉત્ક્રામ કરાઈ અપ્યો કે ભગવાનનું નામ લખીને તે માંગની માફક નાચવા લાગ્યો

જોન્વામા થોડી જ વાર પછી એક અમલકાર થયો ભગવાન વિષ્ણુ તત્કાગ ત્યા પ્રગટ થયા, અને પ્રાણજીને દર્શન થીયા ભગવાનનો સાક્ષાત્કાર કરી પ્રાણજી તેમના ચરણોમા ઢગી પડ્યો

નારદજી ત્યા જ ઊભા હતા તેમણે ભગવાનને કહ્યું ભગવાન આજે જ મને કહ્યું હતું કે આ જ હજીને મારા દર્શન અસખ્ય જન્મો પછી થયો આતો આપનું વચન અજે પોતે જ ખોટું પાડ્યું "

ભગવાને કહ્યું નારદજી, મે જો કહ્યું હતું તે પણ સત્ય હતું અને આ પણ સત્ય છે કે અસખ્ય જન્મોની અવધિ તોરોને આ પ્રાણજીને મે તત્કાગ દર્શન થીયા તે તેના પ્રુરુપાર્થતુ હતું, દર્શનની આશા એ તેના મનમા જોન્દો ઉત્ક્રામ પ્રેમ જગૃત થયો કે હું દેશ કાગની મર્ષાકા તો ને તની પાસે રોડી આપ્યે જ્યા સુખી જોના મનમા મારો પ્રેમ એ શકાનો વિષય હતો ત્યા સુખી હુ તેનથી મે કહો વર્ષ હર હતો તેના પ્રેમની વિભાગનાએ એ અતર એક શબ્દ માત્રમા હર કહ્યું શકાનું આવરણ ખસી ગયું જોન્દો જોને તત્કાગ મારો સાક્ષાત્કાર થયો

બધા ચે ભેગા થઈને જીવવાનું છે

-વિરાડર મહારાજ

એક ગૃહસ્થ કુટુંબને ઘેર પહેલવહેલો હુ ગયેલો. ઝોળાખાણ નીકળી એની પત્ની ને છોકરા મસ્કારી હતા ઉત્તમ રીતે ધરની વ્યવસ્થા ચલાવી હતી આ બાઇ પણ બારે પુસ્તકાળી હતા વાત કરતાકરતા તે બાઇ ક્રિંકા ગયા ને એમના પત્ની બેસી રહ્યા એમા છોકરી આવી ઘાસની ટોપડી લઇને બાઇ મને કહે 'મહારાજ, મારી આ છોકરી સામરામા દેવી તરીકે પૂજાય છે' - ને પછી માડીને વાત કરી

એ છોકરી નાની હતી ત્યારે વિવાહ થયેલા છોકરાના માબાપ મરી ગયેલા ને એ કાકાને ત્યાં કીછરીને મોટો થયો છોકરો સામાન્ય હતો મેટ્રિકમા એક વર્ષ, બે વર્ષ, ત્રણ વર્ષ ને ચાર વર્ષ કાઢયા ત્યારે છોકરી તો દર વર્ષે પાસ થતી જ ગઇ ચિત્રકામ, સસ્ત્રુત, સંગીત, ધરકામ-મધાયમા હોશિયર છોકરીની બાને ચિંતા થઇ એટલે પ્રવિચસ કે ઈટરમાથી છોકરીને ઉઠાડી મૂકી માતાની ધ્વિષ્ટા એમ કે વિવાહ તોડીએ બાને નાન જાતનો સ્વાજ તોડવો પડે ચેલા બાઇ પણ મક્કમ વિચારના હતા એમણે તો વિવાયત જઈને આઈ મી એસ થઈ આવેલા એક છોકરો મન સાથે નક્કી પણ કરી દીધો છોકરી મોટી થઈ હતી આઈ મી એસ થયેલા બાઇ આ છોકરીને જોવા માટે આવ્યા. બાઇને આ છોકરી પાસ પડી પણ છોકરીએ વિલાયત જઈ આવેલા એ બાઇને નાપાસ થયો વિવાહ તોડવા તૈયાર થયેલા માતાપિતાને

એ છોકરીએ કહ્યું

'તમે મારું વાગ્દાન અગાઉ દઇ દીધું છે એકવાર તમે વચન આપી ચૂક્યા છે હવે તમે અ તોડાને પાપમા ન પડશે ને થયે તે હું નક્કાવી લઈશ મારે માટે આટલું કરે બસ હું એ જ માગુ છું'

માબાપ ચો જવાબ આપે ?

પછી તો લગ્ન થયા. છોકરીના પગલા એવા કે તે પછીથી છોકરો દરેક વર્ષે પાસ થતો ગયો ચાર વર્ષે બી એ, થઈ ગયે. સે રૂપિયાની નોકરી મળી બાઇ તો ખૂબ પવિત્ર જીવન ગાળે બહાર કેઈતું મકાન બધાતુ હતું ત્યાં ગૈરાઓ બેસીને ગપાટા દાકતા હતા, પણ આ તો એક મિનિટ પણ નવરાં ન રહે આપણે ત્યાં એક કમાય છે અને ખીન બધા આવ છે એ કેટલા દહાડા નસે? દેવી રીતે પહોચી વગીએ? આ બહેન તો ગપાટા મારતી એ બહેનો વચ્ચે જઈને બેસે, તેમને નીવતા શીખવે, ઝોછા ખર્ચે વિવિધતા વાગી વાનીઓ બનાવવાની કળા હેખાડે, અને આમ એ પ્રીતિમાન થઈ પતિ તો શરમાળ હતો, પણ બાઇને લીધે આ લોકોની ઝોળા ખાણ ઘણી વધી ને ભિવમા પતિ કામ કરતો હતો તેને મેનેજર પારની હતો એની છોકરીને ડુંગળી પરીક્ષા આપવાની હતી નવા મેનેજરે પોતાની છોકરી માટે આ બહેનને ઘેર જોવાની મહેનત કરવાથી છોકરી ડુંગળી પરીક્ષામા પામ થઈ પાસીએ પૂછ્યું

‘શુ’ ધનામ આપીએ તમને ?’

‘મારે કશુ થ નહીં જોઈએ’ છોકરીએ કહ્યું

‘પણ બહેન, મારી છોકરી પાસ થઈ એટલી મારે તમને રાજી તો કરવા જ જોઈએ’ અને પછી ખૂબ રજાક થઈ, ત્યારે છોકરીએ જવાબ દીધો :

‘કાકા, મારા પિતાએ જ્ઞાન વેચવા માટે નથી બચાવી જ્ઞાન વૃદ્ધિ કરવા માટે બચાવી હતી મારી કુરજ ક્રિ કે મારે જ્ઞાન મફત આપવું જોઈએ’

પારસી તો આ જવાબથી ખુશખુશ થઈ મથે છોકરાનો પમાર વધાર્યો છોકરા અજેલુ નામાનુ કામ ઘેર લાવે તેને પણ આ જર્થ મદક કરતી

અી કયા ને કેવે સ્વનત્રનાને હક માંગે છે ? એનો અધિકાર તો ધરમા જ છે આજે આપણે મધ્યમ વર્ગના ઘરમા શુ જોઈએ છીએ ? કષ્ટીવાર પનિ જ્ઞાની હોય તો એ મોઘા નેવો ઊભો રહી કહે છે ‘પૈસા વાદરવા માટે આપજોને લગારા’ ત્યારે એને ધમકાવે છે

‘જરાક તો ધરમા બેસો’ આ વખત વધારે પૈસા વાપર્યા છે, હવે નહિ મળે બચેા !’

અને પતિ બચારેા હાથ જોડી બેસી જાય છે !

આ છે આપણા મધ્યમ વર્ગની સ્થિતિ ! પતિપત્નીનો પવિત્ર ધર્મ આપણામાથી બુસાતો નાય છે ગાંધીજીએ એ ધર્મ સાચ વ્યેા હવેા કરવુરના રોટલી વજો તો જાણુ તે શેકવા બેસી જતા ધરમા સીને અનેક કામ કરવાના હોય છોકરું ટટ્ટી ગસ્ટ હેથ છે તો સી પોતાની છોકરીને કહે છે પનિને

નહિ- અને પુરુષ પોતાની જગ્યાએથી ચસકતો નથી. પણ પુરુષે ય જાણડેરમા મ યુ મારણ જ જોઈએ ગાંધીજીએ તો જોલે સુધી કહ્યું છે કે સુવાવડતુ ધર્મ પશુ પુરુષે કરણુ જોઈએ જાણડેરવુ પવિત્ર ધર્મ મેળવી લેવું, એમા શ્રમનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ એક કમાય ને બીજા ખાય એ તો હિ સા છે, હડહડતી હિ સા છે હવે સાચા જ્ઞાન તરફ આપણે જવુ જોઈએ.

આજે ગામડાની નિશાળના માસ્તરનો પગલે હસ રૂપિયા છે હર વર્ષે એની હરસાજી જોલાય છે આમ કેજવળી પણ વેચાય છે સરકાર જ મડામા અવૃત્તિઓ તો કરે છે, પણ તેનો હિસાબ કેણુ રાખે ? એને કયાથી જોલાવવો ? એટલે નિશાળનો માસ્તર ઉપ યોગમા આવે છે પશ્ચિમની ટેખાટેખીએ માણસ વધુ ને વધુ બચતો થાય છે નેમનમ તેવુ પર્થ વધતુ જાય છે જને સેવા કરવાની છે તેને તો રાંતો ને મરયુ પણ જસ છે એને બહલે આજે સેવકને પાન, ધીરી અને કપડાનો ભપકો વમેરે જોઈએ છે એથી સેવકો ઘોલા પડે છે ર મધુબુ પરમદ સ કહે છે કે સેવક કરકસરીએ મજબૂત અને કુશામ્બુદિનો જોઈએ કેઈ પણ દેશની ચડનીવડનીનુ માપ કાઢવુ હોય તો હુ તો તેના સેવકોના પ્રમાણુ પરથી કાહુ.

હુ તો ગામડાનો માણસ છુ, ગામડાના લોકો સાથે વસુ છુ, પૂછવા આવે તો તેમને સલાહ-સુચન આકુ છુ આજે તો રાહેવો ગામડાથી જુલા પડા ગયા છે, અને જ્યારે- ત્યારે સ્વનારમક કામ માટે કહેવામા આવે છે પણ યુબળને માટે સચનાત્મક કામ શુ કહેવુ ? સ્વારમા બેઠો સ્વ પેટાપી યા પીવાદ કહુ ! સહુ જોમ માનતા કે પર

રાજ્યનો બોલો જશે તો મુખી થવાશે રાજ્યો અગાડના સમયમાં હતા ત્યારે સૂરા રાજની ઇચ્છા લોકો કરતા અને આરાની વ્યાખ્યામાં 'રામ'નું નામ લેતા. આમ રામરાજ્યની કલ્પના આવી, પણ સ્વરાજ્યની કલ્પના આપણા માટે નથી હતી. સ્વરાજ્ય શબ્દ તો વેદાંતમાં પણ લખેલો છે પણ બુદ્ધ અર્થમાં આજે લોકો થોડુંમથુ સમજે છે, પણ આપણે ટેવાયા નથી એટલે હુ ખી થયા છીએ બુદ્ધિગ્રામી વર્ગ વધારે અકળાયો છે; અર્થદગ્ધ વર્ગને પણ મૂંઝવણ ખૂમ થાય છે પણ પરિસ્થિતિને કેમ અનુકૂળ થયું તે કોઈ વિચારતું નથી. તિલક મહારાજ કહેતા, 'સ્વરાજ્ય મારે જન્મસિદ્ધ હતું છે' લેવાનું કામ તો ગાંધી જીએ કર્યું પણ એ આનાયાસે પ્રાપ્ત થયું ૧૯૨૦માં નાગપુર કોંગ્રેસમાં ઠરાવોના શબ્દોને પ્રગલ્ભે જોરથી રથી વધાવ્યા; કિંવામાં મૂક્યા નહિ

બાપુએ કહ્યું: 'સ્વાવત બી બનો, તમારુ કાપડ બાતે ઉત્પન્ન કરો પ્રિટિશ સામ્રાજ્ય કપાસના છડવા ઉપર હાથે છે તે અમલો' પણ બલુલો વર્ગ એની પ્રતિક્ષા સમજ્યો નહી શિક્ષણ બદલવાની વાતો થા, રાષ્ટ્રીય શાળાઓ પણ સ્થપાઈ પણ એ શાળા એટલે એમ નહીં થયું કે અરકારી પ્રાન્ટ ન લઈ મહુબહુ તો બાપુનો ફાટો ટાગવો પણ રાષ્ટ્રને ઉપયોગી કેમ થવાય તે બાજુનર કયા ય મળ્યું નહિ આ ઊભરા અલ્પજીવી નીવડ્યા અસ્પૃશ્યતા કાઢવા જતા જના તે ગળે વળગી પડી હિંદુ - મુસ્લિમ અકચ કેટું સધામુ તે આપણે અનુમત્યુ, અને તે એવું કે સરકારની દૃષ્ટિએ આપણે હજાર બે હજાર વર્ષ પાછા હઠી ગયા

ગામડાની દૃષ્ટિ શહેર તરફ રહી છે.

ગામડિયો શહેરનું અનુકરણ કરે છે. ગામડે જઈ ચા બનાવી પીએ છે, બાવળે બેગી પ્રથમ ધસે છે, જૂતા ન મળે તો એકવા મોલું પહેરી ફરે છે અને 'સારો' મનાવે છે આમાં શહેરને યોવાનું નથી, પણ એ ગામ ડાનું સત્યાનાથ ગયું.

શહેરના યુવાને સહન નથી કર્યું એમ નહિ, પણ એ બધું ખંડનાત્મક રીતે હતું

જેમ ઘર બાધવા-માડવા એકલા સિક્કા-ફૂપિયા ન ચાલે, હજાર વસ્તુઓ ભેંધએ, એમ રચનાત્મક કામમાં અનેક વસ્તુ આવે ૬૦ ટકા રચનાત્મકમાં ૧૦ ટકા ખંડનાત્મક ચાલે, પણ આપણને શિક્ષણ મળ્યું ખંડનાત્મક; એટલે આપણે ટીકાઓ ફરીએ છીએ મૂડી વગર ટકી શકાય નહિ એમ ૬૦ ટકા બળની મૂડી આપણી પાસે નહી નથી અત્યારે તો કઈ હશે તો કહે સરકાર કરી આપશે આપણે શિસ્ત સમજ્યા નહિ એવું પરિણામ બાજે લોગવીએ છીએ

બાપાનનું યુદ્ધ શરૂ થયું અને હિંદુ ઉપર ત્રાટકી પડે તેવી શક્યતાઓ થઈ ત્યારે બાપુને ચિંતા પેઠી બિનોબાજીને બોલાવી કહે, 'રખેને મિલો તૂટી પડે તો લોકો માટે કાપડનું શું થયે ?'

સરકારે ત્યારે કહ્યું 'એ તો નાગા ફરશે ને કા આયોબાપે શોધી લેશે તમે શું કામ ચિંતા કરો છે?' 'પણ બનેનો બધ ખોટો નીવડ્યો. લૂગડા વગર લોકો ન રહ્યા શહેરને વધારે મળ્યું, ગામડાને બાર વાર હતું કેને ખબર એ 'લોકોને ઓછું પહેરવું ચાલતું હતું - તમે તેમ પણ એ લોકો અર્ધનગ્ન જીવ્યા 'મિલોવાળાએ લાભ લીધો અને સરકારે કાયદો ઉઠાવ્યો, તો ય આપણે કાપડ ન જ બનાવ્યું બાપુનો સંકેત તો પૂરો [અનુ ૪૦ ૧૦૬ મે]

જ્યારે અંતરની ઉમેદ જાગે છે.

[એક વિદ્યાર્થીના પત્ર]

(૧)

[બાઈ અરવિંદ પંડ્યા એક આપકર્મી વિદ્યાર્થી છે. નાનપણથી રાષ્ટ્રપ્રેમથી પ્રેરાઈને એણે આઝાદી જંગમાં અંપલાબુ અને યાગાનો અભ્યાસ ખોલ્યો. સ્વાતંત્ર્યની લડત પૂરી થયા પછી એ મોક્ષાસચુના વસ્ત્રમ વિદ્યાલયમાં જોડાયો. ભાગદંડ એ એનો પ્રિય વિષય. એમાંથી એ સત્રો તરફ આકર્ષાયો. વસ્ત્રમ વિદ્યાલયમાં કાત્યુ પિંજર અને વજીરના જ્ઞાન સાથે એ વિજ્ઞાની અને લાહિડ સ્પીકરની ભાગદંડ સુધી પહોંચી ગયો. સગેતર એજ્યુકેશન સામાયરીમાં ઉદ્યાગના શિક્ષક બનીને એણે અમલ પલ્લ સાથે સાથે મોખ્યા માડ્યુ એમાંથી મનમાં કોડ જાન્યા કે દેશ પરદેશ જઈને

પત્ર વિગાન શીખી જાવું પામે પૈમા નહિ નીજી લાગવગ નહિ પણ એણે છુડે-ડ જવા માટે મુકાબુ. આજે એ ત્યા રોટલોય કમાય છે અને વિદ્યાય પ્રાપ્ત કરે છે ત્યાથી એણે વિદ્યાલયના આસ્વાધ અને મહારાજના નામિ લગના પત્રો અહી પ્રસિદ્ધ કરીએ છીએ. એ કોઈ પણ વિદ્યાર્થીને આપકર્મી જનવાની દોષ જગાવશે અને જીવનમાં પ્રેત્યા આપશે એવી શબ્દ છે.

—અખનભાઈ મહેતા।

પૂ શિવાભાઈ,

પ્રજ્ઞામ. છેવટે જડીલોનો ધક્કો લાગ્યો ને નાવ માડું આશુ.

અમદાવાદ સ્ટેશને મિત્રો વગાજવા આબ્યા હતા જનના ઉપડવાનો અમય હતો કેટલાકને આંખમાં પાણી આવવાનો સમય હતો, પણ વર્ષાએ લાજ સખાં છેલ્લી વિદ્યાય વર્ષાએ જ અમદાવાદ જ નહિ પણ મુંબઈથી સ્ટીમર છૂટી ત્યારેય તે વહેલી વહેલી ઠોડી આવી અને એક આપકર્મી નાખો છેલ્લી વિદ્યાય આપી આમ કુવરતે પણ આસ જવાનો શોક જાહેર કર્યો

સ્ટીમરનું છેલ્લું દોરકુ કપાયું અને દિલમાં ધડક લાગી કે, હવે ભારતમાં તો સાથેનો સબ ડાયમનો તો નથી કપાયો ને? ના, ના. એમ તે કંઈ હોય? જેટુ લણ આજ સુધી પ્રાધુ—જેટુ ખૂન નસેનસમાં વહે છે—જેટુ ધાવણ અધર પરથી હજી

મુકાબુ નથી એવી માતૃભૂમિને કેમ ભૂલાય? નવા મુલકમાં જવાનો હુકમ અને મા—લોખનો વિયોગ એ જને લાગણીઓનું હુકમ—શોક મિશ્રિત મોજુ ઊછળી આબુ. પણ દુઃખ-પાવાણ સાથે અધકાઈ પાણ ક્યું જહાજ અશુ જભઈ મદર દર ને દર તરકવા લાગુ બધું જ નાનું નાનું થવું આશુ અને કિનારો દેખાવોય બધ પહ્યો ભૂરા પાણી ગયા અને લીલા આબ્યા જોન જોતામાં નીલવણીમાંથી કૃષ્ણવર્ણી ઘઈ ગયા હવે ખરેખરો માગર—અરથી સમુદ્ર શક્ થતો હતો

જવાના ઉમગમાં સવા નાસ્તો કર્યો નહિ પણ પેટ કંઈ જોડે? ખરો એક વાગે જમવાનું તેડું થયુ. (આપણે ત્યા વિદ્યાલયમાં ઘટ વાગે છે તેમ અહી પણ જમવાનો ઘટ વાગે છે) જમ્યા જમતા કસાકેક વીત્યો હતો. પણ પછી જિત જ ન થવાયું! માથામાં

ચક્કર આવવા લાગ્યાં, પગ ઢીલા થવા લાગ્યાં, પેટમાં હુલ્હલ થવા માંડ્યું અને આંખો ઘેરાવા લાગી. ડેક પર પુરશી નાખાવી બધા જ મિત્રો બેઠા. બેઠા નહિ, બેગી જવાયું! પાસ્ત્રી ત્રણ કલાકની ઊંઘ કાઢી. ઊંઘ શાની? ઘેનસ્તો. ઘેનમાં જ ત્રણ કલાક પસાર થઈ ગયા. ફરી જમવાનો સમય થયો. પણ ખાવું શી રીતે? ઊઠીને કેળીનમાં ગયો. પણ... પણ ખલાસ. ઓહ! આ શું? ઊભરીઓ શરૂ થઈ ગઈ. બધા જ મિત્રોની આવી હશા થઈ હતી.

તરત જ નાહુ અને લીંબુનું કામકાજ શરૂ થઈ ગયું. બમ ત્યારથી જ અન્નને અને ફાંતને વેર બધાયું. પથારીવશ થઈ ગયો. સર્વોગવાળા સેક્ષ અને તેની ઉપર ત્રણ મણની તળાઈઓ. પણ કયાય જનમના પાપ નહ્યાં કે નીંદરડી વેરશું થઈ!!!

આનું જ નામ Sea-sickness.

ધરતીને હજો દીધો - સાગર સાથે દોસ્તી કરી, પણ પવને યાદ ખાધી અને મરુતની મદદ લઈ સાગર ચઢી આવ્યો. આ એક હિલ્લોળો ગયો અને ખીલ્લો આવ્યો એય પ્રાયશ્ચિત્ત રૂપે ઉપાવાસ શરૂ કરી દીધા. તોડાને ચઢેલા હેવને રીઝવવા લીંબુ વધેરવા માંડ્યાં અને આદુનો ભોગ ચઢાવવા માંડ્યો.

આજે બે દિવસે કરાચી આવ્યા પર્ગ જરા શાતા થઈ છે. મુંઝવેથી નાહીધોઈને નીકળ્યા પછી અહીં નાહ્યો, ધોયો, ઢાઢી કરી કપડાં બદલ્યાં વગેરે વગેરે જે કંઈ કરવું પડે તે પરવારી, નાસ્તો કરી પાકિસ્તાનમાં ફરવા ચાલ્યા પાકિસ્તાની પાટનગર કરાચીમાં પગ મૂકતા જ પાછું એમ લાગ્યું કે દિન્દની ભૂમિ પર તો નથી બિતરો?

કરાંચીમાં શું ભેષું એમ તમે પૂછશે.

ખરું ને? લયો સાંજળો એની કથા -

સ્ટીમર બંદર પર આવી કે, કાગડાઓએ 'કા કા,' કરી વધાવ્યા, બલે કે તેમના જૂના મિત્રોને વધાવવા નહીં હોય? બન્દરમાં બિજાણે કપડે બહુ જ ઓછા માણસો ભેયા. અમે બધા શુદ્ધ પડી આવવા હતા ગંદકીનો પાર નહિ - ગરીબાઈ તો અપાર - ખચ્ચરની અને જોટની ગાઠીઓ; મોટરમસ અને ટ્રામ વ્યવહાર છે ખરો. પણ અમદાવાદ મુંબઈ જેવો ધમધોંકાર નહીં. આનાથી વડોદરા બહેતાર.

એક અજત્યની વાત - આ છે ડાલર વિકાગ અને આપણું સ્ટેલિંગ વિસ્તાર. એ રીતે ભોતાં આપણા ૧૪૪ રૂા. બરાબર પાકિસ્તાનના ૧૦૦ રૂા. થાય. એ પ્રમાણે બંને સરકારનો વ્યવહાર ચાલે છે. પણ અહીંના લોકો આપણને ઠસ રૂપિયાના પાકિસ્તાની રૂા. બાર આપે છે. એ જ બનાવી આપે છે કે પાકિસ્તાન રૂપિયાની કિમત વ્યવહારમાં - ખાનગીમાં - કેટલી ઘટી ગઈ છે.

કેટલીય હુકાનોના પારિયાં હજી શુજ રાતીમાં જ છે. કેટલાય જણ શુજનાતી ભોલ નાર નજરે પડે છે. અહીંનો ધીકતો ધધો કારખાનાઓવાળાનો ચાલે છે. કટતરીની હુકાને અમદાવાદ કરતાય મોઢો માલ મળે છે. બે કે અમેરિકન સ્પલ થેડે મસ્તો ખરો.

ટ્રામમાં મિત્રી 'ગાધી ગાર્ડન' ગવા. ઠીક છે. પાકિસ્તાનના પાટનગર જેવું કરાચી દેખાવું નથી.

x x x

અહીં સ્ટીમર પર છે તો મઝા પત્ર ખાવાની મઝા એથીય ઓર જ આ રવું અમારું સમયે પત્રક :-

સવારે ૭-૦૨૫ - કોર્ટી ટોસ્ટ. [અનુ. ૫.૧૦૨]

આદર્શ વિધવા

ગાંધીજી

“... જે પછે હિંદુ સ્ત્રી વિધવા થાય તે જ પછે તેનાં બચસન ને તેનો સત્કાર, સર્વની કારણની જેમ સરી પડે છે.”

“... વૈધવ્ય સર્વ પ્રકારે, સર્વ રથને, સર્વ કાળે, અનિવર્ય સિદ્ધાંત નથી. જે સાચે તે સ્ત્રીને સારુ તે ધર્મ છે.”

“... હવે વાસ્તવિક રીતે દેહના નથી પણ આત્માનાં છે જેમ વૈધવ્યને ધર્મસ્થાન આપી દિંદુ ધર્મ સિદ્ધ કર્યું છે.”

(૧)

ગ૦ સ્વ૦ રમાબાઈ

રમાબાઈ શનડેવું નામ જેટલું ક્ષિણુમા પ્રસિદ્ધ છે એટલું ગુજરાતમાં નથી સ્વર્ગસ્થ ન્યાયમૂર્તિ શનડેવા નામને આ બાઈએ શોભાવ્યું છે તેમના મૃત્યુથી હિંદુ સભારને ધોટી ખોટ ગઈ છે

રમાબાઈએ જેવું પોતાના વૈધવ્યને શોભાવ્યું છે તેવું ધોટી જ બહેનોએ શોભાવ્યું હશે પૂનાના સેવાસદનની બેઠી આખા હિંદુસ્તાનમા શોષતા નહી મળે એ સેવાસદનમા એક હળાર બાગાએ અને સ્ત્રીઓને અનેક પ્રકારનું શિક્ષણ મળે છે એ સેવા સદન આજે જે સ્થાન બોગવી રહ્યું છે તે સ્થાન રમાબાઈની અનન્ય ભક્તિ વિના કદી ન બોગવા શકે. રમાબાઈએ એક જ કાર્યને પોતાની જિંદગી અર્પણ કરી.

વૈધવ્યનો અર્થ જ અનન્ય ભક્તિ છે પતિમત્ત્ય એટલે ધુન્ન વફાદારી સામાન્ય વફાદારીને સંબંધ દેહની સાથે હોય છે તેથી દેહના અત્તની સાથે તેને અત આને છે વૈધવ્યમા રહેલી વફાદારી આત્મા પ્રત્યે છે લગ્ન વાસ્તવિક રીતે દેહના નથી પણ આત્માના છે જેમ વૈધવ્યને ધર્મસ્થાન આપી દિંદુ ધર્મે સિદ્ધ કર્યું છે રમાબાઈ શનડેવા આત્માને વધાં દત્તા તેથી તે આત્મસંબંધ તેમણે અખલિત રાખ્યો અને

તેથી જ તેમના પતિને જે કામ બહાલા હતા તેમાંનું પોતાથી યદ્ય શકે એવું કામ રમા બાઈએ ઊંચકી લીધું, ને તેને સર્વાર્પણ કરી ંધવ્યનેા સંપૂર્ણ અર્થ સમાજને સમજાવ્યો આમ કરીને રમાબાઈએ સ્ત્રીજાતિની બારે સેવા કરી છે. સાસુન ઇસ્તિખાલમા હું હતો ત્યારે મને કર્નલ મેંટોકે કહેલું કે સારી કિહી નર્સ કેવળ એ જ ઇસ્તિખાલમા તાલીમ પામે છે આ બધી નર્સો સેવાસહન મારફત તૈયાર થાય છે ને તેની મગણી આખા કિંદુસ્તાનમાથી આવે છે. વિધવાઓ જે કાર્યક્ષેત્રમા ઊતરે તો તેમને સારુ કાર્ય કરવાના અનેક સ્થાન છે. કેવળ રેગિયાનું કામ જ સેંકડો ધનિક વિધવાઓનેા બધા વખત રોકી શકે છે અને રેટિયો ગરીબનેા બેલી છે એમ કઇ વિધવાએ નથી અનુભવ્યું ? આ તો મેં એક સર્વંઆપક ને પરમ કલ્યાણ કરી પ્રવૃત્તિ સૂચવી એવા અનેક ઉદાહરણ છે કે જેમા ગરીબ વિધવાઓને અને અન્ધ બહેનોને તૈયાર કરવામા ધનિક વિધવાઓ પોતાનેા વખત રોકી શકે છે.

(૨)

ગંધર્વઠ વાસંતીદેવી

વાસંતીદેવીની સાથેનો મારો પરિચય મન ૧૯૧૬ની સાલથી છે. ગાઢ પરિચય ૧૯૨૧ માં થયો તેમની સરળતા, તેમની ચાતુરી, ને તેમના આત્મસત્કાર વિષે તો બહુ સંભળ્યું હતું. તેનેા અનુભવ પણ ઠીક થયો હતો જેમ દાર્જિલિંગમા ડેશમપુત્રી સાથેનો મારો સંબંધ વધ્યો તેમ વાસતી દેવી સાથેનો પણ વધ્યો. તેમના બેધન્યમા તો પરિચય બહુ જ વધી ગયો છે દાર્જિલિંગથી રામ લઇને કલકત્તે આગ્યા છે, ત્યારથી હું એમની સોડે જ રહ્યો છું એમ

કહી શકાય. બેધન્ય પછીની પહેલી મુલાકાત તેમના જમાઈને ઘેર થઇ. ઘણી બહેનોથી વીંટળાઈને તેઓ બેઠા હતા. પૂર્વાશ્રમમાં તો હું તેમની કોટડીમાં પેસું એટલે તેઓ જ સામાં આવે ને બોલાવે. બેધન્યમા મને કોણ બોલાવે ? પૂતળાની જેમ સ્તબ્ધ થઈ બેઠેલી બધી બહેનોમાથી મારે તમને ઝાળખાં કાઢવાનાં હતાં. એક મિનિટ મુધી તો હું ઝોળી જ રહ્યો. સેંથામાં સિંદૂર, કપાળે આંલેલો, મોઢામા પાન, હાથે જંગડીઓ અને સાડીએ કાર, હસમુખો ચહેરો - આમાંની એકે નિશાની હું ન એઉં ને વાસંતીદેવીને કેમ ઝાળખું ? ત્યાં તેઓ હોવાં જાણે એવું માન્યું હતું ત્યાં જઈને હું તો બેઠો ને નિહાળીને મુખમુદ્રા જોઈ. જોલું અસહ્ય મર્મ પડ્યું. ચહેરો તો ઝાળખો. રૂઝન રોકવું મુશ્કેલ થઈ પડ્યું. છાતી પથ્થર જેવી કરી આન્યાસન આપવું તો ફર જ રહ્યું

એમના મુખ પરતું હું મેશનું હાર્ય આજે કયા હતું ? મેં એમને સાંવન આપવા, ફીજ વવા, બોલાવવા અનેક પ્રયત્ન કર્યા. ઘણી વારે હું સહેજ સકળ થયો.

દેવી જરા હસ્યાં

મને કિંમત આવી ને હું બોલ્યો : 'તમારથી રડારો નહિ, તમે રડારો તો બધા રડશે. મેના (મોટી દીકરી) ને માંડ છાની રાખી છે, બેળી (નાની દીકરી) ની હાલત તો તમે જાણો છો. સુખતા (પુત્રવધૂ) પોકે પોકે રોની દત્તી તે બાગ્યે શાંત થઈ છે. તમે કયા રાખજો. તમારી પામેથી તો દમે બહુ કામ લેવું છે.

વીરાગનાએ દહતાપૂર્વક જવાબ આપ્યો : 'હું રડવાની નથી. મને રડવું આવતું જ નથી પછી શું ? 'આનો મર્મ હું સમજ્યો.

ને સતોષ વાળ્યો

રડવું દુખનો ભાર હળવો કરે છે આ વિધવા બહેનને તો ભાર હળવો નહોતો કરવો, ઊંચક્યો હતો તે કેમ રડે? મારાથી હવે કેમ કહેવાય, 'ત્યારે ચાલો, આપણે બાઈ બહેન પેઠા કરી રહીએ ને કુ ઘ ઠાલવીએ!'

હિંદુ વિધવા તો દુખની પ્રતિમા છે તેણે સસારના દુખનો ભોજો વહોરી લીધો છે તેણે દુખને સુખ કરી મૂક્યું છે, દુખને ધર્મ કરી મૂક્યો છે

વાસતીદેવથી બધી ભાવના ધોરાડ ખવાતા તેમના ૧૯૨૦ છુધીના કાળમા તેમને ત્યા છાપન ભોગ થતા ને સેકડો માણસો જમતા તેમને તબોળ વિના એક ઘડી ન ચાલતું પાનની દાબડી પાસે પડી જ હોય હવે શણગારમાત્રનો ત્યાગ, તબોળનો ત્યાગ, પકવાનોનાં ત્યાગ માત્રમત્સવનો ત્યાગ કેવળ વચ્છીતુ ધ્યાન પરમાર્યાતુ ધ્યાન

ઘણી બહેનોને તમના શણગાર જોઈ કશા વીનલુ છુ ઘણીને વ્યસનો છોડવા કહુ છુ કેઈ જ ત્યાગે પણ વિધવા? જો પછે હિંદુ આ વિધવા યાદ તે જ પછે તેના વ્યસન ને તમો શણગાર, સર્પની કાચળીની જેમ, સરી પડે છે તને ન જોઈએ કોઈતુ ઉતોજન, ન જોઈએ કોઈની મહક રિવાજ, છુ સુ નથી કરી શકતો?

આ દુખ સહન કરવામા ધર્મ છે કે અધર્મ? આતુ બીજા ધર્મમા નો નથી ભાવ્યુ હિંદુધર્મસાક્ષીએ બૂત તો નહી કરી દોષ? વાસતીદેવને જોઈને, હુ જુલ નથી જોનો પણ ધર્મની શુદ્ધ બાવના ભાણુ છુ વેધવ્ય એ હિંદુ ધર્મનો શણગાર ૩ ધર્મતુ બુધવ્ય વેનામ્ય છે વેનાવ નુદી — તવે દુનિયા

બીજુ કહેવુ હોય તો કહે

પણ હિંદુ શાસ્ત્ર ક્યા વેધવ્યને વખાણુ છે ને વધાવે છે? પદર વર્ષની મુગ્ધા, જે વિવાહનો અર્થ પણ નથી બુધ્ધી, તેના વેધવ્યને નહિ બાળવિધવાઓને સારુ વેધવ્ય ધર્મ નથી, તે અધર્મ છે વાસતીદેવને મહન જાતે આવીને લક્ષ્યાવે તો પોતે ભસ્મ થઈ જાય વાસતી દેવને શિવની જેમ ત્રાણ આપ છે પણ પદર વર્ષની બાળા વેધવ્યને શુ જાણુ? તેને સારુ તો એ અત્યાચાર જ છે બાળવિધવા ઝોની ભરતીમા હિંદુ ધર્મની પડતી જોઈ છુ વામતીદેવી જેવીના વેધવ્યમા શુદ્ધ ધર્મતુ પોષણુ જોડે છુ વેધવ્ય સર્વ પ્રકારે સર્વ સ્થમે સર્વ કાળે અગિવાય સિદ્ધાત નધા જે કાચવે ત જીને સારુ તે ધર્મ છે

રિવજના ક્ષમા તરવુ સાઠ ૩ તેમા ડમવુ એ તે આત્મહત્યા છે

જેમ સીને તમ રુદ્રને હોયું જોઈએ તમે તે કરી બનાવુ કવી સીતાનો ત્યાગ પણ તેમનાર્થ ન સખાયો પોતે જ કરેલા ત્ય ગયા પોતે જ જલમા અધારથી મીના ગયા ત્યારથી શમવદ્રતુ તેજ ધમ્યુ સીતાના કેડનો ત્યાગ તેમણે કર્યો, પણ સીતાને પોતાના હૃદયની સ્વામીની બતાવી તેમને ત્યારથી ન ખર્યા શણગાર કે ન ખપ્યો બીજો વૈમખ કનવ્ય સમજને તમ્સ્યપણે શાજકારભાર ચલાવીને તે શાત રહા

જે આજે વાસતીદેવી સાખી રહેલ છે, જેમાથી તે પોતાનો વિવાહ એવી રાકી છે તે વસ્તુ પુષ્ટાવગ ન કરે ત્યા લગી હિંદુ ધર્મ અધૂરા એકને જોળ ને બીજાને ધોર એવો ઊભમે ન્યાય ઈશ્વરી કરબારમા હોય નહી ને છે જ નહિ પણ અત્યારે તા હિંદુ જોમા પુરુષે એ પ્રિધરી કાયદાને ઉવટાવી

સ્ત્રીને સારું વૈધવ્ય કાયમ રાખી પોતાને સારું સ્મરાનભૂમિમા જ બીજો વિવાહ યોજવાનો અધિકાર રાખ્યો છે ! !

વાસ તો દેવીએ હજુ સુધી કાઠના ટેબલ આસુતુ ટીપું સરખુ નથી પાડ્યું. છતાં, તેમના ચહેરામા તેજ તો આવતું જ નથી કેમ જાણે લામા મદવાડમાથી ઊઠ્યા ન હોય, એવો તેમનો ચહેરો લાગે છે આ સ્થિતિ જોઈ મેં થોડો સમય બહાર નીકળી હવા ખાવા વિનવણી કરી મારી સાથે મોટરમા તો બેઠા, પણ બોલે શેના? ઘણી વાતો મેં કાઠી તે સાબળી પણ પોતે તેમા બાગ્યે જ ભાગ લીધો હવા ખાધી તો ખરી, પણ પસ્તાયા આખી રાત નિદ્રા ન આવી 'જે વસ્તુ મારા પતિને અતિશય પ્રિય હતી તે મેં અસાગણીએ આજે કરી? આ તે શોક?' આવા વિચારોમા રાત્રી ગાગી લોભવ (તેમનો દીકરો) મને આ ખબર આપી ગયો મારો આ મૌનવાર છે મેં કાગળ ઉપર લખી નાખ્યું છે: 'આ ગાડપણુ માતાજીમાથી આપણે કાઠયે છૂટકો આપણા પ્રિયતમને પ્રિય એની ઘણી વસ્તુઓ આપણે તેના

વિયોગ પછી ક્યેં જ છૂટકો છે. માતાજી વિલાસને અર્થે મોટરમા નહોતા બેઠા, પણ કેવળ આરોગ્યને ખાતર તેમને સ્વચ્છ હવાની બહુ જરૂર હતી આપણે તેમને બગ આપી તેમનું શરીર સાચવવું પડ્યે. પિતાજીના કાર્યને દીપાવત્રા ને વધારવા સારુ આપણને તેમના શરીરનો ખપ છે આટલું માતાજીને કહેજો'

'માતાજીએ આ વાત જ તમને કરવાની મને ના પાડી હતી મારાથી ન રહેવાકુ એટલે હું કહેવાને બાબ્યો છું હાવ તુરન તો તેમને મોટરમા ન જવાનું કહો એ જ ઠીક લાગે છે,' લોભલ બોલ્યો

બિચારો લોભવ! કાઠનો વાળ્યો ન વળે એ દીકરો આજ બકરી જેવો થઈને બેઠો છે તેનું ક'વાણુ યાચ્યો

પણ આ સાકરી વિધવાનું શું? ગંધવ વહાણુ લાગે છે, છતાં અદમ્ય વાગે છે સુધવના ઊકળતા નેવમા પડ્યો નાચે, ને મારા જેવા દૂર રહી ભેનાશ સુધવવાનું હું ખ ક'પીને કાપે સરી ચ્હોંચો, તમારું હું ખ તમે સહ રજો તે હું ખ નથી, પણ સુખ છે તમારા સ્મરણ કરી ઘણા તર્કા છે ને તરશે

અમુક દેશના એક રાજા હતા તેમનું અવસાન થયા પછી તેમની પાછગ ડોર્ વારસ નહિ હોવાથી રૈવને એની યુક્તિ કરી કે એક હાથશીની સુદમા પુરુષનો હાર અ ધ્યો અને જાહેર કહ્યું કે આ હાથશી જેના મગાયા હાર પહેરાયશે તે ગાવીનો વારસ થશે ત્યાર પછી તે હાથશીએ પાસે ગ્રેમેમા બધા સારામાગ આજુસોને ઠોડી દર્દ દૂર બોનેના એક બિ મારીને હાર પહેરા શે: પછી નવાએ બિખારીને કહ્યું, "તુ તારા કપડા બદલી નાખ અને જાનો પોશાક મુગટ આનિ પહેરી માઠી ઉપર મેસ" પશુ બિખારીએ કહ્યું 'મારે તો આ બિખારીપણુ રખડુ છે અને માઠી પર પણ મેમડુ ■ રૈવને 'એ તો નહિ મને એમ કહીને એને કાઠી નુકમો

તાતપર્ય એ કે જ્યા સુ સી અત કરણમા લાનસારૂંબી બિખારીપણુ છે ત્યા સુધી અધિકાર પ્રાપ્ત યનો નથી માટે ભૈરાગ્ય ધારણુ કરીને અન્નાસ કરવો અન્નપામ એટલે મદા બદલાકાર ટાંગ ૧૨ની બદલાકારરૂઠિ જ્યારે કેવળ જુદા મારનક હોય છે, ત્યારે અજ્ઞાનને દૂ કરીને એ બદલામાગ ઠિતિ પણ સાત ધર્મ જાય કે એને જ બ્રહ્મનુભવ કહે છે તે જ આનદની સ્થિતિ છે આ અજ્ઞાન માટે ભજનાન પતજલિ કહે છે

યત્રસ્થિતૌ યનોઽન્નપામ ।

અદલ ઇન્સાફ

મુકલસાઈ

૦

બગદાદના એક ખલીફના સમયની આ વાત છે. ખલીફ માટે નગર બહાર વિશાળ રાજમહેલ બંધાવવાનો હતો. જમીનની માપણી થઈ રહી હતી. રાજમહેલની હદમાં એક ગરીબ વૃદ્ધ બાર્બુ નાનકડું જેતર આવતું હતું. ખલીફના અમલદારો તો ખલીફને જ રાજ્ય કરવા મથતા હતા, એટલે આ ગરીબ ડોશીનો તેઓ ક્યાંથી ખ્યાલ કરે? તેઓએ ખલીફને ડોશી વિરુદ્ધ કહ્યું ખલીફ પણ મહોનમત બન્યો હતો. એટલે તેણે પેલી ડોશીનું જેતર પડાવી લીધું.

ડોશી બાપડી જેતર જતા નિરાધાર બની ગઈ. તે બગદાદના કાજ પાસે ફરિયાદ કરવા ગઈ.

બગદાદનો કાજ અદવ ઇન્સાફી હતો. ખલીફનું આ બેરબરદેસ્તર પગલું જોઈને તેણે તરત જ ખલીફને કચેરીમાં હાજર થવા કહ્યું.

ખલીફ કચેરીમાં હાજર થયો. કાજ કહે “આ ડોશીમાએ આપની વિરુદ્ધ ફરિયાદ નોંધાવી છે માટે મારે ન્યાય આપવો રહ્યો આ ડોશીમાના જેતરમાંથી એક કોથળો બારીને માટી લેવાની અને રત્ન આપો.”

ખલીફ તો કાજની આવી વિચિત્ર માગણી સાંભળીને નવાઈ પામ્યો. તે બોલ્યો: “કાજસાહેબ એમા તે વગી શું પૂછવાનું હોય? તમે છુશીધી એટલી માટી લો.”

કાજ કહે: “બવાફસાહેબ, આપે મારી સાથે આવવું પડ્યો.”

પછી કાજ, ખલીફ વગેરે પેલી ડોશીના જેતરે ગયા. કાજએ એક ઘોડા કોથળામા જેતરની માટી બરી પછી કાજ કહે: “ખલીફસાહેબ, આ મારે ખસે જવું ગડાવી આપો.”

ખલીફ કાજનું આવું વર્તન જોઈને નવાઈ પામતો જ હતો. તેણે કોણક નાથી પેલો કોથળો અડાવવા માડ્યો પણ એ અડાવવા અડાવતાં ખલીફ બોલી ડોશ્યો: “અરે, કોથળો તો ખૂમ ભારે છે.”

એ સાંભળીને કાજ કહે: “ખલીફસાહેબ, માત્ર એક કોથળા જેટલી માટીનું જ આટલું વજન છે તો પછી ક્યામતને દિવસે થુલા આગળ આ અનાયથી પડાવી પાડેલી જમીનને ઉપાડીને આપ શી રીતે લીલા રહી શક્યો?”

કાજના આવા મર્માંગ વચન સાંભળીને ખલીફને પોતાની બુદ્ધિ સમઝાઈ તેણે તરત જ પેલી ડોશીમાને એવું જેતર સુપરત કરી દીધું અને ઘોડું મન આપી રાજ્ય કરી

ન્યારે અંતરની ઉમેદ... [અનુ. ૫. ૬૬ થી ૭૫.]

સવારે ૧૦-૦ નાસ્તો ચા, કોફી.

પાઈ - માખણ - ફળાદિ.

બપોરે લોખ્ખન - દાળ, લાત, શાક, શાકભાજીનો સૂપ, માખણ, પાઈ, ફળ, છેલ્લે કોફી.

૪-૦ લંચ-ચા, કોફી, ટોસ્ટ

૬-૦ વાળુ - બપોરના જેવું જ.

ચા કોફી સિવાય મારે બધું જ ખપે તેવું છે. Non-Vegetarian Food માં શું મળે છે તેની ખબર નથી.

હવે પછી Sea-sickness ન લાગે તો તબિયત સારી થઈ જશે એમ લાગે છે. સખત રખડપટ્ટી પછી સખત આરામ મળશે. તડકા પછી છાયડો મળે તેમ.

(૨)

૫. શિવાભાઈ,

નમસ્તે. જેની જખના કરતો હતા તેની પ્રાપ્ત થઈ ખરી. મારી લંડન જવાની વાતને બધા હસતા હતા. પણ એ બધાનું હસવું ખોટું ઠણું, માડું ધારું ખરું થયું.

મારા આખા પ્રવાસની નોંધ હું પાછળથી મોકલી આપીશ. છતાં ભણુવા ખાતર જણાવી દઉં કે મારો સૂત-યજ્ઞ આજ સુધી અખડ રહ્યો છે અને રહેશે. જો કે અહીં બધા હસે છે. પણ તેમાં મારું શું જગડી લાય છે? હસનારા ભલે હસે ખોરાકનો પ્રશ્ન હોરાન કરશે એમ બધા ત્યાંથી કહેતા હતા પણ એવું હું થઈ ગયો. અહીં દૂધ સાત આને ચેર મળે છે ખટાટા બે આને અને ખેડ આઠ આને. એ રીતે સાંજ પડ્યે દોઢ રૂપિયાથી વધુ ખર્ચ નથી આવતું. જણુવાતું પણ દૂકમાં જોડવાઈ જશે એનું ખર્ચ માસિક ૫૦૧ રૂપિયાથી ઓછું નહિ

આવે. હજી નોકરી મળી નથી. નોકરી મળ્યા પછી કંઈ જ સવાલ નહિ રહે. કારણ કે અહીંની સરકારે અઠવાડિયાની ઓછામાં ઓછી રાજી રૂ. ૭૦ જેટલી બાંધેલી છે. ગમે ત્યાં નોકરી કરવા જતાં એટલું તો મળે જ.

અભ્યાસક્રમમાં અંગ્રેજી સિવાય કંઈ જ અધરું નથી... કૃપાથી બધું જ પતી જશે. ગંગાબાની ગોશાળા જેવું જ દૂધ અહીં મળે છે.

ઠંડીનું પ્રમાણ ઠીક ઠીક છે. ટેમ્પરેચર ૬૦ થી ૭૦ ડીગ્રી જેટલું રહે છે. સૂર્યનાં દર્શન દિવસમાં બે એક વાર થાય છે. ગરમ કપડા ચોવીસે કલાક પહેરવાં પડે છે. નાહવાનું મન થાય છે. પણ તેવું ખર્ચ રાજી રૂપિયા થવા બધ છે એટલે જુસ્મે જુસ્મે રાખવું પડે છે. જો કે ઠંડીને લીધે પરસેવો થતો જ નથી. કપડાં જ મેલાં નથી થતાં. દસપંદર દિવસ સુધી ધોવાની જરૂર પડતી નથી.

ટ્રેનનું ચડ-કલાસનું ભાડું આપણે ત્યાંના મેકનડ કલાસ જેટલું હોય છે. પણ સગવડ આપણા ફર્સ્ટ કલાસ કરતાંય વધારે ટ્યુબ રેલવે એ અહીંની નવાઈ છે. લંડનનો મોટા ભાગનો બ્યવહાર એ રેલવેથી ચાલે છે. ચરૂઆતમાં પહેલે દિવસે મને સમજણ ન પડી પણ હવે એવું ફાવી ગયું છે.

અહીંના લોકો ની ચાલ એટલે બસ થઈ રહ્યું બધું પાછળ ફેરવું પડ્યું હોય તેમ દોડતા ચાલે એમના પડ્યા જેવાં શરીર આગળ આપણે વામણા લાગીએ

રસ્તા પર કે કયાય ચોરબકોર ન મળે ભાગ્યે જ ઠોઈ વાત કરે પૂછીએ કે તરત બધું જ સમજાવે અને ન પૂછીએ તો ઠોઈ ભાવ ન પૂઠે

— અરવિંદના પ્રણામ

મન ચંગા તો કથરોટમાં ગંગા

મહાવીરપ્રસાદજી પોદાર

મુક્ત ઉંડાસ પોતાના ઘરની બહાર

સઠક ઉપર બેસીને હુમેશા જોડા સાધતા હતા. એક દિવસ એ જ રસ્તે ચર્ચને એક પકિતજી ગઝાશાન કરવા જવા માટે નીકળ્યા ચાલતા ચાલતા વસ્તામાં તેમના જોડા દૂટી ગયા હતા તેથી મોઢીને જોઇ તેઓ જોડા સધાવવા માટે ઊભા રહ્યા એ વખતે રૈદાસ ઠેાઇ પીળના સાધતા હતા એટલે પકિતજી જોડવા, “ભાઈ, મારા જોડા જરા જલદી સાધી આપ, મારે ગંગાજી જવું છે”

રૈદાસે કહ્યું, “પહેલા લીધેલું હાથ ઉપરનું આ કામ પૂરું કરીને હમણા જ આપનું કામ કરી આપું છું જરા બેસો, હમણા જ ચર્ચ જશે”

પહેલું કામ પૂરું કરીને રૈદાસ ધ્યાન પૂર્વક પકિતજીના જોડાની મરમત કરવા મહ્યા પકિતજીએ કહ્યું, “અરે! આલું મોઢું પર્વ છે, અમે ચીસ વીસ દૂર આઉંથી ચાલીને શ્વાન કરવા આવીએ છીએ તારે તો અહીંથી ગંગાજી એકાઠ ગાઉ જ જી છતા પશુ છું તું શ્વાન કરવા નહિ જાય?”

કામ પૂરું કરીને રૈદાસ જોડવા, “મહા રાજા! જો હું ગઝાશાન કરતો ફરું તો ઠોકરાઓને રૈદાસા જોડા કરવા ઝુરકેલ ચર્ચ જાય” પછી થોડી વાર અટકીને ફરી જોડવા: “મહારાજા! મન ચંગા તો કથરોટમાં ગંગા.

પકિતજી જોડવા, “તું મૂઠું છે આજના આ પર્વના મહારમની તને ખબર નથી

એટલે જ આમ કહે છે. પશુ તું ન જાય એ જ ઠીક જી અમારના ગંગાજીમાં નહાવાથી, તથા તે પાણીના છાટા પીળને ઉડવા-ઉડાડ વાથી ગંદકી ફેલાત”

રૈદાસે આ વાત ઉપર ધ્યાન ન આપ્યું અને પકિતજીનું કામ પૂરું કરીને તેમની સામે મૂકી દીધું

પકિતજી ગજવામાંથી એક પૈસા કાઢીને રૈદાસને આપવા લાગ્યા એટલે રૈદાસે કહ્યું, “હું તમારી પાસેથી મજૂરી લેવા નથી ઇચ્છતાં. માત્ર એક કામ કરી આપજો”

પકિતજીએ પૂછ્યું, “શું?”

રૈદાસે કહ્યું, “માસ વતી આ ધે સોપા રીઓ ગંગાજીમાં પધરાવી દેજો પરંતુ એક શરત છે કે ગંગાજી હાથે હાથ સ્વીકારે તો જ ને પધરાવવાની છે”

તેના અભિમાન ઉપર પકિતજી મનમાં હસ્યા પરંતુ રસ્તો પૂરો કરવાની ઉતાવળ હતી, એટલે વધારે ચર્ચામાં ન ઊતરતા સોપારીઓ ઝોળીમાં મૂકી દીધી. ઘાટ પર પકોટીને નહાવા ધોવા અને પૂળા પાટ કર્યો

પાછા ફરતા હતા એટલામાં રૈદાસની સોપારીઓ યાદ આવી. વિચાર કર્યો કે ચાલને ગંગામાં પધરાવતો જાઉં પરંતુ રૈદાસના “ગંગાજી પોતે હાથ લાંબાવીને લે તો જ પધરાવવાની છે” એ શબ્દો યાદ આન્યા આ વાત રૈદાસજીએ કંઈક એવી રીતે ખદી હતી કે એને પકિતજી ભૂલી

શકતા ન હતી

એમને વિશ્વાસ તો ન હતો કે આજુ યઈ શકે પરંતુ કહેવામાય કયા કશુ જવાનું હતું ? એટલે ગગાણને સમજાવતા બોલ્યા, "રેલાસની આ બે સોપારીઓ છે તેમણે કહ્યું છે કે ગગાણ હાથોહાથ સ્વીકારે તો જ આપણે "

એ જ ક્ષણે પાણીમાથી એક હાથ બહાર નીકળ્યો અને સોપારીઓ લઈને તરત પાઠો જતો રહ્યો તાર પછી સોનાનું સુદર કિમતી કકણુ લઈને ખીલે હાથ બહાર નીકળ્યો સાથે જ કોઈ કકેતુ હોત એમ અભગાયુ "આ પ્રસાદ રેલાસણને આપણે અને કહેજો કે ગગાણએ તમારી લેટ સ્વીકારી છે "

આ વાનોએ પ્રાણણને આશ્ચર્યમાં મરકાવ કરી દીધી રેલાસ પ્રયે તેના મનમાં ઈર્ષ્યા ઉત્પન્ન થઈ પાછા ફરતી વખતે રસ્તામાં રેલાસનું ઘર આજુ પરંતુ ત્યાં એ શેકાય જ શાનો! પેટુ કિમતી કકણુ બેઠને તેને લોભ થયો ઘેર પંડોચીને તુરંત પેલુ કકણુ પ્રાણણને બતાવ્યું તેને બેઠને તે ખુશ થઈ ગઈ પડિનણએ નેને બધી વાત માહીને કહી પરંતુ કકણના આગ્રહમાં પ્રાણણીએ એના ઉપર વધારે ધ્યાન ન આપ્યું આ કકણુ વેગવાથી પોતાની ગરીબી સહાને માટે ફર યશે એના વિચારમાં જ એ મગ્ન હતી સ્ત્રીરા માણુક જડેલુ સોનાનું કકણુ એની કિમતની તો વાત જ રી કરવી પ્રાણણીએ પડિતને કહ્યું 'જઈને આ કકણુ શબ્દને લેખ આપો પરંતુ ઈનામ મગશે અને આ બિખારીવેડા માથી તો છવનભર છૂટકારો થઈ જશે '

કકણુ લઈને પડિત ઘરબારમાં પહોંચ્યો પેલા કકણુની ભેટથી રાજા ખૂબ પ્રસન્ન થયો એક લાખ રૂપિયા ઈનામ આપીને પડિતને

વિદાય કર્યો કકણુ રાણી પાસે પહોંચ્યું બેઠને રાણી તો મુગ્ધ જ થઈ ગઈ તેણે તેને હાથમાં પહેરી બેસ્યું બધાએ તેના ખૂબ વખાણુ કર્યા પરંતુ કોઈએ કહ્યું કે "મહારાણીનો ખીલે હાથ સૂનો લાગે છે ' શબ્દને સમાચાર મળ્યા કે આની ભેડનું મીચુ કકણુ પણ બેઠએ તુરંત જ પડિન ણને ઊનાવવામાં આવ્યા રાજાએ તેમને કહ્યું, "આની ભેડનું ધીચુ કકણુ લાવો નહીં તર ઘરબાર લૂટાવીને દેશનિકાલ કરવામાં આવશે "

સામળીને પડિનણ ગભરાઈ ગયા અને કકણુ કેવી રીતે મળ્યું હતું તેની બધી વાત રાજાને કહી સમજાવી આથી રાજાએ કહ્યું "તો જઈને રેલાસને કહો કે આની ભેડનું કકણુ ગગાણ પામેથી લાવી આપે "

એક લાખ રૂપિયા લઈને પડિત ભક્ત રેલાસની પાસે પહોંચ્યો રૂપિયા સામે મૂકીને બધી આપવીતી કહી સમજાવી અને રાતા રાતા બેલ્યા, "ગમે તેમ કરીને પણ મને બચાવો ગગાણ પાસે જઈને આની ભેડ લાવી આપો આ લો એક લાખ રૂપિયા અને ભેડ લાવી આપો એટલે ખીલ એક લાખ "

બમને કહ્યું, "મહારાજા! મારે રૂપિયા ન ભેઠએ આ તો તમે જ લઈ જાઓ ગગા માતા મોરી મજૂરીમાથી ખાવા ભોગ મને આથી રહે જી વળી ગગાણ પાસે જવા જેટલો મારી પાસે વખત પણ નથી આમ ફરતો ફરુ તો મારા છોકરાનું ખાવાનું તથ લૂગડાવસ્તુનું કેમ કરીને નવે ? છતાં રાજાની બોક્ષ તમારે સહન ન કરવો પડે એમ તો હું જરૂર ઇચ્છુ છુ "

પડિન કરગરીને બોલ્યે, "તો પછી તમને એમ ઠીક લાગે તેમ કરો

સમ્રાટ અકબર અને તાનસેન

કનુભાઈ ના. પટેલ

આશ્રમમાં પહોંચ્યા.

પોતાના પૂજ્ય ગુરુને સાષ્ટાંગ દડવત પ્રણામ કરીને તાનસેન સમ્રાટ અકબરની સાથે હરિદાસજીની નજીક બેસી ગયા અને પછી એક ભાવ યુક્ત મધુર ભજન ગાવાની શરૂઆત કરી હરિદાસજી પણ આખો મીચીને ભજનના ભાવમાં તન્નીન થઈને સાથે સાથે જ ગાવા લાગ્યા.

જે ભાવ, જે મધુરતા હરિદાસજીના ભજનમાંથી ટપકતી હતી તેનો અનુભવ સમ્રાટ અકબર માટે આ પ્રથમ જ હતો. હરિદાસજીનું સંગીત સાબળીને સમ્રાટ અકબરને ઘણો આનંદ થયો. ભજન પૂરું થયા પછી હરિદાસજીને પ્રણામ કરીને બંને પોતાના ઝુકામે જવા રવાના થયા.

પોતાની રાજધાનીમાં પાછા આવ્યા પછી સમ્રાટ અકબરે એક વખત તાનસેનને હરિદાસજીએ ગાયેલ ભજન ફરી ગાવા માટે કહ્યું તાનસેને પોતાની બધી શક્તિ રેડીને તે ભજન ગાયું પરંતુ જે ભાવ જે મધુરતા તથા જે તન્મયતા સ્વામી હરિદાસજીના ભજનમાં હતી તે તાનસેનના ભજનમાં ન આવી શકી.

આથી સમ્રાટ અકબરે તાનસેનને પૂછ્યું “તાનસેન! જે ભાવ જે મધુરતા તથા જે તન્મયતા હરિદાસજીના ગાવામાં હતી તે તાન ગાવામાં કેમ ન આવી શકી? તે સંગીતનું શિક્ષણ તો તેમની પાસેથી લીધું છે?”

સમ્રાટના પ્રશ્નનો ઉત્તર આપતા તાનસેને કહ્યું ‘જ્ઞાપનાદ! મેં તેમની પાસેથી

એક વખત પોતાના મહાન સંગીતજ્ઞ તાનસેનનું ભાવપૂર્ણ મધુર સંગીત સાબળીને મોગલ સમ્રાટ અકબરે તાનસેનને પ્રશ્ન કર્યો “તાનસેન! આલુ મધુર અને ભાવપૂર્ણ સંગીત તું કેાની પાસેથી શીખ્યો? તારા સંગીતમાં જ્યારે આત્મી મધુરતા ભરી છે તો તારા ગુરુના સંગીતની મધુરતા ખરેખર અલૌકિક જ હશે ને?”

તાનસેને જવાબ આપ્યો ‘જ્ઞાપનાદ! આમ તો મેં સમગ્ર ભારતના બધા ગુપ્ત સંગીતજ્ઞો પાસેથી સંગીતની તાલીમ લીધી છે પરંતુ ભાવપૂર્ણ મધુર સંગીત કેવું હોય તેનું જ્ઞાન તો મારા પૂજ્ય ગુરુ શ્રી હરિદાસજી પાસેથી જ મને મળ્યું છે.’

આ સાબળીને અકબરને સ્વામી હરિદાસજીનું સંગીત સાબળવાની ઉત્કૃષ્ટ ઈચ્છા થઈ તે માટે હરિદાસજીના આશ્રમમાં જવા માટે પણ તે તૈયાર થયા આથી, સમ્રાટ અકબરની ઈચ્છા પૂરી થશે અને પોતાના પૂજ્ય ગુરુના દર્શન પણ થશે એમ વિચારીને તાનસેન અકબરની સાથે સ્વામી હરિદાસજીના

સગીતનુ જ્ઞાન મેળવ્યું છે તે અત્ય છે અને તેમણે પોતાની બધી કળા અને શીખણી છે તે પણ એટલું જ સત્ય છે પરંતુ તેમની મનોવૃત્તિમાં અને મારી મનોવૃત્તિમાં આસ માન જમીનનું અનર છે તેમણે જે ગાયેલું તે ત્રિલોકનાથ, પરમધુપાણી જગતનિયતા પરમેશ્વરની ભક્તિમાં તદ્દલીન થઈને તેના શ્રવણેતુ ગાન કરવા માટે ગાયેલું જ્યારે મે

તો મારી સામે બેઠેલ દિવ્દીશ્વરને ખુશ કરવા માટે ગાયું હવું ”

“હવે આજ જ કહો કે પરમાત્મા પ્રત્યેના પ્રેમથી આપુજ્યાકુળ થઈ રહેલ હૃદયમાથી જે સાવ, જે માધુર્ય તથા જે તન્મયતા ઉત્પન્ન થાય, તે આસ જેવા દુન્યવી માયામાં લપટાયેલ સ્વાર્થી માણસના જાગીતમાથી શી રીતે ઉત્પન્ન થાય ? ”

ઘરગણથુ ઉપચારો

[લોકલગન]

૧

શૂરીગને કાઈ ભાગ દાઢી મરો હોય તો તે જગ્યાએ ઇચ્છાની સદેદી સગાવ વાધી થોડા સમયમાં રૂઝ આડી જવ છે અને તેના કાષ પણ રહેતો નથી

૨. છાતીમાં કુખાવો યરો હોય તો ધી અને ખીકુ મિત્રાવીને ઝોટને કે તેનું મિશ્રણ કરીને શેષ કરવાથી કુખાવો દૂર થાય છે

૩ પાસગીઆ કુખાવો યરો હોય તો હળદર અને કુખળી મિશ્ર કરી તેની પોટલી બનાવી શેક કરવાથી કુખાવો દૂર થાય છે

૪ કનમાં કુખાવો ઝીપજા હોય તો કુખળીન રસના બે ત્રણ ટીપા કાનમાં પાડવાથી પીડા ઝોળી થઈ જાય છે

૫ મોહીવિકારમાં ગમવા દુખમાંથી તૈયાર કરેલ હઠી મા તુલસીના બી સવારમાંજ ખ વાધી સારો ફાયદો થશે

૬ કાઈ નેજાર વગરુ જેડી કે અળીદાર નેડુ, અથ્થુ, કુલાડીથી શરીરને કાઈ ભાગ જખમી મરો હોય ત થોડું મધ ભઈ થા પર ચોપડવાથી સારો ફાયદો થાય છે.

૭ શરીરને કાઈ ભાગ કચ્ચાર્થ મરો હોય તો તે જગ્યાએ અલખખથી માનિય કે વાધી ૭ ભાગ સારો બની જવ છે

૮. નમકોરી દૂની હેય અને સેડી વણેતુ જ રહે તો સુક મરી માળીને પાણીથી બીજવી તેનો યર માથા પગ વગાવવાથી નસકોરીમાંથી લોબી વણેતુ બધ થાય છે

૯. ગળામાં કાઈ કે રજુસર પીડા થવી હોય તો ઠંડા પાણીમાં મીઠા અને મરોને અંદ તેડાના કાચળા કરવાથી પીડા દૂર થાય છે

૧૦. અધુ ખુમ દુખનુ હેય તો જગન આઠામાં પાણી મેગી ક્યેક બનાવી માથા ૧૦ ત્રકનાથી દરદ દુર થાય છે

પશ્ચાત્તાપનું પુણ્ય

ક. ના. પટેલ

એક યુવક ઘણાં વરસોથી પાઈ-પૈસો ભેગો કરીને મહાચરીફની હજ કરવા જવા માટે તૈયારી કરતો હતો. પરંતુ કેટલાક આકસ્મિક સંજોગો એવા આવી પડ્યા કે તેણે એકદું કરેલ બધું ધન તેમાં બપરાઈ ગયું. અને તે હજ કરવા જઈ ન શક્યો. આથી તેને ખૂબ જ દુઃખ થયું અને પોતે હજ કરવા ન જઈ શક્યો તે બદલ તે ખૂબ જ રડવા અને પશ્ચાત્તાપ કરવા લાગ્યો.

તે યુવકને આમ રહતો તથા પશ્ચાત્તાપ કરતો જોઈને સંત મુદ્દિયાએ તેને આશ્વાસન આપતાં કહ્યું, “મેં ચાર વખત હજ કરી છે. તેનું પુણ્ય હું તને આપું છું. તેના બદલામાં, હજ કરવા ન જઈ શકવાને કારણે તને જે પશ્ચાત્તાપ ગાય છે તે તું મને આપ.”

સંત મુદ્દિયાનની આ વાત પેલા યુવકે સહર્ષ સ્વીકારી લીધી. તે રાત્રે સંત મુદ્દિયાને સ્વપ્નમાં ખુદાના બે ફિરસ્તાઓને વાતો કરતા સાંભળ્યા.

એક ફિરસ્તો પોતાના સાથીને કહેતો હતો, “સંત મુદ્દિયાને આજે ઘણો મોટો લાભ થયો, એ વાત તું જાણે છે કે નહીં?”

બીજા ફિરસ્તાએ જવાબ આપ્યો, “ના ભાઈ! મારી બધી પ્રમાણે તો કોઈ વાત એ સી બની નથી કે જેથી સંત મુદ્દિયાને તું કહે છે એવો કોઈ મોટો લાભ થાય. તેથી જીલ્દું જાણે તો પોતાની ચાર હજવું પુણ્ય તેમણે પેલા યુવકને આપી લીધું, એટલે એમને તો એટલું તુકસાન જ થયું કહેવાય.”

પહેલા ફિરસ્તાએ કહ્યું, “માઈ! ત્યારે તારી ત્યાં જ વમજ ફેર થાય છે. પોતાની ચાર હજવું પુણ્ય આપીને તેમણે પેલા યુવકને સાચા દિલનો પશ્ચાત્તાપ લીધો એ તે તો તું જાણે છે ને? સાચા દિલના એ પશ્ચાત્તાપનું એટલું બધું પુણ્ય તેમને આજે મળ્યું છે કે તે પુણ્યને હજારો માણસોની વચ્ચે વહેંચી બરસાવા બારે તો તે બધાઓને પણ હજ કરવા જવાની જરૂર ન રહે.”

આ વાતચીતથી સંત મુદ્દિયાન ઝાગી ગયા તેઓ જીડીને ફિરસ્તાઓને પ્રજ્વાલ કરવા જતા હતા ત્યાં તો બંને ફિરસ્તાઓ અતધ્યાન મર્ધ ગયા.

બંધાય ભોગા મળી (અનુ. ૫. ૯૪મી ચાત્ર)

યથો પલ્લુ કયામતે જેમ જૂના પલ્લુ જિંદે તેમ બંધાય
ભૂત ભાગા અસ્પૃશતા, ક્રિદુ-મુસ્તિમ ઝગઠા,
વહીવટી શેત્રની લગભગ હાથ પકડવાની વૃત્તિ
વગેરે આપણે જોઈએ વધુ પ્રાપ્ત કર્યું
સ્વરાજ્યનું દુઃખ પૂરા પુરુષાર્થનું નથી મારી
જાણામા કર્કુ તો ઉન્નતેદિયુ સ્વરાજ સાપકંબુ
છે અગ્રેને નાઠા અને ગળે વગરેલો જોલો
દેહતા ગયા અને એ નાઠા તે પલ્લુ અવગ
ચકાઈથી કોઈ પલ્લુ સભને માત્ર પાયદસ
અવગચકા છેકરા ધારે તો વિખેરી નાખે
એમ આપણા અડનાતમક કામો એ હાયા
અને નાઠા વાવવરિ બહુકથી શાંતિ ભાગવી
શકાય નહી કાયદો અને વ્યવસ્થા સાચવ્યા
વગર શાંત્ય થય નહિ

એ જવાબદારી ઉઠાવવામા એકેએકે
વિચારવાની જરૂર છે ધોડાના હાથમા વહી
વટ આવે તો પલ્લુ શાંતિથી ચવાવતા
શક્તિથીએ નહિ તો શાંતિ મગશે કયાથી?
લોકશાસનમા સુખ હોય, દુખ હોય
ધરતી રસોઈ દરેકની ઈચ્છાનુસાર થતી નથી,
એમ કરવા બંધ તે સહુ જુઓ રહે! તેનું
જ લોકશાસનનું છે હુમલા સુધી સરકાર
(અગ્રેજ) લૂટતી હતી આપણે એની પાસેથી
વિદ્યા શીખ્યા સ્તિલે આપણે ય અજમાવ્યુ
વૂનો કેઈને પલ્લુ ખ્યાલ નથી સોને એમ
છે કે ખર્ચ છે માટે ખર્ચ નભાવવા કમાવું
નેઈએ પલ્લુ આટલો ભેગવ શા માટે એઈએ
તે કેમ કોઈ નથી વિચારતું? સમૂ માટે
સજિત, શાન વગેરે બધું સહિયાતુ હોવ સહુનું
ભેટુ શમ વૃકનું સમજી આચરીએ તો જ
સ્વરાજ્ય લોગરાયે, નહિતર સમજાઈતી તો હવે
નથી પલ્લુ સરમુ પ્રવાસી આવે તો નવઈ નહિ!
હિંમત આજે એ વર્ગો છે મજૂરોનો

અને ભણેલાનો મિત્રમા બંધ તે મજૂર નહિ
પલ્લુ આપણે પરિશ્રમ છોડી કોઈક ઉપર
જીવવા માંડ્યુ તે જેમ શેડને મુન્દીમ, મુન્દી
મને ચપરાસી, ચપરાસીને ધાટી એમ નોકરને
ય વગી નોકર અને એ મીત્ર વર્ગે ઊંચુ
કરેકુ છે એમ હુ કુન્નતવેર કહીયા ખરુ
રાજ્ય તો મજૂરીનું આપણે શ્રમ છે જ્યો
અને દુ મી થતા સ્વરાજ્યમા આ શેલે નહિ
હુ ખાતોપૂર્વક કહુ છુ કે આપણે શ્રમ નહિ
કરીએ તો હવે પછી જીવી શકીયુ નહિ શે
જોયુ છે કે એજ્યુએટ વપતી પેનાના માગકને
જલ્લાવ મારતર શખે છે! આ તે કેવી વાત!
આપણી જરૂરીબાન વધી એમવે પાપ વધુ,
એમવે પહોંચી વળવા પૈસા મેળવવા જ
જોઈએ પૈસા માં ઉત્પન્ન તો થતા નથી!
ઉત્પાદન તો તે કે કરશે બાજરી વાલો અને
ખામા ઠગવા કરે, જડ વાલો અને દુજ
ઉતારે આ તો જેમ હુનો ખોરીને ઠગવો
મારીનો કર્યો તેમ કચઈકથી ઠસડી લાવી
જોયુ કર્યું આ લુ નહિ તો ખીજુ શુ?

આપણે સ્વરાજ્યનું સુખ નથી માણતા
કારણ કે જુખ વગરના જોજન જોખી વલ
છે જણેવા વર્ગે આ સમજતુ જોઈશે પરિ
શ્રમ કરનારો તો નિઝાહા નાખતે તર જી
કહે છે અમે તૂટી મરીએ છીએ અને આ
લોકો મહા કરે છે પલ્લુ એ શ્રમજીવીઓ
સમજવા વમર શ્રમ કરે છે માટે વચકો
વર્ગે એ સમજને કરશે તો કઈક બચાવશે
અને બચત એમવે પેલાસ લોકો આજે
સિંકાને ધન કહે છે, સપતિ કહે છે પલ્લુ એ
જોદુ છે સપતિ એમવે અર્થ જેનાથી
કામના તૂટી થાય તે અર્થ રૂપિયાથી કામના
તૂટી થતી નથી જીજી વધે છે પૈસાદાર
તો જીવે વધુ મરીમ જનતે બંધ છે વધુ

ખરચતો જાય છે તેમ વધુ લાલસા જાગે છે. તૃષ્ણા લાગે તો કૂવેશી પાણી ભરી લાવી તરસ મટાડવી જોઈએ, પણ પૈસા ખર્ચી સોડા લેમન, આઈસ ડૉટર પીવાથી એ તૃપ્ત થતી નથી. હાથે રાંધેલું હુચે તો મીઠું લાગશે પણ રસોડાથી બનાવતો હુચે અને એક ચીજની ટૂટી હુચે તો 'નહિ ચલે' કહી દઇએ છીએ! કારણ એ પારકાના શ્રમનું છે. એટલે બાપુએ કહ્યું 'પુરુષાર્થથી, શ્રમથી જ બધું જાતે ઉત્પન્ન કરેા.'

વિદ્યાર્થીઓને કહીશ: તમારે શું થવું છે, કેવા થવું છે તે વિચારો. અને જીવનમાં ફેરફાર કરો. મોટેરાને કહીશ: તમારું ધન કયાંથી આવે છે એ વિચારો. અમાના સંતાનના જન્મના આગાઉ પ્રાર્થના કરો છે. 'પ્રાર્થો

પ્રભુ' તને નમીએ છીએ, પછી કૃષિકને નમીએ અમે, જેણે અન્ન પેદા કરી શરીર પોષ્યું તે સત્વપોષક બનેા, એમાંથી વિશ્વ સમસ્તનું, સર્વ આત્માનું શ્રેય વધેા.'

કેવી ઉજ્જવળ આ ભાવના છે! વિશ્વવત્સલતાની આ મનોહર ભાવના સૌનાં અશ્વહુકાર અને પ્રેમ-ઐહાર્થના વિકાસ માટેની છે.

આપણે બધા યે ભોગા યજ્ઞને જીવવાનું છે. અને એ સહિયારું જીવન પ્રેમમય આદિસા વગર કંઈ નલે નહિ; એટલે આનું રચનાત્મક કાર્ય એ કે સહકાર, પરિશ્રમ અને પ્રેમમય આદિસા દ્વારા આપણે સ્વરાજ પચાવેલું સિદ્ધ કરી બતાવીએ. સહિયારા જીવન વિના એ શક્ય નથી.

ધણી વાતો જાણવી-આચરવી મુશ્કેલ લાગતી હોય તો એક જ વાત બતાવું: સદા પ્રસન્ન રહેવું. મનની પ્રસન્નતા કાયમ રહે તેવું ધોલવું, વતવું અને વિચારવું. જેનામાં ચિંતા, બય કે શોક નથી, જે સદાચારી ને શાંત છે તે જ નિત્ય પ્રસન્ન રહી શકે છે. દરેક ક્રિયા કરતા પહેલાં વિચારી જો કે તેથી મન પ્રસન્ન રહેશે! પ્રસન્ન મનવાળાની છાંદ સદા સ્થિર અને મોહાની આકૃતિ સદા શાંત હોય છે. મનને પ્રસન્ન રાખવાનો અભ્યાસ કરો. મનમાં જોડેલા સંકલ્પો પૂરા કરવાથી મન પ્રસન્ન થતું નથી. પ્રસન્નતા તો મનની સદા શાંત અવસ્થા છે ઈન્દ્રિયનિગ્રહ મૌનને આમ-સુદ્ધિથી લાભે કાળે તે પ્રાપ્ત થાય છે.

અનુક્રમણિકા ..... ૩૦ મે ૧૯૫૪

	૫૪		૫૫
૧ બાપુના પત્રો.....	ગાંધીજી ૮૮	૭ અદલ ઈસ્લાહ ...	મુકુલનાથ ૧૦૧
૨ શમ-નામ-રસ પીજી	મીરાંબાઈ ૮૯	૮ મન ચંગા તો ..	મદાવીરપ્રસાદજી ૧૦૩
૩ પ્રભુ દર્શન.....	..... ૯૦	૯ સત્રાટ અક્ષર અને.	કનુભાઈ પટેલ ૧૦૬
૪ બધાયે ભોગા યજ્ઞને...	રવિશંકર મદારાજ ૯૨	૧૦ ધરગથ્યુ ઉપચારો ..	..... ૧૦૭
૫ જ્યારે અંતરની ઉમેદ જાગે છે	..... ૯૫	૧૧ પશ્ચાત્તપનું પ્રુવ્ય ...	ક. ના. પટેલ ૧૦૧
૬ આદર્શ વિધવા... ..	ગાંધીજી ૯૭	૧૨ અંધાવલોકન ..	મુ. ૬૦

પ્રકાશક અને મુદ્રક: ધીરેન ગાંધી, રૂપાયતન મુદ્રણાલય, જુનાગઢ.

ધર્મ શકે એવા તીવ્ર પ્રાયમિક પરિણામો ઊપજે છે તેવી આશા ધારતી નથી એટલા મધુર અને તત્કાળ તેમ જ દીર્ઘ પરિણામોની દૃષ્ટિએ પણ ક્રિતકર, અને ઊપજેલા પરિણામો ભૂસાર્થ જતા લાગે તો ફરી ફરી ધારતી વિના લઈ શકાય એવું આ ટીકડીઓ વિષે પ્રમાણપત્ર આપી શકાય ”

આ રીતે આ પુસ્તક સારું, સરકારી વાચન પૂરું પાડે એવું છે પ્રકાશકના નિવેદનમાં જણાવ્યું છે એમ અમને પણ લાગે છે કે આ "ખાટી મીઠી નાનાને જ નહીં, મોટાને પણ જોતાવેત એકાદ તો મોઝા નાખવા મન ધર્મ જાય છે ખાટીમીઠીનો આ સમૂહ નાનાને તેમ જ મોટાને ગમે એવો છે નવું સવું વાચતા શીખેલા મોટાને પણ ગમશે "

આમ આવા પુસ્તકો જનસમાજને ઉપયોગી થાય એવા અવશ્ય છે પણ આવા પુસ્તકોની કિંમત સામાન્ય માણસને પેષાર્થ એવી હોવી જરૂરી છે હવે પાનાની કિંમત સવા રૂપિયો વધારે જ કહેવાય આવા સાહિત્યના પ્રચારને મટે તેમ જ સૌ કોઈ એનો લાભ લઈ શકે એ માટે આવા પુસ્તકોની કિંમત માફકસર હોવી જોઈએ

— 'અભ્યાસી'

‘ધારાધાપુ’

‘ધારાધાપુ’ હવે અમૈલ મહિનાની ૩૦ મી તારીખે પ્રસિદ્ધ થાય છે એટલે તે મહિનાનો અહ સવા મહિનાની વીજ અથવા ત્રીજ તારીખે મનશે

વાર્ષિક સવાજમ રૂા ૬૭ છે બ્રહ્મદેશ માટે રૂા ૭૭ અને પરદેશ માટે રૂા ૮૭ અથવા શિ ૧૨૭ છે

‘ધારાધાપુ’નું નવું વર્ષ ફેબ્રુઆરીની અખરમાં સફ થઈ જાવું આરીમા પૂરું થાય છે વર્ષેથી ચલા તવા શાહકોને વર્ષની શરૂઆત (ફેબ્રુઆરી)થી જ માહક ગણી પ્રમથ થયેલા અકો મોકલવાની પ્રયા છે

પ્રમથ તારીખ પછી હવે દિવસમાં અહ ન મને તો તપાસમાં તવાસ કર્યા પછી જ કાર્યાવચને જણાવવું શાહકોએ પોતાનું નામ-સરનામું રખા જણવા સાથે શાહક નખર અવશ્ય લખવો જોઈએ

સવાજમ મનીઓર્ડરથી મોકલવું થી થી થી મોકલતા અકો મોકા મળે છે

‘ધારાધાપુ’ની વ્યાજ આવૃત્તિ ન્યૂઝપ્રિન્ડ ઉપર છપાય છે ખાસ આવૃત્તિની થોડીક નકને રૂપાધાનમાં ખનેવા હાથકાગળમાં છપાય છે ખાસ આવૃત્તિનું વાર્ષિક સવાજમ દેશમાં રૂા ૮૭ વિદેશમાં રૂા ૧૦૭ અથવા શિ ૧૬

અહ આના મોકલવાથી તમુનાનો અહ મોકલવામાં આવે છે

તમ અને વચરયા અજેના સથમાં પરવચકારનું સરનામું

‘ધારાધાપુ’ કાર્યાક્રમ, રૂપાધાન, જૂનાગઢ સોશલ

विनोयाने वंदना

हरिअसाह व्यास

पञ्चमालो तपरि आचरो जय,
 डेर डेर स्वराज्य वाचरो जय,
 अमृत—सदेष सुखवाचरो जय,
 शांतिनो पात्री आचरो जय.

दुःखणी पातणी ज्येनी कव,
 अंतमा प्रेमनी सुखा जिवराय;
 सर्वोदय भंगी वेरनो जय,
 भारतनो आत्मा आचरो जय

देह-कृती परवा न जराय
 परं ज्ये रव ज्ये कमाय,
 मन्य मन्य ज्येना मातपिताय,
 पञ्चमालो सत आचरो जय

AMRITANI

ସଂ-୭ Begun from .

୧୯୧୮-୧୯

ଅଧ୍ୟାୟକ : ବନୀନୀ ମାଧବୀ

ପ୍ରକାଶକ : ଶ୍ରୀମତୀ ଶ୍ରୀମତୀ ଶ୍ରୀମତୀ

ગ્રંથાવલોકન

આત્મ પોકાર: સં હેમંતકુમાર નીલકંઠ, નંદલાલ જોશી શાહ; પ્રાપ્તિસ્થાન: મહાજન છુક ડીપો, ગાંધીમાર્ગ, અમદાવાદ; કિં ૨૧. ૨-૦-૦; ૫૦ ૨૬-૧૧૬.

‘આત્મપોકાર’ના ભક્તકવિનું આ ૨૩મું પુસ્તક પ્રસિદ્ધ થાય છે. ભક્તકવિ પોતે બહેરમાં આવવા માગતા નથી. પણ જે લોકો તેઓશ્રીના સંપર્કમાં આવ્યા છે તેઓનાં જીવનમાં નવું તેજ ઉમરાણું છે. આ પુસ્તક તેઓશ્રીનાં પુસ્તકોમાં અનોખું તરી આવે છે, કારણ કે એમાં તેઓશ્રીએ સાધનાકાળમાં જે ભક્તિકાવ્યો લખેલા તેને સંગૃહીત કરવામાં આવ્યાં છે. એમાં ૯૮ ભક્તિકાવ્યો છે.

આ ભક્તકવિનાં ભક્તિકાવ્યો આપણા હૃદયને સ્પર્શી જાય છે, પ્રભુભક્તિમાં પ્રતાપિત કરી દે છે. વળી આપણી સર્વિદ ઉપર પણ જિંદી અસર કરી જાય છે. એનું મુખ્ય કારણ એ જ છે કે, એ ભક્તિકાવ્યો પાઠન રહેલી ભક્તકવિના ઈશ્વરાભિમુખ આત્માની સન્માર્થ. સાધનાકાળ વેળાએ તેઓશ્રી એવા ઉત્કટ ભાવોમાંથી પસાર થયા હતા. તે વખતે તેઓશ્રીને જે જે અનુભૂતિઓ થયેલી તે સદ્જ્ ભાષે કાવ્ય સ્વરૂપે મૂર્ત થઈ છે. તેઓશ્રીએ કાવ્યો રચવાનો સમાન પ્રયત્ન કદાપિ કર્યો નથી. અંતરમાંથી જ આનંદમય આવેશનો એકાએક ઊભરો આવતો અને તે કાવ્યરૂપે પરિણત થતો હતો.

આજ કાલ કેટલાંય ભક્તિકાવ્યો છૂટાંછવાયાં રચાતાં જોવા મળે છે. પણ એવાં ઘણાં ખરાં કાવ્યોમાં માત્ર કલ્પનાનો વિહાર, શબ્દોની કરામત જ હોવાથી, એ પાછળ તીવ્ર અનુભૂતિ અને આત્મોન્નતિકર સાધના-સ્થિતિ ન હોવાને કારણે તથા તેમાં હૃદયના અતલ ઊંડાણના અભાવને લીધે એવાં કાવ્યો બલે આપણને થોડી વાર મુગ્ધ કરી દે, એની લોભાવનારી સૂરાવલિ આપણને બધે સુમધુર અને કર્ણપ્રિય લાગે; પરંતુ એની અસર આપણા દિલ પર ક્ષણિક જ ટકે છે. જ્યારે ‘આત્મપોકાર’માં સંગૃહીત થયેલાં ભક્તિકાવ્યો જેવાં કાવ્યો, ભજનો પાછળ દિવ્ય ચેતનાનો સચાર થયેલાં હોવાને કારણે તથા આવા ભક્તજનો પણ આવી ઉત્કટ સાધનાની કક્ષામાંથી પસાર થતા હોય છે તેથી એમાં હૃદયની સાચી લાગણી વ્યક્ત થયેલી હોય છે જે આપણા હૃદયમાં પણ એવા જ ભાવ જગાડી જાય છે અને આપણા અંતઃકરણ ઉપર તેની ચિરકાલીન સ્થાયી અસર પ્રસ્થાપિત કરી જાય છે.

વળી આવાં પ્રેરણાત્મક, પથદર્શક ભક્તિકાવ્યોમાં શબ્દોની શક્તિ રહેલી હોય છે જે અતીવ મહત્વની ગણી શકાય. શબ્દોની શક્તિને અનુભવ આપણને આપણા કોઈ શ્રદ્ધ સદ્ગુરુ પાસેથી એમની પ્રેમકૃપાથી લીધેલા મંત્રમાં થાય છે. એ મંત્રના અવલુચી આપણા હૃદયદ્વાર એકદમ ખૂલી જાય

“ હોમ અને વિદ્યાના એકનાર ચતાં અદ્ભુત સકિત ઉત્પન થાય છે ” — સરદાર

परिचय

एतद्देशं नो + पुं दीय
तन्नी नो नो यथा वा
सादा नठारा साव्या
दीयतन्नी नो धरावा
सुख्य

સરદારની વાણી

જે વસ્તુઓ શીખવાની છે શાળાઓમાં કે કોલેજોમાં અભ્યાસ કરતી બહેનોએ મોજશોખની નહીં પણ મહેનત કરવાની ટેવ પાડવી જોઈએ. વાઈઓમાં પણ દોષ આવ્યો છે કે મહેનત કરવી એ નોકરચાકરનું, ગમારનું કામ છે એમ માને છે એ બહુ જોડું છે હાથપગ ચલાવવામાં જ ખરી શોભા છે આપણે મજૂરની માફક નહીં પણ જ્ઞાનપૂર્વક મહેનત કરીએ. તેની સાથે આપણામાં સંસ્કાર, સારા વિચાર આવે, જગતમાં જ્યાં જ્યાં સારી વસ્તુ હોય તે ખેડવાની શક્તિ આવે, મધમાખી કૂલમાંથી બધી મીઠાશ ખેંચી લે છે તેમ નરકની માખને કૂલ પર બેસાડવામાં આવે તો પણ એ સુવાસ નથી લેવાની, ગદકી જ કરવાની છે, પણ મધમાખી જ્યાંથી મળે ત્યાંથી મધ જ લેવાની છે તેમ આપણે કરવું જોઈએ

x

x

x

જગતમાં તમારે તરત હોય તો હાથપગ ઉપર ભરોસો રાખો; મહેનત સાથે મહોભત રાખો જેનું શરીર કેળવાય છે તેનું મગજ પણ સાર્થકતાય ખીલે છે બુદ્ધિને એકલો વિકાસ નકામો છે તેથી જગતને ફાયદો નથી બુદ્ધિ સાથે શારીરિક શ્રમ માટેનો પ્રેમ ખીલવો જોઈએ ઉદ્યોગ અને વિધાનો એકતાર થતા અદ્ભુત શક્તિ ઉત્પન્ન થાય છે જન્મથી દરેકને કુદરતી શક્તિ મળેલી હોય છે તેના વિકાસથી ને તરી કે ડુગી શકે છે

પરિમત્રથી મેળવેલી વસ્તુની કિંમત બરાબર અકાચ છે આપણે આપણા જીવન માટે તો બતપૂરતું કરી લેવું જોઈએ પણ 'લીન' ડુ ખી અને અજ્ઞાન બાળકોને તમે અહીંથી મેળવેલા ત્રાયા । લાભ આપ્યો; આજે આરે તરફ કેળવણીના ક્ષેત્રમાં ફેરફાર થઈ રહ્યા છે અને ઉદ્યોગને સ્થાન મળ્યું છે તમે ઉદ્યોગથી મગરૂર થાઓ તે ઠીક છે ઉદ્યોગ આપણે માથે ઠોકી બેસાડવામાં આવેલો છે, તે અજ્ઞાન વર્ધાચોજના પછી દૂર થયું છે તે તમારું સદ્ભાગ્ય છે ઘણા મેટ્રિક પાસ થઈ અપગ થઈને નીકળે છે શાળામાં તેમના હાથપગ બાગી ગયા હોય છે તેમની દશા મારું મને દયા આવે છે દ્વારકાની છાપ વગર ભગત કહેવાના નથી પણ તેમની કોપીની પણ કિંમત નથી

ચોપડીએ વાચનારા કૃપેયા મારા ચારિત્રવ ન હોય છે એમ પણ નથી વિધાવિવાસીઓ ચારિત્રમાં પડેલા હોય કે, તેઓ બે ગર્વિલાગી પણ હોય છે એવો મારો અનુભવ છે ચારિત્રશુદ્ધિ અઘરું કામ છે પણ ઉઘમી જીવન ગાળનારને ચારિત્રભગના પ્રસંગ ઝોછા આવે છે

“પરંતુ મા, હવે હું તે નથી રહ્યો.”

ધર્મવીર શર્મા

રાજમહેવમા જે ભંગી કામ કરતો હતો તેની સ્ત્રી બહુ સુંદર હતી તેની સામુએ તેને રાણીનાસનુ કામ સોંપ્યું હતું રાજકુટુંબની બધી સ્ત્રીઓ તેનાથી પ્રસન્ન હતી તેના પતિને બહારનું કામ સોંપવામા આજુ હતું એક દિવસ તેને અચાનક રાજકુમારીના ઇશાન થયા રાજકુમારીને જોઈને તેની ડચા ખરાબ યર્ધ ગઈ આવુ સુંદર રૂપ તેણે સ્વપ્નમાં પણ જોયુ ન હતું ઘેર આવીને તે પડ્યો રહ્યો તે ન કાઈ માનો, ન કાઈ પીનો કે ન કાઈ ઠહેનો હતો.

આથી તેની સાંજે પુછ્યુ, “તમને કયુ છે શું? તાર તો છે નહીં? પતી કામધણી છે.દીને પડ્યા યા માટે રહ્યા છો?” પહેલા તો તેણે કંઈ જવાબ ન આપ્યો ત્રણ ચાર દિવસ ખોશક ન લેવાના કારણે તે અશાન્ત યર્ધ ગયા આ બાજુ તેની પરનીએ પણ ખૂમ આમક કર્યો ત્યારે તેણે બનેલી હકીકત જણાવી તેણે કહ્યુ, “મારુ મન તેની સાથે વાત કરવા માટે તવસે છે એના મુખ નો એક શબ્દ સાંભળવાની જ ઇચ્છા છે તેના બંને મીછ કોઈ કરવાની કરી ચકુ તેમ નથી એવો વિચાર કરવો તે પણ માથે માટે અનુચિત છે તે હું બરાબર સમજુ છુ પરંતુ એક વખત એની સાથે વાત કરવાની મારી અભિવાવા હું કોઈ રીતે ત્પછ ચકનો નથી.”

તેની સ્ત્રીએ કહ્યુ, “એટલુ હુ કરી આપીશ

જીઠો, ખાઓ, પીઓ અને કામ વગરો.” તેણે જવાબ આપ્યો, “જે ત્રણ ત્યાર પછી જ મારાથી યર્ધ ચકયો” સ્ત્રીએ કહ્યુ, ‘સારુ ત્યારે હુ અરવાર જ જઈને રાજકુમારી સાથે વાત કરુ છુ તે મને ખૂબ આઠે છે અને આજુ ઘર મારા પ્રત્યે દયાગુ છે.” આમ કહી તે ત્યાથી ચાલી અર્ધ થોડી વાર પછી આવીને તેણે કહ્યુ, ‘લો, હું વાત કરી આવી છુ રાજકુમારીએ કહ્યુ છે કે તુ જઈને તારા પતિને કહે કે તે અહીથી ચાર પાચ ગાઉ દુર કોઈ નહી કાઠે કાબજો એ.દીને, પોતાનુ મો ઢાકીને બેસી બધ મે રામનામના બપ ચકુ કરી કે ચાર પાચ દિવસમા તો ખૂમ મચી જયો કે કોઈ એવા મહાત્મા પધાર્યા છે જે નથી ખામ, નથી પીમ કે નથી કોઈની સાથે જેવના ફક્ત રામનામના બપ જ કર્યા કરે છે માણસોનો તો ત્યા મોઝો જામયો મારા ઘરે પણ એ વાત પહોચયો એટલે હું મારી માતાની રાજ લાગે તેના ઇશાન કરવા આવીશ જે રીતે તે સી ઇચ્છા પૂરી કરી તારા ઔમામ્વનુ રક્ષકુ કરીશ

સ્ત્રીની વાત સાંભળીને તે તરન કામયો લઈને દોડ્યો અને એક નસી કાઠે કામ ગાથી આજુ ચરીર ઢાકીને બેસી ગયો અને રામ નામની ખૂન જણાથી ઢીધી ચારપાચ દિવસોમા તો ત્યા માણુસોની દુર લાગી ગઈ સુનચરો દ્વારા રાજમહેવમા પણ સમાચાર પહોચવા કે આવા મહાત્મા તો કહી આજ્યા

નથી કે જે તાત દિવસ રામનામના બપ જ જ્યા કરતા હોય.

રાજકુમારીએ પોતાની માતાપાસે મહા ત્માનાં દર્શન કરવા જવાની રજા માગી રાણીએ મહેલમાંથી નદી કિનારા સુધી રાજ કુમારીની પાલખીને જવાનો બંદોબસ્ત કરી આપ્યો. અને સાધુની ચારે તરફ કંતાનના પડકા લગાવડાવી દીધા. પછી રાજકુમારી પોતાની વિશ્વાસુ ઠાસીને લઈને ત્યા પહોંચી. તેણે જ્નેથું કે કાખળો વીંટીને તે બેઠા બેઠા રામ નામ જપે છે. ત્યા જઈને તરત રાજ

કુમારીએ કહ્યું; “હું આવી ગઇ છુ મો ઉઘાડ અને મારી સાથે વાતો કર.” પરંતુ સામેથી કાંઈ જવાબ ન મળ્યો. રામ નામનો બપ ચાલુ રહ્યો આથી તેણે ફરી વખત કહ્યું, “સાંભળતો નથી હું આવી છું; હું તે જ છું કે જેના માટે તુ આ બપ જપે છે.” આ વખતે જવાબ મળ્યો, - કાખળામાંથી જ, મો ઉઘાડ્યા સિવાય : “માતાજી મને ખબર છે કે આપ તે જ છો. પરંતુ તમારી કૃપાથી હવે હું તે રહ્યાં નથી, તમે પધારા” અને રામ નામના બપ ફરી શરૂ થઈ ગયા

આપણું સાચું ધન

સમ્રાટ અરોહ પોતાના જન્મદિવસ રાજ્યના બધા સુખાઓને ભોલની હુકમ કર્યો કે, ‘આજે મારે વર્ષ દરમ્યાન સૌથી સારું કામ કરી જતાવનાર સુખને ઈનામ આપતુ છે. દરેક પોતાની હકીકત અને કહી સંબળાવો.’ ઉતરતો સુખો બોલ્યો ‘નામદાગ, મે મારા પ્રદેશની આવક ત્રણગણી વધારી દીધી છે.’ દરિયાને સુખો આગળ આવીને બોલ્યો ‘રાજ્યની તિબ્બેરીમા દર સાલ મોકનાતુ સોતુ મે આ વર્ષે જમણુ મોકનાતુ છે પૂર્વનો સુખો બોલ્યો : ‘રાજજી, પૂર્વની બંડખોર પ્રજાને મે કચડી નાખી છે. હવે તે કોઈ દિવસ આપણી સામે આખ પણુ ઊંચી કરી શકે તેમ નથી.’ પશ્ચિમનો સુખો બોલ્યો - ‘મે પ્રજા પાસેથી લેવાનો કર વધાર્યો છે અને રાજ્યના નોકરોનો ખર્ચ કમી કરીને બપજમા મારે વધારો કર્યો છે અને તે વાન ખમનચી જાણે છે.’ અંતે મધ્યપ્રાતનો સુખો બોલ્યો ‘મહારાજ, ક્ષમા કરજો. હું રાજ્યની બપજમા આ વર્ષે વધારો કરી શક્યો નથી; ગ્રહહું રાજ્યની તિબ્બેરીમા દર વર્ષે કરતા ઓછું ધન મે મોકલ્યું છે. કારણ કે મારા પ્રદેશની આપની પ્રજાને શિક્ષણ આપવા નથી શાળાઓ ખોલી છે, ગેટો માટે વાવકૂવા બધાવી સગવડો કરી છે, સાવજનિક ધર્મશાળાઓ, દવાખાના વગેરે કામોમા આ વર્ષે ખર્ચ વધારે થયુ છે.’ મધ્ય પ્રાતના સુખાની પોતાની પ્રજા પ્રત્યે સાજણી જોઈને રાજાને જે ઈનામ આપવાનુ હતું તે તેને આપ્યું. અને રાજ અરોહ બધા સુખાઓને સંબોધી બોલ્યા ‘મારે ત્રણગણી બપજ ન જ્નેઈએ, તેમ જમણુ સોતુ પણુ ન જ્નેઈએ. મારી પ્રજાની સ્વતંત્રતા મારે છીનવી લેવી નથી વળી પ્રજા પર કર વધારી નોકરોનુ ખર્ચ ઓછું કરીને તથા બપજ વધારી મારે પાપના પોટલાં બાંધવા નથી. પરમાત્માએ આપણને રાજ્યના વ્યવસ્થાપક નીમ્યા છે. એથી પ્રજાનુ ધન પ્રજાક-વાણુ માટે વાપરી તેને સુખી કરવી જ્નેઈએ મધ્ય-પ્રાન્તના સુખાએ તે કાખ ક્યું છે, હવે તમે પણુ તે પ્રમાણે વર્તન નાખો.’

[મોધગવા સંચેનન પત્રી ગીતાવહેન પત્રીખ વિનેતખાની સાથે યોડા દિવસ ક્યાં દતા તે દરમ્યાન નમનો વિનેતખા સાથે યવનો કંટોનો તાસ્તિક સવાહ અડી આપ્યો છે — 'શુભિપુત્ર' માધી]

પ્રશ્ન: અસ્તેય મન એટલે શું? મને એ બરોબર સમજાવુ નથી

ઉત્તર: અ-સ્તેય સ્તેય એટલે ચોરી કરવી અ-સ્તેય એવે કાર્ધનુ કાર્ધ ચોરવુ નહીં અસ્તેય મનને અપરિશ્ક મન સાથે એડવાથી તે બરોબર સમજાય માત્ર ચોરી કરવી એ જ પાપ નથી, સચય કરવો એ પણ પાપ છે ચોરી કરનાર જેલમા જાય છે, ને સચય કરનાર મહેનમા પણ જેડ બરાબ છે તેથી અમ કહવું મન પણ હૈવુ નેક્રએ જેડ એકબીજાના પૂરક છે

પ્રશ્ન: હાશાસર ઉપનિષદમા કયુ છે કે નિરોધ કરત નિશ્ચય વડુ રા તપસાન્વયા લાઇ જાય છે એ કાં રીતે? 'વિશ્વાસ' સહ જા અર્થમા લેનાનો છે?

ઉત્તર: અહીં 'વિશ્વાસ' એ અત્માનો વિકાસ નથી પણ મન ને શરીરનો છે આત્મા તો નિરોધ ને વિકાસથી પર છે માત્ર વિકાસથી કે માત્ર નિરોધથી કંઈય નથી પ્રાપ્ત યનો માત્ર વિકાસ કરનાર માણુમ એ નિરોધ ન કરે તો એ માયા ને વિષયવાસનામા ફસાઈ જવાનો સમવ છે જા વ એક માણુમને ઉત્તમ સગીન શીખવું છે એથી

એ એક વેરયા પાસે જાય છે, (આ માણુ ઉઠાડરણુ નથી, સત્ય થટના છે) અને સુદર સગાંત શીખે છે, પણ એ પોતાના પર નિરોધ નથી કરતો તથી એ જે ટે વરતે અડી જઈને પતન પામે છે અહીં એની નિરોધ-શક્તિ એરદાર હોત તો આમ ન થાત હવે ખીજે વિકાસકીન નિરોધનો કાખલો વરો એક માણુસ પોતાના પર તરેહ તરેહુના સચય લાડે છે 'આ ન ખાહું,' 'આમ ન કરવું' વગેરે એના મન છે એના ગામમા એક જાની પુરુષ આવે છે કે જેલે આવા મત નથી કર્યા હોકો કહે છે કે તમે એની પાસે જાવ તો નહુ જાણુવા મગથી પણ એ જવામ કે છે, "એ તો મીકુ ખાય છે, એની પાસે હુ જક?" તો અહીં એ જોહુ કરે છે વિકાસમા યોગ મોહ અમતમા ફસાવાનો વધુ સખવ છે એવે કહાય તપમાન્વથી ઘેરો છે એમ કહુ છે

પ્રશ્ન: પણ "વિશ્વાસ" ઉન્નતિના જ અર્થમા ઘડી તો?

ઉત્તર: તો બરોબર છે

પ્રશ્ન: મને તમે જુદન પરિરમા જુદની જ જુની જુની રૂતિને પને લાગતા દના એ ભત વાન એક જ હોવ, ને એમા પશુ જુદની જ

જુદી જુદી મૂર્તિઓ એક જ બુદ્ધને મૂર્તિ કરતી હોય, તો શા માટે એક જ મૂર્તિને પણ ન લાગવું? જુદી જુદી મૂર્તિ પાસે જવાથી તો મનની એકાગ્રતા વધી જાય છે ને ચંચલતા આવે છે.

ઉત્તર: જો એક જ મૂર્તિ આગળ મન એકાગ્ર થવું હોય તો ઠીક છે. પણ જુદી જુદી મૂર્તિના જુદા ભાવ, જુદી સુદ્રા જોતાં તેમાંથી વિવિધ પ્રેરણા મળે છે. હા તા. હાથ જીવો કરીને અભયદાન જેતાં બુદ્ધ, ભૂમિસ્પર્શની સુદ્રાવાળા બુદ્ધ ને તપોમળ બુદ્ધ, એ દરેક જુદો જુદો ભાવ વ્યક્ત કરે છે.

પ્રશ્ન: તો તમે કળાની નહીં પણ ભક્તિની દૃષ્ટિએ જ જુદી જુદી મૂર્તિ પાસે જતા હતા?

ઉત્તર: અનેક સંતપુરુષોએ એ દરેક મૂર્તિ પાસેથી અલગ અલગ પ્રેરણા મેળવી હશે. મને જુદી જુદી મૂર્તિ પાસે જતાં એ લોકોએ જો મેળવ્યું હશે તેનો વિચાર આવતો હતો ને મારાથી મક્કણ થાય તેટલું કરીને હું બીજી મૂર્તિ પાસે જતો હતો—મધમાખી મધુસંચય કરે તેમ.

પ્રશ્ન: આપણી પ્રાર્થનામાં “ૐ તત્સત્ શ્રી નારાયણુ” વાળી ધૂન છે એમાં ભગવાનનાં આટલાં બધાં નામ લઈએ છીએ જો-ભગવાન નામ-રૂપથી પર હોય તો આટલાં બધાં નામના ભેદ શા માટે? સાકાર આલમ્બનની જરૂર જ હોય તો પણ એક જ આલમ્બન લઈને એમાં તાદાત્મ્ય સાધવા શા માટે ન મધવું?

ઉત્તર: ભગવાનનાં જુદાં જુદાં નામ લેવાથી એના જુદા જુદા ગુણનું દર્શન થાય. દરેક ધર્મ પોતાના ઈશ્વરને અસુક ગુણદ્વારા જુએ છે. ખ્રિસ્તીઓ પ્રેમ સ્વરૂપે જ જુએ છે, તો ઉપનિષદ્ સત્ય-સ્વરૂપે, કોઈ પ્રદાને સત્યમ્, જ્ઞાનમ્, અનન્તમ્ રૂપે જુએ છે. એમાં એનાં જુદાં જુદાં તત્ત્વનું દર્શન થાય છે. વળી વધારે લોકોની

મંડળીમાં જુદાં જુદાં ઈશ્વરનાં નામ લેવાથી દરેકને પોતાના ધર્મભાવનો વ્યક્તિગત અનુભવ થાય છે. —

પ્રશ્ન: તો ઈશ્વર ગુણાતીત નથી. પણ બધા ગુણોનો સમન્વય છે? પણ જો એક ગુણને પૂર્ણરૂપે જોઈએ તો એમાં બધા ગુણો સમાઈ નથી જતા?

ઉત્તર: હા, એક ગુણનો પૂર્ણ વિકાસ બધા ગુણોનો અનુભવ કરાવે છે.

પ્રશ્ન: પણ ગુણ તો માનવીની દૃષ્ટિએ છે. ઈશ્વર એનાથી પર નથી? શકરાચાર્યના કહેવા પ્રમાણે બધી માયા નથી?

ઉત્તર: હા, પણ આપણે આપણી દૃષ્ટિએ જ સત્યને જોવાનું છે. દરેકનું સત્યદર્શન પોતાના અનુભવ-અનુસાર જોઈએ. બીજા કહે છે એ એમને એમ અપનાવી ન લેવું બધું એ મેં “ગીતા પ્રવચન” ના દસમા અધ્યાયમાં વર્ણવ્યું છે કે મને આ મોરના દર્શનમાં પણ ઈશ્વર દેખાવો જોઈએ. એક બાઈ મને કહે કે આમ તે કેમ હોઈ શકે? પણ એ પ્રજ્ઞાયક્ષુ છે તેથી એમને એ સમજાવવું મુશ્કેલ છે છતાં આપણે બીજી ઇંદ્રેયોદ્ધારા પણ સત્ય પાત્રી શકીએ. અવાજ સામગ્રીને કે તે પણ ન શક્ય હોય તો આનર્હદિથી પાત્રી શકીએ. દરેકનું સત્યદર્શન પોતપોતાની રીતે ઇંદ્રિય જન્મ હોય છે.

પ્રશ્ન: જો દરેક જણ પોતાનું જ જોયેલું માયું કહે તો નો સત્ય-અત્ય વચ્ચે વિરોધ ન જામે? તો બધું સાપેક્ષ થઈ જાય મનવું એક ને નિરપેક્ષ સ્વરૂપે કયાંથી રહે? સત્યમાં આ પ્રકારની પરસ્પર વિરોધી કરપના કેમ આવે?

ઉત્તર: આપણું બધાનું દર્શન નીમિત્ત છે. દરેક જણ એનો એક અંશ જુએ છે. બધાનો સમન્વય થાય તો સત્યનું પૂર્ણ દર્શન કરાય. જેણે એનું પૂર્ણ દર્શન કર્યું છે તે દરેક હકીકતનું સત્ય પારખી શકે. સામે પેટું

મકાન છે, તેને એક જણ એક ખૂણેથી બેઈને પીણું કહે, ને બીજું બાજે ખૂણેથી લીણું, ને ત્રીજું ત્રીજે ખૂણેથી લાલ કહે. બધાં પરસ્પર વિરોધી છે, છતાં બધાં એક સાથે ક્ષાયા હોઈ શકે. જેણે આણું ઘર ફરીને જોયું છે તે કહી શકે કે આમા એક પણ દર્યાન જોડું નથી, પણ દરેક પરિમિત છે

પ્રશ્ન: એ પરં, પણ એમા દરેક જણુ દરેક ક્યાં સુધી સત્ત મહાવર જણું સાવેશ જ ગણુને ?

ઉત્તર: તમે તો જીન છો અને જીન ધર્મમા આ વાન બરામર કહેવાઈ છે.

પ્રશ્ન: હા, સ્વાસ્થ્યમા તેમ જ છે. પણ મારાથી મનાવું નથી કે બધું સાચે સાચું કેમ હોઈ શકે ?

ઉત્તર: આપણે પોતાનું માનેઈ સાચુ ગણુને બીજું કોઈ બીજું કાઈ સાચુ કહે તે "મડું જ ક્ષાયું હશે" એમ ન માનવું, પણ "તાડું પણ સાચું હશે" એમ માનવું પ્રશ્ન 'જ' નો નથી, "પણ" નો છે સત્યના મિનન મિનન સ્વરૂપો છે ને દરેક પોતાની દૈવ્ય છે તેને જુએ છે તેમા કોઈ જોડું નથી

પ્રશ્ન: પુનર્જન્મ વિષે તમારું શું ધારવું છે ?

ઉત્તર: પુનર્જન્મ પર જાણવની જ રી

જાણ છે ?

પ્રશ્ન: સમજાવું નથી કે મરી જઈએ પછી આત્મા ક્યા જાય છે? તેથી પૂછું છું.

ઉત્તર: જીવન અખંડ રહે છે મૃત્યુ ને જન્મ આવે બાદ છે પણ જીવન ચાકુ જ રહે છે.

પ્રશ્ન: તો શું આત્મા પુનર્જન્મ ને છે ?

ઉત્તર: પુનર્જન્મ એટલે જ્ઞાના સંગથી સેવાનો જ જન્મ એવું કહી નહીં. હૃદયની તરવમા એક ચઈને પણ એવું જીવન ચાકુ રહે છે. પણ જેની વાસના બાધી રહી છે તેને તે જીવત કરવા પાઠો જન્મ લેવો પડે છે

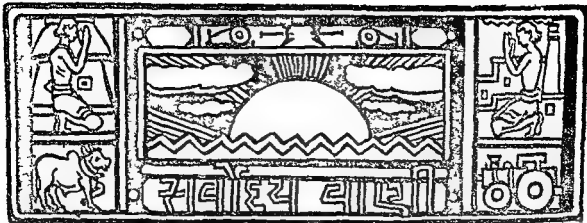
પ્રશ્ન તો મોટે બાજે તો બધાનો પુનર્જન્મ થાય જ છે ને ? જે મુકનાતમા હોય તે જ મોક્ષ પામે છે ને ?

ઉત્તર હા, બીજાની વાસના છૂટી તો જોડાએ ને ? તે વગર મોક્ષ ન મળે.

પ્રશ્ન: વાસનામુક્ત થવા માટે શું સારું - અને તૃપ્ત કરી તે કે એના પર સંયમ લાવવે તે ?

ઉત્તર: તૃપ્ત કરવાથી કે સંયમ લાવવાથી વાસનામુક્ત ન થવાય એ માટે તો જ્ઞાન થવું જોઈએ જે જાણે છે તેને જ્ઞાન આવી બંધ છે કે આમા કયો લાભ નથી એટલે એવું મન એમાંથી મોક્ષવું થઈ જાય છે આમ ન થાય તેને પુનર્જન્મ લેવો પડે છે

એ વખત જોયે સ પોતાના સિદ્ધ સાથે વનમા ચલ્યા જના કાલ તેમા નમજ પડવાને મમય થયો, એને તેને દક્ષ તમે નમ જ પડરા નહી એવામા નકા આવી મિલે એવાયેતી ગર્જના કરી સિદ્ધની ત્રાડથી મિત્રતા તો હાલ મમડી થયા તે દક્ષ ઉતર ચડી મને જના પ્રજ્વળા બાગે. એવાસે નિ કરી સાચુ નજુ એક નહિ તે પ્રુષમા તરૂની ચઈ નમજા દરદા કના. શેડી વાર બને રસી સિદ્ધ ત્યાથો બધી ગમે સિદ્ધ ઉતરથી ઠીચે જોઈને નમાજ પૂરી થઈ એટને મેક્ર આલતા થયા રસે આલના એવાસને મગરે ચડી. જોઈ અ થી તે ભર કર ચીન ખાડી જરવા, શિષ્ય બોલ્યો : "આ આશર્જની વાન ગણુવા દાથીને કુમ્ભની નામે તેના સિદ્ધથી હાંકારા પણ ન કર્યો અને નાનાચા મગરના ચક્રાથી ખૂમ પાડી." એવાસ બોલ્યા - "ભાઈ, તે વખતે દું પરમેશ્વરના પ્રાનમાં ડુમેને કહેલ આવારે તારી સાથે-અનુભવ સાથે છું"

સુ માજમા દવાખાનાની જરૂર

છે તેમા મધ્યમ ગર્ભના અને સામા

ન્ય માણસોને ટોળી શી આપી રોજ

ઠાપા ખાવા કરતાં સહેલાઈથી ને

ઝોઠા ખર્ચે સારી દવા મળે એ વાત સારી છે,

પરંતુ હું તો એ સિવાય બીજી જ કંઈ પોલીસના

યાજી ગામગામ વધે નેમ ગામની પ્રતિભા નથી

વધતી, પણ એ ગામ તો ચોર કહેવાય.

તે જ પ્રમાણે દવાખાના વધે તેથી ખુશી

થવા જેવું નથી પરંતુ તેથી તો એમ સાબિત

થાય છે કે આપણને જીવના જ આવડતુ નથી

આપણા જીવનની રહેણીકરણી સારી નથી

પ્રભુએ આપણને જે કંઈ સામગ્રી આપી છે

તે તો તદુરસ્ત રહેના તદુરસ્ત થવા આપી છે

હા, આપણી બૂન થઈ જાય અને તે માટે દાકનરો

કે વહેતું માર્ગદર્શન જોઈએ પણ મહેત્તેમહે ને

દવાખાના થાય તેવી પરિસ્થિતિ તા નીકળી જ જાતી

જોઈએ દાકનરો ને વેરો દવાને મદને મનાદ

આપી એવો રસ્તો ખતાવે કે તદુરસ્તી પાછી આવે.

આવું થાય તો જ આપણો શ્રમ સફળ ગણાય

આને આપણે એની પરિસ્થિતિમા જોવાયા છીએ

કે આપણે સાબ રહીને જ નહિ કરણ આને

માન્ય રહેવાની સામગ્રી નથી આપણા વિચાર

વર્તન જનુ ખરેખરુ એવું છે કે અપણને એ કા

લાર્જ જરો તે કંઈ કહેવાય નહી

ખખરનો ખોરાક પણ આપણને ભારે દાર્દન પહા

ચારે જે આને એવો કોઈ છોકરો ભાગ્યે જ નીકળશે

સાચો માર્ગ

પૂ. મહાબળ

કે જે ખખરનો ખોરાક નહી ખાતો

હોય આથી આપણે માદાન પડીએ

તો શુ થાય ? અને છતાં એવો ખોરાક

ખાવમા આપણે મગફળી લઈએ

ગીએ માખાપ છોકરાએને પેસા વાપવવા મગ

આપે છે હું નાનો હતો ત્યારે વરસદાડેય પેસા

નહોતો મળતો આને છોકરા એ પેસાવડે ખખર

માથી જે તે ખાય છે, સૂનોની જહાર ખૂમચવાળ

કીલા હોય છે અને છોકરા નિશાળમાથી છૂટે

કે તેઓ ખૂમચવાળાની આસપાસ મધમાખી

માફક જાયજો છે જે એક છોકરાને રૂટેડ કે

તુ અવુ શા મગે ખાય કે ? તેજે મને કશું કે

‘ટેસ આવે છે। અરે માનાપ જા આનુ ખાય

છે આપણે દેખોમા ગદી મા પીએ છીએ

મને તો તેથી કે પારી છૂટે છે બહાગમાથી દૂધ

આવે છે એ દૂધના હાડા ઉપર નેડા વકામ છે

અવા દૂધ ને આ પિનાય જ કેમ ? આ બધી

પ્રમાદી સુદગ વામગના આવાગા શહેરમા આપણે

પાખીએ છીએ

ગામગના નેડા રોળા સને મા અવે છે પગ

જે આ ગીને જીવનાનુ આપણે નહી ખઈને તે

દવાખાના વધજો આપણો રોસકે પગ જુઓ ને

વાચન પણ એવું જ ગદુ હોય છે બાળો પામ

પ્રિયોને ઉરડેગી મૂકે તેની નવતરખ એ મિત્ર

નીજી રશ દખતો નથી યોનીએ ધોડા કરતો

ખધ મરેદે ક ત્યા પગને કે તો હેય અને પગની

નીડીના ધુમા । મને તે જ આમા આપણે અરે

કપાથી આવે એને સ્વાસ્થ્યની પડી નથી, પરિ-
શ્રમની પડી નથી, સુખરાતની કે ભારતની પડી નથી.

જનન માટે પુરવાઈ છે, પણ કેમ જીવવું,
શા માટે જીવવું અને કઈ રીતે જીવવું,
તેની એને ખબર નથી અગાઉ શિક્ષણ વાતો દ્વારા
અપાવું, પણ હાલ તેનું મ્યાને પુસ્તકોએ લીધું છે
તેમા ૫ નવનકથા સુખ્ય છે જીવનને બોલાવે
ચિંતવનમાથી મળવે. એકએ એક વખત એવો
હવે કે વોકો અને મરે પણ કોઈની સીજ પર
આખ નહોતો કમતા પશુને ભૂખ લાગે ત્યારે
ખાવ છે, પણ મું ખાવ છે, કોનુ ખાવ છે નનુ
તેને જાન નથી તેની જ રીતે બનેને કોઈને
નજીસાલ થવું દોષ, જાણુ વાદેશો તો કુદનામ જ
સમજે છે, આમ ભય નિરા મૈયુન નમરે પ્રાણીમા
એકમરમા હોય છે, પણ મનનીમા વિવેક હેન થી
ખીભ જમા પ્રાણી કમતા એ બુદ્ધો પડ છે

પાકિસ્તાન દિ-૬ પસે ૫૨ કરેડ રૂપિયા
સાબુ હવું ને પશુ ૫ માધીજીએ અપાવ્ય ત
સરકુતિ પહેમા તો એક વેપારી પમ મેડુના
પેમા જમા હોય અને વેપારી દેનાશુ કડ તા
રૂપિયા ખનને પછી આવે આન ત્યાર પછી
જ તેનાથી દેનાશુ કાઠી શકાવું ૫૨ દાવ વેપારીના
વ્યાજની માથે મેડુના પેમા બુ ભય છે.

આપણે જીવવાની રીતો બદલી પરી અને
પ્રભવને નથી રીતે ધારી પ.૨૨ નરી પ્રજા સરકારી
ધાવ, શાનિથી જીવે અને સરકુતિ પ્રમ વે ત
અમાવનુ છે જરૂરિયાતો કની કાં કમી થની નથી
પશુ ઉત્તર કરીને વાપરનાથી કની ચાર છે સવમ
ન.એ નથી આનના, કારથી મવમ આવે છે
પરનાથ એટલે અરમાના ક પાણુ માં જીવનું
ઉચ્ચ એટલે િયા પ્રકારનો પામ, જમજેમ
પુરનાથ, ઉચ્ચ અને પ્રમનો નાલ થવો ભય છે
તેમનેમ પાપો આપણુમા કમતા ભર છે

૧૯૫૫ વ ૧ છે તેમ જેમ મધ્યમ ર્મ વધવો
ભય છે છેદરો નિશાળમા ૨૫૬ કે તે મદમ થશે
સખરવે મધ્યમ વર્ગ એટલે એક કમાય ને ખાવ
પાય-માલ, મજરીમથી આ નખી ભક્તિ ઊડી ગઈ

છે. મદા, ધર્મ, કર્મ બીજી ગણુ છે અને વૈતરુ
જ રચું છે જીવનમાં ઉચ્ચોઈ હરી તો જ ટકી શકરી.
બલેવા તોડે વર્ષા-યોજનાને 'અર્ધા-યોજના'
કહે છે વર્ષા-યોજના ચર્ચાવાનથી શર થઈ,
જલ વર્ષા ત આને છે જીવનમા જેને કરી ચિતા
ન હોય એવા કાણુ તે વર્ષા-યોજના ચિતા માન
ઉચ્ચરની જ હોય એપણીનુ જાન તે જાન નથી
કિયા આરૂપ જાન અને તે મજુરી જેવુ કે વૈતરુ
જેવું નાંદ પણ કર્મ, ભક્તિ, શ્રદ્ધા અને ધર્મ
સાથે કિવા કરાય તેને જ પુર નાઈ કહી શકાય
જાન સાથે કિયા તે શ્રમ, માળા ફેરવરી ખરી પશુ
કઈ કામ હોર તો જેમતેમ પૂરી કરી દેરી તેમા
અકિન નથી તે માત્ર વૈતરુ થયુ

મહેનત કરે જીવવાથી મવમ આપોઆપ આરી
ભય છે હાખના તરીકે પાણી ભરીને નાહનારને ખબર
પડી ભય છે કે કેટલુ પછી ઢોગનુ નેહિએ આ
સવમ થવો અમેરિકામા ધમમા નોકર નથી, આણુ
જીવનનુ શિક્ષણ કેલુ આરો ધ્યાવ વા-અચાર
કરે ત કોઈ પણ એક વસ્તુ ખબરમાથી એક મણુ
ખવા મા' ભડ આરી દેરા તા શરમ લગે
પશુ કમન વખતે મણુ નહિ પશુ મે મણુ નજન
તે આજા શમ ન વલ્ય એનુ ઉપનકિષ્ટુ આપણુ
વર્તન થઈ ગયુ છે'

આપણે ઉચ્ચોઈ કરીને આગરે ને પદાર્થ માં
અ પવનો છે શિલકમા પોતાન મા જીવનશિક્ષણની
વાન કેવેકે િવરી ભા નો તે માળકોને તો બચા
વરી પશુ અભેમાપ તે પહેલા નેના મામાપને પશુ
ભાનુવરી, સખજનરી અને ખરી પ્રય રક બનરી.

અનિસા દ્વારા ઉચ્ચોઈ દ્વારા, શમ ને પ્રવલથી
જીવન જીવનુ નેહિએ એરે માધીજીએ કયુ છે જે
માનુમ પરિચલ કરે છે તે ચેરી કરે છે અને
અદિમા, સખ સવમ બનરી પાણી શકને નથી
અને શમ વગર અપકિત્ત યઈ શકને નથી જાન
અને કમ' બેજા યવ તે જ રમ થાય-એકા
ઉર ચીકુ ચીકી મન

ધર અને નિશાળ આચ વાં અને માતા-પિતા
આ જવાનો અદિમા શસ્ત્રથી શીખવાનો નેહિએ

માખાપ એ શિક્ષકનું સાહિત્ય જનરો. પોતે લે અને બાળકને આપે એ જ જીવન-શિક્ષણ. શિક્ષણનો ધંધો પૈસા કમાવાનો નથી પણ કલ્યાણ કરવાનો છે, મોક્ષ મેળવવા માટે છે. લડાઈમાં જતી વખતે જેમ સૈનિકો પૂરી તૈયારી કરે છે, માથું આપવાનો સંકેપ કરે છે, તેની જ રીતે કેઈ પણ ધર્મો લેના પહેલાં આપણે સંકેપ કરવાનો છે. તે ધંધામાં તલાકાર થવાનું છે. જીવનનું ધ્યેય શું? સમાજ-કલ્યાણ કે આત્મકલ્યાણ? કોઈના જીવનમાં હરકત નાખ્યા વગર જીવણું તે જ જીવનનું ધ્યેય હોવું જોઈએ. જેનામાં વિચાર સહિત છે, વિવેક છે તે જ આવું જીવન શી શકે!

મજાન અને સંરક્ષણ એ ઈશ્વરનાં બે જ કાપ છે ચિંતન, મનન, પ્રાર્થના, પૂજા, એ માત્ર ભાસવા પૂરતાં ન થવાં જોઈએ; પણ જે કાવર્ કમીએ તેમાં અન્યને કામમાં મદદ કરતી એ જ ચિંતન છે, પૂજા છે, મનન છે. ઈશ્વરનું નામ લેવા કરતાં ઈશ્વરે મળેલા બધીયાને ખીનવવામાં-પાણી પવના કાંતવા જ ઈશ્વરની સહિત છે, તામ છે, પ્રગતિમાં નિદાતિ ન હોય તો ને પ્રદાતિ નથી અને પ્રગતિ વિના નિદાતિ (શાંતિ) નથી.

જીવનનું ધ્યેય સુખ, મંતોય મેળવવાનું નથી પણ શ્રેય મેળવવાનું છે, કલ્યાણ મારવાનું છે અને એ જ માથો માર્યા છે.

ઈશ્વર ક્યાં છે ?

એક બાદશાહે કાજીને પ્રશ્ન પૂછ્યા: “ઈશ્વર ક્યાં બેસે છે, કઈ દિશામાં સુખ રાખે છે અને તે શું કરે છે?” કાજી બકવાયો. “હું કાલે જવામ આપીશ.” એમ કહી તે ઘેર ગયો. ઘેર પણ એન નહિ પડરાથી તે હુઃખી થયો. એવામાં તેના શાલુ નોકર આવ્યો. તેણે કાજીને તેના હુઃમનું કારણ પૂછ્યું. કાજીએ તે કહી જાંબગાંબું, ત્યારે નોકરે કહ્યું: “તમે ચિંતા કર્યો નહિ. એનો જવામ હું જ માદશાહને આપીશ.” બીજે દિવસે નોકર ફેરીમાં ગયો અને કહ્યું કે, “બાવા મામૂલી જવામ તો અધે કાજીનાં નોકરો બહીએ છીએ, તેથી હું આપના પ્રશ્નોના જવાબ આપીશ, પણ તે પહેલાં મને યોગ્ય સ્થાન મળવું જોઈએ.” વજ્રાથી નીચે શ્રોતાએ બેસવું, આ એક નીતિ છે. રાજાએ તેમ કહ્યું. તેને માત્રી ઉપર બેસાડ્યો અને પોતે નીચે બેઠો. પછી ઈશ્વર ક્યાં રહે છે? એ પુતાસો માગ્યો. નોકરે દહ મંગાવ્યું અને પૂછ્યું કે, “આમાં માખણ કઈ જગાએ છે?” ત્યારે રાજાએ કહ્યું, “સર્વત્ર છે” નોકર બોલ્યો: “તે જ પ્રમાણે ઈશ્વર સર્વત્ર છે. હકીકતું મંથન કરી જેમ માખણ કાઢે છે, તેમ મત્તો દહવમાં મંથન કરી પ્રમુને પ્રદ કરે છે.” ઈશ્વર કઈ બાજુ સુખ રાખે છે? એ નીજે પ્રશ્ન પૂછાયો. ત્યારે તેણે કીવો મંગાવ્યો અને પૂછ્યું, “આ હીવાનું સુખ કઈ બાજુએ છે?” રાજા બોલ્યો. “બધી બાજુએ છે.” નોકર બોલ્યો: “તેમ જ ઈશ્વર પણ મરી બાજુ પ્રકાશ આપી રહ્યો છે” ઈશ્વર શું કરે છે? એ ત્રીજો પ્રશ્ન હતો. નોકરે કહ્યું: “તમે વજીરની જગાએ બેસો અને વજીર તમારી જગાએ બેસે.” રાજાએ તેમ કહ્યું, એટલે નોકર બોલ્યો કે. “જેમ તમારી મેં બદલી કરી તેમ જ ઈશ્વર મનુષ્યોના કર્મ અનુમાર રાજનો રંક અને રંકનો રાજા કરે છે!” માદશાહ નોકરના જવાબોથી અતિ પ્રસન્ન થયે અને તેનું યોગ્ય માનવાનની સ્થાન કરી વિદાય કર્યો.

સ્વેચ્છાચારને પંથે

ગાંધીજી

એક યુવાને બાપુને નીચે પ્રમાણે લખ્યું

“દુનિયાને પકડવા માટે દરેક જાણે નીતિમાન થવું જોઈએ એમ આપ કહેતા હો. નીતિને આપ શો અર્થ કરો છો—આપ માત્ર સ્ત્રીપુરુષ વચ્ચેના પ્રભુત્વને જ એ લખ્યું પાડો છો કે એમને મનુષ્યના આખા આચરણનો સમાવેશ થાય છે— સ્ત્રીની મને ચોક્કસ ખબર નથી અને હક છે કે આપની માન્યતા પહેલા પ્રકારની છે, કેમ કે આપના મૂડીદાર અને જમીનદાર મિત્રો મજૂરો અને એડવોકેટો યૂસીને જે અડગ નફા કરે છે તે એ રીતે જ ઘેર અન્યાય ને નુકસાન કરી રહ્યા છે તે વિષે આપ એમને કંઈ કહેતા દેખાતા નથી, જય પ્રભુવ સભ્યમા જીવાન સ્ત્રીપુરુષોના નૈતિક પતનને માટે એમને કંઈકે આપના ને એમની આગળ જણાવવાના શુભમાન કરતા આપ કદી યાદના નથી. આપ કિન્દી જીવાનોનું ખાનમ મમળે છો એવો આપનો દાવો છે કે કોઈના પ્રતિનિધિ તરીકે બેલવાનો દાવો નથી કરતો જય એક જીવાન તરીકે આપનો દાવો એકો છે એમ કહેવાની કું દામ કરે છું આજનો મધ્યમ વર્ગનો જીવાન કેવા સજોગોમાંથી પમારે થઈ રહ્યો છે—ભાગી ભેડરી, જીવનને કમચાલા સમાજિક રીત વિવાલો અને સદશિક્ષાને પેદા કરેલા પ્રયેક્ષને એવી કેરી કુલ્સા કરે છે, એવી આપને ખબર હોય એમ લાગતું નથી એ બધો જૂના અને નવા વિચારો વચ્ચેના સંઘર્ષ છે, તે એને પરિણામે મામ નમ રીતે જીવાલને જાલ દાર અને કું ખ આરી પડે છે મારી આપને નમ વિનવી છે કે આપ જીવાનો પ્રયે દવાજાલ રાખો, રહેમની નજરે જીઓ, ને આપના નોખનિયા વિચારોની કસોગીથી એમને ન કમીલ કું તો માનું છું કે સજોગ ન્યારે સ્ત્રીપુરુષથી પરપર સમતિથી ને પરપર પ્રેમથી થાય ત્યારે તે નૈતિક જ છે, પડી તે પાતાની સ્ત્રી સાથે દો કે પરસ્પરી સાથે દોઢ અભ્યાનનિરોધના કૃત્રિમ જાનની શોષ પછી લખની પ્રથામા મજોગની મવાદાનો જે પાચો હોત તે ઊડી જ મયો છે. દરે લખ એ કેનું જાળકોના રક્ષાનું અને દિલ માટેથી એક સજવડ થઈ પડી છે, આપને કદામ આ વિચારોથી આઘાત થશે કે આપને દિલ્લત કરીને એટલું કહું છું કે આજના જીવાનો વિદે મત આપતા આપ આપની જીવાનીના દિલ્લમે જુવી ન જશી. આપ આતશય વિગ ઠસડત દતા, ને તેને લીધે આપના મનમા સજોગને વિરે એક જાનવી મમ પેદા થઈ વાયે છે, ને તેથી જ આપને વિરામ્બ આલ્યો છે ને આપ જ્યા ત્યા પાપ જીઓ છો, અને લખે છે કે આપની મરખામણીમા આજના ઘણા જીવાનો આ ખાનતમા મામ છે.”

આ જાવના કાગળનો આ એક વગૂનો છે કે જાણું છું કે.

પોશાકમાં ક્રાન્તિ

લલ્લુભાઈ મકનલ

ગાંધીજી ઘૂંટણ સુધીનો કચ્છ પહેરતા હતા. પણ તેમના પોશાકમાં ઉત્તરોત્તર પરિવર્તન યથ્ રહ્યું હતું વિલાયતમાં વિદ્યાર્થી તરીકે કોટપાટલૂન અને નેકટાઈવાળો 'સાહેબી' પોશાક તેઓ પહેરતા હતા. ઍરિસ્ટર થયા પછી અને આફ્રિકામાં પણ શરૂઆતમાં તે પોશાક ચાલુ રહ્યો રસ્કિન અને ટાસ્ટૉયના વિચારોની અસર તળે આવ્યા પછી તેમનું છવન દિનપ્રતિદિન સાદું થતુ ગયું તેની અસર પોશાક પર પણ પડી સત્યાગ્રહી તરીકે આફ્રિકામાં પહેલી જ વાર કોટપાટલૂનને ત્યાગ કરી અન્સો અને પાવનમે પહેરવેા શરૂ કર્યો મદ્રાસીઓ વચ્ચે રહેવા હોવાથી તેમના જેવી લૂગો પણ વીટાગતા હતા

હિન્દમાં આવ્યા પછી અસવ કાઠિયાવાડી પોશાક તેમણે પસંદ કર્યો કાઠિયાવાડી કાઠો ફેટો, અગરપુ, ખમીસ, ખેસ અને પગની પાની સુધીનુ લાણુ ધોતણુ પહેરી તેઓ દેશમાં ફરવા લાગ્યા ખાદીના જન્મ પછી આ બધા કપડા ખાદીના બન્યા

એક વાર ત્રીબલ વર્ગના રૂબમામાં બેસી તેઓ સુસાકરી કરી રહ્યા હતા રસ્ને ગાંધીમાં ગિરદી બોલી થતા બેઠે બેઠેવા એક ઉતારુ સાથે તેઓ વાતે વગગ્યા અને ખાદી સબધી ચર્ચા કરી પછી છેવટે ઉતારુને પૂછ્યુ - " તમે ખાદી કેમ પહેરતા નથી? "

મોઘી ખાદી પહેરવી કેમ પોવાય એ વિચારે પેલો ઉતારુ બોલી બિઠ્યો

" ખાદી? અરે તમારા જેટલા ખાદીના કપડા પરેરીએ તો તો અમારે ઢેવાણુ કાઢવાને જ બખત આવે "

ઉતારુનું વચન ગાંધીજીને તીરની જેમ લાગ્યુ પોતાના પોશાકના પરિશુદ પર તેઓ વિચાર કરવા લાગ્યા આટલા લાભા ફેટાની ગી જરૂર છે? તેમાંથી ૧૫-૨૦ ટોપી થઈ શકે એમ છે એમ શોખાને છે તો તે છોડી દધએ. અગરખાની જગ્યાએ કદની અને લાળી ધોતીને બદલે દૂકી ધોતીથી ચલાવી શકાય આ મથન પછી તરત જ તેમના પોશાકમાં પરિવર્તન યથુ અને કાઠિયાવાડી પોશાકને રથાને ટોપી, કદની અને દૂકી ધોતી પહેરી તેઓ દેગમાં ફરવા વાગ્યા

આ પોશાક પહેરીને જ ગાંધીજી એક વાર વાર્ષિકરોયને મળવા ગયા તે જન્મનામ આંગ્રેજી પોશાકની ઠાપટીપ અને જાણકાનુ એન્ડુ પ્રમગ મકરત્ય કે કેઈ આવા પોશાકમા વાર્ષિકરોયને મળવા જવાની હિંમત પશુ ન કરી શકે! ગાંધીજીને આ પોશાકમા આવેલા નોઈ વાર્ષિકરોયને પશુ આશ્રય થયુ તે પશુ સમસમીને જેસી રહ્યા અને છૂગ પડતી વેગા પોતાની આ પોશાક પ્રવેની નાપત્રવગી તેમજે મળકરૂપે વ્યજા કરી

હિંમત હુ ખ વ્યજા કરવાની તક ગાંધીજીને ગાંધીજી બો યા 'હિંમત કરાડો ગરીબોને આશ્રમા આજા આટલા કમમા પડે વાના મજે એરી વ્યવસ્થા કરવાની આપ મને આગળી આપે તો મરા પોશાકમ કરકર કરવાનુ હુ વિચારી શકુ

અંગ્રેજી શોષણનીનીંથી રક બનેલા હિંમતો કુલુ જિનર એ જવ મમા હતો તે સમજવા નોઈ વાઈવરાય કામેવ હુને તેથી તે નિરુત્તર રહ્યા

આ સાહે પોશાક પશુ ગાંધીજી વધુ લાભો સમય પહેરી શક્ય નહી અસહકારનો સદેવો ફેવારવા માટે તેઓ દેશભરમા ઘૂમી રહ્યા હુના ફરના ફરના તેજે મત્ર સ નાનામા અજા ત્યા મજૂરોની સમામ પરદેરી વસ્તોની હેતી કરવાનુ તેઓ સમ જાથી રહ્યા હુના 'તમારી પસે જે પરદેરી વસ્તો હોય તેની આજ ને આજ હોતી કરે એ હાકવ સમતી એક સીધરેલાવ મજૂરે પૂછવુ

'મહા મહા' તમારી વત ખરી છે પશુ અમરી પમે એક જ વચ છે તે બની વ્યએ ના પહેરીએ શુ?

ગાંધીજીને હિંમતી દરિનમનુ ના તર્ક

દરિન યયુ મજૂરનો પશુ તેમના હૃદયમા સોસરો જિતરી ગયો તેઓ નિરુત્તર બની ગયા હૃદયમયને શકુ યયુ "આ ગરીબ દેશમા આજા બધા કપડા પહેરવાનો મને શો અધિકાર?" એક મહાન સત્યની તેમને પ્રતીતિ ઘઈ ઉતારે જઈ સંગજી વગેરે સાથીઓ સમક્ષ પેતાનો નિર્ણય તદ્દર કરી હૃદયભાર હુજવો કર્યો "

આજથી હુ લગોટીબર રહીશ બહેન હીરોની મરનાદા રાખવા ઘટણ સુધી ઉપર સાથજ દકાય એ રીતે કવચ પહેરીશ

આમ પોશાકની કાન્તિ પતાગાઠાએ પહેલી બીજે દિવને તેઓ બહેનોની સમામ કાજરી આપનાર હુના રાજજીએ તેમને કનુ માયુ' અ અસજ પોશાક કહેવાય એ પહેરી બહે ની સમામ જરો?' ગાંધીજી (ચિમન કરીને) 'બહેનો મને જો ાજે છે

ગાંધીજીને મન દિહી મજબતાનો આજ બુદો જ હતો

યચેલ જવાએ તો એ કવચ પહેરેલા ગાંધીજીને 'અઈ'નજ કરીર' કહ્યા પશુ એ કવચ રાખૂની ગરીબ છનુ એક પ્રતીક બની ગયો હતો તેમજુ ચરીર દંડનકાથી એવુ ટેશ' મયુ હવ કે હવડની હકીમા પત્ર તેમજે હ મેરા મુજમ કરડ પહેર્યો હતો ત્યા બાકોને મન આ વિચિત્ર પોશાક હતો તેથી એક તોફાની બાકે પૂછુ

'અરે ગાંધીકાકા! તમરે પટનુ કયા છે?' ગાંધીજી ખડખડુ હમી પડયા પશુ છાપાના પ્રતિનિધિઓએ વ્યારે તેમના આજા કપડા વિને ઇચારો કર્યો ત્યારે ગાંધીજીએ વિને દ કરના કહુ 'એ તો મિપુલ સ્વામ વિક છે પશુ તમારા પોશાકમા જોએ તે કરના

આ લેખકની યે મારે ગયા ત્રણ ગઢિનાથી ઝોગળ થઇ છે એટલા વખતમા એનામા કેવલાયે ફેરફાર થયા છે એ હજુ પણ કટોકટીની સ્વતિ માથી પમાર થઈ રહ્યો છે જે ઉનાદો મે આપ્યો છે એ એના એક લાભ કાગળમાથી છે એ કાગળ અને એના ખીજા ઘણા ઢખાણો એ મારી પાસે પ્રસિદ્ધ કરાવવા સજી છે પણ મેં જે ઉતારો આપ્યો છે તે જ ઘણા નુવાનોની મનોહશાનુ પ્રતિબળ પાડે છે

યુવકો અને યુવતીઓ પ્રત્યે મને મમલાવ નો છે જ મારી પોતાની નુવાનીના દવસોનું મને તાદશ સમગ્લુ છે અને મને દેશના યુવકયુવતીઓ વિશે શ્રદ્ધા છે તેથી જ તો હું એમની સામે આપી પડેવા પ્રશ્નાની અર્થા કરતા કહી ઢાકતો નથી

નીતિ અને ધર્મ એક જ અર્થના શબ્દો છે ધર્મશૂન્ય નીતિમય જીવન રેતી પર જાથેવા ઘર સમાન છે અને નીતિરહિત ધર્મ એ કથીર જેવો છે નીતિમા મત્ય અડિ સા અને પ્રહાયર્થનો મમારેશ થાય તે મનુષ્ય જાતિએ કેવલેવો નોકેએક ગુણ આ તથુ પ્રાથમિક શુભો માથે સબધ ધરાવે છે ને એમાથી જ ઊતરી આવેલો છે એમ કહી શકાય અહિ સા અને પ્રહાય યર્થની ઉત્પત્તિ તમુ સબમાથી છે ને મત્ય એ મારે મત પગમેથર છે

પ્રહાયર્થ વિના પુરુષ કે સ્ત્રી નાશ વગી જવાના ઉન્નિયો પર જવાયે અકુશા ૧૨ ખરો એ મુકાન વિતાના વહાળમા હકારીને પહેલો જ ખડક આવે તો ૧૧ પર અથડઈને ભુક્ષા થઇ જવ જેવું છે તેથી હુ હમેશા પ્રહાયર્થ ૫૦ બાર મૂકુ કુ અ પતને મક સાચુ ક્યુ છે કે, ગર્ભાધાનનિરોધના કૃત્રિમ ઈનજોના અવનાથી સીપુરુપના ભોગમ મધ વિષેના વિચારો બદલઈ ગયા છે આપુરુષની પરસ્પર સમાનને લીધે મ તાગ-પછી તં સસ્ત્રી સાથે હે કે પરસ્ત્રી સાથે અને અ જ ઢનીવને લ મારીને ટ્રીએ તો એક જ નતિ વરો હો -નીતિમય બનતો હોય તં સ્વાપુત્ર સબધ વિષેની નીતિમત્તાનુ આપુ મડા ૧ માગી પડે દે, ને દેશના જુવાન મરે 'હુ ખ અને ડાર' મિષય પીનુ કશુ રહેવાનુ નથી ડિ હુસ્તાનમા એવા ઘણા યુવકયુવતીઓ મળી આવશે જે પરસ્પર મભોગની વામતા ૧૧ શમા સપડાયે ઠ હેઈ નેમાવાં છુત્રા સજી ૧ માજુમને ડો ૧ પમુ મણે શુલામ બનાવનાર જલદમા જગ ટ્રી વસ્તુ પ્રસાયે આ કામવાનના વધ રે ૧૧૬ દોાય છે કૃત્રિમ ઈલ જોનો કુસયે ૧ દેવળ મતાનોની સખ્યા મયાલિત કરતા પૂરતો જ થયે એ પી અશાર ખરી ૧ મ છે ન્યા જગી સભોગનો મોખ્ખ સબધ મનામૂના જીવની ઉપત્તિ સાથે તે ત્યા લગી જ સુધને નીતિમય જીવનની આશા નખી શકાય એમ વિસરી ૧ થઈ ગયેલી ભોગમત્ત અને એથી એાટે મરો સ્વ સ્ત્રીના નેહ વિતાના રનેછામા ને જરાયે જવકાશ રહેતો નથી સમે ગમાથી એના કુદરતી પર

જામો કાઠી નાખવામા આવે તો બેલુદા સ્વેચ્છાચારને માટે, ને અકુદરતી સંભોગ વિષે સંમતિ નહીં તો આખીઆમણને માટે રક્તો ખુ-વો મધ નાથ છે.

ત્રીપુટુપસ બધના પ્રશ્નના વિચરમા મારા પોનાના અનુભવ પ્રસ્તુત છે, એટલે મારી આત્મકથા જેમણે વાચો ન હોય એવા વાચકો મારા વિષયભોગના પાપ વિષે આ પત્રલેખકે બાધ્યા છે એવા અનુમાનો ન બાધે એ માટે યેનવાળી આપી હતી. મારો જે ક' અતિસંભોગ હોતો તે કેવળ મારી સ્ત્રી સાથે જ હતો, વધી હું મેં ગ સુખી કુટુંબમા રહેતો, ત્યાં રાત્રે ઘોડા કવાક મિવાપ એકાગ્ર સાગને જ મળતુ વાસનાતુષિતને માટે જ સંભોગ કરવામા રહેલી મૂર્ખતાનુ અને છક નવીન વરસની ઈમરે જાન થયેલું, અને ૧૯૬૬મા, એટલે કે હું ત્રીસ વસનો હતો ત્યારે, મેં પૂર્વ પ્રકાશ્યની પ્રતિજ્ઞા સીધેસી મને તર િ ક જાનાની કહેવો એ યોગ્ય છે જે આદર્શોને બનુશરીને મેં મારા જીવન મધ્યુ છે તે સવ મનુષ્યો અનુસરે તેટલા માટે મેં તેમની રામિ વજૂ કય ા પીમ વિડાલકમથી અને એ આદર્શોનુ દર્શન થયુ છે. એ મા માનુ અંત પડ વનુ બંદુ જ વિચારપૂર્વક, ચિંતનપૂર્વક અને પૂર્વપૂરુ બાળીમૂળને સીવડુ ા માડુ પ્રકાશ્યને મારી અર્ધિસા બને બાળઅનુભવનાથી વહબત્રા ને સમ જલેવાને અર્થે આવરવક મધ પડ્યા હતા દરિશ્ર આર્થિકામ જુદરથ તરીકે વડીવ તરીકે, સમાજસુધારક તરીકે, તાલ્ય પ્રકરણમા જા. વ ા તરીકે મારે જે એકલવાણું જીવન ગાળવુ પડેલુ, તેમા મારે જે એ મધ કાંચેને બાજમર પહોંચી વળવું હોય, તો મારે વિચારો: પર ૧૯૬૧ ૧૯૬૨ મારી મુકી બને મારા હેસાતિએ હો કે મુજબિ: હો, સર્વ મનુ િની સાચા આદરમા તાલ્ય અને બદિ માનુ પાવન ફલુ એ આવરવક હતુ ડ આનન્ય કોદિના મજસ કરવા ચડિયાનો છ' એવો મ કો દાવો નથી સામન મ જસમા હોય એનાથીયે એ છી શકિત નારામા છ તેમ જ જ કઈ બદિ ા ક મસમરને હુ પરિમમપૂર્વક સરો ધન કરીને પહે ચી શકે ા તને માટે પણ હુ વિશેષ યશ સર્વ શકુ એમ નથી અને તો છાનાતર શકા નથી કે, કેવ' પણ પુરુષ કે સ્ત્રી એટલે જ પ્રયાગ કરે અને એરી જ અથા અને ગ્રહા કેળવે તો, જેટલી મિદિ મ' પ્રવન કરી છે તેટલી તઓ પણ પ્રાપ્ત કરી શકે બુદ્ધા વિચાનુ કરાં એ અનામ સમરને તગિયે પહોચવાના પ્રયત્ન જેલ છે.

'આપણા મેલન કામ ગમે તેવો નવો હોત પણ તેમાથી આપણે પડે સતેડ મેળવી લઈએ તેનું જેનું માનુ કયુ નથી એવો મનુ બને છે તાલ્ય મે છે, અને માર્શતા કરે છે તેને દુશ્વરે દુશ્વર મે ા મે અને મોટી જવાબદારીએ મેળવી જ અમે છે.' - માર્શિય

ચાર કપડા બધારે છે. મારામા ચાર ઓછા છે. એ કઈ ઝાંઝો તફાવત છે ?

ઇંગ્લંડના રાજા પાચમા જ્યોર્જે બકિંગહામ મહેલમાં મળવા આવવાનું તેમને આમત્રણ આપ્યું હતું. રિવાજ પ્રમાણે કાળો કોટ, કાગા જોડા, લીટીવાળું પાનલૂન, ધોળ ખમીસ એવો રાજમાન્ય પોશાક પહેરીને જ ત્યાં જઈ શકાય તેથી ત્યાં જવાની ગાંધીજીએ ના પાડી તેમને સમજાવવામાં આવ્યું કે “એમાં તમારી પસંદગીને અવકાશ નથી રાજાનું આમત્રણ એટલે હુકમ જ મળ્યા અને તેનું ઉલ્લંઘન ન થઈ શકે.”

આ હવીસની ગાંધીજી પર ઝાંઝી અમર ન પડી. તેમણે જણાવ્યું કે, “રાજાને મળવાનું માન મળતું હોય તો પણ મારા પોશાકમાં હું ફેરફાર કરવા તૈયાર નથી”

પડકાર પાછા કઈક બની ગયું અને રાજાએ પોશાકના શિષ્ટાચાર અંગે નમનું તોળ્યું. કરુણ પહેરીને જ કાંઈ નમના પ્રતિ નિધિ તરીકે બકિંગહામ મહેલમાં તેઓ રાજાને મળવા ગયા આ પ્રશાનિમત મળી કઈક ખિન્ન થયેલા એક રત્નકારે પ્રશ્ન કર્યો

અડગ શ્રદ્ધા

ગોંડ વખત મદરાસ દૂરમાં વગમાદ નદિ થનાથી પળીની તળીને લીધે પડુ તથા માખમી દુખી થતાં હતાં. ઐ આગનાંએ મળીને નિઆગ કોઈ કે દલે ઈશ્વરની રૂપિત કરી જોઈએ કોયે ફરવ કરીને મન કોઈ નહી કરેને સ્થળે એકમ થયા આ પ્રથમ કરવા કરવા એવામાં એક માળક જોડા પહેવાં નિના જગી માયે આસીને ગ્વનિ કરવા તાગે મળસીએ કયુ ‘જગી શા મા’ નાગો છે વરમાદ તે ડે નદિ કોઈક એ જનમ આગો ‘તમે ઐ દશ્વર પામે વગમદ આગસા અ હા એટને . પચુ તે મા’ જગો સામાન્ય માળુસ પચુ કઈ વગ માગના આગુો નિરાસ ન કરે તેા ગ્વેશ તેા કરે જ કેમ તમે સપન ન લાગસા તે ખૂન કરી’ આથી કેટનક લોક મનગી કરવા લાગ્યા અને શુ અને છે તે જોવા લાગ્યા છે મ્તાની શ્રદ્ધાથી પ્રતુ પ્રજ થયા આ વરસાદ વરસેાની નવગા બી બધા અને વાળક અને કરતો પની ઓની ૧૨ આગા

“ગાંધી! આ પોશાક પહેરીને શાહી મહેલમાં પ્રવેશ કરતા તમને મૂઝવણ કે ખચવાટ પણ ન થયા ?”

પત્રકારનો પ્રશ્ન સાંભળી ગાંધીજી ખડ બઠાટ હસી પડ્યા “મને શેની મૂઝવણ! અમને બનેને ચાલે એટલા કપડા તો રાજા પહેરીને બેઠા હતા”

ગાંધીજીના પોશાક પરિવર્તનનો આ ઈતિહાસ છે તેમાં હિંદના દરિદ્રનારાયણ સાથે તનમય અને તદ્દાકાર થવાની નિરતર ઊભ રાઈ જતી ઉત્કટ ભાવના અને તાવાવેલીના જ દર્શન થાય છે એ તાવાવેલી આગ વાઈસરોય કે રાજા સમક્ષ રાજમાન્ય પેશાક પહેરવાની કટપના પણ તે કરી શકતા ન હતા આ પોશાક દ્વારા જ હિન્દુસ્તાનની સભવતા ગાંધીજીમ મૂલિમત થઈ અને આપણી સસ્કૃતિનો (આઈડ પ્રગ્ન થયો આ કરુણ તેમને એટલા માટે સૂત્રચો કે એ હિંદની વર્તમાન પરિસ્થિતિને અનુકૂળ અને શોભારૂપ હુનો પણ એ પોશાકના પરિવત નના પ્રેરક બગો અપરિમલુની ભવના અને સાહાઈની સભવના હતા

જ્યારે અંતરની ઉમેદ જાગે છે.

[એક વિદ્યાર્થીના પત્રે]

(૩)

[ભાઈ અરવિંદ પાના એક આપકર્મી વિદ્યાર્થી છે. નાનપણથી ગાંધીપ્રેમથી પ્રેરણા એવે આઝાદી જગમાં અંપલાયુ અને સાધનો અભાસ યોગે સ્વાનંત્રની લડત પૂરી થવા પછી એ યોચના ના પાનમ વિદ્યાર્થમાં જોડાયે ભાગદોડ એ એનો પ્રિય વિષય. એમણી એ પત્રે તરફ આહવાયિ વચ્ચે વિદ્યાર્થમાં માન-પિજાયુ અને વળાટના શબ્દ સાથે એ વિજગ્ન અને લાડિડ સ્વીકારની ભાગદોડ સુધી પહોંચી ગયો. અંતર એજ્યુકેશન સોસા પગીમાં ઉદ્યોગના શિક્ષક બનીને એને અગ્રેજી પજુ સાથે સાથે શીખવા માડયુ એમણી માત્રા કોડ જગ્યા કે દેશ પરદેશ જમને પત્ર વિજાન શીખી આનુ પાસે પેમા નહિ નીજી લામનમ નહિ પજુ એને ઇગ્નેન્ડ જવા માટે કુકાવ્યુ આજે એ ત્યા શેટનેય કમ વ છે અને વિદ્ય વ પ્રાપ્ત કરે છે ત્યાથી એજે વિદ્યાનવતા આચાર્ય અને મદારાજના નામે નવેન પત્રે અહી પ્રનિદ કરીએ જીવે એ કોઈ પણ વિદ્યાર્થીને આપકર્મી બનનારી હોમ જગાવગે અને જીવનમાં પ્રેરણા આપમે એરી શકા છે.

—જનવતમાઈ મહેતા।

પૂ શિવાભઈ તથા પૂ અઢાસજ, નમસ્તે જેની શક્તિ એવા કરતો હતો તે તમારો પ્રત્યુત્તર મળ્યો તેથી આનંદ દૂર દેશાવર સેવનારને સ્વદેશમાંથી આપન જનનો પત્ર મળે એવે આનંદની ભિર્મિ આવે એ સ્વાભાવિક છે વગી અને ત્યાના માસિક સમાચાર તેમ જ 'પત્રિકા' મળે તેની જે હવજ્યુ ધર્મ તે બહુ જ ગરુજુ

છે-વા એ વક્સથી કાવવામાં અતિ અનિર્ધારત રહેનાર (એ કે મનમાં એ કાખા કાવુ હતુ) અહી આગવો મધેા નિયમિત ધર્મ બાય એ નવર્થ જેણુ તો છે જ વળી અહી આવી આગ્રહા સમવમાં જે એજ્યુ અવજ્યુ તેથી ગ્રીવદુ મારી શ્રદ્ધામાં વધારો થયો છે પૂ ભવજ્યુ ધર્મ પાસે 'પજુ' મૂકેલુ કે, "હુ જેવો સમય પરદેશ સ્વીકાર તેવો સમય અજુક સૂનવજ્યુ આણુ રાખીશ" તે દિવસથી આજ દિન પર્યાન એમાં જગ

પજ્યો નહિ એ ઈશ્વરકૃપા વિના બીજુ કુ હોઈ શકે? એ કે ભગવી સભા પજુ કહીન છે પાયેક વખત સભા યોગવી પડી હતી આ જેલનો જેલર બહુ જ કડકાધથી વર્તે છે એવી કડકાધ ન રાખે તો કેદી જેલ તોડી ભાગી મવા વિના શકે ખરે?

બીજુ કુ કજુસાઈ કરવાત તે સ્વીખ્યો જ નથી અને તેય ખાવાપીવામાં પહેરવા યોદવામાં તો પૂરતી સલાજી શાયુ છું નીકળવા પછી દસ રતલ વજન વધુ છે શરીર સારુ થવામાં ખોરાક કરતાય આગે હવા મહરજનો ભાગ ભાજવે છે મારા ખોરાકમાં કૈકા એક ખેડ અને દોઢ શેર દૂધ કોઈ વખત કૃષ્ણકાદિનો સ્વાદ કરી લઉં છું ખબ જ યોદા ખોરાક ગણાય એમ લાગે છે પણ બૂખનુ પ્રમણુ હોય તેટલુ જ પેટમાં પથસાચ ને? આ રીતે મારુ ખાધાખર્ય અર પાઈકથી વધારે નથી થવુ ભવવાની ફી

માસિક સાઠા છ પાઉંડ છે. એ સિવાય મોંધું કંઈ જ નથી. માડું માસિક ખર્ચ બાર પાઉંડથી વધારે નથી. ત્યાંથી નીકળ્યે ત્યારે મારી પાસે એક જોડ ગરમ કપડા, ૧૦૦ રૂ; ૨૨ પાઉંડ અને થોડા આના પાઈ હતા એમાંથી ૧૫ પાઈડનાં કપડાં (એક સૂટ અને એક ગરમ જોવરકોટ) લીધાં. બાકીના પૈસા ખાવાપીવામાં અને ગાડીભાડામાં ખર્ચાઈ ગયા એટલે મારી પાસે કંઈ જ રહ્યું નહીં. પહેલા જ મહિનામાં ખીરમાં ખાલી હવે શું થાય? ખાણું ક્યાંથી? અને બહુવાનું શું થાય? ભગવાન ભરોસે ગાડું હાંકી રહ્યો હતો - તારજે કે મારજે, અથ વચ્ચે ન રાખજે, એવી મૂક પ્રાર્થના ચાલતી હતી. ત્યાં એકાએક રામભરોસે પંદર પાઉંડનો એક મળ્યો. બીજે જ દિવસ અંગ્રેજીના વર્ગો ભરવા ફી ભરી જોડાઈ ગયો બાકીની રકમમાયી મહિના જે ચી કાઢીશ ત્યા સુધીના વળી કોઈની કોયળીનું મો ડીલુ થયે એવી આશા છે. કદાચ કમાવાનુયે ગોઠવાઈ નય તેા નવાઈ નહિ. આખો દિવસ કામ કરવાની નોકરી મળે તેમ છે. પગાર પણ સારો મળે લગભગ મહિને રૂ. ૩૦૦ કરતા એાહું નહિ. પરંતુ બહુવાનું ન થઈ શકે રાત્રિ વર્ગો વારવાયી એક જરસનો અભ્યાસક્રમ ચાર વર્ષ પૂરો થાય એવી સગવડ અહીં છે. ખરી પણ તેનો શો અર્થ? હું part time workની શોધમા છું કમાવું જ હોય તેા અહીં સારી સગવડ છે. તદ્દન અબલુ માલુસો (આપણે ત્યાંથી આવેલા) માત્ર ચાર છ માસમાં અડવાડિયે દસ બાર પાઉંડ કમાવા ધઈ ગયેતા અહીં પણ ઘણા છે. પણ એમનું કોય ' પૈસો મારો પરમેશ્વર."

બાનું હું ડાયરી રાખુ છું પણ રોજની નહીં,

કારણ કે રોજ મારો કાર્યક્રમ નક્કો જ હોય છે એના અનુસંધાનમાં જે લખવા જેવું હોય તે નોંધી રાખુ છું. પણ પ્રવાસની ડાયરી વિસ્તૃતરૂપે લખાઈ છે. અહીં આબ્યા પછીની મારી ડાયરીમાયી થોડી વાનગી મોાણુ છું.

સામાન્ય રીતે અહીંના લોકો એાહા બોલા હોય છે. માથે હોયું ખોસીને નીકળીએ તો ય પૂછે નહીં કે શું છે? અંદર અંદર પણ ભાગ્યે જ વાત કરતા હોય છે નથી એમને જુદાનના સમાચાર પૂછવાની પક્ષ કે નથી કંઈ તમારી વાત કરવાની પડી બહુ બહુ તો " આજનો દિવસ બહુ જ સારો (Lovely) કે જાજનું હવામાન સાડું નથી " એવી વાતો કર્યો. ચારેક દિવસ પર એક કેનેડિયને મને પૂછે છે, "હું કિંદમા જવાનો છું તો અહીંથી શું ખરીદી જઈ? ત્યાં તાપ કેવો હશે વગેરે " પણ અહીંના લોકોની થોડી વિગતો માત્ર નિરી શકુમાયી પ્રાપ્ત થઈ છે તે જણાયુ. એક વખત એક ડોરી કૂટપાય પરથી પસાર થતી હતી. મારી બાનુમા જ કપૂતર અનાજનાં દાણાં ચલુતાં હતાં. સાથે થોડા ખિસ્કીટના ટુકડા પણ કોઈએ નાખ્યા હુરો હું થોડાં ડગલા આગળ ગયો એટલામાં પેલી ડોરીએ ત્યાંથી એક ટુકડો ઉપાડ્યો અને થોડાં કદમ આગળ જઈ મોમા મૂકી લીધો. આના ઉપરથી એટલું અનુમાન જરૂર થાય છે કે અહીંના લોકોમાય ગરીબી છે આપણે ત્યા કાળી ચામડીના લોકો અને અહીં ધોળી ચામડીના માલુસો, ૫૫ અંદરનો સ્વભાવ તો એવટે માનવનો ખરોનો? કેટલાય ધોળિયાઓને ફોટોલાં કપડાંવાગા જ્યા અને કેટલાય ગંદા કપડાં પહેરે છે એક દિવસ હું વરસાદમાં જનો હતો ત્યારે એક બી ફોટોટી છત્રી માથે આંદીને જતી હતી

એથી ફાટેલી છત્રીવાળા અમદાવાદમાં મેં
કેઈ જોયા નહીં. અહીં મોજશોખ જેવું છે
અને નથી. આપણે ત્યાં કેઈ અચુક જાતનું
પહેરે તે તેની ટીકા કરનારાના ટોચા ઉતારી
પડે, જ્યારે અહીં ટીકા જેવું કંઈ જ ન મળે.
સૌ સૌના કામમાં જ મથાગૂલ પૂછીએ તેટ
લાને જવાબ હર્ષ પાછી રૂપ થઈ જાય.

અહીંના બજારમાં પેન અને ઘડીમાળા
સિવાય પરદેશી માલના દર્શન દુર્લભ હોય
છે. કયાંય પરદેશીની બહેરબખર તે મળે
જ નહીં. આ લોકો પાસેથી સ્વદેશીનું મહત્ત્વ
સમજાય તોય ઘણું અહીં પવ્તુ મુજબી બરાય
છે. અમદાવાદની શુક્રવારી જેવી જ, પણ
ખૂબ મોટી એમાં દુનિયાનો બધો જ માલ
મળે, નવો તેમ જ જૂનો, પણ એનો વાર
રવિ તે દિવસે એટલા બધા લોકો ખરીદી
કરવા આવે કે અંકર પેઠા પછી નીકળવું
ભારે પડે છે એમાં મગતી વસ્તુ બજારના
જાવ કરવા ઘણી જ સરતી હોય છે. મ વ
તો બજારના એવે જ આવી ગીરડીમાં કે
લાય લોકો પોતાના છોડરાને ખસે બેસાડી
ફરતા જોયા મળે છે જેમ આપણા મેજાઓમાં
ગામડેમો આવના લોકો કરે છે તેમ સામાન્ય
રીતે દુકાન પર માલ ખરીદવા જઈએ ત્યારે
ત્યાં નક્કો કરેલા આવવું લેખવ લગાવેલું હોય
છે જેથી કંઈ જ માથાપૂં કયાં વિના તેમજ
પૈસા ચૂકવી આપવાના હોય છે જ્યારે આ
સુજરીમાં જાવતી કચકચ કરવાથી હોય છે
અને એ રીતે સરતી માલ મળે છે આ
બજારમાં એક વિભાગ એવો હોય છે કે જ્યાં
કાચુચોરીનો (Sungro) ગઢ કરેલો) મલ બજાર
કરના અડધા ભાગે મગને હોય છે એ ખરી
દનાર પણ મળે છે એમાં ખાસ કરીને ઘડી
આળ, કેમરા જેવી ચીજો મળે છે વળી

સામાન્ય બજારમાં આપણે ત્યાંની જેમ જ
અહીં પણ Black થાય છે અહીં માખણનું
વૈચનીય છે સામાન્ય રીતે માખણનો જાવ
ચેરના ચાર શિલિંગ જેટલો હોય છે તે જ
માખણ તે જ દુકાનેથી છ શિલિંગ ના ભાવે
જેટલું ભેંદ્રએ તેટલું મળે છે આવો સારો
લભોલો, શરણપાવન કરવાવાળો દેશ પણ
આ બહીમાથી મુક્ત નથી પૈસો શું નથી
કરાવતો આથી બહી હોવા છતાં છાપાની
દુકાનેથી માલિકની જેરહાજરીમાં તેની પૂરી
કિંમત મૂકી કંઈ છાપા લેતા હોય છે
પસાનો દગ હોવા છતાં નાનું છોકરું
તેને અડવું નથી.

અહીં નાના છે કરા (૧૫ વરસની ઉપરના)
પણ નોકરી કરતા નજરે પડે છે અહીંનું
જીવન ધીરણ એટલું બધું બીચું છે કે નાના
છોકરાને નોકરી કરવાની ફરજ પડે છે સ્ત્રીઓ,
પુરુષો વગેરે બધા જ નોકરી કરતા હોય છે
પગાર અડવાડિયે ચૂકવાય શુક્રવારની સાજ
એટલે પગારને નચેા તે દિવસે કાવના પીઠા
બરચક હોય અને સોમવારે સવારે ખીરસામા
રાતી પછી પણ ન હોય અહીં સ્ત્રીઓ પણ
કાઠે સ્ત્રીમારેટ પીએ છે ફળા નાના છોકરા
માટે બધી છે પણ છોકરા એ છોકરા એ
કાઠે ખરા!

અહીંના લોકો ખાડ ખૂબ ખાય છે
આખો દિવસ મોઢામાં ખીપરમીન્ટ, ચોકલેટ
કે એવું કંઈ મમમત્વા જ કરતા હોય છે
આખી તેમના કાત બહુ જ ખરાબ હોય છે
એમ અહીંના ડોક્ટરોનું કહેવું છે યુવાન
વયમાં જ કાત પડી જાય છે, અને ચોકલા
ચકાવવા પડે છે સર્કેટ દૂધ જેવા કાત ભાગ્યે
જ એવા મળે છે.

અહીંના દવાખાનાં જોયા એમાં પણ

જરાય ગડબડ ન મળે દહીંઓ માટે અવસ્થા બહુ જ સારી હોય છે. દહીંઓ અંદર અંદર વાત કરવાને બદલે કાન પર રેડિયો લગાવી પડ્યા રહેતા હોય છે પધારી પામે જ બીજી એક બટન હોય છે જે દાખવાથી નર્સ તરત જ આવી પહોંચે છે. અહીં ગમે તે દર્દ થાય, તેની દવા મફત કરવામા આવે છે એવું ખર્ચ સરકાર લેગવે છે સરકારે એટલા માટે એક તદુરસ્તી વિભાગ યોજ્યો છે. તે બધે જ આપતી નજર રાખે કે જેથી પ્રબંધમાં બીગરી પ્રવેશે નહીં. કારણ કે જેટલી માદગી કે રોગી પ્રમાણ વધારે તેટલું દવાઓનું અને ડોક્ટરોનું ખર્ચ સરકારને વધારે કરવું પડે. ડોક્ટરોને બાધેલા પગાર સરકાર આપે છે દહીંઓ પાસેથી કંઈ જ લેવાનું હોતું નથી શરૂઆતમા એક શિલિંગ ફી લેવાય છે.

બેકાર માણસોને સરકાર ઘેર બેઠા યોરાકી તેમ જ રહેવાનું ખર્ચ પહોંચાડે છે એમા ઘરદાને ખાસ પેન્શન મળે છે બેકારોની સંખ્યા ઠીક ઠીક છે આખી દુનિયાને માલ પૂરો પાડનારને ત્યાં બેકારી! હિંદમા મોટા મશીનો આવે તો શું થાય? અરે, આખી દુનિયા બેકાર થઈ જાય!!!

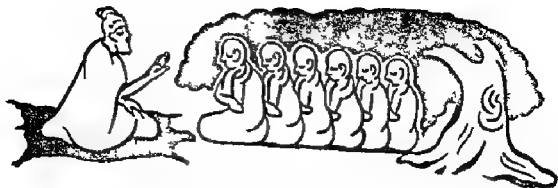
મણવાનું મફત અને ફરજિયાત છે, પણ તે ફક્ત પંદર વર્ષની ઉંમર સુધી ત્યાર પછીનું ખર્ચ પોતાને માથે હોય છે અહીં કેટલાય અંગ્રેજ ઉછર્યાઓ નોકરી કરના કરના મણતા હોય છે એટલું ખરું કે અહીં

મણવાની યગવડ સારી છે હાલમનો ધંધો કરવો હોય તો તેનાય કલાસ ચાલે છે, પરીક્ષા લેવાય છે અને ડીપ્લોમા મળે છે. ડીપ્લોમા કે ડાગ્રા વિના એકેય ધંધો કરી શકાય નહિ

હાલમા તો હું ચે અંગ્રેજીના વર્ગો ભરું છું. મારા વર્ગમા દસ વિદ્યાર્થી છે. તેમાં થોડા ફ્રેન્ચ, એકાદ ઇટાલિયન, જર્મન, ગ્રીક એમ જુદા જુદા પ્રદેશના વિદ્યાર્થીઓ છે. તેમા દાખલ થતા પહેલા મારો ટેસ્ટ લીધો. S S C મા નાપાસ થયેલા વિદ્યાર્થી અહીં સેકન્ડ કલાસમાં પાસ થયા! વર્ગમા હું મોટો હતો એટલે ઠીક ઠીક પાછળ હતો પણ દસ દિવસમાં અડધે પહોંચી ગયો છું. બધા કરતા ત્રણગણું કામ કરી જાઉં છું. માન શિક્ષક મારું કામ પૂરું તપાસી શકતા જ નથી. ધૂમ કામ કરતો હોવાથી મારી તરફ ઝીંઝી નજરે જુએ છે. દૂક સમયમા વર્ગમા મોખરે બેસી જઈશ એવી ગણતરી છે. પણ આને માટે કેટલી મહેનત કરવી પડે છે તેનો ખ્યાલ આખું સવારે છ વાગે બેઠી સાડા સાતે પરવારી જઈ એક વાગ્યા સુધી એક પલાંટીએ વાચુ છું પછી નારતો કરી બે વાગે નિશાળમા. છ વગે છૂટી ફરી ખાવાની વાત. પછી કાનબુચસ આઠ વાગ્યાથી રાત્રે બાર સુધી Home work ધરકામ કરું છું. આટલું કડું છું ત્યારે વર્ગમા આગળ આવવા લાગ્યો છું ઇંગ્લં, તા. ૧૨-૧૧-૫૩. - અનવિદના પ્રણામ

સ્વનાહાર કો ચીનિલ લે. ખાને કો કયા ગેય;
અન મંદરમેં પેકિ કે. તાન પિછારી ગેય.

હે જીવ! તું ખાવાપીવા માટે આટલો બધો શાનો કાકા મારે છે?
તારા મનમદિગ્ધા પહેલી જોટી ચુઈ રહેના તારા સજ્જને આગળથી વે. જેટલો
શ્રમ ખાવાપીવાનું શ્રેણવામા કરે છે, તેથી તારા મર્ના પન્મેશ્વરની ગોધમા કર.

મહર્ષિ ગૌતમના આશ્રમમાં દર દરના પ્રદેશોમાંથી એકે એક વિદ્યાર્થીઓ વિદ્યાભ્યાસ કરવા માટે આવના હતા અને પોતાની શક્તિ તથા યોગ્યતા મુજબ જ્ઞાન મેળવી શુભેના આશિર્વાદ લઈ પોતા પોતાના ઘટનામાં પાછા ફરતા અને ધર્મપૂર્વક ગૃહસ્થાશ્રમનું પાલન કરતા

બ્રહ્મચારી શંખમેખલ

અને રાજા વૃષદર્મા કનુભાઈ પંચ

શંખમેખલે ભલે મમે તેટલું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું હોય પરંતુ જ્યાં સુધી તેના મનમાં બદ્ધકાર ભયો છે ત્યાં સુધી વિમત્રી પદવી તેને આપી શકાય નહીં આથી શંખમેખલને ટાળવા માટે તેમણે ૧૦૦૦ થેડા શુરવીક્ષણુમાં માખ્યા

આ રીતે મહર્ષિ ગૌતમના આશ્રમમાં શંખમેખલ નામનો એક બ્રહ્મચારી પણ વિદ્યાભ્યાસ માટે આવ્યો હતો પોતાના બ્રહ્મચર્યનું તથા પોતાના જ્ઞાનનું એને એટલું બધું અભિમાન હતું કે ભગવાન વેદવ્યાસથી પણ તે પોતાને વધારે જ્ઞાની માનતો હતો તેના અભિમાન રૂપી આ દોષ મહર્ષિ ગૌતમના ધ્યાન બદ્ધકાર ન હતો પોતાના શિષ્યમાંથી આ અભિમાન રૂપી દોષ કેવી રીતે દૂર કરવો તે માટે તેણે સમીચા વિચાર કર્યા કરતા હતા પરંતુ તેમને કોઈ રસ્તો સુઝતો ન હતો અને એમને એમ દિવસો પસર થયે જતા હતા

આમ શંખમેખલે પોતાનો અભ્યાસ પૂરો કર્યો અને વિમત્રી પદવી લેવા માટે તે મહર્ષિ ગૌતમ સમક્ષ આવીને ઊભો રહ્યો મહર્ષિ ગૌતમ બતાવેલ સમજતા હતા કે

એ વખતે તે પ્રદેશ ઉપર રાજા જનકના વચાજ અને મહાસાની એવા વૃષદર્મા રાજા રાજ્ય કરતા હતા બ્રહ્મચારી શંખમેખલે તેમની પાસે જઈને ૧૦૦૦ થેડા માખ્યા પરંતુ વૃષદર્માએ તો એવું મત લઈ રાખ્યું હતું કે સુવર્ણ સિવય બીજા કોઈ વસ્તુનું ઠાન કવી કરવું નહીં તેથી શંખમેખલને તેમણે ઘોડા આપવાની ના પાડી આથી શંખમેખલના ક્રોધનો પાર ન રહ્યો. શુરસામાં આવી જઈને તેણે વૃષદર્માને તથા તેમના ઠાનને ઠેગવી તથા લોકોને છેતરતાર કહ્યા

શંખમેખલના આવા કદું વચનો સાંભળીને જરા પણ શુરસે થયા સિવાય વૃષદર્માએ કહ્યું "બ્રહ્મચારીજી, તમે ઘોડા મારવા માખ્યા છે તે તો ઠીક પણ તે લઈ કેવી રીતે જશે તેનો કોઈ તમે વિચાર કર્યો હોય તેમ લાગતું નથી કારણ કે ઘોડા ઉપર બેસતા પહેલા તેને કાળૂમાં કેમ રાખવો તે શીખી

લેવું જરૂરી છે કારણ કે અનિયંત્રિત વૃત્તિ-
ઓની માફક અનિયંત્રિત ઘોડા પણ મનુષ્યને
ખાડામાં પછાડ્યા મિવાય રહેતા નથી. આથી
મને લાગે છે કે હું તમને ઘોડા દાનમાં આપું
તે પહેલાં એ વિદ્યા મારે આપને શીખવવા
જોઈએ." આમ કહીને વૃષભમાંએ ત્રિલોકુલ
શાંતિથી અને સ્વભાવિકતાથી ત્રણચાર ફટકા
શંખમેખલને લગાવી દીધા.

શંખમેખલને તો જાણે દેવતામાં ઘી
હોમાયા જેવું થયું. પોતાની માગણીના
અસ્વીકારને ક્રોધ તો હતો જ તેમા પોતાના
આવા અપમાનથી વધારો થયો શંખમેખલે
ચોનાના ક્રોધ ઉપરનો કાણુ યુમાઓ અને
રાજ વૃષભમાંને મારવા માટે સામેા હાથ
ઉપાડ્યો. પરંતુ વૃષભમાંના પડછદ અને
કસાયેલ શરીર આગમ શંખમેખલનું કાંઈ
આઠયું નહી. વૃષભમાંએ તરત જ શંખમેખલને
હાથ પકડી લીધા અને પછી શાંતિથી કહ્યું

"બ્રહ્મચારીજી હવે બસ કરો આપા
કેટલામા છો તે આપણ વર્તન જ કહી અ પે
છે. શુ આ લાયકાત ઉપર તમે વિમ્ન પદ પ્રાપ્ત
કરવા માટે તત્પર થયા હતા? હજી નથી
તમે ક્રોધને ત્યજી શક્યા કે નથી ત્યજી શક્ય
અભિમાનને શારીરિક કષ્ટ સહન કરવા
જેટલી મહનશિવતા પણ આપનામા હજી
આવી નથી વળી વાત વાતમા હસાને

આશ્રય લેતાં પણ આપ અચકાતા નથી હવે
તમે જ કહો કે જેનામાં આટલી નખી તુટીઓ
હોય તે વિમ્ન બનવાને લાયક ગણાય ખરો?"

વૃષભમાંના આવા મર્મ લેહી વચનો સાબળી
શંખમેખલને પોતાની બૂલ સમજાઈ તેના
મન ઉપરનો અહંકાર રૂપી પડદો ફર થઈ
ગયો. તેના જ્ઞાન ચક્ષુ ખુલી ગયાં. તેણે
વૃષભમાંને સાષ્ટાંગ પ્રણામ કર્યા અને પોતાના
અચેત્ય વર્તન માટે તેમની માફ માગી.

વૃષભમાંએ તેને કહ્યું, "બ્રહ્મચારીજી, હવે
તમે સાચા પ્રાણલુ યયા. હું મારા જનનેા ભંગ
નહીં કરું પરંતુ એક હજાર ઘોડા ખરીદી
શકાય એટલુ સુવર્ણ તમે લઈ જાઓ અને
તેમાથી ઘોડા ખરીદી તમારી શુરુદશિષ્યા
પૂરી કરો."

રાજ વૃષભમાંએ આર્યેન સુવર્ણ વડે એક
હજાર ઘોડા ખરીદીને શંખમેખલ મહુષિ ગૌત
મના આશ્રમે પહોંચ્યો. તેને જોઈને મહુષિ
ગૌતમે કહ્યું, "વત્સ, આ ઘોડા મારે જ
કરવા છે! તું જઈને રાજ વૃષભમાંને જ પાછા
આપી આવ. હું તો ફક્ત તારામા રહેલી
ખામી ફર કરીને તને સાચો વિમ્ન બનાવવા
જ ઈચ્છતો હતો. મારા શાત ઉપદેશથી જે
ન થયું તે રાજ વૃષભમાંએ પૂરું કરી
આપ્યું." આમ કહીને તેમણે શંખમેખલને
લિષિપર્વક વિમ્નની પદવી એનાયત કરી.

હવસ કરે પિય ખિલનથી, ઓ મુખ ચાહે અગ;
પીઠ સહે બિનુ પદગિની, પૂત ન લેત ઉછંગ.

પ્રભુપ્રાપ્તિ કઈ સહેલી નથી અમુક સામાન્ય લાગતા નિયમો પણ પળયા આત
કયુ છે. પોતાની ગમે તેટલી લાયકાત મનાવી હોય, પરંતુ પ્રભુપ્રાપ્તિ માટે જ્ઞાન
અને વેરાઅનેા આશ્રય લેવો જ પડે છે. જેમ પશિની ઓ હોય પરંતુ તે પોતાના શરીરને
નિરુપદવી રાખી પ્રિયસગમનેા ગ્માસ્વાદ આખવા ઇન્જા રાખતી હોય, તો તે નિરુપ
છે, તથા પ્રવ્રતિની પીડા પામ્યા વગર પુત્રને રમણવાનુ સુખ મળી શકતુ નથી, તેમ
જ્ઞાન, તપ, વૈરાગ્ય અને ભક્તિ વગર પ્રભુપ્રાપ્તિ થતી નથી

શ્રી અભિલાષીત ખાદી સામિતીએ જોડના ખાદી વિભાગના પ્રમુખ શ્રી દ્વારકા નાથ લેલેલ અહીં આવી જ્યાં ખાસ તો તેઓ સૌશરૂમા ચાલતા ખાદી ઉત્પત્તિ કેન્દ્રની સુવિકાસ આવેલા પણ રૂપાયતન વિષે તેઓએ સાબળેલુ કોટલે થોડા સમય મેળવીને પણ રૂપાયતન જોવાનો આશરુ રાખ્યો. આ તેમની સાથેનો પ્રથમ પરિચય હતો અને કહે, ગાંધી સંપ્રદાયના મત્રી શ્રી ધોત્રેલએ અને ખાસ કહેલુ કે સૌશરૂમા જાઓ તો રૂપાયતન જોવાનુ જરૂર રાખ્યો. " જોમનુ આ વાક્ય સાબળી અમારી જવાબદારી વધતી હોય જોમ જાણુ મે કહુ જો તો તેમનો અમારા માટેનો પ્રેમ મૂલ્યવે છે હલ રૂપાયતન તો બાંધાવરવામા છે તમે બધા મદદ કરો તો અમારુ ધારેલુ કામ જલદી વિકસે ખરુ.

મધનુ કેન્દ્ર ખોલવાની પ્રાથમિક શરૂઆત કરી છે તે જતાવી આ વખતે ૭૦ રતલ જેટલુ મધ બાગમાંથી મેળવી શક્યા છીએ આ ઉદ્યોગને અવસ્થિત જોડવાની અમારી અભિલાષા જોઇ તેમને રસ પડ્યો રૂપાયતનમા જામેલુ કવાનુ વાતાવરણ તેમને આકર્ષી રાકયુ ને તેઓ લખે છે ' મધમાખીનુ કેન્દ્ર રૂપાયતનમા જ ખોલવા માટે ખાદી જોડના પ્રમુખને મે ખાસ જાણમણુ કરી છે હવે સૌરાષ્ટ્રના આવીશ ત્યારે વધુ વખત રૂપાયતનમા રહી તમારી સાથે જાળીશ તમારુ કામ જોઈ જહુ શલુ થયો હુ પ્રદર્શનની કલ્પના વિષે લખી મોકલો તો ધનુ કરી શકાય "

કેન્દ્ર સરકારના ખેરાક અને પુરવઠા આતાના સલાહકાર શ્રી વાણુ જકરેલ ખીલ મિત્રો સાથે આવેલા શ્રી વાણુ જકરેલએ સેવાસામમા ટંનેરી વિભાગમાં બાપુની સલાહ પ્રમલે જો ઉદ્યોગને વિકસાવેલા જોમની મહેનત અને શ્રદ્ધાથી બાપુએ જોમને મોટી જવાબદારીનુ કામ સોંપેલુ અને એક આદર્શ ટંનેરીનુ ચિત્ર બાપુએ જોમની સામે મૂકેલુ શ્રી વાણુ જકરેલનો તો સેવાસામમા પરિચય થયેલો કોટલે એક દિવસ રૂપાયતનમા ગાળવા મે આગ્રહ કર્યો જેતી બામત જોમની પાસેથી ઘણી ઉપયોગી સૂચનાઓ મળી હ ડકાના બૂકાનુ ખાતર ઘણુ ઉપયોગી નીવડયુ છે અને જોતા વપરાશ માટેની તેઓ ખાસ જવાબમણુ કરે છે

કના વિષે વાનો નીકળના કહે, " અત્યાર સુધી આપણે આશ્રમોમા કલા પ્રત્યે બેઠરકાર રધા છીએ કવાને યોગ્ય સ્થાન આપવામા આવે તો વાતાવરણને અવગત બતાવી શકાય જે રૂપાયતનનુ તમારુ કાર્ય જોઈ જાગે/ છે "

છે, અહર પ્રસરેલી આઠ અધેકાર એકાએક ફર થઈ ગય છે અને બધે દિવ્ય પ્રકાશ ફેલાઈ ગય છે, આપણામા નાણે નવા જ પ્રાણનો સ્વાર થાય છે, આપણી એકેએક ઈન્દ્રિય વસ્તુની પાછળ રહેલા સ્વસ્થનો અનુભવ કરવા લાગે છે, હૃદય પણ સુવિશાળ બની જઈ ભર્યું ભર્યું લાગે છે, આપણા હાથ ભાવમા સારિવક આનંદ મળે છે એ જ પ્રમાણે ઉચ્ચ સાધનામાથી પ્રભુ કૃપાએ પસાર થયેલા ભક્તજનોની પ્રભુપ્રેરિત બાણીમા પણ સખ્તની શુભન પરિવર્તનરીત, 'હૃદયરપરી', દિવ્યશક્તિ રહેલી હેય છે એ જ કારણે એવા ભક્તિગાથોનું પઠન, ચિતવન કરવાથી એની પારભવભૂરૂપ અસર અચૂક અનુભવાય ॥

કે બહુના ? સૌ સરકારી અને ભક્તિવત્સલ વાચકો આ પુસ્તકનું અવશ્ય અનુરીચન કરે એવી અતે ભલામણ કરીએ છીએ — સુ. ૦ ક. ૦

‘પ્યારાબાપુ’

‘પ્યારાબાપુ’ હર અમીલ મહિનાની ૩૦ થી તારીખે પ્રસિદ્ધ થાય છે એટલે તે મહિનાનો અઠ ચાત્ર મહિનાની બીજી અથવા ત્રીજી તારીખે મળશે. વાર્ષિક સવાજમ રૂા ૬૭ છે બ્રહ્મદેશ માટે રૂા ૭૫ અને પરદેશ માટે રૂા ૮૭ અથવા શિ ૧૨૭ છે.

‘પ્યારાબાપુ’નું નવું વર્ષ ફેબ્રુઆરીની આખરમા ચરૂ થઈ બન-સુઆરીમા પૂરૂ થાય છે વચ્ચેથી થતા નવા ભાદકેને વર્ષની ચરૂઆત (ફેબ્રુઆરી)થી જ ભાદક ગણી પ્રગ્ન થયેતા અઠકો મોકલવાની પ્રથા છે.

પ્રગ્ન તારીખ પછી દસ દિવસમા અઠ ન મળે તો ટપાલમા લખાસ કર્યા પછી જ કાર્યાવયને જણાવવું. ભાદકેએ પોતાનું નામ-સરનાચું ૬૫૫૮ લખવા, સાથે ભાદક નમર અવશ્ય લખવો એઈએ.

સવાજમ મનીઓર્ડરથી મોકલવું વી પી થી મોકલતા અઠકો મોકલ મળે જ ‘પ્યારાબાપુ’ની ચાહ આવૃત્તિ ન્યૂઝપેપર ઉપર છપાય છે ખાસ આવૃત્તિની યોડીક નકલો. કૃપાયતનમા બનેલા હાથકામગામા છપાય છે ખાસ આવૃત્તિનું વર્ષિક સવાજમ દેશમા રૂા ૮૭ વિદેશમા રૂા ૧૦૭ અથવા શિ ૧૬.

આઠ આના મોકલવાથી નમૂનાનો અઠ મોકલવામા આવે છે તત્ર અને વ્યવસ્થા અંગેના સંબંધી પત્રવ્યવહારનું સરનામું ‘પ્યારાબાપુ’ કાર્યાલય કૃપાયતન, જૂનાગઢ, સોરાષ્ટ્ર.

‘ખરો પ્રેમી જ મને જોઈ શકે છે’

પ્રકાશમ દમોદરા દર્શનભાઈના મસ્ત રહેતા જેને પરમાત્માનો પ્રત્યક્ષ કે પરેક્ષ અનુભવ થયો હોય, તે જ અતનુષ્ઠ રહી શકે છે એકાલ તેને કૃપિત કરવું નથી એક દિવસે ભક્ત પ્રકાશમને તે કાઠે કહ્યું કે, “અમને પ્રભુના દર્શન કરાવો તો ઘણું સારું” પ્રકાશ જોવા ‘ભાઈ હું ધર્મચરનું ધ્યાન ધરી કાને કરીશ” મીઠું દિ સે લોકો મળના જયા પ્રકાશ મોંઝા “આજ રાત્રે નમને ધર્મચરના દર્શન ધરો માટે કાળજીપૂર્વક પ્રેમી રહેજો” ભગવાને પ્રકાશમને કહ્યું કે, ‘જયા સુધી હું તને ન મોઝવું ત્યા સુધી તારે આખ ઉરડતી નહી અને ભજન જ કરે જવું! પ્રકાશમની વાલ ગામમા વાવુવેગે દેશાઈ ગઈ નિના મહેનને પરમાત્માને જોવાની કોની ઇચ્છા ન હોત! રાત્રે અનેક રગના નોકો મેગા થયા પ્રકાશએ તે દિવસ વિદ્યવતી પૂન મચારી જેમ જેમ સમય જતો ગયો, તેમ તેમ મનુ યો નિરાશ થઈ વિખમગવા લાગ્યા કોઈ કહે ‘આ તો ઢાંચ કરે છે’ વળી કોઈ કહે એમ ઈશ્વર ગ્લામા નથી પરો ‘ત્યારે કોઈએ કહ્યું ‘ચાને નકાપી ઉધ ભગડે’ આમ અર્ધી રાત થતા સખા ખાતી અર્ધ ગઈ માત્ર મે માણસ જ પ્રેમી રહ્યા ત્યારે એકને ઘેરથી યોગીના અને ઠીળને ઘેરથી અગ્નિ લાગવાના સખાચાર આવા એને નેએ પકુ મદ આ જોઈ ભગવાન મેલા “પ્રકાશ આખી વાલી જો!” પ્રકાશ જુને છે તો કોઈ દેવાતા નહી ભગવાને કહુ ‘પ્રકાશ મેદ ન કરીશ જ ખરો પ્રેમી હોત તે જ મને જોઈ શકે છે

ଅରିଚାମ୍ବ

ଅନୁସନ୍ଧ: ନରୀନ ଗାନ୍ଧୀ

ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଶ୍ରୀମତୀ ଶ୍ରୀମତୀ ଶ୍ରୀମତୀ

ગ્રંથાવલોકન

●

આત્મનિરીક્ષણ : લે. મથુરાદાસ ત્રિવેદી, પ્ર. નવલખન કાવલિય, અમ દાવાદ ૯, કિ. એક રૂપિયો, પૃ. ૯૨ + ૬.

શ્રી મથુરાદાસભાઈ ગુજરાતમા ગાંધી સહિત્ય તેમ જ ગાંધી વિચારના સૌથી પહેલા પ્રચારકોમાના એક હતા તેમણે ૧૯૧૬મા 'મહાત્મા ગાંધીની વિચારસૃષ્ટિ' નામે ગાંધીજીના લખાણોનો સંગ્રહ પ્રસિદ્ધ કર્યો હતો વળી તેમના 'મરુકુજ', 'કર્મયોગ', 'બાપુની પ્રસાદી', 'સંક્ષિપ્ત આત્મકથા' તથા 'અસહકારનો વિચાર' એ પાંચ પુસ્તકો ખરેખર મનનીય અને પ્રેરણાત્મક છે.

આ પ્રસ્તુત પુસ્તક 'આત્મનિરીક્ષણ' એક રીતે એમની આત્મકથા જ છે. યુ. ગાંધીજીએ કર્ણાટક માણસોના જીવનને ઘડવામા ક્રીમતી ફાળો આપ્યો છે, શ્રી મથુરાદાસમાઇના જીવન ઉપરથી ગાંધીજીની એ અજબ દિવ્ય શક્તિનો પરિચય થાય છે શ્રી મથુરાદાસભાઈ પોતે જ કહે છે : 'આ સમય મારી ખીલતી જુવાનીનો હતો કુતૂહલ, નરીનતા, આશા, અજિલાયા, શોભ આદિ મનમા વસતા હતા અને તે માન વિચાર, વલણ અને જાવનાને સગરૂપ આપતા હતા છુદ્ધિશાળી અને નીતિપ્રિય છતા જીવનને કઈ દિશામા વિકસવા દેવું એનો સ્પષ્ટ નિર્ણય હું કરી શક્યો નહીં. અંતરમા આધ્યાત્મિક વિચાર જોર કરતા હતા પણ તેનું પોષણ યોગ્ય અને અનિવાર્ય સેવાધર્મ સ્વીકારી લેવાનું મન, વિચારમા દોષ આવી જવાથી, ન થયું આથી વિલંબતા આવી અને પ્રકૃષ્ટિલતા ઢંકાઈ ગઈ પરિણામ વિનાના મથનો વેઠ્યા અને થાક્યો બાપુના વધતા જતા સમાગમે આ અત્યંત અપ્રિય દશામાથી મને ઉગાર્યો' આમ બાપુજી કેટલાકના ઉદ્ધારક, તારક પણ બન્યા છે.

ખરેખર આપું પુસ્તક એક આત્મસંજ્ઞામત્રુ આવેખન જ છે સદ્ વૃત્તિઓને સ્થાપવા માટે કઠોર આત્મપરીક્ષકને કેવા તીવ્ર પાલકમાથી પસાર થવું પડે છે એનું આપણને આ પુસ્તકમા દર્શન થાય છે નાસીરાસ થઈ ગયેલા જુવાનને, જીવનમા આદર્શ સ્થાપવા મથતા જુવાનને, હૃદયપ્રાવક આત્મમથનમાથી પસાર થતા જુવાનને માગદર્શન કરાવે એવું આ પુસ્તક છે આ નાનકડી આત્મકથા વાચીને આપણને ઘઈ આવે છે કે, શ્રી મથુરાદાસભાઈ ખરેખર એક આત્મમથનનિમગ્ન સાધક જ હતા.

આ પુસ્તક પ્રસિદ્ધ કરીને નવજીવન કાવલિયે ગુજરાતની એની

"...એ અગુણ જાદુ ભવનાની કૃતિ ધણીએ કલાના નામમાં ખપે છે,
પણ તે બધી શબ્દિક, નિર્લેખ છે." - અણ્ણિવ દેસાઈ

CHIRI CHI

•

સાક્ષાત્ સદા
જિપ્તિયં મિહા તદ
વાગ્ વ્યવહાર તદ્વા
ગુણ
અર્થજિ

કલ્પા એટલે શું?

કલા એટલે પ્રાચીન યોગ્યતા ફાળે. અર્થશાસ્ત્રને કોઈ નવશ્યામાં જોઈએ, તેમાં જોઈએ, પ્રાચીન યોગ્યતા, બાલકલા જાણ્યું પડેલાં માતા જે અર્થને તેજ અર્થને વેળે કોઈ નવશ્યામાં, અર્થમાં, એ પ્રાચીનમાં, અર્થશાસ્ત્રને તેજ વિજ્ઞાન ફાળે પ્રાચીને કલામાં જાણ્યું પડે, પડે તે બધું સિદ્ધિ, જાણ્યું. તેજ કલાને પ્રાચીને માતા જાણ્યું જોઈએ, તેજ તે પ્રાચીને યોગ્યતા બાલકલાને તેજ ઉજાણ્યું તેજ જાણ્યું.

આશી, કાળે, ૧૯૩૨, ૧૯૩૩ } હાથે પ્રાચીને પ્રાચીને

પુણ્યસ્મરણ

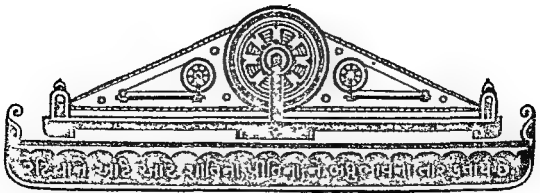
આપુના અનન્ય સહયોગી અને... સહનિવાસી મહાદેવભાઈની પ્રણયતિથિ આ મહિનાના ત્રીજા સપ્તહમ્યા આવે છે આભિસમર્પણ અને તત્કાલીનતાથી મહાદેવભાઈએ પોતાને આધીષ્ટના હવાને કરી દીધા હતા

મહાદેવભાઈ આપુના અગત મત્રી જ ન હતા, પણ તેમના આત્મજ અને પરિચારક પણ હતા મહાદેવભાઈનું આત્મમર્પણ સંપૂર્ણ હતું નિરપેક્ષ અને અપરિમિત હતું પોતાની સંબંધ વ્યક્તિની સાથે સમરસ ચર્ચ જવાની તેમની શક્તિ અનન્ય હતી આધીષ્ટના ગુણોના વિકાસમાં અને કાર્યની પ્રગતિમાં તેમણે પોતાની સધાઈ કલ્પિત આપાત્રી દીધી હતી છતા પ્રસન્ન જ્યાં તેમના અંતરમાં રહેલી ક્ષાલિત્-આત્મા નવજીવાન કંઠાર રોને પણ મહાદેવને આપી હતી અહીં ઉનારનો એમનો સદેશો આશ્રમના આતેનાથી એક કનાકાર પણ ઉપરનો છે કંઠા ઉપરના એમના વિચારો કેટલા સ્પષ્ટ અને સ્વાભાવિક છે! મહાદેવભાઈનું જીવન સાધના-ગીત હતું તેણે શુક ન હતું, જીવનમાં શુ કે બંધનકારમાં શુ, કાંચે નેશમાત્ર વિસ-વાદિતા દેખાતી કે તમત જ નેચો અકર્મણી શ્રીમતા મહાદેવભાઈમાં રહેતી કંઠાદષ્ટિ મધે સર્વાદિતા જ ખતી હતી એક ઉચ્ચ કોટિના સાહિત્યકરને રોએ એરી પ્રાણુન લ દષ્ટિ હોવા છતા તઓ આપુના નાનપોઈા દરેક કાર્યમાં ઓતપ્રોત ધર્મી ક્રમતા તેમને માર્ગદર્શનમાંથી અને પરિશીલનમાં જોડેને આનંદ આવતો હતો, તેણે જ આનંદ પારકિલ અને મહામત્રી સહાય કમ્યામાં આવતો હતો આપુના અપ અદ્વિતીય અમત મત્રી તેમના હેતો અને ભાવજોના આ અમામાન્ય સપાકે, અદ્વિત પ્રતિભાશાળી નિવેદક અને સહયોગી જાણે કે આધીષ્ટને અનુરૂપ જ હતા!

મહાદેવભાઈના જીવનમાંથી કંઠાકારને પણ શુદ્ધ મધે તેમ છે આ પ્રાણુવત સદેશો આપજીને નવુ સર્જન કરવા તરક નીવડે!

x x x

કળા એટલે પ્રાણુવત ચેતનવત કૃતિ એરી કૃતિને માટે તપશ્ચર્યા ભેગુએ, ત્યાગ એઈએ, પ્રાણુર્પણ ભેગુએ, મામકતા જન્મ પહેલા માતા જે અતુલ કષ્ટ અનુભવે છે તેનું કષ્ટ ભેગુએ એ તપશ્ચર્યા, એ ત્યાગ, એ પ્રાણુર્પણ, એ અતુલ કષ્ટ વિનાની કૃતિ ઘણીને કલાના નામમાં ખપે છે, પણ તે બધી ક્ષતિક નિર્જીવ છે કલાકારે ત્યાગમૂર્તિ માતા બનજી, ભેગુને જ તે પ્રાણુવત ચેતનવત ભાણક એવી રૂપ વિરુદ્ધન કરી શકશે

સ્વદેશની અળવળનો
જન્મ ૧૯૦૬માં થયો અને
૧૯૪૮ સુધી એ આધુ રહી.
એ સમય દરમિયાન એને

ખાદી શા માટે ?

ઈન્દુલાલ હી. શાહ

જે કંઈ બને તે સ્વદેશી
કહેવાય. આમા અવનની
જરૂરીઆતની વસ્તુઓ મોજા-
શાખની વસ્તુઓ વગેરેમા

કેટલાક તબક્કાઓમાંથી પસાર થવું પડ્યું. આ
અળવળનો એ વખતનો હતો મુખ્યત્વે સ્વરાજ્ય-
પ્રાપ્તનો હતો અને “વિદેશી માલનો બહિષ્કાર
કરી સ્વદેશી વસ્તુઓ વાપરવી” એ આ અળવળનું
સત્ર હતું. પરંતુ સ્વાતંત્ર્યપ્રાપ્તિ બાદ હવે
સ્વદેશીના આખા પ્રશ્નને તેમાંથી લાગણીનું તરવ
બાદ કરીને માત્ર આર્થિક રીતે જ વિચારવાનો
રહે છે સ્વાતંત્ર્ય મળ્યા બાદ લગભગ ૫૨ વર્ષ
સુધી તે આમાન્ય રીતે કોઈએ એના પ્રત્યે લક્ષ
આપ્યું નહીં. પરંતુ હવે આપણા આગેવાનો સ્વ-
દેશીનો સક્રિય વિચાર કરતા થયા છે. આયોજન-
પંચે નવી રાષ્ટ્રીય વ્યર્થસ્થનામાં ખાદી અને
‘આયોજોગની અનિવાર્યતાને સ્વીકારી છે, અખિલ
ભારત ખાદી અને આયોજોગ બોર્ડની સ્થાપના થઈ
છે. રાજ્યો અને કેન્દ્રની મરકારો ગૃહોજોગને ઉત્તેજન
આપવા માટે ૨૫ ટકા વધારે ભાવ આપીને પણ
માલ ખરીદે છે વિવિધ સામાજિક સંસ્થાઓ પણ
વિવિધ પ્રકારે સ્વદેશીના પુનરુત્થાન માટે પ્રયાસો
કરી રહેલ છે. આ બધું જોતાં આપણા હૃદયમા
એક નવી આશાનું કિરણ પ્રગટે છે આ સ્વદેશી
શા માટે? એ શું છે? એની વિગતો મો કોઈએ
સંપૂર્ણતઃ જાણવાની જરૂર છે.

સો ટકા સ્વદેશી અને એથી ઓછા ટકા સ્વદેશી
એવા એ વર્ગ પાડી શકાય જે માત્ર યત્રોની
મદદ વિના બનાવી શકાય તે સોએ સો ટકા સ્વ-
દેશી અને જેની બનાવટમા યત્રોની સદાય લેવી
પડે તે ઓછા ટકા સ્વદેશી અવનની જરૂરિયાતોની
વસ્તુઓમા બનાવજ, કાપડ અને રહેઠાણ એ ત્રણનો
સમાવેશ થાય છે. આપણે અહીં અવનની જરૂરિ-
યાતોની સોએ સો ટકા સ્વદેશી વસ્તુઓના વિચાર કર
વાનો છે કારણ કે એ જ બાબત આપણી સામુદાયિક
બેકારીના મુખ્ય પ્રશ્નનો ઉકેલ કરી શકે તેમ છે
નીચે આપેલ કોઠો આપણા દેશની વસ્તી અને
તેમાના કેટકેટલા લોકો પોતાના પોપણ માટે (૧)
ખેતી અને (૨) ઉદ્યોગ તથા વેપાર વગેરે પર આધાર
ગમે છે તે બતાવવામા અભ્ય છે.

ભારતની કુલ વસ્તી ૩૫૬૮ લાખની છે એ
નીચે મુજબ વિભાગીકરણ કરી શકાય

ગ્રામ્યમાં	:	૩૩૧૦ લાખ
શહેરમાં	:	૨૫૮ લાખ
ગ્રામ્યમાં	:	૩૩૧૦ લાખ
શહેરમાં	:	૨૫૮ લાખ

સ્વદેશીના વ્યર્થ ‘સ્વદેશી’ શ છે ?
આપણી જ ત્રી અને મજૂરીથી આપણા જ રક્ષમા

વેપાર ઉદ્યોગ અને પરચુરન્સ વર્ગમાં
પર અવધન

પુસ્તકો - ૫૭૦ લાખ
 સ્ત્રીઓ - ૫૦૬ લાખ

પાંચ કરોડ એકાર - આ કોડો પરથી

નેર્ષ સારો કે આપણા દેશની કુલ વસ્તીમાંથી ૮૦ ટકા ઉપરાંત લોકો ગ્રામગામમાં વસે છે અને ૧૦.૫ ટકા નેટલા લોકો એક લાખ કરતાં ઓછી વસ્તીવાળા શહેરોમાં અને ૭.૫ ટકા લોકો એક લાખ કરતાં વધારે વસ્તીવાળા શહેરોમાં વસે છે ગામગામમાં ૮૦ ટકા વસ્તીમાંથી આશરે ૭૦ ટકા તો પોતાનું બરણપોષણ ખેતીમાંથી ચેળવે છે આ ધર્મી વર્ષમાં માત્ર પાંચ મહિના ચાલે છે જાડીના સાત મહિનાઓ માટે એ ૭૦ ટકા વસ્તીને એટલું કામ ચેળની આપણું જોઈએ જે વડે તેઓ આખા વર્ષ દરમિયાન પોતાની રોજી પૂરેપૂરી ચેળની શકે આ ૭૦ ટકા લોકોમાંથી આશરે ૨૦ ટકા એટલે કે પાંચ કરોડ લોકો કોઈ પણ જાતના ધર્મ વિનાના છે. બાકીના ૨૦ કરોડ લોકો વર્ષની ૧૨ માસમાં માત્ર ૫ માસ ખેતીના ધર્મ કરી શકે છે. આ નિસાળ માનવવસ્તીની બેકારીનો પ્રશ્ન કહી રીતે ઉઠેલી શકે કે ઓછામાં ઓછું એક બેજાન આપીને આપણે તેમને ખવડાવી શકીય કે સરકાર તેમને જિવાઈ આપશે કે પછી તેમને ઓઠવા અને રોટવા માટે બીજા જ માર્ગવાની રહેશે.

કુનિયાના ધણા દેશોમાં જ્યાં જ નાગરિકોને એક રીતી સાથે રક્ષણ મળે એવી તેમની સામાજિક સનામતીની યોજનાઓ હોય છે આપણે ભારતમાં જ્યારે સામજિક સનામતીને વિચાર કરીએ છીએ ત્યારે આપણી નજર સાથે માત્ર થોડા પાયાના ઉદ્યોગોમાં અથવા સાદસોખા રોકાણના ઓદ્યોગિક કામદારો જ હોય છે પરંતુ ઘનનાત્મક રીતે જોઈએ તો આવા ઓદ્યોગિક કામદારોની સખ્યા નાની છે. આર્થિક શ્રમ કરીને શુભરો કરનારા આપણા થોડા ભાગના મજૂરો ખેતીના ધર્મમાં રોકાયેલા છે. તેમના કુટુંબોની પૂરી કે અડધા બેકારીનો પ્રશ્ન એ કોઈ અમુક મધ્યસ્થ સમય પુરો જ નથી એ પ્રશ્ન તો જ મેનો જ છે કામદારોના એક વર્ષ માટે સામાજિક સનામતીની જોગવાઈ કરવી અને બીજા

માટે કંઈ પણ ન કરવું તે અન્યાયસુકત બેદલાય છે અને એવું પરણું દેખીતી રીતે જ રાષ્ટ્રીય એકતાના દિલની વિકલ્પ જાની રહે આમ છતાં અમવિસ્તારોમાં બેકારી ટાળવાની જોગવાઈ કરવી એ એક જગજગ નાણાકીય પ્રશ્ન છે અને એ કદાચ કેન્દ્ર કે રાજ્ય સરકારોની શક્તિની બહારની વાત છે.

રોજી માટે આમોઘોગ : ગામગામ કરોડો લોકોને કામ આપવોનો પ્રશ્ન એ છે કે કોઈ-પોઈ અર્થ ક્યાં સિવાય સર્વ સામાન્ય વપરાશની ધીન્ને ઉત્પન્ન થઈ શકે એવું કામ તેમને આપવું જોઈએ. આ માટે ખાદી અને અન્ય આમોઘોગનો વિકાસ કરવો એ જ ઉત્તમ માર્ગ છે ખાદી અને આમોઘોગો ગામગામ સમૂહીત અથવા અંશત બેકારી ભોગવતા લોકોને રોજી આપી શકે છે. આજે એક રૂપિયાની કિંમતની ખાદીમાં અઢી આના ફળી કિંમત હોય છે એ વેસા બેહૂતને મળે છે. સાદા જ આના કાતનારને મળે છે ચાર આના વધુકર ચેળવે છે અને જાડીના વધુ આના વાકન અને વેચાણ અર્થમાં જથ્થા છે આમ રૂપિય રીતે જોઈ શકાય છે કે એક રૂપિયામાંથી સાદાકસ આના-એટલે કે લગભગ ૨૬ ટકા-ગ્રામગામ લોકોને તેમના કામના બદલામાં મળે છે. બીજા કોઈ પણ ધર્મમાં આટલા ટકા સીધીસીધા રોજી માટે નીકળતા નથી. આમ જો ગ્રામગામી પ્રજાને તેમના કામ વગરના સાત માસ દરમિયાન ખાદી અને આમોઘોગની સગવડ કરી આપનામાં આવે તો તેઓ ખેતી ઉપરાંત બીજી રોજી પણ કમાઈ શકે. એ રીતે ગામગામી ૭૦ ટકા વસ્તીના જીવનની જરૂરીયાતોનો પ્રશ્ન સહેલાઈથી ઉઠેલી શકે.

પરંતુ શહેરમાં રહેતી દરેક વ્યક્તિ ખાદી અને આમોઘોગની ધીજ વસ્તુઓ વાપરીને મદદ કરે તો જ આ સકય બને તેમ છે. મિલના કાપડ કે પરદેશના કાપડને બદલે અત્યણે ખાદી પસંદ કરીયું કે કેમ એ એક પ્રશ્ન છે સરકારે પરદેશી કાપડ ઉપર પ્રતિબંધ મુકવો જોઈએ અને ખાદીની ખરીદી કરવી જોઈએ એવી પણ માર્ગની કલ્યાણ

આવે છે પણ આગલી મેળવા પછી આપણે આતરરાષ્ટ્રીય દરજ્જે પ્રાપ્ત કર્યો છે અને તેથી આપણે એક વિશાળ સમાજના સભ્ય બન્યા છીએ સરકાર આમ પરદેશી માન ઉપર પ્રતિબંધ મૂકી શકે નહીં એ દેખીતું છે આમ છતાં પરદેશી કાપડ ભારતના બજારમાં વેચાય નહીં એવી સ્થિતિ નિર્માણ કરવાનું આપણા હાથમાં છે સરકાર ખાદી ખરીદી શકે છે હકીકતમાં સરકારી જરૂરી-આતા માટે ખાદી અને ગૃહઉદ્યોગની વસ્તુઓ ખરીદ કરીને સરકાર જનતાના નાણાનો કાર્ષક અંશે ઉપયોગ કરી રહી છે પરંતુ સરકારી નોકરો માટે સરકાર જ ખાદી ખરીદે તે એક રીતે નોકરો પર ખાદી લાદવા જેવું છે એનાથી કાર્ષક આ સમસ્યાનું નિરાકરણ થઈ શકે તેમ નથી

શહેરોમાં રહેતા આપણા લોકો ખાદી અને આશોચોગને અપનાવે તો જ આ સમસ્યાનો ઉકેલ આવી શકે આ પ્રશ્નનો જુદો જુદો જલુએથી વિચાર કરવો જોઈએ ખાદી મોઢી પડે છે એ વાત સાચી છે પરંતુ ખાદીની વધુ ગાય થય તો જ તે મોઢી થઈ શકે ખાદી અને બીજી આશોચોગની યીજનેની માગ ન વધે પછી તેની પુનર્ધટના અને વિમસ કે તેમની ઉત્પાદન પદ્ધતિમાં સુધારો કરવાનું શક્ય નથી આમ ન બને ત્યાં સુધી ભાવ અને માલની જાતનો જ પ્રથમ વિચાર કરીને તેની ખરીદી કરવામાં આવે એ અનિવાર્ય છે જેઓ પોતાને જોઈતું બધું જ કાપડ ખાદી તરીકે ન ખરીદી શકે તેમણે પોતાની જરૂરીઆતના અન્યક ટકા તરીકે ખાદી સ્વીકારવી જોઈએ

આજે સરકાર ખાદી મેલ્ડ ઠા. આપણને રૂપિયા દીઠ ત્રણ આનાનું વળતર આપે છે આનો અર્થ એ કે જો એક વાર ખાદીની મૂળ કિંમત ૧ રૂપિયા હોય તો આપણે તેના ૧૩ આના ચૂકવવાના રહે છે જ્યારે આની સરખામણીમાં ૧ વાર મિલના કાપડના ૧૧ આના કિંમત આપવી પડે છે આમ ગણતરી કરીએ તો પણ ખાદી વાર દીઠ જે આના મોઢી પડે છે આમ છતાં ખાદીની કિંમત ૧-૧૩-૦ માથી ૦-૧૦-૬ ગામડાના બે દુખોને

તેમની મજૂરી તરીકે ચૂકવવામાં આવે છે ૦-૧૦-૬ આનામાંથી આ બે કડુઓ માટે એક વાગનું જમવાનું મળી રહે છે જ્યારે બીજા બાલુએ મિલના કાપડ પાછળ ચૂકવવામાં આવતા ૧૧ આનામાંથી માત્ર ૩ આના જ કામ દરોને મજૂરી તરીકે આપવામાં આવે છે આમ એક વાગ ખાદીની પાછળ બે આનાનો જે વધુ ખર્ચ થાય છે તેને આપણે સુધારે દાન તરીકે ઓળખાવી શકીએ.

૭૭ ટકા વસ્તીને ગેજી આ 'સુધારે

દાન'ને કારણે દેશની ૭૦ ટકા જેટલી વસ્તીને કાર્ષક રોજ મળશે જેથી સરકાર પરનો સખરીડીનો તથા બીજા પ્રકારની મદદને નાણાકીય મેજે હળવો થશે આ બચતને પાંચામે લોકો પરના ક વેનો બોલો હળવો કરવાનું સરળ બનશે ગામડામાં વસતા લોકોને કામના બદલામાં આનાજ આપવામાં આવે એ જરૂરી છે આ દુર્ઘટ ખાદી ખરીદનાગએ આમજનોને સાચા નામરિકે બનવા માટે મદદરૂપ થઈ શકે તેમ છે આમ થાય તો શિક્ષણ તની પી ગદત વગેરે ક મે માટે શહેરના નોકો પ સર્વા ઉ નવવામાં આવતા દુઝાળા પણ ઓગા થશે

એક ક્વાક માટે જે દરેક જાણ દિવસન

એક ક્વાક જેટલું કાંતે તો ખાદી સરતી થઈ શકે આમ રોજ કાંતનારને વર્ષે ૨૨ વાર કાંડ મળે દેશને ખાતર શહેરોમાં વસ્તી ચાર કરોડની જનન રોજ એક કનાક કાંતવાનું નક્કી કરે અને આ કલાકે ૨૧ ટૂના ૨નાક તરીકે ગણે તો એક માણુમ એક કનાકમાં એક આનાની કિંમતનું સ્વંતર ઉપભવી શકે આમ દરરોજના ૪ કરે ૩ આનાનું એટલે ૧૬ ૫ લાખનું ઉપાદન થશે આમ વર્ષે ૩૫૦૦ લાખ રૂપિયાનું ઉપાદન થાય આપણે આ ૩૫૦૦ લાખ રૂપિયા આપણી ગ રૂપિય મગમ ને આપીએ વધુર ખાદી ખરીદનાર તેના વર્ષની માપની જરૂરીઆત ઘટાડે તો અતે ખાદી ને મિલના ૨૫૫ કે જેથી ૫ રો નહીં આમ ક વાથી ખદી વગી ના આપવી કાલના ભાગનનું ધ નર ક વામાં મદદરૂપ થઈ શકશે

— [અન ૫ ૧૯૪૩]

प्रभुञ्च, तुभं स्वामी ह्यम इत्या ।

अनवर आगेदान

रविणी प्रेमवीणी वंदना जीवता शुरु
सामानदे पूछ्युः

“इहे साई, तुं कायु छे ?”

त्या ठरणी अगोत्रवाणी व्येकव्येक उच्यरी :

जेसी मेरी ज्ञान पिप्पामन अमार ?

हृदय राम गोविंद अनसार ॥

“छु तो जतिनेो अमार, केरी छीप
प्रभु ! तमारी प्रीतना जे स्वानिजि दु परमी-
जय, वरसी जय तो तो प्रभु, आ रंक इहानी
छीपमा नपणे अमीला नवरंग मोती.”

जेनी आ अभिबल आप्तयुकार रामा
नंदनुं डैयुं वीनुं करी गर्भ ज्येले डैयाथी
डैयाने आप्युं ने दीयु प्रेमनुं दान
जे प्रेमप्रसादी रविदासने राम राम रगी
गर्भ केरी काज्ज छीपमा हरिखेनने मोती-
पूज अण्डणी छिडयो ज्येले पारस रूपरी
कथीर कथन जानी गयुं :

सुख निगारये ताने मेरे मन मिर को गये ।

हा रे रंगे वाग्ये तज्ज जगन पकटि कये ॥

जिन कह पथी, पथ जलावा ।

अजम अनयो मम दिपतावा ॥

अजगन जगन ठहे जनि केई ।

अट अट व्यापी रथो हरि सोई ॥

जेई पद सुन नर प्रेम पिपासा ।

सो पद रमि रथो जगन देहासा ॥

खजने रंगे लाग्यो ने रंगे देही छिडयो :

अज्ज डैमे छुटे नाम रठ वागी ॥ २६ ॥

प्रभुञ्च ! तुम अहन ह्यम पानी ।

ज्यही अज्ज अज्ज जास समोती ॥

प्रभुञ्च ! तुम धन, ह्यम जन मोर ।

जेसे जितवत अह अरेर । ॥

मे अपने मन हरि से ज्येयो,
हरि जं जेनि मन से जेयो ।
सन ही, पदर तुमहानी आसा,
मन-हम-यजन हरे देहासा ॥

अरजोचने दगेवी नीं हभांधी रजनी पोताने
रुपमल सगुडो संवारी सेती त्पारे के
नवोदाना घुंघटभाथी गौरवर्षां अुभडा जेनु
पशैद डगी नीकणतुं, जे टाजे हारी नअसेनी
सूती रोरीज्याने जगाडतो, सजतो - संवारतो
अमार रविदासने साचरयो करी वगतो
धृग वागतो वागतो जे पोताना अंतरनु
आंगलुं पक्षु शोअ्युं ने अट करतो हतो

नाम तुम्हारी आरतजजन सुरारे ।

हरि के नाम जिन मूठे सकल पमारे ॥

धृग वागना जे अभासने अरी न जवाथ,
जेवा अये भागे विदुरता मानवीयो आलना
जेथी अर्थे अर्थे मागुं जगुं आदीअम
हसुको पक्षु रदासे तो - हरि सुं जेरि
सजन से लोखेया

जेक हवारे शुरु सामानद प्रावस्तान
पताचीने देवमंडिरे जता हता, त्हां आयेथी
धृगमा भायुं टाणीने रविजे प्रखाम कया

પ્રશ્ન ૭। તુમ દીપક હમ ખાતી ।
 જાપી જોત ખરે દિન રાતી ॥
 પ્રશ્ન ૮। તુમ મોતી, હમ ધાગા ।
 જૈસે સો ન દિ' મિલત સુહાગા ॥
 પ્રશ્ન ૯। તુમ સ્વામી, હમ દાસા ।
 એ ક્ષી ભકિત કહે રૈદાસા ॥

[૨]

એ હુતી ચિતોડની રાજરાણી ગાલી.
 એને કાને આ પદ પહોંચ્યું. એવું મન
 ઉદાસ બની ગયું. રાજપાટથી દેડી, વૈભવથી
 મોં મરોડીને હરિને મારગ ઠળી ગયું.

સૌ કહા જને પીર પરાઈ ।
 જકે દિલમે' દરદ ન આઈ ॥૨૬૬॥
 દુઃખી દુહાગિનિ હોઈ પિપહીના,
 નેહ નિરતિ કરિ સેવ ન કીના ।
 સ્વામ પ્રેમ કા પથ દુહેના,
 - ચક્ન અંકેસા કોઈ સગ ન હેતા ॥
 સુખ કી સાર સુહાગિનિ જાને,
 તન મન દેખ અંતર નહિ આને ।
 આન સુનાય ઔર નહિ ભાષે,
 રામરસાયન રસના આખે ॥
 ખાસિક તૌ દરમંદ જગાયા,
 બહુત ઉમેદ જવાબ ન પાવા ।
 કહે ગૈદાસ કવન ગતિ મેરી,

નડિયાદમાં સંતરામનું મંદિર છે. જોગણને દહાડે ત્યાં સાકર ઉછાળે છે અને ઘણા ઘેંઠાં
 એ પરલાહ લૂંટવા જાય છે. એવા જેલું યાજ છે. બીડલેજાને ધક્કામુઠ્ઠી તો પાર લવાની
 જેવી સાકર ઉછળી કે જીવાનિયા કૂધા જ છે. ઘરડાં, નળજાનું તો કામ જ નહીં. ખૂબ મથે
 ને કાંઈ માંદે ત્યારે ચપટી એ ચપટી સાકર ભેગી કરે. પછી બાલુએ જઈને કેટલી મળી તે
 જોતાં જોતાં કહે, “આટલી જ આવી. માંદે તો આટલી બધી આવવાની હતી. પણ ધક્કો
 વાગ્યોને... એટલે વહી ગઈ.” આમાં જેને આવે, તેને ય મેલી સાકર આવે અને ગમે
 તેટલી મળે તોયે જોઈ પડે. કારણ, એને ઘાય કે આવવાની તો વધારે હતી પણ ધક્કો
 વાગ્યો તેથી જોઈ આવી. બધાને જાગે પડતી વહેંચાતી હોય તો કહીકહી આવે તેથી
 ચોક્કસ આવે અને જે આવી તે જાગે પડતી આવી એવો અંતોય રહે.

આજે સમાજમાં પણ સાકર ઉછાળાય છે. બધાય લૂંટાય તેટલા પૈમા લૂંટવા મંડ્યા
 છે એટલે જેને જેટલું મળે છે તેટલું જોઈ પડે છે અને બધાંયની કમાણી મેલી ઘાય
 છે. આપણે આ લૂંટ અટકાવવી છે.

સેવા બંદગી ન જામું તેરી ॥

આ પદે એના પ્રાણને અધીરું બનાવી
 મૂક્યું. કાયા પીંજરનું મનપંખી ભુમરા લાગ્યું:
 ભાઈ રે રામ કહાં મોઢિં બતાવો ।
 મત ગમ તા કે નિકટ ન આવો ॥

રાજરાણીએ સ્વિદાસ અમાર પાસે જઈ
 પ્રભુપ્રેમની દીક્ષા લીધી. રાજરાણીએ એક
 અમારને ચરણે ચિર નમાંબ્યું. એની અર્થા
 ચારે ને ચોટે વાટે ને ઘાટે મંકાણી. શિલ
 કારની વર્ષા વરસાવી. રાજપુરોહિતે ધક્કારની
 વાણી ઉચ્ચારી: “કોઈ ન મળ્યું તે સ્વિદાસ
 જેવા અમારને ગુરુ બનાવી આપે રાજકુળને
 કલંકિત કર્યું, સુસોહિયા વંશને લગભ્યું”
 - રાણીએ કહ્યું: “મહારાજ, સાબળો!
 આચાર-વિચાર કર્મ-ધર્મના અનેક નિયમો,
 બંધનોથી બંધાય, પૂરાયા છતાં મન હસવાને
 મોતીને ચારે મળ્યો નહીં. આજ એ
 તમામ બંધનો ફગાવી, ઉચ્ચ-નીચનો બેદ
 ત્યાગી, મુક્ત પ્રાણ-હંસ પ્રભુવક્તિના
 સરોવરમાં સાચા મોતીનો ચારે ચણી રહ્યું
 છે એ ચારે એને, કમકાંડના પીંજરામાં
 કદીએ ન મળત જાલતા એ બંધનો દિવસે
 દિવસે સખત બનત અને અપંગ બનાવત”

— સંવચકર મદાજ જ

મહાસતી (જ્ઞાનકુમારી)

આજે વિશ્વમા લગભગ બે અબજ માણસોની સંખ્યા હોવાનું કહેવાય છે આ બે અબજ માણસોની આકર બે માણસ પણ સમાન આધુનિકતા ભાગ્યે જ ભોવાના મગરો; આ દૃષ્ટિએ ભોવા બે અબજ માણસોની બે અબજ પ્રકારની આધુનિક કશ્ચી શકાય, છતા તે સર્વનાં રહેલો: 'આત્મા' તેા એક જ પ્રકારનો છે. ધર્મ અને સપ્રકાયનો સંબંધ પણ આવેા જ છે-શરીર અને આત્મા ભેલો જ છે. સંપ્રકાયો શરીર સમાન છે અને તેમાં રહેલો ધર્મ આત્મા સમાન છે સંપ્રકાયો ભાક્ષ દૃષ્ટિએ બલે ભિન્નભિન્ન દેખાતા હોય, છતા તેમાં 'રહેલો ધર્મનો આત્મા સમાન જ છે.

દરેક ધર્મ આત્મનિષ્ઠામાથી જ જન્મેલો હોય છે અને ધર્મભાવનું પરમ લક્ષ મોક્ષ નહીં થયેલું ભોવામાં આવે છે. જન્મા, યમુના, સરસ્વતી, ઘઘાપુત્રા, સિધ્ધિ આદિ મહાનદી એાનું ઉગમસ્થાન દ્વિમાલય છે: ત્યાંથી આ બધી નદીઓ નીકળે છે અને લુદેલુદે રરને ધરને પાછી મહાસાગરમા જઈને મળે છે, તેમ આત્મનિષ્ઠા એ ધર્મભાવનું ઉગમસ્થાન છે અને મેક્ષરૂપ મહાસાગર સર્વ ધર્મોનું

મિલનસ્થાન છે. આત્મનિષ્ઠા ન હોય ત્યાં કૌતલકતા અને લોભાવલાસ જ હોય છે, બ્યા ધર્મ હોય છે ત્યાં ઓછાવસ્તા પ્રમાણમાં પણ આત્મનિષ્ઠા હોય છે જ. આત્મનિષ્ઠાવાળા માનવીને જ ધર્મની જિજ્ઞાસા થાય છે અને તેથી તે ધર્મના રહસ્યને શોધવા મથે છે. અત્યના સ્વરૂપને જાણવા પ્રયત્ન કરે છે સત્યનું સ્વરૂપ તેને પૂર્ણ સમલય કે અપૂર્ણ સમલય, પણ તેનો સત્ય સ્વરૂપને સમજવાનો પ્રયાસ હોય છે જ; તેથી જ કહેવામા આવ્યું છે કે આત્મનિષ્ઠામાથી જ ધર્મ ઉત્પન્ન થાય છે

મોક્ષ એટલે જન્મમરણના ફેરામાંથી મુક્ત થવું તે. દરેક ધર્મનું આ સાધ્ય છે તે સાધ્ય પ્રાપ્ત કરવાનો માર્ગ છે શાગ-લેપથી મુક્તિ. શાગ-લેપથી મુક્ત થવા માટે લુલાલુલા ધર્મોએ લુલાલુલા માર્ગ જતાવ્યા છે.

જેનધર્મનો આદર્શ વીતરણતા પ્રાપ્ત કરવાનો છે વીતરણતા પ્રાપ્ત કરવી એટલે શાગ-લેપથી પૂર્ણપણે રહિત થવું એટલે ધર્મનો આદર્શ છે સ્થિતપ્રજ્ઞ સ્થિતિ પ્રાપ્ત કરવાનો. સ્થિતપ્રજ્ઞનું આ લક્ષણ જતાવવા ગીતાશ્લોમા કહ્યું છે કે, વીતરણભયલેપે સ્થિતપ્રજ્ઞસ્તદોચ્યતે।

રાગ, ભય, ક્રોધ જેના નાશ પાગ્યા છે તેને સ્થિતપ્રજ્ઞ કહે છે. ગીતાજીના બીજા અધ્યાયના છેલ્લા શ્લોકોમાં સ્થિતપ્રજ્ઞનાં લક્ષણો વર્ણવવામાં આવ્યાં છે. મહાત્માજી એ શ્લોકોનું દર્શન પ્રાર્થનાસમયે અને વખતે પારામણ્ય કરતા. ઐદ્ધર્મનો આદર્શ બોધિપદ પ્રાપ્ત કરવાનો છે. બોધિપદ પ્રાપ્ત કરવું એટલે પણ રાગ-દ્વેષ- રહિત થવું. આ દૃષ્ટિએ જોતાં જૈનધર્મનો વીતરાગતાનો આદર્શ, ગીતાજીનો સ્થિતપ્રજ્ઞનો આદર્શ અને ધર્મ-પદનો બોધિપદનો આદર્શ—એ ત્રણેય રાગ-દ્વેષથી મુક્ત થવાના આદર્શો છે.

આ આદર્શોને પહોંચવા માટેનાં સાધનો લગભગ સરખા જ અતાવવામાં આવ્યાં છે. જૈનધર્મે અહિંસાહિ પાત્ર મહાત્મતાને વીતરાગતા પ્રાપ્ત કરવા માટેના સાધનો તરીકે દર્શાવેલ છે; વૈદિક ધર્મે તે જ અહિંસાહિ પાત્ર મહાત્મતાને પાત્ર યમને નામે જોળખાવીને ઇષ્ટ સિદ્ધિના સાધનરૂપે બતાવ્યા છે; ઐદ્ધર્મને તે જ મનોને પંચરીલને નામે વર્ણવ્યા છે. આ રીતે દરેક ધર્મના મુખ્ય સિદ્ધાંતોમાં સામ્ય જણાય છે.

ઈસુ ખ્રિસ્તે પણ પોતાના ગિરિપ્રવચનોમાં આવેા જ ઉપદેશ આપેલા છે તેમજે કહ્યું છે કે, 'તું હિંસા કરીશ નહિ; જૂઠું બોલીશ નહિ; ચોરી કરીશ નહિ; સહાયારનો ત્યાગ કરીશ નહિ.'

અપરિમલનો ઉપદેશ આપતા, તેમજે કહ્યું છે કે, 'સોવના કાણુઆથી જીંટને નીકળવું સહેલું છે, પણ શ્રીમંતોને માટે ઇશ્વરી સામ્રાજ્યમાં પ્રવેશ મુશ્કેલ છે' આ રીતે અહિંસા આદિ પાત્ર મૂળભૂત સિદ્ધાંતોનો ઉપદેશ તેમજે પણ કરેલા છે. વેરઝેર ત્યાગવાનું પણ ઈસુ ખ્રિસ્તે ઉપદેશ્યેલ છે

એક સ્થળે તેમજે કહેલું છે કે :

'જો કોઈ તારા જમણા ગાલ પર યપ્પક મારે તો તું તારો ઠાંબો ગાલ તેની સામે ધરજો.

તારો જે તિરસ્કાર કરે તેવું પણ ભણુ કરજો. શાપ આપનારને તું આશીર્વાદ આપજો.'

આ રીતે હૃદયમાં રહેલા વેર, ઝેર અને દ્વેષને પ્રેમથી છુટવા માટે ઈસુ ખ્રિસ્તે પોતાના અનુયાયીઓને ઉપદેશ આપ્યો છે.

દરેક ધર્મમાં રહેલા ભેદા આશયને જોવામાં આવશે તો જણાયે કે હિંસાહિથી નિવૃત્ત થવાનો અને દ્વેષાહિ વિકારોને દૂર કરી, ચિત્તશુદ્ધિ કરવાનો દરેક ધર્મે પોતા-પોતાની રીતે ઉપદેશ આપ્યો છે.

જૈનધર્મે અહિંસા અને અપરિમલ ઉપર ખાસ ભાર મૂક્યો છે. અપરિમલ પર (વશેષ ભાર આપવાના બે કારણો છે એક કારણ છે વ્યક્તિગત આત્મવિકાસનું અને બીજું કારણ છે સામાજિક વ્યવસ્થાનું જે માણસ પરિમલ વધારે એકઠો કરે, ભૌતિક વસ્તુઓનો વધારે અમલ કરે તો તે અવ ભૌતિક વસ્તુઓના અમલના મમતારૂપી દબાણથી તેનો આત્મ વિકાસ રૂધિર્મ જવા પામે છે. એક અમેજ તત્ત્વચિતકના શબ્દોમાં કહીએ તો, 'ધી લેસ આઈ હેવ, ધી મોર આઈ એમ' અર્થાત 'ભૌતિક વસ્તુઓનો અમલ જેટલા પ્રમાણમાં મારી પાસે જોઈએ હોય તેટલા પ્રમાણમાં હું વધારે વિકસિત છું.' કહેવાનું તાત્પર્ય એ છે કે જ્યાં પરિમલનું મમત્વ છે ત્યાં આત્મ વિકાસ યજ શકતો નથી. જ્યાં પરિમલનું મમત્વ છે, ત્યાં જડ વસ્તુઓ પ્રતિ કચ્ચિ કે આકર્ષણ રહે છે; ત્યાં આત્મવિકાસ અટકી વ્યવ છે જ્યાં લોગની અને લોગસામર્થની વાસના છે ત્યાં આત્મવિકાસને અવકાશ નથી

નૈનસૂત્રોમા પણ કુશમાન છે કે મહારાષ્ટ્રથી
 સદ્ધર્મ અને સદ્ગતિ પ્રાપ્ત કરી શકતો નથી
 અપરિબ્રહ્મત પર વિશેષ કાર આપવાનું
 બીજું કારણ છે સામાજિક વિષમતા દૂર કર
 વતુ શરીરની અદર લોહી ફરતુ રહે તો
 શરીર નીરાળી રહે છે, પણ જો લોહી એક
 કેકાલે એકત્રિત થઈ જાય તો ત્યા ગૂમડું યજા
 પામે છે અને પીડા પણ ઉદ્ભવે છે આવુ
 જ પૈસાનું પણ છે સમાજમા પૈસા ફરતો
 રહે તો સામાજિક સુવ્યવસ્થા સચવાય પણ
 જો પૈસા એક વ્યક્તિ પાસે સંક્રાંતિત થઈ
 ત્ય તો સમાજમા વિષમતા ફેલાવા પામે છે
 અપરિબ્રહ્મતના આરાધનથી જ આ વિષમતા
 દૂર થઈ શકે છે તેથી આર્તમંત્ર વિકાસ અને
 સામાજિક સુવ્યવસ્થાની દૃષ્ટિએ અપરિબ્રહ્મ
 ઉપર વિશેષ કાર મૂકવામા આવેલો છે આ
 રીતે જોઈએ તો આવૂમ પડે છે કે સર્વ
 ધર્મ-સ પ્રદયોની અદર રહેવો સિદ્ધાંતરૂપી
 આત્મા તો એકસરખો જ છે

મિન્નમિન્ન સ પ્રદાયે ના કિયાકાકો, વિધિ
 વિધાને કે આચારપ્રણાલિકાઓ કલે ભિજ
 મિન્ન હોય, પણ તેથી ધર્મનું સ્વરૂપ મિન્ન
 થતુ નથી વિધિવિધનોની રચના દેશકાળને
 અનુસરીને ડરવામા આવે છે અને દેશકાળ
 અદર તો તે પણ બદલી શકાન છે ત્યારે
 ધર્મના સુખ્ય સિદ્ધાંતો તો કયાદેય બદલાતા
 નથી, તે તો એકરૂપે હ મેશા રહે છે માલુમ
 પોતપોતાની રુચિ અને પોતપોતાના અધિકાર
 પ્રમણે વિધિવિધાનોનું ભવે પ જન કરે, પણ
 તેનું સ્વય આત્મશુદ્ધિનું હોણું જોઈએ. અત્ય
 શુદ્ધિનું દરેકનું ધ્યેય હોવ તો પછી વિધિવિ
 ધનો જુદા હોવા છતા ધર્મ કે સપ્રદાય
 જુદા થઈ જતા નથી

એક ધરમા બે બાઈમા હોય અને બને

બાઈઓની યોજનની રુચિ મિન્નમિન્ન હોય,
 છતા બનેતુ ધ્યેય હુખાતુસિદ્ધ છે એક બાઈ
 પોતાની રુચિ પ્રમાણે પૂરી ખાઈને પોતાની
 હુખા તૃપ્ત કરે છે, ત્યારે બીજો બાઈ પોતાની
 રુચિ પ્રમાણે રોટલી ખાઈને હુખા શાત કરે
 છે અને બાઈઓ જુદાજુદા સાધનો વડે હુખા
 તૃપ્ત કરે છે, તેમની ભેજનસામગ્રી જુદીજુદી
 હોવા છતા પૂરી અને રોટલીના જુદાજુદા
 સપ્રદાયો રચાતા નથી, તેવી જ રીતે કિયા
 કાક અને વિધિવિધાનેના ભેદથી ધર્મના સુખ્ય
 સિદ્ધાંતોમા મિન્નતા થતી નથી તેથી આચાર
 વિચારોમા મિન્નતા જણાતી હોય તો પણ
 મૂળ ધર્મમા મિન્નતા સમજવી જોઈએ નહી

લીલી, લાલ, પીળી અને વાદળી રંગની
 જુદીજુદી શીશીઓમા એક જ ફૂવા અગર
 નળનું પાણી બરવામા આવે તો બાકા દૃષ્ટિએ
 જોનારને લીલી શીશીમા લીલા રંગનું, લાલ
 શીશીમા લાલ રંગનું પીળી અને વાદળી
 શીશીમા પીળા તથા વાદળી રંગનું પાણી
 જણાયે પાણી એક જ રંગનું હોવા છતા
 શીશીઓના મિન્નમિન્ન રંગ હોવાને લીધે,
 મિન્નમિન્ન રંગનું પાણી જણાય છે, તેથી
 જ રીતે દરેક ધર્મમા એક જ પ્રકારનું શુદ્ધ
 સ્વય હોવા છતા સપ્રદાયોની મિન્નતાને લીધે,
 તે મિન્નમિન્ન સ્વરૂપમા માવૂમ પડે છે
 વાસ્તવિક રીતે સપ્રદાયો મિન્ન હોવાને લીધે
 ધર્મોનું મૂળ સત્ય કાઈ મિન્ન થઈ શકતુ નથી

જુદીજુદી શીશીઓમા મોટી ઠી ભરમ ભરેલો
 હોય અને તેની ઉપર જુદીજુદી ફાર્મસીઓના
 ટેબલ લાગેલા હોય, છતા ફાર્મસીઓની
 મિન્નતાને લીધે, વસ્તુ મિન્ન બની જતી નથી,
 મોટીની ભરમ તો એકની એક જ રહેવાની; તેથી
 જ રીતે સપ્રદાયોની વિગતવાને લીધે સત્યમા
 મિજતા આવતી નથી - [અન ૫ ૧૫૬ મે]

શરીરશ્રમનો મહિમા

ગાંધીજી

“માણસના શુભનના જે ભાગમા તેના આત્મા પર પ્રભુત્વ મેળવવા માટે દેવો અને અસુરો વચ્ચે ધનધોર સંગ્રામ ચાલે છે તેનું નામ કુરસહ.” એવી મિંઝ એવ પી' જ્ઞકસ નામના અગ્રેજ વિદ્વાને કરેલી આખ્યા મેં થોડા વખત પર આ પત્રમા ટાઠી હતી, અને એમણે આપેલા - આકડા પરથી બતાવ વાનો પ્રયત્ન કર્યો હતો કે કુરસહના શાસ્ત્ર અને કળા કેટલાં અધરા છે મિંઝ બર્ટ્રેન્ડ રસેલ નામના ળીજ એક અગ્રેજ હરેક માણસને પુષ્કળ કુરસહનો સમય મળવો જોઈએ એમ માનનારા છે તે કહે છે કે, માણસને દિવસના ચાર કલાક કામ કરવાનું હોવું જોઈએ. પણ એક મિત્રે થોડા દિવસ પર ગાંધીજી જોકે વાત કરતા કુરસહનો પ્રશ્ન એટલે કઠણ છે એ વિષે આશ્ચર્ય બનાવ્યું ને પૂછ્યું.”

“માણસે રાજ આઠ કલાક શરીરશ્રમ કરવો જોઈએ એવો આમત્સ આપ શા મટે રાજો છે? સુખવસ્થિત સમાજમા કામના કલાક ઘટાડીને બે કરવાનું ને માણસને બુદ્ધિ ને કલાની પ્રવૃત્તિએ માટે પૂરતો કુરસહનો વખત રાખવાનું ન બની શકે?”

“આપણે જાણીએ છીએ કે એવી કુરસહ જેમને મળે છે - પછી તે મજૂર હો કે બુદ્ધિજીવી હો - તે એનો આરામા સારો ઉપયોગ કરતા નથી. જિલ્લું, આપણે તો જોઈએ

છીએ કે, નવરુ મન સેતાનનુ કારખાનુ બની જાય છે.”

“ના; માણસ આજસુ નહી બેઠો રહે ધારો કે આપણે બે કલાકની શારીરિક મહેનત ને છ - કલાકની બૌદ્ધિક મહેનત, એવા દિવસના ભાગ પાડીએ તો? એથી રાષ્ટ્રને લાભ ન થાય?”

“એ બની શકે એમ હું માનતો નથી મેં એનો દિસામ કાલો નથી, પણ કોઈ માણસ રાષ્ટ્રને માટે નહીં પણ કેવળ સ્વાર્થને સારુ બૌદ્ધિક શ્રમ કરે તો આ યોજના પડી શકે; સરકાર એને બે કલાકના શરીરશ્રમ માટે સારી પેઠે પૈસા આપે ને ળીનું કામ વગર પૈસે કરવાની ક્ષમ પાડે તો જુદી વાત મેં એ સુદર વસ્તુ થાય, પણ એ એક પ્રકારના શાસ્ત્રના બળાકાર વિના ન બને.”

“પણ આપનો જ દાખવો આપનાથી આઠ કલાકનો શરીરશ્રમ થઈ શકે એમ મેં જ નહીં; આપને આઠ કે એથીવે વધારે કલાક બૌદ્ધિક કામ કરવું પડે છે આપ તો આપની કુરસહનો હુડુપયોગ નથી કરતા!”

“આ ક્ષત્રિયાન કામ છે ને એમા કુરસહ જ નથી રહેતી. દાખવા તરીકે, હું ટેનિસ રમવા જતો હોઉં તો એ કુરસહનો વખત છે એમ કહી શકાય પણ મારો દાખલો લઇને પણ હું એમ કહું કે, આપણે અહ

ક્રતાક હાથપગની મહેનત કરતા હોત તો આપણા મન આજે છે એના કરતા અનત મજા સારા હોત, આપણને એકે નકામો વિચાર ન આવત મારા મનમા નકમ વિચારો કશી આવના જ નથી એમ હું ન કહી શકું અત્યારે પણ હું આવે છું એવું કારણ એ છે કે, મારા જીવનમા બહુ મહેનત હું યારીર શ્રમની કિંમત સમજ્યો હતો "

" પણ જો શરીરશ્રમમા એટલો ભયો યુજ્યુ હોય તો આપણા લોકો રાજના આઠ કવાક કરતા વધારે કામ કરવા છતાં એમના મનની શુચિતા કે સક્રિય પર કશી ટેવોતી અમર યતી નથી એવું શું ? "

" શરીરશ્રમમા ભયી કેગવણી સમાઈ જતી નથી એમ માનસિક શ્રમમા પણ નથી આપણા લોકો ભણ્યા નથી પણ એમને માટે તો એ ગંધ વગર છે ને એનાથી માણસની સુખ વર્તિઓ જડ થઈ નમ છે એ જ મારી સર્વ ક્રિયાઓ સામેની મોટામા મોટી દુરિ યાદ છે એમણે મનુરોના કામને ગમ્યાવેતર બનાવી મૂક્યુ છે એમણી એ લોકોને આનદ પ્રાપ્તિ નથી તેમ એમને એ કામમા કશી રમ પણ નથી એમને જો સમાજના સમાન દરજ્જાવાળા સુરો ગણ્યા હોત તો એમણુ સ્થાન સમાજમા કોઈ વધારે ગૌરવવાળુ હોત આ કશિયુમ ગણ્યા છે સરકુમમા હું માનુ છું, સમાજ આજના કરતા વધારે સુખવસ્થિત હતો આપણો દેશ અતિ પ્રાચીન છે, એના અનેક સંસ્કૃતિઓ ઉદ્ભવી ને લય પાગી છે, અને અમુક સુમમા આપણે કેવા હતા એ નિશ્ચયપૂર્વક કહેવું મુરોલ છે પણ આપણે સાચો કાળ શુદ્ધોની ઉપેક્ષા કરી છે તેથી આપણે આજની દુહાસામા પડ્યા છીએ, એ વિચે જવાયે શકા નથી આજની

ગામડાની સંસ્કૃતિ - એને સંસ્કૃતિ કહી શકાય તો - જાવાનક સંસ્કૃતિ છે ગામડાના લોકો પણ કરતા જુદી રીતે જીવે છે કુદરત પણ એને કામ કરવાની ને કુદરતી જીવન ગામડાની દરજ્જા પાટે છે આપણે આપણા મનુરવર્ગના એના બેકેવ કયા છે કે તેઓ કુદરતી રીતે કામ કરી ને જીવી શકતા નથી આપણા લોકોએ બુદ્ધિ પૂર્વક ને આનદમેર શરીરશ્રમ કર્યો હોત તો આપણે આજે જુદી જ સ્થિતિમા હોત "

" ત્યારે શ્રમ અને સંસ્કારિતાને જુદા ન પાઠી શકાય એમ ને ? "

" ન પ્રાચીન શ્રમમા એમ કરવાનો પ્રથમ ધરેલો તે છે જ નિષ્ક્રમ નીવત્યો હતો શ્રમ વિનાની સંસ્કારિતા, કે શ્રમના દુર્ગુણે ન મજેથી સંસ્કારિતા કર્યા કામની નથી. શ્રમન લોકોએ વિલાધની ટેવ પાઠી ને પલમ વ ધઈ ગયા આપણે દિવસ માત્ર ભખરા વાચવા કે બાપણા કરવાથી માણસ મનનો વિકાસ કરી શકતો નથી એ જો વાચન કર્યું છે તે જોલમા મયેલા કુર સહના વખતમા કર્યું છે, ને અને એનાથી લાભ થયો છે કેમ કે જો બધુ વાચન ગમે તેમ નહી પણ કઈક નિશ્ચિન હોતુથી કરેલું અને એ દિવસો ને મહિના લગી રાજના આઠ આઠ કલાક કામ કર્યું છે છતાં હું નથી માનતો કે મને મગજ ખવાઈ ગયુ છે હું ઘલ્લી વાર રાજના ય તીસ માર્ગવ આવે છું છતાં મે ખમજની જડતા નથી અનુભવી "

" પણ આપને તો મનની આઠી કેળ વણી મજેલી છે ? "

" ના રે હું નિશાળમા ને વિવાયતમા કેવા મરમ બુદ્ધિનો હતો એની તમને

ખબર નથી. ચર્ચાપરિષદની સભાઓમાં કે અન્નાહારીઓની સભામાં કદી બોલવા જેટલી હિંમત પણ મારામાં નહોતી. જન્મથી કંઈ અસાધારણ શક્તિ હતી એમ નહીં માનતા.

સર્વોદય વાણી : - [અનુ ૦ પૃષ્ઠ ૧૫૩ થી આગળ]

આ જ શાત આપણા ડાહ્યા પુરુષોએ કહી છે કે, એક સત્ વિદ્યા બહુધા વર્ધાત।

એક જ સત્યને વિદ્યાન પુરુષો જુદી જુદી રીતે દર્શાવે છે.

આ વ્યાપક સત્ય તરફ જો માનવીની દૃષ્ટિ હોય તો ધર્મો માટે યતા ઝગડાઓ અટકી શકે. સંસારની અન્ય કોઈ વસ્તુ માટે ઝગડાઓ યાચ એ ક્ષમ્ય છે, પણ ધર્મ, જે ઝગડાઓને શાત કરે છે તે ધર્મને નામે જે ઝગડાઓ યાચ છે તે અક્ષમ્ય છે, પૂર્વમાં શું કે પશ્ચિમમાં શું, ધર્મને નામે અનેક લડાઈઓ યયાની ઇતિહાસ સાક્ષી પૂરે છે. શામન કેયોલિક અને પ્રોટેસ્ટન્ટોના સામ્રાજ્યિક અત્યાચારો કંઈ ઓછા ન હતા; નાનાનાના નિર્દોષ બાળકોને, પોતાનો ધર્મસંપ્રદાય ન સ્વીકારવાને કારણે જીવતાને જીવતા બીજામાં ચણી દીધાના પ્રસંગો પણ પૂર્વના ઇતિહાસમાં નોંધાયેલા છે. રાજ્યલોભપતા કે ધનને માટે જે અનર્થો નથી થયા તે ધર્મને નામે યયા છે બિન્નબિન્ન ધર્મોમાં રહેલા વ્યાપક સત્યને જોવાની દૃષ્ટિને અભાવ અને 'પોતાનું એટલું ખરું' એ મનાવવાનો આશ્રય જ તે માટે જવાબદાર છે.

મનુષ્યો બિન્નબિન્ન સંપ્રદાયો અને પધોના ઝગડામાં પોતાની શક્તિને ક્ષીણ કરવાને બદલે, પોતાને જે ધર્મમાં અદ્વા હોય તે ધર્મના સિદ્ધાંતોને આચરવામાં પોતાની શક્તિનો સદુપયોગ કરે તો કેટલા અનર્થો અટકી જાય। મનુષ્યે સિદ્ધાંતપક્ષી નહિ, પરંતુ સિદ્ધાંતસેવી બનવું જોઈએ

હું મારું કે ઈશ્વરે બણી જોઈને એ વખતે મને બોલવાની શક્તિ આપી નહોતી. તમારે બાલ્યું જોઈએ કે આપણાં સમૂહમાં ઓછા ઓછું વાચન મારું છે."

તમારો ધર્મ તમને અત્યંત શ્રદ્ધેય લાગતો હો તો જરૂર તમે તમારા ધર્મના મૂળભૂત સિદ્ધાંત - સત્ય, અહિંસા આદિ સિદ્ધાંતોને આચરે અને તમારા જીવનને તે વડે ઉન્નત બનાવો પરંતુ તમારો ધર્મ બીજા પર લાદવાનો નમં કોઈ અધિકાર નથી. મનુષ્યનું ક્ષેત્ર પોતાના ધર્મના સિદ્ધાંતો બીજા પાસે પરાણે સ્વીકારવાનું નહિ, પરંતુ સિદ્ધાંતો જાતે આચરી જીવનચુકત બનવાનું હોવું જોઈએ.

કોઈ ક્ષુધાતુર માનવી આશ્રવૃક્ષ નીચે જાય અને આશ્રવૃક્ષ ખાવાને બદલે આ આંબો કોણે વાળ્યા, કોણે પાણી પાધું, તેની શાખાઓ કેટલી છે, તેને પાદડા કેટલા છે, તે કેટલા વર્ષે ફળાયે છે વગેરે પ્રશ્નોનો વિચાર કરે તો તમે તેને શું ડાહ્યો કહેશો? ડાહ્યો માણસ તો તે જ કહેવાય, જે આવી પ્રશ્નમાળાની ચૂંચવણમાં ન પડતાં ક્ષુધા શાન કરવાનો પ્રયત્ન કરે. આ જ રીતે ધર્મની ચર્ચા કે જાદવિવાદમાં ન પડનાં, જે ધર્મને આચરવાનો પ્રયાસ કરે છે તે જ ડાહ્યો માણસ છે

કૂવા, વાવ, નદી, તળાવ, સરોવર વગેરેનું પાણી બિન્નબિન્ન કેખાય છે, છતાં માનવીની અને પ્રાણી માત્રની તૃષા એક સરખી રીતે જ તે શાત કરે છે; તેમ બિન્ન બિન્ન ધર્મોના પ્રેમ, ગૌરી, કરુણા આદિ આદર્શો માનવમાત્રને વિકાસ સાધવામાં ઉપયોગી થઈ પડે છે, માટે સંપ્રદાયોના પોતા ઝગડાઓમાંથી ચુકત બની, તેના સત્ય સિદ્ધાંતોને આચરવાનો પ્રયાસ કરવો જોઈએ કેમકે સત્ય સિદ્ધાંતોનું આચરણ જ જીવનને આર્થિક બનાવી શકાયે.

અક્ષય ભિક્ષાપાત્ર

મુમુક્ષુભાઈ

૭

પહેલાં કહી ન પડેવા એવા ભીયણ દુકાળથી આખી શાવરતી, તગરીના પ્રભાજનો 'ત્રાદિ ત્રાદિ' પોશારી રહ્યા હતા. કેટલાય ગરીબ લોકો અન્ન વિના ટળવળી રહ્યા હતા.

ભગવાન ખુદ એ વખતે તે નગરીમાં આવ્યા. તેમણે નગરજનોને ભેગા કર્યા. ભગવાને નગરના પ્રતિષ્ઠિત લોકોને ગરીબ પ્રભાજનોને અન્ન આપી સહાય કરવા કહ્યું. પછી ભગવાન બોલ્યા: “આ પીડિત કેશનો ભાર કોણ લેવા તૈયાર છે?”

બધે નીરવ શાંતિ ફેલાઈ ગઈ થોડી વાર કોઈએ કયો ઉત્તર આપ્યો નહિ. રત્નાકર ચૈક નીચું મસ્તક કરીને કીભા થયા અને ઠીન સ્વરે બોલ્યા:

“ભગવાન, આ બંધકર દુકાળને નિવારવાની શક્તિ મારામાં કયાથી હોય?”

જયસેન ક્ષામંત બિસો યજ્ઞને બોલ્યો: “તથાત્રા! આપ મને બીજી જે કોઈ આગ્રા કરશે તે માથે લેવા હું તૈયાર છું. પણ આ બામતમા હું સાથ લાગ્યાર ॥ મારે જ ઘેર મારા બાગકો અન્ન વિના ટળવળી છે!”

ધર્મપાત્ર નિસાસો નાખીને બોલ્યો: “હે ભગવાન! મારું તે ભાગ્ય જ નિર્માલ્ય છે! મારા વહાણો હજી પાછા ફર્યા નથી. એમાં મારું બધું મોતું બરેલું છે આજે મારી જ દયા ઠીન બની ગઈ છે તે બીજને સહાય કરવાની વાત જ શી કરવી?”

ફરીને બધે નીરવ શાંતિ ફેલાઈ ગઈ ત્યાં તે નત મસ્તકે, નમ્ર પગલે આ કોણ આગ્રા આમુ? સોની નજર એ આગ્રા પર ઠરી ગઈ.

એ વ્યક્ત મૂજતે સ્વરે, મદ બધાજે નમ્રતાપૂર્વક બોલી: “ભગવાન! હું અનાથપિડકની પુત્રી ભિક્ષુણી આખી નગરીને અન્ન પૂરું પાડવાનો ભાર માથે ભરું છું!”

બધા વિસ્મય પામ્યા! અરે, આ તે શી લેલછા? ભિક્ષુકન્યા આટલો અહંકાર કયા બળે દાખવે છે?

ત્યાં તે એ જ નમ્ર અત્રાજ ફરીને સંભળ્યો. ભિક્ષુકન્યા બોલી: “ભગવાન, મારી પાસે આ ખાલી ભિક્ષાપાત્ર છે. આમા બધાની દયા હું માગીશ. ભગવાનની કૃપા હશે તે મારા વિજય થશે. મારું આ ખાલી ભિક્ષાપાત્ર છટોછટ ભરાઈ જ જશે. તમારા બધાની પાસે રાજ સવારે એક એક મૂડી અન્ન લેવા હું ઘેર ઘેર આવીશ તમારા સૌની દયાથી મારું આ ખાલી પાત્ર અક્ષય ભિક્ષાપાત્ર મની જશે અને એ ભિક્ષાપાત્રથી જ આજા જગતને દુકાળ શાંત થશે.”

શુદ્ધિનો પ્રતાપ

આચાર્ય ચાણક્યનો શિષ્ય વસુભૂતિ સન્યસ્ત બ્રહ્મણ કરીને પાટલીપુત્રના સરકારી ગણિકાલયની પાછળ આવેલા દેવ-મંદિરમાં જ રહેવા લાગ્યો. યોગ અને તપની તેણે ધૂમ મચાવી દીધી. તેની સામેનો જ મકાનમાં ગણિકા ઉર્વશી રહેતી હતી. એક પછી એક એમ કરીને કેટલાય પુરુષો તે જ ગણિકાને ત્યાં આવ્યા કરતા, તે વસુભૂતિ હમેશા માળા જપતા જપતાં જોતો હતો. ચારિત્ર્યનો અભિમાની વસુભૂતિ ઘોડોની આવી ખરબાદી જોઈને ખૂબ જ ખીલઈ ગયો. તેણે એક દિવસ ઉર્વશીના હરવાને જઈને કહ્યું, “તું હરશેજ આટલા પુરુષોની દુર્ગતિ કરે છે તે ઠીક નથી, ઈશ્વર તને આની સજા કરશે”

ઈશ્વરના કોપનું નામ સાંભળીને ધર્મભીરુ યુવતી ઉર્વશી ઠરી ગઈ. પોતાની દાસીને સાથે લઈને તે જ દિવસે તે વસુભૂતિ પાસે ગઈ વસુભૂતિએ તેને કહ્યું, “અરે! પાપીણી, આ ખરાબ રસ્તો તુ છોડી શા માટે નથી દેતી? અંતાકાળે જ્યારે યમદ્રોતો તને પકડીને નરકમાં લઇ જશે ત્યારે શું કરીશ?”

ગણિકા વિચારમાં પડી ગઈ તે ઉચ્ચ કુળની વિધવા હતી એક જ વખતની ભૂવના કારણે આજીવિત મેળવવા માટે તેને નાહૂટકે ગણિકા બનવું પડ્યું હતું. જીવવા માટેનો બીલો કેાઈ રસ્તો ન હતો પછી તે શું કરે? વિચારમાને વિચારમાં રાત પડી ગઈ. પણ તેની આંખોમાં ભિંધ ન હતી. “હે ભગવાન! મારું શું થશે? તું જીએ છે કે કેટલી અનિચ્છા હોવા છતાં મારે આ પાપ કરવું પડે છે. એમ થી છૂટવા કેટલો પ્રયત્ન કરું છું, છતાં કેટલી વિવશ છું. સમા કરજે મારા પ્રભુ!” સાચા પશ્ચાત્તાપના આ નિશ્ચાસોની સાથે તેના હૃદયમાં નીકળેલી પ્રાર્થના જગતપિતાના અદૃશ્ય ચરણોમાં પહોચી ગઈ. સવારે અને સાંજે હરશેજ તેની કરુણ વિનવતિ શ્રીહરિની સેવામાં પહોચવા લાગી અને આ બાબુ તેનો ધધો પણ ચાલુ રહ્યો. તે સિવાય તો તેનો જીવનનિર્વાહ પણ અશક્ય હતો.

પેલી બાબુ વસુભૂતિનું બધું ધ્યાન ગણિકાના શ્રાહકોને

ઓગળવામાં અને તેમની રીતભાત સમ
જવામાં જ દેન્દ્રિત થવા કામ્યુ ઉર્વશીના
ધ્યાને ચાહુ ભેદને તેના કોષની મીમા ન
રહી તેણે શાહકોની ગણતરી કરવાનું શરૂ
કયું સવારથી સાજ સુધી મદિરના બારણે
તે શાહકોની રહ જોતો બેસી રહેતો અને
કેઈ શાહક આવે કે તરત ગણતરી માટે
એક પથ્થર ઢપાકીને એક બાહુ મૂકી દેતો.
થોડા દિવસમાં તે એક ચમૂતરો બની શકે
તેમણે મોટો પચ્ચરનો દગલો ધર્યો.

એક વખત એકાદરીના દિવસે પૂજાની
યાગી લઈને ઉર્વશી ત્યાં આવી ત્યારે વસુ
ભૂતએ પચ્ચરનો ધેવો દગલો તેને બતાવીને
કહ્યું, ' તારા ખાખો આ દગલો જો, કેમણી
બડપથી તે નથી રહ્યો છે તારા નરકમાં જવ
અગે હવે જરા પણ શકા નથી પછી જો જે
કે ત્યાં તને દેવો કહે રહ્યા મળે છે.

તે દિવસે ગણિકાએ આસુ બરી આગે
પૂજા કરી ફૂલોના બદલે તેણે પચ્ચારાપના
આસુઓની અજવિ વડે ભગવાનની આરા
ધના કરી અને પછી ભગવાનના ચરણો
પકડાં તે મદિરમાં જ બિસી રહી રોતા રોતા
રાત પડી ગઈ હતી તેના આસુ જ અપકથા
રાત્રીની તરનપથતામાં પ્રસુ અને ઊંડવી

લો આ જીવનથી હવે હું કટાળી ગઈ છું
તારા શરણે આવી છું તારા સંવાય મારુ
બીજુ છે કોણ? ' ને ગણિકાનો કરુણ પોકાર
મદિરમાં ગાજી ઊઠ્યો અને સાથે જ
આવાવેશના કારણે તેની ગતિ બદલ થઈ ગઈ
આવેશનથી તે સુખ થઈ ગઈ.

અધારિશ્વ વસુભૂતએ જોયું કે અમદૂતો
વેશ્યાના આત્માને સ્વર્ગના રસ્તે લઈ જઈ
રહ્યા છે ગણિકાનો આત્મા પચ્ચારાપ રૂપી
અગ્નિમાં બળીને કાચન જેવો અમદૂતો
હતો. અશ્વથકિત વસુભૂતના પ્રેમાથી
ચોસ નીકળી ગઈ થેડીવારમાં તે તેણે
ચેતાને અમદૂતોથી ઘેરાયેલો જોયો કે જે
તેને ઘણા મારીને નરક તરફ ધસડી જતા હતા.

અમદૂતો સાથે તે અર્થ કરવા હાથે
તેમણે તેને કહ્યું કે સન્ધ્યાસીના વેશમાં તેના
આત્મા અશુદ્ધ હતા અને જગી તે પોતે શુદ્ધ
થવાને બદલે બીજાના દોષો જોવામાં જ મશગુલ
હતા. અતુલ વાસનાઓનું દખન કરીને તણે
પેતાના શરીરને અવશ્ય પવિત્ર રાખ્યું અને
પોતે પવિત્રતાનો ઢોગ આહુ રાખ્યો હતો.

બીજાના ખાખનો વિચાર કર્યા કરીને
પેતાના અતરની શુદ્ધિ પ્રત્યે ધ્યાન નહી
આપનારાઓની આ જ હયા ઘાય છે.

'જગન અનાદિ કળથી જીવુ ને જીવુ ચાહ્યુ આથે છે તો
કયરે સુધરશે? એ પ્રશ્ન પૂછનારને ગાંધીજીએ લખ્યુ

'તમારો કાગળ મળ્યો મારો અનુભવ એમ કહે છે કે આપુ
જગન કેમ સરવુ ચાલે તેનો વિચાર કરવાને બદલે આપણે કેમ
સરખ ચાલીએ એ જ કરવો ધટે છે જમત લીધુ ચાલે છે કે સવળુ
એનીયે આપણને ખબર નથી પણ આપણે સવળા ચાલીએ તો બીજુ
પણ આપણને સવળુ જ જણાયે અથવા સવળુ કરવાની રીત જરો
આત્માને ઝોગપથે એટલે શરીરને ભૂલો જવુ અર્થાત શુન્યવત્ થઈ
જવુ જે શુન્યવત્ થયો છે તેણે આત્માને ઝોગપથો છે.'

ધનનો સાચો ઉપયોગ

કનુભાઈ ના. પટેલ

સંત સુક્રિયાન સુરીને યુષ્કારામાં વસતા તેમના કોઈ વડીલ તરફથી વારસામાં એક હબર સોનામહોરો મળી. સંત સુક્રિયાન તો પૂરા ગૌરાગી પુરુષ હતા. છતાં આ ધન પોતાના આખરી સમય સુધી તેમણે પોતાની પાસે સાચવી રાખ્યું.

પોતાનો અંત નજીક આવ્યો છે એવું જ્યારે તેમણે જાણ્યું ત્યારે પોતાના ઝોશીકા નીચેથી પેઢી હબર સોનામહોરોની ચેલા કાઢીને તેમણે પાસે બેઠેલાઓને આપી અને કહ્યું કે આ ધન ગરીબ માણસોને વહેંચી આપજો.

આ બોધને તેમની આસપાસ એકઠા થયેલ માણસો આશ્ચર્ય ચક્રિત થઈ ગયા તેમના મનમાં રહી રહીને એ પ્રશ્ન યોગાવા લાગ્યો કે, “અરે! સ્વચ્છ ઉપર લેશ માત્ર પણ મમતા નહીં રાખવાનો હુમેશા ઉપદેશ આપનાર સંત સુક્રિયાને આટલું બધું ધન પોતાની પાસે કેમ ભેગું કરી રાખ્યું હશે ?”

પાસે બેઠેલ માણસોના મનની વાત સંત સુક્રિયાન જાણી ગયા. તેમણે કહ્યું, “બાઈઓ! તમારી શંકા બરાબર છે. પરંતુ આ ધન મેં એટલા માટે મારી પાસે સંભરી રાખ્યું હતું કે તે મને સંસારની માયામાં ફસાતા બચાવતું હતું. આ ધનના લીધે હું મરણ પર્યંત મારો ધર્મ સાચવી શક્યો છું.”

પોતાની આ વાત લોકો બરાબર સમજી શક્યા નથી એવું જાગ વાથી તેમણે પોતાની વાત વધારે સ્પષ્ટતાથી તે લોકોને સમજાવી. તેમણે કહ્યું, “આ મૂડી મારી પાસે હોવાથી શયતાન મને પોતાના પંજામાં ફસાવી શકતો ન હતો. શયતાન જ્યારે મને પૂછતો કે, “આને શું ખાઈશ ? શું પહેરીશ ? ત્યારે હું જવાબ આપતો. “જો આ ચેલી તૈયાર છે સમજ્યો ને ? તે કહેતો કે, “કેન ક્યાંથી કાઢીશ ?” ત્યારે હું જવાબ આપતો કે, “જો મારી પાસે આ ચેલી તૈયાર પડી છે.”

આમ ધનના ભેરે હું દુનિયાની માયામાથી દૂર રહી શકતો હતો. જોકે મારા પોતાના માટે આ ધનમાંથી મેં અત્યાર સુધીમાં એક પાઇ પણ વાપરી નથી.”

અંત સુક્રિયાનની આવી મહાનતા બોધને બધા માણસોએ તેમને પ્રણામ કર્યાં. એ જ વખતે સંત સુક્રિયાને આ સંસારનો ત્યાગ કરી અવધાના હરબાર તરફ પ્રયાણ કયું.

જ્યારે અંતરની ઉમેદ જાગે છે

[એક આપકર્મી વિદ્યાર્થીના પત્રે]

(૪)

પૂ શિક્ષાભાઈ,
નમસ્તે ત્યાની પત્રિકા મની એ રીને
વિદ્યાભવને મળ્યા જેટલો જ આનંદ થયો

બીજી અડી ઘોડવાતુ જાય છે હવે નાણા
લીડ નહિ રહે એમ લાગે છે ગયા મહિનામાં
મારી એક પરીક્ષામાં મે ૭૨। ચુલ મેગ યા છે
Entrance માં મારા સેકંડ ક્લાસ માર્ક્સ
આળ્યા હતા આમ એક જ માસમાં હું
Higher int માં દાખલ થઈ ગયો છું

ત્યાં હવે શિયાગો આવેલો હશે અહીં
પણ શિક્ષાગો બેઠી ગયો છે ઠીકતુ પ્રમાણ
૪૦ F થી ૫૦ F જેટલું રહે છે પણ મે
શરીરને ઠીક ઠીક કરી કહ્યું છે એક અને
અને ઉરેક્ટીવો ચાલે છે! ધુમ્મસ વધતુ જાય
છે ગર્ભ કાઢી વીસ ફૂટ દૂરની વસ્તુ દખાતી
ન હતી વરસાદ પણ સ ધ પૂરાવે છે ગમે તેમ
હોય પણ હવે હવામાન અને સગાવી શક્યો નહિ

અહીંના લોકોની વ્યામહી સફદ હોવાથી
તે ચોખ્ખા દોષ તેમ જણાય છે, પણ ખરું
જોતા તે લોકો આપણા કરતાય મદદ દોષ છે
દુનિયામાં આ જ વધેલા જણાતા લોકોની
એક બે વાન જે મે લેઈ તે જણાયું

એક વખત હું ટ્રેનમાં જતો હતો ત્યારે
મારાથી દસેક ફૂટ દૂર એક ત્રી એના પાનેક
વર્ષના બાગક સાથે બેઠી હતી. બિલમ્બી ઝીડીને
આળ્યા દોષ એવા જણાતા હતા ઘોડાવારમાં
પેલી સીએ બાગકનું થો-આજો સાફ કરવા
માહતુ-ધારા માહતુ કહું નો જોડું નહિ

ચાતુ ટ્રેનમાં પાણી ક્યાથી લાવે? આપણે ત્યાં
કેટલાક બાગકો લુક વડે રવે સાફ કરે છે
તેમ પેલી સી એ હાથ ઉપર યુક લગાવી બાગ
કને સ્વચ્છ (?) કહું। પોતાતુ મો પોતાના
યુક વડે સાફ કરનારની સખ્યા ઘણી જણાય
છે સ્ત્રી વચ્ચે, ટ્રેનમાં અને મારા કલાસમાં
પણ એકરીએ યુક લગાવી મો કુએ છે,
અને પસંભાથી અરીસો, પાવડર વગેરે કાઢી
મેક-અપ કરે છે

મયા સોગવારે આગ કલાસમાં મારા શિક્ષક
પાસે ચાકરીક ખલાસ થઇ ગઈ ખાસ લખ
વાતુ બાકી ન હતુ પણ જેટલું હતુ તેટલું
પુકે તો કરવુ લેઈએ ને! લાગે વિચાર કર
વાની જરૂર ન પડી જોડું બન્યું ખડીએ
અને આમગીની કલમ! ખાલુ તો કેટલુક
જોવાતું મળે છે અવારનવાર લખતો રહીશ

અખડ કનાઈ-વરા આજ સુધી ચાલ્યો છે
પણ હવે યુણીએ ખૂબવા આવી છે વહેની
તકે By Sample Post parcel-Sea Mail
મારફન રવ ના કરયો જેથી રગમાં કાગ ન
પડે અહીં કયાય રૂ મળતુ નથી
વકન: તા ૧૬ ૧૨ ૫૪ અવિહના પ્રજ્ઞામ
x x x

(૫)

પૂ મહારાજ,
માહર પ્રજ્ઞામ નૂનન વર્ષના તમારા આરથી
વિદ પ્રાપ્ત થવાથી આનંદ આશા વાપુ છું
કે એવી જ રીતે એ જીવન મારે માટે અવિ
રત વઘા જ કરયો સ્વોતમ્ય કૃબકી મારવાથી

લુગનૂનાં પાપોને ક્ષમ યદ્ધં પવિત્રતા પ્રાપ્ત
 માય છે, એવી મારી દૃઢ માન્યતા છે. એ જ
 ઝરણના પ્રવાહમાં ડૂબકી મારી ઠોકું ઊંચું કર્યું
 ત્યાં-મુઠામાંની જેમ માયાવી સુલક આવી પડ્યો.
 માયાનું આવરણ ભેદીને પાર ઉતારવા પણ એ
 જ ઝરાતુ' એક બિંદુ બક્ષ યદ્ધં પડરો. એમા
 નાહવાનો મારો હક ચાલ્યો તો નહીં જાય ને ?

કામ કરવાની બાબતમાં અહીંના લોકો
 ખૂબ જ મહેનતુ અને સ્વાશ્રયી હોય છે.
 મોટા કે નાના બધા જ પોતાનું કામ પોતે
 જ કરી લે એવો અહીંનો ધારો છે. અહીં
 મજૂરી કરાવવી પોષાય તેમ નથી. કલાકે
 બેઠી અહીં રૂપિયાનું મજૂરીનું ધોરણ બાધેલું
 છે. એટલે સંભોગોએ જ અહીંના માલુસોને
 કામ કરતા કરી ઠીકા છે. આ લોકોના પ્રમા
 ણમાં આપણા દેશના વિદ્યાર્થીઓ બહુ જ
 આજસુ બહુવાય. ૯૫ ટકા વિદ્યાર્થીઓ સમય
 પસાર કરવા પૈસા ખરચતા હોય છે નાટક,
 સિનેમા અને હોટલ પૈસાનાં અને સમયના
 કલતખાનાં તરીકે વપરાય છે. અહીંની સ્વા
 શ્રયી દુનિયામાં એકી જીવન ગાળનાર દેશમાં
 આવી શું ઉકાળે ? ત્યાં આવીને સાહ્યગી ન
 શોધે તો શું કરે ?

વિદ્યાલયની તાલીમ અને આ બધામાંથી
 સારી રીતે મુક્ત રાખ્યો છે. અલગત અને
 નવું નવું જોવા બાલુવાની ઈચ્છા રહ્યા કરતી
 હોય છે, એટલે આમ તેમ રખડવાની ટેવ
 પડી છે, પણ અહીં તો તેમ છોડી દેવી પડી
 છે. અહીંનું રખડવાનું ખબ જ ખરચાળ છે.
 અને લાગે છે કે ત્યા પાછો આવીશ ત્યારે
 કેટલુય જોયા વિના આવીશ. જે કે મારો
 રસનો વિષય 'કારખાના' જોવાનું નહીં ચૂકું
 એનું નિરીક્ષણ ન કરું તો મારું અહીં મુખી
 આલ્યું નિરર્થક જાય.

ખીલુ હું ત્યાંના જેટલો ય શોખીન રહ્યો નથી.

અહીં આજ્યા પછી અચ્છી કરેલાં કપડાં પહેર્યાં
 નથી શરૂઆતમાં કેટલાક દિવસ 'ટાઇ' બાધવી
 પડી હતી. તેય છેલા કેટલાક દિવસથી છોડી
 છે. 'નિશાળમાંથી નીસરી જતું પાંચડુ ઘેર' એ
 સોનેરી સૂત્રનો અચૂક અમલ અહીં યદ્ધં રહ્યો છે

વગી કોઈ સાથે બગાડવું એ મારા
 સ્વભાવમાં નથી. સ્વભાવ ગરમ ખરો પણ
 વિદ્યાલયની પ્રયોગશાળામાં એ ગરમીનું કાથું
 શક્તિમાં રૂપાંતર યદ્ધં મધું અહીંના લોકો
 કદી મારામરી કરતો નથી. જરૂર પડે તો
 ગાળાગાળી કરે. પણ એથી એક ડગલુય
 આગળ વધતા, નથી. એકાદ જલુ ચાલતો
 યાય એટલે મામલો થાળે પડી જાય. અહીં
 પરદેશમાં 'કમ ખાના, ગમ ખાના, તમ કટેગા
 એ ગુરબતખાના' એવું સૂત્ર અમલમાં મૂક્યું
 છે. સહીસલામતીનો એ જ રાજભાગ છે
 એમ અને લાગે છે. અલગત વાકની અર્થ
 યાય ત્યારે એમા જરૂર ભાગ લઈ છું. પણ
 એથી આગળ વાતાવરણ ગરમ યાય ત્યારે હું
 તેમાંથી ખસી જાઉં છું.

અંતે દેહી અને દેહની પ્રગતિ યદ્ધં નહીં
 છે. 'એડ બટર અને દૂધ શરીર કરે મજાનુત'
 એ સૂત્રનો પ્રચારક બન્યો છું.

શમનામે પરધર તરે એ ન્યાયે તમારા
 આશીર્વાદથી આ પરધર હિંદી મહાસામર,
 શતો સમુદ્ર, બૂમધ્ય સમુદ્ર, અને એટલેન્ડીક
 મહાસાગર તરી અહીં મુખી પહોચ્યો છે
 અહીંના વિદ્યાસાગરમાં પાર નીકળી સ્વદેશની
 સેવામાં કામ લાગશે એવી આશા છે. લોકોના
 પુલ્કિરૂપી ઓજારને તેજ કરવામાં આ પરધર
 કામ લાગશે તેય ઘણું તેમ કરવામાં પરધર
 પર આશીર્વાદરૂપી પાણી રેલવાની અનિવાર્ય
 આવશ્યકતા રહે છે એના વિના એકલો પરધર
 કલાય ઓજાર પુલ્ક કરે તો નબાર્ - હી. એ જ.
 લંડન - ૧૧-૧૧-૫૩ - અગવિંદના પંચામ

પૂ શિવાભાઈ,
નમસ્તે મારે એક પત્ર એ દિવસ પર મળ્યો
હશે આ પત્ર તમારા પ્રત્યુત્તર રૂપે લખુ છું.

૧ ત્યાથી મોકલાતા ભૂમિપુત્ર અને
દરિદ્ર નિ નિયમિત મગતા થયા છે

૨ આર્થિક મૂંઝવણ એ મહંતની મૂંઝ
વણ નથી, એમ માની હું તેને ખાસ અગત્ય
આપતો નથી બીલ અગત્યના અનેક પ્રશ્નો
વિચારવાના હોય ત્યાં એને આગળ કરવ મા રો
હાયદો! એનો ઉકેલ શરૂ છે અને તે કામ
કરવું 'કરાત્રે વચતે ભૂમી એમ એક વખત
પૂ મહાશયને કહેવું તે આચરણમા મૂકવાથી
ભક્તી આપણી ગુલામ થઈ જાય છે પછી
ગુલામની ચિતા મારે કરવાની હોય કે ચેકની!
સમગ્ર કેમ સાચવવી તેની ચિતા ગુલામ કરે

મુખદુ ખ એ મનવું કારણ છે એમ
અનુભવ ઉપરથી લાગે છે મારી સાથે મારા
એકત્રે મિત્રો મહિને પછી રૂપિયા કમાય છે
હું એમનાથી થો ધા ભાગવું કમાઉં છું છતાં
મને કંઈ દુ ખ નથી લાગતું ત્યારે એ
બિચારા જેવી સ્થિતિ ભોગવે છે તબિયત
પણ મારા કરતા સારી છે, પણ મન એ જ
મનુષ્યના બધનમોક્ષનું કારણ છે એ તુરત
તુમારે આ જગત ચાલે છે

આજકાલ મારી નિએરીમા નીચે મુજબ
સિલક છે કુમરના અક્ષયપાત્ર, આનહનો
કુવારો, ગમે તેવા સન્મેઓમા મરત રહેવાનું
માનમય ન અને વતવાને પોતાના કરવાની
બદ્ધ જડીયુડો

વળી આજુ બધું જાણ્યા પછી General
knowledge અને (Common-sense) (માણ)
આછાવત્તા પ્રમાણમા હોય જ એની ખ સ
નોંધ લવ ની જરૂર નથી

ઉપર જણાવી તે બધી કાચી ધાતુઓ
ખાણમાથી નીકળી ગુનિયાદી તાલીમના કાર
ખાનામા ગઈ ત્યાં એના પર પહેલ પડ્યા
પોવિશ યદને હવે જે તે રનરૂપે પ્રકાશવાનો
પ્રયત્ન કરે છે કેઈ પહેલમાથી દિવેલના
કોડિયા જેટલો પ્રકાશ નીકળે છે તે કોઈમાથી
વીજળીના ઊંવા જેવો અગડળાઈ બહાર
પડે છે

ઉંધાર પાસે આગલનો મહાસાગર ભરેલો
છે પછી વખન ડૂમકા ખાઈ જવાય છે પણ
એકદરે નાવડી ઠીક ઠીક ચાલે છે

આ બધામા અગત્યની વાત અભ્યાસની
સાથે સાથે પરદેશી ન યદ જવાય તે પસ
સતત ચાંદ શખવું જ રહુ

વિદ્યાર્થી મિત્રોને એક અગત્યની વાત
ચાહ કરાઈ તે છે આ દેશની જ વાત અહી
બિચનીચને ભેદ નથી નાનામોટાના વાડા
નથી ડીઓનું મહંત નથી કારખાનાનો હંતર
રૂપિયાનો પગારહાર મેનેજર હોય તે કાર
ખાનામા ઝાડું વાળતો હોય અનુભવી અને
હાથમા કળાવાળા કમાય છે ત્યારે ડીઓવાળા
શક્ષ મારે છે સે જ વરજ સુધી દુરજિયાત
કેળવણી હોવાથી બધા ભણે છે પછી મોગ
ભાગના નેહરી ધષો કરે છે. એવું શિક્ષણ
શાશ-કોલેજમા મગવું હોય છે અહીની
શાશમા રજિયાનું પેડું નથી પણ યત્રવું
અક છે આટલો જ દેર છે આખો
દેશ એક કારખાનું છે પરદેશી કાચો માલ
ખરીદે છે એને પાકો માલ પરદેશ પહોંચાડે
છે આપણે ત્યાં પૂ શિવાભાઈ કાતવામા
ઝડપ માગે છે તેમ અહી પણ કામમા
ઝડપની પહેલી જરૂર પડે છે ઝડપ ન હોય
તો આ દેશમા રોજી રાગે મુરકેલ યદ
જાય મોન કાનજ જેવું જ અહીનું આઠ

કલાકનું કામ હોય છે. 'Work while you work, and play while you play' એ અહીંનો જીવનસિદ્ધાંત છે તેથી જ આ દેશ આટલો બધો આગળ વધેલો છે, જે દિવસે આપણા દેશમાં આવું થશે તે દિવસે અમેરિકાથી કે કયાયથી સીખ માગીને અનાજ કે પૈસા લાવવો નહીં પડે

દેશના હાડકા ભરાયેલા આજસ નામનો રોગ કામના જ-જોકરના આપ્યા વિના ટળે તેમ નથી એટલે જ, 'કામ કરો કામ કરો' એ જૂઠાં શિક્ષણ વિના દળદળ પૂટીને નહીં. રેલિયો કાતવાની જરૂર એટલા માટે જ લાગે છે કે તે નજીક જણાતુ છતાં સતત બગૃત માગી લેતુ એક કામનું પ્રતીક છે એમથી ખાદી નીકળે છે એના કરતા મહુરવની

ચીજ એ છે કે આજસ એના ઉપર રોજ થોડો ઘસરકો કર્યા કરે છે કૂવા પરના પથ્થરને દોરડાનો રોજનો થોડો ઘસરકો વખત જતા કાપી નાખે છે તેમ એ સુદર્શન ચક્રનો થોડો થોડો ટચકો વખત જતા આજસને ખખેરી નાખવામાં ફળભૂત થાય તો નષાઈ નહીં શરત એટલી જ એમાં નિયમિતતા આવવી જોઈએ

આમ રેલિયોનો પેમામ આપવા જેટલો હુ અધિકૃત તો ન જ ગણાઈ છતાય અહીં એની મારા પર થતી અસરો મે જણાવી છે ખીલા પર એની કેવી અસર થાય તો તે તેની માનસિક ભૂમિકા પર આધાર રાખે છે અતમા ત્યાં વહેલી તકે આવી જઈ ભારતમાતાના ચરણો આપતો થઈ જઈ એવી આશા રાખુ છુ — અરવિંદના પ્રણામ

ખાદી શા માટે? [અનુ ૧ ૧૨૮ થી અનુ] સાચી સાગળી જન્મ્યાની આપણી ઢવા તીમા આપણે દસ આઝાદ થયો છે એ આપણુ સદ્મામ છે આપણા અર્થતંત્રને સુવ્યવસ્થિત કરવાનું કાર્ય આપણા ઉપર આપણુ છે આ લેણે લાવિ પેટીને એ રીતે દોરની જોઈએ કે તેમના કદવમાં સ્વદેશ ભિમ નથી સાચી લાગણી જન્મ

તેમના કદવમાં ખાદી પ્રત્યેનો પ્રેમ આપણે પ્રમથ વવાનો છે લાવિ પ્રર્મ આજદી કેરી રીતે પ્રાપ્ત થઈ તે ઇતિહાસમાંથી સીપરી પરતુ એ પહેલા દરેક દેસ્યાધન માટે ખાદી એ રોગીની ગરજ સારે છે, એ સન° ૧૫મ તેમને સીખવા દે. ખાદીને કોઈ પણ રાજકીય પક્ષ માથે સંબંધ નથી પરતુ એ તો ગરીબોનું જીવન છે.

[ખાદી શા માટે પહેરની, તે પાછળ શુ ધ્યેય છે તે સમજવતો આ લેખ ઈન્ડુલાનભાઈ શાહે ખાસ 'ધ્યાગબાપુ માટે તૈયાર કર્યો છે
 મુ બાઈમાં તા ૧૯-૭-૫૪ થી ખાદી અને માથોથોગનુ એક એપોગીઅમ ખુટતુ મુકાયુ છે, જે મધ્યસ્થ સરકારની દેખરેખ નીચે રહેશે. મુખાઈ જેવા શુદેરમાં આવા જીવનમાં ખાદી ન પહેરનારા પતુ ખાદી ખરીદ અને પહેરે તો ગામડાના લાઈ બહેનોને જરૂર પ્રોત્સાહન મળે
 આશા છે રેલિયાખારસના ચાનુ થયેલા પર્વમાં આ લેખ મનનીય થઈ પડશે.]

રૂપાવન

સૌરાષ્ટ્ર રચનાત્મક સમિતિના પ્રમુખ પુ. નારણદાસભાઈ ગાંધી યોગ્ય દિવસ રૂપાવનમાં રહી અહીં મધ્યાહ્ન ઉત્તર તથા તેલવાળી યોજના અને કેટલીક મહત્વની સૂચનાઓ તેઓની પાસથી મળે.

'રૂપાવન'માં એતીકામ માટે શ્રી ભગુભાઈ વીરાભાઈ કુટુંબ સંકલિત રહેવા આવી ગયા છે અને તેની જમીન તે સાથે કુઆરાળ એને જેની યજ્ઞ કાંઠે એવી જમ્યા જ ન હતી. પશુ મને વધુ મહેનત પડી આર વીમા જમીન તેતીને કાચક તેવારે કરેતી તેથી આ વર્ષે એતી મહેનત પડી હાલ કમોદર્શનુ વાવેર કહુ છે અનાજ અને શાકભાજી અને અમારે જૂનાગઢ શહેર ઉપર આધાર રાખવો પડે છે ભવિષ્યમાં સરકાર પૂરતું અનાજ બધા મળી ઉત્પન્ન કરી શકીએ એવો પ્રયત્ન છે શ્રી ભગુભાઈ અને વિવાદીઓના ઉત્સાહ છે એટલે એનું ગુણ જ પરીણામ આપશે. વરસાદ પશુ સારો થશે છે.

હાથકામળ વિભાગમાં મે વિવાદીઓ તેવાર ઘર્ષ ગયા છે અને એ વિષય કીક આડવારો છે હજી સાધનોની ખામી છે થોડી આર્થિક મદદ મંગે તે વધારે સારી જાનના કામગો બનાવી શકાય અમરા આ પ્રવલનમાં બધા આદક બહુઓની મદદ હમુકુ હુ થોડી નકરો અકી બનેલા હાકામગો. પરનીકમની શરૂ થઈ છે, પશુ સાધનોની ધારી એમવંદા થાય તેા ટૂંક સમયમાં સેને હાથકામળની આટલિ મોકે તવાની અવરથા થઈ શકે.

આ 'માનવી' શ્રી સિદ્ધાઈ 'નિષ્ક' અને શ્રી કુખ્યતાસ રાવળી રૂપાવનમાં જોડાયા છે શ્રી 'અનિષ્ક' મહા ગૂજરાત ગજક મહાળક મની અને મારા ગજકાર છે. હાકાની વિરાધ રિશ્તિમાં અમાર અમારોતી અનેક મુશ્કેલીઓ હોય છે આવા કેટલાય

નવજુવાનોની શક્તિ પૂરી તકના અભાવે સમયના પ્રવાહમાં એવેની આશાએ વહી જતી હશે. રૂપાવનમાં આવા જુવાનોના દેવનો ઉપયોગ કરી શકે તેા કેવુ સારુ. પશુ હજી તેા રૂપાવનની બાલ્યાવસ્થા છે બાળક ટીઆતા અધકાતા આલતા થીએ તેમ હજી અપજ્યા પ્રધાનો અમને આ જગતમાં વધુ તે વડુ ગીઆતા અધકાતા એવા ધવલે છે. એ એંગીમાથી પમાર થયા પછી પશુ તેઓ રૂપાવનની જરૂરિયાત સરીકરે તેા એક આદર્શ, સરકૂતિ અને કનાન ધામ જવડી હસ્તીમાં આવે.

દેશની સરકૂતિનું મુદ્દા તેની કલા ઉપરથી નીકરે છે રૂપાવનમાં પ્રવેશતા જ સૌરાષ્ટ્રની સરકૂતિના દર્શન થવા જોઈએ એને મૂત' સ્વરૂપ આપવા આપજ્યા મદિરે આપજ્યા કલાત્મક ઉલોમો, આપજી રીતમાનો આપજું સાહિત્ય વગેરેના સરો ધન મટે પૂરી કુટું હોવી જોઈએ.

આ વિચાર એ આપજ્યા પ્રધાનો અને પ્રજા સરીકારે તેા કેટલાય દેશવેના કલાકારોની મજિનેા ઉપયોગ થઈ શકે.

અત્યારે, રૂપાવનની મયાંના જોઈ કલાકાર બહુઓ માટે એક જ વિચાર મનમાં રચા કરે છે તેઓ કવાની મૂળી પૂલ અને કરે પશુ સાથે સારો હાથપજને જામત રાખવા તરપર રહે, કતા અને અમને સુખમ સમવચ થાય તેા આ વિષય પરિ-રિશ્તિમાં સામનો કરવાની શક્તિ આવે કતા તેા એકથી નિસિકાપૂર્ણી જીકરમે તેન કરી શકે છે, એ શક્તિનું કામ માટેને પ્રેમ જામત કરવામાં રૂપાવન થકુ જોઈએ. હાથપજની અપગતા જેટલી વધશે તે'તું મન પ્રામન રહેશે અને વડુ સર્જન કરવામાં એ પૂરક થશે. પશુ આ અમ સમજપૂર્વક થવે.

નોંધએ નવી તર તે માત્ર વૈતરુ થઈ પડે
 સાપાસો (ખાજિન) થી 'ખ્યારાખાપુ'ના એક
 નાદક શ્રીમતી પુબખાખલેન લાખો પત્ર લખે છે તેનો
 કેટલોક ભાગ નીચે આપુ છું

'ખ્યારાખાપુ' મને Air Mail થી મળે

એવી વ્યવસ્થા કરશે. આ દેશ વિશે મને થોડું
 જાણવાનું મન થઈ જાય છે ગરીબાઈ અને શ્રીમતી-
 તાઈ અને અડી છે લોકો હિંદ અને ગાંધીજી પ્રત્યે
 ખૂબ જ માન ધરાવે છે ધણા પૂજ્યભાવથી તેઓ
 ગાંધીજી વિશે મને અનેક પ્રશ્નો પૂછે છે અને કહે
 છે "ગાંધીજીના પુસ્તકો વાંચી અમારા જીવનમાં
 કેવું સરકારો રેડાય છે એમની વાંચીથી અમારામાં
 અજબ એતનનો સચાર થયો છે સત્ય અને પ્રેમની
 અગાધ શક્તિના દર્શન અમને એમથી થયા "

સામાન્ય માણસના દિલમાં પણ ખાપુ કેવા
 વસી ગયેના છે તેનો એક બીજો દાખો નોંધ -
 હું ગાંધીજીના દેશની છું એમ જાણી એક અપરિચિત
 બાઈ મને આનીને કહે ગાંધી તો મારા તારખ
 હાર છે મારામાં ધણા અવગુણો હતા ચોરી પણ
 કરતો હતો એ બધું એમની અત્મકથા વાંચી એમનાં
 નયનો સાંભળી મારી આખ ઊધડી અને ઝોડ્ય
 અને આજે હું સાચો માનવી બન્યો છું

ખાપુના સ્વરૂપ વચ્ચે અનેક યુગો સુધી અમર
 હી જશે ખાપુની સાથે રહેનારા તેમની અત્યંત
 નિકટ જવાનું ભાગ્ય પામનારા અને આ વિશ્વમાં
 ખાપુને આદરનારા સૌ કોઈના કાન પર આવા વચ્ચે

અનેક વાર અધ્યાયાં હશે! કેટલાં ગણ્યા ગણ્યામાં એ
 વાસો કરી બેઠાં હશે! અનેક કોલેઝમાં કેટલાં
 વિરતનાં જીવનમાં એ માસ રુધિર અને આત્મા બની
 ગયા હશે! એ વિરત વિલ્પિતિઓ તરશે અને તારશે

મિ પોયારીસને ત્યાં આજે પાની દત્તી, તમારો
 પત્ર સૌને વચાવ્યો રૂપાયતનની બધી પ્રવૃત્તિએ
 પાછળ તેનો મુખ્ય આદર્શ જનતામાં લોકોપયોગી
 કલાનો પ્રચાર કરી સામાન્ય લોકોનાં જીવનમાં પણ
 સુરુચિ અને આનંદનું સિમન કરાવવાનો
 છે તે સમજાવ્યું આ બધું જાણી તેઓ
 આનંદ પામ્યા અને 'રૂપાયતન'ને ખૂબ ખૂબ
 અભિનંદન પાઠવ્યા છે 'રૂપાયતન'ના કાર્યમાં
 મદદરૂપ થવા તેઓ અતુર છે એ સરકારની ખૂબ
 ખૂબ પ્રવૃત્તિ થાય એવી શુભેચ્છા ફરારી છે આ
 બધું મિત્રોનાં નામ તમને જણાવું મિં મારકોસ
 મિં ગી ટન મિં નુર્ષિસ મિં એએ, મિં પોયા
 રીસ અને ડાં લેમરથેઈજ મિં પોયારીસે તમારો
 માસ આભાર માન્યો છે

ગારાગના એ સાપાસોમાં આવેના નિગામએ
 પત્રનું છે એમાં વસતા સત પ્રોતાવીયો
 ગાંધીજીના પરમ ભક્ત ડે રેમના વિશે ૧૫
 જી લખીશ

ગાંધીજી અને તેમના આદર્શને વરેલી સરકાર
 તમે દૂર દૂર વિદેશમાં કેટલો પ્રેમ રા, તેના માય
 વિશે જાણવાની ફેલવી ઉત્સુકતા જે ને
 નિખાલસ પર દૂકમા ધાડ કરી જા છે

અનુક્રમણિકા

૨૦ જાન્યુઆરી ૧૯૫૪

	૪૪		
૧ આ એટને થા	મદાદેવ દેસાઈ ૧૪૪	૧ અદાપ બિદાપાત	નવજાઈ ૧૫
૨ પુષ્પરમરણ	૧૪૫	૨ ગુલિનો પ્રતાપ	૧૫
૩ ખાદી શા માટે	ઈન્દુલાલ હી શાહ ૧૪૬	૩ ધનનો સાચો ઉપયોગ	૫૨૬ ૧૧
૪ પ્રજ્ઞા, ધમ	અનવર આગેવાન ૧૪૮	૪ એક વિદ્યાર્થીન પત્રો	૧૧
૫ સર્વોદય વણી	શ્રી ઉજ્જવળ કુમારીજી ૧૫૧	૫ રૂપાયતન	૫૫૬ ૧૧
૬ શરીરશ્રમનો મહિમા	ગાંધીજી ૧૫૨	૬ રૂપાયતન	૫૦ ૧૧

અમૂલી સેવામાં વૃદ્ધિ કરી છે એ કોઈ આત્માર્થી આ પુસ્તક અવરજ
વાચે એવી જાવામણ કર્યા વિના છેવટે રહેવાતુ નથી — મુ ૦ ૩૦

મરુકુંબ

મથુરાદાસ ત્રિકમલ

કથરોચ ઉપર લખેલો આ શ્રેણી તેને અંગેના પુસ્તકોના વાચન,
તથા તેના અલભ્યુભવ અને નિરીક્ષણને પરિણામે લખાયેલો છે એમાંથી
કથ અંગે અનેક માહિતી તથા એની સારવાર માટે વ્યવહાર સૂચને
પણ મળે છે ક્રિ. રૂ. ૧-૦-૦ ટપાલસ્વાનગી ૦-૫-૦

અસહકારનો નિવાર મથુરાદાસ ત્રિકમલ ક્રિ રૂ ૦-૮-૦
ટપાલસ્વાનગી ૦-૩-૦

આ નાની પુસ્તિકામાં લેખકે તટસ્થ નિરીક્ષકની દૃષ્ટિથી અસહકારના
ઉદ્દેશ્ય અને તેના વિકાસના તબક્કાઓ આલેખ્યા છે

‘ધ્યારાખાપુ’

‘ધ્યારાખાપુ’ દર અંગ્રેજી મહિનાની ૩૦ મી તારીખે પ્રસિદ્ધ થાય છે એટલે તે
મહિનાનો અંક ચાલુ મહિનાની બીજી અથવા ત્રીજી તારીખે મળાયે.

વાર્ષિક લવાજમ રૂ ૯ છે બ્રહ્મદેશ માટે રૂ ૭ા અને પરદેશ માટે રૂ ૮
અથવા શિ ૧૨૭ છે

‘ધ્યારાખાપુ’નું નવું વર્ષ દેવુઆરીની આખરમાં શરૂ થઈ જાન્યુઆરીમાં પૂરું
થાય છે વચ્ચેથી ચતા નવા માહકોને વર્ષની અરૂઆત (દેવુઆરી) થી જ
માહક ગણી મગદ થયેલા અંકે મોકલવાની પ્રથા છે

મગદ તારીખ પછી દસ દિવસમાં અંક ન મળે તો ટપાલમાં લખાઈ કર્યા પછી
જ કાર્યાલયને જણાવવું. માહકોએ પોતાનું નામ-સરનામું ૨૫૦૮ લખવા, સાથે
માહક નંબર અવરજ લખવો જોઈએ

લવાજમ મનીઓર્ડરથી મોકલવું બી. પી થી મોકલતા અંકે મોકા મળે છે
‘ધ્યારાખાપુ’ની સાહુ આવૃત્તિ ન્યૂઝપ્રિન્ટ ઉપર છપાય છે. ખાસ આવૃત્તિની
ચોડીક નકલો રૂપાયતનમાં બનેલા હાયકાગમમાં છપાય છે ખાસ આવૃત્તિનું
વાર્ષિક લવાજમ દેશમાં રૂ ૮ વિદેશમાં રૂ ૧૦૭ અથવા શિ ૧૬

આઠ આના મોકલવાથી નમૂનાનો અંક મોકલવામાં આવે છે.

તત્ર અને અવસ્થા અંગેના સહાયા પત્રવ્યવહારનું સરનામું.

‘ધ્યારાખાપુ’ કાર્યાલય, રૂપાયતન, જૂનાગઢ, (સોરાષ્ટ્ર)

आरिचिप

वर्ष-७

सं. ५-७

संपादक: नवीन गार्धी

उपाध्यायन प्रकाशन, जनागठ

ગ્રંથાવલોકન

ઓરતા : લે. પન્નાલાલ પટેલ; પ્ર. ભારતી સાહિત્ય સંઘ લિમિટેડ, ગાંધી રોડ, અમદાવાદ; કિં. ચાર રૂપિયા.

‘મજેસા છવ’ અને ‘ગાનગીની લવાઈ’ જેવી સ્મરણીય નવલકથા આપનાર, પન્નાલાલ પટેલે નવલિકા ક્ષેત્રે પણ સરસ કાળો આપ્યો છે. ‘ઓરતા’ એમનો, નાની મોટી સત્તર નવલિકાનો, સાતમો સંગ્રહ છે. દક્ષિણ ગુજરાતને બાદ કરતાં, ગુજરાતના આખ્યજીવનને સાહિત્યમાં ગૂંથી લેવામાં એમણે અપૂર્વ દક્ષતા દાખવી છે. આ સંગ્રહની નવેક વાર્તાઓ આખ્યજીવનની જ છે, અને એમાં પન્નાલાલની વાર્તાકલા વિશેષ જગમગી છે. ગામડાનાં જીવનાઇને હૈયે ચઢેલાં, રસમસ્તીમાં ડૂબેલાં, અધડતાં અને મનમોગ કરી લેતાં રસ-મસ્ત યુવાન-યુવતી એનાં મુખ્ય પાત્રો છે. તેમંબ સ્ત્રી પાત્રોના કસોટી, અલસડપણું, ખાસ તરી આવે છે. ‘ઓરતા’ની પાત્ર ‘ગોળાં મીઠાં નીર’ની રતન, એ યાદ રહી જાય તેવાં તેજસ્વી સ્ત્રી પાત્રો છે.

ધણી સાથે અધડો કરીને છેવટે ‘લુગડાં વોરવા’ નીકળેલી નેચરે પાછા ફરતાં ધણી માટે ‘વઢાણુ ઝાપ સિગારેટ’ અને ‘મસાનેદાર પાન’ ખરીદી જતી દીવાળીનું પાત્ર પણ મોહક છે. આ વાર્તાનો અંત તો, સુંદરમ્ની પેલી બહુ જવાબેલી, ‘જોશકા’ વાર્તાના અંતને જુદી રીતે સહારી આવે છે. ‘વળગી રહેલાં’નાં પેલાં આધેડ ઉમરનાં કારમી જૂખથી પિડાતાં અતિશય કંગાલ સમકુળિયાંને બચરવાળ, છાકરાંઓને ઐડુતોને ત્યાં કામે મૂકી અનાજ લાવી તે વેચીને એકમીજી માટે સાડયો અને શેપાર્ક સાવતાં પતિ પત્નીનો દાખપલ્યપ્રેમ મુખ્ય કરે તેવો છે. આ વાર્તાનો અત્કારિક અંત સ્મરણમાં મૂકી ગયેલી એક વિદેશી વાર્તાની યાદ તાજી કરે છે જેમાં ગરીબ દંપતી, વર્ષમાં કે છંદરના દિવસે બને એકમીજીને ભેટ આપવા વિચારે છે. પત્નીના સિરકેશ ધણી સુંદર અને લાંબા હોય છે માટે પતિ તેને મગેશ પારિતોષકમાં કાંઈ વસ્તુ વેચીને તેને માટે વાળના શયુગારની મીજ ખરીદી લાવે છે, જ્યારે પત્ની પોતાના શિરકેશ વેચીને તેનાં નાણાંમાથી પતિ માટે ભેટની મીજ ખરીદી લાવે છે.

‘અજબ રસ’, ‘પાલવના પાટે’, ‘નાદાન છોકરી’ વાર્તાઓની નાવિકાઓ સ્ત્રીસ્વભાવના જુગ જુદા પાસાઓ સચોટતાથી બતાવી જાય છે. આથે વ, આ સંગ્રહની તરી આપની વિશિષ્ટતા, કૃતવાંક સ્ત્રીપાત્રો જ છે. પુરુષપાત્રોમાથે, ‘પીવીનું પડીકું’નો નાવક, ‘નાદાન છોકરી’નો અનગારી, ‘ધરનો નંબર’નો ખાટ પાવારી, સારી ઝાપ પાડી જાય છે. ‘જાત-કળા’ના દરજીકાકાના પાત્રને યોગ્ય અવમાજ મળ્યો હોત તો તે વિવેશ ખીલ્યું હોત. પણ મૂળે, વાર્તાનું વસ્તુ ખામ નવું ન હોઇને, એની શક્યતા શંકાસ્પદ ગણાય.

‘નવો નુરખો’ અને ‘દરવાજો ત્રિનુતિ’ એ લેખકના સ્વાનુભવનાથી સળંગેલી વાર્તાઓ લાગે છે. પહેલી-માં લેહી વેચવા માટે પ્રથમ ભારે ઉઢાપોઢ જગાવનાર પોતે જ, લેહી વેચવા માટે ડેરી તાલાવેલી બતાવે છે તે સરસ દર્શનાયુ છે. ત્રીજામાં ધર્મદા હોસ્પિટલ જેના ધોળા દારથીમાં, જ્યાં ભારેભાર માનવતા અને સદ્ભાવની આવરેષકતા છે, ત્યાં તેના સંપૂર્ણ અભાવ સાથે કેવી ઠંડી કૂરતા અને ઉપેક્ષા રવાં છે તે સહજ કદાશને આશરે લાઇને પન્નાલાલે કુશળતાથી આવેષ્યું છે એમાં, કથાહિતિએ ‘નવો નુરખો’ વધારે સારી છે.

આઝદી-પ્રાપ્તિ પછી થ જદલાવેલી પરિસ્થિતિમાં પણ સરખારી નોકરોમા લાખ-રસ્વત કેવી ખાતુ રહી છે તે ‘ધરનો નંબર’ વાર્તા કડી જાય છે જૂની નોકરશાહીના ઉડેર જેવા. ખાંટ પટવારી અને રીઠો ગામેની, આખ્યજીને પાસેથી ‘ભવ બિન પ્રિત ન હોત યુસાઈ’ એ ન્થાથે, કેવી કુશળ થી લાંબ પાડાવે છે, અને મ મજાને પશુ સાથે આજીજી કરીને આવે છે તેનું આવેખન મરસ છે. શહેરીજીવનની વાર્તાઓમાં, મુકાબલે પન્નાલાલ ઓછ ખીવ્યા છે એમ તો લાગે જ છે.

योगस्थः कुरु कर्माणि सङ्गं त्यक्त्वा धनंक्षयः ।
सिद्धयसिद्धयोः समो भूत्वा समत्वं योग उच्यते ॥

पारिजात

विद्वेदात्मनात्मानम्

वर्ष ७ ... [३० - अक्टोबर - १९५४] अंक ७३

श्रवणं श्रुत्वा त्वत्प्रसादात्
 हृदयं त्वत्प्रसादात् श्रवणं श्रुत्वा
 त्वत्प्रसादात् श्रवणं श्रुत्वा
 त्वत्प्रसादात् श्रवणं श्रुत्वा
 त्वत्प्रसादात् श्रवणं श्रुत्वा
 त्वत्प्रसादात् श्रवणं श्रुत्वा
 त्वत्प्रसादात् श्रवणं श्रुत्वा
 त्वत्प्रसादात् श्रवणं श्रुत्वा

श्रवणं श्रुत्वा त्वत्प्रसादात् हृदयं त्वत्प्रसादात् श्रवणं श्रुत्वा
 त्वत्प्रसादात् श्रवणं श्रुत्वा त्वत्प्रसादात् श्रवणं श्रुत्वा
 त्वत्प्रसादात् श्रवणं श्रुत्वा त्वत्प्रसादात् श्रवणं श्रुत्वा

[माधीन्ये अने सुरदेवनी हृदयसाधनाय अनुशीलन कर्तुं भासि]

બાપુના પત્રો

'હું સર્વોચ્ચ ઈશ્વરની' વાત કરું છું મારા વિચારો વ્યક્ત કરવાની સગવડ ખાતર હું ઠંડું કે હું એને માનતો નથી, એ ઈશ્વર મનાય છે. એક લોકો સામાન્ય રીતે માને છે એવો, જે લોકોની સેવા કરે છે કેટલીક વાર બહુ જ સારી રીતે, કદાચ એમને મનની શાંતિ આપીને આવે. ઈશ્વર હસ્તી ધરાવતો નથી. પણ એવો ઈશ્વર જેની સેવા આપણે સૌએ કરવાની છે તે હસ્તી ધરાવે છે. આપણી હસ્તીનું અને આપણે જોઈએ છીએ, તે સૌનું એ જ મૂળ કારણ છે " ટાઈસ્ટોયની આત્મકથામાથી ઉપર પ્રમાણે ઠાણે એક લાઠીએ બાપુને પૂછ્યું " આમાંથી આપ કયા ઈશ્વરને માનો છો ? હું તો ખીજને માનું છું અને એ માન્યા પછી પ્રાર્થના વગેરે બાહ્યાર બધી નકામો થાય છે '

એ સવાલના જવાબમા બાપુએ લખ્યું " મેં દોનો ઈશ્વરનો માનતા છું, જિસકે પાસસે હમ સેવા લેતે હૈ, ઝોર જિસકી હમ સેવા કરતે હૈ એસા તો હો હી નહી સકતા કિ હમ સેવા કરે ઝોર કિસી પ્રકારકી સેવા ન લેવે લેકિન દોનો ઈશ્વર કાલ્પનિક દે ઉસકે નજદીક તો વહી ચીજ સચી દે જે ઈશ્વર સમમુખ હ વહ કલ્પનાતીત દે. વહ ન સેવા કરતા દે, ન સેવા લેતા દે ઉસકે કિમે કોઈ વિશેષજી બી નહી દે ક્યોકિ ઈશ્વર કોઈ બાલ વ્યક્તિ નહી દે લેકિન વહ હમારે ભીતર હી દે. ઝોર ક્યોકિ હમ જનને નહી દે કિ ઈશ્વર કિસ તરફસે કામ કરતા દે, ઉસલિમે કલ્પનાતીત શક્તિકા સ્મરણ કરના હી ચાહિયે ઝોર જી હમને સ્મરણ કિયા વૈસેહી હમારી કે પનામમ ઈશ્વર વૈદા લુઆ અતમે ખાત વહ દે કિ આસ્તિકતા શુદ્ધિકા પ્રયોગ નહી દે વહ શુદ્ધા હી ખાત હે શુદ્ધિકા સહારા બદુત કમ ઈસ ખાતમે મિત સકતા દે ઝોર જી હમને ઈશ્વરનો માના તમ વિશ્વકો વ્યવહારકી ખાતકા ગ્રગા પૂટ જતા દે, ક્યોકિ પીછે હમકો માનના હોગા કિ ઈશ્વરકી કોઈ કૃત બગેર હેતુ નહી હો સક્તી દે હસસે આમે નહી જ સક્તા ડ

આચાર પ્રથમે ધર્મ :— સુન ઠાણીને એનું રહસ્ય એક બાઈએ માગ્યું એના જવાબમા લખ્યું ' આચારનો અર્થ કેવળ બાલ આગ છે અને બાલઆવ વખતોવખત બદલાઈ શકે છે આતર આચાર તો હ મેશા એક જ હાય, એટલે કે સત્ય, અહિ સાદિને વળગી રહેવું' અને તેને વળગના બાહ્યાર જ્યાં જ્યાં બદલવા પડે ત્યા ત્યા બદલી શકાય આચાર પ્રથમ ધર્મ છે, એનું શાસ્ત્રમાં કશું છે એમ કહીને કે માનીને આપણે કોઈ વસ્તુને વળગી રહેવાની આવશ્યકતા ન હોય સસ્કૃતમા મુકામેલા બધા વિચારો કાઈ શાસ્ત્ર નથી. માનવધર્મશાસ્ત્રને નામે ઝોળખાનો પ્રથ પછી ખરેખર શાસ્ત્ર નથી શાસ્ત્ર પુસ્તકમા લખાનેહી વસ્તુ નથી એ જીવતી વસ્તુ હોવી જોઈએ તેવી ચારિત્રવાન જાની કે જેના વચન અને વર્તનમા મેળ છે તેનું કથન એ આપણું શાસ્ત્ર અને એની દીવાદાંડી આપણા દાયમા ન હોય ત્યારે આપણે પોતે જ સસ્કાર પામ્યા હોઈએ તો આપણને જે સત્ય લાગે તે આપણું શાસ્ત્ર '

જાનકીનાથ સહાય કરે જખ

તુલસીદાસ

[જાકેને ભગવાન ઉપર અનન્ય નિષ્ઠા હોય છે
ભગવાનનું એવું નિષ્ઠાપૂર્ણ કરણ જ લોકને સૈધી
મોટામા મોટા સહાય છે. ભક્તોએ પોતાના અનુભવોથી
એટલું તો સિદ્ધ કરી જગતને બતાવ્યું છે કે જે માણસ
કૃપણી સહાયની પાછળ પડવાને બદલે સૌના કર્તાકર્તા
એના પરમાત્માનું શરણ લે તો જરૂર અશક્ય એવી
વાતને પણ શક્ય થયેલી જોઈ શકે. તુલસીદાસ આ પદમાં
અર્પીતા ઉદાહરણો આપી આ વાત દર્શાવે છે.]

જખ

જાનકીનાથ સહાય કરે જખ । કેવલ શ્રિગણ કરે નર તેરે ॥ ૧ ॥
મૂરજ, મગસ, સોમ, જૃગુમુન । છુવ અરુ શુરુ વરદાષક તેરે ।
રાહુ કેલુકી નાહિ મમ્પત્ત । સંગે શાનીવર હોલ ઉવેરે ॥ ૨ ॥
કૃષ્ણ દુરાસન વિમલ દ્રોપદી । ચીર ઉત્તર કુમલ્લર પ્રેરે ।
મદિ સહાય કરી કરુઆનિધિ । જાકે ગયે ચીરકે માર થનેરે ॥ ૨ ॥
નરખમે નાજ્યો પરીક્ષિત નજા । અધિક્યામા જમ અરુ પ્રેરે ।
ભાલમે મરુહી કે અથા । તા પગ ગણકા ઘરા મેરે ॥ ૩ ॥
મદિ સહાય કરી કરુઆનિધિ । તાકે જનતમે ભાગા પડેરે ।
સ્વરંરી મતલ મુખદારી । તુલસિદાસ અજ્ઞનકો યેરે ॥ ૪ ॥

રવિરાંકર મહારાજ

લોકો સહેરોમાં પૈસા પેદા કરવા-સુખ મેળવવા નામ છે. ત્યાં પૈસા પેદા કરે છે ને પુણ્યદાન કરે છે-ઉપવાસ કરે છે. માત્ર પૈસા પેદા કરવા નહિ પણ સુખી સાચા માણસ યવા લોકો સહેરોમાં આવે છે, છતાં સહેરોના ગીચ માળાઓની કે આપણી ગેલીઓની દશા જુઓ! એ સુધારવી જ પડશે. આપણને કેમ જીવવું તે આવડતું નથી. ગરીબ છીએ એટલે નથી આવડતું એમ નથી. યુરોપિયનો જીવું પર ધાસ ને વાસના મકાન બાંધે છે. બહુ જ અવસ્થિત, સુધડ, સગવડ અને સ્વચ્છતાવાળાં એ મકાનો જોઈ આપણે ખુશ થઈએ છીએ. એ લોકો પૈસાથી નહિ પણ શરીરમથી ગોઠવે છે. કચરાને તેઓ શત્રુ માને છે. માખ, મચ્છર ન આવે તેવું ધ્યાન રાખે છે. બધા શાંતિથી જીવે છે. જ્યારે આપણે બાહુ કરીને રહીએ છીએ પણ જીવવું કેમ તેનો વિચાર કર્યો નથી. તે રીતે વર્ત્યાં નથી ને ન વર્તવાનું દુઃખ કે સ્વપ્ન પણ નથી. દુઃખ બોગથીએ છીએ પણ તે આપણા અગાનનું જ કારણ છે.

માળાઓમાં પાણીની ટાંકી હોય છે, ત્યાં મોરી, વાસણ ધોવાની રીત વગેરે જુઓ જનજમા બેસતા પણ આપણને આવડતું નથી! એ બહુ બળવાયતું જોઈએ. આને છોકરાં-મોટાં ગમે ત્યાં બેસે છે. ગરૂર આપું કરાઈ જાય તેના વિચાર જ નથી કરતાં આજુબાજુ ક્યાં બગડવું ન જોઈએ ને

બીજો બેસનાર-હસતો હસતો બેસે એમ સાફ રાખવું જોઈએ; પણ આપણે ખીલ્યોનો તો વિચાર જ કરતા નથી. જીવનની આ જ મોટામાં મોટી કુટુંબ છે. છોકરાં બગડે તો સહુ માળાપોનો ધર્મ છે, બહેનોએ પણ જોઈ આવવું જોઈએ, ને બાળકોને બરોબર સચવા આપવી જોઈએ બધા વિના ચાલશે પણ આ શીખ્યા વગર નહિ ચાલે. વાસણ ધસાય ત્યાં ગંદકી થાય. આ બધું વગર પૈસે સ્વચ્છ રાખી શકાય. અમેરિકામાં એક ૫૫ બંગી નહીં દેખાય. કોઈ પણ માણસ કચરો-બરોડો ગમે ત્યાં નાખી શકે નહિ, ધૂંકે આવે તો ૫૫ કાગળમાં યુકી નાખે ને પછીથી પીપમાં નાખી દે, નહિ તો રૂમાલમાં ધૂંકે, પછીથી ધોઈ નાખે. રસ્તે ધૂંકે નહિ. આપણે તો સરસ યુર બીંત પર ધૂંકીને રેલો ઊતરતો જોઈ હસતા હોઈએ છીએ! મુબઈની કોર્ટમાં ૫૫ જે આવું જોઈને મને દુઃખ થયું. ત્યાં ધૂંકાય નહિ એનું ભોટોને જાન જ નથી. કચરો કે બગડો ગમે ત્યાં ન નાખવ. પરદેશમાં તો એ બધુંકર યુનો ગણાય છે. પરમ પીપ ટાંકણવાળાં હોય. કાંકરીનું પીપ જુદું, કચળોનો ડબ્બો જુદો, સડી ગયેલાં રૂબા-સાક-સાકનો જુદો એમ જુદા-જુદા ડબ્બા હોય ને ભગઈ જાય એટલે મુનિસિપાલિટીના ડબ્બાઓમાં નાખી આવે તે પણ જુદા જુદા હોય. સડી ગયેલાં સાક-સાક વગેરે માટે જુદો ડબ્બો. જેના ઉપર કુચ

વડીનરેલ હોય એટલે તે ઉખ્ખાની વસ્તુ કુચ્છરને ખવ-
 ડવવામા કામ લાગે કામ ગમેા ડખ્ખો ભુદો, એમાથી
 નવા કામળા બનાવે. ખાતરમા કામ લાગે તેવી
 સ્ત્રીઓ ભુદો ડખ્ખો આમ ભુદાભુદા ડખ્ખામા
 નાખવાનુ. દાકલુ ન દાકે તેવો દક યાવ

ખાતરજ્વાની ચાલ દરેક વાળીને સાક કરે એને
 આપણે દનકે ક્ષેત્રીએ છીએ તે કતવાને ફુનિરામા
 કોઈ ખીલ ન જ હોવા જોઈએ એમા ધુન્નત
 છે, પ્રતિભા છે બધા માણસ સરખા જ છે
 છેકરે ગુરુ થયુ હોય તો મા ન હોય ત્યા સુધી
 પુરુષ જોઈ રહે પણ સાક ન કરે કાનલુ કે એ
 કલકુ કામ માને છે, તો સ્ત્રીને કલકુ કામ કતવાનુ
 લખી આપેલુ છે જે દેમે તે કરી ને એમ જ
 થયું જોઈએ

ત્યા આટલા ઝ કુવાળા નહિ રેજ મહા ધોવાય
 એટલે કચરો એક માણુ આવી જાય ને જુજ માણસો
 એકઠા કરી ને ત્યા જુડુ નોકો ના હોય જુજ
 માણસો કરીડ ધિપતિ હોય ને ઘોડર રાખી કલે
 તેટલો પગાર હેય તો જ નોકર ને કમીએ રહે બધા
 ધનવાન ધરેમા સ્ત્રી રસાઈ કરે પુરુષ વાસણુ ધસી
 નાખે ગરમ પાણીમા ધોઇને વહીને મૂકી કે
 આપણે ત્યા તે સ્ત્રીને સ્વચ્છતાનુ યન અ પુત્રુ
 નહિ ને સ્વચ્છતાનુ કામ તેને સાપનાનુ હોય છે,
 માટે વિચાર કરીએ અહી બધાને એકસાથે કેટલ ને
 કંડુ મોને રહેનાનુ હેય છે બધા બગદા પડવા જ
 ન દે તો ગદેર ને આગો કેટલા સુદર રહે। બધ
 કામગે કચરાલા દગલા પડવા હેય છે સંદિવાર
 કેવળ સાક કરે કેલુ વાગે મારુ કરી જાય તો
 એની પછળ તરન વેરીએ ને આખે દી મુગધ
 જાઈએ આપણે સ્વચ્છ રહીએ તો જાણકો પણુ ત
 શીમે આપણે સ્વચ્છતાને લાખ લખીએ ને છેક।
 એને પણુ શાખનીએ જપાએ ષદર દિવસ-મદિને
 નેમા થઇને વિચાર કરવો જોઈએ રહીએ ત્યા
 સ્વ-જના જોઈએ-અતિ સ્વ-જના જોઈએ એના
 નિવસો કરવા જોઈએ જાણકોને આથી મોગી
 કેળવણી મળશે ધર્મને જદાને પણુ આજે આપણે
 દુર્મધમા વીએ છીએ ગીચ રસ્તીમા રના વચ્ચે

રેવા કાઠી બીજના પત્ર જમાડવાની મદી કુટીય છે.
 એછી વસ્તી વખતના જમાનામા કદાચ મુંદર દરી,
 પણુ અજે તો જમાનો જદાજાઇ ગયો છે અને એ
 જુની જાલ વિનળી કુટન થઇ પડી છે ધર સાક
 કરીએ છીએ પણ જાસીય રીને નહિ ૧૯૧૮મા
 નડીઆદમા ગાંધીજી માટે દાક્ષ ખાતા પહેલા પાણીમા
 ધોઈ સાક કરવાની હતી મને કહેનુ નહિ પણ મે
 કહ્યુ 'હાલે જાપુજી ધોઈ અનુ' સાક એ કહીમા
 મળુ ૧૩૧ વાલકીમા દાક્ષ નાખી મળુમાથી પાણી
 લઈ નિતારી જાપુજી માટે હતી એને બીજવાર
 ધોઈ. જાપુ તો જોઈ જ રહેવા હું તો મનમા પ્રમી
 યતો હતો કે મારા હાથે જ પુત્રુ કામ થયુ મે
 તમને આપવા માડી તો કહે 'શુ કયુ' મે કહ્યુ
 'ધઈને સાક કરી જાપુજી કહે 'ધોઇ લા યો કે
 જગડી લા યો' મારી દાક્ષ તે તે જગડી ધોતા
 પડેના ને હાથ ધે મા દતો' મેલા હાથે તે ધોઇ
 હાથ મેલો છે કે એખખો છે તે જોનુ જોઈએ તે
 જોનુ હોય તો પાધુમા ડીપા ખાડી જો। ત્યારે
 કે સ્વચ્છતાની દષ્ટિ સંખખો, એમ વાસણુ ધસતા
 ધમતા એને સહેજ સખખાથી ધમધમ કરીએ અને
 પછી જે સમાવર્થા એમા હાથ ને પરસેવો લાદતા
 હે. એ ને જ સમાવર્થી વાસણુ સાક કરીએ તો
 સ્વચ્છતા રેરી

એક વખતે જ પુજી-આદતના દત્તા આણુ દ
 રેશને રૂનને વાર હતી કેટલાક સબ ધી કરીને
 કરડિયો જ પુજી માટે લવેન પૈશા સબ ધીએ કરી
 ધોઈ પછી પરીનાવાળા સમાલથી સાક કરી
 જાપુજીએ કહ્યુ 'અરે લલા માણસ, રેરી ધે ધને
 પરીનાવાળા સમાલથી પછી ત્યા જમાડી।' પશ્ચિ
 મના શેકોને સ્વચ્છતાને રાખ ॥ આપણને તેની
 જરૂર છે ન શીખનુ જ પડશે. માડીમા રોશને
 ખઈ જ શુદ્ધિએ-કચરો નાખીએ અને ખીજા બેમ
 નારનો પછળ આવનારનો આપણે વિચાર જ
 કરતા નથી અહાલ હવે કાંઈની જ પ મે.
 આપણુ માટે-અ પણુ છેકડાએ માટે પણુ કાની જ
 પડશે સ્વચ્છતા શાખી તેવા નુદર કળ બાગય
 જ જોઈએ

છાકરાઓને મા શીખવે છે પહેલાં બોલતા તેથી તે માનુષ્યાવા ગણે બોલે, છુકું બોલે તેણે માનુષ્યાવા માતા બોને તેવું ધરમાં છાકરાઓ શીખે છે તેથી છાકરાઓ માટે પણ ભાષા બોલતા વિચાર કરવો જોઈએ. શબ્દ એ બહુ કહેવાય છે માથું જાય પણ શબ્દની પ્રતિષ્ઠા ન જવી જોઈએ. શબ્દની પૂજા કરવી તેને મુખાધારી પ્રતિષ્ઠિત બનાવવી જોઈએ એનો સત્કાર કરવો જોઈએ. કોઈને કુ ખ ન લાગે તેવા શબ્દો બોલવા જોઈએ ને બાળકોને પણ શીખવવું જોઈએ માતાની માફક પિતાની પણ ફરજ છે એક વખત કુ એક સુરિસમ ભાષને ત્યાં ગયેનો તેઓ જીન્યુએટ છે તેમને ત્યાંથી કુ નીકળ્યો ત્યારે તેઓ વળાવવા આયા એ કથું

જરૂર નથી।' તે કહે 'તમારા સારુ વળાવવા આવતો નથી. છાકરા પર તેના સત્કાર પડે માં આવું છું. તેઓ શીખે તે માટે આવું છું આ પણ કોળવણું આ પાયાની કોળવણી ક ગાંધીજી મહેતા તે જીનિયાદી તાલીમ છે પાયાની કોળવણી મા ને બાપે - બેઉએ દેવી પડશે આપણને છે તેની જળ કોને વધુ આપીશું ને તેઓ નરી પ્રભને એથી વિશેષ આપશે નિશાળોમાં ભાષા સિવાય કોળવણી હોતી નથી, એટલે બધાએ કૌળધામા ને માળ મા સહુ સુખી રહે, બધાને મદદ થાય તેમ કરવું જોઈએ. બધાની જોળખાણુ રહે તેમ કરવું જોઈએ. સુદર રીતે-સ્વ-જ રીતે જીવી શકીએ એમ કરવું જોઈએ

આપણી જૂની દતકથાઓમાં ચમત્કાર થવાની વાતો ધણીનાર આવે છે આપણા ગામડાઓના ઠાકુજનો પાસેથી આવું ધણુય જાણવા હજી મળે છે એવીજ એક સાવલેથી આ વાત છે /

કાશીવિશ્વનાથના મદિરમાં એક સમયે સિવરાત્રીના દિવસે આકાશમાંથી સાનાને યાજી ઊતર્યો! તેમા લખ્યું હતું કે, 'જેનો પ્રભુ પ્રત્યે સાચો પ્રેમ હશે તેને તે મળશે.' કાશીરાજે હંદેરે પિઠાવી બધાને એકઠા કર્યા અને સાચા પ્રેમીઓને બહાર આવવા કહ્યું એટલે પ્રથમ એક શાસ્ત્રીજી આવ્યા અને બોલ્યા કે, "હું હ મેશાં રત્નાલિખે કે રુ છું. અને દર્શન કર્યા પછી જ જોજન લઉ છું, માટે મારા હાથમા યાજી આપે. યાજી હાથમા આવતા જ પિતૃજનો યંદ મેયો! શાસ્ત્રીજી શરમાઇ ગયા પછી રાજા પોતે આવ્યો અને બે ત્યો કે, "મે સોનાને કળશ સાચા ભાવથી યજાવ્યો છે અને સિવરાત્રીએ સાચા ભાવથી દર્શન આપ્યો છું રાજાના હાથમા યાજી મુક્તા સોદાને દેખાયે તેથી તે પણ શરમાઇ ગયો પછી એક મોટો શેઠ આવે અને તેણે કહ્યું, 'જળાધારી મે બધાવી છે નવિ આરસ અને રૂપિયા મે જડાવ્યા છે અને હું હજારો ગાઉથી પ્રેમથી આવ્યો છું માટે યાજીને અધિકારી રૂ જ છું તેને યાજી આપવા પણ તેવા જ હાલ થઈ ગયા એવામા પાસેના ગામડાને ખેડૂત ધણુ દિવસથી દર્શન કરવા ઇચ્છતો હતો પણ વૈસાને અભાવે અને ખેતીના કામને લીધે આવી જ શકતો નહિ; પણ આજે મહા મહેનતે યોગ વૈસા બચાવી આવ્યા માટે ભાથું બાધી ચાલ્યો આવતો હતો રસ્તામા આવતાં જુને તરસે પીડાતો એક ગરીબ માણસ પડેનો હતો કોઈ તેનો ભાવ પૂછ્યું ન હેતું કારણ કે બધાને સોનાને યાજી લેવા હતો તેથી દરિદનારાણુને કોણ પૂછે? આ ખેડૂતે પેલા કુ ખી ગરીબ માણસને લોઠામાંથી પાણી પાઈ પોતાની પાસેનું ભાથું તેને ખાવા આપ્યું અને પાસેની ધર્મશાળામા તે તેને મૂકી આપ્યો, પછી તે ખેડૂત કાશીવિશ્વનાથના મદિરમાં ગયો. મહાદેવજીની પૂજા કરી તે બહાર નીકળ્યો ત્યારે કોઈએ મરકરીમા ક્યું કે "આ મહાદેવને ખરે બકત છે માટે આને યાજી આપે. એમ કહેતા જ પૂજારીના હાથમાંથી યાજી સરકી ગયો અને પેલા ખેડૂતના હાથમા તે સુવણું રંગે ચળકવા લાગ્યો! સાચી, ગળ અને પૂજારીને આશ્ચર્ય થયું અને સર્વ કોઈ ખેડૂતને ધન્યવાદ આપવા લાગ્યા!

પરનિદક કોકાલિય

એક વખતે ભગવાન મોનમ શુદ્ધ આરાતીમા અધ્યાક્રમિકિના જ્યેતના રામમા વિદાર કરના દતા ત્વે કેકલિય ભિન્નુ એમની પાસે આવી અભિનાદન કરી એક તરફ ખેસી ગયા. મેકા જોઇને એજે વાતવાતમા કહ્યુ 'ભતે સરિપુત અને મોગલનાન પાતી છે, પાપી ઇચ્છાએને વસુ થયા છે કોકાલિના મુખે પરનિદાના આવા રામો સામળી ભગવાન શુદ્ધે કહ્યુ કોકનિય આવુ ન બેયો। સારિપુત અને મોગલનાન પ્રથે શ્રદ્ધા રામે તેઓ શીલવાન છે

ભગવાન શુદ્ધના આ વચન છતા કોકાલિને ફરી એ જ કહ્યુ 'ભતે મને આપના પર શ્રધ્ધા છે અને હુ પ્રસન્ન છુ પચુ સારિપુત અને મોગલનાન પાપી છે, પાપી ઇચ્છાએને વર્ષીખૂત થોના છે ભગવાન શુદ્ધે કોકનિયને ફરીવાર પહેનાની જેમ જ પ્રયજ્ઞાવથી સમભાનો। ત છતા ત્રીજી વાર પચુ કોકલિને સારિપુત અને મોગલનાની નિદા કરી ભગવાન શુદ્ધે ફરી પ્રિમભાવથી સમભા શુ કે નારે આમ ન બેલવ જોઇએ

આખરે કોકલિય ભગવાનને નમસ્કર કરીને ચાલ્યો ગયો ઘોડીનારમા જ એના શરિરે સરસન જેવી ફા જીઓ ફૂગી નીકળી એ ફાલ્લીઓ ધીરેધીરે વધીને મગ ચુક્યા મોરન યગિયા જતી અને આખરે તે ખૂબ જ ઘોડી પહોને ફૂગી ગમ્મ અને તમાથી વેલી અને પા વહેવ શમા આખરે એ જ શોભથી પોકાઇને કોકલિય જુ કુ પચો

સારિપુત અને મોગ નવ માટે કુચિન વિચાર શખવા માટે કોકલિય ફરતિ પાપીને પદમ નમના નકમ્મા ગયો ત્યા એને અનેક પ્રકરની શારીરિક વાતના ભોગ્યવની પડી

ભગવાન મોનમ શુદ્ધ પેતના નનથી કોકાલિની ફિલિત નાપીને વિષુએને બેધ આપના કહ્યુ જે નિદાખોરની પ્રસાસા કરે છે અને જે પરાસનીવ હોવ તેની નિદા કરે છે, એ મેટથી પાપ કરે છે, અને એ પાપને કારણે એને સુખ નથી મળતુ જુમારમા થવા સર્વસ્વના વિનાસ કરના વિષેય નુકશાને સતા પ્રથે હેવભાવ ગામવાથી શાપ છે જે માલુસ નિર્દોષ શુદ્ધ નિર્મળ પુમને હોવ કે છે એનુ તપ સામા પપને કેરલી ધૂળની પેટે એના મેકા પર જ પડે છે

જે અશ્વદાણુ છે બીભને દાન આપી સરને નથી, કોઇથી વાન નથી મામળતો: ક જુમ છે મુગથી નેર છે અને લની છે એ રામોથી બીભ એની નિદા કરે જે

એ માટે માલુસ પોતાના શપજવનમા સારા કાપ કમવા જોઇએ પ્રમદ ન કરવે જોઇએ પવિત્ર અને પ્રિયભારી રહેતુ જોઇએ, સતો વરર મન અને વચનથી સવમ રાખવે જોઇએ ('સુવનિપાત' માથી)

शाही में झूठी

‘अजुम’ वालीडी

जैमनी सेवा अथे मे दिव
सना समय अप्पु करी छे
अने गतिना समय अथ ५
माटे रात पडता छे अने

अलीश दअरत उमर पासै
जर्मने डेटनाक नोकोमे पोताना
प्रातना पहीवटदार सधद भिन
आभिर विरे इरियाद करी के

तेयो मवारमा भोडे लगी धग्माथी जहार नीकणता
नथी, रात्रिना समय जैमना धरे जर्म कोध जूम
भारे छे तो जवाण पखु देता नथी अने भदिनामा ओक
दिवस तो भिसकुस ज धरनी जहाग नीकणता नथी

आ इरियाद सांभगिने अनीशुने धखु आक्षय
थयु कारखु के सधद भिन आभिर जेवा जनसेवा
वृत्तधरी माखुम नोकोनी सेवा जगनवाभा गेदरकारी
हाभवे जे तेमना मान्वाभा आवे तेम नहोतु जना,
इरियाद थर्म जेटने तेनी तपास करवानी तेमनी
जवाणारी छनी सधने त्या हाजर कववानो तेमजे
दुकम करी सधे हाजर थया जेटने अनीशु दअरत
उमरे ते नोकोने पोतानी इरियाद रजु कववानु
जखुवाणु

लोकोमे पहेनी इगियाद रजु करी के तमना
पहीवटदार सवारमा भोडे लगी धग्नी जहार नी-
णता नथी

अनीशुमे पूठकु मरद नमारी रासे जेने।
गो जवान छे ?

‘पुदाना सोगहा हु आ वात जहेर करवा
भ्रिछतो नहोतो पखु हवे नाछुठके मारे जेने जहेर
करवी ज पडशे सधे भिन आभिर कहेवा माडयु

नात जेम छे के भाग धरमा काध नोकर आकर
नथी जे अमने धरना काभेमा मरद करे मारा
पली जेके दाथे धरना अथा काभेने पहेली वगी
शके जेम नथी जेटने माटे रोज मवार के हु लोट
गुड छु, अभीर तैयार करे छु अने रोटना जनातु
छु अने त्वार पजी हाथ मे घोछने जे लोकोनी
मेना करवा जहाग नीकणु छु

पजी पेवा नोकोमे जीश इगियाद रजु करी के
रात्रिना समय जैमना धरे जर्म कोध जूम भारे छे
ते जे जवाण पखु देता नथी

अनीशुमे पूठयु आनो रो जवाण छे
मधुद ?

मधुद जवाण आये। “दशमन जेम छे के

नीसेवाना कामथी परवारी जउ छु अने नमाज पथम
पछी मारा अटजाहनी हजूरमा हाजर थर्म जउ छु
पछी पेवा नोकोमे जीश इरियाद रजु करी के
भदिनामा ओक दिवस तो जे धग्नी जहार नीकणत
ज नथी

अलीशुमे पूठयु माभगे छे ? आ सेकेशु
भी रखा छे ?

सधद कथु या अलीशुन मुरनेगीन ! (हे भस्म
मेना अलीशु) मारी प से पहरेखा छे जे सिवाय
पीलु कोध कपडु नथी के जेथी जे कपडा मेवा
थाय के तरत हु पीलु जहनी लध शकु वणी के
गधम पखु नथी के जे मारा कपडा घोछ आया करे
जेटना माटे जवारे मारा कपडा मेना थध जय छे
त्वारे तेने उतागिने हु जने ज घोछ नाथु छु
पजी जे यकाध जय त्वारे पाळा पहरेने जहार
नीकणु छु अने जे काभमा ज दिवसने भोगे जग
पमार थध जय छे

सधदना जे जवाभो माभगी अनीशुने धगे ज
अनद अने सतोष थये।

जे पजी दअरत उमरे सधद भिन अ भिर उपग
जेक दअर सेनाभहारे मोकली अने जेमाथी पे न नी
जइयातो पूरी करी सेवानु कडेनाणु जेक दअर
से नामडोर जेध तेमना प नी यथा पुश थया अने
भेना लाग्या हवे अ पजे जेक गुलाम अगी नवे
जेधे जे जेथी आपजे माधेथी धग्-कामने जे ज
जरा दणवे थाय

परतु सजिद कथु जे धनो जेन थी प।
नारे उभरे ग आपजे केम नदी मीजे ? न ते जेने
उपयोग आपजे जेना लोकोनी सेवा अथ ? करीजे
जे आपखु क ता पखु अगीण अने दानमम द
तेमना प नी पखु जेवा नेक अन विरुग हिसना दना
के तरतज गज थध गया

पजी मरद भिन आभिर जधी सेना भरे ?
विधवाओ पन मे अने उगीमेने जरे ती दीधी

જ્યારે અંતરની ઉમેદ જાગે છે

[એક આપકર્મી વિદ્યાર્થીના પત્રો]

(૭)

શ્રી મનમોહન,

નમસ્તે. પ્રત્યુત્તર અને યત્નિકા જાને મળ્યા. આનંદ. વગી નિયમિત મોકલવાનું નક્કી કર્યું તેથી સુખ થયે.

હવે અહીંના અભ્યાસ -

- ૧ અભ્યાસ
- ૨ આયોજના
- ૩ શ્રોત્રોની રહેણીકરણી.

સાહાજ્ય માસના વસવાટ પછી હવે ફાવી ગયું છે આવા ઠંડા યુગમાં રહેવાનો અભ્યાસ થઈ ગયો ગણ્યમ પુસ્તકિયા અભ્યાસ માટે નિયમિત કોલેજમાં જઈ છું મારા કલાસમાં નોવે, જર્મની, ફ્રાન્સ, ઇટાલી, પોર્ટુગાલ, મીક્સ અને ઇન્ડિયાના વિદ્યાર્થીઓ છે. એક સિયામની છોકરી હવે પશુ બે દિવસ આવીને પછી બધા થઈ ગઈ. આ બધી યોગી ચામડીમાં હું જ એક ડાળી ચામડીવાળો છું પણ હવે પ્રથમ કે દ્વિતીય નબર સાબતો થઈ ગયો છું. ફ્રેંચ સમયમાં સાગા છોકરી પડયો; કારણ કે તે ખૂબ જ મોટી છે. રોજ રૂક્તા તથુ કલાક બહાવે છે આખા અહિનામાં શનિ-રવિ બાદ કરતા બીજા દિવસ રજૂ થાશે છે એટલામાં લમલમ ટકરૂ. જેટલી ફી કરવા પડે છે અહીં મોટામાં મોટું ખર્ચ અભ્યાસનું થાય છે છેવડા ફટલાય દિવસથી મારી પાસે રૂક્તા હસ શિવિગ છે, પણ ચાલે છે એટલે વલ્યાને રાખુ છું પેસાની જરૂર પડશે એટલે થેડી નોકરી કરી લઈશ અહીંનું યગારનું સામાન્ય ધોરણ મહિને

રૂા ૩૦૦ જેટલું છે એટલે ખાસ વાધા જેવું નથી

આગકાલ વરસાદ પડે છે ત્રણેક દિવસ પર ખૂબ બરફ જરસી ગયો. રસ્તા પર, છાપરા પર, બધે જ બરફ જામી ગયો હતો. ચાલતા ન ચાલ્યાંએ તો જરૂર લપસી પડીએ. કોલેજમાંથી છૂટતો ત્યારે બરફ વરસતો હતો મારા કપડાં અને આયાના વાળ ધોળા થઈ થઈ ગયા હતા; પણ બહુવા જીવું હોય એટલે એવું બધું જ લોગબંધે જ છૂટકો. ઠંડીનું પ્રથમ આજકાલ ૨૬ F, થી ૩૩ F, જેટલું રહે છે વિદ્યાલયમાં ૪૫ F થી ૬૦ F, જેટલું રહેતું હશે અહીં ટેમ્પરેચર ગયા પછી ખાસ ઠંડી લાગતી નથી હજી બે જ પહેકેટ ઓડીની પડે છે. મારા એક મિત્રને એટલા બધી ઠંડ વાય છે કે બાજો સુટ પહેરીને અને ઘાર-પાય પહેકેટ ઓડીને સૂઈ જાય છે; છતાંય ઠંડે ક્યુને છે હું ઘેર આખા પછી વિદ્યાલયના અસલ રૂક્ષમાં આવી જાઉં છું તે દે અિ બહું અહીંની 'એડીકેટ' વિરૂદ્ધ ગણ્યમ, પણ મનનું ધાતું જ કરવાની ટેવ પડી એટલે છું થાય?

અહીં બાક વાગ્યા પછી સહેજ અજવાળું થાય છે, અને સાકા તથુ વાગ્યે સધ્યાકાળ લગભગ આખો દિવસ સધ્યાકાળ જેવું જ અજવાળું રહે છે એટલે વરમા અને બહાર બધે જ નીજળી ઠાલીવ કાયમ સમગતા રહે છે આ જીવનમાં નવા આવનારને રહેવાનું મન

જ ન થાય, જો કે મને ઠંડી ગમે છે એટલે હજી સુધી એમ લાગ્યું નથી કે અહીંથી ભાગી જાઉં. આટલું બધું બહુવાની તક હોય ત્યાંથી નાસી જવાનું મન જ કેમ થાય ?

અહીં સ્ત્રીઓ પણ ટોપીઓ પહેરતી હોય છે. જેટલી સ્ત્રીઓ તેટલી જાનની ટોપીઓ. કેઈનીય ટોપી કે એવરકોટ સરખા ન મળે. ટોપીઓ સાફ સીધી હોય તો તો ઠીક, પણ કેઈને આગળ તો કેઈને પાછળ, કેઈને એક તો કેઈને બે ચાર ઊગા, પીછા વગેરે કાંઈનું કાંઈ એસેલું હોય જ. વળી તેઓ શિયાળામાં માથે કમાલ પણ બાધે છે, જેથી કાનનું રક્ષણ થાય અને ઠંડી એછી લાગે. જ્યારે પુરુષોને ઠંડી લાગે કે ન લાગે, માથું ખુફ્ફુ શાખવું એ જ ફેશન ગણાય છે. કેઈ કેઈ જૂનવાણી માનસવાળા માથે ફેટ હેટ મૂકે છે, પણ તે બધું આજે ફેશનબદ્ધાર ગણાય છે જેમ આપણે ત્યાં ઊકરાની માતાઓ ઊકરાને ધમકાવતી અને ફટકારતી હોય છે તેમ અહીં પણ રસ્તા વચ્ચે ઊકરાને છાંટિયા કરતી પણ બેડે છે. જો કે અહીંના બાળકોને જવાબદારીનું ભાન હોય તેવું જણાય છે એક દિવસ ટ્રેનમાં (અહીં બધી જ ટ્રેનો જમીનમાં સો ફૂટ નીચે ચાલતી હોવાથી 'અન્ડર ગ્રાઉન્ડ' તરીકે ઓળખાય છે.) જતો હતો. ગિરદી ખૂબ હતી. એવામાં એક બે ડોસા-ડોસી ટ્રેનમાં ચઢ્યા. એક સીટ પર બે નાની છ થી આઠ વરસની બાળકીઓ બેઠી હતી અને સામેની સીટ પર પાચ સાત વરસના નાના બે ઊકરા બેઠા હતા પેલી આઠેક વરસની ઊકરાએ ડોસા ડોસીને ઊભેલા બેઈ પોતાની જગા ખાલી કરી આપી એટલું જ નહીં પણ બીજા વરસના માટે પેલાં બધાં જ ઊકરાને ઈશારતો કરી ઊભાં કરી દીધાં. આવું તો અહીં મણી વખત બને છે એક

વખત એક બાળકે એક જગા ખાલી કરી આપી, પણ પેલી બાળકે બે મિનિટ પછી આવતા સ્ટેશને ઊતરી જવાનું હતું; એટલે 'Thank you' કહી ઊભી રહી પણ પેલા બાળકને ખોટું ન લાગે એટલા માટે તેના પતિએ એને ત્યાં બેસવા ઈશારત કરી એ બાઈ ત્યાં બેસી બને ઊડી આવું આવું ફેટકુવ બેવા મળે છે. વધુ આવતા માસે.

લંડન; તા. ૧૩-૧ '૫૮ અરબિંદના પ્રણામ

x x x
(૮)

૫. શિવાભાઈ
નમસ્તે સમાચાર આપવા બદલ આભાર મારા પિતાજીનો પત્ર ત્રણેક દિવસ પર આપ્યો હતો, પણ તેમાં કંઈ જ સમાચાર લખ્યા ન હતા. એમને કહાય-લખતા હુ ખ ધયું હશે એર, જે થવાનું હતું તે થઈ ગયું. વહેલું શોડું ઉપરવાળાનું તેડું કોને નથી આવવાનું જેમ જૂખ લાગવી સ્વાભાવિક છે તેમ ત્યાંનું આમ ત્રણ પણ અનિચાય છે. જૂખ લાગવાથી જેમ ચોક નથી થતો, બધું નવું ખાવાનું મનવાનું હોવાથી આનંદ થાય છે, તેમ આ જૂના ઘરને છોડી મારી બા હવે નવા ઘરમાં રહેવા ગઈ એ જાણી આનંદ થવો જ ભોઈએ શોડું ભુલા પડવાનું હુખ થાય પણ તેથી શું ?

૫. ધંડારાને જે સબક શીખવ્યો છે તે કેમ શુભાય ?

નેનં છિન્દન્તિ શત્રોઽપિ
નેનં દ્યુનિ પાવકં ।
ન ચેનં કલેદધન્યાપો
ન શોધયન્તિ મારુત ॥

શ્રી કૃષ્ણ ભગવાન પોતે જ ઉપર મુજબ ગેરંટી આપના હોય પણ મારે ચોક શાને કરવાનો હોય ? મને તો હવે એમ થાય છે કે મારી બા મારી પાસે આવી ગઈ છે હવે એ સર્વંબાપી છે એને કોઈ [અનુ ૫૦ ૧૮૧મે]

साहित्यनु क्षेत्र

या भीकृष्ण नामायञ्च वक्ष्यमाने इत्या-
 र्हा तेभ्यो मम विभा मेग तेभ्यो धर्म
 नी र्ना मम अ षी नामायञ्च कथा तेभ्यो
 ता श मेः शक्या व्युत्पन्नान्ये तप अने
 अङ्गनार्यनी स वना क्री अने पटी न वहन
 वप्याग कल अङ्गनानि न नमीशसे पञ्च
 इभन विवक इनाचन करीन री नामकथा
 र्हा नी प ु ना नन्दा आ आधी न नमी थया
 ने पटी सभनामना ० पननेा सावमा गाय
 र्हा नी । इथरा ज ने पटी सादि स सेरा प्रथम
 तप ने पटी वहावगत अ व्यापशी स नृनिने
 म न ० अहाद यनना साने भागे तथी, र्नी
 पाग पाववता छते न अे क्षेत्रेया द्द ग ना मे,
 अे अम ममथ र्निना-अ पीगाना इ टानथी
 मम न ३ ० सादि स क्षनमा प्रतिभा व्युत्क
 नायनी तथी प । धर्म पी र्नी ०

ગીતાનો અર્થ

ગાથીજી

[આ મહિનાની ૨૧મી તારીખે ગોકુલચંદ્રગી આવે છે ભગવાન કૃષ્ણચંદ્રની જીવનવીણા યાદ કરવાનો એ પુણ્યદિન છે આજે દેશનું પ્રભજીવન

પાગરે છે, પણ એ તાસ ક્ષેત્ર છે, અથા છે નવમજનની પારાવાર વેદના છે ત્યારે ગીતાના ગાનાર યોગે શ્રેની વાણી સાભગીએ /

‘ગીતાનો સંદેશ શો છે?’ એવા પ્રશ્નો પણ આપણા દિનમાં જીઠે છે બાપુ એનો જવાબ લખાણથી આવે છે એ વિચારીએ અને ત્રોહસ્તુધ અર્જુનના શોકસવિગ્ન મનનો વિપાદ દરવા શ્રી કૃષ્ણે ગીત મા ઉચ્ચારેલી વીરવાણી આપણા હૃદયમાં કર્મભાન ભગત કરવા, જીવનનાં કુરુક્ષેત્રમાં અનિષ્ટ જોને છતવા શુજ રહેા!]

એક મિત્ર નીચે પ્રમાણે પ્રશ્ન કરે છે

‘‘ગીતાનો સંદેશ શો છે - હિ સા કે અહિ સા -

એ ઝગડો ધણા વખત સુધી ચાનવાનો એમ લાગ છે ગીતામાથી કયો સંદેશો આપણે જાણે માગીએ છીએ, કાઠના માગીએ છીએ એ સનાત જુદે, અને સીધી રીતે વાચતા કેની છાપ પડે છે એ સવાન જુદે. જેને અહિ સાતરવ એ જ જીવન-સંદેશ છે એ વાત કેની ગઈ છે તેને માટે તો એ સનાત ગૌણ છે તે તો એમ જ કહેશે કે ગીતામાથી અહિ સા નીકળતી હોય તો ગીતા મને ત્રાણ છે આટલા લગ્ય અથમાથી અહિ સા જેવો લગ્ય ધાર્મિક મિત્રાત જ નીકળવો જોઈએ પણ જે ન નીકળતો હોય તો ગીતા રહી એને આદરથી પૂજ્ય પણ પ્રમાણ-મથ માનવાના નથી

૧જો અધ્યાય જોતા એમ લાગે છે કે અહિ સા વૃત્તિથી પ્રેરાયેનો અર્જુન અસભ્ય થઈને કૌરવોને હાથે મરવાને તૈયાર છે હિંસાથી ચતુ નુકસાન અને પાપ એની દૃષ્ટિ આગળ તરી આવે છે વિપાદથી એ ધૂજ જીઠે છે અને કાનનો કાપનો કહે છે

અહો વ્યત મહત્પાપ કત્વો વનમિતા વયમ્ । ત્યા શકૃષ્ણ અર્જુનને કહે છે ડાહો યઈને આતુ શુ જોને છે? કોઈ કોઈને મારતું નથી ને કોઈ મરતું નથી આત્મા અમર છે ને શરીર તો પડવાનું

જ છે ધર્મપ્રાપ્ત યુદ્ધમાં લડી લે જ્ય સાનો ને પરાજય સાનો? કર્નવ્ય કરી છૂટ

૧૧મા અધ્યાયમાં વિશ્વરૂપદર્શન કરાવી ત્યા પણ ભગવાન એમ જ કહે છે

કાલોડરિમ લોકક્ષયકૃત્પ્રવૃદ્ધ :

લોકાન્સમાહર્ષુર્મિહ પ્રદત્તા :

મથા હતાસ્તવ જહુરી મા વ્યથિત્ ૧૧ ।

ધર્મરને ત્યા હિ સાઅહિ સા સન્ધી જ છે પણ માણુસને માટે ધર્મરનો કયા મંદેશો છે ?

શુષ્કસ્વ જેતારિ રજે સપાનાન્ ।

એ ૨ ગીતાનો મંદેશો અહિ સા જ દોષ તો ૧નો અને ૧૧નો અધ્યાય કઈ બરાબર બંધનેરતા નથી, પોષક તો નથી જ. આની આવી શકાઓવું સમાધાન કોણ કરે ?

કામની બીડામાથી કાળ કાઢી જવાબ મોકાંતો તે કેવું સારુ ?

આવા પ્રશ્નો તો થયા જ કરશે તેનેા ઉકેલ પણ યમાશક્તિ જેણે કઈ અધ્યાસ કર્યો હશે તેણે કરવો પડશે, પણ અમાધાન કરવા છતા માર છેષ્ટે કહી મૂકવું પડશે કે અંતે તો હૃદય કહે તે જ મનુષ્ય કરશે. પ્રથમ હૃદય ને પછી યુદ્ધિ પ્રથમ સિદ્ધાન ને

પછી પ્રમાણ પ્રથમ સ્ફુરણા ને પછી તેને અનુકૂળ ફલીલ પ્રથમ કન અને પછી ભુદિ. તેથી જ ભુદિ કમનુસારિણી કહી છે. માણસ જે કરવા ધારે અથવા કરે તેના સમર્થનમાં પ્રમાણ ચોષી લે છે.

કેટલે મારો ગીનાનો અર્થ બધાને અનુકૂળ ન પડે એ દુઃખમણ શકીશ. આવી સ્થિતિમાં હું કઈ રીત ગીનાના અર્થને પહોંચાડ્યો એ કહી શકું અને ધર્મશાસ્ત્રના અર્થ કરવામાં મેં જે સિદ્ધાંતોને માન્યા તે કહું તો બસ મજાતું જોડ્યું. "મારે તો સુદ્ધ કરી લેવું, પરિણામ તો મમ્મે તે આવે મરવાયોમ્મ શત્રુ તો મરેલા જ છે, મારે તો તેમને મારવામાં નામિ તમામ્મ થવું."

ગીતાજીનો મારો પ્રથમ પરિચય ૧૮૮૯ની સાક્ષમાં થયો. તે વેળા મારી ઉમર વીંશ વર્ષની હતી આ વેળા હું બહિ સાધર્મ થોઠો જ મમ્મ જ્યો હતો. મનુને પણ પ્રેમથી જીવ્યો એ દુઃશામળ ભટ્ટના છપ્પા 'પાર્થિ આવે ને વાપ બહુ લોજન તો ઠીજે' માથી શીખ્યા હતો તેનું અર્થ મારા હૃદયમાં મચોટ લિનરી મધુ હતું પણ તેમાંથી મને જીવદયા તે વેળા તો નહોતી સ્ફુરી હતી આ સમય પહેલાં માસાકાર રેશમાં જ કરી ચૂક્યો હતો. સ્વપરિનો નાશ કરવાનો ધર્મ છે એમ માનતો હતો મેં માકટો ઈત્યાદિને માર્યાતું સમરણ તે આવે છે મારું સમરણ તો એવું છે કે મેં એક વીહીને પણ મારેલો. આને આવા ગેરી જનુને પણ ન મારવાં લોઈએ એમ મમ્મલયે છુ તે વેળા અંગ્રેજોની સાથે ભડાઈ કરવાની તૈયારી કરવી એઈયે એમ માનતો 'અંગ્રેજો રાજ્ય કરે તેમાં શી નવાઈ' એ કવિતા ગણમણુનો, મારો માસાકાર આ તૈયારીનું કારણ હતું વિલાયતમાં જતા પહેલાં આવા વિચારો ધરાવતો માસાકાર ઈત્યા વિમાંથી બચ્યો તેનું કારણ માતાના દીધેલા

વચનોનું મરણાને પશ્ચ પાલન કરવની વૃત્તિ જ હતું સત્ય ઉપરના મારા પ્રેમે અને ધર્મી આપ્તિમાંથી બચાવ્યો છે.

હવે જે અંગ્રેજોના પ્રદર્શમાં આવતાં મારે ગીના વાચવી પડી. 'વાંચવી પડે' કહું છું કેમ કે મને કઈ ખાસ ઈવજાન હતી. પણ જ્યારે આ જે ભાઈઓએ મને તેમની સાથે ગીતાજી વાંચનાનું કહ્યું ત્યારે હું સરમાયેલ મને માં ધર્મશાસ્ત્રનો કઈ જ જ્ઞાન નથી એ જાનથી મને દુઃખ થયું. આ દુઃખમાં કારણ અભિમાન હતું એમ લાગે છે. મારા સંસ્કૃત અભ્યાસ કંપેલ ન હતો કે હું ગીતાજીના બધા શ્લોક મરદ વિના ભરાવર સમજી શકું. આ ભાઈઓ તો કઈ જ નહોતા સમજતા તેઓએ મારી પામે સર અંદરિન જાનોઈને ગીત જીનો ઉત્તમોત્તમ શાસ્ત્રાનુવાદ મૂક્યા મેં તો જે પુસ્તક આપુ નુસ્ત જ વાચી નાપુયુ ને તેની ઉપર હું મુગ્ધ થયો ત્યાંથી તે આજ સગી બીજા બધાવાના ઈચ્છા એમજીમ શ્લોક મારા હૃદયમાં અકાર્યેલા છે તેમાં મારે સાકુ બધા ધર્મ આવી બલ છે તેમાં અ પુષ્ક જ્ઞાન છે. તેમાં કહેતા સિદ્ધાંતો અર્થલિન છે છુ હને પણ સંપૂર્ણ પ્રયોગ છે પણ એ ભુદિ સરશરી ભુદિ છે. તેમાં અનુભવજ્ઞાન છે.

આ પરિચય પછી તો મેં ધર્મ તરજુમાં વાચ્યા, ધર્મી ટીકાઓ વાચી, મજી ફલીલો કરી-સાલગી, પણ મારા ઉપર જે જાપ જે વાચવાથી પડી તે બુ સાતી નથી. ગીતાજીનો અર્થ સમજવાની એ શ્લોકો આવી છે. તેનાથી વિરોધી અર્થવાગા વાક્યો આવે તેનો ત્યાગ કરવાની પણ હું સલાહ આપુ. નષ્ટ માણુ અને ત્યાગ કરવાપરું ન રહે તે એવું જ કહી દેડ 'નીન શ્લોકો આતી સાથે આને નથી મજતા એ મારી ભુદિની કયાશ; કાણે કરી તેને અને આ ૧૬ શ્લોકોમાં કહેલા સિદ્ધાં

કસવના, સતીશિરોમણિ સ્ત્રીનાજીનો પરિચય
 કસવના, કસવની આકર્ષ બાજિતનુ ચિત્ર બહુ
 કરવા સખાયેકુ છે, કોષિત વિનાજીતુ તેમા
 મળી આવતુ સમર્થન ત્યાજ્ય છે તુવસીકસે
 જુઓત શીબવના પોતાનો અમૂલ્ય ગ્રથ નથી
 કષ્ટો તેથી તુવસીકસમા ખોટી જુઓત
 જોવામા આવે તેનો ત્યાગ કરવાનો આપણો
 ધર્મ છે

હવે ગીતાજી તપાસીએ ગીતાજીમા
 બ્રહ્મજ્ઞાનપ્રાપ્તિ અને તેના સાધન એ જ વિષય
 છે એ સેના વચ્ચેનુ યુદ્ધ એ તો નિમિત્ત
 છે એમ બંદે કહો કે કવિ પોતે યુદ્ધાક્રમે
 નિવિદ્ધ નહોતા માનતા તેથી તેમણે યુદ્ધના
 પ્રસંગનો ઉપયોગ કર્યો મહુભારત વાચ્ય
 પછી મોરા ઉપર જુદી જ છાપ પડી છે
 બ્યાસજીએ એમ્લુ બધુ સુદર પુરાક લખી
 યુદ્ધના મિથ્યત્વનુ જ વર્ણન આપ્યુ છે
 કોરવ કાયા તેથી શું? પાડવ છાત્વા તેથી
 શું? છાનનાર કેટલા બ કી રહ્યા? તેનુ શુ
 યજુ? કુંતી માતાના શા હાલ થયા? અને
 આજે ધાકવકુળ કયા છે?

બધા યુદ્ધવર્ણન અને હિંસાનુ પ્રતિપાદન
 એ વિષય નથી ત્યા તેની ઉપર ભાર દેવો
 તદ્દન આયોગ્ય મનાય, અને જો કેટલક
 પ્રલોકોને અહિંસાની જોડે ગોડવવનુ સુફકેલ
 છે તે આખી ગીતાને હિંસાના ચેકકામા
 મૂકવી એથી પણ વધુ સુફકેલ છે

કવિ અમુક ગ્રથ લખે છે ત્યારે બધા
 અર્થ તે કર્યા લેતા નથી કાચની ખૂંટી
 જ એ છે કે કવિના કરના કાચ ચડી ભય
 છે પેતાની એકતાનશ્વમા જે સત્ય તે ઉચ્ચારી
 શકે છે તે તેના છવનમા ઘણી વેગા જોવામા
 નથી આવતુ તેથી ઘણા કવિનુ છવન તેના
 કાચની સાથે અસજત હેવ છે ગીતાજીનો
 અર્થો અય હિંસા નથી પણ અહિંસા છે,

એમ રમે અધ્યાય જે વિષયનો આરભ કરે
 છે તે ૧૮મો જે પૂર્ણહુતિ કરે છે તે બતાવે
 છે વચ્ચે જુઓ તો પણ તે જ છે ક્રોધ વિના
 શમ વિના, દ્રેષ વિન, હિંસા સમવતી જ
 નથી અને ગીતા તો ક્રોવાકિને જોગગી
 સુલ્કાનીનથી સિધ્ધિએ આપણને પહોચાડવા
 મથે છે સુલ્કાનીતમા ક્રોધનો સર્વથા અભાવ
 હોય અર્જુને ત્યારે ત્યારે ધનુષ્ય પોતાના
 કાન સુધી એમ્લુ ત્યારે ત્યારે તેની લાવ
 થયેલી આજો હુ હમણા પણ જોઈ શકુ છુ

પણ અર્જુને કયા અહિંસાને અર્થે યુદ્ધના
 ત્યાગની હક નીધી હતી? એણે તો બહુથે યુદ્ધ
 કર્યા હતા તેને તો જોનાએક મોહ ધયો હતો,
 તેને તો સગાને મારવાની અનિચ્છા યહુ હતી
 બીજા કેઈ જેને તે વાધી મને તેને ન મારવાની
 વાત અર્જુને નહોતી કરી શીકુચુ તો અત્યામી
 છે તે અર્જુનનો સવિક મોહ નથી ભય છે
 તેથી તેને કહે કે 'તુ હિંસા તો કરી ચૂક્યો છુ
 એમ એકએક કહાવો ધર્મ અહિંસા શીખી શક
 વાનો નથી તે પશ્ચાન્નુ છે એવે હવે પૂકુ કયે
 છુન્કો?' કહાડના ઠક માઇલ ૧૧ વેગે ચાલનારી
 દ્રેનમા જોડેલાને સુમહારી પ્રત્યે એકએક વૈરાગ્ય
 થવા તે દ્રેનમા બી જુસકો મારે તો તેણે આત્મ
 હત્યા કરી તે કઈ સુમહારીનુ કે દ્રેનમા બેસવ નુ
 મિહાત્વ નથી શીખ્યો એમ જ અર્જુનનુ
 હતુ અહિંસક કુચુ અર્જુનને બીજી સત્તાહ ન
 જ આપી શકે પણ તેમાંથી જોવો અર્થ કાઢવો
 કે ગીતાજી હિંસા શીખવે છે અધર્મ યુદ્ધનુ
 સમર્થન કરે છે એ એમ્લુ જ અયોગ્ય છે
 એમ્લુ આમ કહેલુ અયોગ્ય ગણાયે કે શરીર
 બ્યાપરને અર્થે કષ્ટક હિંસા તો અનિવાર્ધ છે,
 તેથી હિંસા જ ધર્મ છે સુરમહારી આ હિંસા
 ગ્રથ શરીરમથી અશરીરી થવાનો એવે કે
 મોક્ષનો ધર્મ શીખવે છે

પણ ધનુષ્ય કેણુ દુર્શેષન કોણુ શુધિ

ઘિર ઠાણ ને અહુન ઠાણ? કૃષ્ણ ઠાણ? આ બધા ઐતિહાસિક પુરુષો! અને તેમના સ્થૂળ વ્યવહારવું ગીતાણ વર્ણન કરે છે? અહુન એકાએક યુદ્ધમાં સવાલ પૂછે છે અને કૃષ્ણ આખી ગીતા પઢી બધ છે? વળી એ જ ગીતા અહુન પોતાનો મોહ નષ્ટ થયો એમ કહેવા છતાં ભૂલી બધ છે ને કૃષ્ણમુખે ફરી અનુગીતા કહેવડાવે છે?

હું નો દુર્ભેદનાદિને આસુરી વૃત્તિઓ ગણું છું, અને અહુનાદિને દૈવી વૃત્તિઓ ગણું છું. ધર્મક્ષેત્ર એ આપણું શરીર છે તેમાં દ્વંદ્વ ચાલ્યું જ બધ છે તેવું આગેહુબ વર્ણન અનુભવી ઋષિકવિએ આપ્યું છે. કૃષ્ણ એ અંતર્યામી છે, ને શુદ્ધ ચિત્તમાં તે હર્મશા ધરિયાળની જેમ ટકટકા કરે છે. જો ચિત્તને ચિત્તશુદ્ધિરૂપી ચાવી ન આપી હોય તો અંતર્યામી ત્યાં છે તો ખત જ, પણ ટકટક તો બંધ થઈ બધ છે.

આમા સ્થૂળ યુદ્ધને તો આવકાશ જ નથી એમકહેવાનો આશય નથી, જેને અહિંસા સૂઝી જ નથી તેણે કાયર થવું એવો ધર્મ નથી શીખવ્યો. જે ખીએ છે, જે સંધરે છે, જે વિષય રમે

બધારે અતરની ઉમેદ ભંગે છે [અં ૫૦ ૧૮૦થી]

પણ પ્રકારતુ શારીરક બંધન ગમે ત્યાં વિહરતાં નડવાનું નથી ગુલામી ગર્જ અને આઝાદી આવી. એ ત્યાં આઝાદીનો ઉત્સવ ઉજવતી હરો અને હું અહીં શોક કરું એ કેટલું બેહુદ્ ગણાય? પ્રભુ એ સુક્રતાત્માને વધુ સુક્ષિત આપે અને શાંતિ બહે.

ચોઠા દિવસ પર પત્ર લખ્યો હોવાથી શું નવું લખવું એ સમજાવું નથી છતાંય ચોડું લખવું જોઈએ.

ગર્જ કાલથી ઠંડીએ પડટો આપી છે.

છે તે હિંસામુદ્ધ કરશે જ; પણ તે તેનો ધર્મ નથી. ધર્મ તો એક જ છે. અહિંસા એટલે મોક્ષ મોક્ષ એટલે સત્યનારાયણનો સાક્ષાત્કાર પણ પાછી પાનીને આમાં કયાંયે આવક શ નથો. આ વિચિત્ર જગતમાં હિંસા તો ચાલ્યાં જ કરવાની. તેમાંયો નીકળી જવાનો માર્ગ ગીતા બનાવે છે, પણ સાથે ગીતા એમ પણ બતાવે છે કે કાયર થઈ ભાગ્યે હિંસામાંયો નહીં નીકળાય. જે ભાગવાનું કરે તે તો મારે ને મરે.

જે સ્લોક પ્રશ્નકારે ટાંક્યા છે તેનો અર્થ હલ્લુ ન સમજાય તો હું સમજાવવા અસમર્થ છું. સર્વ શક્તિમાન ઈશ્વર કર્તા, ભર્તા, સંહર્તા છે, ને હોવો જ જોઈએ એ વિષે તો શંકા નહીં જ હોય ને? જે ઉત્પન્ન કરે છે તે તો તેનો નાશ કરવાનો અધિકાર રામે જ છે છતાં તે નથી મારતો કેમ કે તે ઉત્પન્ન કરતો પણ નથી. જે જન્મ્યું તે મરવાને જ આતર એવો નિયમ છે, તેને ઈશ્વર પણ નથી તોડી શકતો એ તેની કથા છે. જો ઈશ્વર સ્વમ્હદી ને સ્વેચ્છાચારી ધર્મ બધ તો આપણે કયાં જઈએ?

છે, પણ આજે ધુન્નમ ઘેરાવા લાગ્યું છે અહીંના હવામાનની આ ખૂબી છે. વરસાદ પણ શરૂ થઈ ગયો છે.

ગર્જ કાલે રાત્રે મને ગરમી લાગવાથી એક ઠલે કેટથી જ સાસી રીતે ચાલે છે. તમને નવાઈ લાગશે કે જ્યારે પારો ૩૦° થી ૩૫° ટેમ્પરેચર બતાવતો હોય ત્યારે ગરમી કેવી રીતે થાય? અને એક ઠલે કેટથી કેમ ચાલે? મને ય નવાઈ લાગે છે, પણ ચાલે છે—એ હકીકત છે. જો કે આને મારે મેં ખાસ ટેવ પાડી છે બાકી અહીંના જ બનનીઓને ખબ ઠંડી

॥ પર જતાં પણ ધુન્નતાં હોય છે

ઉત્તરવૃષ્ટિ વિના બીજું શું હોય ?

અન્નમ તો ચાલે છે લોહા, લોહાને
અન્નપાસ નવા અન્નથી શરૂ થયે બંધારે
એની તેવારીએ ચાલે છે

અહીં જેમ જેમ દિવસો પસાર થાત છે તેમ તેમ મને શારદા - માનો સાદ વધુને વધુ તીવ્રતાથી સબગાય છે જ્યાં સુધી હું એની મેંવા નહિ કરું ત્યાં સુધી મને અતરૂં શાનિ નહિ થાય એમ કહવામાં શરૂ છે એવે જ મેં નહીં કહ્યું છે કે અહીં તું બધું જ્ઞાન વિજ્ઞાન જેટલું મારા બેનમા બરાબ તેમજ હામીડામીને ભરી ભાવી માતાને સરણે ફાલવી રેલુ છે. અને પછી હું જ એ ચરણી રજ થઈને રહીશ એવો મારો દૃઢ સંકલ્પ છે આજનો નહિ વરોનો છે દિવસો જના બલ છે તેમ એની દહના વધતી જાય છે પહેલાં એ કંપ ના ક્રવાઈ દિવસ જેવી હતી પણ ડુવે એ મીમેન્ - કોન્કોના પાષા પર ચઢવા લાગી છે ગયે શુક્રવારે મારા વર્ષમ મેં મરનાની વાન કાઠી હતી મારા ટયુટરને મરથુ શુ થીજ છે તેની જ અબર ન હતી એવે હું મેં ચાર લાવ સુધા મરથા, એકથી, તજ રાઈ, મેથી, છુટુ વગેરે વર્ષમા લઈ આપ્યો હતો મેં એ અધાના અરેજી નામ તેમ જ તેને વધાર વગેરેની રસમદ માહિતી આપી એ લે કે એવથી - પણ ખાઈ શકતા નથી એમને એ તીમી લાગે છે પછો માએ મરથાનો વારો મેં એમને સમજાવ્યું કે એ ખમ તીમી યોજ છે એમને એમણે ખાધું નહિ પણ એને ફાવવા એમાંથી મી ગીજના એક ઇન્વિયન છેકરી એનો સ્વાદ આજુતી હતો એમને એણે 'ધીર - કીરો' ટયુટરને તે ખાવા કહ્યું મેં ખૂબ ખમ ના કહી છતાં માન્યું નહિ અને પેલું મી મેમાં મૂક્યું બધ પછી એડ મેં વાન! એમણે તે બુએ પછા માફી બામ

આજ, આગ અહી આગ લાગે ત્યારે ફોન ન દંદં તું કાચન ફેરવવાનું હોય છે, જેથી તરત જ બંધાવાળા અને પોલિસ તથા એમ્બ્યુલન્સ કાર આવી પહોંચે તેમણે ધૂમ મારવા માફી Fire in my mouth, please . આખોય ક્ષણ ખડખડાટ કહવા લાગ્યો બીજું શુ થાય ?

પછી મારી પાસેથી એ મરથા એમના શ્રીમનોને બનાવવા લઈ અમા ત્યાં એમણે એ અન્નમાન્ય એમ કહેતા હતા

મારું અહીં જે હવણ થયું છે એમ પણ નથી, અને નથી ગોડરાસુ એવું જ નથી

'Struggle of existence' નો પ્રશ્ન અધાને મુજબનો હોય છે મેં તેનો ઉકેલ કશો કેવા કેવા પ્રયત્નો કર્યા તેનો પણ પ્રોટો ઇનિડાસ છે એટલે એનો સ્વતંત્ર પત્ર લખવે પડશે પણ તે બધું પની ગરા પછી

બુદ્ધાન સાહિત્ય મને મળ્યે એ ભણી આનંદ થયે

આવતા કિસેમરમદ અહીંના એક એ મિત્રોને કહીને સફર કરાવવા વિચાર કર્યો છે સ મેં સાથે હુય આણુ (ગાઈડ તરીકે) તેા નવાઈ નહિ જૂન - જુવાઈમા ભાખાં સુરોપનો પ્રવાસ ગોડાઓ છે અને જૂન ૧૯૫૫મા અમેરિકાને પ્રવાસ મવાની વધી છે બધ પછો ચાર વરમ અહીં જ અવકાસ એકી એકકે પૂરા કરી સીધા ત્યાં (બોયાસલ આશ્રમમાં!)

તમને કંઠાય નવાઈ લાગ્યે પણ ખરેખર આશ્રમનું આકર્ષણ દિન - પ્રતિદિન વધતું જાય છે એવે અસારથી જ હું મારી જગાનું 'સેક્રેટેરિયન' કરાવવા વિનવે કરું છું આજુ મારી યાદ છે તે મને જ સમજાનું નથી એ જ જ ન તા. ૯-૨-૫૮

લિ અરવિંદના પ્રણામ

જાપુણી પરિવાર

પાયાકાકા કરાડીના
વતની ૧૯૨૦-૨૧
ની અમલક ગની દેશ
જાપી, ચગનને
એમના જીવનને

સત્યાગ્રહી પાંચાકાકા દિલખુશ બા હીવાનજી

ચેરીચીરાન ૨૫
પાથુને લીધે ગાંધી
જીએ ખારડોલીને
સામામલ મોકૂફ
રાખ્યો ૧૩૦૦ જે

હવે મથાવી મુક્યુ વઢાણવટાનો ધધા પરવારી
બેઠો એને થોડી ધણી જમીન પર ખેતી કરના
ખારડોલીમા નાકરની લગત ચાનુ થવાની હતી પાચા
કાકા તે કરાડીમા જના ૧૫૨ તાડુકામા હતા ૫૦ જે
સત્યાગ્રહનો ૨૦ એમને લાગેનો. મન સાથે નિશ્ચય
કરી લીધો આ સરકારને જમીન મહેસુલ ન ભરવી
સાથે જીવનને પાવન કરનારા ળાજ મતો પછુ લીધા

મહેસુલ ભગી દાધી પાચાકાકાએ તે પ્રતિજ્ઞા લઈ
લીધી હતી સ્વરાજ્ય મળે તેજ મહેસુલ ભગવ
હવે શુ કરવું ગાંધીજી પાસે તે પહોંચ્યા પોતાના
મનની પીગત જણાવી ' તે હવે મદિ આ
સરકારને મહેસુલ નહિ જ ભર

૧. સોનાચાહીના ધરેણા ન વાપરવા
૨. હાથે કાતેલી, હાથે વણેલ ખાદી જ પહેરવી
૩. ગામમા શરૂ થોવી હાથસતર વણતી શાળ
ગમે તે ભાગે ચાનુ જ રામની
૪. સરકારને કશી જ ભાતના કર ન ભરવા

ખાપુજી ડોસાના અડમ નિશ્ચયથી પ્રસન્ન થયા
ખારડોલીની લડત તે, મોકૂફ રવી હતી પરંતુ
પાંચાકાકા માટે એમણે અપવાદ કર્યો આગાવાઈ
આપ્યા ' જાઓ ફનેલ કરો કર ન ભગતા અને જે
થાય તે સદન કરવો

એમના ભત્રીજાનું નામ વાલજીભાઈ જીનમા
શ્રીટર તરીકે કામ કરતા કાકાનો સત્યાગ્રહનો ૨૦
ભત્રીજાને પછુ લાગ્યો શ્રીટરનું કામ હોડાયુ કરાડી
આવાને પાચાકાકાની પ્રતિજ્ઞાથી પાવન થયેલી હાથ
શાળ સભાગી લીધી અને જીવનના અત સુધી
તેને નિષ્કાપૂર્વક વળગી રહ્યા [પાચાકાકાની સત્યા
ગ્રહી જમીન પરની ગાંધીકુનીરની ઝપડીમાજ વણતા
વણતા ૧૯૪૦ના ડીસેમ્બરમા વાલજીભાઈનું હૃદય
બંધ થતા અત્ય થય હત]

રાજી યજ પાચાકાકા કરાડી આ પાંચાકાકા ન
ભણું. જમીન જવન થ

ત્યાગરીર પાચાકાકાને એમા આનંદ જ થય
વાલજીભાઈ વણતા, પાચાકાકા પીજતા કાંત
અમજીવનથી એમનો નિશ્ચય વજરાન થયો મયો
શાળ તે ચાલુ જ રાખવી હતી પ
સુનરની મુકેરી પત્ની પાચાકાકા માથે મ હાથે
કતિના સતર ઉગવવા ચાનુ નીકળી પડ
૧૯૪૪મા ગાંધીજીનું કામ ચરુ થયુ પાચાકાકાને
વિશ્વાસ બેઠો કે હવે મારી શાળ ચુ નુ વડે
બધી વ્યવસ્થા ગાંધીકુનીરને સોંપી દીધી

કંપીરના બકન એટલે અવારનવાર બળનો અને
કંપીરના દુહાના કાપકાપે એમને ત્યાં રખાતા, માધી
જ્ય તીના દિનસોભા અખડ કર્નજીવણ એમને ઘર
આવતેલ.

એમને ગામના દરિજનોને પોતાના કર્પાં સાસ
મારા પ્રમંદે પાચાકાકા દરિજનવાસમા પહેલ્વી જ
જતા એમનાં મુખદુ ખમા ભાગ લેતા.

હાડીચના રોમાચક દિવસે આ વા તે પહેલા
પાચાકાકા જોલમા પહેલ્વી ગયા હતા નાગપુરના
છઠા સમાચકે એમને સાદ કર્પો અને ન્યા પહેલ્વી
ગયા.

હાડીકુચ પ્રસંગે પ્રજી સત્ય મહર્ષા જ પશ વવા
ચનચની રૂબા હતા બાપુએ કહ્યું

તમે તો સત્યામઠ કરીને પ્રેમ છે જમીન
મુમારી દેશને માટે ભારે બલિ લા અ પી ચૂકવા છે
તમે ખદીકામ તો આટું રાખો જ છે. એટલુ
તમારે માટે અમ છે

પાચાકાકા માંડ રોડાપ

૩૦-૩૨ની સડત પુરી થી મહાસખાએ
પ્રધાનપદાં રવીકર્માં મુખક રાજ્યમઠ મું મિરાવણી
જહ મરેકુલી પ્રધાન થયા પ્રધાનમઠને પ્રથમ
કામ એ 'કુ' કે સવામઠી મેડુનેની જખત
યોલી જમીન પછી આપી જારભા દોરતી જમીન
૨૭ વર્ષે પાચાકાકા પાસે આવી

પાચાકાકા મુખકા 'સ્વગજ્ય કયા છે? પ્રાવતા
પ્રધાનપદાં તો તકકદી સ્વરાજ્ય આર જત તો
સ પૂજી સ્વગજ્ય માટે છે
કવે મુ થાય)

દરિપુરામા મહામભા ભારાઇ હતી સહાય
સ્વાસેવક તરીકે પાચાકાકા ત્યાં તો પર્વે-ન્યા જ હતા
૧૭ વર્ષે જાત થયેની જમીન પાછી મળી તે
એમને મન તે મુજબજી ભરી આજન હતી બાપુ
૫મ ગયા અધી વાત કરી

૧૦ વર્ષ પહેલા આજ અજ્ઞાન સભા પ્રતી
કેસને આખા દિ દમા એક મર અપવ દકેપ ગણી
મહેસુન ન અગવાલી બાપુએ રજ્ય આપેલી એ
રોસા પાછા એ જ કામ માટે બાપુ પાસે આવેલ
બાપુ વિચરમા પડયા મહામભા-પ્રધાનમઠની સામે

કઇ સત્યામઠ થાય / અને તો સ પૂજી સ્વરાજ્ય
પજી કયા મરુ છે / પાચાકાકા મહેસુલ ક / રીતે
ભરે. પ્રતિજ્ઞા તો સ પૂજી સ્વરાજ્ય માટે હતી

ત્યારે કાચકાકા ઉઠેન મુ ઇ આખરે બાપુએ
ઉઠેન આપો

'તમરી પ્રતિજ્ઞા તો 'બલ્ય છે તેવું પાલન
કરવા તમે અડમ છો તો મારાથી વચર્મા કમ
અવાય / માધીકુરીના દિસપુરામાધને તમારી
જમીન દાવ અર્પેજી કરેલ માધીકુરી મહેમુન
ભરરી, સ પૂજી સ્વરાજ્ય મને ત્યારે જમીન પાછી
લેજો.

પાચાકાકાને સતે પ થી કરાડી આવીને જમીન
માધીકુરીને અર્પણ કરી જમીનમાના બાવણિયાના
લાકડા મુઠા એમને ખપતા ન હતા એટલા અણ
નમ સત્યામઠી એ હતા

વર્ષ પસાર થયા પાચાકાકા પીજતા માતલ
વાલજીવણ વચ્ચે, માધીકુરીની પ્રવૃત્તિઓ પજી
જુન જ મીલી ઉઠી મુજો વધતી મઠ સે કો
રે દિવા માનુ થયા માધીકુરી ૫૨ પાચકાકાની
આસીયા વરસ્થા કરતી

૪૨ની જ ત આવી કરાડી મઠવાડે પજી સડતમા
૪૫જ મુ બગરોડનો એપ અદિન જીવ નિયાએને
ભગનો પતીસાએ પજી માઠા પુકેલી સમ્પત્ત
સાતિથી એ રા આમળથી પગર થનુ હતુ જેળીએ
છૂટી ઉતરોડવા જીવતોએ પેલીસ પર કુમતે
કર્પો એ પેલીસ મરણુ પડેલ જીવમ થઈયા
સ મુદાવિષક દડ થો પ્રવેકને તે ભરવાને

પાચાકાકાએ ના કહી 'દડ મઠિ બડુ
સત્યામઠી પાચાકાકાને તો પેલીસ પજી સમજે દ
ન ભગી છતા જખેની વધ મેઠકે તે દડ ભરો દીધો
સ્વરાજ્ય કાચવેલ આજુ દિલ્લીમાં આરથી
હુમત રચાઈ પડિન જવાહરન ન સરદારથી
રજે કમ જી વગરે આજુ જ નેતીએ પ્રધાન થયા
'પાચાકાકા પાસે હુ મેલે કવે તો સ્વરાજ્ય
આજુ ને / અ જોએ કવે જવાની નૈયાનીમા પડયા
નમારી જમીન મળ જા રો '

પાચાકાકાએ અ જ નાં ન દીધો આ કાઇ
સ પૂજી સ્વરાજ્ય ન અજાપ

૧૫મી ઓગસ્ટ આવી. હવે તો સાચેજ અંગ્રેજોને વિદાય થવા. કરાહીમા પાચાકાકાએ સ્વરાજ્યનો વ્યજ કરાવ્યો.

“પાંચાકાકા હવે તો શાંતિ થઈને ? અંગ્રેજ મહત્તનત તો ઉખડી ગઈ. તમારી જમીન હવે તો ખેડે !”

તરતજ જવાબ મળ્યો, “ના ભાઈ ના. સંપૂર્ણ સ્વરાજ્ય એટલે શું તે તમે સમજો છો ને! બાપુનું રામરાજ્ય, જ્યાં પોલીસ, લશ્કર વિના રાજ્ય ચાલે ત્યાં સંપૂર્ણ સ્વરાજ્ય. અને તે હજી ક્યાં આબુ છે ? મારી પ્રતિજ્ઞા તો એવા મપૂર્ણ

સ્વરાજ્ય માટે છે ને ?”

પાંચાકાકાના આ નિહર જવાબથી હું તો મુગ્ધ થઈ ગયો. બાપુને જે લખ્યું. બાપુ પણ ખુશદાર. ‘હરિજન બંધુ’માં લખ્યું:-

“પાંચાકાકાની ટેક અદ્વિતીય જ રહેશે.”

જીવનના અંત સુધી સત્યાગ્રહી પાંચાકાકાએ પોતાની પ્રતિજ્ઞા પાળી. ૧૯૪૮મા દાહીના દરિયામાં એમણે જ બાપુની ભરમ પધરાવી.

૧૯૫૧માં અલ્ખનમ પાંચાકાકા સપૂર્ણ સ્વરાજ્યની જ ખના કરતા ચાલ્યા ગયા

એક મંદિરમા સુદર વાજી હવુ તે કીમતી તથા ઉત્તમ હવુ, તેથી તેની દેખરેખ ગખનાર મનુષ્ય કોઈ પણ અભણ્યા મનુષ્યને વાળને અડકવા દેતો નહિ. એક વખતે આરતીના સમયે તદ્દન સાદા વસ્ત્ર પહેરેને સૌમ્ય આકૃતિવાળો એક મનુષ્ય ત્યાં આવી ચડયો. તેણે વાજી વગાડવા પોતાની ઇચ્છા જણાવી, પણ પેલા માણસે તેમ કરવાની રજૂઆત મના કરી, કારણ કે અભણ્યાના હાથ અડકવાથી વાજી બગડી જાય એવો તેને ભય હતો. જ્યારે આરતી પૂરી થઈ ત્યારે સૌ લોકો આલ્યા ગયા, પરંતુ પેલા સાદા પોવાકવાળો મનુષ્ય ગુપ્તગુપ્ત વાળની પાસે ખેસી રહ્યો અને પછી વાજી વગાડવા લાગ્યો. આ મનુષ્ય વાળનો મૂળ શૌધિક હતો કોઈ દિવસ નહિ સાભળેલો એવો સુદર સ્વર સાભળીને અદ્વાર જતા લોકો પણ ચળી ગયા અને વાજી સાભળવા લાગ્યા. વાળનો માસિક તો ભાન જ થયેલી ગયે અને વાજી કોણ વગાડે છે તથા તેને માથવવુ જોઈએ, તેવું પણ તેને ભાન જ રહ્યું નહિ. બધા વાઘરમમાં તડલીન થઈ ગયા. જ્યારે વાળનો માસિક પોતે વગાડતો હતો ત્યારે લોકોને જે આનંદ થતો, તેનાથી આજે એમર અનંદ આવતો હતો, કારણ કે અમુક માણસ વગાડે છે અને અમે સામગ્રીએ છીએ એવું તેમને અભિમાન રહેતું. આ ઉપરથી સમજવાનું એ છે કે, આપણે આ શરીરની મંલાજ રાખીએ છીએ, અને તેનો અહંકાર રાખીએ છીએ, તેથી એ શરીર કુ.ખરૂપ જ થઈ પડે છે. પણ શરીરથી વાઘ પ્રભુને જ વગાડવા આપીએ તો પરમાનંદ પ્રાપ્ત થાય

x x x

ઉદ્ધંના પ્રસિદ્ધ ભક્ત-કવિ ‘નઝીર’ને તે સમયના લખનારો નવાજ સઆદતઅલીખાએ, તેમની ખ્યાતિ સંભળી ચોડા રૂપિયા આપીને તેડવા માટે એક માણસને યોગ્ય યો. નઝીરે પ્રથમ રૂપિયા તો લીધા પણ નવાજના માણસને કહ્યું કે, છેવટનો જવાબ હું આવતી કાલે આપીશ. ‘નઝીર’ને તે દિવસે નવાજના રૂપિયાના વિચારમા ને વિચારમા આખી રાત ઉંધ ન આવી સવાર પડતા જ એમણે નવાજના માણસને રૂપિયા પરત કેરતા કહ્યું. ‘ભાઈ, આ રૂપિયા તો જન્મની ચીજ છે ચોરના ડરથી મને આખી રાત ઉંધ ન આવી. હું હમેશા આરામની નિંદા લઉં છું, અને ઈશ્વરનો આભાર માનું છું આવી ઉમદા દેવનને યોગ્ય રૂપિયાના જદલામાં હું નવી વેચી શકું’ અને લખની આવવાની ના પાડી દીધી

દુનિયાને માપવાનો ગજ

કવુબાઈ ના. ૫૦૫

કુખ્યુદેવરાય નામે એક રાજા એક વખત સગરમા પોતાના દલમ પાસે વાળ કપાવતા હતા ત્યારે તેમણે પોતાની પ્રભાતી પરિસ્થિતિ જાણવાના અરાધથી પેલા દલામને પૂછ્યું, ' કેમ શોકન, આજકાલ આપણા રાજ્યમા લોકો પૈસ ટકે સુખી તો છે ને ?

પેનો દલામ કે જાણુ નામ શેરહન હતુ તમે જવાબ આપ્યો, મહારાજા ! આપના રાજ્યમા તે પ્રભાતે શુ દુ ખ હેય ? આપના રાજ્યમા બધ લીલા લહેર છે આપના રાજ્યમા અપારે એક પશુ પર એટુ નહી હેય કે જ્યાં જોઈ મા એ છુ પાય તેના સોનુ પચુ ન હોય.

શેરહનની આ વાતથી કુખ્યુદેવરાયને થાડુ આશ્ચર્ય થયુ આ વાત ઉપર તેમને પૂરતો વિશ્વાસ ન હોઈ આ વાતની તપાસ કરવા માટે તમણે પોતાના પ્રધાનને આજ્ઞા કરી.

પ્રધાન ખુન દોશિયાર અને પ્રભાત મનનો જાણુકાર હતે તેજે પોતાના એક વિશ્વાસ માણુમ માતૃત પેના દલામને ધરની તલ શી લેરાવી તો તેના ધરના એક માટલામાંથી પચિકે તોશા જટુ સાનુ નીકળ્યુ આ સાનુ પ્રધાને પોતાની પસે રાખી લીધુ

બીજે દિવસ શેરહન જેજન નિયમ પ્રમાણે કુખ્યુદેવરાયને ત્યાં ગયે પરંતુ તેનુ સોનુ તે રાજ ગજુ દોરાથી જેવના સમય કરત આજે તે શોકો હતો બધા આજે શેરહની માફક આનંદિત પણ ન હતો

પ્રધાને અજાણથી સમજાવી રાખ્યુ પ્રમાણે આજે થયુ કુખ્યુદેવરાયે શોકનને પૂછ્યુ ' શેરહન ! તારા કહેવા પ્રમાણે આપણા રાજ્યમા બધા જ લોકો પૈસટકે સુખી છે એમને ?

શેરહને રહમસ અહેરે જવાબ આપ્યો, મહારાજા ! બધ કાલ સુખી તો છુ' એમ જ માનતે' હનેલ પરતુ આજે તા મને લાગે છે કે સૌ પાતપોતાના દુ બોને રર છે કોઈના ધરમા એક રતિમાર માનુ' પણ નથી

દલામની આવી તદ્દન વિપરીત વાતથી કુખ્યુદેવરાયને થાડુ જ આશ્ચર્ય થયુ. તેના ગયા પછી તેમણે પોતાના પ્રધાનને બોલવાને બધી તા કરી અને પછી પૂછ્યુ " અઈકાને તો આ દલામ એમ કહેને હતો કે મારા રાજ્યમા બધા ધનવાન છે અને આજે કહે છે કે પ્રભાતે જ બોનો પાગ નથી કોઈના ધરમા એક રતિમાર જોઈતુ પેલુ સોનુ નથી આનુ કારણુ શુ ?

દલામના ધરની તથાશીની તથા તેનુ' સોનુ એ રાવી લીધાની બધી વાત કુખ્યુદેવરાયને વિચરને કર્યા પછી પ્રધાને તેમને કહ્યુ મહારજા ! આ દુનિયા આમ જ આવે છે સૌ પોતપોતાનજ પ્રજથી મીલને માપદને પ્રવન કરે છે પરિણામે એકબીજાને સાચી રીતે કોઈ જોણથી રાગુ નથી

તેવેની જગુ નથી કે પેરુ સોનુ પ્રધાને દલામને પદ્ય આપાવી લીધુ હતુ

રૂપાવતન

ફેધેશ્વર આગળ ઘોડાગાડીએ, 'રૂપાવતન' નામના દિશાસૂચક મોડ' સામેથી વગાક લીધો ત્યારે ઉત્કંઠા અતિ તીવ્ર થઈ ગઈ, આગુરતા વધી ગઈ, કે સરથા કેવી હશે! કુંગરમાળનું દર્શન કરવું કેારે રહી ગયું, આસપાસની લીલીછમ વનસ્પતિતું નિરીક્ષણ પણ અડક્યું રસ્તાય જરા અહીંથી, ઘોડાગાડી માટે અપચત્તુભયો છે રૂપાવતનના દરવાજે ગાડી અટકી ત્યારે નવીનભાઈ ત્યાં કામસર હાજર હતા

પૂ નાગજીદાસકાકાનો પત્ર આપ્યો ગિરનાર ચૂક્યું અને નવીનભાઈ જાતે જ, પ્રેસ, હાથકાગળ ઉઘોગના મકાનમાં તેડી ગયા તે દી તેા બાધા જેવો જ હુ બની રહ્યો! અધુ નવુ નવુ હવ ને! પ્રેસની બાગી માધી આપ્યો દી રહી રહીને ગિરનારનું શિખર જ જોયા ક્યું. ધરાયો જ નહીં! 'દ થય ની ગઝનયા વાયેતુ ઊડી રથા છે ઘાયવ, ગિરનાર પર ધુમાડા તે અહીં પ્રત્યક્ષ જોયુ!

જાણે કુ ગરે દવ સાગેા હોય એમ આખી કુ ગર માળ પર અવાહી વાદળાં ધુમાડાની પેટે ધમાકને વલ્યા જતા યા ધીરે ધીરે આઠાં અઠાં યવા ને ફેલાતાં એ દિનભયાં હજી ય આહુ જ છે!

આમ તેા રૂપાવતન' નો વિસ્તાર પૂરો સો એકરનો છે જમીન કાળા પથરાથી ભરેલી ને જન જનના ગીચ ઝાડોથી છાયાયેલી, એમાથી ધીરજ અને શ્રમથી, માનનને વસવા યોગ્ય નાનકકુ સરકાર ધામ ધીરેધીરે યોક્કસ આકાર ભષ્ટ રહ્યું છે

મિત્રો મહુવીવાર પૂછે છે 'ભાઈ, તમે જઈ મેઘ એ રૂપાવતન છે શુ? 'ત્યા શુ કરે હો ત્યાં જેની તાલીમ અપાય છે? વિદ્યાથી'ઓ છે? વિ વિ. વણી વાર શો જવાબ આપેા તે સમજાનું નથી! કેમકે આપણે તેા એકને એક બે એવાસીધા સાદા દિસાન ને મહુત્રીથી ંવાવા છીએ! તજુ અધુ બે યઈ શકે

તે આપણા મગજમાં નહીં જીતરે!

હજી આ સંરથા આકાર ભષ્ટ રહી છે કેવો આકાર ભષ્ટ રહી છે કે લેશે તે અત્યારે એ ક્કસ ન કહી શકાય. માધી ભાઈએ કહે છે ઝાડ આપણે ઉગા ડીએ છીએ ત્યારે આપણને માત્ર એટલા જ ખબર હોય છે કે ઝાડ જીવશે. પશુ એની ડાળીએ કેમ કઈ દિશામાં ક્યારે ફૂટશે એ આપણે કહી શકતા નથી તેમ આ સરથાનું છે. ઝાડ યોક્કસ જીવશે તેના આકાર પણ આખને ગમતો હશે, છતા તેની પૂરી આકૃતિ અત્યારથી ન દેરી શકાય સ્વાભાવિક થતા સજનમાં જ સરથાનો સાચો વિકાસ છે

સૌથી પહેલાં પ્રશ્ન એ જાણો યાવ છે કે આ સરથા આવડા ઘોડા સારાજુમાં, સાધન સામગ્રી અને સત્ર વડોથી ભરપુર અનેક રમણિય સ્થળો હોવા છતા આ જ મલમ મા શા માટે રથાપી! શા માટે હાથે ફરી જ ગવની ચુકેલીએ અને એકાત વહેરી લીધુ! આનો જવાબ એ છે કે, સારુ વાતાવરણ મહુકને પ્રેરણા આપે છે અને ધડે છે એ હુ જ નહીં તેને પનદાયે પહુ છે અને એ દૃષ્ટિએ આ સ્થળની પસ દગી યઈ છે સૌરાષ્ટ્રમાં, આનાથી સારુ પ્રેરણાધામ નીણુ ભાગે જ હશે' આ ગિરનાર પ સે વડોનો નિદાસ છે એનું પોતાનું અનેપુ વ્યકિતત્વ પશુ છે મજે સ્થળે આશ્રમે અને સરથાએ ય તે છે તેમા શ્રમની ઉપાસના થની જગારો, નિવમોના પાલનનો આશ્રદ પશુ જણારી, રેટિા ગુજને મલગશે છતા જીવન માત્ર આટલુ જ મગે છે એમ નથી શ્રમની ઉમ ઉપાસનામાં, શા પ કળા ને મગીને ચે ઉમેરવા જોઈએ અને એ રીને માવ જીવનરમિકના જ માવની જોઈએ રૂપાવતન મા ય વના કાપ' પાછળ ના ઉરેશ છે અને એ રીને બીજી મરથાએથી 'રૂપાવતન અલગ નરી આવે છે

આપણે ત્યાં કથાનાં ધારણાં છે તે જરા, જતા ત્યાં આશ્રમજીવનથી ગોઠવું. માત્ર પીછીની ઉપાસના જ થતી હોય છે। જીવનને જરૂરી એવાં ગીર્ણાં કાર્યો કે વ્યવસાય તરફ ત્યાં ઉત્સાહની તતા હોય છે। કથાકાર કથાની ઉપાસના ય કરે. તે સાથે તેટલી જ સંદર્ભતાથી તેને પ્રિય એવો વ્યવસાય પશુ કરી શકે તે તે પરાવત જી ન રહે. તેને કથા માટે કાંઈનો આશરો ન શોધવો પડે. એવા કેટલાય ધ ધા છે જેમા સારી કથાદષ્ટિની જરૂર છે. તેના અજ્ઞાને, કામ કરી તેવા ધ ધા નામરોષ થતા જાય છે, અને બીજી તરફ કથાકાર જૂએ મરતો હોય છે। કથાએ કારીગીરીની ભાઈબંધી કરવી જોઈશે. ચિત્રકથાનો વિદ્યાર્થી પશુ 'રૂપાવતન'મા સા માટે પોતાના કપડાં અને પોષ પોતાના વાસણ પોતે માળે, સહાઈ કરે અને ફરજિયાત અર્થે કલાક રેટિયો કાંતે આ સંવાસનો જવાબ આપા આવી જાય છે એકનો શ્રમ વૈતરુ જની જલ અને એકથી કથા માત્ર વિદ્યામળની જલ. 'રૂપાવતન' એનો સમન્વય કથા માટે છે ચિત્રકથાનો વિદ્યાર્થી અડી ચિત્રો દોરે, વનપંખીઓના રંગો દોરે, ગિર નારના વળાકાં, શિખરોને રેખાબદ કરે, ઝાડની નોખી નોખી છતાંએ પશુ આવીએ તે સાથે, આપણી સંસ્કૃતિની છઠી પાઠાગતા આસપાસના મંદિરો અને ખ ગિરોશામની જાળજાળની પ્રતિષ્ઠાઓ કામળા માવામાંથી જનની પ્રતિષ્ઠાઓ પશુ સર્જવે અને એ રીતે પ્રચીન કથાને જાળવે તે સાથે આમમ કામમા ય તેની કથા રેડે, જે એને સ્વતંત્ર જીવન જીવવામાં નિવારક માટે ઉપયોગી નીવડવાની છે

ગાંધી ભાગ્યેનો હોશ તે એવો જ છે કે, રૂપાવતન' સૌરાષ્ટ્રની સંસ્કૃતિનું કેન્દ્ર જની રહે. સૌરાષ્ટ્રની વિશિષ્ટ કથાઓ અડી ઉછરે અને પામરે તેનું સંરોધન થાય. આખરે તે 'રૂપાવતન' આદર્શ 'રીસર્ચ ઈન્સ્ટીટ્યૂટ' જની રહે એવો જ આશય છે સૌરાષ્ટ્રની કથા, કારીગીરી, સાહિત્ય, સંગીત અડી' સ ધરાય અને સ શોધાય 'રૂપાવતન' ને જોતા સમમ સૌરાષ્ટ્રનો આહો ખ્યાસ આપી જાય આ માટે, આજ સુદો ભદ્રામાં રાખી મરકારે અને પ્રજાએ આ સંસ્કારમાં મદિય રસ નેવે. જોઈએ અને કથાકારો અને કારી ગરોએ અડી, સાધના કરવી જોઈએ

'રૂપાવતન'માં પ્રેસ છે, અને તે સાથે હાથકામળ બનાવવાનો ઉદ્યોગ પશુ ચાલુ થયો છે. પ્રેસમાં વિદ્યાર્થીઓને બીજા જોડવાથી માડીને હાપકામ સુધીની ક્રિયા શીખવવામા આવે છે. જ્યારે અડી' કામ ચાલુ હોય છે ત્યારે 'રૂપાવતન'નું શાંત વાતાવરણ ધમ-ધમી જાહે છે. યંત્રની કંકેશના, નીરવતાના કાંચને ગૂંચળાવી નાખે ખરી.

હાથકામળ સૌરાષ્ટ્રમાં માત્ર અડી' જ તૈયાર થાય છે અને એની વિશિષ્ટતા એ છે કે નકામ, કામળ ન જની શકે એવા માવાનો ઉપયોગ કલાત્મક પ્રતિષ્ઠા બનાવવામાં થાય છે. અને કામળનો ઉપયોગ 'ખારાખાણુ' મા થાય છે જાળજાળના પ્રયોગો થતા રહે છે વરસાદની ઘોસમને કારણે હમણા કામ જરા પીગી ગતિએ ચાલે છે.

આમ જોઈએ તે અડી' વિદ્યાર્થીઓ માટે અડિને એ કામ અખ્યાસક્રમ નથી। હમસિક, વાર્ષિક પરીક્ષાઓ તથી, અને જવા સિસણુ છે આવાનાર વિદ્યાર્થીઓ તે જોઈ ભાગે આર્થિક લાભની દષ્ટિએ જ કામની પસંદગી કરતા હોય એ સંદર્ભ છે. પશુ એમની પોતાની શક્તિની, એટલે કે એ પોતે કશું કામ વધારે સારી રીતે કરી શકે તેની એને કામને જ જાણ હોય છે। જરૂરેવ યાગેરે એક કેકાણે કશું છે.

પોતાને કઈ યીજમા ખરેખરી આવડત છે તેનું જાન ધણુને આપીએ જિ હડીમા કવી થતું નથી। બીજા કેટલાકને પોતાની જક્ષિસતુ' જાન ધણુ' પ્રાકુ' પ્રાકી ઉખરે થાય છે નાની વયે તેનું જાન થતુ તે યોહ અહોમજીવ છે જેની આપણુને જક્ષિસ હોય, તેમા બધી સકિત રેડી તેનો વિમસ આપણે કરવો જોઈએ"

રૂપાવતન'માં આવતા વિદ્યાર્થીઓને આ પ્રમાણે કામ સોપાય છે. ધણીવાર એનું જોવામા આવે છે કે, હાથકામળમા કામ કરતો વિદ્યાર્થી' પ્રેસમા ડેકિયુ કરી તેમાં રસ લેતો હોય, આ આમ કેમ ને તે તેમ કેમ, એવા પ્રશ્નો કરતો હોય, મુનિ'વિદ્યાનમા વધારે જીજ્ઞાસા ધરાવતો હોય. આમા જ એનો રસ, એનું માનસિક વલણ અને સકિત ધારખી શકાય છે અને તેને અમલ કામ સોપી તેનો વિકાસ કરાય છે આજ 'રૂપાવતન'નું દિશણુ છે જેમજેમ વિશેષ વિભાગે અડી ખૂલતા જશે વિશેષ વિદ્યાર્થીઓ આવતા

જરી તેમ તેમ આનાં વિશેષ સારાં પરિણામો નીપળવી શકાશે.

સંકેપ તો એવો છે કે, 'રૂપાયતન' પોતાની બધી જરૂરિયાતો માટે સ્વાશ્રયી બને. એ માટે, મંગળાચરણ તરીકે, જંગલની પથરાણ જમીનને સાફ કરી ખેતીનો પ્રારંભ થયો છે. અન્ન ને શાકભાજીના પ્રશ્નના ઉકેલનો એ આશરપદ પ્રારંભ છે. સુતર તો નિયમિત કંતાય છે જ, ખાદીની શાળો પથુ દૂકમાં જ નખાશે. ખાટલાની પાટી વણવાનું, પથુ ગણત્રીના દિવસોમાં ચરૂ થશે. પ્રાથમિક વિધિ તો પૂરી થઈ ગણાય, આમ જીવનની જરૂરિયાતોના વ્યવસાયો એક પછી એક સ્થપાતાં સંસ્થા અવશ્ય સ્વાવલંબી બનશે. તે છતાં આર્થિક દૃષ્ટિએ આ સંસ્થા ખોટામાજી રહે એ દેખીતું છે. કેમકે કળા અને સ્થાપત્ય એ કંઈ કમાઉં ધંધા નથી. શિક્ષણ અને કળા માટે સરકાર જે અટળક નાણું ખર્ચવાની રૂપરેખાઓ ધરે છે તેમાં આવી સંસ્થાઓના વિકાસને પૂરી તક મળી નેહીએ.

પોતાની યોજનાઓના ચોક્કામાં આવી અભિનુવ સંસ્થાઓને સમાવવાની ફરજ પાડવા કરતા, તેની જરૂરિયાતોની પૂરી ચોક્કાઈ કરી જરૂરી સરેરાશી આર્થિક મદદ આપવી નેહીએ. કેટલુંક કાચું એવું છે જે શબ્દો અને આંકડાઓમાં દર્શાવી શકાતું નથી.

આજે તો આ આખી સંસ્થાનો ભાર જે ભારખોં પડે છે, તેઓની અભિનુવ ચિત્ર-શક્તિનો હાલ ઓછો ઉપયોગ થાય છે એ નોંધ ધણીવાર વિચાર

આવે છે, આ વિદ્યાર્થીઓ અને કારીગરને વારંધીએ સુચનો કરવામાં એમનો સમય ભય. ધડીક આખી સંસ્થાને પાણી પૂરું પાડવા કૂનાનાં પંપ બગ જો હોય તો તે સુધારવા દોડે, કમોદને પાણી પાવું કે ખેતરમાંના પથરા ઉપાડવા કે ખડકથાવનું એની તજનીજમાં પણ હોય, ક્યારેક કૂક એન્જિનને રટાટ કરતા હોય કે ખોટાટી પડ્યું હોય તો તે ચાલુ કરવા મથતા હોય, ક્યારેક 'ધારાખાપુ'નાં પેજ છાપતા હોય કે, કમળના માવામાં રંગનું મિશ્રણ કરતા હોય, આમાં એમનો કેટલો સમય ભય છે? અરે વેદાય છે એવું ય લાગી આવે છે. આટલાટલી ઉપાધિમાં આ આજીવોની ચિત્ર-કળાને અવકાશ જ ક્યાં છે? આમાં લાભ કે નુકસાન?

આવા આવા પ્રશ્નોનો ભાઈઓ આમ જવાબ વાળે છે: અમે પગારદાર માણસો રાજીએ (જો કે સંસ્થાની આર્થિક સ્થિતિ એની નથી) ને અમે માત્ર કરવા ખાતર ચિત્રો કરીએ, એ શ્રીમંતો કે કળા-પ્રેમીઓ પાસે જવાનાં. લોકોપયોગી કલા તો અહીંના સજનમાથી થશે. અમે અત્યારે, 'રૂપાયતનના' એકએક પથરમાં તેની જમીનમાં, તેના ધડતરમાં બધા જીવનરસ રેડીએ છીએ, અમને લાગે છે કે અમે કેનવાસ પર જે ચિત્રો દોરીએ છીએ, એનાથી રૂપાયતનનું ભાવિ ચિત્ર વધારે ભય અને પ્રેરણામક હશે! — અને ખરેખર મને એની પ્રતીતિ થાય છે! અનેક મુશ્કેલીઓ હતા અહીં કમનો અદમ્ય ઉત્સાહ છે. લગની છે, જીવનનું ગીત ગુંજતું રહે છે, એટલે રૂપાયતનના ભાવિ માટે અમને ભારે શ્રદ્ધા છે! —૨૦ અં

અનુક્રમણિકા ..... ૩૦ ઓગસ્ટ ૧૯૫૪

	૫૪		૫૫
૧ આપુતા પત્રો	ગાંધીજી ૧૭૨	૭ સાહિત્યનું ક્ષેત્ર	અંદરકર શુક્ત ૧૮૧
૨ જનકીનાથ સહાય	વૃલસીદાસ ૧૭૩	૮ ગીતાનો અર્થ	ગાંધીજી ૧૮૭
૩ સર્વોદય વાણી	રવિચંકર મહારાજ ૧૭૪	૯ સવામહી પાયાકાકા	દિત્યુથમાર્ષ ૧૮૮
૪ પરનિંદક કોહાલિય	૧૭૭	૧૦ દુનિયાને	કનુભાઈ ૧૯૨
૫ શાહી મેં ફફારી	'અંજુમ' વાગેડી ૧૭૮	૧૧ રૂપાયતન	૨૦ અં ૧૯૨
૬ જ્યારે અંતરની ઉમેદ	અરવિંદ પંડ્યા ૧૭૯	૧૨ અંવાવતોકન	૨૦ અં ...

‘ગોળની મા’ જેવી સોપાન કૈવીની વાતાં પડી શકાઈ હોત તે?

ગામઠાની વઢોરથી ગોવનાછના ઓરતા, રસમટની, લીલા, ઝડા, મનપ્રેમ, દામ્પવ્યજનતની કલક-ક્રિતા, આ બધું પનાલાલથી ગામ-જીવનને સ્વચ્છની વાતાંઓની નરી આવતી મુખ્ય વિરોધતાઓ છે કારકે એમા આઠી આઠી એકવિધતા જીણુષ છે પણ ક ટાગો આપવાની હદે જતી નથી. કેકેકાએ થયેને ‘આંખ સુવા’નો સમ્પ્રયોગ ક્યારેક ક્યારેક ખૂંચે છે.

પનાલાલમા સુઝ મહિસાનો સૈધીનો અર્થતરેક, ઈન્ પેટવીકરની નરી સાકાઈ કે પુઝ મદરવાકરની એમ જાણા રહિની મામાલ્ય રીને ન મખખની અને તેથી રસક્ષતિ જનમાલની અનિશ્ચયતા તથી સેધાણીની ધમકમરી કૈથી, પનાલાલ રમે ચદે છે ત્યારે સામરે ખરી, છતાં આમજીવનને આનેખતા લેખકોમા પનાલાલજી સ્થાન લી સુ જ છે.

નિકાસઃ [માસિક] પચાવત સહકારી ખાસ બક, પ્રઝ મહિની અને પ્રકાશન ખાતુ, સૌરાષ્ટ્ર રાજ્ય ગલકોદે, વાર્ષિક સાવજમ છ રૂપિયા

સૌરાષ્ટ્ર સરકારના મહિની ખાતા તરફથી પ્રકટ થતા આ માસિકનો ઓગણ્ઠ અંક, પચાવત-સહકારી બક તરીકે પ્રકટ થયે છે સવા બને પાનાના આ ણગાર અકમા પચાવત-સહકારી પ્રકૃતિને સમમ રીને આવી તેતા અધિકારી અને અનુક્રી કનથાથી લખાયેના વિવિધ લખાયેા અપાવા છે, એ ઉપરથી સૌરાષ્ટ્રમા આ પ્રકૃતિનો કેટલો વિકાસ થયો છે, તેને પરિચ્છામે વિવિધ શ્લેષોમા, કેટલા વિશાળ કથો થતા અને પરિચ્છામે જનતાની સુખ-સમવકામા કેટલો વધારો થયો, સહત મળી, તેને સરસ ખ્યાન આવે છે,

સાચી નેકશાકીમા, ગામઠા માટે પચારનો કેવુ અવલનુ અજ છે તેની કેટલી આવશ્યકતા છે એ કહેવાનું હોય નહી. અને ગુ ગામકુ કે શુ સહેર, ‘વિના સહકાર નહી ઉદ્ધાર’ એ સુત સીને સરખું લાગુ પડે છે

સાવ સામાન્ય સિધ્ધાંતના પ્રજાજનને અત્યારે નાખ જેળવવો કેટલો રોષો, અટપટો, બૂચવલુભયો અને ધકનારો અને એના રેજિદા કાવેમા વિચ્છેપ પાડનારો છે એ સુવિદિત છે આમ-પચાવતો દ્વારા ધર આમજેના સામાનર કવચથી માઠી ચેથી રીમ કુડાનરો, ભકેર માર્કે, જીઓશો વિ અનેક પ્રમતેના સહેતા અને સરળ ન્યાય માટે જનની ઝડપે થકું વર્ષ શકે છે

૧૯૫૦થી અત્યાર સુધીમા સૌરાષ્ટ્રના બધા કલ્લાઓના કુલે ૨૬૨૩ ગામમાંથી કુલે ૧૬૪૪ મ પ્રોમા જુદા જુદા વર્ગની મામપચાવતેની સ્થાપના થઈ ચૂકી છે એ પરથી આ દિશામા કેટલી પ્રગતિ થઈ છે તે કહેથી શકાય છે

સમમ ભારતને આવી તેની પ્રથમ પચરવિંચ યોજના પૂરી થવાની અણી પર છે અને નીજ એની યોજનાનુ ધકાર આતુ છે એ યોજના તે યોગી છે, પણ તેને અથવા તેતા આદશતિ અનુરૂપ મદદનાં થઈ પડે એવા નાના નાના અનેક ભાકેર કાર્કે, ઉચોચેનો વિકાસ સહકારી ધોરણે જ કરી શકાય એ દેખીતુ છે

મમમ સૌરાષ્ટ્ર રાજ્યમા આ અગે કેટલુ કામ થકુ છે, તેમા શા પરિચ્છામે આવ્યા તેનો આ બકમાના અનેક લખાયેા મહિની, આડા અને વિતેા પરથી સરસ ખ્યાલ આવી રહે છે એકમ યકુ ત્યારે સૌરાષ્ટ્રમા માત્ર ૨૨૦ સહકારી મડળી હની તે આજે વીને ૧૩૫૦ યજ છે આ આડા જ સહકારી પ્રકૃતિને કેટલો વિકાસ થયે ■ તેનો સરસ ખ્યાલ આપે છે

આ ઉપરાંત આ પ્રકૃતિએને સ્વચ્છતા સાહિતિક ધોરણના વાતાં રસ-ભાષર લખાયો ‘પકુ સરસ વાચન ૧૦ પડે છે તેમા ખાસ લે, રતુભાઈ અઠાણી લિખિત ‘પચાવતના પાત્રો’, ‘પવાસીની નોધપોથી’, ‘મુખ્ય છે.

એકંદરે આ બક સૌરાષ્ટ્રના વિકાસમા રમ લેતા હરેક પ્રજાજનને ઉપયોગી નીવડશે —૨૦ અઠ

મુંબઈમાં ધૂંઝપાન પાછળ થતો ખરચ

એક વાચક દૈનિક દાપાની નીચે મુજબની મહાની ખતરવાળી કાપડી મે કહે છે :

‘મુંબઈ, જુલાઈ ૨૪ — લગભગ ૩૬ લાખની સહેલી વસ્તીવાળા મુંબઈ મુંબઈમાં ચોકે રેલ પપ સાખ સિગારેટ પીએ છે. આમ સરેરાશ દરરોજ માણસ દીઠ ટ્રેડ સિગારેટ વિનાય છે અને તેનો આશરે સવા આનો ખરચ આવે છે. આમ મુંબઈમાં દરરોજ એકથી સિગારેટ પાછળ જ ૪,૦૦,૦૦૦ રૂપિયા ખરચાય છે

‘આ ઉપરાંત મુંબઈમાં દરરોજ લગભગ ૭૨,૦૦,૦૦૦ બીડીઓ વેચાય છે. મુંબઈને કચીને મજૂરગર્મના અને નીચલા ચરના મધ્યમવર્ગના લોકો પીડીને ઉપયોગ કરે છે અને તેમની વસ્તી લગભગ નવ લાખ જેટલી છે. આમ મુંબઈમાં બીડી પાછળ રોજના આશરે ૨૦,૦૦૦ જેટલા રૂપિયા ખરચાય છે.

‘મુંબઈમાં દરરોજ પાન માથે ૨૦,૦૦૦ રૂપિયાનો તંબાકુ ખવાય છે અને આશરે ૧૫,૦૦૦ રૂપિયાની તપખીર વેચાય છે.

એકે મુંબઈ પીનાની ફેશન લગભગ અંધ પડી છે તેમ છતાં મુંબઈમાં મુંબઈ પીનારાઓ માટે ખાસ તૈયાર કરવામાં આવેલો લગભગ ૪,૦૦૦ રૂપિયાનો તંબાકુ વેચાય છે.

‘કેટલીક કોમના ચોકો આ આધુનિક શહેરમાં હજી દૂર પીવેલો શોખ ખરાવે છે અને એ રીતે દેવી પદ્ધતિયા તૈયાર કરવામાં આવેલો દૂકા મેટોનો લગભગ ૩,૦૦૦ રૂપિયાનો તંબાકુ દરરોજ વેચાય છે મું. પી. આઈ.’

આ રીતે ધૂંઝપાન પાછળ મુંબઈ શહેરમાં દરરોજ એકંદરે ૪,૬૨,૦૦૦ રૂપિયા ખર્ચાય છે, એટલે કે, વરસે હજારો ૧૭ કરોડ રૂપિયાનું પાણી થાય છે! અને આખા દેશમાં ધૂંઝપાન પાછળ ખરચાતા નાણાંની ગણતરી કરીએ તો એનો આકાશ આપણને આભા કરી મૂકે એટલો મોટો થવા લાગે! આમાં આપણે કસર ન કરી શકીએ અને શબ્દને માટે વધારે સારું આગવું નથા વધારે સંપત્તિ પ્રાપ્ત ન કરીએ! — મ૦ પ્ર૦ [‘દરિદ્રન જન્મ’ માથી]

पारिवीप

वर्ष ७

अंक-८

संपादक: नवीन गांधी

प्रकाशन, रजवाडा

ગ્રંથાવલોકન

★

શુભ અને શમણાં: લે૦ અમૃત ધાયલ: પ્ર૦ હુંસ પ્રકાશન: રાજકોટ; મૂ૦ દોઢ રૂપિયો. ગાતાં ઝરણાં: લે૦ પ્ર૦ ગની હહીંવાલા: ગોપીપરા સૂરત; મૂ૦ સવા રૂપિયો ત્યાંદની: લે૦ પ્ર૦ શેખાહમ આબુરાલા; ૭૨૦, વહોરવાડ, જમાલપુર, અમદાવાદ; મૂ૦ એક રૂપિયો. નયનધારા: લે૦ સાલેક પોપટિયા; પ્રાપ્તિસ્થાન ગાંડિવ સાહિત્ય મંદિર, સૂરત; મૂ૦ સાડાચાર રૂપિયા

કલાપી, ખાલાશંકરના યુગ પછી ગુજરાતી સાહિત્યમાં નવી ગઝલ તેના શુદ્ધ આંતર બાદ્ય સ્વરૂપે કેટલાક મુસ્લિમ કવેઓના હુાયે લખાવી શકે યથ. તે વ્યાકતગન પ્રયાસો સાથે સાથે મુશાયરા અને કવિસ મેલનો દ્વારા પણ બહાર આવી. આથી નવી ગુજરાતી ગઝલ લોક-સમુહની વિશેષ નજીક ગઈ. આ પ્રવૃત્તિના લાભ સાથે કેટલાક ગેરલાભો પણ થયા. પ્રસિદ્ધલોકે, કેટલાકે અપાત્રોએ ગઝલને અભાગી ગઝલ વિશે કેટલીક ગેરમનજ પથ ઉત્પન્ન યથ. અને તેથી કેટલેક સ્થળેથી મુશાયરા-પ્રવૃત્તિના વિરોધ પણ થયો. પણ બધી જાહેરપ્રવૃત્તિમાં જે બધસ્થાનો રહેલા છે તેનાથી મુશાયરા-પ્રવૃત્તિ કેમ અલિપ્ત રહી શકે! તેની આ મર્યાદા છતાં, તેનાં કેટલાય લાભો ય છ તે સમભાવીને સહેજે જણાશે ઉપલા ગઝલ-સંબંધોમાના શકેઆતના ત્રણ સંબંધો, આ પ્રવૃત્તિનાં જ ગણનાપાત્ર કળો છે. તેમાં નવી ગઝલની આંતર-બાદ્ય શુદ્ધતા, છંદની વક્ષાદારી, વિષયોનો વિવેક, અને નવીનતા ને પ્રયોગપ્રીતિ જોઈ શકાય છે. કિન્દુસ્તાનના ગઝલનો કાવ્ય પ્રકર ઉર્દૂમા સોળે કળાએ ખીલ્યો છે અને તેણે મહત્વનું સ્થાન પ્રાપ્ત કર્યું છે. એ ઉર્દૂ ગઝલની ઠોરવણી ગુજરાતી ગઝલે, પોતાનું વ્યક્તિત્વ બળીને વિવેકસહ સ્વીકારી છે યુવાન ગઝલકાર માધવ ઉર્દૂના અભ્યાસી છે. તેમનો એ અભ્યાસ, તેમની રચનાને વિષયો અને છંદોની વક્ષાદારી આપે છે તે સાથે તે પોતાનું નિજત્વ પણ જાગ્રાવે છે. સોરઠી ખમીર, ભાવવાલિત્ય, અને ભાષા ગેભવથી ધાયલની ગઝલો નોખી તરી આવે છે ધાયલની ગઝલોમાં એક પ્રકારની પ્રમારી છે, વિરહના હૃદયગાન સાથે મર્દાનગીના પ્રેરક જોલ પણ છે 'કિરજોની કટોરી' પ્રસ્તાવનામાં, શ્રી મકરંદ કવેએ ધાયલની ગઝલોની નિજાન કરારી છે. ધાયલ પાસે કલ્પ વધારે છે'થી ગઝલોની આશા રાખીએ.

'ગાતાં ઝરણાં'ના કવિને મહાગુજરાત ગઝલ મહાગની મુશાયરા-પ્રવૃત્તિએ મોટી ઉમરે લખતાં કર્યાં છેલા હસેક વર્ષમાં લખાયેલી એમની કૃતિઓનો આ સંબંધ. 'મુશાયરાની કૃતિમા તો માત્ર હાવુ મનેરંજન હોય, મુશાયરા પછી તો તે કાડી જ નાખવાની', એવાં એવાં પ્રામક મંતવ્યો ધરાવનારને જોઈ જવા જેવો છે. પ્રસ્તાવનામાં શ્રી ઉમાશંકર જોષીએ ઉદ્દેખ કુરેલી બધી સારી ગઝલો કવિની મુશાયરાની ગઝલો છે! આ સંબંધમાં ગઝલો ઉપરાંત ગીતો ય છે, અને તેમાંનાં જે સંબંધની સારામા સારી કૃતિઓ છે ગનીબાઈનું કાવ્યતત્ત્વ ગઝલો કરતાંય એ જે ગીતોમાં વિશેષ જળકે છે ગનીબાઈમાં, વિષયનો વિવેક ને ગાંભીર્ય જણાય છે. પણ ભાવસમૃદ્ધિ મર્પાદિત છે અને તે જૂની ગઝલોના વિષયોથી આગળ જતી નથી છે. આમ છતાં આ સમ્રદ ભાષાની કયાશ અને મહાવરાની ઉર્દૂ લક્ષ્ણ પણ જણાઈ આવે છે. આમ છતાં આ સમ્રદ

વ.સુ.ધ્વના કાંભેયાં

લલ્લુભાઈ મકનજી

*

પળખ કેસરી લાલા લજપતરાય એ આપણી સ્વતંત્રતાની હિલચાલના એક અમૂલ્ય નેતા હતા તે જમાનામાં વાલ આલ અને પાલ એ ત્રિમૂર્તિની રાષ્ટ્રના રાજકારણ પર બારે વ્હસર હતી. ગાંધીજીએ હિંદમાં પોતાનું અદ્વિતીય સ્થાન પ્રાપ્ત કર્યું તે પહેલાં એ ત્રિમૂર્તિ પણ ગાંધીજીના કાર્યક્રમ સાથે સહમત ન હતી છતાં તેઓ ગાંધીજીના અનન્ય વ્યક્તિત્વથી આકર્ષાયા તો હતા જ સવિનય કાયદા ભંગની લડત પહેલાં ગાંધીજીએ રાષ્ટ્ર સમક્ષ અસહકારનો કાર્યક્રમ શરૂ કર્યો હતો. લાનાજીએ પૂર્ણપણે અપનાવ્યો ન હતો છતાં લાલાજીની અપાર દેશભક્તિની ગાંધીજી પર ઝીંડી વ્હસર પડી હતી. પળખમા રાષ્ટ્રીય જાગૃતિ નાવવામાં લાલાજી સાથે કોઈ સ્પર્ધા કરી શકે એમ ન હતું. લાલાજીના રાષ્ટ્રદાત્રી પળખમા બારે વ્હસર પડતી પળખના નરકેમરીની એ શક્તિની ગાંધીજી ખૂબ કહર કરતા હતા.

ત્યારે લાલાજીએ ગાંધીજીનો અસહકારનો કાર્યક્રમ અપનાવ્યો ન હતો છતાં ગાંધીજી પ્રત્યે તેમને ખૂબ સહભાવ હતો. પળખમા ગાંધીજી જતા ત્યારે લાન જીને ત્યાં ઉતરતા એકવાર ગાંધીજીનો મુઠમ લાલાજીને ત્યાં જ હતો ત્યારે પળખના કેટલાક સ્થાનિક નેતા એએ ગાંધીજીને મળવાની માગણી કરી તમને લાલાજી સામે કંઈક વિરોધ હતો તેથી શ્રવાણ વેળા તેમણે લાનાજી સામે જે કંઈ કહેવાનું હતું તે કશું તેમની જાતે સામન્યા પડી ગાંધીજીએ જણાવ્યું કે, દુ એમ ઉચ્છ શરૂ કે તમે બધા નાના નાના મતભેદો છૂટી જઈ લાનાજીની સરદારી નીચે કામ કરો એ ઇચ્છે પળખને તેથી જ કાયદો થયો.

પેલા નેતાએ તો લાનાજીને પળખના રાજકારણમાંથી હટાવી દેવા ઇચ્છતા હતા એને ગાંધીજીની સલાહ તેમને મળે ન બિતરો તેથી તેઓ એક ડચકે આગળ વધ્યા અને ગાંધીજી સમક્ષ

એવી દરખાસ્ત શરૂ કે, “લાલાજીને બાબુએ રાખી તમારી સીધી દોરવણી નાચે સ્વતંત્ર કાર્યક્રમ ધરવો અને પળખમા તેનો અમલ કરવો.”

પોતાનું કાર્ય આગળ ધપાવવા આ એક મહત્વની અને લવચાર્યનારી દરખાસ્ત હતી. રાજકારણની ખલ પડી ચાલ અને ગળાકાપ સ્પર્ધાઓમાં માનનાર કોઈ રાજકારી મુસદ્દીએ આવી દરખાસ્તને તરત જ વધારી સીધી હોત પણ ગાંધીજી છુદી જ મગીન નેતા હતા જીવનમાં સત્યવંદન એ તેમનો ધ્રુવ મત હતો પોતાની સાથે મનબેદ ધરાવનાર માંથીને હટાવવા આ સી ચલ તેઓ રમે તો તેમના મુખે આખપ લાગે. મત્વને જેમ હિંદની સુનુતન મળતી હોય તો તે મને ન અપે” એમ કહેવા? ગાંધીજીએ પળખી નેતાઓની આ દરખાસ્તને ફાવી દીધી -

ઓરડામાં શાંતિ પ્રસરી મધ હવે શુ મોલકુ તે કોઈને વજીતુ ન હતું ગાંધીજીને ચરણે મેમી રાજકારણના ના જ પાકે તેઓ શીખી રવા હન છેવટે એક જણ બોલ્યો -

‘ગાંધીજી! આપની વાન ખરી છે પણ આ અમને સીધી દોરવણી આ પો તો શુ મોકુ’

ગાંધીજી-“પળખ એ નાનાજીનો પ્રાન ડ અને લાલાજીની જીવણીમાં ગેરચિન પેલા યાવ એનુ ભરવામાં દુ મનકાર ન જન મારી અને વાલ જ વચ્ચે મનબેદ પડે ત્યારે તમારે લાલાજીને અનુસરવું

નમારી આપી રાતિને કુ ઉત્તેજન આપુ તો મારા માથીએ પ્રત્યે કુ એવડા નીવડો ગણાઉ અને માથીએ પ્રત્યે એવડા થાનો ગુનો મે મારા છત્તનમા કદાપિ કષો નથી

જે એવડામા આ અર્થો આની રંગી હતી ત્યા ૪ ની છ ડાઝર ન હર પશુ પાલેના એવડામા મેઃ મેઃ આ મધી ચર્ચાએ તે મામળી રવા હતા અને તેની ગાંધીએ પશુ ખજા ન હતી

ગાંધીજીના શરૂ સંખ્યા લાવાઈયુ હૈયુ
ગાંધીજી પ્રત્યેના પ્રેમ અને કાકિતથી નેરિ વેલુ
 માથીએ પ્રત્યેના તિખા અને નહ દાગિનુ નવુ જ ૫ કાલે ગાંધીજી રાજકીય ૧૦૦કીર છત્તનમા ગુ

કરી રવા હતા. ગાંધીજીની અતર્મૂલ મહત્તાના તે દિવસે વાનાઇને દર્શન થતા અને તે જ દિવસથી ગાંધીજી પ્રત્યેની અનુ મૈત્રીનો સુદ્ધ પાયો લાનાઇના દેવામા અનુભવિ ગયો।

ગદા રાજકીયજીને વિગ્રહ કરવાનો ગાંધીજીનો
કેવે અતેકિ કોમિયો રાજકીયની રિશુદ્ધિ, મનબેદ
 દેવા છતાં પશુ માથીએ અને વિદેશીએ પ્રત્યે મન અને સહતાવથી કહેલી જરી વધી નવુ છે અને જ્યા સમકાલિન નેનાએમા - પડી તે ગમે તે પડાના હોય તો પશુ - પરસ્પર આપી જાતનો મદમ નથી હોતો ત્યા મજબુરુ કહેવુ બધુ એવુ દેવાવ છે

નમકૃષ્ણ પરમહમ

એક દિવસ નમકૃષ્ણ પરમહમ જાગમા કરતા હતા એવામા કનકલાજી વિખવાલ કોલેટર મહે દ્રવાય સગરુ ત્યા આની પહોચવા અને ૫ મહ સને જાગના માગી સમજીને જૂઠ્ઠા કૂલ ચૂની અપરા કષુ પરમહમ તગત જૂઠ્ઠા કૂલ નેડી આપવા એ જનાવ જની ગયા પછી ૫ મહમ માદા પચા અને તેમને જોવા માટે કોલેટર મહે-નવ અવા આવવાની સાથે પરમહમને જોતા જ આવત આશ્ચર અને મેલથી મેલી જાવા અને રે મે તો જબજ કષો। પરમહમને તે દિવસે મે માગી મમજીને જૂઠ્ઠા કૂલ તોડી આપવા કષુ હતુ।

પરમહમના ગમામા જબ નાચર પાવુ હતુ ત્યારે એમની તમિલત જોના આવેલા શાકધર નાંચુમમા ડીએ કષુ તમે હાથ કી ન હતા નાચરની આ કારથી પીગા શા માટે સહન કરે। જા હમમા એમા મિહાડત અને વાર રોગને આન્યા જવાવ કહે તો રોગ મમગો અરથે જાવ તમે એક વાર કહી તો જુએ।

'તમે પડિત અને આની મહદ કેમ આપો છો અને મનને જે સુમિયાન અને અપણુ કષુ' એને હું માગુ દેવના આરોગ માટે કહું। એ તો કેમ અને। પરમહમે જવાબ આપ્યો।

પરમહમને એમના ભાવિક સજા માથુગાણુએ એક કીમળી વજ લારી આપ્યુ પરમહમ એ વચ્ચે પહેગને પાનમા મેશા પનાવ પૂરુ થતા ઈન્દેવને પ્રકામ કરવા જતા હતા. ત્યારે એમને વાગુ કે સામુ મ નમકર કરે જતા આ વચ્ચે જ્યગમે, એકુ થશે એ વિચર આવવાવેલ એમને એ વચ્ચે વગલ ગરીર ૧૨થી ઉન રીને કૈકી દીક, પછી સ્વસ્થ ચિત્તે કહરેવને પો પપ્રા.

એક દિવસ મુશર પર શ્રદ્ધા રાખના સજાએ અર્થો જ વગી હતી ત્યારે સ્વાની વિવેનદે નારવાનીએને અપચદ્ધા કલા એ મ વગવા જ પરમહમને કષુ વારુ તું અપચદ્ધા ડને કહે છે એ તો કહે ગુ જુશર પર મુકારેવી શ્રદ્ધા કી આપણી દેવ સહે મદા જ સાની નકિન અને જન છે। વિવેકાનદ કમા જ જવાબ આપી શકવા નથી।

‘યજ્ઞ’ એટલે પરોપકારાર્થે મનપૂર્વક કરેલું કશુંક પણ સાર્વજનિક કાર્ય. — ગાંધીજી

નંભારી આવી શકતે કુ ઉત્તેજન આપુ તેા મારા
સાર્થોએ ક્રમે કુ મેવકા નીવડો ગણાઉ અને
માથીએ પ્રત્યે એવકા થનનો મુનો મે મારા
છવનમા કદાપિ કયો નથી

જે ઓરડામા આ ચર્ચા ચારી રવી દત્તી તા
ન ન છ હાગર ન હતા પશુ પામેના ઓરડામા
મેશ મેશ આ નધી ચર્ચાએ તે સાતમી રચા હતા
અને તેની ગાધીએ પશુ ખગર ન હતી

ગાધીએના શરો માત્રમી લાનાએનું દેશુ
ગાધીએ આવેના પ્રેમ અને ભકિતથી દત્તી જેવુ
માથીએ પ્રેમ તા નિ મે અને વક દરોનું નકુ જ
મ-વાન ગાધીએ ગણના ગાધીએ છવનમા ગણ

કરી રહ્યા હતા. ગાધીએની અત્યૂંત મહત્તાના તે
-દિવસે ન શાએને દર્શન થયા અને તે જ દિવસથી
ગાધીએ પ્રત્યેની અનુ મૈત્રીનો સુદઠ પાયો લાનાએના
દેવામા અશુભ ગયો

ગદા ગજગજાએને વિશુદ્ધ કરવાનો ગાધીએનો
કેવો અયોગિક કમિયોદા રાજાકારણની વિશુદ્ધિ મતમેઠ
હોવા છતા પશુ સાધીએ અને વિરાધીએ પ્રત્યે
માન અને સદમ વધી કેટલી જરી વધી જાન છે
અને જરા સમકલિન નેતાએમા - પછી તે ગમે તે
પક્ષના હોય તેા પશુ - પરસ્પર આવી જાનને
સદમ વ નથી હોનો ત્યા ગજગજાએ કેટલુ અધુ
જેતુ દેખાય છે

નમકુષા પરમહમ

એક દિવસ ગમકુષુ પરમહમ જાગમા કરના હતા એશયા કવકલાના વિખ્યાત ડોક્ટર
મટે નાય સ કાર ત્યા આવી પહોચ્યા અને પ મહસને જાગતા માગી મમએને જુઈના કુલ
ચૂની અપના કયુ પ મહમ તગત જુઈના કુલ તોડી આપ્યા એ જાનાવ બની ગયા પછી
પરમહમ માઠા પશા અને તમને જોવા મટે ડોક્ટર મટે નાય અ ત્યા આવતાની સાથે
પરમહમને જોતા જ અલ્પત આશ્ચર્ય અને મેરથી મેરી જાયવા અરે રે મે તો મળ્યમ કયો!
પરમહમને તે દિવસ મે માગી સમએને જુઈના કુલ તોડી આપના કયુ હતો!

પરમહમના ગાગામા ભવક ન સગ પશુ હતું ત્યારે એમની તબિયત જોવા આવેવા શરૂપર
નકુશુકામગીએ કયુ તમે હાથ કરી ન હતા નાસરની આ કાગમા પીઠા શા માટે સહન કરે
કોઈ લખના જોવા સિદ્ધાંત એક વાર મેગને આપ્યા જવાનું કહે તો રેલ્ય મયનો ચ હમે
વદા તમે એક વાર કરી તે જુઓ!

તમે પશન થએ આ રી સનહ કેમ આપો છે? જે મનુને જે સિક્કાલાકને અર્પણ કયું
જ એને કુ મારા કેદના આ રેસ માટે કુ? એ તા કેમ અને! પરમહમે જવાબ આપ્યો

જમહમને એમના ભવિક ભકન માયુગન જુએ એક હીમતી વચ્ચ લારી આપ્યુ પરમહમ એ
વચ્ચ પદેગીને ધમખાઈ મેા ખ્યાલ પૂન થતા ઇ દેવને પ્રશુભ કરવા જતા હતા ત્યારે એમને
નાગુ કે માગ મ નમકકાર કરવા જતા આ વસ જવકી, મેતુ થશે એ વિચાર આપનાવેત
એમને એ વચ્ચ ગુત ગરીદ રથી ઉન રીને કેકી દીક પછી સ્વસ્થ મિસે ઇક્ટરને પમે પશા

એક દિવસ કાશ્વર પર મહા રાજા મળસે અર્ચા ગાની હતી ત્યારે સ્વામી વિવેન નરે
નાગરાનીએલ "અ પશુકાગુ કાલ એ માખન જ પરમહમે કયુ "પારુ વ અપશુકા
કેને કયે છે એ તો કયે" જુ કાશ્વર પગ મુખવેથી મહા કરી આપણી હેઈ સકે! મહા જ માગી
ભકિત અને નન છે! વિવેન નહ કયો જ જવાબ આપી સમ્યા નથી!

૧૯૩૧ની ચળવળ
વખતે ખાનદેશના
સત્યાગ્રહીઓનું સંમે-
લન થયું એનું પ્રમુખ-
પદ વિનોબાએ સંભા-
ળ્યું, ત્યારે પ્રથમ વાર સાને ગુરુજીએ એમને

વિનોબા અને સાનેગુરુજી

તે પર પ્રવચન કરે
વિનોબા ત્રી પાવન
વાકુધારામા જ્યા
ડુખા જાય અને ઉ સા-
દનું ભાતું ભરી રહે

યદુનાથ થંડે

*

જોયા. પ્રથમ દર્શને જ ગુરુજી વિનોબાને પોતાની
જાત અપભ્રુ કરી બેઠા. વિનોબાની આપવાણીની
એમના પર ખૂબ જ અસર થઈ. ૧૯૩૨માં ફરી
સત્યાગ્રહ શરૂ થયો ત્યારે વિનોબા ખાનદેશમાં
ફરતા હતા. ગામેગામ એમના પ્રવચનો થતાં-સાને
ગુરુજી દરેક પ્રવચનમાં જતા, પણ એટલા શરમાળ
કે દરથી જ સાબળતા, વિનોબાની વાણી સચોટ
અને સ્પષ્ટ હોવાથી લોકોને ખૂબ જ અસર કરતી.
એ વખતે ધૂળિયાના વેપારીઓ સમક્ષ એમણે એક
અલ્પત પ્રેરક પ્રવચન કરી ધનવાનોને સમયના
એ ધાણુ પારખી લઈ શોષણનીતિ છોડી, ગરીબોને
વ્યાજબી દેક આપવાની હદયસ્પર્શી અપીલ કરી.

ધૂળિયાથી વિનોબા જલગાંવ ગયા ત્યાં એમની
ધરપકડ કરી સરકારે ફરી ધૂળિયાની જેલમાં
મોકલી આપ્યા. વિનોબાના આગમનથી જેલની
કાંવાવસત થઈ ગઈ. જેલ આશ્રમ બની ગયો. ખરી
રીતે, વિનોબા જ જેલના સંચાલક બની ગયા.
જેલમાં સત્યાગ્રહીઓને દળવાનું કામ સોંપવામાં
આવ્યું. કોઈપણ જાતના વિવેક વિના નબળા કે સભ-
ળાને એક સરખું દળનાનું વિનોબાએ જેલ-અધિ-
કારીઓને કહ્યું કે દળવાના કામ માટે અમે કેટલાક
સ્વયંસેવકોને ચૂંટીને મોકલીશું એ દળવાનું કામ
રાજીખુશીથી કરશે એમની માગણીનો સ્વીકાર થયો.
દળના જનારાઓમાં ગુરુજી પણ હતા. જ્યાં ગાતા
જાય અને દળતા જાય, એમાં ગુરુજીને નંબર પહેલો ।
વિનોબા ચૂપચાપ આસીને એ જાણું સાબળતા. પછી
મીઠી મીઠી વાતો કરી સૌને ઉત્સાહિત કરતા.

સાને ગુરુજી પ્રકૃતિએ ભાવનાપ્રધાન. વિનોબાની
મૂલગામી વિચારસરણી કે દલતા કરતાંય વિરોધ
એમના ભાવશક્તિએ ગુરુજીને આકર્ષ્યા. જેલમાં દર
રવિવારે વિનોબા ગીતાનો એક એક અધ્યાય લઈ

આ એક અપૂર્વ યોગ હતો. ગુરુજી દર એક ખૂણામાં
બેસી વિનોબાની વાણી અક્ષર મદ્દ કરતા વિનોબાના
એ શ્રુત્વવાન ગીતા-પ્રવચનો સૌને માટે સુવલ
કરી આપવાનું શ્રેય ગુરુજીને ફાળે જાય છે. ગીતાનો
પાંચમો, નવમો, બારમો અને પંદરમો, આ અધ્યાયો
પર પ્રવચન કરતા વિનોબાની અખંધવાણી
વહેતી-તેઓ મદ્દમદ્ થઈ જતા. નવમાં અધ્યાય
પર બેલતાં બોલતાં તેઓ સાવ અટકી ગયા. લખ
ભય પાવ્ય મિનિટ સુધી એ જ ભાવાવસ્થામાં મૂકા
રજા. વિનોબાના આ ભાવબળે જ ગુરુજીને પોતાના
કરી લીધા જેલમાં ગીતા સિવાય અન્ય વિષયો
પર પણ વિનોબાના પ્રવચનો થતા એમ. એમણે
આપણા એક એક નેતાની વિશિષ્ટતાઓ સમજાવી
રાનકેએ લોકોમાં વ્યાપક અને ઉદાર દૃષ્ટિ પેદા
કરી. એની બેસડે શિક્ષિતોને હિન્દુ મંદિરો તરફ
વાળ્યા. લોકમાન્ય ટિળકે રાષ્ટ્રીય કમંચોય અને
એકતાના પાંચ લાક્ષણિક આપણાંએ નિર્મળતા
દીખતી. ટિળકે સૌન્દર્યદૃષ્ટિ આપી, આ જાણ
વિસ્તારથી સમજાવતા. એક દિવસ એમણે પ્રવચન
કરતા કહ્યું, 'હું એક મર્વાદા નહીં કરીશ, એટલી
જ જમીન માલુમ પોતાના કમળમાં રાખી શકું.
એથી વધારે જમીન જેની પસંદ કરી તે દુઃખીત
નિહોળાઓને વહેંચી આપીશ.' એમના એ
મહાદેવને આચરણમાં મુકાએસો નેષ્ટ શક્ય એ હીએ
૧૯૩૨ની ચળવળ પૂરી થતા ધીરે ધીરે સત્યાગ્રહીઓ
છૂટવાં લાગ્યા. ગુરુજીએ જેલમાંથી પૂરીને કોંગ્રેસને
સંદેશો ધરવગ પહોચાડવા 'કોંગ્રેસ' નામનું પત્ર
પ્રગટ કરવા માણ્યું. એમાં પહેલી જ વાર વિનો
બાની રમથી એમના ગીતા-પ્રવચનો પ્રગટ, પ્રગ
થયાં. એ દરમ્યાન ગુરુજી વિનોબાને મળવા નવા-
પત્ર જોડવા આને છે એ જાણતા વિનોબાએ કહ્યું
'જોડ આપને પત્ર શા માટે પ્રગટ કરા છે'

એટલે ખચે માવ એટલી આવક તો થતી જ નોંધએ તમારા વિચારોની લેકાને જરૂર હશે તો તેઓ વધારે કીમત આપી છાપું ખરીદશે.

ખાનદેશ સાને ગુરુછની કમળીય ૧૯૩૨ પછી લગભગ વીસ-બારીસ વર્ષ એમણે અડી જ માત્રા વિનોનાને પછુ ખાનદેશ પ્રત્યે અનહદ પ્રેમ તેઓ ત્યા લાગે સમય ત્યા રજા નથી તે પછુ જેમ ભિદાર ગાંધીજીને કહેલ કહેરાનો તેમ ખાનદેશ વિનોનાનો ગણનો. દરેક પ્રક્રિયા વિનોનાને ખાન-દેશને સારો મહકાર મળ્યો છે. ખાનદેશની જનતા અ-પ મહારાષ્ટ્રીય જનતાથી વિશેષ આવાના પ્રથમ લોકાથી એક-ગીળને સાકું ફાવી મધુ છે જ્યારે પહેલી જ વાર કોલેનનું વાર્ષિક અધિવેશન આમકામા બનવાનું હતું અને ફેબ્રુવરી પમદગી થઈ ત્યારે મહેજે ત્યાના યોડાએ વિનોનાને પધારવાનું આમ તણુ આશુ, અને વિનોના ત્યા જઈ એકા ફેબ્રુવરી ટિગકનયરનો પાયો એમના હાથે જ નખાશે અને સ્વાતન્ય-મશાક લાવવાનું ગુરુછને સાપાયુ એ વખતે ગુરુછ પ્રચારકાઈમા મજા હતા ફેબ્રુવરનું 'ફોલેપુર' માવ એવે કોલેકને અથ હનો એટલે કઈકેરોએ બધી શક્તિ કામે લગાડી હતી દરેકજ એકધારા બ્યાખ્યાનો કરવાથી ગુરુછનું મહું મેમી મધુ હતુ. અનાજ મુકેરીની માક નીકળો રાત્રે બધા કાઈકેરો ભેગા થતા એ સમયે વિને માએ ગુરુછને કહ્યું, 'રાત્રે ગરમ પાણી પીનાનું મ મો તમાક મશુ સુધરી જશે ગરમ પાણીમાં થાકુ મીકુ અને માવનુ ઘી નાખીને જુ તૈવાર લખીશ અને પડી વિનોનાજી રોજ ગરમ પાણી તૈવાર રાખતા એક દવસ ગુરુછને રાત્રે મજામથી આવતા થોકુ થયુ એને વિનોના પાસે ન મજા સકોત્ય પછુ ખરી જ. બીજે દિવસે વિનોના એ તેકાનીને કહેવડાવ્યુ કે, 'રાત્રે નમે કેમ ન આત્યા મે તમારી કેટની રાહ જોઈ સકોત્ય થયો હોત એમ લાગે છે.' એક દિવસ ખૂસ ફડી પડી વિનોનાની સાથે ગુરુછ પજુ હતા પ્રાઈના પડી વજમાને વિનોના પાસે તાપના માટે સચી મુખી વિનોના હાથ-પગ તાપતા હતા. ગુરુછ દર જ મેમી રજા થોડા સમય

રાહ જોઈ પજુ ગુરુછ પાસે ન આત્યા એટલે સમી લાઇને વિનોના જ એમની પાસે ગયા અને વિનોદ કોઈ. 'પહાક મહ મદ પસે ન આવે તો કંઈ નથી, મહ મદે પહાક પાસે જનુ જોઇએ.'

એક દિવસ ગુરુછ કમરો પાથરી સુના હતા ત્યા વિનોના આત્યા ને કહે, 'જોડો, કું ચાદર બંધ આલ્યો છુ તે પાથરી દઉ. પડી તમે નિરાને જીવજો.' અને પોતાની ચોક્ખી ચાદર કામળા પર પાથરી દીધી. વિનોનાને ગુરુછ પર અત્ય ત પ્રેમ, જાણે પૂર્વજન્મથી પ્રીતી ગુરુછના પત્નીની વિનોના હમેશા રાહ જુએ પજુ ગુરુછને હમેશા સકોત્ય થો હુ શુ લખું! જકુ બજા સમય સુધી જ્યારે એમનો પત્ર ન આવ્યો ત્યારે વિનોનાએ લખ્યુ. 'ખીળને પોતાના સમય રતી મદ જોવડ વરી એ પજુ એક જાનની દિ સા જ ■' તે હતા ગુરુછએ પત્ર ન લખ્યો ત્યારે વિનોનાએ એક કોરો કાઈ 'વિનોનાના પ્રભાષ' માત્ર એટલુ જ વખીને રવાના કર્યો પત્ર મળવા ગુરુછ વજુ શરમાલ અને જવાનમા એક લાગે પત્ર વિનોનાને લખ્યો.

સાને ગુરુછ ખૂબ જ આવાના યીમ, કષારેક અતિ ઉ સાહયા આવી જા તો કષારેક સાવ નિરાશ થઈ જા ફુનિવાના કુ જ ફારિત નીકળે વ્યાકુગી થઇ જા હવર પર અત્ય ત મદા ફુનિવાનો અ-વકાર જોઈ લકીવાર જનુ જોડીને કપાક ફરે ફરે આકરા જવાનું કખતા વિનોનાને પજુ પોતાની આ હમજા એમજે જણાવી ત્યારે વિનોનાએ લખ્યુ, જકુ જોડીને કયા જશે મ તીપેની ખનિતતા હવે રવી નથી કષરત પિતરી જ કખજા છે તે મ આસ પાસના ને કોમા જ અચાલ છે, એની મારી પ્રનીતિ ન હોત તો કું કશરતો વ કિમાકર ચલ્યો મપો હોતા' ત્યાર પડી ગુરુછની કખજાનુસાર એમજે ખાનદેશની પૂર્વ-પમિયમ સીમા પર એક આશ્રમ બારી આપો. પરનુ એક દિવસ અચાલક ગુરુછ ત્યાથી ચલા મજા કોઇને કર્યો ખમરે કઈ વિલા વિનોનાને લખી ચિતા થઈ વળી કોઈકે કોલેજીથી ગુરુછનો પત્તો મળા મયો. એટલે એમજે લખ્યુ, 'ગુરુછ તમારી ચિતાથી

હું વ્યાકુળ થઈ ગયો. ઇશ્વર પર તમારી શ્રદ્ધા છે એટલે, મને પણ શ્રદ્ધા થઈ કે તમે કોઈક દેહભ્રમે સારી ધાનતમા ઢરો તમને આશ્રમનું કામ પમદ ન હોય તો તે છોડી તમારી પસંદગીનું કામ ઉપાડી લો. મે તો તમારી ઇચ્છાનુસાર જ આશ્રમ જનાની આપ્યો છે. આમ વિનોબા અને ગુરુજીનો સબધ ગાઢ થતો ગયો.

૧૯૪૨મા ગુરુજી જોતમાંથી છૂટ્યા પછી એમના પ્રશ્ન સહોએ એમની જન્મતિથિ ધામધમથી જીજ્ઞસી અને એ પ્રસંગે વિનોબાના પ્રમુખપદે એક સમાગમ યોજીને એક લાખ રૂપિયાની થેરી અર્પણ કરી, તે ગુરુજીએ મહારાષ્ટ્રના કાયદોના નિભાવ માટે આપી દીરી તે દિનસે વિનોબા અને ગુરુજીનું મરથસ પણ નીકળ્યું.

એક દિવસ એક ખાનદેવી મિત્ર પાસે વિનોબાએ પટ્ટરપુરનું મંદિર દરિજનો માટે બંધ હોવા માટે પોતાની વેદના પ્રગટ કરતા કહ્યું ૧૯૩૨મા ગાંધી જીએ દરિજનો માટે અપનાસ કના-એક તા. આદર્કુ, એને ય લામો સમઃ થઈ ગયો એ દરમન ન અ પહેલે એ માટે શુ ક્યું એનો હિસાબ કાઢવો જોઈએ! એક મિત્રે આ બધુ સાને ગુરુજીને લખી જણાવ્યું એમને ખમ જ લગી અ બધુ પટ્ટરપુરનું મંદિર જવા સુધી દરિજનો માટે ખુ તુ ન મુક વ ત્યા સુધી અપ વાસ કરવાનું એમણે જાહેર કયુ મણી સમજના પછી એતુ નક્કી થયુ કે જ માસ સુધી દરિજનોના મંદિર પ્રવેશ માટે પ્રચાર કરવે તે જના મંદિર દરિજનો માટે ખુ તુ ન મુકાવ તે નિષ્કારિત અપ વાસ કરવા જ માસ સુધી ગુરુજીએ સનાપતિ નાપટ અને મીળ મિત્રો સ થે પ્રચાર માટે મેદમ થયી તે નાગપુર સુધી મહારાષ્ટ્રમા ચારે તરફ ધમી વળી આહોવાન જગાવ્યુ વધી વિનોબાને પશુ મળી આવ્યા ત્યારે એમની સાથે ગુરુજીને ખૂમ પ્રેમપૂર્ક ઘણી વાતો થઈ એ મુનાકાત બાદ વિનેબ એ લખ્યુ 'મહારાષ્ટ્ર તમને આ રીને મરવા નવી દો।' અને થયુ પણ તેમ જ, અગિયાર દિનસના અપનાસ પછી વહીવટદારોએ દરિજનો માટે મંદિર ખુ તુ મુકી દીડુ

સાને ગુરુજીએ ઘણું પુસ્તકો લખ્યા છે તેમ 'શ્યામગી આઈ' અને ભારતીય સંસ્કૃતિ ઉત્તમ છે બીજા પુસ્તકની પ્રસ્તાવનામા એમણે પોતાના લખાણો પર વિનોબાના વિચારોની પડેની છાપનો સચ્ચસ્તીકાર કર્યો છે

બાપુજીની હત્યા પછી દિરકાપરસ્તીનુ મોજુ મહાર ટ્રમા ફરી વધ્યુ એના પ્રાયશ્ચિતરૂપે ગુરુજીએ ફરી ૨૧ દિવસના અપનામ જાહ કર્યા એ વખતે તેઓ 'કર્તવ્ય' નામનુ દૈનિક પ્રગટ કરતા હતા એમાં ખુવનો પણ લખીને લાગણીમય શબ્દોમા વિનેબાને મહારાષ્ટ્રમા આવી વસવાનો અનુરોધ કર્યો કોઈક કારણસર વિનોબા તેમ ફરી ન શકવા તે જના બનેનો સબધ અગાઉ જોવો જ તલો

બાપુજીની હત્યા પછી ગુરુજી કશા કરતા કે 'મારા જીવનનો સુર' આશ્રમી ચૂક્યો છે જાણે મુલુની જાણ એમના પર પડી મઈ હતી ૧૯૫૧માં એમણે દેહ જોશો વસિયતમા એમણે જો લખ્યુ તેમા છે શા શબ્દો આ હતા પૂજ્ય વિનોબાનુ સમરણ ગુરુજીના અનસાનથી વિનોબાને અવત અ પાલ લાગે પડેના જ્યારે અનમાનની ખનર મળી ત્યારે તેને સાચી માની શકા નહી ગુરુજી વિશે વિનોબા લમે છે રામકૃષ્ણ પરમહમ રતીનનાથ ટાગોર અને બાપુજી એ એમના અ સંપ્રદેનનો એ દના સ્વભાવે ગુરુજી ગાજીનિસન ન હતા પશુ ગીમે નરોની લગ ણીને કા લે રાજ જગ્યમા એમને પડ્યુ પ યુ એને કારણે જ એ સમ જનાની જ વા રણ વારાનમ ગુરુજી મમાજનાની નહી પશુ સમાજસેરી દન તુકારામ અ દિ સતાવી દરેકમા એમને નિ મ કે અ ખુ શક એમનામા યોમીની સમતા નાની તે પશુ એમના રાજદ્વા એમને કષ્ટને ગણે થઈ હતા

મંગાળમાં જુ નાધાન આગળ ધવવનાની જ્યારે વાન નીકરો છે ત્યારે ત્યારે વિનેબા મેરી લીકે છે 'અ જે સાને ગુરુજી જવતા દે ને કેડુ સાકા મદગ દેમા જુનાનકાય' માટે મારે મળી ચિંતા કરનાની રહેન નહી

લવાટે લેખ લખનારા એને શ્યા ખમ એની'

હું મારા હૃદયથી નિજ ભાગ્ય મર્ત્યુ ધુ અગાડુ છુ। - ૨૦ અ

દીકા મેં એક કુંભાર અનેરો

*

શુદ્ધેવ યાગોરે એક દિવસ વાતવાતમા કહ્યું
દત્ત કે હું કુંભાર હોત તો હું સારું રોજરોજ,
દરદરેસ નવાનવા ખાટ, આકારના ખાતે ઉતાપો
કત અને સજ્જનો આનદ મેળવી શકત

કોઈ ધન્ય પળે અદ્વાઇતને આવી જઈ ઈચ્છા થઈ
દશે અને આ સંધિ અને તે પર વસતા હવે તું
સજ્જન થયું દશે! પૂરવી પરથી કવચકટિપા
માનવની જાત અનેપી જ છે સંધિકસજ્જનની
પૂર્ણતા કદાચ અદ્વાઇતે આખરે માનવ સજ્જનને જ
કરી દશે! એમને કદાચ સજ્જનનો સતોષ થયો
દશે! છતાંય દહી એમણે ક પેની માનવઅકૃતિ
નહી ધાડી હોય એટલે એ જોડે તેલલા રૂંડે છે!
દહી એમની ક તાના આકારનો માનવ સજ્જન થો
ખાકી દશે ત્યારે જ એ ધરીધરીને રૂંડતા દશે તે ?
ઉદ્ધાના એક નામી મજનકાર જિગર મુર દા
ખાદીએ આ, વિગે એક સરસ શેખર કલો છે
ખના ખના કે યે દુનિયા મિદાઈ ખતલી દ
જરૂર કોઈ કમી હું જે ખાઈ જાતલી દે!

આ દુનિયા ખનાવી ખનાવીને કરી કરી શા માટે
વિસજ્જન ક વામા આવે છે! જરૂર એના સજ્જનને
દરેક સજ્જન વખતે એમા કાંઈ અધુરાપણ જ મળ
દશે! સંધાના અસતોષને કા લે જ સંધિની ઉપતિ
વિસજ્જન ચાતુ રવાં છે એક શુજ્જાતી કવિએ
જાતાની આ રમત વિશે કહ્યું છે

સજ્જન અને વિસજ્જન,
માનવને મન કરોડી,
ઈવરરને મન રમજ છે!

પણ આપણા લોક કવિ (જેનું નામ પણ મળવું
નથી) તો મનવજીવોના પૂરવી પરના આદરેસને
જુદી જ રીતે ધટાવે છે એ તો કહે છે 'જાન
પુપ્પ ગાસડીઓ જ પે, તે કરી જ-મ ન થાયે રો
માનવી પેતાને કવનધર્મ પૂર્ણપણે જામવે તો
એને કહી કરી ન આવવું પડે અને જોડાની
સજ્જન-વિસજ્જનની રમત બધ પડે! સૌ જીવોના

એકમા સંધિને ખત રજો છે

પ્રાચીન કવિતા એટલે સીધી સાદી દેશીઓ,
લાવણીઓ સવૈધ ગીત અને જાજનલોમાં જીત
રેલી ભક્તિપ્રધાન રચનાઓ, જ્યારે જ્યારે ભોડાનો
દેવા આનંદથી કે આકેદથી માર્ગ ઊઠતા ત્યારે
કમીર કે ચીરા જેવા ભક્તકવિ કવિપત્રી પાસે રહેતી
જતા અને એવીજે નવસસ ન હોય ત્યારે પોતે જ
રચના કરી લેતા! અને વળી તે એટલા તો નિર્મોહી
ક પોતાની રચનામાં એના જ કોઈ ભક્તકવિની નામ
છાપ મૂકી દેતા! અજના કોઈ કવિની કૃતિ મૂલ્યથી
નામ વિના છપાઈ હોય તો બીજો દિવસે ખુલાસો
કરવો પડે! સ્વયં રકૂરેની નિર્વાજ કવિતાને એવી
કાલ્પિક કીર્તિ-એવણા કમથી હોય!

કુલાગ્નુ સપૂર્ણ રૂપક લઈને આપણા એક
લોક કવિએ સજ્જન લીલાતું એક સરળ અને સુદૈર્ઘ્ય
ચિત્ર પ્રસ્તુત જાનના ઉપસાંચુ છે અને છેલ્લે
એ સજ્જન-લીલાને સાર પછુ તારવી આપ્યો છે
સજ્જન વિસજ્જનની લીલાને આપણે લોકકવિ
કોટક કરી નજરે નિહાળે છે. આવી ઉત્તમ માટી
કથાથી લાભ્યો છે, એવો તકરૂર છે, અને સાથે
'નંદનવનના વહેજમાથી લેવો દશે પરાણે રો
એવું' અનુમાન પછુ કરે છે તેની રાખ ને લાદને
બદને સુણ-અવગ્રહમા એ માગીને ભેગવે છે.
આત્મનું જળ સીચી એનું મૂલ સ્વરૂપ ઉઠેને છે
સજ્જનની આખી કિવાને કમસા વજીવતો કવિ

ટપટપ ટપટપ ટીપવા સાથે આશિષ નિજની વેરે રે' એવો સર્જકનો મીઠો નેહ પણ કહી જાય છે અને એ લીલાને બાલીશ રમત' પણ કહી દે છે ।

આપણા પૂર્વજોનું જીવન એક રીતે સતોષી અને મર્યાદિત હતું ઝાઝી ઉપાધિ નહીં. પૂરતી નિરાંત હતી રાત્રે ભજનમડળીઓ ગામ-પાદરના કોઈ મ દિગ્ગમ દે ચોરામા ભભટી અને ભકિત-પ્રધાન

અજનોની રમઝટ મડાની એ ભજનો પણ મોઠે ભાગે કઠોપકંઠ ઊતરી આવ્યા હોય, તે તમા પોતાની મતિ ને જરૂરત પ્રમાણે એમણે પાંદરે કર્યા હોય, ને ક્યારેક પોતે જ મરજી નેતા હોય આજે તો આખી જીવનરચના જ બદલાઈ ગઈ છે એના વિવાદમાં ડુબવા કરતાં આ ભજનનો આસ્વાદ જ લઈ સર્જન-રીલાનો ગર્ભ જાણીએ

દીઠાં મે એક કુભાર અનેગે, ઘડે ઘડે ને ટ્રેડે કે
આણુ કોતુક કદી ન - દીઠું. એડે તેગલા તોડે રે,
દીઠાં ૦

ઉરામ માટી આણુ કપાથી કોઈ કદી નવ જાણે રે,
નદનવનના બહેળામાથી લેનો હુગે પરાણે રે.
દીઠાં ૦

રેતી, રાખ ને લાદ ઠેમણે ગુણ અનગુણમાહી ભેગે રે,
આત્મન-જળા મીચીને અના મૃત મરૂપ ઉકેવે કે
દીઠાં ૦

દિવ્ય ખીલાં પન ચાક ચડાવે, પૂતળા કંગેડ બનાવે કે,
'થા' એવું કહેતાની માથે અણનમ ઘા ઉપજાવે રે.
દીઠાં ૦

એ પૂતળાને વળી આધિવાધિ રૂપે મોગગી વડે મડે રે રે,
ટપટપ ટપટપ ટીપના સાથે આશિષ નિજની વેરે રે.
દીઠાં ૦

માન - ઉદ્ધ નામે એક ભટ્ટી નવ માસ એને બાળે કે,
એ ભટ્ટીમા પકવ અને મો, માત-હુદને વડાલે રે
દીઠાં ૦

ત્યાં પછી એ માનરપુતળા માટે પૃથ્વી પગલા રે,
પ્રજાપતિની કૃતિ અલૌકીક. કન્ય કન્ય મહે મઘણા કે.
દીઠાં ૦

સાત દસ દસકા પુરણ થતા તો થાયે એ મનુષ્ય ઘરુદ્ધેર રે
લાખ ઘડે ન લાખ કૂટે પણ, તેને ત્યા એની શી બોધ કે
દીઠાં ૦

ખર્વ નિખર્વ વર્ષો વહી ગયા એ બાલીંગ કીડા કન્ટા રે,
થાકે નહિ એ કુભાર ખનારતા પૂતળા નિજ મનનમતા રે.
દીઠાં ૦

કુભારવાડા તો સ્વર્ગ માનજે, ઓઝા વધ્યા નામે કે
સાન, પૃથ્વ ગાસડીઓ બાધ. તે કડી જન્મ ન પામે કે
દીઠાં ૦

રવિરાકર મહારાજ

આપને આજે ધર્મની વતો તો રોગી કઠીએ છીએ પણ તે આપવુંને સમજાનો નથી કારણકે ધર્મને સમજવા માટે, તેને માટે મરી શી રાને તો પુરવાઈ નેમકે. આપણે ધર્મનું રક્ષણ કરવું છે પણ તેને માટે મરી નથી જવું નાક જાપ તો જન હેવું છે પણ માથું તો નથી ધેલવું આવી વ શિવાના હિસ ગની રીને ધર્મનું રક્ષણ ના થાય આપણે જાહનાનું કે છન જાવું રક્ષણ તો કરવું છે અને ધર્મ પત્તુ સાચવવો છે પત્તુ તે તો પૈસાથી પૈસાથી કાઢ દિનસ ધર્મ ના થવ ધર્મ તો પગાય, પગાવાવ નહી આ સનાતન ધર્મ સમ જાનો નથી, કારણકે ઉપર ગુનાઈનું મેલ પદ બાકડ છે ધર્મ કરવે છે પણ પોતાની સગવડ સામગ્રી - વિચારીને.

પૈસાથી મનુષ્યને સુખ મળે છે એવી સામાન્ય વિચારસગળી પ્રકારેથી આપણે જોઈએ છીએ, પણ ખરી રીત તેમ નથી મરીખને પણ પૈસાની છત્ર મરહે છે અને પૈસાહાર કરીશવિને વધુ પૈસા જોઈશ કરવાની એવણુ મોર રહે છે જ તે પછી પૈસાહાર અને મરીમથા શી દેર પૈસા એ જ સુખનું કારણ નથી, પરંતુ જે વસ્તુથી જેને મનોા થાય તેટલું તેને સુખ માય મ તોવ એ જ જાયા મુખનું મૂળ છે.

આ સતોપમાથી જ નીલ મુજો ક ઘરો મા તોપ માથી શુક દસાનેવ જેવી મુજોકટ્ટિ પીઢશી આપણે આમુજને સ્વામ વિકાજીને શુજુ પ્રાપ્ત કરવાએપએ ધર્મ એ શુ ખાતુ ઉપાગથી આવ્યો છે વૃ એટલે પાત્ય કરવું કેઈ પણ સારી વાતુને મરણ કરી

અર્થત આચરવી એ ધર્મ, એ ફક્ત પુસ્તકમા જ, સાક્ષાતમા નથી જાનપૂર્વકે સારે આચરણ કરવું એ જ ખરો ધર્મ છે.

મહિરમા થતી આરતીથી સકુ પરિચિત છે આ આરતી આરતુ સન્દ ઉપરથી આવી છે અ રત એટલે દુ ખ દીવે લછને આરે જાણુ દેરનીએ છીએ તે એમ દર્શાવવા કે આરે જ જુ તારા મંદ સ મને દુ ખ માથી જમારે મહિરમા થપ કેસર વગરેતો ઉપરોમ એ તે પૈસા જેમ વખો તેમ પૈસાહારીએ જિયદ વસ્તુ વ પરની એવી જાવ દેવાવેની નેનું પરિણામ છે એમ તો દારકામા પરેલા અચર, કેસરી, કેસર વગેરે થાળ ધરાવે એ જોજનમા નાખતા અને પછી ભકતો આરોગી જતાર આ તો માનવતા જેવું થઈ મથું છે.

આવી એમા જ ધર્મ સમાવે છે, એમ છે જ નહી. ધર્મમા થથી વસ્તુઓ આપણે રોજ કરીએ છીએ પણ તેની પાછળનું રહસ્ય સમજવા પ્રવન કરતા નથી જા તે પદ વગાવાની કિવા એ શાથી રમા યવ છે જ મહિરમા થવા પછી સુખુપ દગામા આખમા રથો હોવતો આતમાને જાગવા માટે કે હે આતમા, જનમા

જે રીતે ધર્મનું મૂળ આપણે પીમરી ડાળા લિહ અને વજમી રમા છીએ તે જ પ્રકારે લખની માખન પરવે આપણુ આચરણુ છે લખ તો બતુ પરિવ કિવા છે લખ એમને મે આમાનું જોડાણ - એકરમ થઈ જવું તે લખ પછી દ પની કદવાવ છે. જમ્-પતી એવે એક જ વસ્તુના મે પતિ તે લખને વિધિ થયો સદર છે પણ અ જે તો જ્યા જોમએ ત્યા લખ

પ્રત્યે કોઇને લાવના જ રહી નથી. જેમતેમ કરીને આટોપી દેવામાં જ એની સમાપ્તિ રહી છે. બ્રુમજરાડા પાડી, ગાણા ગાવા અને પાન વગાડવા, કોણ વર-થોડામાં આવ્યું અને કોણ ના આવ્યું એ પ્રત્યે જ મુખ્યત્વે ધ્યાન રહે છે અને બાહ્યજીને પોતાને પણ પોતે શું એને છે એની કશી ખબર જ નથી હોતી, એનું ધ્યાન તો દક્ષિણા ઉતર જ હોય છે બહારના વળકાટમાં આપણે ખરી વિધિને વિસારી મૂકી.

એની સાચી વિધિ કઈ છે તે પણ જાણી લઈએ સાચું પૂછો તો લગ્નમાં બાહ્યજીની તો જરૂરત રહેતી જ નથી લગ્નમાં મુખ્યત્વે વરવધુએ પ્રતિજ્ઞા લેવાની હોય છે એ પ્રતિજ્ઞા બહુ જ સરસ હોય છે પાત પ્રતિજ્ઞા લે છે કે 'હું તને વધાહાર રહીશ અને આપણે સાથે જ સુખદુઃખ ભોગવીશું.' વધુને પ્રતિજ્ઞા લેવાની હોય છે એ પણ સરસ છે વધુ કહે છે 'આવક ભોળને હું કુટુંબનો ખર્ચ કરીશ, આખા કુટુંબનું પોષણ હું કરીશ અને તમારા બધામાં એક રૂપ થઈ જઈશ.'

પછી કન્યાના પિતા વરને પ્રતિજ્ઞા લેવાવા છે કન્યાના પિતા કહે છે 'મેં મારી કન્યાને જોની કરી બહુવાની હોશિયાર કરી, આજે હું તમને સોંપુ છું આજથી હું તેને વાલી મઠી તમારા બન્નેનો શુભે સ્વચ્છ ધાઉ છું આજે હું તમારી પાસે કંઈ માગતો નથી, ફક્ત એક જ વસ્તુ માગુ છું કે સુખમાં કે દુઃખમાં મારી કન્યા લાગીદાર ન બને એવું કશું ન કરતા જોને એકવપેટા ન થતા 'વર ત્રણ વખત મોને છે 'એવું હું કશું નહિ કરું, નહિ કરું નહિ કરું.' પછી વરના પિતા પણ કહે છે કે, 'અમે આજથી તમારા બન્નેના શુભે સ્વચ્છ થઈએ છીએ.'

લગ્નપ્રસંગે 'કન્યાદાન' શબ્દ વારંવાર વપરાય છે આ 'કન્યાદાન'માં દાન શબ્દનો અર્થોર્થ તદ્દન ખોટો છે એનો વિરોધ થવો જોઈએ કન્યાનું તે દાન હોય ? એ તે કાઈ મિલકત છે કે એનું દાન હોય ? દાન તો મિલકત કે પૈસાનું હોય કન્યાનું નહિ પછી સંપત્તિ હોય છે એમાં આંગળી - પહેલા સપાની સાથે પ્રતિજ્ઞા લેવાતી કારણકે એને પવિત્ર ગણવામાં આવે છે - શામે ફેરા ફરવાના દોષ છે ફેરા ફરતી વખતે જમણે પગ પહેવો બપોડે છે

અને ડાબો પગ - અંગ પાછળપાછળ આવે છે લગ્નને દિવસે વરકન્યા તદ્દન સાદા વસ્ત્રો પાર્ધન કરે છે. લગ્નની વિધિ થઈ રહ્યા પછી કન્યા સાસરેથી આવેતા દાગીના પહેરે છે લગ્નને દિવસે વર-કન્યાને ઉપવાસ હોય છે, આવી સરસ વિધિ છે, પણ હાલ તો વરકન્યા કે તેમના માતાપિતાને કશું જોતવાનું જ નથી હોતું. એ બધાના પ્રતિનિધિ તરીકે બાહ્યજી આવે છે એ બધું કોણ જાણે શું ગરબજોડા વાળે છે અને જેમતેમ વિધિ ફરતી જાય છે જો કે એનું એ પણ કારણ હોય કે એની મહત્તા રહી નથી કોઇને એનું મહત્ત્વ સમજાતું નથી. લગ્નમાં એવી વિધિએ કાંઈ લગ્ન કરે તો, ભોટો તેની મરફરી કરે - હાસી ઉઠાવે ભોટો તો કહે 'આ શું નાટક માડ્યું, મારા ભણ હવે પરણી જાએ તો' એ તો એક વેડ ઉતારવા જેવું થયું છે પ્રચલિત વિધિમાં ધરમૂળથી સુધારો કરવો જોઈએ

આપણે તો મુખ્યત્વે લગ્નવિધિને મહત્ત્વ આપવું જોઈએ એમાં આ બધા રીતરિવાજો તો ઝીણું છે એ કરીએ તો આપણું સારું દેખાય, નોક વાલવાલ કરે અને ન કરીએ તો એમાં કાંઈ નુકસાન વધતું નથી મુવક પોતાની પાની જોગી કાઢે એમાં ખીલની સખાલ લેવી આવશ્યક ખરી ? એમ મને ધણી યોચના પૂછે છે આ મારો મારો જવાબ આ છે

મુવક પોતે કે પાને વિષે કઈ રીતે ખબર મેળવશે ? એ એને વિષે શું જાણે ? પોતાના વિચર જણાવવા જોઈએ પરંતુ એમાં એજે એના માતા પિતા, મિત્ર વગેરેની સલાહ લેવી જોઈએ અને એમની મારફત એ વધુ જાણી શકશે. એમની મત લેવી એટલે પોતાને નીચે પાડવા જેવું કંઈ નથી એમાં તો સદાય લેવાની છે મુવક પોતે કન્યાને એક વખત જોઈને એ તુ જારી રાખાવો છે ? એ જાણશે તો તેના રૂપગ કે ફેરાને પણ એના વિ. તો કશું નહિ જાણી શકે, જ્યારે મામાપ વિચાર કરશે તો કુટુંબને જોશે એના અમે તે કામની પાછળ રસ હોય પણ તેની પગપાડે કિંવા ન હોય તો તે તદ્દન નકામું છે

પાણે તેના ધરમ અને મારે તેની તગવાર સમાજરચના એવી છે કે એની જ પગ પડીને જ

આપણે છરી શકીએ છીએ, આપણી છબ એવી
ખરી નહીં છે કે કસા વગર છરી શકતા નથી.

શબ્દની પછવાડે અર્થ જ પડી ન શકવો
નોંધવો, પરંતુ એની પછવાડેના કાવ્ય પછડવો
નોંધવો. શબ્દની પછવાડે જિન જિન શકિત હોય
છે પ્રવેશ દિશા પછવાડે જાન હોય તેો જર્થ
હી નહય, પરંતુ આપણે તેો આપણી જાનને આદ
કરીને પ્રવેશ દિશા વિષે જોવીએ છીએ. દરેક માણ-

સને જન્મે જાણુ હોય છે અને એના ઉપયોગમાં
આપણા પોતાના સાધુ 'જોડુ' જોઈએ.

સદુપયોગ કરતાં ના આવડે તેો સીનાની પાટ
પણુ પગમાં વાગે.

જે વસ્તુ ઉપયોગમાં લઈએ તે આપણા માટે
ઉત્તમ અને જીવ્ય માટે નુકસાનકારક ન હોતી નોંધવો.
મૂળને આરાધવાની ભાવના કેળવવાથી આ દુષ્ટિ
કામલ થઈ શકશે.

*

એક ક્ષણે એક આશ્ચર્ય-ગતી હતી, જીજી શુદ્ધ. તે કાલે વહસ્થને બેસીને
શિક્ષણ આપવાનો સંયોગ પ્રાપ્ત થયો. વહસ્થપણ શરૂ થાય એટલે માતાએ પોતાના
પુત્રને શિક્ષણ માટે વહસ્થને એવના પિતાઓ પાસે મોકલી દેતી. આ ક્ષણે
પણુ પોતાની આશ્ચર્ય પત્નીથી ઉદભવેલા પુત્રને જોઈ બેસાડીને વહસ્થથી શિક્ષણ
આપ્યું. પણ શુદ્ધ પત્નીના પુત્રની વહસ્થને ઉપેક્ષા કરી પુત્રે આવીને માને
પોતાના દુ જની વાજ કરી અને માતા જોળામાં વ્યાજુતવાથી આલોટવા લાગ્યે.
એણે કહ્યું 'મા, પિતાજી તેો જાણે અને જોળખી શકતા નથી.' માતા પણ
અખમાના અસુ રાજી કરી નહીં પુત્રે કહ્યું, 'તો, મા! તારા શિક્ષણનું છું?'
માએ કહ્યું, 'તારા માપે જ જ્યારે તારી ઉપેક્ષા કરી તેો હવે શિક્ષણ માટે કેની
પાસે જઈશ?' વાક, કું તેો શુદ્ધ ક્રમો છુ - એટલે કે પરતીનું જાતન છુ. મારી મા
પરતીને કરી તેો જોડે!' આખ કરીને એણે પરતીને સાદ દીધી.

માતા વહસ્થને આવીને કહ્યું, 'ચિત્તા ના કરીશ, જ્યુ જાન મારામા
મ ચિત્ત થઈને રહ્યું છે, તારા પુત્રને છ મને સોષી કે, કું એને શિક્ષણ આપીશ?'
પરતીમાતાએ એ જોડારને સવ સાઓ જાણીને માની પાસે મોકલી દીધી.
પછી તેો પેલી શુદ્ધ મતાના પુત્રે જાનકાળમાં પોતાને લાગેલા અપમાનના કથને
પોઈ નાખ્યુ. એણે મગરેદનો સનજિષ્ટ આજ્ઞાવ્યથ રમ્યો આજ્ઞે કોઈ મમે તેડયો.
વિશુદ્ધ આજ્ઞાવ્ય કેમ ન હોય, એ આજ્ઞાવ્યથ વાંચ્યા વિના મગરેદમાં પ્રવેશ
રોગવો એને અજ્ઞાન જ થઈ પડે એ પોતે શુદ્ધ આના, એટલે કે પ્રતરાના પુત્ર
'એનરેવ' તરીકે જોળખાયો અને એણે રચેલા પ્રાહરણ મંથનું નામ 'એનરેવ
આજ્ઞાવ્ય' પડ્યુ. એ શુદ્ધ માતા પુત્રનું અસલ નામ એનરેવ નામ નીચે દર્શાઈ જ મડું.
મરીને કિમય થયો માટે એને મરીદાસ પણ કહેવામાં આવે છે. આથી એ
એનરેવ મરીદાસ તરીકે જ જોળખાય છે. —આજ્ઞાવ્ય કિતિપ્રાહન સેન

*

જનક શંભે એક પાળીમાં નિમવજુ મળ્યું હતુ. આનિવ્ય કરતરાએને
આવ ન રજો કે શાં સામકારી છે, એટલે એને માટે જુડી વ્યવસ્થા ન કરી પાડી
શરૂ થઈ. શેકાએ જાના માણું પણ હાં તેો મૂલ્ય પ મેની રમલ એ ભાષ્યએ એમની
પાસે જઈને પૂછ્યું કે, 'જ્યાં કેમ કંઈ ખાતા નથી?' હાંએ ઉત્તર આપ્યો:
ઉપર મને પેટ આપ્યું છે, કલરાન નહીં. એમાં માવ જ કમાણી માટે જ રમ્યાન
છે, મરેલા છવો માટે નહીં.

તેરી અકળ કળા નવ જાણી મેરે દાતા !

અનવન આગેવાન

જ્યારે કોઈવાર ખુદસા આકાશ નીચે બેઠો હોઈ હું, તે વેળા નજર રજનીએ ઓટેવી અનત ઓડણીના તબક્કતા આભવાને આગી આવે છે. અને મદમા મનમા યાવ છે. કયા કસમીનેા આ ભાનીવર કસમ હરો ? આ વિરાટ ચૂદદી એણે કયા બેરીને વણી હરો ?

જ્યારે સામેના ધુધવતા મમ દરને જોઈ હું ત્યારે એના વખ ભરી મોજાની સવાગી પર સહેલાણી મન સફર કરે છે. યાવ છે કે, આટલો અગાધ ને અસીમ સમંદર કોણે ગાળ્યો હરો ? કોણ એના ઉછળતા મોજા પાછળ બેઠું બેઠું ટેરીસવાગ કરવું હરો ?

જ્યારે પાસેના ગુલશરમા નિગાઢ કરુ છું ત્યાં રંગમેરગી ફૂંતાના રંગ જીડીને આપને વળગે છે મધમધની મોડમ દિન દિમાગને ભગી દે છે. ત્યારે મનને યાવ છે, કોણ આ ડાગે ડાગે ફૂંસોના ડાવરા ભરી બેઠું છે ? કોણ સુગંધનો મદ પાઈ રહ્યું છે ?

કદી સંક્યા ઠાણે નખરોભા પ્રમદની નીરજી છું ત્યારે અનુઓના ફાન નીજીતી આકાશની વાદળીએ આમતેમ ધુમતી વિવિધ રંગવાધા સજી જીતરી આવે છે, તે કદિ આકાશને આગણે ઈન્દ્ર ધની રંગાગી પૂરતી લાગે છે આ આટલા રંગનો ભડા-કર્ક બોમા ભંડાયો હરો ? નિતનિત એ આકાશી આગ જીતરી ગુલામી કોણ લીપટુ લગે ? ગેત્રુ રંગ ભયાં ચિત્રો ઉપસાવવું હરો ?

રજનીએ ઓટેની વિરા ઓડણી વાદળીઓના અગ મેરોડમાથી ઉપમી આવતાં પચરગી ચિત્રોં ફૂંચોમાથી જીડી નીકળતી ફેરમ આ બધું જ્યારે અનુભવું છું ત્યારે વિરાટના વિચારો મનને આવગી લે છે. ગદનતા માનસને વરી વગે છે મેરી વગની આ ગદનતાનો બેદ કોણ ઉં મવિ પોતાની મળ બાનીમા ઉકેને છે -

રંગ બેરગી ફૂંસો દા આદવ
રંગ કી ટેરી કહી નહીં.

હર તન કા ચોક્કા મિય દિયા
મુર્ક વાગા હાથ મેં કહી નહીં.

આ રંગ બેરગી ફૂંચોનાં મંજના મંજ, નિત નવા રંગે જીડી નીકળતી વાદળીઓ, જીડતી રગની રેવમઠેન છતાય એ રંગમડાર કયાવ ભળ્યો નહીં ! બીજી પકિતમા કવિ કહે છે કે, આ શરીર ઉપર કિરતારે આમડીવું અરતર શીવી લીધું છે, પણ એના હાથમા કયાવ સોય કે દોરો જોયો નહીં, તેમ કયાવ ટકો કે ટેમોય ન દીકો !

અગના અરતર સિયનાર દરજી હવે જગ-માળી બનીને કવિની કવનામા અનતરે છે.

પન્ને પન્ને કી કરતન ન્યારી
હાથ કરનન કહીં નહીં,
અરસે તો ભર કે જગ-જગલ
આકાશ મેં સાગર કહી નહીં.

એક એક પાદનો આકાર, એની કોણખૂં
એના રંગ રપને રેવી ખૂમીથી કોણાં છે ! દોષ
પાંદકુ એક મીલથી સાવ જુકું, અને વિનિધતાનો
કોણ પાર નહીં ! સદાય આટલા વિશાળ જગનને
પાણી સીચી રહ્યો છે છતાં કયાંય આભમાં દરિયો
દીકો નહીં ! વાહરે કિરનાર કમાલ છે તારો કમખ !

કે બોજન કીડી કુંજર કો,
તેમ લગા ભડાર કહી નહીં;
દિન રાત અદવ મેં ફૂંક ન પડે.
- તેરી ભરી કચ્ચુરી કહીં નહીં.

હાથીને હારો, કીડીને કચુનો રેનાગ દાતા,
ગત દિ' પાપ-પુણ્યના તેન રગનાર દેવ, અદ્ધ
ઈન્દ્રસાંકનો દરવાર ભરીને કયા બેમનો દરો ? કવિ
મ્હે છે કે, એની કચેરી તો કયાંય ન ભગી !
ખરે જ એ અગમના તાગ તો કોઈ મેઘની
સક્રુ નથી, મેઘની સમ્મે પણ નહીં. એ વાતની
માખ પૂરતી સોતની સતની વાણી મંચે છે -

તેરી અકળા કળાના નવ જાણી મેરે દાતા !
- તેરી કળા નવ જાણી ર હો છ

એક રાજ્ય એક ગુને
માને હાસીની સળ ૬૦
મારી. હાસીની સળ
થવાથી પેના ગુનેગાર સાવ
નિરાસ થઈ ગયો અને
તેથી રાજ્ય ઉપર કોઈ બરહતિ તેણે જેમ અવે
તેમ શાળને મારો દેવા માડી

સત્યથી ચઢિયાતું

ક ના પુત્ર

હર બેટો હોવાથી ગુનેગાર નુ કહે છે ન
રાજ્ય બરાબર સમજ ન શક્યો આથી તેણે
પેનાના વહારને પૂછ્યુ આ ગુનેગા ગુ
કહે છે :

ત્યા કોનેવા બધા વહારે મા એક ખૂબ સમજ
દાઃ અને દયાળુ હતો ત્યે કયુ મદાર જ
આ સાબમ એમ કહે છે કે જે માણુમ પતન
કેવનુ કમન કરી મીઝને મ ક કરે છે ન મનુમ
આ હુનિવામા સોથી શ્રેષ્ઠ છે ાળને જયુ ગુનેગાની
આ વાત સચી નગી તેજો પેન ગુનેગાને મ ડો
આપી અને તેની હાસીની સળ નહ કરી

હવે જયુ એનુ કે તે વખતે બાબુ ૪ વહારે
ત્યાં હાલર હતા તેમા એક દુહ સ્વખાવનેા વહાર
પયુ હતો મીઝનુ ખૂન ક વામા તેને હમિશા
આનદ મગને હતો માથે મથે ન વહાર ધરો
મનાહ અને હોશિયાર હતો ફરેક વાત તે એની
રીતે રજુ કરેતા કે જેથી કહી જાયુ તની દુન્યત
ઉનારી ન પડે.

પેતા દયાળુ વહારનો જવાબ સચઈને તેજે
કયુ મહારાજા આપના રાજ્ય દરખાસ્તો તે
હમિશા સચને જ જવહાર ચને સચો છે અને
યવો પહુ જોઈએ આપને તો આ ગુનેગારે મામતી
જયુ ન શકાય એની જો હીથી છે જના તેની
વાતને માતી માનને આ નેને મશી આપે છે
ને બરબ નથી થયુ જહી તેજેની આપની ૬-૭

આ સામગી રાજ્યએ
પેલા દયાળુ વહારને
જુદ મોનવાનું કારણ
પૂછ્યુ પેલા દયાળુ અને
સમજદાર વહારે કયુ.

મદારાજા જે જે કયુ હતુ તે અસત્ય છે એ
વાતને હુ ૬-૭ નથી કાલો પરતુ તેમ કરવા ૧૧૭૭
મારુ પેનાનુ આપનુ તથા આ ગુનેગાનુ, એમ
ત્રેનુ દિલ કરવ નો જ ઉદ્દેશ રહેનો છે આ અસ-
ત્યથી અને એક જીવ બધા વાનો સતે મ થયો આપે
આપના કોષને કાત કરી આ ગુનેગારને મારી આપી,
એને આપના આ માની જયુ તેની ઉત્તિ ઘટ
અને આ ગુનેગારને પેતાની જાતને મુખારવાની
એક અપુ ન તક મગી આમ મદાર અસ નથી સાથે
જેટલાને સખધ હતો તે બધાને તેથી કાઈક પણ
કાપમે જ થયો છે જ્યારે તેનાથી નુકસન કોઈને
જયુ થયુ નથી

અથી જે સવથી તેના બોધનારનુ, આપનુ
તથ આ ગુનેગાનુ એમ તેની સાથે સકળ એલા
સર્વનુ અદિત થવાની સજવના છે તેના
કરતા મારુ આ સર્વોદિતકરી અમત્ય વધારે
કામાને પાથ છે "

વહારી આ વાત રાજને યોમ કાગી. તેજે
પેલા દયાળુ અને મમજદાર વહારનો વખાણ કર્યા
અને પેલા ઠીબ વહારને કહો આપીને કયુ કે
રાજ્ય જે મજુમની વાત માનને હોય તેની
જવાબવારી ઘડી મેગી છે તેણે હમિશા રાજ્ય
સમદા એમી વાતો જ રજુ કરી વ્દેઈએ કે જે
જધાને માઁ દિનક રો હે જ ને માણુમ જને પોતની
આ ક જ તુકે તો ાળ તથા શ્રદ જનેને મ ટ
તથી વધારે મેગી અકમાળની વાત નીજ કોઈ
દોષ ન શક

જ્યારે અંતરની ઉમેદ જાગે - છે

[એક આપકર્મી વિવાદીના પત્રો]

(૯)

૧૨-૩-'૫૪

પૂ. શિવાભાઈ,

નમસ્તે. ગત પત્રનો પ્રત્યુત્તર નથી, પણ મારે મારા માસિક રિપોર્ટ મોકલવો રહ્યો

મેં મારું નિવાસસ્થાન ફેરવ્યું છે. જ્યાં સૌથી પહેલો ઊતર્યો હતો ત્યાં જ રહેવા આવી ગયો છું. જે સત્તામા હું રહેતો હતો તે અભ્યાસ કરનાર માટે સારી જગ્યા છે, પણ હવે અભ્યાસ સાથે વ્યવસ્થિત રીતે નોકરી પણ કરવી જોઈએ - એવું નવા માસના બજેટથી નક્કી થયું. આ રહ્યો પદર દિવસનો નોકરીનો અનુભવ.

સૌ પ્રથમ હું કારખાનાવાળા વિસ્તારમા રહેવા આવ્યો, જેથી મારે દોડાદોડ ઝાંઝી કરવી પડે અને ફાજલ સમયમાં અભ્યાસ પણ થાય. કૉલેજ છોડ્યા પછી ત્રીજે દિવસે મને એક ઓવરકોટ - કારખાનામા નોકરી મળી. પહેલે દિવસે મને કોટના અસ્તરને ધરતરી કરવાનું કામ સોંપવામાં આવ્યું. આખો દિવસ ભૂખ્યે પેટે એ કામ કર્યું રાખ્યું. પણ ધરતરીની ગરમીથી આખો સખત બળવા લાગી. સામાન્ય રીતે મારે અને ગરમીને કામમતો અણબનાવ છે. બીજે દિવસે મેં કામ બંધવાની માગણી કરી. મેં કહ્યું, " મને સીવતા આવડે છે " જેનેજરે મને સીવણખાતામા મોકલ્યે. પણ અહીં પગથી સંચા ચલાવવાના નથી હોતા. સહેજ પગ દબાવીએ એટલે સંચો ધનેકટ્ટીકથી આવે. એની ઝડપ એટલી બધી હોય છે કે મારા જેવા માટે એટલી ઝડપ પર કાબૂ મેળવી સીવવું સત્રભમ અસક્ય જ જણાય. પહેલાં કલાકમાં જેમ તેમ કરી કામ શરૂ કરી દીધું, આરેક દિવસ પછી મને ત્યાંથી રજા મળે, કારણ કે હું શિખાઉ માણસ હતો. ઝડપ ખૂબ ઝાંઝી હતી. સાડાત્રણ પાઉન્ડ પગાર મારે દિવસનો મળ્યો.

ત્રણેક દિવસ પછી એક રેસ્ટોરામાં 'બારવેલર' ની

જગ્યા મળી. અહીં મેં પહેલેથી જ ખુલાસો કરી લીધો હતો કે મને એક પણ દારૂનું નામ નથી આવડતું. સવારે ખાસ ધરાઈ ન હતી. ત્યાં સુધી મેં 'કીછ ડાયર' સાફ કર્યું. બે કલાક પછી રસોડામાં આપણી ચપાટીનો ઓઈલ આવ્યો. ત્યાં જે રસોયો હતો તેને આવડતું નથી એમ જાણવા મળતા મેં કહ્યું કે મને આવડે છે. સાળે મારી બદલી થઈ રસોડામા ત્યાં રોટી, સાક વગેરેનો ઓઈલ આવે ત્યારે બનાવી રેવાના બાકીના વખતમા હીલ વેલ્ડરનું કામ કરવાનું. એ ઉપરાંત કોઈ બનાવવાનું મશીન ચલાવવું, આ બનાવવી, જાતજાતના આર્કસ્ટ્રીમ તૈયાર કરવા અને અતે મુખ્ય રસોયો કહે તે કરવાનું. તેમાં ખાસ કરીને ઇંડા, વિવિધ પ્રાણીઓના માંસ, આમડી ઉપાડી લીધેલા મરવાના બન્યાં, જાતજાતની માછલીઓ વગેરે મુખ્ય કાંડારમાંથી લઈ આવવાનું. આમા મુખ્ય મુશ્કેલી લોલી ટપકતી ચીને દાઘમાં પકડવી પડે તે નહિ, પણ હું કાઈ ચીજને ન ઝોળાવું તે એ માંને બનાવવા મારી સાથે એક માણસ મોકલવો પડે, જે એ લોકોને પોષાય નહિ. એ નોકરી સવારે દસથી રાત્રે સાડા અગિયાર સુધી ખરે પગે કરવી પડે વળી હું જ્યાં રહું છું ત્યાંથી પદરેક માર્ફલ ફર જવું પડે ગયે મદિને અર્થઝમિયના દુકમને માન આપી ઓવરકોટ વેચી રેવો પડેલો. રાત્રે બાર વાગે લેર પાછા આવતા સખત પવન સાથે બરફ વરસ્યા કરે માત્ર કોટ અને પાટલનું કેટલું સદન કરે. એવા બીના બીના સુઈ જવું પડે. તેમ નલાએ રાખ્યું. પણ આઠ દિવસને અતે ત્રીનઅનુભવી માણસના પ્રમાણપત્ર સાથે અહીંથી રજા મળી. વળી પાછા બેકાર. અહીંથી ત્રણ પાઉન્ડ મગેલા આમ બે જગ્યાએ લઈ છ પાઉન્ડ મળ્યા. મારા આખા માસનું ખર્ચ નીકળી મધુ ગણાય વળી પાછા ત્રણ દિવસના આરામ પછી એક

ફેક્ટરીમાં 'Machinist' તુ કામ મળ્યું છે આવારે
મને શિખાઉ તરીકે શાખો છે એટલે પગાર બે
પાઉન્ડથી વધારે નહી મળે પણ મદિના પછી
તણ પાઉન્ડ (અર્થવાડિક) મળ્યા સભવ ખરો,
ને અહી સ્થિર થવાય તો જ અહી નોડાયે આને
પાંચ રિવસ થયા અર્થવાડિક પૂરે થયુ અહી
સામાન્ય રીતે ૪૦ થી ૪૪ કલાકનુ અર્થવાડિક
મળ્યા છે

તા ૧૨-૪-૫૪

એક મદિના પછી અધુરો પત્ર પૂરો કરુ છુ.
આજકાલ છેલ્લા છ અર્થવાડિકથી 'Machinist'
તરીકે માનુ જ છુ, અર્થવાડિકે અહી પાઉન્ડ મળે છે
આવાતા અર્થવાડિકથી સામાન્ય મળશે

ફેક્ટરીની રાજ્યો પછી Evening College
શરૂ કરી દહશ આમ સ્વાવસથી જાન્યુવર સર
વધુ જશે.

દવામલ હવે તો સારુ થઇ ગયુ છે કહીનુ
નામ નથી એવુ બાગે છે ખુશનુમા વત વરણ
જમનુ ભય છે સાથે સાથે શરીર ખુબ જામનુ
ભય છે

રોજનુ આર રતબ હુમ એક અને પચ ઓ સ
કોળ એ મારો ખોરાક છે વધારામા કસરત
ધિ અર્થવ દન પ્રયામ

(૧૦)

૫ શિખાભાઈ,

નમસ્તે પત્ર મ યો આનદ દર માસે એક પત્ર
લખવો નોડાયે એમા કુ થોડો મેડા પડશે છુ તેણુ
મુખ્ય કરણુ મારા મત પવના પ્રવુત્તરની રાહ નોતે
હવે સામા મ રીતે પ્રવુત્તર આઠમા પછી મને પત્ર
લખવાનુ મત થાય એ સ્વાભાવિક છે

તિમાની વાત કરી લકુ મારે લીચેર ઉતરાવવો
પડેતો ચેવી વડોદરાની રુ ૨૦૦૦ની લેન મારે જ.
હવે મને એમા કહ જ રસ નથી એની જે વવવરથા
કરવી દશે તે નવનીત કરે

નીજ વાત અમકારણની આને દુ તગીમા છુ
અને નથી આ ગ્લો દિસામ —

- અર્થવાડિક -

આવક	નવક
૬ પાઉન્ડ પગાર	૫૫ સિ. યે
૩	૦-૧૫-૦ બાકુ
૩-૦-૦	૦-૧૫-૦ દુખ
૦-૧૦-૦	૦-૮-૦ માખણુ
	૦-૮-૦ શાકભાજી
	૦-૬-૦ ઝેડ
	૦-૧૦-૦ પરચુરણુ
૨-૧૦-૦ ભચત	૩-૦-૦૦

આમ ૨-૧૦-૦ દર અર્થવાડિકે મળે છે પછી
ત ગીમાં કેવી રીતે કે ત ગીમાં એટલા મારે કે બધા
૫ સેથી કુલ ૧૫૦ પાઉન્ડ નોટલા લીધા છે એટલે
એક વરસ પછી મારે માથે કહ જ મોળે નહી રહે
ત્યા સુધીમા પગાર પણ આઠ પાઉન્ડ નોટલો મળશે
હવે મારો થોડો છતિલાસ છે એણુ - કોનેજ
છેડવા પછી એક રેટોરન્ટમા નોકરી કરવા ગયો
ત્યાથી રજા મળી પછી એક ફેક્ટરીમા નોડાયે ત્યાથી
પણુ તણુ રિવસમા રજા મળી, ત્યાર પછી ખીજા એક
ફેક્ટરીમા નોડાયે અહી શરૂઆતમાં બે પાઉન્ડ પગાર
(અર્થવાડિક) મળવા લાગ્યો મદિના પછી સામાન્ય
પાઉન્ડ પગાર થયેલ કરી મદિના પછી સામા આર થયો
અને છેલ્લા તણુ અર્થવાડિકથી છ પાઉન્ડ મળવા
લાગે છે ફેક્ટરીનો માલીક મારા કામથી ખુબ છે
આને ફેક્ટરીમા જુડ જ લુના કરીમરો કરતાય મારી
અધ વધારે છે કામ પણ સારુ થાય છે એટલે વખત
જતા સારો પગાર મળશે એટલે હવે આર્થિક ત ગી
જતી રહેશે અને નવા સરથી Evening College
મા જોડાઈ જવાશે સવારે આડથી સાળના સાત સુધી
ફેક્ટરીમા જવુ પડે છે સાતથી સામાન્ય સુધી કે ને
જમાં જવાશે.

હવે થી મનનશાઈના પત્રનો જવાબુ -
મે સ મેશન પૂર્વે એક પત્ર લખેતો જે મળ્યો
દશે થી અણુમ છમ્મિ જે રા પગુ મને મદદ કરવા
આખા છે તેને કુ સાબર રવીકર કરુ છુ અને તે
કુ આપણુ વિષયી મડળને નોટ આપુ છુ
પૂણીએ મળી ગઈ છે વચમાં થોડો વખત કાત
વાનુ અટકી પડેતુ તેના પ્રાચલિત રૂપ મે તા. ૭
મી થી તા. ૧૫ મી સુધી મોન પાળવાનુ શરૂ કર્યુ છે

હેલે દિવસે ઉપવાસથી મૌનની પૂર્ણાકૃતિ થશે.

થેરથી બે મામ થયા પત્ર નથી. મેં પશુ એકાદ જ લખ્યો હતો. ગયે અઠવાડિયે ખીજે લખ્યો છે. આવતા અઠવાડિયામાં પ્રયત્નરત્ની આશા રાખું છું. ધનસ્વામ ઘેર જાય અને રખડી ખાય તેના કરતાં કોઈ ટૂંક અથવા તાલીમ વર્ગમાં જાય તેા સારું. પછી જેની તેની ઇચ્છા.

કેરીનું નામ સાંભળી કોના મોમા પાણી ન છૂટે ? મારા ! અહીં આઠવા પછી જ હું સાચો આશ્રમવાસી થયો એમ કહું. તો ચાલે ! આશ્રમના નિયમ મુજબ ભૂધાં જ કામ હાથે કરવાં-સ્વાવલંબી થવું અને અસ્વાદન્નત પાળવું. આ બધાયમાં અસ્વાદન્નત આગળ વધી ગયું છે. હેલા કેટલાય માસથી તેલ, મીઠું, મરચું, દહાદર વિ. વિ. જે મસાલા ગણાય તે મળે છે છતાંય ખાવાનું મન થતું નથી અને ખાતો પશુ નથી. મને એ મોણું ખાવામાં જ અને પાણીમાં ખાઈનું લેવામાં જ અમૃત જેવો સ્વાદ લાગે છે. એક દિવસ એક મિત્રનું બટાટાનું શાક એક ફોડવું ચાખી જેમું તો જમીન આસ્માન એક થઈ ગયા જેવું લાગ્યું. હવે રસોના સંસ્મરણે મારી જીભને ફરી વળ્યો. છેવટે દૂધ પીને શાંત થયો. હું ત્યાં આવીશ ત્યારે તમારા દાળા, ભાત, રોટલી કેમ કરી ખાઈશ ? મારે માટે પાણીમાં ખાઈ શાક અને દૂધ રાખવું પડશે. રોજનું ચાર પાચ શેર દૂધ એટલે મારે માટે એક ગાય. જ્યાં જઈ ત્યાં ભારે પડી જાય. કેમ ખરું ને ?

હવે અહીંની થોડી વાતો- એક વખત મને ડોક્ટર પાસે જવાને વિચાર થયો. ત્યાં જઈ મેં કહ્યું કે મારી તબિયત ઠીક નથી. પેટમાં ગરબડ થાય છે. સાથે સાથે ખોરાકની વાત પશુ કરી. ડોક્ટરે ખોરાકની બાબતમાં શૂં તોય ખતાવ્યો અને દીવેલને ખાટ્યો ભરી આપ્યો. રોજ સવાર, બપોર, સાંજ એનો એક ચમચો પીવો એવી સૂચના આપી. હજી એ ખાટ્યો ભરેલો પડ્યો છે. અઠવાડિયા પછી ફરીથી ગયો, કહ્યું કે તમારા દીવેલથી મારું વજન

ઘટી ગયું. એટલે ડોક્ટર મારા પર ગીડાઈ ગયે અને કહ્યું કે તમારે ઇંડા વિગેરે ખાવું જ એકએ નહિ તો આ દેશમાં નહિ જીવાય. આ દિવસમાં નથી. એમ કહી કોડલીવર ઓર્ડલી ગોળીઓ આપી. રોજ ખૂબ ભાજપાલો અને મીઠાં નામની દૂધની બનાવટ શેર ૧ રોજ ખાવાની તાકીદ કરી. શેર મીઠાં કોઈ પહેલવાનને જ પચે. સામાન્ય રીતે પાગેથી વધુ મીઠાં ન પચે. પેલી ગોળીઓ મારા એક મિત્રને ખવડાવી દીધી. પંદરે દિવસ પછી ફરી ગયો. મેં જુકું જ કહ્યું કે, 'તમારા કલ્યા મુજબ ખોરાક લેવાથી વજન વધ્યું છે'. એટલે ડોક્ટર સાહેબ દુલાવા, પછી મેં કહ્યું કે હાથે પગે ખજવાળ આવે છે. એટલે મને લંડનના પ્રખ્યાત દવાખાતામાં સારા ગણાતા ડોક્ટર પાસે મોકલ્યો. ત્યાં મારું લોહી અને પેસાળ તપાસ્યા અને જણાવ્યું કે શરીરમાં ૧૦૦ ટકા તંદુરસ્તી છે. કંઈ જ થયું નથી. પછી મેં જ્યારે મારા ખોરાકનું પ્રકરણ ખોલ્યું ત્યારે ડોક્ટરે નવાઈ ખતાવી. પછી મારી સાથે અર્ધો કલાક લેદની વાતો કરી. એમાં જ્યારે એણે જાણ્યું કે હું ગાંધી પંથનો માણસ છું ત્યારે તેણે અધીરના ઉપવાસ વિ. જાણતો પર ખૂબ વાતો કરી, અને છેવટે હસતા હસતા વિદાય લીધી. એ લોકોને મેં એટલું જ કહ્યું. હોત કે હું જુધુ જ ખાઉં છું. તો સિઓ મને ખાંડું જ કંઈક કહેત. આતું છે અહીંના મારા મણાતા ડોક્ટરોનું કામકાજ. સાયન્સના નિયમ મુજબ જેટલાં વિદ્યાગીન પ્રેરીન વિ. ની જરૂર પડે તેટલાં મારા ખોરાકમંથી મળે છે. માંસ, ઇંડાં, દાઝ વિ. માંથી વધારે શું મળવાનું ? પશુ 'સીદીખાઈને શીદાં વહાલાં' એ કહેવત અનુસાર માંસ-મંદિરામાં ઉઠાવેલા ડોક્ટરોને દૂધ પર જીવાય એની કલપનાય ક્યાંથી આવે ? અરે બિચારા ભગુભા ડોક્ટરો ! મારું વજન આજકાલ ૧૧૦ રતલ જેટલું છે

લંડન ૮-૬-૫૪ અર્ચક દના પ્રખામ

યાતનામાં જીવન ગુજારીને કોઈ અલ્લેગ પ્રકૃત્ત્સ દર્શક છે, જેમ કંટકની સાથમાં રહીને હાસ્ત્ય હંમેશા કૂલ રાખે છે.

ગતિલાલ-અનિલ

સમાનતા

અનુભવ વાલોડી

એક દિવસે ખર્ષીશ હજાર ઉમરે પોતાની પ્રજા જ્ઞાનેને પૂછ્યુ. 'વહાના પ્રજાજ્ઞને' શુ આજે કુ જે કાંઈ આના આપુ તે તમે પાગલો ?'

આ મામળાને ત્યા એકલા થરેના ગેઠામાથી એક માણસ ઊભેઃ ચર્ચ થયેઃ અને કહેના વ એઃ

' હે ખર્ષીશ, અમે તમારી આજ્ઞા પાળીશુ નહિ

કારણુ કે અમને તમારો ન્યાયમા પક્ષપત માણુમ પડે

છે. જે સહાધર્મી આપણે ગેઠાનેની ચાહરોની વહે

ચણી મરિજીદમા જ ચલુ હતી અને ફરેક માણુમના

ભાગે એક એક જ ચાહર આવી હતી આજુના પાંચ

ગણુ પ્રમાણે તમારે ભગે પણુ એક જ ચાહર આવી

જોઈતી હતી પણ તમે એક કમ્તા વણુ ચાહરે ઉચા

પત કરી લીધી હોઃ અમે ભાગે છે કારણુ કે તે

ચાહર એટલી નાની હતી કે તેમાથી તમારો જેવા

કલાવર માણુમના વસ્ત્રા બની શકે એમ નહોતુ

આજે તમે જે વચો પહેરાં છે તે પેની ચાહરમાથી

જ તેમાર કમ્તા છે આમ તમારો અધિકર ઉપ

રાત લીકુ હોવાથી તમે ખર્ષીશને વ વર રવા નથી

અને અમે તમારી આજ્ઞા પાળનાને જ પ મેન નથી

અને જપાઃ સોઠો ન્યાય અને સમાનતાન નસામા

એવા અઠચુર હતા કે તે માણુમને ઠાકાએ મેલતા

અટકાવ્યો પણ નહિ, - માત્ર તેને જાતિપૂર્વક

મામળના રચા.

અતિ હઠારન ઉમરે પોતાના પુત્રને કહ્યુ

નેઠા ખરી હાકીકનથી તમે પૂરેપૂરા વાઠે છે

અને હવે મારા તરફથી તમે જ એ અણેપના જવાબ

આપો, કે જેથી તે દયાશુ ખુદા ક્યામતના દિવમે

મારી સજા રાખે."

પછી ખર્ષીશના પુત્રે જિજ્ઞાસ થયે કહ્યુ

"એમા પિતાજીને કોઈ ખુસે નથી એક ચાહ

રમાથી એમના વચ્ચે ચર્મશય વાહિ એને મારા

ભાગની ચાહર પણ મે એમને હવાને કરી વીધી હતી"

એ ખુદ સાથી પેલા ટીક કારને પૂરતે સને પ

વધુ મયો: પડી તેજે કહ્યુ

" હે ખર્ષીશ, હવે તમારે જે કાંઈ આજ્ઞા આપવી હોય તે આપો, અમે તમારી આજ્ઞાનુ પાનન કરીશું."

સત્યને પ્રભાવ

અઠાર વર્ષની ઉમરે અપારે શેખ અનુલ્લ કાદર છાનાની વધુ જ્ઞાન-પ્રપિત માગે જમદાહ જવા તેવાર થયા ત્યારે નમતી માએ તેમની બહીના અંદરના ભાગમા ચાળીસ સોનામઢેરો સીરી બધી અને સિખામણુ આરતા કહ્યુ ' ભેઠા હમેશા સાચુ બેનખે. જ્ઞાન કુ તમને ખુદાને સોપુ છુ, તે જ તમારો માર્ગદર્શક અને રક્ષક છે "

પછી જમદાહ જતા એક કાફતા સાથે તે ચર્ચ ગયા માર્ગમા એ કાફતા ઉપર સડ કાકુઓ તુડી પડ્યા અને બધી માન-મત્તા હર્સી લીધી. પછી એક કાકુ શેખ અનુલ્લ કાદર જલ્લાની પાસે આવ્યો અને પૂછના લાગો ' ઊકારા તારી પાસે શુ છે ?'

તેમણે કહ્યુ ' મારી પસે આવીસ સોનામઢેરો છે તેમના એ જવાબ પર હમતો તે કાકુ ચાલ્યો મો: પડી માને કાકુ બબો અને શેખે તેને પણુ તે જ જવાબ આપ્યો શેખના આ જવાબ પર તે કાકુને પણુ નિશામ મેરો નહિ અને તે પણુ હસતો હસતો ચાલ્યો ગયો

પડી, બને કાકુઓએ પોતાના સરહારને એ વાત કરી "તે ઊકારાને પછીને મારી પાસે લાવે" સરહારે કુકમ છે ડ્યો શેખ સરહાર સામે કાબર થયા ' ડેકગ, માને માણુ કહે તારી પમે ગુ છે ?" સરહારે પૂછ્યુ " મરી પમે ચાલીસ સોનામઢેરો છે." "ક્યા છે ?" "ખર્ષીશ જવતની નીમેન ભાગમા સીવેલી છે."

ખર્ષી ચીરજ તેમાથી જરાજર ચાલીસ સોનામઢેરો નીકળી સરહારે પૂછ્યુ " છેકગ ? તુ બજે

કે અને ડાકુઓ છીએ અને જે કોઈની પાસે જે કાંઈ પથ્ય હોય લઈ લઈએ છીએ, તે છતાં તે શા માટે તારી સોનામહેરોનો બેદ અમને કહી દીધા ? ' શેએ કહ્યું " મારી માએ હ મેશા સાચુ બોલવાની મને શિખામણ આપી હતી. આ ચાલીસ સોનામહેરો માટે મારી વદાલી માની શિખામણનું ઉલ્લંઘન હું શી રીતે કરી શકું ! "

તેમની એ વાતથી સરદાર એટનો પ્રભાવિત થઈ ગયો કે તેની આબોમા આસ આવી ગયાં, પછી એક નિશ્ચાસ નાખી કહેવા લાગ્યો

" તમે તો તમારી માની એક શિખામણનું ઉલ્લંઘન કર્યું નહિ, અને હું આજે કેટલાય વર્ષોથી મારા સર્જનદારની આજ્ઞાનું ઉલ્લંઘન કરી રહ્યો છું ! " આટલું બોલીને સરદાર શેખના પગોમા પડીને રડવા લાગ્યો પછી તેણે કદી પથ્ય લૂટકાટ નહિ કરવાની પ્રતિજ્ઞા લીધી અને બીજા બધા ડાકુઓએ પથ્ય સરદારની એ પ્રતિજ્ઞામા પોતાનો સાથ પૂરાવ્યો

*

ગુનાની માફી

કહેવાય છે કે એક દિનસે સત અણુ સાનેહ શેખ અપ્પુલ કાદર અલનીના પિતા એક નદી કિનારે ઊભા હતા એટલામા નદીમા એક દાડમ તરવું આવવું તેમની નજરે પડ્યું તેમણે તે દાડમ ખદાર કાઢ્યું અને ખાઈ લીધું દાડમ ખાધા પછી તેમને ખ્યાલ આવ્યો કે જે દાડમ ખાધું છે તે મારે માટે હલાલ નહોતું કારણ કે તે દાડમનો માલિક હું નહિ પથ્ય કોઈ બીજું જ હશે. આમ, વિના વિચારે પોતે દાડમ ખાઈ ગયા એ વાતનું તેમને ધણ જ દુઃખ થયું આખરે, પેલા દાડમના માલિકની શોધમા તે નદીને કિનારે કિનારે જવા લાગ્યા થોડે દૂર ગયા એટલે તેમને એક વાડી દેખાઈ અને નદીની બેખડ ઉપર જ ફળથી લટાયેલું દાડમનું એક ઝાડ તેમની નજરે પડ્યું. પોતે ખાધે

દાડમ એ જ ઝાડનું હશે એ વિશે હવે તેમને શકા રહી નહિ વધુ તપાસ કરતા તેમ તે માલુમ પડ્યું કે એ વાડીમા એક હવેલી પથ્ય છે, અને એ વાડી તેમજ હવેલીના માલિક સૈયદ અપ્પુલના સુમદ નામના એક સર્જન છે અણુ સાનેહ તેમની પાતે ગયા અને પોતે ખાધેલ દાડમ માટે માફી માગી.

સૈયદ અપ્પુલના સુમદ ધણા જ ઉદાર દિલના અને ભુલિયાળી માલુમ હતા. અણુ સાનેહને જોતાં જ તે પારખી ગયા કે કોઈ મત પુરષ છે પછી તેમણે કહ્યું:

" બાર વરસ મારી સેવામાં રહ્યો તો જ હું તમને માફ કરું ' સત અણુ સાનેહે એ શરત કબૂલ કરી લીધી બાર વરસ પૂરા થયે સૈયદ અપ્પુલનાએ કહ્યું ' હવે એક કામ કરો તો તમારો દાડમ ખાવાનો ગુનો માફ કરીશ. " સત અણુ સાનેહે કહ્યું " કહેા તે ક્યુ કામ છે ? " સૈયદ અપ્પુલનાએ કહ્યું, " મારી એક પત્ની છે જે આધર્મી બહેરી કુડી અને લગ્ન છે તેની સાથે તમે લગ્ન કરો "

સત અણુ સાનેહે એ શરત પથ્ય કબૂલ કરી લીધી અને જ્યારે રાત્રે પોતાના પત્ની પમે ગયા અને જ્યેુ કે તે તો ધણા સ્વસ્વપાન હતાં અને કહેવામા આવી હતી તેથી કોઈ ખોડખાપયુ તેમ નામાં ન હેતી આથી તે મનમા ધણા મૂંઝવણ એમ વિચારીને કે તે પોતાના પત્ની નહિ હોય તેમણે તેમની સાથે રાત્રે વાત સુઝા કરી નહિ

સવાર થતા જ સત અણુ સાનેહ સીધા સૈયદ અપ્પુલના પાસે પહોંચ્યા અને તેમને પોતાની બધી મૂંઝવણ કહી સૈયદ અપ્પુલનાએ પ્રુલાસા કરતા કહ્યું, મારી પુત્રી વિશે જે તમને જે કાંઈ કથ્યું છે તે બધુ સાચુ છે પરંતુ પેને માટે મારી પુત્રીની આબો આધર્મી છે અસત્ય વાત સાંભળવા માટે તેના કાન જહેરા છે, પરંતુ પુત્રને સ્પર્શ કરવા માટે તેના હાથ હુમ છે અને તમારી આંગા વિરુદ્ધ એક પથ્ય ડમલું ભરવા માટે તેના પમ લગ્યા છે "

*

માનવીનું કોઈ અનનુષ્ઠ એણુ જે હશે જેહને વીટળાયેલી આજ્ઞાવતા પણ હોય ના ?

રતિલાલ અનિલ

રાજ્યને ત પ્રજા સર્વા ધર્મણ ધર્મિ વધિરે ।

[આદિપર્વ ૬૪-૪૮]

તે ધર્મી છે એમ બાણીને પ્રજાએ તેની રાજ્ય લેખે વચ્છી કરી (પસદ કર્યો)

વિમવમ ગદા મહાશ્વારતાના કાળમાં કન્યા એમ વચને સ્વયમ્ વરતી તેમ પ્રજા પણ રાજાને પોતે વરતી

પ્રતિષેઠા દિ પાપ્ય વદ નોક્યુ વિષને ।

તદા સર્વેઽુ કોઠેઽુ પપૃને પપ્પતે ॥

[૧૮૦-૬]

ભૂદા કામ કરનારાને દેશનારા ભે હુનિયા મા પચા હોય તો બૂડુ કરવાની કોઈની દ્વિમત ચાલતી નથી

વદા ણ પ્રતિષેઠાર પાપે ન બ્રહ્મતે કન્યિત ।

તિર્ધનિત બલ્લે લેક રતદા પાપ્યુ કમ સુ ॥

[૧૦]

પણ ભે પ વિધાને દોકનારો કોઈ ન મળે તો પાપિયાનો નાકુંડો ફાટે છે

બલભયિ ચ ય પ ઃ સકિતમન્ન નિવરુહિ ।

પ્રશ સન્સાઽપિ તનેવ કમંઽુ સન્સુલ્પતે ॥

[૧૧]

જે માણસમાં પાપિયાને દોકવ ની સકિત હેય તે બલ્લતા છતાં એને પ પ કરના દોકે નહીં તો તેને પણ એ પાપ લાગે છે શ્રી ભગવાનુવાચ ।

અમરિતદેનો ગરુડેન કુન બહુમ વચા ।

વપ દિ સકિતઃ ધર્મરૂપ રક્ષેઽુ ધર્મચારિણુ ॥

[સમાપર્વ ૨૨ ૧૦]

શ્રોકૃણુ જરાસધને કહે છે

‘હે બાહુદ્રથ જી જે ખાપ કરે તે અમને પણ લાગે કેમ કે અમે ધર્મ આચારિણ છીએ અને ધર્મની રક્ષા કરવા શકિતમન છીએ

વૈભવશત્રુ મહાશય

વર્ધવધર્મોલુ નરરત્તા જનાથિ પસ્વનિ ।

તત મપ નન્ જન્વતિ મધન્સ્તુ વિનલ્પતિ ॥

[વનપર્વ ૬૪-૪]

ભારતભારતી

૬૦ વાં

માણસ અધર્મ કરીને વધે છે, પછી કઈ બલી વસ્તુ દેખે છે, પછી શત્રુઓનો પરાજય કરે છે પણ અતે સમૂહનો નાશ પામે છે આઠામ કોણ ?

યુધિષ્ઠિર ઉત્તર ।

સત્વ દાન ક્ષમા શીતમ નૃશર્ય તપો ધૃષ્ટા ।

દશ્ય તે વન નાગે ઃ સ પ્ર હાણુ ધર્મ રચત ॥

[૧૮૦-૨૧]

યુધિષ્ઠિર ‘સત્વ, દાન, ક્ષમા, સહાયાર, વપ, દયા આ સદ્ગુણ જેનામાં દેખાય તે, હે નાગેન્દ્ર પ્રહાણુ કહેવાય છે’ સર્વ ઉત્તર ।

શૂન્ વર્ષ ય સત્વ ય દાનમપ્રીપિ એવ ય ।

આનુશર્યમથિ સા જ યજ્ઞા યૈવ યુધિષ્ઠર ॥

[૨૩]

સર્વ ‘પણ શૂદ્રમાં જે સત્વ, દાન, અક્રોધ, અહિંસા, દયા જેવામાં અ વે છે ને ?’ યુધિષ્ઠિર ઉત્તર ।

યુન્ ગુ વહુવરેકવશમ દિવે તત્ત્વ ન વિષતે ।

ને વે શ્રો ભવેઽક્રો અ હાણે ન ચ પ્રાહ્ય ॥

વનેતલક્ષતે સર્વ’ વત્ત સ પ્રાહ્ય શુભ ।

વમતન્ન ભવેતસર્વ’ ત યમપિ નિર્ધર ॥

[૨૪ ૨૬]

યુધિષ્ઠિર શૂદ્રમાં આ સદ્ગુણથી લક્ષણ હોય અને પ્રાહ્યમાં ન હોય તો ને શૂદ્ર શૂદ્ર નહિ, ને પ્રાહ્ય પ્રાહ્ય નહિ આ સદા ચાર જેનામાં જેવાના અવે તને પ્રહાણુ અને આ સર્વે જેનામાં ન હોય તેને શૂદ્ર કહેવો.’ અમને કેમ અણુબધ નથી ?

સત્વમેવ લિભન્મિા નાનને કુર્મહે મન ।

સ્વધર્મચુર્નાતમ્પશરતરમાન્ ચલ્યુભવ ન ન ॥

[૧૮૦ ૨૦]

‘અમે સત્ય જ બોલિએ છિએ, અસત્ય નથી બોલતા, તથા સ્વધર્મ પાળિએ છિએ, એટલે અમને મૃત્યુથી ભય નથી.

અતિથીનન્નપાનેન ભૂતવાનત્વથનેન ચ ।
સંભોજ્ય શેષમસ્તીમિઃ તસ્માન્ મૃત્યુભયં ન નઃ ॥

[૨૨]

‘અમે અકસ્માત ઘેર આવી ચડેલા અભાગ્ય માણસોને ને નોકરોને જમાડીને શેષ જમિએ છિએ. એટલે અમને મૃત્યુથી ભય નથી.’

શાન્તા દાન્તા ક્ષમાશીલાસ્ તીર્થદાનપરાયણા ।
પુષ્પદેશનિવાસાશ્ચ તસ્માન્ મૃત્યુભયં ન નઃ ॥

[૨૩]

‘અમે શાંત, સંયમી, ક્ષમાવાન ને દાનપરાયણ છિએ એટલે અમને મૃત્યુથી ભય નથી.’

કેને મારગ દેવો ?

અ ધરત્ય પન્થા. બધિરત્ય પન્થા ।
સ્ત્રિય પન્થાઃ ભારવાહરત્ય પન્થા । [૧૩૩ ૧]
રાજા પન્થા..

આધજા, બહેરા, આંધો, બાર વડુનારા તથા રાજાને મારગ દેવો:

- ચિત્તશુદ્ધિ વિના મર્વ વ્યથા છે
ત્રિદધારણુ મીન જટાભારોડય મુંડનમ્ ।
વહકેપાન્નિનસંવેષ્ટ મતવ્યર્થોઽભિયેચનમ્ ॥
[૨૦૦ : ૬૬]

અગ્નિહોત્ર વને વાસ શરીરપરિરોપણમ્ ।
સર્વાપ્તેતાનિ મિથ્યા સ્પુર્ધાદિ ભાવો ન નિર્મલ ॥
[૬૭]

ત્રિદંડી સન્યાસી બનવું, મોન પાળવું, જટા રાખવી કે માથે મુંડન કરાવવું, ગાડ છાલનાં કપડાં કે મૃગચર્મ પહેરવું, મત પાળવું, તીર્થસ્થાન કરવું, અગ્નિમાં નિત્ય હોમ કરવો, વનમાં વસવું, શરીર સૂકવવું: આ બધું મિથ્યા છે, જે મનને એક ધોઈ નાખ્યો ન હોય તો.

યે પાપાનિ ન કુર્વાન્તિ મનોવાક્યમણુદ્ધિમિઃ ।

[૨૧૮]

તે તપન્તિ મહાત્માનો ન શરીરસ્ય શોષણમ્ ॥ [૯૬]

‘જે મનવચનક્રાવાથી પાપ કરતા નથી તે મહાત્માઓ તપ કરે છે; શરીર સૂકવવું એ તપ નથી.’

દ્રૌપદી ઉવાચ ।

સુખં સુખેનેદ ન મત્તુ લભ્યમ્ ।

દુઃખેન સાધુર્લભતે સુખાનિ ॥ [૨૩૪ ૪]

દ્રૌપદી : ‘સુખ સુખથી ન મળી શકે. પણ દુઃખ લોગવીને સજ્જન સુખ મેળવે છે.’

સુખસ્થાનન્તરં દુઃખં દુ ખસ્થાનન્તરં સુખમ્ ।

નરે નેમિમસા ઈવ ॥ [૨૧૧ : ૪૬]

સુખ પછી દુઃખ ને દુઃખ પછી સુખ આવે છે, સુખદુઃખ પૈડાના આરાગી ઘોટે વારા ફરતી આવે છે.

ન પાપં પ્રતિ પાપઃ સ્થાત્ સાધુરેવ સદા ભવેત ।
આત્મનેઽહતઃ પાપો યઃ પાપં કુર્વમિત્યુત ॥

[૨૦૭-૪૫]

પાપિયા પ્રભે પાપી ન બનવું, પણ સદાચે સજ્જન જ રહેવું; જે પાપ કરવા ઇચ્છે છે તે પાપિયો પોતે પોતાને હુણે છે.

બ્રાહ્મણુઃ પતનીયેષુ વતમ્નાનો વિકર્મસુ ।
દાંભિકો દુષ્ટતાપ્રાય ચદ્રેણ સદશો ભવેત ॥

[૨૧૬ : ૧૪]

‘બ્રાહ્મણુ પાપ ને ન કરવાનાં કામ કરે ને દંભી હોય તો તે શૂદ્રમમાન બને છે

યત્તુ કુદો દમે સત્યે ધર્મે ચ સતને વિન ।
તં બ્રાહ્મણુમદં મન્યે વત્તેન દિ ભવેદ દિજ્જ ॥

[૧૫]

જે શૂદ્ર સંયમી, સત્યવાન ને ધર્મી હોય તેને હું બ્રાહ્મણુ માનું છું, કેમ કે વર્તનથી જ બ્રાહ્મણુ થવાય છે

પરેઃ પરિભવે પ્રભે વર્ષ પ્રમ્યે તગં કનમ્ ।
પરપરવિરોધે ઘ્વં વર્ષં પગ્યેવ તે કનમ્ ॥

[૨૪૩ : ૧૧]

બીજા હારે વર્ષો પડે તો આપણે (પાંડવ

કોરવ) એક સો ને પાચ જણ છિએ; પણ એક વીળમા વાધો પડે તો આપણે પાચ અને તે સો જણ

સ્નાન મનોમલયામ્ । [૩૧૩, ૬૬]

મનનો મેલ ધોઈ કાઢવો એવું નામ સ્નાન. પચ્ચભિરવાકપરદુ ત્વણી કાવિ દિવાકર । ત્વણી ધારવતે લોકાન્ વચ્ચા સચરાચરાન્ ॥

[વિરાટપર્વ ૫૦ ૩]

આમ જોઈયા વિના રાષે છે, સૂવં જોઈયા વિના પ્રકારો છે, અને પૂકરી સચરાચર ધાઈને જોઈયા વિના ધરી રાષે છે

સત્રોરપિ ગુણા કાઢયા દોષા વાચ્યા ગુરોરપિ ॥

[૫૧ ૧૫]

શત્રુના પણ ગુણ લેવા અને ગુરુજનના પણ દોષ કહેવા પૂહસ્પર્શતુવાચ ॥

શોદાદધમં યઃ કૃવા પુન સમનુત્થતે ।

મન સમાપિ સુક્રતો ન સ સિવેત કુબૂતમ્ ॥

[અનુશાસ્ત્રપર્વ ૧૧૨ ૪]

અજ્ઞાનથી માણસ પાપ કરે તો તણે પચી તાપ કરવો, અને કરીને પાપ ન કરવું

* જમવાન અધરા કાચો સહેવાઈથી કરી દેતો નથી અમત કાચોમાં પુરુષાઈની કમોની કરી વિના એ યશ આપતો નથી

* જાકર જમવાન નાચે તો તાડવણ વ ક્યું કહેવાય, અને શૂન્ય નાચે તો એ નમનુલ્યમા ખરે.

* જેમ પખીને એ પાખ હોવ છે એક પાખથી એ બીજી સમજી નથી, તેવી જ રીતે ધર્મકારી પણ એ રીતે થાય છે અદરની અમૃતિ પેદા કરી અને જાદરની પરિસ્થિતિમા પરિવર્તન કરવું

* જે આપણે આપણા સવાના સારી રીને નહીં જોઈએ તો કુનિવાના ખરાબ વિચારો અમીના સવાતોને જોઈયા આવશે.

* સમાજમા દરેકની સેવનો પ્રકાર અનન હોજ શકે છે, પરંતુ તેનું આર્થિક મૂલ્ય સમાન જ હોવું હટે.

* વિચારસાક્ષન એને વિચર સમજવને, વિચાર સમજાવે અને વિચાર સમજ્યા વિના કોઈ પણ વાત કમૂત કરી નહીં તે વિચાર સમજ્યા વચર કોઈ આપણી વાત કમૂત કરતો હોય તો દુ ખી થતું જે તાની હમ્મજા બીજા પર ન લાદરી જા કે કેવળ વિચાર સમજાવીને જ સુવૃદ્ધ રહેવું.

* આપણી સરકુતિમા જગદ મળે જેટલો અદર છે તેટલો મનુષ્ય માટે પણ નથી જે રમની પુરા વહો છે તેને આપણે પુરુષર કહીએ છીએ. પુરુષર એને જગદ જ - વિનોમા જાવે

યયા યયા મનસ્તસ્ય કુબૂત કર્મ ગહંતે । તથા તથા શરીર ઘ તેનધર્મોભ્યુમ્યતે ॥ ૫ ॥

જેમ જેમ પાપીતું મન પાપની નિદા કરે

છે તેમ તેમ તેનું શરીર પાપયુક્ત થાય છે

યદિ વ્યાહરતે રાજન્ વિપ્રાજ્ઞા ધર્મવાદિનામ્ ।

તતોડ્યર્મજૂતાત્ શિષ્યમપવાદાત્રમુચ્યતે ॥ ૬ ॥

જો માણસ પોતાનું પાપ ધર્મી આગળ

પ્રકારો છે તો તે પાપયુક્ત થાય છે -

શ્રી ભગવાનુનાય ॥

સમત્વે સતિ રાજેન્દ તથો સુકૃત પાપયો ।

ગૃહિતસ્ય ભવેદ ટાંદ ઇતિતસ્ય ભવેક્ષ્મ ॥

[આશ્વમેધિકપર્વ ૨ ૪૩]

પાપ અને પુવૃદ્ધ જાટાંદે તો તેની વૃદ્ધિ

થાય, અને જહાર પાંદે તો તેનો ક્ષય થાય

તસ્માત્ સકાતયેત્યાપ નિત્ય ધર્મ જ ગૃહયેત્ ॥

[૪૧]

એટલે નિત્ય પાપ પ્રકારણુ ને પુવૃદ્ધ

ગુપ્ત રાષણુ

એક એવ યદેદ ધર્મ ન ધર્મધ્વનિકો ભવેત્ ।

માણુચો એકલાએ ધર્મ આચરવો, ધર્મ

ની ધમ્મ યજાવવી નહિ

પ્રશ્નાત્તાપ એ જ શુદ્ધિ

એક દિવસ વહની સવારે પાટણની કેપાળી મેના ધોળણ અધેડા પર રાજકુટુંબના કપડાં લાદી તે ધોવા તળાવે જતી હતી. સંજોગવશાત પાટણનો રાજ અજયપાળ દાથી પર સવાગ ચઇ એ તરફ જતા આવી ચડ્યો એની કામુક નજર મેનાના સુડોળને ગોર બદન પર પડી એ મોહિત થઈ ગયો. દાથીને નમાવી નીચે ઊતરી એણે શરમાતી મેનાને પૂછ્યું, 'તું કોણ છે?' મેનાએ કહ્યું, 'તમારી ધોળણ' એાદ, ધોળણ છે।' એમ કહી રાજએ મેનાના મૂળ વખાણ કર્યા 'તારું સાચું સ્થાન તો મહેનમા હોવું ઘટે તાગ આ રૂપાળા દેહ પર આવા સાદા વસ્ત્ર' એ પર તો રેશમી ને જાનિયાન વાધા હોવા જોઈએ! મેના - રૂપા ને હીરાના અવેરાતને શય્યાના હોવા જોઈએ. અધેડા પર કપડાં લાદીને ગુ જાવ છે? તારે તો, પાનખીમા મેસી એરી રીને વિદાગ કંગ્વે જોઈએ કે જગતની સ્ત્રીએ તારી ધર્યા કરે' ગાજએ કહ્યું, 'કોના મહેનમા? કોણ મને આવા વૈભવ આપશે?' મેનાએ પૂછ્યું 'ગુજરાતના રાજ અજયપાળના મહેનમા ગજરાતને ગાજ તને એ બધા વૈભવ પૂરો પાડશે' અજયપાળે મગર્ કહ્યું.

'પણ મારા કપડા કોણ ધોશે?' એ તો ઘણા ધોનારા મળી આવશે તારે એની વી ચિતા?' 'શું તમે મારા કપડા ધોશો?' મેનાએ પૂછ્યું. અજયપાળ તો ખિસિયાણે પડી ગયો મેના તો અમય બની બોલતે જતી હતી 'મારે માગ પાતને પણ પૂછતું છે, કે હજી ય તારે, તારી ધર્મપત્નીને હજી જનારના કપડા ધોવા છે? એના રાજ્યમા રહેતું છે? કે પડી માળવે જવું છે! અજયપાળ ખૂબ શરમાયો. દેરી, મારી બૂન યછા! મને કમતિ સ્ત્રી ભારે પાપ મય માફ કરો' એટલું કહી દાથી પર સવાગ ચઈ ઝડપથી ચાલ્યો ગયો -

પણ એનું અતર એને ડબ્બા કરવું હતું અંતરવેદના એને બાગી તરી હતી એને એક આચાર્યને આની શુદ્ધિ પૂછી ને પ્રાયશ્ચિત માગ્યું આચાર્યે કહ્યું કે ચિતા ખડકી મળી મરો એ જ શુદ્ધિ, એ જ પ્રાયશ્ચિત અજયપાળ ચિતામા બગી મરેવાનું નક્કી કર્યું. ચારે તરફ દાકાકા ચઈ રહ્યો છતા રાજ મેના નિશ્ચિમમા અમયગ-લો, પાટણ બદાગ ચિતા ખડકાઇ અજયપાળ એ પગ મેદો છે ચિતા પમે પેષા આચાર્ય અને માઘણો ઊભા છે અને દૂર શોકમા ડૂબેલી પાટણની જનતા ડોબી છે. અજયપાળે અનુચારને આગ ચાંપનાની આઝા કરી અનુચાર જેવો આગ ચાંપે છે ત્રા આચાર્યે તેને રોક્યો ને તાળને કહ્યું 'હવે આપ ચિતા પરથી નીચે ઊતરો' ગાજએ પૂછ્યું 'કેમ, કંઈ કારણ?' 'કાનજ કે જે મર્ધ પાન કહ્યું હતું તે તો તમારા મને, મેન જે કંઈ હતો તે તો તમાગ મનનો, તે તો હવે મગી ગયો છે. તમારું મન -મને હદય હવે નુજ યઈ મર્ધા છે તો પછી ન દેકે તમારા દેહને શા મગે ખાક રંગે છે?' દુ-પ્રજાજનો બેગી ડામેની મેના ધોળણે પખ આચાર્યની પ્રાયશ્ચ માં પોતાને સૂર પૂરાઓ ત્યારે અજયપાળે પૂછ્યું મેના, નાંને મને દામા આપી?' 'હા મદાનજ! કેમકે હવે તમાન હદય અનપચા તાપની જવાબાથી શુદ્ધ ચઈ ગયા છે- દેદને જાગરાની જરૂર નથી!' - અને અજયપાળ ચિતા પ ધો નેને ઊતરી ગયો -

સાચું બલિદાન

મુજાઈ ના. ખરેલ

*

સેડો વરસ પહેલાની વાત છે. જાલમમાં તે વખતે રાજ્ય ખવારમનુ રાજ્ય હતુ પરંતુ ખવાર અમનુ મન રાજ્યના વૈભવ અને સત્તામાં ઘાતિને; અનુમત્ત કરી-સમુ ન હતુ હાથરને યેગવવા મટે તેનું મન કષ્ટેલા વ્યાકુળ રહેલું હતુ.

હાથરને સાલાકારે કરવા માટે તેણે જાધા નીર્ધનનાની પચપાળા વાત્રા કરી સાધુ સતેળી તથા શરીજી ગુરુઓને દાન આપવામાં રાજ્યને મળતે. આથી ધર્મ જરો તેની પશુ તેણે પરવા ન કરી તેણે દેરદેર મોટા મેલા આનિકાલ અને જાલ દેરમે જાધાના ઉપા તેને ન હાથરને સાક્ષા કાર થયો કે ન તેવા મનને શ્રુતિ ધળી ઉપરથી તેનુ મન વધરેને વધારે વ્યાકુળ રહેવા લાગ્યુ રાજ્યની આરી માનમિક પોરરિધતિ જોષેને તેના દરમારીઓ તથા ધર્મચુક્રોએ રાજ્યને જોક મદન વચ્ચ કરવાની મજાહ આપી તેમણે કહ્યુ કે વચ્ચ કરવાથી જરૂર આપના પર હાથરની કૃષા જિતરથી.

રાજ્યને તેા આમ પશુ બીજુ કાઇ વચ્ચ ન હતુ તમે દરમારીઓ તથા ધર્મચુક્રોની સલાહ પ્રમ જે જોક મદન વચ્ચની શુદ્ધાલ કરી દેલ વિદે સથી સેડો નિદ્ધ તેા તથા પડિનેને જોલાવવામ અન્ન વિધિઅનુસારવચ્ચી શુદ્ધાલ કરવામાં આરી હાથરને સાક્ષાકાર કરવા માટે હાથરને પચારા જોવા સંકોડે જુમાં પશુઓનુ જલિદાન વચ્ચની વેદી ઉપર ચે વવામાં આગુ જતા પશુ ખવારમને હાથરને મહાકાર ન થયો તે ન જ થયો પરંતુ વધારામાં તેનું મન વધારે ઉદ્ધિન રહેવા લાગ્યુ.

કેવરે કલાળીને તેણે પેલના રાજ્યના સૌથી મદાન અને પવિત્ર એવા વડા ધર્મચુક્રને જોલાવી મજાત્રા તમની સમક્ષ તેણે પોતાના મનથી પરિ રિશતિ રપવ વણે જાહેર કરી અને પછી પેલને સચે મામ જાત વવાની તેણે ધર્મચુક્રને નમતા પૂર્વક પ્રાર્થત કરી.

ખવારમની બધી વાત સાભળીને વડા ધર્મ ચુક્રએ કહ્યુ રાજ્યના સાઓમાં કયુ છે કે, જે બલિત પેલની સૌથી મિત્ર વસ્તુ હાથરને અર્પણ કરે છે તેન ઉપર હાથર જરૂર કૃપ કરે છે માટે તમે પશુ તમારી સૌથી મિત્ર વસ્તુ હાથરને અર્પણ કરો.

તે દિવસે આખી રાત ખવારમને નિદા ન જાવી પેલાની સૌથી મિત્ર વસ્તુ કાઇ છે તેની મદમચન તેના મનમાં ચાલ્યા જ કરી છેવટે તેણે નક્કી કર્યુ કે અને જો દેહ વસ્તુ અરેખર મિત્ર હેવ તેા તે મારો પુત્ર જ છે જો વાર તેા પેલાના મિત્ર પુત્રની કુરુતપી આપવાનો વિચાર છોડી દેવા માટે તેનું મન તૈયાર વચ્ચ ચુક્ર પરંતુ હાથરને સાક્ષાકાર કરવાની તમન એ આખરે પુત્રપ્રેમ ઉપર વિજ્ય મેળવ્યો.

બીજા દિવસે પેલાના પુત્રને લાગેને તે જ મહામ મશે. ત્યા આમજ તેણે જોક વેદી તૈયાર કરી અને પેલાના પુત્રનુ ત્યા તેણે જલિદાન આપ્યુ પરંતુ ખવારમના નસીમમાં શ્રુતિ લખી જ ન હતી પેલાના મિત્ર પુત્રનુ જલિદાન પશુ તેને કાંત કરવાને બદને વધારે ઉદ્ધિન કરનાક જ નિવડ્યુ જેમ જેમ દિવસો વિતતા મયા તેમ તેમ ખવારમનો અઘાતિ અને ઉદ્ધિનતા પશુ વધતી જ ચાલી.

આખરે જોક રાત્રે તેને વિચાર આજ્યો કે, આજમ દેણુ કરવા જતા-મિત્ર પુત્રનુ બલિદાન

આપવા છતા-પણ જો ધ્રુવરને સાક્ષાત્કાર થતો ન હોય તો એવું જીવન જીવવાથી ક્યાંદો પશુ શો? જેમ જેમ રાત્રિ આગળ વધવા લાગી તેમ તેમ તેનો આ વિચાર વધારે ને વધારે દૃઢ થવા લાગ્યો. આખરે જો વેદી ઉપર તેણે પોતાના પ્યારા પુત્રનું બલિદાન આપ્યું હતું ત્યાં આગળ પોતાનું પશુ બલિદાન આપવાનો વિચાર કરીને તે પોતાના મહેલની બહાર નિકળ્યો. મહેલની બહાર પગ ચૂકતાની સાથે જ તેણે પોતાની સાથે એક દિવ્ય આકૃતિને ઊભેરી જોઈ એ દિવ્ય આકૃતિએ ખવારજમને રોક્યો અને કહ્યું, ખવારજમ! તને આટલા લાખા સમયે પણ માયા રરતાનું જાન થયું તે આનંદની વાત છે અત્યાર

સુધી તે જો કમ્પ બલિદાન આપ્યાં તે બધા બીજાના દત્તા અને તેથી જ તું મને પ્રાપ્ત કરી શકતો ન હતો. બલિદાન તો માણસે પોતાની જાતનું આપવું જોઈએ આ વાત છેવટે તારી સમજમાં આવી અને તું તારું પોતાનું બલિદાન આપવા તૈયાર થયો તેટલું જ તારે માટે જસ છે જે વ્યકિત મને પ્રાપ્ત કરવા માટે એકાદ વખત પશુ ખરા દિવથી મને યાદ કરે છે-માન રરણે આવે છે તેને કુ કહી શકું તિગરા કરતો નથી એ દિવ્ય પુરુષ ન શીલુ કોઈ નહીં પરંતુ સાક્ષાત્કાર ખવાર પોતે દત્તા તેમના દર્શન કરીને ખવારજમ કૃતકૃત્ય થઈ ગયેલ તના મનને અપાર સાતિ મળી

*
૧૯૦૩ ની વાત છે બાપુ દિલ્હીમાં, હારિજન કોનોનીમાં ઉતર્યાં દત્તા તે દરમ્યાન એક દિવસે મહેન સત્યવતી અને બીજા ઉદ્દામનાદી કાર્યકર્તાઓ બાપુજીને મળવા ગયા રાજમારણ પર ચર્ચા ચાલી વાતવાતમાં સત્યવતીએ બાપુજીને પૂછ્યું બાપુજી તમે સામ્યવાદ વિશે શું ધારો છો? એ પ્રશ્ન પર ઘોડી વાર વિચાર કર્યા બાદ બાપુએ કહ્યું સામ્યવાદ વિશે મારા કરતા જનાદરલક્ષ વિરત્નજી છે અત્યારે તો તેઓ જોલમાં છે કુલશે એટલે એમને પૂછીને કુંક કહી શકું વગી આગ્રાદીની લડત અથવા ચર્ચા ચલી સત્યવતી મહેન અર્ધિ માયી કન વગેરે નથી આગ્રાદી માટે તો તતવાર જ ઉદાવવી પડશે!

તતવાર ઉદાવન રા મારી સલાહ નેવા જવતા નથી તું મેં તતવાર ઉદાવી શકે તો ઉદાવજો કુ તને નહીં શૈકું! બાપુએ તું ત જવાબ આપ્યો

અપને બહને પુત્ર કા બહના મમજન પાય
અપને દુર્યુજ યા હમને રાગે લી ડીખવાય

- મહાત્મા બાવાનરાવ

અનુક્રમણિકા

૧ વિશ્વહિતો કીમિયો	લલુભાઈ મકનજી ૨૦૦	૮ મમાનગા	૧૦૫૫ વાતાડી ૨૧
૨ વિનાશ અને સાને શુરુજી	યદુનાથ યદુ ૨૦૦	૯ બા નજ તી	૨૦૫૧૦ ૨૧
૩ દોઢો મે એક	૨૦૫	૧૦ પધાપાપ એ જી કુલિ	૧૫ ૨૩
૪ સવોદય વાણી	વિલ્લકર મહા ૧૦૦ ૨૦૦	૧૧ અનુ બલિદાન	૩૫૫૫ ના ૫૭૬ ૨૨
૫ તેરી અકળ કળા	અનવર આગરાન ૨૧	૧૨ અચાનતામન	૨૦ અન પુક ૨
૬ સત્યથી ચલિયાવું	અનુભ ઈન ૫૨૬ ૨૧૧	૧૩ બાપને	નિન લ અનિલ પુક ૧
૭ જ્યારે અતરની ઉમેદ	અરવિદ પંડયા ૨૧૨		

સુજ્ઞાતી બગલ સાહિત્યમા સારો ઉમેરો કરે છે

ખાંદનીનો કવિ જારે પ્રયોગપ્રેમી જણાય છે. ઉર્દૂ ગઝલોમા જણાતા નાના માપના છંદોના પ્રયોગો એણે સફળતાથી કર્યા છે. ચોખ્ખાદમની ગઝલોમા યૌવનસહજ રંગીની, તરવરાટ અને કથાક ઉચ્છ્નલતા છે એક પ્રકારનો ઉત્સાહ, ચોખ્ખા એ આ કવિના તરી આવતા વિશેષ લક્ષણ છે. શ્રી ઉમાચકરે આ સંગ્રહ વિશે કહ્યું છે તેમ: 'આ સંગ્રહ સામાન્ય કવિના શોખીનોને પણ તરત ગમી જાય એવો છે. સંગ્રહનું નામ જેના પરથી પડ્યું છે તે 'આદની,' 'લૂગાઈ જા,' 'જવાનીના દિવસ,' 'આદમથી ચોખ્ખાદમ સુધી,' જેવી ગઝલો અને 'તાજ મહાદનો ફેટોઆઈ જોતા' જેવા મુકતકો કાબરશિકોને રસતૃપ્ત કરાવ્યા વિના નહીં રહે'

નવનવાશ એ તેના કર્તાના જીવનમા અચાનક આવેલા પલટાએ જન્માવેલા પ્રેમ બેફાળનું સ્વાનુભવસિક આત્મવક્ત્રી દર્શન છે. કલાપી પછી ગઝલમા આટલી ઉત્કટતાથી વિરહગાન માત્ર આ જ ગઝલકારે ગાયું છે. સાવિક ભી કલાપીનો સમકાલીન હોત તો એની વિશેષ કદર થઈ હોત. આજે તો કેટલું જ મૂલ્ય પરિવર્તન થઈ ગયું છે અને તે કારણે આ સંગ્રહને સફળ કવનું પડવાનું ગઝલ સમ્રાજ્યના અન્ય કાવ્યપ્રકારો આ સંગ્રહમા સારી પેઠે છે અને કવિ ગઝલ કરતાં જ તેમા વિશેષ સફળ નીવડ્યા છે. ખાસ કરીને યુસુફસ, મુબમસ જેવી ગીત ફેટીની રચનાઓમા સાલિકે વિદાય નિપુણતા બતાવી છે અને કેટલીક તો અત્યંત વેધક અને સચોટ છે. કવિએ સ્વીકારેલા વિષયો પરિમિત છે, અને છતાં સાવિકને તે કદી જોછા પડતા નથી. આથી પુસ્તક છ વિભાગમા વહેંચી નાખેલું છે અને તેમા જુદા જુદા કાવ્યપ્રકારોને સમાવ્યા છે. મુદ્રણ, સંપાદનની દૃષ્ટિએ ખાસ જ સુધીભને અને ચિત્રેથી એ.પનો આ સચિત્ર સંગ્રહ જુદી જ માત્ર પાડે છે.

કાલિનું ભાતું વિનોમાજીના વ્યાખ્યાનો પ્ર૦ યજ્ઞ પ્રકાશન સમિતિ, ૨૭૩ ગાંધી માર્ગ, અમદાવાદ, મુંબઈ આર આના

પૂજ્ય વિનોમાએ બુદ્ધાન પ્રવૃત્તિ અંગે ગયે વર્ષે આ ઉક્તના સર્વોદય સ મેક્લનમા આપેલ મહત્વના વ્યાખ્યાન સહીત અન્ય ખાસ વ્યાખ્યાનો આ નાનકડી પુસ્તકમા ભાઈ પ્રયોધ ચોકરીએ મૂળ્યા છે. જુદાજુદા વ્યાખ્યાનોમા બુદ્ધાન પ્રવૃત્તિને હેતુ એને તેની જરૂરિયાત વિનોમાએ વિસ્તારથી અને તકરપરથી રીતે સમજાવ્યા છે તે સાથે અનેક પ્રશ્નોની આમૂલ્ય છંદાવટ પણ કરી છે. વિનોમાની આર્ષવાણી આ રીતે જોછા મૂલ્યે સૌને સુવખ કરી આપવાનો યજ્ઞ પ્રકાશન સમિતિનો પ્રયાસ વૃત્ત્ય છે.

મહાદેવભાઈ, લોકમાન્ય ટ્રિગક, દાદાભાઈ નવરોજી, શિયાળવરજી પ્ર૦ સરોતર એજ્યુ કેશન સોસાયટી આજુદ મુંબઈ દાદાભાઈ નવરોજી ત્રણ જાના, તે સિવાય દરેકનક આર આના

સરખાતની ત્રણ પુસ્તકો દેશનેનાઓના દૂકા જીવનચરિત્રો છે અને 'શિયાળ રાજ' પરિકયાસતોની ભાગવાર્તા છે. તેનાઓની વિસ્તૃત જીવનચીવના દૂકમા સમાવવા જતા, ચરિત્રો વધીરતોની યાદી જેવા જની મથા છે. પાના વધારી પ્રેરક પ્રમગો વાતારીવેલીમા અપાવા જોઈતા હતા આમ છતાં ચરિત્રો બાળકોને ઉપયોગી ખત

આપુને

હિંમત આંધી,
ઝેડી ગાંધી!

પ્રેમ-અહિંસા પાઠ લાણાવી.

જગની કેડી
તિમિર ઘેરી,

કીંડી પ્રેરણા, જ્યોતજલાવી.

ઘન અધારે
આસમજ્યારે

અટવાતીંતી, વાટ બતાવી!

સાગી જઈને,
દીવા થઈને:

અધારી આસમ અજવાળી!

અમૃત દીવા,
જાને પીવાં

ઝેડુલાહળ, અમૃત માની!

બાતા - બાતા,
જે લડતાં તા,

તેના દીરા હુથ મિલાવી.

*

'વેર શમે રે
માત્ર અવેરે'

એ દીધે પયગામ મુજાવી!

આસમ ઝાળી
પરુ અવગુણી!

પુષ્ટિ આદે, કંટક વાવી!

બૂલો કીધી,
ગાળી દીવી!

અપકૃત્યોની અવધી આવી!

જેવા તેવાં
તારાં હંપાં

શુ' કરશે એ મનમાં લાવી!

આપુ એ રે,
ન્યા યે રેડા રે.

આશીરાંદ રેડો, પરસાવી!

જગ મદિરે
અવનત ગિરે,

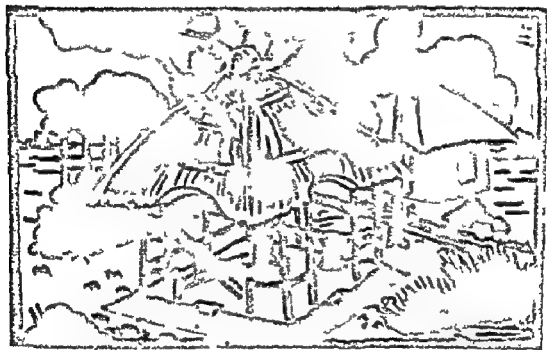
લોભા અમ માં કો લબવી!

રતિનાથ-અનિલ

परिचय

वर्ष ७ . Beginn frei

२५६६

संपादक: नवीन गांधी

स्वायत्तन प्रकाशन, पटना

ગ્રંથાવલોકન

*

વૈષ્ણવદર્શન, લે. સોમલાલ પટેલ. ૩૦ સહકારી વિદ્યામંદિર તારદેવ, મુબઈ, ૭, ૫૦ પાચ રૂપિયા.
નરસિંહ મહેતાને શ્રી કૃષ્ણના દર્શન થાય છે પણ એટલાથી સંતોષ નથી થતા, એમને તો પરમ વૈષ્ણવોના દર્શન કરવા છે, કૃષ્ણની કૃપાએ કરી મહેતાને 'પરમ વૈષ્ણવો'ના દર્શન થાય છે મહેતા સંતોને એ સૌના દર્શન-કાળક્રમે નહીં પણ પોતે રચેના, 'વૈષ્ણવજન તો કહીએ જોને' જાનની પંક્તિના ક્રમે-એક પછી એક કરાવે છે, આ પ્રમાણે પુસ્તકની યોજના છે.

નરસિંહ મહેતાએ 'વૈષ્ણવજન તો કહીએ જોને-' જાનના પરમ વૈષ્ણવની વ્યાખ્યા કરતા જો વૈષ્ણવલક્ષણો વર્ણવ્યા છે, એ લક્ષણો વિસ્તરી જો જો વિભૂતિઓમાં સૂચ્યું પછે ખીલ્યા હતા તેમના ઐતિહાસિક અને પૌરાણિક આવશ્યક ચરિત્રદર્શનો દર્શ્ય સવાદરૂપે જાનની એક એક પાકને પંક્તિખંડ લખીને એક પછી એક રજૂ કરતા જઈ લેખકે એ બધા જ વૈષ્ણવલક્ષણો જેમનામાં સૂત્રિ મત હતા તે ગાંધીજીનું દૃષ્ટાંત હૃદયે ધૂકડુ છે વન્યે વન્યે સંસ્કૃત મરાઠી, હિંદી, ગુજરાતી સતવાણી પણ યોગ્ય રીતે ધૂકાઈ છે.

આખો વિચાર સુદર છે, મૌલિક છે. અને તે માટે લેખક અભિન દનના અધિકારી છે રજૂઆત પણ આકર્ષક અને ભાવભરી છે, યોજના તપ્તાલાયકી દૃષ્ટિ સમક્ષ રાખીને કરાઈ છે એટલે જાનના જોતા વિશેષ ગમે તે સહજ છે, જતાં વાચકુ યા ગમે તેમ છે લેખકે વૈષ્ણવવિભૂતિઓનાં પસંદગીમાં વીક વિવેક રાખ્યો છે, છતાં અમુક ઠેકાણે 'આને જાદ્યે આ હોત તો કેવું સારું !' એવા વિગ્રહો રસિક અભ્યાસીના મનમાં સહેજે ઉર્લવશે પ્રસ્તાવનામાં ઉમાશંકર જોશીએ આવા કેટલાક વિગ્રહો સ્વયંથી પણ છે જ અને ચર્ચા પણ કરી છે ઉમાશંકરે કહ્યું છે તેમ, 'આના અમત રચિત્રોના વાચકોમાં જો જાગવા જોઈએ પણ એથી આ પુસ્તકની કિંમત ઓછી થતી નથી.'

લેખકે જે જે દૃષ્ટાંતો આપ્યા છે તેમના યોગ્યને જાદ કરતાં જાણીના ખૂબ જ જાણીતા છે, આ તે જીવ, મહાવીર અને ઇશુના દૃષ્ટાંત મિવાય બધાં જ હિન્દુ ધર્મના છે આ ત્રણ દૃષ્ટાંતો પરથી એક વિચાર આવે છે કે મહેતાએ ન જાણેતું પણ ગાંધીજીએ સ્વીકારેતું 'સવધર્મ' સમન્વય' ન વૈષ્ણવલક્ષણ સ્વીકારી લેખકે વિશેષ શ્રમ અને અભ્યાસ કરીને વિસ્તરના અન્ય ધર્મોમાં ચર્ચા ગયતી વ દનીય વિભૂતિઓના દર્શનો આપ્યા હોત તો કેવું સારું !

એક રીતે કહીએ તો લેખકે યોજેની વૈષ્ણવલક્ષણો જીવ કરતી દર્શન પર પગ એક ઉદાત્ત ચિંત માળા જતી રહે જે ધર્મશિક્ષણ માટે એના ઉપયોગિતા ધણી છે

લખવટનું નામ્ય સ્વરૂપ વિચાનના લેખકે ભાવ તેરી ભાષા' યોજાવતો મજાન પ્રવલ કરાવ જણાઈ આવે છે છતાં કોષ્ટક સ્વયં ધોરણ સ્વચરાયુ નથી તેનું કારણ લેખકે રમમ્ય દૃષ્ટિ સમક્ષ રાખ્યા, ને જ છે ઇશુ ખ્રિસ્ત મિત્રે ન મિહ મહેતાના મુખમાં મુકેલા આ શબ્દો 'એ માનવ ઉદ્ધારકની વય દેરી તોડવા મટે મમાજના સ્થાપિત હીને એ કાગારોડ માડી' કેઈ સામ્યવાદી ભાવને વલના મેદામાં જ શોભે ! મિરાના દૃષ્ટાંતમાં (૬૨ એ પાને) મિ. ગાંધીને જે જવાબ આપે છે તે સ્વાભાવિક નહીં નવો નાટકી છે આમ જતા લખવટ એકદરે આગળ જે સ્વિ શ્રી નાનાલ ત લેખકના વિર લેખકે દે ના નિષ્ક્રમે જેનું લાગે છે

મારા કામગ મરમ જાનથી આ અનિચ પ્રકલન મમે તેવું છે મિત્રો મુજોજનો વિગ કરી રહ્યો

only

पत्रिका

हमने + जो-र दिये
महा-ने होये-ते समझ-सी-ते
सब-का-है-र ग-ह-र-के-लगे
+ हो-इ-ए

म. ल. ग. म. म. म. म. म. म.

[गांधीजी અને ચુરદેવની જીવનસાધનાણુ અનુશીલન કરતુ માસિક]

વ્યવસ્થા આપના ત્યાજવચન

લલ્લુભાઈ મકાણ

*

સધાનો સમય હતો પ્રાર્થનાને હજી કનાકોંક વાર હતી નિત્યના કાર્યક્રમ પ્રમાણે ગાંધીજી ફરવા નીકળ્યા. માઝ થોડું માલ્યા એટલે એક મુલાકાતી ગાંધીજીને મળવા આવી રહ્યા હતા તે રસ્તામાજ મળ્યા. પોતાનો સામાન જમીન પર ઘૂંટી ભકિતભાવ પૂર્વક તેમણે ગાંધીજીને પ્રણામ કર્યાં

તેમના પ્રણામ છીની ગાંધીજી બોલ્યા " તમારો પત્ર મને મળ્યો હતો પણ તમે અહીં આવો તે પહેલાં મારા જવાબની રાહ જોજો એમ કહી વિચારતો હતો "

ગાંધીજીની પરવાનગી વિના જ પોતે સવાગ્રામ આવી પહોંચ્યા તેનો મુલાકાતીએ સંકોચ અનુભવે પશુ પોતાના આગમનનો ખુનાસો કરવા તે મોલ્યા ' મીજી વિશ્વવૃદ્ધ ફાળી નીકળ્યું અને વાઈસરોયને મળ્યા પછી આપે જે કમ્પ્યુ નિવેદન કર્યું તેણે મારા દહવને હચમચાવી મૂક્યું છે તેથી મે એક દિનસ અપના સાન્નિધ્યમાં જાળવવાની મને અદમ્ય ઇચ્છા થઈ આવી હું જાણુતો હતો કે મારે આપના જવાબની રાહ જોવી જોઈતી હતી પણ આપનો જવાબ આવે ત્યાં સુધી ધીરજ રાખવા જેટલો સયમ હું રાખવી એકા અને હરદારથી તત્કાળ ચાલી નીકળ્યો

ગાંધીજી- તમે મદારોગથી પીડાઓ છો તેની મને ખબર હતી આશ્રમમાં સ્ત્રી પુરુષો ઉપરાંત નાના નાના બાગડો પણ રહે છે તેમની વચ્ચે તમને રહેવા દેવા એ યોગ્ય છે કે નહિ એ પ્રશ્ન મારી જાણ સાથે વિચારી નહોતો હતો તેથી જ તમને પત્રને જવાબ અપવામાં મને વિવજ્ઞ થયો

મુલાકાતી- આપની મરકની હું સમજી શકું છું આપના દર્શનથી હું કૃતાર્થ થયો છું (સામાનમાંથી એક સુતરનું પડીકું કાઢીને) આ સુતર મે અને કાવ્ય છે અને કોંક દિનસ આપને ચરણે ધરવાની ઇચ્છા હતી તે આજે પર્ણ પૂર્ણ થઈ છે (સુતર ગાંધીજીના હાથમાં મૂકે છે) અહીં અવવાને મારો

હેતુ સિદ્ધ થયો છે હું આજની રાત્રિ પેલા ઠાંસ નીચે જાળીસ અને કાને સવારે હરદાર ચાલ્યોજીવું ગાંધીજી- તમે જમવાનું શું કર્યું ? મુલાકાતી- કાલથી કંઈ ખાનું નથી ગાંધીજી- એમાં તમારા બોજનનો વજાજીવું

હું કરું છું

પોતાની સાથે ફરનારા અશ્રમવાસીઓમાંથી એકને, મુલાકાતીને માટે બોજનની વ્યવસ્થા કરવાનું સોંપી ગાંધીજી ફરવા માટે લવાથી આગળ મલ્યા મુલાકાતી નજીકના એક વૃક્ષ નીચે જઈ બેઠો આશ્રમ તરફથી જેને બોજન આપવામાં અણુ બોજન કરી રાત્રે તે વૃક્ષ નીચે જ સૂઈ રહ્યાં આમ એક અજાણ્યા પ્રદેશમાં વૃક્ષ નીચે રાત્રિવાસ કર્યું તે સંસ્કૃત ભાસાના પાઠન થી પરચુરે રાત્રી હતી ઈ સ. ૧૯૨૨ માં તે ગાંધીજીની સાથે જીવનમાં હતું પણ દાહમમાં જેમાંક વર્તોથી રાત્રિવિનના રોજની તે પીડાઈ રહ્યા હતા

આશ્રમમાં સંપ્રદાયના પૂર્ણ વર્ષ મે પેળ પોતાને પ્રકામે ચાલ્યાં ગયા જાળાં આમનેમ અમન હતા સમય જતા બાગડોને કિલોસ સહાનો જન્મ થયો નાના ચોટા સાં ગ્રામી ગર્ભા નીરવ ગરિનો માદ અધકાર ત્યાં જનાઈ તો હતો ગાંધીજી પણ સહ ગયા હતા કૃપમા તેમને સરી અગમ લઈ રહ્યું તેમ એમ જોનારને કાવ્યનું હતું પત્ર તેમ નીચે મનેજ પેલા પત્રન મદારો પીન વિચ નમન

સમક્ષ તરવરી ગયું હતું અને તેઓ પણ જેને રપક કરવાનો ઇન્કાર કરે એવા ખારણે આવેના મહા રોગીની કુ અવગણના કરીને તે મારી જીવનભરની અદિ સા લાગે સત્ય જ બધાવું અને આમ ગાંધીજી પોતાની જાન સાથે ઝડપી રહ્યા હતા તદ્દવા અથ ડાર વ્યાપી ગયા હતા તે કહવું તે સુગત ન હતું, મૈા જેને તરડાડે એના પીંડાન દુખી રોગી અને તબીબોને અવગણવા માટે પ્રેમજળ જ્વાલિની ગાંધીજી જન્મના કરતા હતા

અ સપ મ આશ્રમમા તૈા કોઈ સુતા હતા ગા- અપકોરમય રત્નિની ઠાનિમા ગાંધીજીના પ્રમાણ હાથમા માત્ર અદાતિ હતી તથી તે રોજની જેમ કીધી સત્યા નહીં ! પણ અપરાતે મે વ જો જાગી ગયા

" કુર માર્ગ તિવા લોભ શૂરીર ન-
મારે એક ડગલુ મસ થાય "

એ પ્રાર્થના પઠિતનું જાનમા રહ્યું ચલતુ હટ અને અતે ગાંધીજીને દલે પછીનું એક ડગલુ ભર પાતો પ્રકાશ કોખામે પે તાતો ધમ શો છે નને આરેક રોનો અતગમનો અનાજ સલજમા હવની અથાતિ અજ પો પણ મો સ્વચ્ચતા આવી અને હલકાર દળવો થયો

સવારની પ્રાર્થના પૂરી થઈ પછી આશ્રમવાસીઓ સમક્ષ મોવતા તેમણે પ સુરે ઠ રત્નિનો પ્રભ જાગે કાણાસાગર મહામજા પોતાનું દદ મનની રહ્યા હતા પ્રવૈરેન રપકે કારણ કરી કાચર મ સ સવ અદિ સાની કસોડી કરવા આ પો છે ત મહા રોગી હેવાના કારણે જ તેને આશ્રમના દરવાજોની પછા કાટુ તે ત મારી જાવને અને ઇધરને ઇન્કાર કરવા સમાન છે જતા મારી જવાનહારીએ પણ કુ પુરેપૂરી સમજણ હુ આશ્રમના મી પુરોએ અને જાળકેની ત દુરસ્તીની જ સાવદારી પચુ મારી છે કારણ કે ઇધર તે જાને મારી દેખમાજ નીને પુકા છે તે જાને જો આ જોખમ જોડવા તૈવાર ન હોય તો મહારોગી પરચુરેને કુ તેમની વચ્ચે ફરી રીને રખા કહુ ?

પ્રાર્થનામજામા શાંતિ પ્રમરી મ્હી પ્રેમ અને

કરણની વાણી આશ્રમવાસીઓના હૈયતિ દંદે ગા રહી હતી સૌ અતર્મુખ જન્મ હતા સમાજમા જેને કોઈ ન સધરે એવરની સેવા કરી તરછોડાયેલ, પીંડાન, ગરીબ અને રાષિત વર્ગની સાથે એકરૂપ થવા ગાંધીજીનું હૈયુ તંવસતુ હટુ જીવનભર જેની સાધના કરી તે અદિ સા કસોડીએ ચડી હતી આશ્રમવાસીઓના જીવનની પણ કસોડી થઈ રહી હતી આશ્રમ એ ગાંધીજીની સ પ સ સોપન માટેની એક પ્રયોજ સાળા હતી પ્રયોજ આશ્રમવાસી તેમા પોતપોતાને જાન જાળવતુ હટુ આ કસોડીના કામે કોઈએ પણ મહારોગી પ્રયે થવા ફર્સી મો અનુભુ નહીં ! પ્રસગને હવિત મૈાએ પ્રેમ અને આદાર્ કાખ્યા પરચુરે સ ર્મીને અશ્રમમા દાખલ કરવાતી મૈાએ હા પાવી

તે વિધિ નિર્મિત સવારથી પરચુરે સાગી આશ્રમવાસી જન્મ ગાંધીજીની કુટિર નજીક તેમને માટે એક રૂ પડી તૈવાર કરવામા આવી અને તેમાં ન મહારોગી રહેવા લાગ

પરચુરેને આશ્રમમા દાખલ કરીને જ ગાંધીજીનું અર્થ પુરુ થયુ ન હતુ તેમના મહારોગનુ શુ ? તમની માવજતનુ શુ ? રહકુતા અપકાર અને મહન સવ તેમા ગાંધીજી જુથ ઇ રહેવા હોવા છતાં પર ચુરેની સેવા માટે તે દરરોજ સમય કાઢતા તેમના નેવાકની ઝીણી ઝીણી વિવરોમા તે રસ લેતા તેમની આપજાન પે હી અને પુરુ વહીતા તેમના ધાને છેવાનું અને રાગે માલીસ કરવાનું કાલું પણ ગાંધીજી પે તે જ કરતા મહારોગીની સારવાર કરતી વેઠા દીનકુ ખીના તારજુહાર મહાતમાજીના મુખ પર પરમ શાંતિ અને આન હતી લાગણી પ્રમરી મ્હોની હતી એ એક વિચરપ દસ્ય હટુ જ્યારે અશ્રમમાથી કોઈ રવેકાથી ગાંધીજીને આ સેવા કે કસોડીથી મુક્ત કર્યા ત્યાં સુધી એ મહારોગી ન મદા રોગીની સારવાર આનુ રાખી હતી

તે દિવસ માટે આવેતો મુસાફતી આશ્રમવાસી જ પો વિવસે મયા મહીનએ મયા વરસ પુરુ થયુ મે વરસ થયા અને સતના પ્રેમસાગરમા નહાતા મહારોગીને રોજ મનુમા આભે દલે તે

આમ્યદેવતા

પેકી ગધી પશ્ચિમ તરફ જતી સડક પર એક નાનકડું ગામ હતું એક નાનકડા જર્મીન મંદિરમાં આમ્યદેવતાનું ઘાનક હતું

શ્રુતિ પરનો રમ પશુ ઊંધની ગમેઃ હતો છતાં એ દેવતાનું સ્મિત જરાયે કરમણુ ન હતું જોગા ગામડિયાઓને મન એ આમ્યદેવતાનું માત્ર એટલું જ મહત્વ હતું કે એની કૃપાથી દર સાલ મારો વરમ દ ઘાલ અને ભરચક મેન ઝિતરો જમ એના બદનામા ગામડિયાઓ એની પૂજા કરતા નેવેદ ધરત આમ્યદેવતા પશુ એ જોગા ગામડિયાઓની ધરજા પૂર્ણ કરતા

પશુ ઘણુ એવું કે એક સાલ વરસાદની એ સમ સર ઘણુ ગઈ તો પશુ આઠાસમા વરસ દની એક દ વાદળી પશુ નહોતી દેખાતી ધરતી શેકાઈ રહી હતી નદી તામા સુમર્ષ ગયા એતરોમા ધમ ઝડવા ઢાળી, પક્ષીઓએ સ્થળાતર કરવા માંડ્યું ગામડિયાઓએ ચિતાવુર ઘર્ષ ગયા આમ ને આમ જમ જેમ દિવસો જતા ગયા તેમ તેમ ગામડિયાઓને ઢાળવા માંડ્યું કે જરૂર આ વર્ષે ભય કરે દુઃખળ પડશે ગામડિયાઓએ ચિચ્યાયુ કે આપશુ દેવતા નારાજ તો નથી ઘર્ષ ગયા ને નમ દેવતાને પ્રુષ્ટ કરવા સએ ઘર્ષ રોકે તેની પૂજા કરવા મારી નેવે. ધરદા માંડવા સુમર્ષ ધૂષ કરવ આ રો પરદ વરસાદનું એકે દીપુ ન વરસુ તે ન જ વગરયુ । ગામડિયાઓની પ્રાર્થનાએ હરિયાદનું રૂપ લીધું મંદિરમાં જઈને લેટકો ફરિયાદ કરતા કે દેવ અને તમાગે આટઆટલી સેવા કરીએ છીએ છતાં તમે રીજા નથી । આ એતરોમાં ધૂળ ઝીડે છે પ્રાણીઓ પાણી લેવા ટળવને છે, અનના સાસા પડવા ઢાઆ છે, અને તમારી પસ રાખપાટ કે ધનરેલત નથી મ ગતા અમારે તો વગમાદ જોઈએ દેવતા ।

પશુ દેવતા પર આ પ્રાર્થનાની જાણે કરતી જ અમર ન ઘઈ હોય તેમ વરસાદ વરસ્યો જ નહી । ગામડિયાઓ ગુન્ને ઘવા જે આલ્હી એજામાં

એકી જરિયાત પશુ પૂરી ન પાડે એવા દેવતાની આપને શી જરૂર છે ? આપણે હમેશા એને સારા સારા નેવેદ ધમીએ અને એ વરસાદ પશુ ન વરમાવે ? એવા દેવતા ઢા કામના ? મૂકો દેવતાને તડકે । મંદિરની દડકમા ભેદા ગેદા એને શી ખજર પડે કે ધરતી કીક ખને છે અને નોકો કુમ શેકાય છે । એએ મળીને દેવતાની શ્રુતિને મંદિર માથી ઊંધાતીને વહાર રસ્તા પર મૂકી દીધી એના પર કશી છાવા ન પડે એની રીતે ગામડિયાએ એ નિચાયુ કે એ તાપમા તપશે ને એનું અગ જાળવા નામગે એને આરોગ્યાએ એ વરમાદ વરસાવશે સખત તાપ પડતા ધૂળ પશુ ઝીડતી, એથી શ્રુતિ ધખવા ઢાળી ગાખી પશુ પડી તોય એના મોદા પર હજી સ્મિત તો પહેલાની જેન જ વિનસતુ હતું । રસ્તા પરથી પમાર ઘતા રાહદારીઓ અને ઢારો એ શ્રુતિ તરફ કંઈક ફુલ્લનાથી જોઈ રહેતા કોઈકોઈને તા દેવતાની કાલત પર હસતુ પશુ આરતુ ।

એક દિવસ જાપોરનો મમવ હતો તાપ કહકે સાગ કામ કેઈ પખી પશુ ફરતુ ન હતું રરતો પશુ તીરવ ઢાચને હતો દેવતાની શ્રુતિ તપીને ગમ ઘર્ષ ગઈ હતી એવામા નજીકના કૂવા પગ પાણી ભરવા એક કિંગોર ઢાસનેટના નાના ઢગની કાવડ ઢાઈને જતો હતો એની નજર એ શ્રુતિ પર પડી કિંગોર કાવડ ખમેલી જીતારી ધ નપૂરકે શ્રુતિને જોના ઢાળ્યો કિંગોર સવ જોગો હતો શ્રુતિની ઢામત જોઈ એને ધણુ દુ ખ ઘણુ આવી ગરબીમા આ દેવતાને શુ ઘણુ હશે ? એવા વિચારે એ શ્રુતિ પામે ગમેઃ અને એવા માથા પર ધીરેથી આરગ્યી મૂખી એક આથકા સાથે તેજે નરત આગળી ઉઘરી લેવી પડી મ યુ એટલુ અરમ હતું । લોકો પર કિંગોરો પૂજા જ નુરસો આ ગે વરસાદ ન વરસ્યો તેમા ચિચ્યાગ દેવતાને અટકુ ફ ખ દેવાનું હોય । શુ માણુસથી કોઈ ભૂલ નથી યતી ? તેથી શુ તેને આ રીતે દુ ખ દેવાનું હશે ?

परिवर्तन

राजगृह नगरीमां शैदिपथु नामनेऽ एकं चौरं रक्षेत्तु इति। अत्रा पिता भरती वपते अने शिष्याभ्यु
आपी मया इति। के डेअं पथु द्विपस लूसथी पथु डेअं सत मदात्मानो उपदेष्ट साधनयोः नही।

अेकवार राजगृह नगरीमा लयपाल मदावीर विदार इत्या आची पढीत्यर जहा नगरजने। अेभने।
उपदेष्ट साधनया अथा स जेभयसात शैदिपथु चौरने अे तरक्षी नव्यानु यथु। अेले पौताता ज ने कानमा
आमण्योः मेासी दीधी अने आपवा मांयु अेवाया अने कडि वाअो अेडने कडाने कडवा अेक कान
परथी कथ जेगरी दीधी अने तेनाथी इटो कडयो। अे वपते ज अेना कानमा लयपाल मदावीरना
उपदेष्टना इअो। पथा देवपौत्रमां देवोना जणाया कुलदार इरमाता नथी, अेभनु शरीर निर्माण रडे
अने देवे लभनीय शार आमण अणपर आने छे। इटो कडि पीया चौरैतरत कानमां आगणी मेासी दीधी

आ पनाय ज या पथी अेक द्विपस शैदिपथु चोरी इरतां पडउं अयो। पथु अभमदाएने अेनी
अणर न पडी इ अे शैदिपथु छे इ जीने डेअं छे शैदिपथुने लून भावो तो पथु अेले कडं ज न कथु
अनेक नतिशास्त्रीयो आवा मया पथु डेअं कडी शक्य नही इ अा चौर डेअं छे आभरे साची दक्षीण
अथवा भाउ अेक जगडे। रथवाभा आबो शैदिपथुने भूम ज मद्यमान इरवी मेहोस करी दीधी। पथी
अेक सुदर मडेनभा कर्तितथय इमीती पनअ पर भुसाधम लिखाना पर सुवाडी दीधे। आरे तरक्ष अणुप
सश्रुदि अथी देवाभा आची इमीती गयस्वीनु विरामलेखे जडीव पथे। वभेरेधी लयन सगण इउं
रथपन न नतंकीअेना नायगन पथु आन इना। शैदिपथुने पोसाउ पथु ज पीने लरिपान वाधा
तथा इमीती आभुपथे। रक्षेरी दीधा नही गिनरता ज शैदिपथु लरयो। आरे तरक्ष नाएरग अने
मडेनने। इअे अेअे अे अथयो पाअे। नतंकीअे धीरे रडी शैदिपथु पासे आवी अने अथुाम करी
इवे। कागी 'देव। अ प अणय त लागसणी छे। आपने। देवोऽकया जन्म थो। छे इा करी आप,
आपना मया ज मनु इतान अमने कडे। इम इ देवोऽकया अेरो कथयो छे इ जे पौताता पाठना
अननु इतत कडे छे ते नही काथु आकुन जायेवे छे अने नथी इवेतो तेनु
अणु लखी थाय छे।

आ वपते शैदिपथुने तरत पौताने इटो वाअे इतो लयपाल मदावीरने।
उपदेष्ट काने पअे इतो ते साकरी अ लो शैदिपथु सुमछ गयो इ अा तो
जमीन पर ज आलनरते माथुयो छे अने भने इसापवा भाउे ज आ पथम
अथवाभा आबु छे मारा करीर परना आ इमीती वओ आभुपथे। आ मडेन
आ नतंकीअे नायमान लथी पुरी परती दीधा छे इ डेअं छे अे लजुवा
भाउे शानता कभंथरीअे अे अा जउ गेअंयु छे सार यथु इ ते द्विपसे
मारे। पथमा इटो वाअे अने ते कडवा अे अूनवाथी आगणी कडी दीधी अने
मदावीर रवागीने उपदेष्ट आरे काने पओ।

शैदिपथु नतंकीअेने करी ज लयपाल आअे नही चोडीवार पथी भेडो।
अेअेने ते मुक्तिथी मडेनमाथी नासी अथे शैदिपथु विवायुं इ लयपाल मदावीरना
मात थो। शअे काने पडवाथी इ लयकर पथमभाथी लथी अथे अने अने
अणतदान मणु ता अेअेने आभे उपदेष्ट साधनयो होत ते। मरु डेअं कथवाथु
मानु शैदिपथु भानसपरिवर्तन अर्थ अथु। अेले चोरी करी छे। दीधी अने
लयपाल मदावीर रवागीना अले मेसी थअं अ अीकर अथे।

ધણી વસો પહેલા કારી રાજ્યની અદર ધરમપાલ નામનું એક નાનું ગામ હતું આ ગામની અદર એક ખનિક બાદાણુ પોતાના કુટુંબ કમીલા સાથે રહેતો હતો કેટલીયે પેઢીઓ વિતી ગઈ હતી તેના કુટુંબમાં કદી પણ કોઈનું મૃત્યુ સો વરસથી એકી ઉમરે થયું ન હતું

આ બાદાણુકુટુંબમાં એ બાદાણુને ઘેર એક પુત્રનો જન્મ થયો બાળક જેમ જેમ મોટું થતો ગયો તેમ તેમ તેની છુદ્ધિ અને પ્રતિભા પ્રકાશમાં આવતી ગઈ બાળકની તેજસ્વી છુદ્ધિ તથા પ્રતિભા જોઈને, તેની શક્તિઓનો યોગ્ય વિકાસ થાય એ માટે તે બાદાણુને તેને નક્ષત્રિયાની વિદ્યાપીઠમાં અભ્યાસ કરવા માટે મોકલે યો.

તક્ષશિલામાં પણ આ બાદાણુકુમાર પોતાની દોશિયાળી તથા મળતાવડા સ્વભાવને કારણે પોતાના સહાધ્યાયીઓ તથા અધ્યાપકોનો માનીનો ઘર્ષ પડ્યો યો। વખતમાં જ ૫૦૦ વિદ્યાર્થીઓમાં મુખ્ય વિદ્યાર્થી તરીકે તેની ગણના થવા લાગી

બનવાકાને એક વખત તક્ષશિલાના મુખ્ય આચાર્યનો સૌરી મોટો યુગ યુવાન વધે અચાનક જ મરણ પામેલ આચાર્ય પોતાનો સગા સબધીઓ તથા શિષ્યોની સાથે મૃતદેહને લઈને સ્મશાને ગયું અને ત્યાં વિધિવિધાંક તેની અલેખિ ક્રિયા કરી.

સ્મશાનેથી પાછા આવ્યા પછી આચાર્ય સગા સબધીઓ તથા બંધા શિષ્યો ભેગા મળીને મેળ દત્તા બધા મૃત્યુ પામેલ અભ્યાર્થના પુત્રના મુશુ તથા નેતા શીલના વખાણુ કરતા દત્તા અને એ રીતે તેને યાદ કરી કમીને રડતા દત્તા આ આખી મહાગામ માત્ર પેનો બાદાણુકુમાર સાત અને સ્વિચ્છ મિત્રે મેઠા મેઠા આ જમુ જ્નેતો હતો અને મનમાં મઈ ઊંડા વિચારો ક્યે જતો હતો.

એટલામાં એક દિવસ બોલ્યો અરેરે! એ કેટનો સર્યાન અને કેવો ચારિત્રવવાન દત્તો નિચારો મ્થાને રોતા મૃદાને ભરજીવાનીમાં ચાલ્યો ગયેલ.

આ સાંભળીને પેલા બાદાણુકુમારે કયુ,

“સાથીઓ! તેના મૃત્યુથી આપણને બધાવને દુ ખ થાય એ સ્વાભાવિક છે પરંતુ તે ભરજીવાનીમાં જ કેમ મરણુ પામ્યો તે મારી સમજમાં આવતું નથી આ રીતે અમને મૃત્યુ પામવું તે બિલકુલ યોગ્ય નથી.”

આ સાંભળી ત્યાં એકઠા થયેલ લોકોમાંથી એકે જવાબ આપ્યો “અરે કુમાર! તમે કેવી વાત કરો છો? મરણુ તો મૈને માટે અનિવાર્ય છે જે જન્મે છે તેનું મૃત્યુ પણ નિશ્ચિત જ હોય છે મરણુ ન મરણુ એ આપણા હાથની વાત થોડી છે.”

બાદાણુકુમારે કહ્યું, ‘આપની વાત તદ્દન સાચી છે જીવ માત્ર મરવાને પાત્ર છે, પરંતુ લોકો જીવા નીમાં નથી મરતા, ધરડા ઘડને જ મરે છે મનુષ્ય દેહ સામાન્ય રીતે ૧૦૦-૧૨૫ વરસ સુધી કામ આપી શકે તેવી ધમ્ધરે તેની રચના કરી છે પછી મૃત્યુને મટે તેથી એ જાં વરસ જીવવાનું કોષ કારણુ નથી દરેકે પૂરી ઉમર સુધી જીવવું જ જોઈએ

બાદાણુકુમારને આટલી દદનાથી પોતાની વાત રજુ કરતો જોઈને આચાર્યને આશ્ચર્ય થયું તેમજો તે બાદાણુકુમારને સીધો પત્રન પૂઠ્યો, ‘કુમાર! તમારા કુટુંબમાં મૃ કદી કોઈનું અકાળ મૃત્યુ થયું નથી?’

કુમારે જવાબ આપ્યો, ના કદી નહીં બાદાણુકુમારને આજો નિમિત્ત જવાબ સાંભળીને આચાર્ય વિચારમાં પડી ગયા કુમારની આ વાત સંપ છે કે અમય અને જ્ને સત્ય ટોપ તો તેન કુટુંબમાં કદી કોઈનું અકાળ મૃત્યુ કેમ થયું નથી, તે જીવવાની તીવ્ર ઉંકદા આચાર્યના મનમાં ઉત્તરન ઘર્ષ પોતાના મૃત પુત્રનું જારમું વગરે સરાવ્યા પછી ત્યાંના અધ્યાપનકાર્યની યોગ્ય વ્યવસ્થા કરીને આચાર્ય બાદાણુકુમારને ગામ જવા માટે પ્રયામ માગેની જરૂરી સામગ્રી લખને ચાલી નીકળ્યા.

ધરમપાલ ગામમાં પહોંચીને બાદાણુકુમારના પિતાનું ધૂં મોઢી તમ્બો ત્યાં જઈ પહોંચ્યા તેમ્બો ત્યાં પચે-પચે નન જ ઘડનાને:ત્ય કરાએ આચાર્યને

જોતાની સાથે જ તેમના ખતોથી વધારા સામાન ઉતારી લીધો, તેમના કોઈ ઉતાર્યાં, અને પછી તરત જ અદર જઈને બ્રાહ્મણને કુમારના આચાર્ય પદ પરનાની ખબર આપી.

અચાર્યના આગમનના ખબર મળીને બ્રાહ્મણ તરત જ બહાર આવ્યો અને આચાર્ય તુલ્ય વચનિધિ સ્થાપન કરી તમને ઘરમાં લઈ ગયો પછી તમને સ્નન કરાવી સુંદર રવન-જ આસન ઉપર મેઘાડી સાદુ પગલું રત્ન દિશ અને પૌષ્ટિક ન જન કરે યુ

આ મધુ ખતી ગયા પછી નવ નિરત મેઘાડી એટલે અચર્યે મળીરતા પૂર્વક દુ અભિચીન અચાર્ય બ્રાહ્મણને કયુ 'બ્રાહ્મણ' તમારો પુત્ર ચરે વેદ અને આર્ય પુરુષમાં પરજત યજ્ઞ મારા દને પગલું આપી વાત છે કે આજથી મેં મારા પૂર્વે તેનું અચાર્યક અવસાન થયું છે આદુ અંક સામાન્ય અ પવા મારા જ દુ એટલે ક્ષેત્રી આવીને અરી આવ્યો ડુ

અચાર્યની આ વાત સાંભળીને બ્રાહ્મણ ખડ ખડાટ દમી પળો અને લઈ તેજે કયુ અચાર્ય છા આટ કહો છો તે પ્રમાણે જરૂર કે ડી મીજા જાજી પુવાન અવસાન થયું હતી પરંતુ મરો પુત્ર પુત્ર ન વો કી મરે જ નહીં એકુ જનતુ અમભવિત છે

આચાર્ય? અનેક ઠીત બ્રાહ્મણને ખાતરી કગવવા પ્રયાન કરી કે ખરેખર તેના જ પુત્રનું અવવાન થયું છે પરંતુ કેમ કરીને બ્રાહ્મણ એ વાત માનવ માટે તપસ ન થયો આખરે બાળને અચાર્ય બ્રાહ્મણને બંધી વત કરી તથા પોતાના અવવાનું સાચું ક ગ્યુ પદ જણાવુ અને પૂછ્યુ બ્રાહ્મણ! તમારા કુમાર કોઈનું મૃત્યુ અકાળે થયું નથી તની પાછળ શુ રહ્યું છે?

બ્રાહ્મણે જવાબ આપ્યો મહારાજ! અમારા

રનામી ર મૃત્યુ પરમહસ હમેશા પ્રસિદ્ધથી દુર ભાગ્યા પોતને યથેવા આધ્યાત્મિક અનુભવા અને તેનું વહન્ય જેના પર અમને વિશ્વ સ હેવ- તેની પ્રિય વ્યક્તિને જુ કહેતા બાહ્ય કૈશનયદ સન રનામીજના સ સર્વમા આવ્યા પછી એમના પર અજ્ઞ જ મુગ્ધ થઈ ગયા પેતાને પૂછવાયા દર્શવવા અમણે સારથિકોગ રવામીજના પત્નિયવ-લેજો લખવા રવામીજને જમારે એની જાણ થઈ ત્યારે તચો અજ્ઞ જ બ્યાકુળ થઈ ગયા અધરાતે બીડીને માતાને પ્ર ચના કરવા લાગ્યા મારા યે કેા મારુ સન્માન કગવા લાગ્યા છે હુ એને યાગ્ય નથી એ જ્યુ શા મારે મા મરી નહા કરેા પરમહસ ખરેખર નામ રૂપથી પગ થઈ ગયા હતા

કુળની અદર છેલ્લી સાત પેઢીઓથી કહી કોઈ અકાળે મધુ પામ્યુ નથી તેની પાછળ કયુ જ એવું બરે રહન્ય નથી એવું ક રથુ માન એટલું જ છે કે અમારા કુટુંબની દરેક વ્યક્તિ કહી સુધારિત ગયા પછી ગિલ્ટી નથી, કહી કોઈ અજ્ઞ મુળનીને મેમી રહેતુ નથી દરેક પોતાને ભાગે આવતુ કરી રશમનુ માર પોતાની શક્તિ અનુસાર હમેશા કરા કરે છે અમારા કુટુંબની અદર દરેક વ્યક્તિ છવવા માર અવ છે ખાના માટે છવતી નથી એટલે કે સગીરના પૌષ્ટ્યની દૃષ્ટિએ જરૂરી એવે સદો અને પૌષ્ટિક માન જ દરેક લે છે દિવસે કહી કોઈ કોવનુ નથી કે રાત્રે મોડે સુધી કહી કોઈ જમણુ નથી અમારા કુટુંબની એક પલ્ય વ્યક્તિ કહી કોળની અદર બાહ્ય કરતી નથી પોતાને જે મધુ હોય છે તમા જ તે સતેષ માને છે અને તેથી કહી તેનું મન ઉર્જિત થયુ નથી અમરે ત્યા કહી કોઈ અસત્ય એ વણુ નથી અમારા કુટુંબમાં ખના પુષ્ટ ઉખરે જ રગન કરે છે અને મુદરથાલ્યમમાં પાણુ સ યમનુ પાનન કરે છે દૂકયા અમારા કુટુંબમાં જાંબા માણુસો શ અનિદિન અચાર્યમનુ બરાબર પાલન કરે છે તેના ક રથે જ અમારામાથી કોઈનુ કહી અકાળ મૃત્યુ થયુ નથી

બ્રાહ્મણની આ વાત અચાર્ય ને રથુ સાચી લાગી તમરો કહ્યુ બ્રાહ્મણ! તમારી વાત નહન સત્ય છે આપે કયુ ત પ્રથમે જે વ્યક્તિ વત લી હોય તેનું અકાળ મૃત્યુ થાય જ નહીં

ત્યાર પછી બ્રાહ્મણના કુટુંબને આશીર્વાદ આપી આચાર્ય પછા તસીગિયા આવી ગયા અને અકાળ મૃત્યુના નિવારણને બ્રાહ્મણ પાસેથી જાણીને ઉપાય સાને જવાબ્યા

મારી મુસાફરીમાં કહવા અને
 નીલા એમ બે ને અનુભવો યથા
 કરે છે મધ્યપ્રાતની મુસાફરી
 લાખા કાળને સારુ મને યાદ

વિચારમય જીવન

ગાદીજી

*

રહેશે, વર્ષા સત્તરમીએ સવારે પહોંચ્યા તે જ દહાડે
 મોટરથી આવી અને આખી જવાનું યજુ પચ
 લગભગ સાડ માઇલનો હતો. બપોરના એક વાગ્યે
 નીકળી રાતના દસ વાગ્યે પાછા વર્ષા પહોં
 ચવાનું હતું. પછુ ઇસ્વારે જુદુ જ ધાર્થી દનુ
 જતા મોટર રસ્તામાં મોટરથી આ ગી તો મુસીબત
 પહોંચ્યા પાછા ફ તા બીજી મોટર પછુ તૂટી
 ને આ વેગા એવી જગ્યાએ કે જ્યાં કરી મદદ
 ન મળી રકે છેવટે એક ગામડા નજીક પહોંચ્યા
 ત્યાંથી ગાડામાં જવાનું હતું. રાતના એક વાગ્યે
 ગાડાની મુમ ફરી ચક્ર થઈ યાત્રાએ હતો. બે ધ પછુ
 બરાઈ હતી મને શી દરકાર કે બળકે વેવા છે તેને
 હાનિનારો કેવો. એ જોઈ કે બે ધમાં છે એ તુ
 સામગ્રી શકનો હતો કે બળકે યાત્રાવે જતા હતા.
 વળી વચમાં જગ ધીમાં ચાને પછુ મેટે લાગ
 દોડના જ હત બગદ દોડે એ કોને ન ગમે? મે
 વિચારું. ઠીક છે આપણે વહેના ધર પહોંચીય
 આ તરફના બળકે સારા દરી

સવાર પડી જાગે મે જોયુ તો હાકના ન
 પરાણામાં તો આર હતી ને તે અર વારવાગ
 બળકેની પૂકમાં બોડીને તેનાથી તે પ્રાણીઓને દોડા
 વતો હતો બળકે આ ત્રાસથી રસ્તામાં છેરી રજા દવા

આ દશ્ય જોઈ મારી દીન દશા બ વાચનાર
 કે પી શખો હોય તો કેલ્પી ને ત જ હાલ્યે ગ ડા
 માથી ઠીતરી જવાની ઈન્ગ થઈ મે ટની મુસ ફરી
 આના કરતા તો હનગ ગણી મારી એમ થયુ વળી
 મે વિચારું કે મોટરના કારખાનામાં મોટરખનાવ
 નાર અરે જ અમેરિકનની ઈ વને થની દરી એ
 કોણ જાણે? અગદગાડીમાં વેસતુ એ કે ટરમ મેમના
 કરતા થોડુ પાપ નહી દેવ? આમ મનની સાથ
 યાદ ધરો જનો હતો ને જાગનો ત્રામ જોવા કરનો
 હતો. મે એક મિનિટ તો મદન રૂપું પડી જાગદના
 અલિષ્ટ પ એગા પરાજો માઓ તેજે ને આપી દીધે

તે સમજ્યો મને તે ઓળ
 ખતો ન હતો મને બાવાજી
 નામથી જોવાવતો હતો
 'મહાભાજી' કરતા 'બાવાજી'

મને વધારે પ્રિય લાગ્યુ મારા પોશાક પરથી તેજે
 મને બાવા માઓ. બાવાજીને પોશાક પહેરવે
 સહેલ છે બાવાજીના ગુણ મેળવવા દોલવા કે છતાં
 હિ દુસ્તાનના બોળા લોક તો પહેરવેશથી સદાય બોળ
 વાયા છે ને બોળનાયે જરી

મે ગાડીવાનને તે લાકડી તેને છુટ્ટ છેડેથી વાપ
 રવા લનામણ કરી ને લાકડી ઠાગી આપી બળકેને
 દોડાવવાની કાંઈ જરૂર નથી કયાક મોડો પહોંચુ
 તેની તેજે ફિકર ન કરવી એમ કયુ તેને મે આર
 કાડી નાખવા વિન થો તેજે તેમ કરવાનું વચન
 આપ્યુ તે પાળશે કે નહી તે જુદો સવાન છે

આ બનાવની મારા મન પર ઠીક અસર થઈ
 આપણુ જીવન કેવુ વિચારત્યંચ ને દયાય ય છે એ
 મે જોયુ આપણા દરેક કૃત્યમાં વિચાર અને દયા
 હોવા જ જોઈએ અને જરા વધારે કુર્બાનના નિરા
 ધારતા વધારે અનાયકતા છે ત્યાં વધારે દયા ઠોરી
 જોઈએ એમ રપ ઠ વાગ્યુ આપણે આપણી જાત
 માણુમજાન-ઉપર દવા ખાઇએ છીએ તેમાં નવાઈ
 નથી. તે તો ખારી જ જોઈએ પજુ કે ગાળ ડુબા
 ણિયા મનુઓ કરતા પછુ પજુ વધારે નિરાધાર
 દુ ખી ને અવાચક નથી? દુબાગિયા તો કુ અથી
 પીડ ય ત્યારે આપણી સામે લડે પચુ ખગ પજુ
 બળકે શુ કરે? તે તો ન જોરી શકે ન ન કરી શકે

મને પદ્યપુસ્તકે માને પશુમ વાદ યાદ આ થો
 તેમ તુ રહસ્ય તદન સાતુ લાગ્યુ આ રૂં જીવન
 કેવુ વિચારત્યંચ? મે વિચારું હોત તો જાગની
 ને તે લાકડાનરી પરીક્ષા લીધી હેત ને લાકડીની
 આર મુસાફરીને આરબે જ જો ચાની લીધી હોત
 એ ગાગીનાને વિવગ કોઈ હોત તો તે પોતાના
 વામામાં કોઈ અગ બોકે તો કેવુ લાગે એ જાણી
 તેન ને પરાણામાં અગ ન ગખત બળકેને મારીને
 ન દો નવત.

૬ વિચારતો જાઉં કુ નેમ નેમ સ્વગજવની

કરને વધારી જવ છે આપને આત્મશુદ્ધિ કરી
સ્વરાજ્ય મેળવવુ હોય તો આપ ક્રિ. શુદ્ધિ કરી મર્યા
કર્તા બાંધીશુ ? આપણા બંગી બાંધને આપણે
માનવતા લાઈની જેમ મણુશુ ત્યાં હદ ચારી જશે ?
આપણા પશુ બાંધમેનું શુ ? તેમના જીવમા
ને આપણા જીવમા કેટલો તફાવત હશે ? આપને
ખાઈએ, ચાઈએ. સુખદુ ખ અનુભવીએ તેમ તેને
પશુ છે આપણે બહુ તો તેના એટ બધ છેઈએ
ને સિવાય વધારે શુ હોઈ શકે ?

આપણે ખીલને તેની દરજ્જા અડા કરવાનું
ખીએ છીએ ન કરે તો ચિદાઈએ છીએ કાયને
દુષ્ટીએ ચલાવે એમ ધોકાર કરીએ છીએ યજુની
આપણી સામેની દરિયાઈ સામગળાનું અ પગે વિશે
શુ વિચારતો હશે ?

આપણે દિ. કુ ઓરકાને પ્રાણુરક્ષા સામાન ગળુનાર
ગાયને બચાવવા મુસલમાન સાથે જે બાધન રા,
બળદને આર બોકાને ચલાવીએ બળદ છે ર ન
લાદવા જેટલો ભાર ભારીએ ઓગામા ઓહુ તને
ખાવાનું આપીએ ગાયની પાસથી નોકી નીતરે ત્યા
મુખી દુધ લઈએ, તેને કૂ જાને દુધ મેચીએ આ પછે
મુસલમાનને ગાય ન મારવાનું કહેવાનો ૧. અધિકાર
મુમલમાન ગાયને ખોરાક સાત મારવામા પાપ નથી
માનતા કિન્દુ બળદને આર મારવા મા પાપ નથી
એમ કહી દાવો કરી શકો ? આપણે તો બધી
સમજને પાપ કરીએ છીએ અજ્ઞાનર થયેલા પશુની
મારી ઇત્તર આપે ૩ એમ કહેવાય છે અબવમે
થોલા દુ. પેનું જ પ્રાપચિત હોય બધી બેઈને
પાપ કરીને ખઈ પ્ર યચિત લેવા નીકળ્યાથી કઈ
શુદ્ધિ મેળવાય ?

એટલે વિચાર કરીએ તો આપણે બેઈશુ કે
સ્વરાજ્ય મેળવવા મટો આત્મશુદ્ધિ મેળવવાની
હદ જ નથી જેમ વહેની શુદ્ધિ તેમ વહેનું સ્વરાજ્ય
સ્વરાજ્ય એટલે ધર્મરાજ્ય જો આનું રાજ્ય
નીતિ બાદથી ખીજ એવી જ રાજ્યનીતિ દાખવ
કરીએ તો તે સ્વરાજ્યમા નહી ખચે તે વડે લોક

કન્યાજી નહી ધાય જેમ સ્વરાજ્યની શરતો છે તેમ
સ્વરાજ્યની નિશાનીએ પશુ રહેલી છે મારા નહિ
વાદના કાવળમા જે સ્વરાજ્યની નિશાનીઓને
ઇસારો કરી હલો કોઇ વેળા તે એક લેખમા ટાંપી
લાઈશ, દરમ્યાન આટનું તો આપણે સમજ લેવુ
બેઈએ કે આપણો આત્મશુદ્ધિનો દાવો ખરો હોય
ત અ પછે આપણુ વર્તન સુધારે જ જવુ બેઈશે
કોડીથી માડી કુજરે સુધી સૈના હકો તપાસી
અ પછે ત આપવા બેઈશે એમ કહે આપણા હકો
આપણને જમન વગર માણે આપશે એ વિશે કોઈએ
શકા ન જ રાખવી

આ રાજ્યને આ રાજ્યનીતિને રક્ષી રાજ્યને
રક્ષી રાજ્યનીતિ આપણે મથીએ તે પહેલા,
આપણે જન તેની ભતિમાથી નીકળી જવુ બેઈશે
જ્યા નીકળ્યા તેવી જ તે ભતિ બધ થશે તેથી જ
કુ કડી રવાં છુ કે આપણે સાત મહિનામા સ્વ
રાજ્ય મેળવી શકીએ છીએ કેમ કે જે કાવુ છે
ત આપણે જ કરવુ રહ્યુ છે ને તે કાય માત વિચાર
રના પરિવતનનું જ ૩ આપણે આપણા ખ્યાને
બદલી દઈએ તો તે પ્રમાણે વર્તનમા ફેરફાર કરવો
શક્યમાત્રની વાર છે

કુ ઉચેદ રાખુ છુ કે કોઇ વાચનર એવે
આરોપ નહી પૂકે કે હું સ્વરાજ્યની શરતો વધારતો
જાઉ છુ વિચારી વાચનાર સમજશે કે હું સ્વરા
જ્યની શરતો હળવી અને સહેલો બનાવી રહ્યો છુ

આપણે યા તો વધારે રક્ષી બનીને આ રક્ષી
નીતિને રક્ષી રહી અપના તો રક્ષી નીતિથી
અલગ રહી તે મટાઈ રહી ઘાપ આ ઘામ કોઇ
કો જે સ્વતચપણે નહી શરત જ નથી તેને હ મેલા
એાથ બેઈએ જ તેથી જ સબ' ધર્મનું શિક્ષણ છે
કે પાપની સાથે અસહકાર કરવો એ પરમધર્મ છે
પશુ જો તેમ કરીને આપણે પાપનીતિ ફર કરવી
હોય તો આપણે હરેક કોણે વિચાર કરીને આપણા
જીવને પાપમાથી બચાવી લેવુ એટલે પાપી નીતિ
એવી જેને બાગી થકો

૫-૪-૨૧

હિંદુ જો હોય ના પશુ છતા ગણાય તે પશુ,
માનવી પશુ અને છતા ગણાય માનવી! -૨૦-૦૦

૧૯૩૨મા વર્ષે બાપુજી
કોઈપણ તુર ગયા હતા અને
સર વડમુખમ એટીને ત્યા
ગિતયાં હતા. બાપુને રોજ
સવારે ફરવા જવાનો નિયમ થોડે ભાગે એમની
માથે એ વખતે કોઈ ને કોઈ હોય જ અહીં એમની
માથે વડમુખમ જતા પણ એક દિવસ બાપુ એકેના
જ ફરવા ગયા.

ગરીબના બેલી

કહકી

ફરતા ફરતા મુખ્ય રોડ પરથી પસાર થતા હતા
ત્યા સામેથી એક તેની કાવડ પર તેવન ડબ્બા ઊંચ
બીને આવતો હતો અને મીઠા ખાણુએથી એક
પોલિસ દુકાની આગળ દત્તી એમના એક પોલિસે
ટિપ્પણ ખાતર પેના તેનીને ધક્કો મારી જમીન પર
પાડી નાખ્યો. તેનીના પડવાથી કાવડમાળા તેલના ડબ્બા
જમીન પર પડ્યા અને એમાનુ જાડું તેન જમીન
પર ઢોળાઈ ગયું એ જોઇને દુકાનીના મીઠા પોલિસે
દર્પની તાલી પાડીને મજાક કરીને આગળ આવતા થયા
બાપુને એ જોઇ અવ ત આધાન થયો બાપુ
જમીન પર પડેતા તની પામે ગરા, તેને ઉઠાવો
અને પોતાની માથે તેડીને વડમુખમ એટીને
પરે તેડી લાવવા આવવાની માથે જ એમને વડમુખ
મને મોલાઓ એટી આવ્યા બાપુએ પૂછ્યું તમે
અહીંના પોલિસ અધિકારીને જોળા ? છે ? “ જોળા
જુ તો જુ, પણ ખાસ સજા થયો ” વડમુખમે કહ્યું
બાપુએ એમને તેનીની આખી દબાવત કહીને
આ આવતામા પોતાના પ્રતિનિધિ તમકે પોલિસ
અધિકારીને મળીને તેનીને થયેલા અન્યાય અંગે,
ધક્કો મારનાર પોલિસ અને તેના ઉપરી અધિકારી
તેનીની મારી માગે અને તેની નુકસાની ભગી આપે
એટલું જ નહીં, પેના પોલિસને નોકરી પરથી કાઢે
કરવો, એવી સૂચના કરી.

વડમુખમ તો વિચારમા પડી રવા કે જુ ક તુ !
કેમકે ત્યાના પોલિસ અધિકારીએ ચોરે આગે ગાગ

હતા અને તે સ્વભાવના
તીખા અને ભારે ઘુમાખી
એમને બહુ આશા ન હતી
છતાં બાપુએ કહ્યું એટલે

ગયા અને ગોરા પોલિસ અધિકારીને આખો બનાવ
કહી સંભળાવ્યો અને આ અંગે બાપુજી ગો ન્યાય
માગે છે તે પણ સમજાવ્યું

પણ પેલા ગોરા અધિકારીએ એમની વાત માની
નહી ! આપરે વડમુખમે પેના ગોરાને આ અંગે
બાપુને મળી જવા કહ્યું ગોરા કમને બખડતો બખ
ડતો એમની સાથે આવવા તૈયાર થયો

ધરે આરી ગોરા અધિકારીને બાપુ સાથે ફસેક
મિનિટ વાત ઘર્ષ બાપુએ મક્કમતાથી તેહીને થયેતા
અન્યાયની વાત કરી ગોરા અધિકારીએ પોતે, પેના
ઉદ્ધત પોલિસની અન્યાયી વર્તણૂક માટે મારી મારીન
એટલું જ નહીં, તેની નુકસાની પણ ભરપાઈ કરી
આપવા તૈયાર થયો !

બાપુને સંતોષ થયો વડમુખમ તે આભા જ
બની ગયા ! ગોરાની ઘુમાખી અને અતડાપણું કયા
ચલ્યા ગયા એ જ એમને માટે અચંબાનો વિષય
બની ગયો !

કેમકે ગોરા અધિકારી તે ગુરુસે ધરને આ પે
હતો અને તેની દાનત તો કાંઈ ગ્રથડવાની હતી પણ
માપુની પ્રતિભા એટી દત્તી કે એમની પાસે લડવાની
છંદછા લખને જનારા બહુ જુલીને છે ?
એમની માથે સદ્ગત ઘર્ષ જતા ! જુકું મોનવાનો
નિશ્ચય કરીને જનાન એમની પામે સાચું જ
કલી દેતા ! બાપુના સ્ભાવ આગળ એમના
ધરાદા ચગી જતા

બાપુને પ્રેમમંત્ર કેવો ઘુગત જ હજી આપનારો
છે તે એમને સાક્ષર જોડુ દિન્દિન રાધજુના બેલી
બાપુની વ સવના અને અન્યાય માથેના વુવ્યમકેપતા
એ દિવસે એમને જશન થવા

મવારને સમય હતો શહેનશાહ બબરના મહેનની સાથેના વિમાણ રાજમાર્ગ ઉપર પોકાની અંદર જવાર વધતી જતી હતી રાજમાર્ગ પર મુશ્કેલી કારણે થઈ રહ્યું હતું એક મહેનરાણી પોતાના હૃદય પીના બાળકને છતી સાથે વળગાડીને ઝડક ફેરવી મૂકી હતી એટલામા ત્યા અચ નક જ કે વાહન મચી ગયો એક ઝાડો ફાટી પૂરી ગયો હતો અને તે કો પોતાના પ્રભુ બચાવવા નાસખાન કઠી તલ દાન એક રજપૂત જુવાન રસ્તાની એક કાંચે ઊભા મજીરના પૂર્વકે ગયો તમારો બ્લેઈ ગયા હન ફાટી નજીક આવવા લાગ્યો એટલે પસી મહેનરાણી પશુ ત્યાંથી બચવા માડી પરતુ જાત ગજા ઠમ્બા મેના હાથમાંથી બાળક નીચે પડી ગયુ તના મે માથી મમતની એક તીણી ચીસ નીકળી ગઈ દાવ મારે દીકરો! હું ફાટાઈ ગઈ-માર દીકરોને કેઈ બચ વે! પશુ તેણે ક્રુદ્ધ હ સામગ્રવા યા કોણ નવરુ હતુ! બચાને જ પોતાપોતાના જાનની પડી હતી એક પેનો રજપૂત જુવાન ઢગા જના મહેનરા ઉપર મમત કે ભવની કો! સમજી વરત તી ન હતી તે એક ઠમ્બુ આગળી ૭૫૧ મહેનરા છીને જરા અશા અપાર્થકે દલે તેનો લક્ષ જની જુ પરતુ અચ નક તે જુવાન આડી મરો તન ખવાલ અપારે જ મીના આ બાળકને મ રાથી રપથ પશુ તી રીને થયા દલે ફાટી ગિલકુચ નજીક બ તી ગયો હતો તે બાળક અને ફાટી વચ્ચે મલ ભગ ગજા જ અતર બડી રહ્યુ હતુ બાળકને મે ન નિમિત્ત લાગતુ હતુ એટલામા તે મહેનરા ઉપશ્ચ માગ ઉપરથી એક બદાઈને જુવાન દાવમ ભ તો કમને ફાટી ઉપ એડી ગીન ફૂદા કે આખો ભાનો ફાટીના કપ ગમા પેસી ગયો અને જોરથી બરહા પડતો રામલ ફાટી પછમ ફડી ગયો પડી પેો મહાનુ મહેનરાણીના બાળકને ગ હમા લાને મહેનમા ચલો મરો

પેન રજપૂત જુવાન અલહદ આરુષ અને સરમ અનુમતવા લાગ્યેલ બાળકની પ એ જ તે ગેમેનો લન

અને બાળકને બચાવી લેવાનુ કામ તેના માટે ખાન મુસ્કેલ પશુ ન હતુ જીવહુ, પેના મહેનરાળા બહા કુરે તે એક આંદા ભ મીના બાળકને બચ વવા માટે પોતાની જાનને જ હોડામ ન પી દીધી હતી રજપૂત જુવાન વિચરી રહ્યો, જો તે જરાક નિશન ચુખી થયો હોત તે તેજે જીવનથી ફાય જ પેઈ નાખ્યા હોત રજપૂત જુવાને આત્મા હ ખવા લાગ્યો તેણે પેના મહાનુ જુવાને વિશે પે કોને પૂછ્યુ અને ન વારે તણે ભવ્યુ કે તે શહેનશાહ મ પર જ હતો ત્યારે ના તેન દિલખા લ મણીએનુ તોફાન ગેમગી આશ્યુ

પડી તે રજપૂત જુવાન શહેનશાહ બાબરની સેવ મા દ જર થયો અને પોતે સંતાડી રાખેલ ખબર બબરના હાથમા આપી કહેવા લાગ્યો શહેનશાહ દલે આજ ખબરથી અને કનલ કરો વિરમવ ધમના બાબરે કેયુ જવાન/ તમાર કહેવ તેા અર્થે હુ નથી મમતયો જગા વિસ્તારથી મમભવે

રજપૂત જુવાને તત મસ્તકે કહેવા માશ્યુ 'શહેનશાહ ચૌરુ આજુ કુદુબ અને રાજ્ય તમારે ફાથે તારાજ અને જરબ હ થયુ એને દિલખા વેરની ભજુતી આમ વડને હુ આ શહેરમા આ તે દનો અને આ મહેનની ફરને રાત દિવમ આટા માયા કરતા કે જેથી લામ મજાતો તે પૂર્ણ બચકિતનું ખૂન કરી ન છુ, જેને પેતાના પ્રજુ કરતા પન એક આંદા ભ મીનુ જ ગ્રહ વધુ ધિર છે શહેનશાહ હુ તે બાળકને શહેનશાહી ભયથી છકતો હતો છતા અને ભય વરાનો થે પ્રવન કરો નહી હુ માનવ ધમ' સુલી ગયો હતા દલે હુ જીવતો રહેવાને લક્ષ નથી રચો એને કૃપા કરીને એ જ ખબરથી આ ઝુનેગાને મોતને રસને વળાવે.'

જબરે તે જુવાને છતી સથે લગાવી લખા અને કહેવા લાગ્યેલ

ને મારુ એ ફામ તમાને એટલુ જુ મમુ મમુ છે તે ભવ અ જ્યોનમમરુ ગાલુ તમે જ મલ ભુ

અને સાંભળો, હવે તમે પણ તમારા રાજ્યની દરેક દરેક વ્યક્તિને, પછી બનેને તે મને તેટલી નીચ જાતની કાં ન હોય, વહાલ કરજો અને તેનાં રક્ષણ અને કલ્યાણ અર્થે હંમેશાં પ્રયત્નશીલ રહેજો એક રાજ્યકર્તા જ્યાં સુધી પોતાના રાજ્યની એકે એક વ્યક્તિને પોતાના પ્રાણ કરતા પણ વધુ ન ચાહે, અને તેમના કુ યોને પોતાના જ કુ યો નહિ સમજે, ત્યાં સુધી તે રાજ્યકર્તા ગણવાને લાયક જ નથી ”

ઈ-સાક

*

એક ગરીબ ખેડૂતે મહેમૂદ ગિઝનવીને ફરિયાદ કરી કે ફાજોને એક સરદાર ત્રણે મારે ઘર આવે છે અને ડરાવી ધમકાવીને મને પહાર કાઢી મૂકે છે, અને પછી મારી પાત્ની સાથે, કે જે ઘણી જ સ્વરૂપ વાન છે, પ્રેમચેષ્ટા કરે છે.

મહેમૂદે કહ્યું ' હવે તે સરદાર તમારે ત્યાં આવે કે તરત જ મને ખતર આપજો

મેં દિવસ પછી, અર્ધી રાત્રે તે ખેડૂતે આવીને પેલા સરદારના આગમનની ખતર આપી પેલા ખેડૂત સાથે મહેમૂદ તેના ઘરે પહોંચે પેનો સરદાર જાઘી રહ્યો હતો મહેમૂદે ધરમા ભંગી દીવો ઓળંગી નાખ્યો અને પત્ની પેલા સરદારને કતલ કરી નાખ્યો

*

એક બાઇને એવો નિવમ હતો કે રોજ રાત્રે યાત્રા પહેલાં એક વાગ તો શ્રી સરપુદામ મહારાજના દર્શન કરવા જ એ બાઈ કથામા રોજ આવના એક દિવસ રાતના બાર વાગના તો પણ એ બાઇ, કેખાલા નહી. મહારાજ અન્ન સમ ગીઓ સાથે એ બાઇને યાદ કરતા હતા ત્યાં જ એ બાઈ આવી પહોંચ્યા મહારાજે પૂછુ ' કેમ આજે કાઈ આટનું મોડું થયું ?'

' મહેમાનને મુકવા ગયો હતો બાઈને એ જવાબ સાંભળી મહારાજે પૂછ્યું ' આવારે મંધરાતે મહેમાનને મુકવા ગયા હતા ?'

મહેમાન વીસ વગરથી આવ્યા હતા એટલે મોડું થાય જ ને !' બાઇએ જવાબ આપ્યો મહારાજ સમજી ગયા ને કહ્યું, ' સુ તમરે મોટો દીકરો મુજરી ગયો ?'

' હા બાપજી! એકનો એક પુત્ર હતો, મોટો હતો મુશ્કિલ હતો '

એ બાઈના મોઢા પર ચોક્કની છાયા, કનેચ કે અપ્રમનતા કાઠ જાણતું ન હતું મહારાજ ને જોઈ બે વી ગ્રાયા આવે જ, તમે કયા બરાબ સાંભળી છે !'

*

જિદગી માટે ઘણા વર્ષો મગ્યા,
મોતને માટે મગી એકાદ કાલા - ૨૦ અ.

પછી દીવો સળગાવે, રડયો, ખુદાનો પાઠ માન્યો અને પાણી મગાવીને પીધું

પેનો ખેડૂત તો આશ્ચર્ય પૂર્વક મહેમૂદને જોતો જ રહ્યો. મહેમૂદ તેના આશ્ચર્યનું કારણ કળી ગયો, અને કહેવા લાગ્યો

" જ્યારે તે મારી આગળ ફરિયાદ કરી હતી ત્યારે મને લાગ્યું હતું કે મારી હકૂમતમા આવે મહા અપરાધ કરવાની હિ મત મારા પુત્ર અથવા બાલિભ સિવાય બીજા કોઇમા નહિ હોય ! દીવાના પ્રકારમાં કુ અપરાધીનો ચહેરો જોઇ લઉં અને જો તે મારો પુત્ર અથવા બત્રીજો હોય તો, કદાચ મારો નિર્ધાર ડગી જાય એ બીકે મેં દીવો જોલવી નાખ્યો હતો અપરાધીને શિક્ષા કર્યા પછી પાછો દીવો સળગાવીને જ્યારે મેં જ્યેષ્ઠ કે તે અપરાધી મારો પુત્ર અથવા બત્રીજો ન હતો, પણ કોઈ મીજો જ હતો ત્યારે હવેવિસમા કુ રડી પડ્યો અને ખુદાનો પાઠ માન્યો પાણી પીનાનું કારણ એ છે કે જ્યારે તે ફરિયાદ કરી હતી ત્યારે જ મેં સોગદ ખાઇ લીધા હતા કે જ્યાં સુધી કુ તારો ઈન્સાફ કરું નહિ ત્યાં સુધી મારે માટે ખાવું પીવું હરામ છે અને મેં તારી પાસે પાણી માગ્યું ત્યારે સખત તરમને કારણે મારો જીવ તાળવે ચોગી થો હતો

દેવાયત અને દેવલદે

અનન્દ આગેવાન

આધિના ગર્ભમાં પડેલા એ ધાણને સતની નજર માડી નિદાળી લેન આગમને ભાખનાર દેવાઈત પડેન કોણ દત્તર ક્યા અને ક્યારે ઘર્ષ તયા એ વિને નેકકે લુજવી જુજરી વાતા નહેરાય છે અનેક અર્થાઓ થાને છે એ અર્થના યોગ્યતા ઊભા ગ્રામ એને તાજ શેગલવા શે ધણુવ વલખ મારી નેવા છે અને એમાંથી કાઈક એ કક્કસ એવા નિજી વ શેમવી સકપો છુ બાકીનો કેટલોક આપાગ સતવાણી પદથી જડે છે આવી એ અર્થ પૌગણિક અને અર્થ ધર્મિદાસને પદને ક્યવની ક્યને સક્ષેરમાં લખી ॥

ભજનવાણીના આ પારે બા ક્યા જસલ ન મ્લના સમવની એટલે કે તેરમાં સૈકાની છે પાઉ પ ટજ્યથી પોતાના પથના જડન સામતીઆના ષાટ ઉ સવમા ભ મ નવાના જસલ તારલને વ યક મ યા દવા એટલે બા ઉ સરમાં જવા ન ને જજ્યા આવી નીકળે છે રતે જતા જતા તારલને વ દ અ વે છે કે

નાયક આ યા ર
અતો હો જજ્યા ર
રાંજુ કેમ શમશ્ય ?
પથ ઘણાજાનુ એકના કે
નાગા કેમ અનાય ?

મતમમાં જવાનું તા શે જજ્યાને નેતર મજુ છે અને આપણે તો તજુ જજ્યા છીએ નીજુ જુડ એ શે અણુજાનેડુ મર્મમાં પોટેનુ નવ માસનુ ભાગક દીક્ષા વગરનાથી તો એ ઉ સવમાજામ ન જ લાઇ સકાય દવે શુ કરવુ ? પુરા કિ નો મલ્લ પથુ લાઇ કેમ જવો ? એવી દમ સજુની વ એ એક ખતી મતી ન રતે મ નાકદારી શાહી—

રોનાના મારી સતીએ કે નરી પાળી માડી છે પે

કૂખ આનીને કુન કાકિયો જનકયો માકમ રાત રામ્દોનો આખ્યા સતા શુ કરે

પૂરા સાવ હોય ત્યા જઈ મગી.
બ્યા સત વખને સતજનો અધોણા છે ત્યા એની રીત એ ને બંને તજુ તો ન જ જવાય એ વિચારે સતીએ પેટ ચીગીને બાળકને મદાર કાઢીને વનની વેરજુ વટે જાડની ડાગીએ પારખ બાધી બાળકને પેા કયુ.

હીરની દારીના માધો હી ચકો આખો આમા કેરી ના પવન હી ચાગો હાર તને મોકને આતમ તારા રે એધાર કોઈ જ મવન સી જ હને પતાનો પુત્ર ભવાયતી તાગન વિનતિ કરે છે કે

માઈર પાડોણુ મારી બેનડી રોજા રાખો નાના બાળ અમાર જાજુ રે ધણીને માંડવે રેશુ ઝાઝા રે જુડાગ એન પડેરજુ મારા નંનેરા બાળને સાચ વળ અમારે તા વાયક આબ્યા છે એટલે ધણીને દાર જવનુ ન બેન મારા બાળકની સભાળી પાજુ તારો ઉપકાર નહી જુડું ત્યા હુ વિમવના ધણીને તરા જજેરા જુદાર કહીસ. આટલુ કટીને ત્યાથી ચારી નીક યા

ત્યાથી તોગી નહી આધિયા, આના વનના મોજાર વનમા નસે એક નાદરી ઠેકે મેરિસા ઠેકે કે ત્યારે તોગી રાણી બોલીયા સાબમેલે વનરાનો રાય ! કેડે વવગમણી તારા અચગા નમે રે ભૂવતી તુ ચોટ

માર્મમાં કજની-વન ન મનુ એક મોડુ જમન આ યુ સતીએ જાક ષર વાદરા નેવા તાના ભચ્યને છાતીએ વળજ ઠીને એક જાક પરથી ખીને ત્રાડે ઠેકની વાદરને બેઇ રેપનુ ટેનુ બીજુટયુ

એનાથી બોધાયું જ્યાંયુઃ "અરે બાઈ ! આમ દેહકા
મારી રહી છે. પણ જ્યવનને, ક્યાંક તારું બાળ પરી
જરો." સતીના વેણ સાબળી વાદીએ શેણું માયુંઃ

મારાં બચ્ચાં જે આરુ ઉરમાં
તોડલ તારાંને સંભાળી,
કેળિયા અનનને કારણે
પુત્ર મેડ્યો આખાડાળી.

હે બાઈ ! અમે તો પવનગડાના રાન પ્રાણી.
અમને તો અકકલ ન હોય છતાં વ અમારા બચ્ચાને
છાતીસરસા આપી રાખીએ છીએ. પણ તમે તો
અકકલમંદ માનવી રહ્યા. જરા ટું તારું તો સંભાળી
કેળિયા-પ્રસાદીને ખાતર પોતાના બાળકને આખાની
ડાળે લટકાવી દેતા તને જરાય દયા ન આવી ?

આ માલગતા જ તોરણનું આગુ જળી જમ્યું.
પુત્ર સંભાળી પાનેા અડ્યો,
અંગડે લાગી છે ગ્રાધઃ
ધાનહુતાં તે સતીનાં થરહુધાં.
પરતાં છેડિયા છે પ્રાણ.

વેદના વધી, સતીના થરહુધાં ફૂં ઉભરાયુ જોત
જોતામા તો સતીએ પ્રાણ છોડ્યા જસલ ચોધા
આસુકે રહતો સતીના સળ પાસે ટગી પડ્યો. ગુ
કરું ? વખત વીચે જતો હતો. ઉત્સવને શેકું
પડ્યું હતું. આખરે જસલ સતીના શબ્દી ગાંસડી
ખાધી, શિર પર ધરી ચાલી નીકળ્યો.

મેઠાં ધ્યાંધીને આર્યે થયો
આર્યા ધણીને દુવાવ,
એકલડા પથ ન ઉડલે

બેદલ ધિયા મારો બેસી.

જસલ ગાંસડી મથે મુકીને પાઠિ પાઠ્યુ રવના
થયો, અને અહીં જંગમમા આખાડાળી અગૂદાનાં
અમીધાવણુ ધાવતો શુવતો બાળ પવનને દિવાળે-
દિવાળે હીન્ની રહ્યો છે. દિવસ જીઓ. બપોર થયા,
સાજ આવી અને સંધ્યા ઢગી. ઢળી સંધ્યાએ
કોઈ એકલ દોહડ વાંઓ રમારી વગડાની વાટ
કાપતો આ તરફ આવી ચડ્યો. એની નજર એક
ગડાની ડાળ પર ઝૂલતા પારજી પર પડી. આજી-
આજી કોઈને ન જોતાં ઝટપટ એ દેવના દીપેલ
ફૂંમમ દીકરને હેંચે લપટાવી ઘેર લઈ ગયેા દીકરને

જોતાં રમારણુનાં યાનેલાં થરહુધાં. બાળકને છાતીએ
ધાવવા વળગાડ્યો. વાજિયા યાનેલામાં અમુત ઉભ-
રાયાં ને બાળક ચસ ચસ ધાવવા લાગ્યું. રમારણુના
ધાવણુ ધાવી ધાવીને બાળક મોટો થય, જીવાનીમાં
આલ્યો. એ જીવાનનું નામ પાડ્યું દેવાવત. લોક-
જમાન લાખે છે કે, એ શોહિલવડાના ધોધા તરફના
દરિયાકાંઠે આવેલ મલકીવા ગામનેા જરવાડ હતો
તો કોઈ કહે છે કે મહેવડા તરફનો હતો.

આજે પ્રેરંબ મેટની સચે જ્યાં "નકલંક" નું
જન્મનું સ્વળ છે તે જ કાંઠા ઉપર જીવાન દેવાવત
માલને ચારતો. ધેનુઓ ચારતાં ચારતાં હરિભકિતમાં
મશ્ગૂલ દેવાવતને એક દિવસ કોઈ જોગીનો મોટો થયો.
દેવાવતને જોતા જોગીને પ્રીત વધૂડી. પગી શું થયું
એની કયા સંતવાણીમાં આ રીતે આગળ ચૂરે છે
કે, નકલંકના દરિયામાં તણુ અપ્સરાઓ રોજ નહાવા
આવતી. આ તણુય અપ્સરાઓ હંદ્રગજની સહાયમાં
નાદારણ કરતી. એક દિવેાળ રાગ ગામ એટલે
આળી સળા દિવેાળની માફક યુસવા લાગે. બીજી
દીપક ગાય એટલે દીવા જળહળી જીરે. વળી ત્રીજી
જલહાર ગાય એટલે શેકુંલા ઝરમર ઝરમર વરસવા
લાગે. આવી અપૂર્વ સિદ્ધિ અપ્સરાઓને વરેલી
હતી. છતાં કોઈ કમનસીબ પડીએ તણુયની કંઈ
હરતચુક યતાં હંદ્રગજ એ પર કોપાયમાન થયા
આકાશપાસી અપ્સરાઓ શાપિત બની અવનીઆરે
પતન પાળી. એ તણુય નકલંક દરિયામાં નહાવા
આવતી. નહાવા આવનારીઓમાંથી અવધૂતે એકનું
કાકું ઝાકવાનું દેવાવતને કહ્યું. દેવાવતે મોટી
અપ્સરા દેવલનું કાકું અલ્યું. કાકે સ્વર્ણ યતાંજ
કપરૂપની અંબાર દેવલ સો વર્ષની ડોરતી થઈ ગઈ
રૂપને અંચળો જીતરી જતાં શેળા વાળ, કરચલી-
વાણું મો ને લખડી પડેલી ચામડી, આમ કમનીય
કાયા કદરૂપી બની ગઈ. "અરે એટા, દેવાવતિયા!
બીજીનું કાકું ઝાલી લો"

"ના, ના! મારે લાગ્યે જે આવી તે જ મારે
ડીક છે" દેવાવતે સામે જવાબ વાળ્યો.

દેવલે દેવાવત સથે ધરસ સાર માડ્યો. પછું
સરત એટલી કે ધણીએ કહી પોતાની રની પર
વહેમ આધુવો નહીં. દેવલનું પડ્યું સેવી દેવાવત

દેવત પાખા. મદારાની સાત ચણ પડિતનુ બરદ પાખા. જોતજોતામાં સંતની સુવાણ ચારે વ દિશામાં પ્રસરી વળી સાડી સાત વીંચુ (શખોએ એની કંડી બાધી. દારવાકાઠે હાથજ (ભજનમઃ નવવર કાઠ ભોલાય છે) ગામમા થાનક ચાપીને રહેતા હતા. (અ જ પછુ ત્વા એની સમાધિ મોલુદ છે)

દેવસ અને દેવાયતનનુ દામ્ય જીવન સુખ ને સંતોષના કિનારા વચ્ચે દરિભજન કરતા કરતા વહેતુ હતું. એ સગળ વહેતા જીવનવહેણમા કાંઈએ સંશયને ગાગીએ ગમડાઓ કે 'દેવાયત પડિત ! તમે ભકિત કરો છો, પણ પાછળ ધરમા પડિતાણીના પમલા કીણા પડે છે."

દહા ફરે ત્યારે કુર્મતિ શત્રે એ જાનને મના તન કમ છે. દેવાયત ઘેર ગયે. ખડકોની આડમે કાન હાં સાકળયુ તો અફર વાતચીત કલળાઈ ખસ થઈ રહ્યું, દેવાયતને મ સય પાકો થયો. દેશને ધરમા ગયા જ્યા જાઈને જોતુ તો દેવવદે એકની જ હતી પ્રભુની કીર્તિમા ધરેવાઈ હતી.

— 'ભસ ભમત ! મારી એવી એજ જોઇ શીધી ! થયો થઈ રહ્યું ? હવે તમે રામ !!!'

આટલુ મેલીને દેવવદે અયોષ થયા અયોષ થયેના દેવવદે પાછા દેવવતને દેવે આકુળતાની આણુ ગ્રેણી કીડી પસ્તાવાને ચાર રથો નહી આખરે પસ્તાવાની ઝાણને દેશામા સમેળે દેવવદેની નાતજી કરવા દેવાયત ગાડું જોડીને ચાલી નીકળ્યા મારને કોડા નામના ગામની સીમે ગાડાના પેડાની ધરી ભાગીને એ કલકા થઇ ગઇ. ભગત ગામ ભણી ગીપડ્યા. વાટે કાંઈએ કશું કે ગામમા દેવ તજીખી પુહાર છે. ભગત તો ધરીના કલકા લઇ એની કોડવ પગ ગયા.

નાની એથી કોડવમાં ધમજી ધમધમી રહી છે. બહીને અંગાર સળી સળગીને ઘેલો રમ પકડી ગયો છે દેવવેકના નિવાસી જોવા હદાર દેવ તજીખી અંગાર સાથે ભાજે ફૂલડે નમો શરી રજો છે

દેવાયતે જાંઠને પૂછ્યુ 'કણે ભગત ! આ ધરી ભાગી ગઈ છે માધી દેશો ?'

'હાલો જાણી શું કામ ન સાધી રહી ?' પડિને કુહારના હાથમા ધરીના એ કલકા સોપા

પુહારે તરત એવ કલકા બહીમા એરી દીવા. ધમજી ધમધમતીને એવ કલકા ધરીને લાતવેળ અંગાર જેવા થઈ ગયા એરજી ઉપર જોડાનેક બે કલકા ધરીને ફેંચુ. "હલો જાણી તા આથી ગયો છે. પણ મારી પાસે જ્યુ શી કનાર કાંઈ નથી તમે મારશો ?"

"હ-હાલોને"

દેવાયત પડિતે જ્યુ ઉપાયેલ ધરીગ કરતો એરજી પર ધા શીક્યા. શીક્યા એવી એરજી તો પાતાને પહેચી ગઇ. દેવ તજીખી પુહાર તો જોઈ જ રજા કોઈ સમય સાઈના દીદાર થયા. પરંતુ દેવાયત પડિત નો જાંઠ ગયા ધરીના કલકા કરી જતાં હતા પેતાને પણ મોડું થયું હતું. એરજી તો પાતાને પહેચી ! હવે શું કરતું !

સતીના મેળાપ જખતુ મનકુ અધીરુ થઇ રહ્યું છે એકેકે પળ જુગ જુગ જેવડી જજીયા છે પડિતને. વ્યાકુળ રહો એ ઠાણે રહી જીવે. આખડીએ સરવણ્યા સરી પડ્યા. પડિતની આ વ્યાકુળતા જાંઠને દેવ તજીખી જોલો

"ભગત કોમવાઓ મ. પણ ઉપાડો !" એટલું કહીને પુહારે પેતાનો એક પગ લંબારી ખરાખર છૂટલુ પર ધરીના ધમેલા કલકા મોઠવા અને કશું કે, "હવે તમ તમારે કરો જા ! વાધો નહી !"

દેવાયત પડિત જોતાં જ એકી ગાંધા. આ તે પુહાર કે દેવતા ? છૂટલુ પર ધમધમતા ધરીના કલકા ધરી જ્યુ શીકરી ? પડિતના આશર્પનો આશકો મારતા દેવ તજીખી ફરી જોલ્યા

"ભગત, કરો જા નીકર તા જાય છે ! ગલ-કરો !"

દેવાયત એક બે એમ કરતા ધા ઉપર ધા શીકવા લાગ્યે. છૂટલુ પર ધરીના કલકાનો સાધો મળ્યા લાઓ જોતજોતામા ધરી એક રસ થઇ ગઈ !

"હલો ભગત ! આ તમારી ધરી ! એમાં આટલા બધા અધીગ થઈ રૂવો છો શું ? દેવવદે સતીના વાવડ તો મરી છે મહીનાની, વેડીએ સતેલી દીકરી લીજમનાઇ દેજુ."

દેવ જન વેડીઆ પાસે ગયા વેડીઆમાં પેટલી જ માસની કન્યા લીજલજાઈ ખડખડ કરતી હસી પડી

"રામ રામ ભગત ! કેમ મારી દેવજમને ગતો.

છે ને! જેના પર તમે આજના ઓહણાં ઓહાહ્યાં ને હવે ગોતવા નીકળ્યા! જ્યવ આ મને પ્રેરભ ખેટમા દેવવ મની ખેગ છે પણ હાં તમે જરા કેમ કરીને? આમ તો અગર બગે છે।

દેવાયત પડિને એ મારગે માહુ દોણુ' આખા મારગે અગરના ઓચાર ધમધમતાં દીકા (દરિયાનું પાણી શિતરી જ્યવ ત્યારે આજે પણ આ કંઠાથી પ્રેરભ મેટ સુધી ગાડાને ચીનો દેખાય છે)

સામા કંઠા પર દેવવદે બેગ હરો! પરતુ એક નદીના કિનારા સામ સામા હોવા છતા મગી ચકતા નથી તેમ દેવાયત પણ આજે લાયાર છે સામે કાઠે જ્યા માટે અજબખાઈ જ ઓળગવી છે પણ એ ખાઇનું આંતર ખૂબ મોટું લાગે છે! જગત તો મૂઝાણા આખરે પોતાના સાડી સાત નીસુ શીબ્યેને કાગળિરા લખી મોક વાકે લાઇઓ આજ ગુરને બીડ પડી છે વેલા વેલા સહુ આવી પહોચ્યને!

વાયક મળતાની સાથે શિખોની વચુઝાર ગુરની બીડ વેડારવા આની પહોચી પણ એ સડી સાત વીસુની શિખ જમાતમા એક એ છે તલો ગુરએ અખિવાટ એધતા કહ્યુ કે મારી સવગી રિદ્ધિ સિદ્ધિ ને શકિત મારાથી રિસાઇને સામા મેટમા જઈ મેડી છે મને ગમે એમ કરીને ત્યા પહોચડે।

શિખો ચોટી જીડવ કાઇ મો આંરી એક હરફ પણ મોન્યુ નહી ગુરએ ફગી ટકેંગ કગી 'શુ મને ત્યા કાઇ નહી લ) જરા?

અગનપય જાળીને શિખોએ ગુરને હાય જોજા સધળા શિખોએ એક પગી એક કહી ઉતારી ને વેલા ધરા લગ્યા આમ માડી સાત વીસુ ડમનામા એક કહી એલછી રહી

છેલ્લા શિખની વાટ જોવાર છે આહીર નાતનો એ જીવાન પરજુવા ગયો છે ચોરીમા એને સમાચાર પહોચવ સમાચાર મૂઝાણને એ તેર જાગે ચ) ગયો વરમાગ ઉતારી ક વાની કે કમા પરી જીવામુનાના જીવાર કરાં

પણીને જોતો જોને ક વા આડી ફરી જની રહી અરે આયર! ક્યા ચ હયાં! મને પડતી મેરીને ?

"આયરાણી, ગુરને માથે વપત પડી છે મારે જનુ જોહ્યે."

'પણુ મને આખરે રજવાવીને જરા!' 'આયરાણી કુ તો જોતને મારગે જાઉ છુ -એજો તારો ભવ શીદ જગાકુ ?'

"આયર મારો ભવ તો હવે ખગડી ચૂક્યે। ખાટી ગુ રહ્યુ જ્યાં તું ત્યા હવે કુ"

પણુ ત્યાં તો માયાના બસિદાન દેવાના છે તે તારાથી કેમ મહેવારો ?

કુ તૈવાર છુ આયર! પહેનું મારુ મણુ ધરીશ આયર સાથે આયરાણી નિશ્ચયથી આની નીકળી ગુર આ છે-લી સિખની જાગડાને વાટ જીએ છે ત્યા તો ગુર સમકી આયર ને આયરાણી હાય જોડીને જોમા રલાં ગુરએ અખિને મારગ ચીધો પ્રથમ સ્ત્રીએ પગી પૂરો એક પછી એક અગ પાધરવા માડ્યા દેવાયત પડિત ઉપર થઇને ચાવવા લાગ્યા -સતને જોરે બન જીવાના સળ ગતા જોળિરા જોડી જોડીને આગળ પધરાવા સામ્યા ને એ અગન સેતુ ઉપર ચાલીને ગુર પ્રેરખના ટાપુ માથે જઈ પહોચવા

સામે સતી દેવવદે બેડા છે જોળામા આહીર ને આહીગણીની મી ટેળમધી જોડી જાણે તાણ પરણી જાનરને જ મેગી છે। ત્રણે જીવાનાં મુખ મનકે છે પડિત પોતાની સ્ત્રીને ચરણે નમ્યા

હે જોગમાયા! તારે પાપ પકુ છુ' હવે ચાનો। આમ સ્ત્રી હવી તે જોગમાયા કરી મતને બની સોરદવા સડ' સાચા મતાનેએ સ્ત્રીને માતા સ્વરૂપે રિજાની ત્યારે જ ધણીનો પાગ પાખ્યાં છે અધખના દીકાર કરાં છે

હે સતી! સોરકે ધરાના મોનેવી જીખના મીકા ને ઠિવના કુમ દેખાય છે સાડી સત વીસુમા ફકત એક જ શિખ માચો નિવડરો માગે અ કુમ દેખનો વામ છોડી આવી થી ચાનો।

દેવાયત અને દેવવદે બનને ગુજરાતની સીમ બણી ચ વી નીકળ્યા મોહાસર ગામમા એનો દેહ પડો પણ એ મેનડી આધમના એવાણુ દાખવની મન સદિલ્યને સીમાડે મદાય અમર વહેગે.

હજરત અલી ઇસ્લામના ઝોલિયા અને વીર પુરુષ ગણાય છે. ઇસ્લામમાં આજ સુધીમાં ધનુષ વીરપુરુષો પાક્યા છે અને ઝોલિયા ધનુષ પાક્યા છે. પશુ એમનામાં શિવતા અને ધીરતા, જહાદુરી અને સતપણ માથે હેવ એવા પુરુષો બહુ મોટા પાક્યા છે અને એ આગળીને વેટે જણી શકાય એવા પવિત્ર પુરુષોમાં હજરત અલીનું નામ પહેલી હરોગમાં આવે છે.

૧૨૯ જાનવવામાં તેઓ વજ્ર સમન કહેવા હતા અને તરીપો તેમજ તામે થરેયા દુસ્મોના પ્રા દય શુ વતન કામવવામાં તેઓ પુત્ર જેવા કેમગ હવ ફરાના સામર હતા. હથર પ્રયે અનુ શ્રદ ગમ નરા ભકત હતા અને અનેક ભટકભે લા ડતા શનિના સાચા ઉપામક હતા. શનન ભડગ દતા અને ઉકાવશુનો દરિયો હતા એમના જાન વિર ખુદ પેગશર માહેને એક જવાએ કપુ છે કે કુ ઉકાવશુનું કહેરે કુ પશુ અરી તેનો દરવાજો છે એમની મખ્યાઇ સાદાઈ, ઈશરનિકાં નિખવતા ઉકાવતા ધીરતા શીરતા અને વહાદુરી તરે શુજોને નહને હજરત મહમદ પેગશર સહેવરી એમના ઉપર ખૂબ જ પ્રીતિ હતી. આવી વિદ એમનો બહુ પ્રયો ખવાત હનો એક બીજી જગાએ તમજે કપુ છે કે મુસ્લિમ આદિત શરી અશર સુધીમાં એવ રહેવો શીજે કોઈ પુરુષ પકરો નથી અને મુદ પેગશરે તે જાહ કરીએ તા મનુષ્યોમાં તે એવાથી અલિયતો પુરુષ તજરે જવામાં આવે નથી.

એમને જન્મ અરજતાનના સુપસિક કુરેશી વશમાં થયો હતો. એ વશમાં ઇસ્લામવા ધનુષ વીર પુરુષો પાક્યા છે. અરજતી તરી જ ઠોગીએ એમના આ પ્રયા અને હમદા કુનો કમૂને છે અને માન આપે છે એમના શિવાનુ નમ અશુ તાનિષ હતુ અને માતાનુ નમ હતમા શીમી હતુ અશુ તનિષ હજરત મહમદ પેગશર સાહેબના કાકા જન્મ હતા અને અલીના માતા હાનમાં શીમી અશદ શીન દર્શિમના પુત્રી થત હતા. આમ પિતૃપને અને

માતૃપને અલી મહમદ પેગશર સાહેબના નજીના સગા થતા હતા.

આ સગપણ ઉપરાંત એક શીજે પશુ સખે અલી અને મહમદ પેગશર સાહેબ વચ્ચે હતો.

મહમદ સાહેબ હજી નાના હતા ત્યારે જ એમની સલાહ શખનાર હાહા અમુદવ મુતમિખનું અવમન થઈ ગયું એ વખતે હજરત અલીના પિતા અશુ તાનિષે તેમને પોતાને ત્યાં શખના ને પોતાના સગા પુત્રની જેમ એમનું લખન શવન કરી ઉકેરીને મોઢા કર્યાં એ વખતે મહામા મહમદ સાહેબના ધનુષ દુસ્મનો હતા તયવાથી તેમને મહમદ સાહેબનુ રસાશુ કરેતુ આ રીતે જ ને કુદુશ વચ્ચેનો સ ન થ વધરે ને વધારે દહ થતો ગયો.

કે તાક મહ પુરુષોને જન્મ અતિ પવિત્ર રથો મય છે નો કહેવકનો જન્મ અતિ પવિત્ર સમરે થાય છે હજરત અલીને જન્મ પવિત્ર રથો અને પવિત્ર પજે થયો હતો એમ એમને ઈતિહાસ જોતો માલમ પડે છે મુમનમાન તેકો મો હજ કરવાનુ જે પવિત્ર રથા શાવા એ તેમને જન્મ રથા છે એ કયાની એક મરિહદમાં ઈસ પ જમા પવિત્ર રજા મામમ ઠકવર જેવા મગઠ દિવસે એમને જ મ થયો કહેવાય છે કે ફાતમા બીમીએ આ તેજરશી જાળાને જ મ આપ્યો. તેવારે મરિહદની દિવાનો તેના તેજથી જાળાજાળા થઈ રહેવી અશુ તાનિષને ધનુષ સ્તાને હતા પશુ અશુ તનિષ અને ફાતમા શીમી ખૂમ પરિશ્રમ કરીને પ્રેમથી એ બંધાનું પાલન કરતા.

એમાં એક દિવસ અરજતાનના અમુક જામમાં દુખાશ પખ અવાજ તેમજ થ સ વિમેરેની જાની ગતી થઈ એ વખતે ધનુષ કુદુને મુશીખતમાં આવી પમા અશુ તાનિષ અને તેનુ કુદુ જ પજી ભરે મુશીખતમાં આવી પકુ આવા દુખાળના વખ તમાં આના જર્થ છેકરાએનુ ભરજીપોષણ કુમ કરતુ એ એક મુમનવા થઈ થરી આ વખતે હજરત મહમદ પેગશર સાહેબ એમની વધારે પાવા પોત ન

બાળપણમાં અણુ તાલિમે એમના ઉપર કરેલો ઉપકાર તે ભૂલ્યા ન હતા. પેગંબર સાહેબે એમના કુટુંબને અનાજ વગેરેની ખાશ મદદ કરી. ઉપરાંત એના પુત્ર અલીને યોદ્ધાની પૌતાની પાસે રાખી લીધા. એ દિવસથી હઝરત અલી પેગંબર સાહેબની સાથે જ રહ્યા. થોડા દિવસમાં જ હઝરત અલીએ પેગંબર સાહેબ પ્રત્યેની વફાદારી, નમ્રતા અને સમ્બાધને કારણે એમનું હૃદય જીતી લીધું. પેગંબર સાહેબ કરતાં એ ત્રીસ વરસે નાના હતા. છતાં એમનું હૃદય પશુ, નિર્ભયતા અને ખીભ અનેક ગુણોને લીધે અગિયાર વરમની નાની વયમાં જ તેઓ એમના વિશ્વાસુ મિત્ર અને નિહતના સાથી બની ગયા. અલી ગતદિવસ મહંમદ સાહેબની સાથે રહેતા એ જ્યાં જ્યાં તે જતા અને ધરીપણ પશુ એમનાથી જુદા પડતા નહિ, ખાસ કરીને મહંમદ સાહેબ ગિરિ-માળાની ટોચ ઉપર અથવા બાબુની કોઈ બોડી કંદરાઓમાં એકાન્તમાં ધ્યાન ધરવા અને તપ કરવા જતા ત્યારે તો અલી એમને કદી રોકા મૂકતા નહિ.

મહંમદ સાહેબ પ્રત્યે હઝરત અલીને ખૂબ જ પ્રેમ અને ભક્તિ હતી. એમને માટે તેઓ પૌતાનું માથું પશુ ડૂક કરી દેવા સદૈવ તૈયાર રહેતા. એક વખતની વાત છે ઇસ્લામ વિરોધી લોકોની જુલમ જહાગીરીને કારણે તેમ જ મદીનાવાસીઓની વારં-વારની વિનાંતિને પરિણામે હઝરત મહંમદ પેગંબર સાહેબે મકકાથી હિજરત કરવાનું નક્કી કર્યું ત્યારે હિજરતને જ દિવસે પેગંબર સાહેબનું ખૂન કરવા આવનાર મારાઓને ખુલાવામાં નાખવા હઝરત અલી પેગંબરની પધારીમાં એમની આદર ઓટીને વધુ ગયા ને આ રીતે જાનને જોખમમાં નાખી પેગંબર સાહેબને મલામતીથી રવાના કરી દેનામાં સફળતા મેળવી.

એમનામાં અસાધારણ નિર્ભયતા હતી. ભય જેની કોઈ મીજને તેઓ ઝોળખતા ન હતા. યુધ્ધને ડર તો એમને કદી હતો જ નહિ. એક વખત પેગંબર સાહેબને પૌતાનો નવો ઉપદેશ એમના નિકટના માથીઓ અને સગાઓમાં કેવેક શ્રીધારો છે એની સ્કોટી કા-વાનો વિચાર થયો. આથી તેમણે પૌતાના સર્માં સંજ-નીઓ, સાથીદારો અને વફાદાર મિત્રો મૈાને દાવત

આપી. બધાં મળીને આશરે ચાલીસ પીરતાલિસ માથુસો આવેલાં, સૌને સારી પેઠે જમાડ્યાં પછી બધાં ખુશમિલજમાં હતાં ત્યારે એ બોલ્યા :

“ખુદાતાલાએ મને નવો પ્રકાર મેળવનાર લોકોને સાથે લઇ સ્વર્ગમાં આવવા કહ્યું છે. તમા-રામાંથી મારી સાથે ત્યાં ખુદાના દરબારમાં કોણ આવવા તૈયાર છે? આ પવિત્ર કાયમાં તમારામાંથી કોણ મને સાથ આપશે? કોણ મારો ખલીફા-મારો પ્રતિનિધિ બનશે?” આ સાંભળી બધાં ચૂપ થઈ ગયાં સૌના મોં સિવાઈ ગયાં કોઈ એક શબ્દ પણ બોલ્યું નહિ. જીવંતે જીવ આ સુખી સંસારને ત્યાગ કરી મરવા માટે કોઈ તૈયાર થયું નહિ. મરવું કોને ગમે? પેગંબર સાહેબ થોડી વાર -મુખી રાહ જોઈ રહ્યા પશુ કોઈ કંઈ બોલ્યું નહિ, સૌ શરમથી ઊંધું માથું કરી નીચું જોઈ રહ્યા. એ વખતેએ બધાંમાં સૌથી નાનો અલી બોલી ઊઠ્યો :

‘હે અલ્લાના ફરરતા, ખુદાવંદો હું તમારો સગાય કરીશ. હું તમારી સાથે આવીશ.’

નાનકડા અલીને આ જવાબ સાંભળી મહંમદ સાહેબ એટલા બધા ખુશ થઈ ગયા કે જોખા યઈ મૌની હાજરીમાં એને પ્રેમથી બેટી પડ્યા ને બોલ્યા :

“જુઓ, આ મારો લાઈ છે, મારો ખલીફા છે! મારો પ્રતિનિધિ છે! હું જે ઇશ્વરી પયગામ લખને આવ્યો છું તેને સૌથી વધારે એણે શ્રીવ્યો છે. તમે બધા તેની આજ્ઞાનું પાલન કરજો અને એની વાત ધ્યાન દઈને સાંભળજો. એના શબ્દોમાં યકીન રાખજો.”

હઝરત અલી જેવા ગૌરવિલ શરરીર અને બહા-દુર હતા એવા જ પાઠા નમ્ર હતા. એટલે તો મહંમદ સાહેબે એનું નામ ‘અયુ પુરમ’ રાખેલું ‘અયુ પુરમ’ એટલે ધુળના પિતા. એની બહાદૂરીને લીધે એણે ઘણા કાર્તિશાળી હોદ્દા અને નામ પ્રાપ્ત કરેલાં કોઈ એને અમોદલા એટલે ‘અલ્લાનો સિંહ’ કહેતા તો કોઈ દેદર સફદર એટલે ‘લગરની આગરી દરોળને બેદનાર વીર’ તરીકે ઝોળખાવતા.

બદની લકોઈ પહેનાં થોડા વખત અગાઉ મહંમદ પેગંબર સાહેબે ખદીબજાનુથી થયેલી એમની યોથી અને મૌથી નાની પુત્રી ફાતમા સાથે અલીની શાદી

કર્મી આ દ પતીને જે વણ ચલા રા તે વણ નિતિ
 દામમા ખૂન જ મહત્વ ધરાવે છે મહ મહ સાહેબના
 સ્વપ્ન રાત્રી એમની ગદીએ કોણુ આવે એ માટે
 અંકો થશે આમા કોથી વારે દડક દાવો અતી
 કરી શકે તેમ દના કારણુ એ મહ મહ સાહેબને
 શાથે ઉઠાઈ દના મહ મહ સાહેબના જમાઈયના
 દના અને નાન સુધી જ એમની સાથે રહેવાને
 કારણુ તેમ જ વેજ વર સાહેબ પ્ર તે ઠી અસીમ બંધકને
 કારણુ એમના ખરાને વિચરે અને અચરેને
 મૈત્રી વધે તે જાણી મમજી સકા દન એટલુ જ
 નહિ પણ આ ખચ તેને પોતના જીવનમા મથી
 વધે એમનમા પણ મથી સગ દન એ ઉવગત
 મુખ મહ મહ દેવેતમને ખરીફાની પતી અ શી હાદી
 આમ છન એ વખતે અજબ મમાજમા જે
 ગજગીર ઘન હે અનુક્રિક ખપવે અને કાવા ના
 ચ નજા દના એને કે રણે ખુદ મહ મહ સાહેબની
 આગાને રજુ માણુ પર હામની દેવામા અ શી અને
 ફેલાક રથ પિત દિતોવાળાઓએ મહ મહ સહેન પછી
 એના વાગમહાર તરીકે-અમીયા તરીકે અણુ બકને
 ચૂંટી કરા આથી કસમમા જે તક પછી ગવ
 એકે સિરા અને ઠીજી સુગી સિરા નેકે અશીને
 ઇલામના પ્રથમ કામ મરના હમ મ તરીકે રીકરે ૬
 ના રે સુ તી નેકે પ્રથમ આ ખરીફાએને મહ મહ

માહેબના કાવદેમરના વારમ તરીકે રીકરે કે
 તીજ ખરીફાનું ખૂન થસ પછી મિસરના તોડાએ
 તેમ જ મતીનારામીઓએ અશીને પિનાફનની માઠી
 પર મેનકા વિન નિ કરી પહેલા તે તેમણે ના પડી
 પજુ જવારે તોડાને ખૂન જ આમક ધોઃ વધારે
 તોડાના પ્રમને વણ થઈ તેમણે આખરે ખરીફા પદને
 રીકર કો આમ છના અણુક માણુમેનો રિરોષ તેઃ
 કાવમ ચોતુ જ રહ્યો આથી તે શાતિથી રાજકાર
 બર ચલ ઠી સકાનકિક કેપ ક નામવમ ધરા નનારા
 માણુમેએ મામલન તોડેને ઉરકેરી તેમની સાથે બળને
 પોકે છે પજુ હજરન અશીએ તેમને સખન હાથે
 દાગી દીરા થોડો વખત આમ થાનુ અને પેતે
 મહ મહ થના હોય એમ કાવતુ પજુ રિરોશીએ કાવ
 નિશુળ થસ નકિક ખુની રીને ખગરો અસકપ
 હનો એવે એમાન એક રિરોશીએ રમગન મતીનાની
 ૧૦ થી નારીને તમે જ વારે મહજીમા ખુલાની
 બદલી કરના દના વારે એમની ઠાનીમા ખજર
 કુવાશી દીડુ વણુ દિવસ એ પાડે વણા એમની
 મારવાર થચી કરી છના થા જીવને સુ પિવડરો અને
 જણુ દિવસ પછી ઇસ ૧૬૨ મા એ સકીવ થયા
 એમન નજરના પવિર નથરમા દફનાવરામા આખા
 એમન કકાવણુ જવાઈતી ઉંચારના અને રીરતાની
 થચી વણે છે પજુ એ વિવે કરી કોઈ વખત

શી એન વ મહ ખજુ એક દેમાએ થીમહ ભમવદાળીના પર બ્યાખવાન આપતા હતા
 તા એક ભાવન પણ સજે મે દના ગીનાતો ઉપદેશ તે એ માગે જ સમજવા ફરો છના
 બ્યાખવાન આનુ હજુ તે આખા સમવ સરનાન એમની અખપ થી અખવારા આનુ રહી
 શી એનને પૂછયુ કે ભાઈ મરા બ્યાખવાનમા રકના જેવુ તો કશુ જ આનુ
 નથી છના તુ ગે છે સા કાગ્યે ?
 ભાને જવાબ આરો મહાગજા ! તમે ગીના પર ચર્ચા કરી છરી અને મારી
 મ મે તા રથમા મેમી અણુન સથે ચર્ચા કરતા ભજરાન દેવારા એમના દર્શન થના
 હ તો હકીંગે માથો વકુ છુ !

— ગીલાના ઘન નિરાવ અભાઈજી કરીને પ્રવરદર્શન પ મનાર એ અખજુ ભજનના
 દશનથી શી એન વ ગજગયા સ્થં મવા

પૂજ્યગાથા છ ફનાની એ અર્ધન-
 ફૂલ અપર દર્શ અથા પીસાબને
 [૨૪૩]

ગીધની રાજનીતિ

★

એક જંગલમાંથી એક ગીધ ઊડીને જવું હતું. રસ્તામાં એણે એક દાથીને મરેલા જોયો. તરત તે ત્યાં ઊતરી પડ્યું. અને આવડે. થોડો સિકાર જોઈને એ વિચારવા લાગ્યું, 'અહો, મારું ભાગ્ય ખુબી ગયું લાગે છે! દિવસે મુઠ્ઠી ખાતા ખૂટે નહીં એટલે મોરારાંક મળી ગયાં! ચાલો, હવે એને નિરાતે ખાઈશાં. એટલામાં ત્યાં એક સિંહ આવી ચડ્યો. એણે ગીધને પૂછ્યું, 'કેમ લાલુભ, છે તે મજામાંને?'

'હા, મામા તમારી દયાથી મજામાં છું' ગીધે ઉત્તર આપ્યો.

'આ દાથીને કાણે માર્યો?' સિંહે પૂછ્યું.

'વાધે' ગીધે કહ્યું.

સિંહે વિચાર્યું કે જમણનો રાજ તે હું કહેવાઉં. મારાથી ઊતરતી કાઠીના પ્રાણીએ મારેલા જનવરને મરતી કેમ કરીને ખવાયાં જમ, એ તે મરેલા દાથી પર એક ઉંદલી નજર નાખીને ચાલ્યો ગયો. જ્યેા સિંહ ગયો કે તે પછી વાધ આવી પહોંચ્યો. વાધે ગીધને પૂછ્યું કે, 'આ દાથીને કાણે માર્યો?' તે ગીધે કહ્યું કે 'સિંહે માર્યો.' વાધે વિચાર્યું કે સિંહનો સિકાર તે વળી કાઈ ખાય એ તે પાસેના વૈકળ્યામાંથી પ્રાણી પીને ચાલ્યો ગયો.

વાધને ગયાને થોડીવાર થઈ એટલામાં ત્યાં એક કાગડો ઊડતો ઊડતો મરેલા દાથીની ગંધ આવી પહોંચ્યો. ગીધ વિચાર્યું કે હું જો આને થોડો થયો લાગ પછી ખાના ન દઉં તે એ 'કો કો કાઉ કાઉ' કરીને ધમાત મચાવી મુકશે અને એનો અવાજ સાંભળી આખા જંગલના કાગડા ભેગા થઈ જશે. એની પાછળ વળી બીજા ગીધો પણ આવી પહોંચશે અને આ મરેલા દાથીને પૂરો કરશે, મારે માટે ભાગ્યે જ કશું રહેશે માટે એને તે થોડુંક આપવું જ જોઈએ. ગીધે કામડને એક મામતો દુકડો આપ્યો એટલે કાગડો તે લઈને ઊડી ગયો.

થોડીવારે વળી એક બીજી ગીધ ત્યાં આવી ચડ્યું, પેલા ગીધે વિચાર્યું કે આ તે મારો સમોવાડિયો છે, એને તે કા તે મારવો જોઈએ કાં તે અહીંથી ભગાડવો જોઈએ. જમ, એણે એવા તે જોરથી બીજા ગીધ પર હુમલો કર્યો કે તે ત્યાંથી ભાગી જ ગયો! એક શ્લોકમાં સાચું જ કહ્યું છે, 'ઉત્તમ પુરુષોને નત્રનાથી, શુરવીરોને મેદનીતથી, નીચ હોય તેને થોડું' આપીને, અને જે સમોવાડિયો હોય તેને પરાક્રમથી છતવે.'

દ્વી પાવલિ

★

તિમિ-હરે જગતનાં એવા દીપક જલાવે
જનનમાં લાલ પાડે એ સાધિકા પુનવો;
આનંદ પર્વનો આ થઈ જાય નિત્ય-સાધી,
નીપાવલિનો અવસર એવી રીતે મનાવો!

ગિલાલ-અનિય

આત્મજ્ઞાનનું રહસ્ય

*

ચરદ નવુની ચુલ્યાળી રાત હતી મારેકારનીરવ ।
 છવાઈ હતી પ્રાણીમાત્ર સુખી નિદ્રા નેવ દતા
 ત્યારે રત્નજીત કનકશૈલ પ પાદેશ જનશુભિ હજી
 ભગતો દતોડ પોતાની મર્મપરાયણ દાનસીલતા
 પર એ પોતે વારી જીવને વિચર કરતે હતો કે
 મારી પ્રભુ ફરેક રીતે સુખી છે તેને કોઈ વનુ
 હુ ખ નથી એને સ શુ કે ત્રિનોકમા મરણ જેવો
 ધર્માત્મા કોઈ નથી પૃથ્વીથી માડી દેવનોક સુધી
 મારી મર્તિ પ્રસરેલી છે જનશ્રુતિ આ જુ વિચા
 રીને ફેલાતો હતો એક પ્રકારનું અભિમાન પણ
 એના મનમા પેદા થયું એ વખતે મે રજક સ
 નિહાળી જીવતા ત્યાંથી પસાર થતા હતાં, બને નચ્ચે
 વાતનીત્ર ચ ત્રી હતી એકે ખીજને પૂછ્યું બાઈ
 આપણે આપારે પસાર થઈ ત્યાં છીએ એ જનશ્રુતિ
 મહારાજનો જ પ્રદેશ છે ને ? ત્યારે તે કહી આવ
 વાચ આપણે થોડી જીલ કરી કહેવાય કહાય આ પણે
 એમની નજરે ચઢી ગયા તો એમની લોકોત્તર દહિલ્યા
 તેજી બળાને આખ ઘટ જઈયું

ખીજે દ સ કહેવા ભયો ના કાઈ દરે એવો
 કોઈ કય નથી પેના પ્રહારાની રેકવ માડીવાળાએ
 પોતાના જ્ઞાનના તેજી જનશ્રુતિના નજને નખ
 ફરી ફેકડ છે '

જનશ્રુતિ તો આ સવાઈ સામગીને સ્તમ્બ જ
 શરૂ ગયો ! એની ઊંચ સાવ ડીરી મર્મ આખી રાત
 એજી પેલા દ સની વાત પર જ વિચર કરતા કમ્ભ
 માળા સવાર પડના જ એમણે રેકવ માડીવાળાની
 શૈલમા આરેકાર અનુચરોને મોક પા રાજધાનીમા
 તો રેકવનો પતો ન લાગે નધા નિરાસ થઈને
 પાછા ફર્યા રાજ્યએ અનુચરોને કોઈ પશુ દિસાને
 મનને મોઢી લાવવા માટે ફરી રવાના કરા

જનશ્રુતિને સારથિ રેકવની શૈલમા એક મામ
 ડામઃ પકેશી ખડો જે માડી રતાઆ મને કષાય
 પણ નજરે પડે ? તરત સારથિ માડીવાળાને પૂછે
 પણ એને નિરાસ જ મગી એ એટલા બધી વાકયો

હતો કે એક આડ નીચે આરામ કરવા લખાવ્યુ
 ત્યા તો આખ મગી અથ ધાકેલા અગિને નીક
 ખળ જ વહાવી હોય છે ને ? એ થોડીવારે ભયો
 યોરે નજીકના તગાવની પાલે એક ગાડીસંગો
 પોતાની માડી નીચે મેશી માડીની મરામત કરતો
 હતા સારથિએ તેને પૂરપરક કરી તો એજ રેકવ
 હાવાનું જણાયું સારથિ એમની પમે ગયો અને
 જ્યા એ કઇ કહેવા ભય છે ત્યાં જ રેકવે સારથિને
 કયુ તમારા મદદાશભ મને મળવા ઈચ્છે છે, ખૂ ?
 ખુશીથી તમે એમને મારી પાસે મોકલી આપે

સારથિ શુ જવાન આપે ? એ તો જોનો જ
 રહી ગયો જનશ્રુતિ પાસે જઈને એજી વાત ફરી
 જનશ્રુતિ અસખ્ય એટ સાચાઠો લખને રેકવ
 પાસે જાતે ગયા અને તે જુધુ તેમને ખરી રેકવને
 વિનવી કરતા કહ્યું મારે આ નમ ઉપકાર રીકારી
 કૃપા કરી અને તે સર્વશક્તિમન ઇશ્વરને પરિચય
 કરાવો જેમની ઉપામના કરીને આપે આદતુ તેજ
 પ્રાપ્ત કર્યું

રેકવે જવાન આપ્યો 'રાજનાનુ તમને ઘડા
 ગાનની દીક્ષા નહી આપી સક કેમકે તમે એને
 ભાયક નથી

એક માધારણ ગાડીવાનના ગોઠે આવી વાણી માંભળી મદાગમ ધડીમર તો ગુરસે થયા પણ ગુન્મો મનના લાગી વિશેષ વિચારખટે રાજધાનીમાં પછા કર્યા એજો વિચાર કોઈ કે મે જે બહુશાન ાગ્યુ એના બદનામા ઉપહાર તરીકે જે સપત્તિ મે ધરી તે મકખને સાન માધા જુ હોવાને કારણે મને દીક્ષા નહી આપી હેવા

જનશ્રીત કરી વાર અતિ ક્રીમતી ભેગા સગીત પોતાની પુત્રી સથે રેકવ પાસે પહોં વા અને એ જુ તેમની સામે ધરી પ્રથના કરતા ક્યુ મુનિા મરી આ ક વા ઠુ આપની સેવામા ધરુ છુ અને તે માથે આ મીછુ ભેગા પણ છે કૃપા કરી આ અને સ્ત્રીકાગી મને બહુશાનની દીક્ષા આપો

પાતાની સમે રાજકી વલખનો અપાર ખળનો ખડકાથેનો જોધને રેકવને ખૂબ જ મન મતાપ થયો એજો જનશ્ર તને ક્યુ તમે મરી સામે વિનાસના પ્રનેભને ધરી મ રા અત કરપને છેતરવા મગે છેા મારી સામેથી તમારી વિનાસ સામથી નધને જલદી ફર થાઓ !

જ શ્રીત ! આ સામળી મ નહાનિથઈ છોળીનો પડી ગયો રાજક યાતી પણ આખમાથી અખમાન થયાને કરણે આસુ સરવા લ આ રેકવને એ નિર્દોષ

જાજ યાના આસુ જોધને દયા આરી એને લાગ્યુ કે આ મામતામા એ બિચારીનો કરો જ વાક નથી વિનામરણુ એને કુ ખ પહોંચ્યુ છે કેકવે પડી મહા રાજને ઉદ્દેશીને ક્યુ 'હે એશ્વય'મા ગળાબૂક રહેવ રાજના તમે એમ ધારો છેા કે, અપાર સપત્તિથી જગતમા બધુ ખરીદી શકાય છે ! એટલા માટે તમે મને કાચન અને કામિનીના પ્રનેભનો ધર્મા તમે નહી જાણુતા હો, પણ આત્મશાન તો ગુદ સારિવક હદયથી જ પ્રાપ્ત કરી શકાય છે આત્મશા ! એ માનવીની તપશ્ચયાનુ કૃણ કે એ ખરીદી શકાવુ નથી એ તો માણુસના કુર્મોની કમાણી છે જે મનુષ્ય મન વચન અને કમ' દ્વારા આત્મ સૌરભ દેન વે છે એ જ આત્મશાન છે આત્મશાન તો અતરમા શોધવુ જોધએ બહાર નહી હે તાજન ! આ રહસ્ય સમજી તમે સુમનત સુવચન અને સુકર્મોથી એક એવેા દીપક પ્રગટાવે કે જેથી માત તમારો જ નહી પણ કરોડો મનુષ્યોનો જનનમર્ગ પ્રકાશિત થઈ જાય ! હવે તમે જઈ શકો છો બહુ શાન તો અતરમા ભેગે છે એની દીક્ષા અપાતી યે નથી ને નેનાતી પણ નથી

બહુશાનનુ રહસ્ય જાણીને જનશ્રુતિ હઈથી ગદગદ થઈ ગયા અને રેકવન વરણે નમી પડયા

✓ અનુક્રમણિકા

	૧૫		૧૬
૧ ચરણ આપના	લદગુર્માઈ મકનજી ૨૨૪	૭	હદયપનટો
૨ આર-દેવતા	૨૨૭	૮	દેવાયત અને દેવવહે
૩ પરિવર્તન	૨૨૮	૯	હઝરતઅની
૪ અકાળ મુ મુનેા ઉપાય	કનુભાઈના પટેલ ૦	૧૦	ગીવની ગજનીતિ
૫ વિચરમય જીવન	ગાધીજી ૨૩૨	૧૧	મથાવનોકન
૬ ગરીબના એતી	ક ધી ૨૩૪	૧૨	પ્રાણુ
			અણુમ વાનોડી ૨૦૫
			અનવર આગેવાન ૨૦૭
			કાલિન લ શાહ ૨૪૧
			૨૪૪
			૨૦ અ ૦ પૂકું ૨ ૦
			ગુરદેવ પૂકું ૪

પ્રકાશક અને સુદ્રઃ ખીરેન ગાધી રૂપાયતન સુદ્રણાલન જૂનાગઢ

ગાંધી લીડીના ધાનાવાળા પીછી ચિત્રો કરતા પ્રભાસુખદ રેખાકતો વિશેષ શૈલી ઊદત. પાનેપાને ફરી ફરી આવતાં મહેતા અને કૃષ્ણના સુશોભનો આખને બહુ નથી વખતા.

આ પુસ્તકમાંના કેટલાક દૃષ્ટાંતો સૌ પ્રથમ 'ધ્યાનાવાપુ' માં છપાઈ ગયા છે. વાચકોને આ પુસ્તક વસાવવા બનામશુ કરીએ છીએ.

શ્રીકૃષ્ણેષા, લેન્ડ જ્યન્ત પરમાર, પ્ર૦ ભારતી સાહિત્ય સહ કર્ના-ટીક બીજ, ગાંધી રોડ અમદાવાદ મુ૦ સનાતનશુ રૂપિયા.

આ સમઘની સમ શુક કઠી રાકાય એરી છતાં વાનવ્યમ તો મહદ અર અસયમી સુવાન સુવનીએના પ્રેમ મિત્ર સુની દુષ્ટી વાતાએઆ જાનીવ આકર્ષણ અને જાનીવ વૃત્તિ જ મુખ્ય ભાગ બજવતા જણાય છે. કારકે એ પ્રતીતિજનક હાગે છે કારકે નથી હાગતુ વાતાએના ધણુખરે જુવાન સુસિ ક્ષિત પત્રે જત્રે સાવ સ્થાભ નિક હોવ તેમ સદગ્રમા લખમી પડના જણાય જી આમ તો વાતાએઆ પાત્રો અને પ્રસંગેમા વિવિધતા છે છતાં વ વ્ય લાવ્ય તેમા એકવિધતા આણી રસક્ષતિ જન્માવણુ સામે છે.

સુવાન તી દુરુષ પાત્રોનુ પરસ્પરનુ આકર્ષણુ તે તે પાત્રોની કોઈ આદર્શ વિશિષ્ટતા નહી પશુ જાનીવ મુખ્ય હોવ છે અને તે કારકે-એ સ્વાભવિક હોવ તો ચે કોઇ પાત્ર ચિત્રમા જાકર્ષ જણુ નથી મીજુ કાગ્યુ એ પશુ હોઈ શકે કે આ ક્રમની વાતાએ આપણે ત્યાં સાન નીન નથી 'પહેલુ પાપ વાતાની કુનસુમ પુરો નિગે કહે છે બનુ પૂજુ એ પુરુષોનુ । ગમે તેમ તો વ એ બધા સકર અને વિસ્વામિત્રના જ વારસદારો ને । બજુતીએ બાવેા શકર બીન્દીમા શોભી પઓ અને બદ્ધિ' જ્ઞે: વિશ્વામિત્ર શેનકના શોદમા લેપકોઈ ગ્યે- લેખક પોને તા એમ નહી માનતા હોવ । તો પશુ સ્ત્રી પુરુષ બન્ને માટે આ દકીકને તરનરૂપે સ્વીકારતા જણાય છે એટલુ ખરુ, લેખક ઘરોધર મહેતા પેટે વાચકોને બદોહાવવા માટે નસ લગડવા (1) પ પોની તસમરતીને અગચિત રીને બહેનાવતા નથી

તેખક પસે વાતા કહેનાની એકસ દ્યોગી છે ખરી અને માડખી પશુ સરસ કરી શકે છે પશુ જ્ઞારે મહાવી મહાવીને રજૂ કયાના શોદમા પટે છે ત્યારે રસક્ષતિ થાય છે, -લાનતં બીજોષા 'મા- અને એટ મોની પટે છે, સંક્ષેપ જતો રહે છે પશુ જ્યાં આમ નથી થતુ ત્યાં રસ જગવ ધ રહે છે

તેખક જાનીવ બકર્ષણુના આસેખનના એકવિધતાને એળગી જઈ દૂકમા થણુ કહેવની કળા સાખ્ય કરીને, દર્શનનુ ઊંડાણુ આણી ભવિષ્યે વધુ સારી નવાનકાએ આપે એની આશા રાખીએ

આપનારુ શેજ્ઞવચ્ચના શિશુજુનુ માખ્યમ, બેનેના લેન્ડ ગાંધીજી સન્ ભારતન કુમારપા પ્ર૦ નવજીવન અમદાવાદ મુ૦ દરેકના તણુ આના

બાપાને યે જુ પ્રાનોની પુનરુચના અને સિદ્ધસુતા માખમની ભાપા કથી હોવી જોઇએ આ ને મહવરના પ્રમને આકાંક્ષી પ્રાપ્ત કર્ષી પઠી પ્રજા અને સરકાર સમક્ષ ઉચ્ચિત થવા જી તેના ઉકેલ માટે એ વિષયો પરના ગાંધીજીના આ લખાણો સૌને ઉપયોગી અને માર્ગદર્શક નીવડશે

આપા, મોતીલાલ આમીન, બન્નેના શેન્ડ રચનાકાં નં વહોસ. પ્ર૦ ચરોતર એજ્યુકેશન સે સાપની, આણુદ મુ૦ દરેકના ત્યાર બના બન્ને બાગોપોગી જીવનચરિત્રો છે બ જડોના ચરિત્ર્ય ધડનર અને પ્રેશુ માટે આવી પુસ્તિકા ઉગોગી છે જ પરણુ આના લખાણો બાળમાનસને પૂરને પરિચય મ ગી લે જી ઉપરાત લખાવટની શૈલી સરળ અને રસાળ હોઈ ધ? અહી તરી આવતા બારેખમ સન્દો કે અનની વાક્યવચ્ચના રસક્ષતિ જ જન્માવે વિસ્તૃત ચરિત્રોને દૂકાવતા માત્ર વિમને જ ન આરી જાય તેની પશુ તકેદારી રખાવી જોઇએ અને એ વિગતો પશુ રસિકે બને તેમ અપાવી ધ? આવા ચરિત્રોમા જનજનની દેહગાપી પ્રદર્શિએ ને સરથાએ ના હલનેમે આવે જ પશુ તે કઇ બાગડો જણતા ન જ લેવ એટને છે ને તેની ગચિ દૂકમા અપાય તો બાળકોને વિશેષ રસ પડે. -૨૦ અઠ

પ્રાર્થ

ઈન્દ્રા નર ધારી મુશુની
સોન્દર્ય દર્શી ના લોકે,
માનવમા છવવા ચાલું કું
ચુર્ષકિરણ આ પુષ્પિન કાનન,
એને મેલે સ્થાન ચક્રુ છું.

ધનતી પન્ન વિશ્વ-મિલન આ,
હાસ્ય-કું રના નિતનિત હીસા,
અ ધાને કું અમર ગીતો તં
ગૂંધી લેવા ચાકું છું.

દેવશાન ન એમ બને તો,
ક-મા મુખી કું છકું રિન્દે,
સ્થાન ચર્કું માકું તમ વચ્ચે,
ચૂંદો એને એ આપ્તએ,
સાજ-સવારે નિશાંકન ગીતનાં
કૂલ પિસાનીશ.

સહય એને સ્વીકારો, ને
બપારે મ્તાન બને એ સ્ત્રી,
સોનલ નિગ્ની એસે બોઈ,
કરમાવેલાં એ કૂડોને સહય
બાઈ, દેખી રથા ।

धारावाह

वर्ष ७

अंक १०

संचालक: नवीन गांधी

उपायजन प्रकाशन, रत्नागिरी

शिक्षणुनी वतमान पकतिआ परिवर्तन लावपाना ज्ववदारु फजला तव नी विनती कर छ -राशुपति

સાચી અને
સાચાં અને તરલ
સાચી જાણનાં
સેલેલ અને

સાચા
સાચાં

[ગાંધીજી અને શુક્રદેવની જીવનસાધનાનું અનુકરણીય કવચ ખાસિક]

પછી ૧૯૬૨ આખા તરફ આગળ ચીપી તેમજે ઉમેરુ, " પશુ જો જો અહીં એકને બદલે જો બાપ બેગા છે. હું તમારી મુશ્કેલી સમજી શકું છું. "

રામજી સમજાવે સહેજ દૂર બેઠા બેઠા આ વિનોદ સામગ્રી રજા હતી. તે દેવદાસના સસરા થાપ એટલે વિના ગુલ્મ જ ગુલામ ને તેમજે ઉમેરુ.

"બાપુ ! અહીં જો નહિ ત્યજી આખા બેગા છે "

આખી મુશ્કેલી ખાખા દસી રહી હતી.

૧ મચારુ છેલું

(૨)

એક સઠવ સમાજની આગળ પછી બહેન ગાંધીજીના ઠીક ઠીક પરિચયમાં આવી હતી એક દિવસ તેમજે ગાંધીજી વિરો કેટલીક બિન્દ જવાબદાર વાતો કહેતેને કહી જી વાતનો હેવાસ ગાંધીજી પસંદ આંબે. આવી ઉછી વાતની કરી તપાસ કર્યા વિના ગાંધીજીએ તે સાચી માનવાની ના પાડી તે કેટલે અંશે સત્ય છે તે જાણવા માટે તે બહેનને જ ગાંધીજીએ પૂછાવ્યું.

રોષમાં ને રોષમાં તે બહેને કહેવડાવ્યું, " મને શું પૂછાવે છે ? પૂછે ને તમારા દેવાને ! " ગાંધીજીએ તેમને વિનોદી પત્ર લખ્યે.

" તમે તો પશુ ગંજીર લાગે છે. પશુ માટે તો હસવું જ જોઈએ નહિ તો કુ કાગી મરુ. તમારી જીભસડી કોઈના કાનમાં કંઈ ગણીગણી ત્વર તે આ માટે બિચારું દેવું કેવી રીતે જાણી શકે ? "

૨ મો ૨૧૨૬ છબી

(૩)

૪ સ ૧૯૬૨ મા અખિલ હિંદ મહાસંમિતિની મેડમાં ગાંધીજીએ જણાવ્યું હતું કે હવે મારે ૧૨૫ વર્ષ જીવવું છે. તેને બીજે જ દિવસે સરકારે તેમને આશાખાન મહેલમાં કેદ કર્યાં. ત્યાં તેમજે ૨૧ દિવ મતા ઉપવાસ કર્યાં. ઉપવાસ કર્યાંબાદ એક દિવસ તેમની તબિયત ખૂબ ગિલાજીજીક હતી. તો કોઈના દિલમાં એક જ પ્રાર્થના હતી કે બાપુ ક્ષેમકુશળ જીવનથી નીકળે તો સારુ. એ અર્થજન શરીરમાંથી પશુ ગાંધીજી પચાર થવા માંડેથીના કાળે સરકારે તેમને જીભપુકન કર્યા ત્યારે તેમની ત કુરુભી મારે

સોએ પ્રાર્થના કરી. વયોવૃદ્ધ નેતા પડિન સુદનમોદન માલવિયાજીએ પશુ નીચે પ્રમાણે તાર કરી પોતાની શુભેચ્છા પાડી.

" માનવમન અને ભારતમાતાની સેવા કરવા પ્રજુ આપને સો સરદનું આયુષ્ય આપે. "

પશુ ગાંધીજી તો ૧૨૫ વર્ષ જીવવા ઇચ્છતા હતા. ગાંધીજીના બહેને ઉદ્યોગની પડિતજીને ખચર ન હોય એ સંભવે તેથી પોતાના વિનોદી સ્વભાવને જાતે એવા લાક્ષણિક જવાબ રૂપે તેમજે ૧૨૫ વર્ષ જીવવાની ઇચ્છા પડિતજીને જણાવી.

' આપનો તાર મર્યા પશુ હસમના એક જ ઝટકે આપે મારા ૨૫ વર્ષ કાપી નાખ્યા બપે, તો હવે તે આપના આયુષ્યમાં ઉમેરી દેજે. "

આરે જવાબ વાળી વયોવૃદ્ધ માલવિયાજીના મન પગ લાસની રેખા નહિ કરી વળી હોય ?

પ્રણી સમજાવવાનું પ્રણી

(૪)

મેળવેજી પરિવહમાં લાગરી આપવા ગાંધીજી હચનક થયા હતા ત્યાં અનેક મુવાકાતીઓ તેમને મળવા આવતા એ મુવાકાતીઓમાં એકવાર અમેરિકન મુવતીને પરજેના એક હિંદી વિદ્યાર્થી પોતાની પત્ની સાથે આવી ચડવા.

પેલી મુવતી તરફ નજર કરીને તેને જોઈ વીખ પછી ગાંધીજીએ પેલા વિદ્યાર્થીને પૂછ્યું :

" તમારા પત્નીને તમે હિન્દુસ્તાન લઈજરોને ? " એક પ્રકારને ગભરાઈ અને સંકોચ અનુભવતા વિદ્યાર્થીએ " હા " પાડી

પછી પેલી અમેરિકન મુવતી આગળ આવી. તે મુખ અને ચંચળ હતી. અને આત્મવિસ્વાસની લામણી પશુ તેનામાં વધારે હોય તેમ લાગતું હતું તેજે પૂછ્યું. " મહાત્માજી ! આપ અમેરિકા ક્યાં આવશે ? "

ગાંધીજી હાસ તુરત તે નહિ જ. અમેરિકન મુવતી. પશુ આપને જોવા માટે ત્યાં શ્રેષ્ઠ જલુ અપીરુ જવી તથું છે.

ગાંધીજીમાં અમેરિકનો કેવા પ્રકારનો રસ અને કુરુસલા જવાવના હતા તે પોતાના મિત્રો દ્વારા

એ તે મારી જીતે વ્યથતા દર્શાવે છે. એટલે યુવતીનો પ્રશ્ન નથી તેમના આ મેં જગદેશ્વરની પછી તે બોલ્યા 'મને તો આ અપેક્ષાઓ બધીશ દરેક પશુ મારા જેવું જીવન આપે અને મને કહે છે કે મને જ્યાં સુધી આપણે મુકી દેવામાં આવશે "

ના ના ના," યા અવાજે સાથે આસપાસ જોવા સંભવે દરેકી પડ્યા.

આ બુકાનો વર્ણી ફેરો જો ?

(૫)

એણે પુસ્તકના દિવસે હતા, તિબેટના પ્રતિનિધિઓ પછી અને મળવા આવ્યા હતા. તેઓ આંખો મારી કોઈક બેગ લાવ્યા હતા તેમાં મલમલની ? આંખો પડીઓ પશુ હતી. તે જોઈ ગાંધીજીએ પૂછ્યું

'અ ક્યા મની છે ?

નિનિધિ ચીનમાં.

ગાંધીજી ઠીક ચીનમાં માત્ર વચ્ચાઈ જ છે કે તેનું સુતર પશુ ત્યાં જ કતાણુ છે ?

પ્રતિનિધિ સુતર પશુ ત્યાં જ કતાણુ છે

ગાંધીજી (આશ્ચર્ય વ્યક્ત કરતા) અરે ! આટલું આંખો કાનનારી એ ચીનની લડકીને શોધી લાવે તે કોણ છે ? હવે તે શાદી કરવા જેવી માગી ઉભર નહી નથી એમ છતાં આટલું આંખો કાનનારી સાથે તે કું શાદી કરી લઈશ.

સૌ ખડખડ દરેકી રચ્યા હતા પછી કોઈક નથી પછી મુલાકાત પૂરી થવા આવી ત્યારે એક પ્રતિનિધિએ પૂછ્યું

"માપુ ! ઉમરના પ્રમાણમાં આપની તબિયત પશુ સારી લાગે છે."

ગાંધીજી શુ કરું બધા જ આ બુકાની અદેખાઈ કરે છે. તબિયત તે સારી જ છે

બીજો પ્રતિનિધિ: આપનો દોષ લેવા દો.

દોષ પછી પોતાનો દાઘ લઈ ગાંધીજી બોલ્યા "જુઓ મોઢામાં દાઘ મઢા હવે ઝલા નથી આ મોઢા આદમીનો વર્ણી ફેરો જો ?

પ્રતિનિધિ એમ નહિ આવે. અમારા દેશમાં આપના નામથી સૌ ખરિચન છે અને આપને મઢા

પુરુષ તરીકે માને છે.

ગાંધીજી: તે મારી ફેરોની કોઈ જરૂર રહે છે ખરી ? તેમણે આમલ ક્યો ત્યારે ગાંધીજીએ કહ્યું "ફરીથી આપ અહીં આવો અને હું છવતો હોઈશ તે ફેરો લેજો."

બુધા મહાત્મા થવા બેસા છે

(૬)

વાસણકુસણુ કે પ્રામખકાઈ કરતી વેળા સેવા-પ્રામખાં આમમવાસી લાઇઓ દૂધી ખાવના પહેરણુ અને ચૂકી પહેરતા હતા. એ પોપાક જોષ્ટેને એક વિદેશી મહિલા શ્રી મેરી એન્ટનીએ ગાંધીજીને કહ્યું "આ પોપાક મને બહુ બળખામલો લાગે છે"

ગાંધીજી એ પોપાકે શો શુંને ક્યો ? એન્ટની. એ અંગ્રેજી પોપાક છે.

ગાંધીજી, પશુ અંગ્રેજી હોય તેથી શુ ? અંગ્રેજી પોપાકમાં કઈ સારું હોય તે હું અવશ્ય તે પહેરું.

બાવેને અંગ્રેજીને હિંદી પોપાક વિષે ધૂલ્યા હોય એન્ટની. અને તેથી જીવલું લાગે છે હિંદી પોપાક એવા કલામય છે કે તેની સાથે એ વિદેશી

જેળવવાથી કળાનો નાશ થાય છે ક્યા તમારા બુવતા હીના પહેરણુ અને ક્યા અંગ્રેજી દૂધી ખાવના જામિયા.

ગાંધીજી: ત્યારે તે કું સોલોહોટ પહેરવાની અમારા શોકોને મઢાલ આપુ તે તમને મઢાલ આવે ખરું ને ?

પાસે બેઠેલાં મીરાનેન બોલ્યા

"મને તે જરૂર ચકકર આવે. મને તે એ દે' કોઈ દિવસ ગમી નથી"

ગાંધીજી. એ જવાબે છે કે તમે જો દે' પહેરતા તે તમારા માથ ને અંધનેસતી ન હતી.

મીરાનેન ના ના મારી પામે તે તે વે'જા ઉતમોત્તમ હોટા હતી. પશુ મારું તે હ મેશાં એ

ગંધી શોષીઓથી માથુ કું ખી આવતુ

ગાંધીજી: ત્યારે મારે કહેવું જોઈએ કે તમારું મારું કહેવું હમે એ શોષી તાપમાં કામ કરનારએ. મારે તે માગી જ છે

મીરાનેન. હું નથી માનતી દે' કળા ૬. પછી પહેરવી વધારે પમલ કરું.

માધીજી : મને ખાતરી છે કે શબ્દનુમાર્ગ સામળદામ પહેરે છે એ પાપટી તાપથી તો રક્ષણ ન જ આવે. આમ ચર્ચા આવી રહી હતી ત્યાં વચ્ચે ચેત્રવી બેઠ્યા :

“પશુ મને દિંદી અંગ્રેજીની આ ખીચડી પસંદ નથી. જુઓને તમા તમારો કચ્છ કેવો સુંદર છે ? આ ભાષાએ એવો કચ્છ કા ન પહેરે ? મારું કહેવું છે કે કાતો જ્યાં શુદ્ધ અંગ્રેજી પોષાક પહેરે કે કાતો શુદ્ધ દિંદી પહેરે ?”

- માધીજી : પશુ શુદ્ધ અંગ્રેજી જનનુ એટલે જાંગના જનનુ એટલે તો દાકની દુકાને પશુ જનુ ના ?—સૌ ખડખડાટ દરજા મારો કચ્છ તો મરમ છે જ એમાં કશું નથી પશુ વાલ એ છે કે એ જાપડા મારા જેવો કચ્છ પહેરવા જાય તો વ્યાજ પડે ને ! થોડો કહે કે આ જ્યાં મહાન્યા થયા એા છે.”

મોચીઓને પદાર્થપાઠ

(૭)

દક્ષિણ આફ્રિકાની જેનોમા અને રોલસગલ ફાર્મા માધીજીએ જોડા ચંપન જનાવવાની સારી નાખીમ લીધી હતી એક દિનમ માધીજીને ખખર પડી કે વર્ષના સંવાસક આશ્રમ માથે સંજ્યાએવા સર્માવયના મોચીઓ સારી ચંપન જનાવી શકતા નથી તેથી તેમને પ્રત્યક્ષ પદાર્થપાઠ આપવા માટે માધી જીએ મગનવાડીમા મોલાવ્યા.

માધીજીની આસપાસ પોતાના એજરો અને આમકાના કંકડા લઈને મોચીઓ એા હતા એટલામા સારદાર વલ્લભમાર્ગ, રાજેન્દ્રપ્રમાદ મહાસભાના મત્રી અને કાવંવાહક સમિતિના અધા સમયે આવી પહોંચ્યા, અને મોચીઓની આસપાસ ઊભા રહી “જલુ જ નાંક” જોવા લાગ્યા.

“આ પટી આમ આડી જોઈએ, ટાક આ જ્યાએ દેવા જોઈએ” માધીજી મોચીઓને મગજની વચા હતા.

પોતાને આપીને સમય મોચીઓ લઈ રજા હતા એટલે આવેલા મચોરોને અધીરા થતા જોઈ માધીજી જોહ્યા.

“અરે જાપડા કોક દિવસ આવે છે અને એમને આટનો વખત આપું” તેનો તમને દેવ થાય કે ? સારા ચંપન કેમ જાને તે તમારે જીતુ હોય તો જુઓ.”

અધા મોચીઓને તાઓ પોતાની આસપાસ ઊભેના જોઈ મોચીઓ ગજરાયા. એટલે એક પછી એક ઊઠીને જાડાર કામ કરવા લાગ્યા પશુ તેમના ઠોક ઠાકોને અવાજ તો થયા જ કરે !

“આરી અબીરે ચર્ચા ચાહતી હોય ત્યાં વળી આ રી ઠોકઠોક” નેનામજુમા અસતેવ દેખાયો. કોઈકે એ અવાજ બંધ કરવાનું કહ્યું. પાસે મેઠેવા એક આશ્રમવાસી મોચીને કહેવા જવા ઊઠ્યા, તેને અટકાવીને માધીજી જોહ્યા.

“અરે મોચી કામ કરતા હોય તેની નજીક બેસીને પશુ કામ કરવાની આપણે ટેવ પાડી જોઈએ, અને આ આમકોચેમ સંપનું કાર્યાલય છે એની આ વોરોને ખખર કેમ પડે ?”

જાપાની સ્ટ્રી

(૮)

જાપાનના એક અમરવંચ કવિ યોન નેણુમી દિંદી મુજબાને આજ્યા હતા. દિંદીમા આવી મહા તમાજીને ન મગી તો તેની મુલાકાત અધૂરી જ ગણુવ્ય એટલે અધીજીને મળવા તે સેનામામ આભ્યા. માધી જીની તમીયત ત્યારે સારી ન હતી, તે લઈ રજા હતા અને કંપાને માડીને લેખ મુક્યો હતો. તેમને આવ કારવા માધીજી જોહ્યા.

“કુ જાસતવર્ષની મહીમાધીજી જુઓ છુ એટલે જાસતવર્ષની મારી મે” માથે વડાવી છે.”

કવિએ તેમની તમીયત વિષે પૂછ્યું, પછી ચર્ચાએ વચ્ચા ચર્ચા આવી રહી હતી ત્યારે કરજુરજા કંઈ કામસર માધીજી પામે આભ્યા તેમની કવિ સાથે જોળનાશુ કરવાવામા આવી. પછી હસતા હસતા માધીજી જોહ્યા.

“એ આજેજુજ જાપાની રબી હોય એનુ નથી લાખતુ ?” સાબજમાગાએ દારવ ખાળી કકવા નહિ પશુ કવિ જોહ્યા હા ! મારી મતાર જેવા જ છે.

[અનુસંધાન પાનુ ૨૬૮]

વાણિયાનો સોદો

વિલાસ-અનિલ

૧૯૨૯માં બાપુજી કે હિંદુસ્તાન ગયા હતા અને ગેરના સુકામ સગ વણમુખમ્ એકીને ત્યાં હતા.

તાજન સમ દતો બાપુજી એવડામાં બેસી રે ત ના કાના મેજન હતા ત્યાં વણમુખમ્ હાથમા બાપુજીની એક તત્તીર લઇને આવ્યા બાપુએ એમની નમે નય ચન એનને ઉરારો જાણી ગયા બાપુને રિમત કરતા કહું તમારે આ ફાટા પ- નરી સડી નવી છે ખર ને? પણ એની કિમત પડશે હો!

વણમુખમે વિચારું કે જાઉં તો ખરે બાપુ ગુ માગે છે બહુ તો અમુક રકમ દરિજનશણા માટે મામગે એ તો આપીશ એમા ગુ! અને એમણે બ પુત કહ્યું એની કિમત આપવા ગણ કુ મોનો કેટલી રકમ પડશે?

'હુ તનારી પાસે રૂપિયાની આશા ખત્તા નથી પણ મારે તો વચન જોઇએ એ જ દરના કાગની કિમત' બાપુએ કહ્યું

વણમુખમ્ વિચારવા લાગ્યા કે વગી શેતુ વચન માગતા દમેર કમ જ કહવના તરી શકમા નહીં એમણે પૂછ્યું બાપુ તમે મારી પાસે શેતુ વચન માગો છો? બાપુ કહે જરોજ અર્થો કયાક નિયમિત કોતવાવું.'

વણમુખમ્ તો વિચારમા પડી ગયા કે જો જવાબ દેવા નાનીમીની નજ્યાની રકમ આપવાની હેય તો નેમા તો નિચાગનાં નેય જ નહીં! પણ આનો

એકે વાગ અમારી પસ થાળી વામવાનો અવાજ યર થોડા મે રૂક્યુ, 'આ થાળી શેતી વાગી?' ને કહેવામા આવ્યું, 'કેરો આવ્યો?' એ વા! દુનિયામા તારા એકવાને ત્યાં જ કેકરો આવ્યો કે? તજુ છના થાળી વચાડીને દુનિયાને જાહેર કરે છે કે મારે ત્યાં છેકરો આવ્યો? કુદે છે, નાને છે, ગીન માય છે ને અવધવે છે શા માગે? તો કે કેકરો આવ્યો તેથી! આવો આ નાદાનીને ખેલ છે અ નદનેા જાગે કે દુકાળ છે દુકાળમા મપ.વેધા તોકે કપાલ જાતના દાણાદીધ કે ત્રપ મારે છે તેમ જાગે આવ્યો મરકમ આવ્યું, મિનેમા આવ્યો કે અ નદ વગ લખા ને વખવા ગદેતા આ લોકો કુદમા મર્ગ નાયવા મડી નો છે

કાતવાનું! જવાબદારીવાળી નોકરીમાથી દરરોજ સમય કેમ મળે! ખૂબ વિચારને આ તે એમણે કહ્યું કે, 'બાપુ એતો માનથી ન બની શકે' એમણે ધારું કે બાપુને મારે આ જવાબ નહીં મળે, ત્યાં તો બાપુ કહેવા લાગ્યા 'તમારા નીકર જવાબ માટે દ તમને ધન્યવાદ આપું છું' તમારી અશકિત તમે જણાવી દીધી એ સારુ કહ્યું. જે વચન આપીને પછી નથી પાળના એના કરતા જે એમખી ના પડી દે છે એ મને વધારે મળે છે, કેમકે ના પાડનાર મત છેનરતો નથી અને મતવન પાતન કરે છે તમાગ જન જડી મને ખુશી જ થઇ છે 'વણમુખમ્ કહે બાપુ' કું તમારાથી મું કુપાવુ? ને હતુ તે સાચે માયું' કહ્યું મારી સન્માર્ષને જ કિમત ગણી દગતામગ કરી આપશે ને! બાપુએ એમનુ લાક્ષમ્યક રિમત કરતા કહ્યું 'તારા આજ સડી કરી આપુ આમ ના હું મે વાણિયો છુ અને તમે ય વાણિયા છે. પણ આ સોદામા તો તમે જ ખાપવા.' અને ડેઠા પ- મડી કરી આપી

બાપુ

*
કામ કાવેવક્રમ

આપણે ગાંધીજીને બાપુ
કહીએ છીએ એનો પણ
એક ઇતિહાસ છે
મોહનદાસ કરમચંદ
ગાંધીને બચપણમાં બધા
‘મોહન’ કહેતાર હતા જ્યારે

એમણે અફ્રિકા જઇને યાના હિંદીઓની સેવા કરવા માટે ત્યારે લોકો એમને
‘બાપુ’ કહેવા લાગ્યા અને પછી આફ્રિકામાં હિંદીઓના સ્વમાન માટે નવ વર્ષ સુધી
સત્યાગ્રહ આંદોલન ત્યારે લોકો એમને ‘કર્મવીર’ કહેવા લાગ્યા ત્યાના સત્યાગ્રહી
સેવકો માટે જ્યારે હિંનિકસ અશ્રમની સ્થાપના કરી ત્યારે આશ્રમવાસીઓ એમને
માપુ અન્નેરિપિના કહેવા લાગ્યા ગાંધીજી આફ્રિકા છોડી હિંદમાં આવ્યા અને
પેતાના પ્રમળ આત્મશક્તિથી મહારાજ કિસાનેત્રુ દુષનિવારણુકર્તુ ત્યારે લોકો
એમને ‘મહાત્મા’ કહેવા ન થા અ યુગમાં આત્મશક્તિનો ઉત્કર્ષ જેટલો ગાંધીજીએ
બતાવ્યો એટલો કોઈએ નહી બતાવ્યો હોય એટલે વર્તમાન યુગમાં મહાત્મા
નો ગાંધીજી છે જ અ ખી દુનિયા એમને મહાત્માજીના નામથી જ ઓળખશે

પરંતુ મહાત્માજી માટે બધા બારતવાસીઓનું અને બહારના પણ અનેક
લોકોનું ધરમરથુ નામ બાપુ જ છે આ નામમાં પ્રેમ આદર અને આત્મીયતા
છે દુનિયાના જે લખે લોકો ગાંધીજીનો પ્રેમ પામ્યા છે એ સહુ એમને ‘બાપુ’
જ કહેશે પણ એ નામમાં એથી પણ અધિક અર્થ સર્વો છે

ગાંધીજીને મન કોઈ પણ માણસ પરથી ન હતો આપુ વિશ્વ એમને
મન એક ન નકરુ કહુંબ હવ કદાચ ગાંધીજીનો જ્યારે શખીને જ એક પ્રાચીન
કવિએ ગાયું છે

અવનિજ પરિવેતિ ચલુના લધુવેતસામ્ ।

ઉદારચરિત નાં તુ વસુવેવ કુરુમ્કમ્ ।

(પોતાનું અને પારકું એવો બેઠે સાકશ હરવનાં માણસો જ કરે છે જે ઉદારચરિત ॥

એને મન વિશ્વ એક કહુંબ જ છે)

મહાત્માજીને આજે આપણે સષ્ટ્રપિતા કહીને છીએ પરંતુ એક દિવસ
એવો જરૂર આવશે જ્યારે લોકો એમને “માનવપિતા” કહેશે અને ત્યારે જ
‘બાપુ’ શબ્દનો ખરો અર્થ સ્ફૂર થશે

જન્મ સતોતજુ શ્વયુ ઉપર આસુ વહાને છે
છવે વારે જમાનને નથી હેતી કદર બાપુ ૧-૧૦ ૨૦૦

સંત સામી

અનવર આગેવાન

જીવનરેખા: મુઠા નામ મેન-બઇ બુક. જન્મ ૧૯૪૦માં શિકાપુર (સિધ) માં એમના પિતા યજ્ઞગુપ્ત બુક એ પ્રતિષ્ઠિત ધનાઢ્ય વેપારી નતા અહીં દૂધ નિવાસી સ્વામી મેવરાજ એમના મહે દતા ૧૨૦ માનિનદ્યામાં એકધારા દમ વધું ની મનગ ત્વારા તેમ જ વેદાંતનો પૂરો અભ્યાસ થયે છે અને અરમામાં તેમના લગ્ન થયા લગ્ન પછી અપરિવેશિત રીતે પુનઃ હોડી અમૃતસર (પંજાબ) માં વસવાટ કર્યાં ધનપ્રદાનપ્રમાદ નામનો એક પુત્ર પણ થયે નાનીએ ૧૦૦ વર્ષનું આયુ ભોગવી ૨૦૦૦ ૧૫ માં કાની દુનિતા યાગી

મિધી ભારામાં સમીચ જાન-સનેક -૨૫ મીના નેક આપણે ત્વાના આર્પના ક હાથ યા અને આખી વેક જ આપીના છે

મામીએ ૧૦૦ ભકિત રૂગાળ્ય અક્તા આનમાં અનદદ મદ વિગેરે વિવિધ વિષયો લખને મનોક રચ્યા છે એમના વિશાળ દ્રષ્ટિ અને ધાર્મિક ઉદા ગતાથી પ્રતીત થાય કે કેમ તે પ્રકેક પર્ષ અને પ્રત્યેક શાસ્ત્ર પુરાણમાં એક જ નવાતલ નરવને પેખી ગ્લા કે અને તેમજે કથુ કે

વેદ, પુરાણ, કુરાન કે. અભિની એ લિક્ક મુદ્દા સમુગ્રી નીમ આમીગથે લાગે મનુ મગ્ધુત. જીવ્યાં આપામુઘનિમે તીઅ મભમે આખી ભુત:

એ આતમનિવનવર, સમુગ્રેદિન મપુન ખે. [વેદ પુરાણ અને કુરાનમાં જે મપુન છે તેને મુળ ઉદ્ધેશ તે એક જ છે પરંતુ પ્રતને રિચર દદ પ્રીને એ નાતને સમજવી નવિય રવી જોડે એ જેવી રીને આ આપાસ પ્રત્યેક ધરને આવે ૧ છે એવી જ રીને આ સામી મૂત આનમાં મનુ દેવના સગીમમાં મમાયેયો છે પરંતુ આ વાણીને તે કેક આનવિવર અવધૂત જ પાગખી સકે છે.]

અ મળા જતા સામી કહે છે કે કશર તે આપ ખાથી તસુથ અળજે નથી. એ તે આપખી જૌની વડે રમી રહ્યો છે નકો કોડુ. ન અધુ કોડુ. નમે ધે પંડ.

બની ઝરેકનિમે-થે, સામી સદ કરે. બહિ ખે કરલુ કનિ પિયો, તહિ દિદા નેણ; મોહિ જોક જરે-સા, પલક પગ હું ન થિયે. [ધશર ગાઉ હોટો નથી કે અરથી ગાઉ દુર નથી, તેમ નથી કમનુ થ આધેરો. એ તે અતપમી પ્રત્યેકના દિવમાં વસી રહ્યો છે, અને હલ્ય જરૂરેથી મને સાદ પાડી રહ્યો છે. એ સાદ જેને કાને પડયો, એણે નવણા તૃપ્ત કરીને પેટભરીને દર્શન કર્યાં. અને એ મોહિત થઈ, આન દલિબોર બનને એનાથી પળવારે થ આધેપાહો નથી યતો]

પરંતુ, જે દેત ભાવમાં ભરમાયેયો છે, એ અગા નીજન પ્રત્યક્ષ પરમેશ્વરને નથી દેખી શકતો. અન્ધો કીન દિસાનિ, પરિતપુ પરમેસર ખે; ભરમ મંજી ભુલી કરે. બોહું જાં લિદિકનિ. મુતલહું-સિંધુ મહી કંચે આમી મુજગાનિ, રના રગ રહાનિ દુયેતિ વિસાએ દિસિજી.

(પ્રત્યક્ષ પરમેશ્વરને અણની આધળા લોકો જોઈ શકના નથી અને એટો માયાના ભમમાં મુખની જેમ અહી તહી ભટકના કરે છે) પરંતુ જે દેત ભાવને ત્યાગી એક જ નરન-ધમ્વર ના રમમાં રંગાઈ ગયા છે, તેઓ સદા જાગત જાની આપમેળે પગમાખાને પારખી લે છે)

મનખો દેદ જન્મેજન્-માતરના પુણ્ય પછી મળે છે. એને આમ અકાચ મુમાવયો એ એક મોગી કમળા છે એટલા મારે સામી કહે છે. અમોલકુ આણે માનુખ દેહી દિથ મગ્ધ; ખયો કુંકવનમે-થો. મુ-ખુ મિસાયે. અમુદુ છટે દથમ વિગિગી વિખુ ખામે મુહું મટીઅ પાયે સામી-રિસે કી નથી.

(આ મનુષ્ય દેદ તે અપલ્ય દિગ્ધુત ન છે પરંતુ અમોસગી વાત છે કે, મુખ મનુષ્યએ ઉત્તમ પદાર્થને ઉકરડે ઉતારી મૂકે છે આન દ-સ્વરૂપ પ-માખાને અખેત-રૂપી દર્શનને હોડી મોઝે ગાજીએ એ વિવવ-વાસનાને મદમુ કરે છે, પરંતુ આ મનખા મટીમાં દરિ રૂપી જ્યોત મગદને છે એ પ્રતિ નજર મગ ખીવ માડનો નથી)

જ્યારે અંતરની ઉમેદ જાગે છે

[એક આપકર્મી વિદ્યાર્થીના પત્રો]

(૧૧)

૨-૨૦-૫૪

પૂ. શિવાલાલ,

નમસ્તે એના ત્રણેક માનથી મેં પણ નથી લખ્યો. એમાં માદર્મી કે એવું કારણ છે જ નહીં. પણ કામ અને અભ્યાસનો સમય એવો વિચિત્ર છે કે ખૂબ ખૂબ પ્રયત્ન કરી સમય કાઢું તો જ કાળવ પડે.

સવારે સાઠા સાતથી સાણે જ વાગ્યા સુધી કામ કરું છું. અને સાતથી દસ વાગ્યા સુધી કોર્સેન્સમાં ભણું છું. બાકીના સમયમાં ધરકામ કરું પણ તેનું કંઈપણ ?

વાધી અને તમારા પત્રો અને વિદ્યાર્થી પત્રિકા સિવાય 'વારાનાપુ' ના બે અંક મળ્યા છે એ સિવાય એક પછી માસિક કે કંઈ જ મળતું નથી.

આ કેવી જાતનું જીવન ગોઠવાયું છે તે સમજાવું જ નથી વિચાર કરવાનો જ સમય નથી એમ લખ્યું તો અનિસ્થોકિત નથી

હવે જીવનનો સમય વધી ગયા છે રાત્રે અગિયાર વાગે સુધી મવારે છ વાગ્યે ઊઠી જવું પડે છે કોમ થોડી ઓછી પડે છે પણ શું થાય ?

કુદરતે મારા જોવા આગસુને સારી સળ કરી છે કામ ન કરું તો ખાવાનું ન મળે ખવાય નહીં એટલે ભણવા નહીં અને એમ થાય તો મારે

હવું પાર પડે નહીં. આમ કામ કર્યું જ છૂટકો એવો અહીંના જીવનનો રાહ છે.

કાતવાનું આવે છે # શું જવાબ આપું # ખરેખર જ કાતવાનું બધું પડ્યું છે. હવે તો આ અરવિંદ જાગે જ કંતાવાવણ્યાવાલાઓ છે # શું મહત્વનું મણુનું જ નામની રથો વસ્તુ કંતાવ તેની અગત્ય વધુ કે પછી.. #

ફેક્ટરીનો સરકારી અને કોલેજનો માનસિક શ્રમ એ બે વચ્ચે સખા કચ્છક ખાવા-પીવાનો મળે !

આ રથું મારું સમયપત્રક

સવારે ૬-થી ૭ દાતણપાણી નાસ્તો વિ.

૭-૩૦ થી ૬ ફેક્ટરી

૬-થી-૭ ફેક્ટરીથી ઘરે આવી કોલેજ જવું

૭-થી-૧૦ કોલેજ

૧૦-થી-૧૨ ધરકામ

૧૧-થી-૬ ત્રિધંબ-આરામ

નવા સત્રથી આવે સમય ગોઠવાવાથી બીજું શું કરવું તે સમજાવું નથી. હા, વિચાર હોય છે પછી તે દિવસે નહાવું ધોવું અને બાકી રહેતું ધરકામ તથા શોડ કાતી શકાય, કામ પત્રો લખી શકાય મશીનની કુનિયામાં જીવન મર્યાદા થઈ ગયું છે સર્વેને યાદ-વ દન અરવિંદના પ્રશ્ન મ

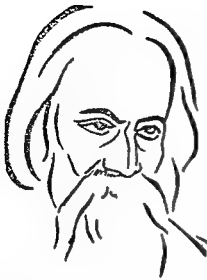
એક દિવસે ખાનખાના પાલખીમાંથી બહાર આવ્યા એટલામાં એક જહા તેમની મામે આવી ઊઠી, તેને પોતાની ભયભયા દબાવી રાખેલ સોઢાનો તપે દાથમાં લીધા અને તેને ખાનખાનાના સરોરે સાથે મમવા લાગી

આ જોઈ ખાનખાનાના નોકરો 'અરે, આ શું !' કરતા ઠોઠી આવ્યા. ખાનખાનાએ મધાને વ્યતકાવ્યા અને પછી પેના તપાની સારોભર સોનું તોલીને પેની જહાને આપવાનો હુકમ કર્યો કારણ પૂછતા ખાનખાનાએ કહ્યું " એ જહા ખાતરી કરતી હતી કે, બાદશાહે અને નેમના વજરો પારસ હોય છે. એવું વડવાઓનું કથન સાચું છે કે નહીં ! " અલગુમ

હાજર સ્વીકારવી. પણ દતારા તવના' -૨૦.૧૦

સંસારી રવીન્દ્રનાથ

શ્રીમતી હેમલતા દેવી

સ ગીતની સ્વસ્થ ધના અને કાવ્યની દયાક્રમ મા જેમ આનુચને પ. પરને પથે આનવુ રવીન્દ્રનાથને પસદ નહેતુ તમ સ સાગવ્ય હારેમા પથુ રુદ્ધ બધનમા જકડાન તમને ગમતુ નહોતુ છોકરાને મારા કીમતી કપડા પહેરાવતા ત્વારે કવિ પાલીને કહેતા કે છોકરાઓ માત્ર અમીરાઇથી માણસ નથી બનતા એથી તો છે કમ ગમટે છે તે એની કોસિસ કરુ છુ કે જેનાથી છે કે ઓ ભાવે તે સા । મનુષ્ય બને । એ સામગીને કવિ પ ની પુરા થતા ઠતા મનમા સાના સ । કપડા પહેરાવવાની ધ્રુજા રહેતી ખરી ।

કવિ પ નીને આમ તો સાદાર્થ જ પસદ હતી ધરેણા પથુ ખામ પહે તા નહી મોટા ધગની વત હોવા છતા મારાઇમા રહેર એમને ગમતુ પગ કવિની ઉચ પ્રકારની રચિને કારણે એમને માવ મારાઈ પસદ કરવી પડી હતી કવિ દબેશા કુડ બની નીએને સચુગાર અને ફેશનની ચીએને માપે ગ કરતા રોકતા કૃત્રિમ સાધને થી સા દર્ વધન કે કુ કવિને જાનુ જ ખરાબ લાગતુ એ કહેતા અસ ઝકારી ફેશના માણસો જ પોતાનુ મો રજે છે મોગ રગીને ઓએ શુ પોતાન અસરકારી ફેશના માણસ બનાવવા માગે છે ।

અમારા આમદથી એક દિવસ કવિ પાલીએ કાનમા મુમખા પહેવા એવામા કવિ એગડામા આતી પહેા ન્યા કવિ પ નીએ સગમાછને જ ને દાયે કાન દાકરી

દીધા, અમે સૌએ કાન પરથી એમના હાથ ખસેડી નેવા ધણા પ્રયાસ કર્યા પણ કાવ્યા નહી કવિ પાલી બહુ ઝોછા ધરેણા પહેરતા

કવિની વર્ષગાંઠ પર કવિ પાલીએ ખૂબ લાગણીથી સોનાના બટન બનાવરાવ્યા હતા. કવિએ એ જોઇને નારાજ થઇ કહ્યું 'છિછિ, પુરુષો શુ કદી સાનાના ધરેણા પહેરતા હશે ? આ તો લક્ષ્મી શરમતી વાત છે તમારી રુચિ પથુ કરી વિચિત્ર છે ।

વિદ્યાનયની સ્થાપના થઇ તે પહેલા કવિને પરિ વ ર સાતિનિકેતન આશ્રમના એક જૂના મકાનમા રહેતો અમે જ્યા પથુ ધણા વખત ત્યા સાથે રહેવા ધરને બાર રહેતો કવિ પાલી પર અને એમને ધરકામમા મદદ કરવાનુ મારે માથે હતુ ધરની ચીજવસ્તુઓ લાવવી અને જ્યા દિસાજ રાખવાનુ મારા પતિને માથે હતુ ભોજન પથુ ઉચ પ્રકારનુ બનતુ ભોજન અને મિ ઠાન બનાવવાનુ કામ કવિ પાલી મટે દરરોજ રહેતુ કોઈ કોઈ વખત પ નીને મહેજ ખીજવવા કવિ રહેતા નીચે મેસી લખતા લખતા હુ રોજ સભુ છુ કે મારે શી જોઇએ મે હો જોઇએ ખાડ જોઇએ ત્વારે મિમર્ષ બનસે જેટુ જોઇએ તેનુ મગાવે છે આ ખૂબ તમારો કરો છો ।'

કવિ પાલી રાધવામા અત્યંત કુશળ હતા એમના હાથ બનેતી સોઈ અને મિમર્ષને સ્વાદ એ જ હોવ કવિ માગે એ પોતે ભાતભાતની મિમર્ષ બનાવતા એમના હાથે બનેતી રમે ઇ કો । પ્રજુ એક વાગ જમતુ તો તેના મોલામા સ્વાદ રવી જતો નાદોના બૂત પૂન સદા ભ જમદિ દનાધરાય કવિ પ નીના હાથે બનેવા માવપુનાની વાર વાગ તારીફ કરતા

નની નવી ગીને રસોઈ બનાવનાને ગોખ કવિઓમા પથુ ધણે હને પાલીની રસોઈ કરવાની કુશળતાથી તો એમને એ ગોખ ાવટને વધે હને કેટલીક વાર તો સોઈ કરવાના મમરે મેઘ મેકા નવી નવી ગીને રસોઈ કરવાની પ નીને સચતા ત તા માત્ર સચતા જ આપી મેગી રહેતા નહી પથુ નવો મમાસો

આપી ભુદી રીતે રાખવાનું પત્નીને શીખવતા। કેમ
વાર એમને યીદવવા કવિ કહેતા 'એવું તારુ
જ કામ મે તને ઠી રીતે કવું તે શીખતી દીડ
'તમને કાણુ છતી કહે' તમે તે આ વિવચના શુર
એ ને। પત્ની જનામ્યા કહેા।

કવિ ખાનાની આજ્ઞામા આખાડા કરતા ઘણી
વાર તે માત્ર ન મનેા જ આહાર કરતા એથી ઘર
નાને ચિતા યતી પશુ કવિને એની ચિતા ન હતી.
નાનપણથી ત દુરસ્ત હે છે યુવાનીને મમર હે વાળી
શરીર અભાર સુધી એ અભ્યાસાર સદન કરી નેડુ
ધરત ચિતા કરો કરતા કે ક પન જમાના રહેવાત
કવિ બ પાહારથી સગીર કીચુ કરે છે કવિ તે
મનને આહાર શોધે છે એ કાંઇના ખાનમા ન આનુ
કનાક પહાર જવાનું યતું' ને કવિ પત્નીએ સામાન
નેા તેા કવિને મમરું નહી એ તા કહેતા મે
કાંઠા બગને નીકળીએ એ જ સાચુ કાચે.

મુમાદરી વખતે સ્ત્રીઓ જેટલે સામાન ઘણે
નેવાય તેટલા મે પુરુષોને એ મરે નહી પશુ સ્ત્રીએ
તેા મરેનેમ કરી મે સર નીએ લઇ જ મે કવિ
પત્ની પશુ કવિથી છાતી રીતે મુમાદરીમાં મને નેલ-તી
વધુ યીને વર્ષ મેતા અને અમને કહેતા જુઓ ને,
આવા આદર્શ સાથે દુઃમ ઘરુ જનારી સગાપુર આપણે
જુઓ એટલે મહેમાને ની કમાલ અલરી જમ
ઓડુરે છુડે માત્રપુખ તાવે, કયોગી જનાવે
સિંધવ ખીડુ કાવળે, વિગેરે એ બા સાથે વર્ષ જવા
વિના ક્યાથી અ વશ'.

કવિ પત્ની હમેશા કવિને અવહાર એમના જોભા
પ્રમાને સમવાય એની કાગીજ રાખવા
કવિ જ્યારે આદર્શ સિંધુ માટે મથવા હતા

ત્યારે કવિ પત્નીએ વિચાર્યો એના જબપાનની જવા
બદારી ઉપાદી હતી.

વિદ્યાનય સર ઘણને એકાદ વર્ષ યયુ હશે
એનામાં કવિ પત્નીનું અવસાન યયુ. માદર્શી વખતે
કવિએ પત્નીની એરી તેા તનમપતાથી સારનાર કરી
કે આખા કુટુંબ પર એની લેરી છાપ પડી મઇ એ મસ
ચાને ઠી માદર્શીમા કવિએ કાઠડી નર્મી પર મિનકુલ
ભાર નાખ્યે નહી ત્યારે ઠીજીગીતા પ ખા ન હતા
કવિ રાત્રે અને દિવસે અજુથક પ જો નાખ્યા કરતા

કવિનેા પુત્રોમ પશુ અને એા જ કીકી શકાય
પિના હૈના છતા સતાનની માતાની પેઠે સભાષ
રાખતા. વાલ એમ હતી કે પ્રથમ, સતાન વખતે
પત્નીની ઉમર નાની હતી એમને કામતુ કે કોડરાનુ
લાવનપાલન જરાગર નહી લાય, કોડરાને દૂધ પીવ
ક વડુ કપડા પહેરાવના એનુ મિજાન સરખુ
કરત, એ જ્યુ કવિ જને પોને કરતા

શાંતિનીકેતનની સ્થાપના પછી જરામર અગિયાર
મહીના પછી ૨૩ મી નવેમ્બર સને ૧૯૦૨મા રવિ
વારે માત્ર એ મજુરીલ વર્ષથી નાની ઉમરે કવિ
પત્નીએ ૨૨૪ વાલ થયો કુ તે દિવસે માદી હતી
શને મારા પતિએ આરીને વાલ કરી 'કાદી અવસાન
પના કવિ જન પર અથા છે કોઇને પશુ' ત્યા
આવનાની ના પાડી છે।

આખી રાત કવિએ જવ પર વિતાવી કવિના
પિના મહવિ દેવે દન જ ત્યારે જનના હતા. પુત્રના
પતિવિયોગ વખતે એમણે કવુ 'મને રવિની ચિતા
નથી જાણી વાગીને એ પોને પોતાનુ જીવન જનાવી
નેગે માત્ર આ નાનાં જાણ જુઓએતો વિચાર
આવે કે અને દુખ યાવ છે।'

એક દિવસે, રહેનશાહ આજરના કર્યારના નવરનોમાના એક અન્ડુરેકીમ ખાન
ખાનાની સવારી જતી હતી ખાનખાનાને મર્ગમા એક મરીગ માણસનેા બેટા થયો તેણે એક
મારીને વાગી વાગી જ્યારે પાણી નીચે પકવાની અગ્ની ઉપર હતુ ત્યારે તેણે શીશીને પાણી
મીધી કરી લીધી ખાનખાના તેને પોતાની સાથે લઈ આ ઘર અને ઘણી કીમતી એ સોનાદો
આખી ને વિદાય કયો

તોડાએ એનુ કારણ પૂછતાં ખાનખાનાએ કવુ : "નયે સમજ્યા નહી તેના મહેન
ઉપરથી તે મરીજ ખાનદાન માણસ લાગ્યો હતો. તે એમ દર્શાવતા મારુનેા હતો કે હને થે ઠીક
આજા જ ઘી રવી મઇ છે ને પશુ હવે ચાતી જવા માને છે" - અન્ડુરેકીમ વાનોડી

ગરુડજનું ઘર

એક દિવસ ગરુડજીએ ઘરે જવા નાટે ગળ માગી. મગવાને કહ્યું ગરુડા છુ આ પહેલાં પશુ ઘણાવાર ઘરે જવા માંગે ગળ માગી ચૂક્યો છે. અને એ નથી મમજાતુ કે વૈકુંઠ જન્મે વૈકુંઠ છોડીને તને ઘરે જવાની કેમ ધૃવજા થાય છે? શુ ઘરે કોઇ ઝોલી ઝીંગરે ખરી કે જે વૈકુંઠમા નથી? મગવાે વાકું પાછું કહ્યું પશુ ગરુડજી ઘરે જવાનો મોહ ન ઠાળી શક્ય આખરે ભગવાને ગરુડજીને ઘરે જવાની રજા આપી.

ગરુડજીના ગયા પછી ભગવાને વિચાર્યું કે ગરુડને અવરજ એવુ કોઇ સુખ ઘરે સાપડવ હશે જે અહીં ન મળતુ હેય પશુ એ છે શુ? એ માટે એમના ઘરે જઇને જ્નેતુ જ્નેધએ લાવ ત્યા જઇને જ્નેઉ તો ખરો કે ગરુડ ઘરે જઇને શુ કરે છે?

વેરાપનો કરીને ભગવાન ગરુડજીના ઘરે પહોચવા ત્યા જઇને ભગવાન જુએ છે તો ગરુડજી એક પુતળા જાડની જાપોતમાંથી નીકળના હતા એ જ એમનું ઘર! ત્યાથી ગરુડજી ઊડીને જાડની એક ડાળ પર મેઠા ભગવાન ડાબા ડાબા જોવા લાગ્યા ગરુડજી ધડીકમા આ ડાળ પર બેસે ધડીકમા બીજી ડાળ પર ક્યારેક પાખ ફૂકડાનીને ઊડે તો વળી ક્યારેક ડેડીને જમીન પર ઊતરે આમ મનદાવતી ક્રિયામા ગરુડજી મગન હતા ભગવાને વિચાર્યું કે અહીં તો મને આનંદ પ્રમોદનુ એકે સાધન હેખાતુ નથી. ગરુડજીનું ઘર તો સાવ ઠાપુ છે, અને પુગથ્યા જાડમાય ખાસ કંઈ નથી તો પછી ગરુડજી અટલા મગન શાને યાદ છે? આમ નાયકુંદ શેના કરે છે? ભગવાનને કંઈ જ મમજા ન પડી અતે એવું સાચુ રહસ્ય

જાણવા માટે પોતે પ્રગટ થયા અને ગરુડજીને પૂછ્યુ ગરુડજી! તમે આ ખરેખર ભલકવા માટે દલ કરીને મારી પાસેથી રજા મેળવી? અહીં એવુ તે કશુ સુખ વહી જાય છે કે આમ રાજીના રેડ થઇને કેડડા મારો છો?

ગરુડજીએ કહ્યું 'ભગવાન! આ તો મારુ ઘર છે! આ જાડની જાપોતમા મારો જન્મ થયો છે, આ જ જાડ પર મે મારુ જાળ પશુ વિતાવ્યું છે, મેલ્યો છું આ જાડની એક એક ડાળી, એક એક પાદડા સાથે મારી ગાઠ મેલી છે અહીંની દરેક વસ્તુ મને પરિચિત છે અહીંની દરેક વસ્તુ મને મારી પોતાની લાગે છે અહીંની હવા, મારી ખૂબ ગમે છે કેમકે એનાથી હુ પોલાયો છુ. અહીં આવુ છુ ત્યારે હુ બધુ જ નીસરીને શાંતિ પામી પરમ આનંદનો અનુભવ કરુ છું એટલે જ મને મારુ ઘર, વૈકુંઠથી પશુ વધારે વહાનું છે વૈકુંઠ તો આપનુ છે ભગવાન! પશુ મારુ તો આ ઘર જ છે એ પર જ મારો અધિકાર છે! એટલા માટે જ મને એના પર આટલી બધી મમતા છે!

ગરુડજીનું કહેવુ સાચુ જ હતુ! રામાયણમા શ્રી મગે પશુ કહ્યું છે 'જનની જન્મભૂમિશ્ચ સ્વર્ગદિપિ નરીયમી' કવિ કાર્તીકેશને પશુ શિવજીના મુને તપનીની પાર્વાતીને ઉદેશીને કહેવડાવ્યુ છે હે, દેવી! સ્વર્ગ જ જોઇવું હોય તો મન કરવા નકામા છે, કેમકે તારી પિટૃમૃત જ સ્વર્ગભૂમિ કે દિવ્ય વદિ પ્રાર્થવમે વૃથા શ્રમ. પિત. પ્રદેશાસ્તવ દેવભૂમય (કુમાર સંહન)

વડોદરામા એક મોની લાઠીએરી છે એક વખત એક ડરુથ તેમાંથી એક ખાતુ મોર્ડુ પુસ્તક લઇને જતા હતા તે પુસ્તકમા જાવલા ચિત્રો હતા અત્રેજી પુસ્તક છે એવુ માની તે ભાઈ સર્ધ જતા હતા જે પૂછ્યુ, આ શાનુ પુસ્તક છે? તેમને જવાન દેવાને બદને મામું કહ્યું જે કહ્યું, 'આ તો ક્રેય છે' તે ગુરુદરજ મોદયા, 'અરે ક્રેય આવી ગયુ લાગે છે!' પરમ પવિત્ર વૈષ્ણવ વિધિ મુદ્દા ચિત્રો, મગનુ જાધન્ડીય પછી નાનની ખોટ હોય ખરી કે!

અમેરિકામાં પ્રેમરિજ નામનું ઘાસ થાય છે એના ખેતરો ખૂબ જ ચોટા-ચોટાની સુધી જ બાયેઝાં હોય છે એમાં અનેક જ ગલી પ્રાણીઓ છુપાયેલા હોય છે અને એ ખેતરોમાંથી પસાર થયું ખૂબ જ મુશ્કેલ હોય છે. દયનો, ભય પશુ ખરો જ કોઈ દેહરો આમ લાગી હોય તો ઘાસમાંથી પસાર થતા મુસાફરને ભયનું અસંભવ હોય છે કેમકે આમ ગમે તેટલી દૂર લાગી હોય તો પશુ મુસાફર પામ તેને પહોચવા કંઈ વાર લાગતી નથી મુસાફર ન સી છૂટવા મથે તો પશુ એ ન્હાસી નહીં સડે કૃદ્ધાનો પવન ગમે તેટલે ઢૂરથી પશુ આગને નેહી નાવે છે આથી પરિસ્થિતિમાં મુસાફરને ભયનાનો આવ એક જ માર્ગ છે એ જવા હોય ત્યાંથી, અને આ સાત્તથો મને નેપશુ ઘાસ કાઢી ત્યાંખનું કેમકે જવા જવા ઘાસ કહરી ત્યાં ત્યાં આગને ભય પશુ રહેવાનો. પરંતુ ઘસ નહીં હોય તો આગ ત્યાં જી અટકી જશે મીનામાં કયુ છે અનુભુ પતિને વહિદ્ધ એનધર્મે વેપશા જ્યાન આજ વિશ્વમાં પી કિ સાની જવાળા ચારે તરફ ફેલાયેલી છે અને આપણી નજીક પશુ આવવા માઠી છે મુ આ નજીક જૈનધર્મના અનુયાયી અર્ધ સાના ઉપમકો ભવનાન મહારીના પૂજકો એ આમમાં બધી જઈમુ કે મુ આ નજીક જૈનધર્મકે પી મહત્વના અર્ધ સાર્પી પાવાને હવાથી મુક્યુ કે પછી ધસને ફર કરી કિ સાની જવાળાઓથી અવનુ કહાવજુ દાખવરુ.

પ્રિય બંધુઓ! હું તો આ ધર્મસ્થ નકમ પશુ માને આશરે જરાગી મોને આવતી એક છુ ધર્મ સ્થાનક પશુ કિ સાની જવાળાઓથી મુક્ય નથી તમને આધર્મ ધરે કે હું આ છુ કહુ છું કે તમને લ મરી કે અમે તો અહીં સમ્ભવિક કિ વન અ મીકર કેની અવખવાન સાતળાંએ છીએ અહીં વળી કિ સાની આગ કેની કે સાખાવિકમાં તો આગને રક્ષક પશુ નથી કમ્પરો પશુ નમે જોને આમ કલો કે એની હું વાન નથી કરતી એ આગને રક્ષક થાય તેર લોડાં પાપના અ મીકર ઘાસો પશુ તમે જે આગની જવાળા

ઓમાં જકાયા છે એ આમ અતિ ભયંકર છે એનું પાપ અસાધારણ છે.-
 તમને વધારે અભયર્માં ન નાખતા હું રખબ કહી દઉં કે એ મહાકિ સાની ભયંકર જવાળાઓ તમારા શરીર પરનાં આ ભાતભાતનાં ચમકદાર વસ્ત્રોમાં છુપાયેલી છે મિતલા કપડાઓમાં છમે પ્રકારની કિ સા થાય છે જેમાં એકેન્ડીવળી માઠી પર્યોન્ય સુધી બધા જીવોનો વધ થાય છે, એ વસ્ત્રો છુ તમારા શરીરને શોભા આપે છે કે તમે કહોશો કે છમે પ્રકારની કિ સા કેવી રીતે થાય છે કે તેર છુ સમભવુ" મિલ માટે કઇ કેટલામ ફાંગ જમીન ફેલાવામાં આવે છે, જેમાં રૂચીકાવની કિ સા તેર દેખીતી જ છે, પાણી અને અગ્નિ વિના વરણ નથી બનતી એટલે "આપ" અને તેજની તથા મિત્ત બનાવવા માટે વાયુની કિ સા પશુ થાય છે જે મિત્ત બનાવવા માટે કેટલીય રસોની કાપી નાખવામાં આવે છે એનું એમાં વન સ્પતિ ની કિ સા પશુ થાય છે જે કાઠી મકેડી જેવા જીવોની કિ સાને તો કોઈ પાર જ નથી ચરમી અને ચાચાના પટા માટે પ્રાણીઓની કિ સા પશુ કરવામાં આવે જ છે હવે રહી મનવકિ સાની વાત, એ તમે ગ જીવનાથી વિચારશો તો સહેજે સમભરી.
 અરપાથી હોદમાં માલુસ જેટલું કામ કરે છે એટલું કમ મિનમાં એક જ માખુમ કરે છે આ દિનામે મિલનો એક કારીખર એકરો એ મુખ્ય ઘાસ કારીખરોને મેકાર બનાવે છે આ રીતે કાઠની એકો મિનો કરોડોની રોજ છીનતી લઇ તેને મેકાર બનાવે છે એખની આવક પર જીવેતો એમને પરીવાર, સ્ત્રી શાકકો જુએ મરતા ધર્મ જાય છે મું આ ભયંકર માનવકિ સા નથી કે હવે એ મિન-મજૂરનો પશુ જરૂર વિચાર કરો કિવનખર મિનની નહીં હવામાં રહેનાથી અને રૂના અનેક રજકેશુ શાસવા? ફેકમામાં જવાથી તેઓ ત દુરસ્તી પશુ જોષ મેસે છે એ રીતે તેઓ જીવતા મરેલા જેવા ધર્મ જાય છે મિને મા કામ કરતી બહેનો પોતાનાં મનો કલ્યાણથી પાળી શકે છે ચોટેલાને તો માળી

કની જ નથી શુ આ માનવહિ સા નથી ? આ તે
 માનવહિ માંની દૃષ્ટિએ આપણે વિચાર્યું. એ જરા
 નીજ દૃષ્ટિએ વિચારીએ માણને લાગી મેનરેલની
 જમીન મગાનો માટે રાહનામા આવતી હોવાથી
 ખેતીની જાપજ તોડી થાય છે, મીજવાન દુષ્ટીની
 દગેલા કચગે સાફ કરવાની ફિયા થાય છે, એને
 મશીન રોમી રા મ છે આમા એ મેનીની કાનિ છે
 અને ખેતીનું કુમાન એ માનવજન પર આપ
 મમાન છે

મિતના કાપડા વેચાણની મિનમાનિકને જ
 અધતામ થય છે એને માટે એ પૈસા ઝેરનું કામ
 કરે છે. એ પૈસાથી એ વિપરભોગ બેગરી પોનાને
 માટે નર્સના ડાગ મેને કે જૈનધર્મીએ આ કાર્યામા
 મદાય નહી જ કરી શકે

ગીનામા કચુ છે દરિના નમર કૌનેવ પ્રા
 નેરવરે વનમ ધરાયેન તે જમાડનાથી તેને જ બજી
 થશે અને ખાલનો કુચ્ય થશે પરંતુ જૂને મરતાને
 અન આપવાથી પુષ્પનામ સાથે અનને સદુપયોગ
 પશુ થશે આ વાન સાવ દીના જેની સાફ હોવા
 છતા તમે આજે એને જુની ગયા છે અને આખ
 હોવા છતાં અધ બની શ્રીમતોની તિજેરી ભરી
 રહ્યા છે અને તે પશુ ગરીબોને સનાથી એના પેટ પર
 પગ મારીને ! આથી વધારે હિ સ મીજકથી કશે ?

એ પહેલા કહી તે વિશ્વઆપી ભરકર હિ સાનું
 મિલના વસ્ત્રો પ્રતીક છે એ જગણા ધર્મસ્થાનકો
 સુધી પહોચી ગઈ છે એને યાત કરવાનો એક માત્ર
 ઉપાય એ વસ્ત્રોનો ત્યાગ કરી શુક ખાદીના તિવ
 વસ્ત્રો ધારણ કરવા એ જ છે ખાદી જૈનધર્મમા
 મૂળમત સિદ્ધાંતોના નાશમિલન જેની છે એ માટે
 જૈનધર્મીએએ ખાદીના પવિત્ર પોશાકને બાલ લીગ
 મમજનુ જોઈએ

આજનો વિષય છે ખાદી અને જૈનધર્મ
 ખાદી વિશે કંઈ પણ કહેવું એ મારે માટે શરમની
 વાત છે, અને તમારે માટે અપમાનની કેમકે જરા
 વિચારી જોઈશુ તે જણાશે કે આપણે જેમને જૈને
 તર કહીએ છીએ તે જનેતર છે કે આપણે ? એ
 જનેતરે તે અહિ સા માટે પ્રાણ દેવા તૈયાર કે
 અને આપણે ? જૈને માટે કોય પોશાક યોગ્ય છે ?

એનો ઉપદેશ આપવો એ શરમની વાત નથી ? આજથી
 ત્રીસ આગીસ વષ પહેલાં જ્યારે જગત્વામાં આગયું ?
 મિલનાં વસ્ત્રોમા હિ સા છે ત્યારની જ આજે ખાદી
 અપનાવી વેતી જોઈતી હતી જે રીને આજે તમને
 માસ-મદિરાનો ત્યાગ કરવા માટે ઉપદેશની જરૂર
 નથી એ પ્રમાણે ખાદી પહેરવા માટે પણ ઉપદેશની
 જરૂર ન હોવી જોઈએ, જે લોકો વાપુકાવની હિ સા
 ટાગવા માટે મોઢા પર વસ્ત્રિકા બાધે છે, એ શુ
 મિલના હિ સક વસ્ત્ર પહેરી શકે ? છુદવા માટે
 મોઢા પર પગી હોવ અને શરીર પર છવહિ સાધી
 તૈયાર થયેના ચરમીનાં વસ્ત્ર હોવ, તે શુ ' મુખ્યે
 રામ જયવંશે છૂરી જેવો ઘાટ ન કહવાય ? મમમાને
 મારી એના સુવાગા વાળની બનાવેની નરમ પૂજણીથી
 શીડી મકોડીની રક્ષા કરનાર જેટલા દયાપાત્ર છે એવા
 જ મિલના વસ્ત્ર મોઢે બાધનાર પણ છે આ તે
 કુનક કાઠી ઝોટ પેસાડવા જેવી વાત થઈ વાપુકાવના
 રક્ષક બનવાને બદલે છએ કાર્યોના ભક્ષક કેમ બની
 બેસીએ ? તીતોતરી આદિના પચખાણુ નેવા પહેલા
 આપણે મિલના કપડાને ત્યાગ કરનાના પચખાણુ
 લેવા જોઈએ એક અનપરો ઠોડરો અડધી ભવ તો
 શોર મચારી પૂજીએ છીએ તો મિલનુ કપડુ
 શરીરે અડકતા પણ શોર કરી મુકવો જોઈએ, પણ
 એ કેમ બને ? પણ આપણી અહિંસા વિકૃત
 થઈ ગઈ છે !

સિનેભમા એક મોહ શેક રહેના હતા એક દિવસે
 એમને લ્યા ચોર આ યો શેક માગ પર ધૂના હતા
 અને ઠોડરો નીચે ધરો હને. ચોર આત્માની જલુ
 થઈ એટને એણે મુકિતથી ચોરને રકરો અને મારવા
 માડો એનામાં ઉપર શેક ભળી ગયા એ નીચે
 અવા અને પોતાના ઠોડરોને ચોરને મારતો જોઈ
 ક્યું 'અરે ! આ શુ કરે છે ? આપણે તો અહિ સક
 રહ્યા આપણાથી મરાર ? નોડને એક કોપગામા
 પૂરી પાણીમા ફેટી દો ' ચોરે આ સાંભળ્યુ તો
 શેકછાડી દયાગ વના પર એણે આશુ સાધા

આપણી અહિંસા પણ આવી જ છે આજે
 આજે તીનોનગી, યકભાજી આવામાં હિ મા જગુવ
 કે પસ મિલના કપડા પહેરવામા નથી જગુવાની
 લીનોનગી જોડના પહેલા આપણે મિલના કપડા જોડવા

જોઈએ તે જ આપણા આચારમાં વિવેક જળવાય
 ખાદીનાં કપડાં પહેરવામાં ધર્મરાધનાં પશુ છે
 કેમકે ખાદી પહેરવાથી ભાવવાન મહાત્મીને ખતાવેલા
 એ ક્ષત્રી ચતુર્વિધ મર્ગો દાન શીલ તપ અને ભાવ
 નાનું અમુક અરો પાતલ થાય છે

અત્યારે અગતા દાનેશમાં ખાદી એક મદાન
 દાનનું કારણ છે દાન આપવાની જ્ઞાતિ અપભ્રામાં
 છે ખરી પણ એમાં વિવેકનો આભાવ છે દાનનો
 હેતુ ફેડી રવાનેા નહીં પણ વાવવાનો છે દાન
 આપતી વખતે પાવની એ અત્તર સ્થાન સમય આદિનું
 પણ ધ્યાન રાખવું જોઈએ નહીં તે એવું પુણ્ય
 પાપનું કારણ બની જવાનો સભવ છે એવું ખેત
 રમાં વાવણી કરતી વખતે ખીજને આમનમ કે કનેા
 નથી પણ બ્યવસ્થિત રીત વાવે છે ત્યારે જ ન
 જોડતા દાણા વાવે છે તેમ જ વધેર રેગવેરે ખાદી
 મારફત અપાટુ દાન પણ એવું જ છે પાણીના
 નળનો ધોધ ધરતીને સીધી નથી શકતા પણ ઘર
 સદના હેરા ધરતીને તૃપ્ત કરી શકે છે એ જ રીતે
 ખાદીમાં એકેએક પૈમાની વહેચણી થોડા રીતે થવ
 છે ખાદીમાં અભવદાન અને ગુણદાન જવું છે આ
 નારો તે એમ સમજે છે કે કુ મારો ધર્મ જગલ
 છું પણ એમ કરીને એ તેા અનેક ગરીબો અને
 સુધારાનેા પાપણુ હરે છે કારીગર શેષ મેળાતીને
 પ્રુચ થાય છે અને આસિના આપે છે આમ ગુણ
 દાન થવ જ છે પણ ખાદી ખરીદ કરી જને સહય
 કરીએ છીએ તેને આજીવિકાનું માધન મળવાથી તે
 મ દુભવથી મુક્ત થાય છે આમ અભવદાન થવ છે

ખાદી સાદગીનું ઝાંતીક છે એમાં જિવ સિદ્ધાને
 સભવ જ નથી એમાં શીશારાધનાનું પણ પાવન
 થાય છે એ જાડી અને વજનદાર હોવાથી કઈક
 કાઠાવક હોવાથી તે તપવર્ધક પણ છે હવે સ્ત્રી
 ભાવનાની ધાત એ તેા ખાદી પહેવવાની સરઆલ
 કરીએ ત્યાં જ એનેા આરભ થઈ જાય છે આમ
 ખાદીથી દાન ગીસ તપ અને ભાવનાનું સહેજે
 પાલન થાય છે

આવી પવિત્ર ખાદી ન પહેરવા માટે જે દરીનેા
 કરવામાં આવે છે તે વિચારીએ પહેલી દલીલ એ છે
 કે ખાદી શોધી હેવ છે ખાદીનો પ્રચાર એછો

હોવાથી તે શોધી પડે તે સહજ છે, પણ એ જે
 થોડા વધારે પૈસા જલ છે તે વહેવાય છે ગરીબોમાં
 કારો કે ખાદી વધારે શોધી હોવા તેા પણ એ ખદને
 તેને હોડી શકાત નહીં દુકાળમાં રૂપીએ શેર વેચાણ
 આનાજ ખરીદશો કે રૂપીએ મળુ વેચાણ માસ
 રવાની વિવેકાલ કે ક્યુ છે 'જીવન સમર્પણી કિ મત
 ગુણીને પણ આજદી મેગવો 'જીવન સમર્પણુ સામે
 ધનની શી કિ મત' ખીજ દલીલ એ છે કે ખાદી
 ખાડી અને વજનદાર હોવાથી કાઠાવક છે એનેા
 હિતર ગુરુદેવ ઠાવેરે એક દર્શાવતા આપેો છે

નરોત્તમ નામનો એક ભગવ જાડની નીચે મેસી
 પ્રભુ પ્રાર્થના કરેનો હતો, અને તેની આસપાસ હજારો
 મહાત્મા નરનારીએ ભેગા થતાં હતા જ્યારે ત્યાંના
 મહારાજએ વીસ કરોડને ખર્ચે અધાવેના ભવ અને
 આસીશાન મંદિરમાં કોઈપણ જાડ ન હતું એ
 જોડેને એક દિવસ મહારાજએ નરોત્તમ ભગવને
 પૂજ્ય એ શીસ કરોડને ખર્ચે અધાવેના મંદિરને
 હોડી જાડ નીચે જા માંગે મેમો હો

નરોત્તમે જનાજ આપેા તમારા મંદિરમાં
 ભવદાન નથી એટલા માટે!

ગળાએ ક્યુ તને ખજર નથી કે મે એની
 પ ઝગ નીસ કરોડનું ખચ ક્યુ છે ?

નરોત્તમે ક્યુ કું જાણુ છું પરંતુ તમે જ્યારે
 મંદિર બંધાવતા હતા ત્યારે પસેનું મામ સળગતું
 હતું અને તે કા મજ માંગે તમરી પાસે આવ્યા
 હતા પરંતુ તમે એમની વાત કાને ધરી નહી ત્યારે
 ભગવાને ક્યુ કે જે ગરીબ વેડોલાનું પડા ન બનાવી
 શકે તે માટે મંદિર કેરી રીને જાવી શકરાનેા હતા ?
 જાસ ત્યારથી બજારને મંદિરનેા ત્યાગ કરી આ
 ઝાડ નીચે વાસ કરી છે અને એટલે કુ અડી મેસી
 ધંધર ભજન કરે છું !

એ જ પ્રમાણે ખાદીના થોડા કાઠથી તમારા
 ભાકુએને ગદદ ન કરી શકે તેા સત્યની હજારની
 અને ધર્મની હાપસનાના અધિકારી કેરી રીતે થઈ
 શકેા જ એનેા વિચાર તમે વાને જ કરો

ખાદી ગરીબોની રેડી છે એમાં શીલ છે સવમ
 છે દાન છે, તપ અને ભાવના છે એટલા માટે
 એને અવસ્થ અપનાવવી જોઈએ

બાલપણથી પવિત્ર આચરણ
કરે છું, ધર્મગ્રંથનો અભ્યાસ
કરે છું છતાં આપનો શિષ્ય
થવાની મારામા શોધ્યતા
નથી ?

‘ નથી
‘ તો આપનો શિષ્ય
થવાની પાત્રતા મારામા
ક્યારે આવશે ?
સાથ કર એટલે મમલખ
જરૂરી
પિત્ર સ્વરે રાજકુ વરે

શિષ્યત્વ

અંડેરાન માનાઈ પવાવ

*

અરબ્ય પ્રદેશ હત સમ્ય મમય હતા પક્ષી
ઓનો કંતરવ શાન હત જનજીવ ગીડગીડ ક તા
થ બી ગયાં હતા

જ બુદ્ધને નીચે પદ્મ સન જમાની સુદ્ધદન ધ્યાન
રથ મેળા હત વનમાના કર પ્રણીએ પછુ પતાનુ
સ્વભાવજન કરપણુ બૂલી સુદ્ધ પ્રભુ પસ દીન થક
મેળાં હતા

સુદ્ધદેવના મોળામા એક દર્શિયુ જ લક સ્વરથ
પણે સ્વપ્ન દુટ પાસ દર્શિયુ પછુ મેરી હતી ત્યા
ગરીમાથી એક ટોળી નીકળી તનો ન વક એક ત થુ
હતે તેજે સાધીદ રે ને દૂર થે ભાલ્યા અને સુદ્ધદેવ
મામે આવી નજામ પ્રજીપાલ કયા ગરી દ થ
નોડી તે તિથર જીમે ત્યો

સુદ્ધદેવ કૃપાદર્શિયુ તરણુ સ મે જોઇ તથા હતા
તરણે મો તવાની શરઆત કરી ભગવન દૂ દેર
રેરથી આ થો ક્ક માર નામ જેત છે રાજ
કુવર છુ મને અધ્યાત્મવિદ્યા શીખવાની જીન મા
થક છે કૃપા કરી મને આપનો શિષ્ય બન વે

સુદ્ધદેવે માત્ર કૃપાદર્શિયુ મરી મખમાથી એક
શબ્દ સુઝા ઉચ્ચાર્યો નહિ

ગજકુમાર પુન મે હયો ભગવન આપના
પુતરની કૃપ પછુ આ દામ પર નહિ થાય ?

પૂછ્યુ શાની શોધ કર ?
સુદ્ધદેવે ઉત્તર આપ્યો નહિ
રાજકુવરે કહ્યુ આપ મારી પરીક્ષા નેવા
ક્રિ-હો છો ?

એવુ પછુ હોય ?

આપના દર્શન કરવા પાછો ક્યારે આવુ ?
વધાકાલ પછી સાત શુક્રવર્ષક પુરા થાય ત્યારે
જેતકુમાર એક પછુ શબ્દ મોહ્યા વગર પ્રણામ
કરી ચાલતો થયો તેની પાછળ તેની ટોળી પછુ
જીપડી એક ભગ પર દરિણ્યા અને બીજી ભગ
પગ તેન બન્યુ જી ઘી મયા સુદ્ધદેવ ધ્યાનમમ થયા
ઉપલી વ તને આજે વર્ષાનકુ પછીના સાત
કુકનપક્ષ પુરા થયા હતા તે જ બુદ્ધે તમે સુદ્ધ
દેવ મોહા હતા સધ્યાકાળ હતો આકાશમા અમ્યા
નક વાદળનો મડપ છાઇ ગયો ગર્જના અને વીજ
ગામે પેતપોતાનુ પોત પ્રકાશ્યુ મુશળધાર વૃષ્ટિ
શક થા પક્ષીઓ વૃક્ષપટામા ભરાઇ મેળા વૃક્ષો
નાહીને તરબોળ થઈ ગયા, પછુ જ બુદ્ધે પર વૃષ્ટિનુ
કર્ષજ પરિણામ થયુ નહિ સુદ્ધદેવના નગ પ
એક જલભિન્નુ સરણુ મે પ યુ નહી ! આવા મમર
પછુ દદ નિશ્ચયી રાજકુવર આ થો સુદ્ધદેવને પ્રણામ
કરી ઊભો ત્યો અને મોહ્યો પ્રભુ આપની
કસોગીમાથી કૃ નિશ્ચલક પાર પડ્યો છુ પવિત્ર
કવન માળવાણુ મે માનુ ગમ્યુ છે લાગા મમમ
સુધી ધ્યાન થયુ છુ ધર્મવસ્તુને ર જવેલવ
મે ત્યાગ્યા છે દવે મને શિષ્ય તરીકે સ્વીકરમે ને ?

નહિ

રાજકુવર અતિ પિત્ર થયો દેવુ ભરાઈ આબુ
આંખોમાંથી આવજુ જાદરવો વરસી રહ્યો પછી
કંપિત સ્વરે બેઠો ભગવન મને શિષ્ય નહિ
મન વધાનું કારણ કૃપા કરી કહેશે ?

શુદ્ધદેવ ધ્યાનમુકત થયા -

જાતકુમારને જોઈ શુદ્ધદેવ પસે યતિથી બોલેને
ચિત્તો શુરે શુર કરવા લાગ્યો શુદ્ધદેવે ન્હી પીર પગ
હાય દેવરી શાત કરો મદાતમાના શન્દ સામળવા
ગઠિ થશો મુખ

શુદ્ધદેવ બોલ્યા મતાપી રાજકુમાર નાજ
જગ્ય જેને કસોગી કહે છે તે કસોગીમાંથી તારે પાર
પડવાનું નથી તારી મ્હી અને રાજવૈભવને વાગ
ફરવાનું મે તને કહ્યું નથી કસોગી તરા સ્વભાવની
હતી તે કસોગીમાંથી તુ ચસરવી રીતે પર પડશે
નથી તુ તારા રાજમ દિરમા જ તારા સ્વભાવને
લીધ જે પ્રસન્નમા તુ નિષ્કળ નીવડશે તેને સુધાર
તુ હજુ શિષ્ય થવાને લાયક નથી

આ સામગ્રી રાજકુમારનું મેા ક્ષિક્કુ પડી મધુ
તે મોકપૂજી સ્વરે બોલ્યો ભગવન જે પ્રસન્નમાંથી
તુ નિષ્કળ નીવડશે તે કૃપા કૃપા કરીને મને
કહેશે ?

શુદ્ધદેવ બોલ્યા સભળ ત્વ રે તરી પ્રયમ
પરીક્ષા એટલે જનનિંદા સહન કરવાની તારી અર્થકિત
તારા પિતાના હરમ રમા તે ન કરેલા શુનાને મિષ્યા
રોપ તારા પર કરવામા આગ્યો હતો તે તારા રુમ
રજુમાં છે વોડો પરી વમ્મુ સિથલિ સમજે ત્વા
સુધી તે દેવ રાજકુ નહિ અને તેથી તારી માન
અડના ઘઘ એટલે તુ શુનાને જાચન કરવા ત્વાર
થયો એટલું જ નહિ પણ વિરોધી સામે શરત થવા
વના પશુ તેવાર થયો હતો તેથી જ તુ પહેલી
રીકડમાં નિષ્કળ થયો

મા શિષ્ય થવા ઇચ્છનારે, આત્મસ શોધન
કરનારાએ વોડાન દા સહન કરવી જોઈએ જોડા
રોપારે પ સહન કરવા જોઈએ નિદા અથવા રગુતિથી
પર રહેવ જોઈએ

નીજ પરીક્ષામા તારા સ્વાભિમાનને લીધે તુ
પ ઇમ મર્યો તારો એક શુવળન મિત્ર હતે તેવી

માથ એક સ્વાર્થસાધુ આજુસે દોરતી બાધી તને
તે ન ગમી તેથી તારા અત કરજુમાં ઇપાના અ કુર
કુટ્યા તેથી તારું મન દ્વિપિત થયુ પર તુ તે સ્વાર્થી તુ
હદય સમય જવા નિરવાથી નહી થાત, એ તુ
શા ઉપરથી કહી શકે ? આથી તું બીજી કસોગીમાંથી
નિષ્કળ થો

નીજ કસોગીમાંથી તુ પ્રેમહીન ઠરો તારી પત્ની
નદામા તે કટલાક દોષ જોઈ તેને કાઢી પુકી પશુ
ત્ની અજાનતા અને યોવનાવસ્થા ધ્યાનમાં રાખી
નહિ અને તેના પર દવા કરી નહિ. "

જેવકુમારે કહ્યું પ્રભુ મે તેને રાજમ દિરમા
ખી હેત તે લે કો મને દોષ દેત

શુદ્ધદેવે કહ્યું એ સસારીને માટે ઠીક છે
પશુ સત ઘવને મટે એ અધુ અનિષ્ટ છે કુષ્ટ
કમ્પી દુ રહેતુ એ કષ્ટ સહયુક્ત નથી શુદ્ધ જીવન
માથે દવા અને પ્રમ જોઈએ

રાજપુત્રનાં નેત્રે આસુથી ભરાઈ આબ્યાં તે
બોલ્યો આપનો શિષ્ય થવા મારામાં કષ્ટ ચેત્યતા
જાઈએ એ હવે હુ બરાબર સમજવેલ એને બરા
બર અમલ કરીને આરીશ પડી તો મને આપના
શિષ્ય તરીકે સ્વીક રશે ને ?

શુદ્ધદેવ બોલ્યા જ મે તરી વિનતીને
સ્વીકર કર્યો છે

રાજપુત્ર તેના સાથીઓ સાથે કહ્યુ બનસરી તરફ
પ છે ર્યો

શુદ્ધદેવ ધ્યાનમન થયા

રાજકુમાર પોતાની નસરીમા ગયો તે પહેલાં તના
પિતા મરજુ પામ્યા હતા રાજવની ક્ષમા મને લેવી
પડી તે ઉદારતા અને ન્યાયથી રાજ્ય મજ થવા
લાગેલ તેડામાં તેની ખૂબ પ્રશ્ન સા થઈ

એના મિત્રના સ્વાર્થી મિત્ર તરફથી પોતાનો
અજુગરે દૂર કર્યો એ જ ને મિત્રો પર સમજાવ
રાખી બે જુદાં જુદા મકાનો બંધાવી આપ્યા પોતાની
ઓની શોધ કરવી પોતાના મહેનમાં રાખી

અ પા વોડો રાજની વિરુદ્ધ ઘઘ મવા
મનરવી રાજ તરીકે તેવી નિદા કરવા લખા

આ તકને લાભ લઈ તેના નાને બ ઇ વિરુદ્ધ ઘઘ
કષ્ટજન્ય ગય્યા લાગ્યો તેજુ એવી અસ્વા કંઠાવી

કે " જોત જીવંતી ને સ્વચ્છદી ગળ છે દેશમા
 ૨. સિદ્ધ મચ્છા એક બિખારી માડુની તેના પર છાપ
 છે. ૨૧૫૫૫ પુગાતન ગીતાગ્વાળ બદલી નાખે છે. "

એક દિવસ જોતને સમાચાર મત્વા કે તેને દાર
 મત્વા કપડાગી તેપાર થઇ રહી છે. તેને તેનું
 કર્મલ દુ ન પ્રયુ નાંહ.

અર. ૫ એમ મારો મશલ ધસી આવ્યો. પણ
 તેના રક્ષકોએ તેને પકડી લીધો તે મારાનું નામ
 અરાદ હતુ ત જ્વલે દાનિય હતો

જ્વલે તેને પૂછ્યું ' અરાદ મારો જીવ લેવાનું
 ને કમુ કાનુ મત્વા ? "

અરાદ મોલ્યો તમે આજ સુધી ચાલતી
 આવની ગદિના વિરોધી છો. અને રાજ્યના વિનાશ-
 કર્તા તમે નીવડવાના છો એમ હું સમજું છું. "

રાજ્યએ સિપાઇઓને કહ્યું જ્યાં ખૂનીનો હેતુ
 મારો છે. એને બંધનમુકત કરો

રાજ્યનો દુકમ એટલે સિપાઇઓએ નામરજ
 જના કેદીને છેડી મુકયો

રાજ્યએ સિપાઇઓને કહ્યું ' તમે અડી થી
 ચાલ્યા જાઓ. અરાદને જ અહી રહેવા દો. "

સિપાઇઓએ રાજ્યના લકમનો અમન તો ધ્યો
 પણ ફર જઇ છુપાઇ ગયા

અરાદ રાજ તરફ તિરકારથી જોઈ ગયો હતો.
 રાજ તેની પામે ગયો, તેના ખમા પગ દાંધ મુકયો
 અને તેની સામે ક્યાડ નજરે એકીટરો જોઈ ગયો

તેના શુરુએ ઉપદેશ કર્યો હતો કે ' સંતપુરુષોનાં
 નેત્રો અપગંધના કારણે શોધવા તત્પર રહે છે. "
 તે જ પ્રમાણે અપરાધીના કારણે તેના નેત્રો શોધી
 કાઢવાં.

એની અસર અપરાધી ઉપર અજાણની થઇ.
 વિદ્યુતપ્રવાહ પ્રમાણે અરાદના વિચારો બદલાઈ
 રહ્યા છે એ ગળ્યો અરાદની આંખમા વાંચુ.

થોડાક સમય પછી સિપાઇઓએ ફરથી જોયું તો
 અરાદ રાજ્યના ખલા પર માથું ટેકી રહી રહ્યો હતો
 જંબુકશ નવિ પદાસન માડી શુદ્ધદેવ મેદા હતા.
 ખાનમા જોત રાજ્યની ધવલકીર્તિ તે નિહાળી રહ્યા
 હતા

પ્રાત સમય હતો. બાલ રવિ હસતો રમતો
 પૃથ્વીના પૂર્વદારમાથી પ્રવેલી રહ્યો હતો. પક્ષીઓ
 તેનું સ્વાગત કરવા મગલ ગીત ગાઇ રહ્યાં હતા.
 તે વેગા રવા મનુષ્યના પગલા સભળાયાં. મહા
 ત્માના નેત્રકમળ ખુલ્યા. સામે જોત રાજ્ય ભિન્નના
 વેશમાં દાંધ જોડી ઊભો હતો. શુદ્ધદેવની દીબ્દ પડતા
 જોતે સાહાગ નમસ્કાર કર્યાં.

શુદ્ધદેવે દાંધ જી ચા કરી આશીર્વાદ આપ્યા અને
 રનેદપૂર્વ વાણીથી જોલ્યા, " રાજ્ય મારા પ્રિય
 સિંધ, હું તારું સ્વાગત કરું છું. "

પછી શુદ્ધદેવે રાજ્યને મંત્રોપદેશ કર્યો તે વેળા
 આખો અસ્પષ્ટદેશ સ્વર્ગીય આનંદમાં ગરકાવ
 થઇ ગયો હતો

એક દિવસે ખવાળ હમન બસરી હઝરત દખીબ અજમીને ત્યા આબ્યા જમવાનો સંમય
 થયો એટલે હઝરત દખીબે તેમની સામે રોટી અને મીઠું મુક્યું ખવાળ હમન બસરી ખાવા
 લાગ્યા એટલામા એક ફકીર બારણે આપી ઊભે. હઝરત દખીબે ખવાળ સાહેબની માથેથી મીઠું
 લઇને ફકીરને આપી દીધું. આથી ખવાળ સાહેબે કહ્યું. " હે દખીબ! તમાગમા જ્ઞાન નથી.
 એ જ્ઞાન હોત તો મહેમાનની સામેથી ખાવાનું લઇને ફકીરને નહી આપ્યું હોત અને જો આપ્યું
 હોત તો મહેમાન માટે એક ભાગ બાકી રાખીને બીજને ભાગ તેને આપ્યો હોત. "

એ વાત ચાલી રહી હતી એટલામા એક માણસે બોજાનનો એક થાળ અને સોનામદારો
 બરેલી એક થેલી હઝરત દખીબની સામે ધરી. હઝરત દખીબે પેલી સોનામદારે ફકીરને વહેલી
 દીધી અને બેજાનનો થાળ ખવાળ સાહેબની સામે મુકીને કહ્યું. " ઉત્તાદ, જો તમારામા જ્ઞાન
 માથે અદા પગ હોત તો કેટલું સારુ થાત! "

—અવંતુમ

નવો પથ શોધી જ્યો એ જ અજાન.
 અમારે શી ચિંતા મહુ કોણ કુઓ ? -૩૦ અ

રાષ્ટ્રીય ચારિત્ર્ય

ઉ. ન. કેશવ

સત્યમેવ જયતે

ગુજરાત વિદ્યાપીઠના કેટલાક વિદ્યાર્થીઓ અને મળવાને આત્મા હતા તેમને જે એક પ્રશ્ન પૂછ્યો: આપણા દેશનો ઉચ્ચતો ઉચ્ચ પ્રશ્ન કયો? 'અનાજ કેળવણી અને ગાયણુ તેમજે કયું હા એ તો અરજ પશુ મે કયુ મારા માટે આપણે સૌથી

ઉચ્ચ અને મુખ્ય પ્રશ્ન જો કોઈ હોય તો તે આપણા દેશના રાષ્ટ્રીય ચરિત્રના છે.' મારાથી આ જવાબ અદ્ય રીતે જ આપાયો હતો. પણ આટલા વર્ષોના અનુભવે રાષ્ટ્રીય ચારિત્રની વાત મારા હૃદયમાં વધારે ને વધારે દૃઢ થતી ગઈ છે.

હિંદુસ્તાનની છત્રીસ કરોડની પ્રજામાંથી કયો અક્ષિત એવી દરો કે જે દેશનું ઉચ્ચ નહીં ઝખતી હોય? આપણા સૌનાં હિતમાં એ જ વળા તો છે જ પણ એ ઇચ્છા મળ્યોને. આચાર્ય ગોવિંદવાલાની દિશામાં આપણે કેટલા આગળ વધ્યા? આપણા વિચાર અને આચાર વચ્ચે કેટલું અંતર છે? એ અંતર કાપવાની દિશામાં અપણે કેટલું આગળ વધ્યા? આ વસ્તુ જ આપણા વિકસતા ચારિત્રની પાયાની શી મજાલ.

આપણે કહીએ છીએ કે દરિદ્રનારાયણનું વિકાસ અને માટે સ્વરાજ્ય આદ્યું. પણ આ દરિદ્ર ન રાખવું શું છે? તેનું ઉચ્ચાન કેવી રીતે કરીશું એ શું આપણે જાણી જાતરી તપાસવું છે? આપણે એને જાણીવ જો શુભ્યો તરરયો કે અતણુ કર્યો છે એની જુખ તરસ મિટાવવાના એને કપકાથી ઢાંકવાના કે થોડા અક્ષર લખાવવાના કાચમાં ભરી ગયા છીએ આપણા અતરમાં જુખ દૂર કરવાની ઇચ્છા છે પણ એ અર્થ સઙની નથી કરવું કે આપણા પેતામાં કોઈ ખૂટે છે એક ગીતે નેહ્યો

તો આપણે પોતે જ દરિદ્રી છીએ. આપણે સ્વતંત્ર ગયા તેથી કંઈ છત્રીસ કરોડની પ્રજાને સ્વતંત્ર્ય ચોક્ક મળ્યા નહુ છે? આપણી અડધી ઉપરાતની વસ્તી જાહેનાની છે એમાંથી ત્રોટા ભાગનાને તો સ્વાતંત્ર્ય શું છે તેનીય ખબર નથી સહેરની ચાર કરોડની વસ્તીને બાદ કરતાં બત્રીસ કરોડની વસ્તી તો ગામડામાં જ રહે છે ત્યાં આર્થિક સમાનતા છે ખરી? દેશની કુરોડરજીનુ સમા કરોડો અમરણીએ કિંસાને ઉભડ મજૂરો સુધી શું? સ્વ રાજ્ય પહેલવુ જી ખરું? રાજકીય સ્વરાજ્ય જહ રની હમારત છે. સામાજિક આર્થિક સમાનતા તને પાયો છે એ વિના સ્વરાજ્યની આ ત્રોટી તેવીય હમારત જીવી શકાના પર સહેરો? છત્રીસ કરોડની પ્રજાના અતરમાં ધાળાતી ધાત આચારમાં જીતવતી નથી આપણા પેતામાં કંઈક ખૂટે છે તેને આ જ પુરાવા છે.

આપણા મન એક વિચિત્ર દિશામાં સપડાયેલા છે ગાંધીજીના વિચારો પરનુ પુસ્તક વાચીએ ત્યારે આપણે તો વિચારો પર મુઘ્ધ થઈ જઈએ છીએ ખીજી જ ક્ષેત્રે સામ્યવ હવું કાંઈ પુસ્તક વાચીએ તો આપણને તે અર્થે જ્વર છે કેંઈ એક વિચારને આપણે દહતાથી પકડી લઈ ચાલી ચકતા નથી પછી આપણે આગળ થી રીતે વધી છત્રીએ? જે ગાંધીજીના વિચારો રાજકીય કાર્તિ સાધી શકે એકાએકી સુનેલી, કચ્છાએલી પ્રજામાં નવો પ્રાણ પૂરી શકે એ જાતલવખને સ્વરાજ્ય અપાવી શકે તો પછી એ આર્થિક, સામાજિક રાતિ કેમ ન કરી શકે? આટલા અનુભવે પછી પણ આપણી શુદ્ધા કેમ અક્ષિત થાય છે? ૧૯૩૦ ના સમરણે તાલ માવ છે ત્યારે મને એક જ વિચાર આવે છે ૧૯૫૫ સુધીના આ ૧૫ સૈકામાં શુદ્ધિ અને જ વળામાં આગળ વધ્યા હે છ્યો છતાં જ્યેને આપણે ઇવન દર્શનની અખૂટ પહા કહીએ છીએ તેની દહતા અને

મુવાર રવાા તમન્નામા જરૂર પાછા પડ્યા છીએ
 દમથુ ચર્ચાલનુ ઘીળ વિશ્વકુદ્ધ ઉપરનુ
 પુરતમ વાયનો હતો તેમા મને એક શીનવલી
 નમનુ દર્શન થયુ એ પુસ્તકમા જે નકકર હકીકતો
 િપી છે તે ધર્મીય ચરિત્રથી જનકાલી નોકશાહીનુ
 ચિત્ર ખડુ કરે છે આવા રા ધ્રીય ચારિત્ર્ય વગર
 માપણે નોકશાહી રી રીતે ઊની કરી શકીશુ ?

ધીમ્ના ઠાપુઓ પર અચ્છેજ કાફનો હતો
 કરે છે અચ્છેજ કાફનો હારે છે ૧૬ હજાર અચ્છેજ
 રોહામે ૧૭ હજાર છે ધરાના ચોદાઓને ઊડા
 નવા મગમ નોક દળ મધી રયુ છે અચ્છેજ વહાલો
 અચ્છેજની સભ્યમરીન પાણીમા ચાલતી સ્ત્રીમરો
 તારી એક પછી એક તળીએ મેમે છે આવી કંગ
 કંગને પગે યુદ્ધપ્રધાન ચર્ચાલ સેનાપતિને સદેખ
 શોકને હ પરિસ્થિતિ એવી છે કે બધા માણસોને
 ઊડાવવા જરો તે કાફનો મુમારી મેસીશુ મા
 ચાહ્યા અવે

નોક મે વનો વડો એકાધીરવ જવાબ વાગે છે
 કે એક મોઠામા મોગે ક્ષિટિય નોકસૈન્યનો
 કાફનો કરી બધતા તથુથી વધુ વર્ષ નહી લાગ
 તેની મને ખાત્રી છે પણ આપણે આપણી રાજમા
 વિશ્વાસ ઊમે કયો છે કે એક પણ અચ્છેજ ચોદો
 ઘરામા ખાફી હશે ત્યા સુધી તેને છેડાવવા અચ્છેજ
 નોકસૈયની ખુારી મહન કરીને તેને મગે લડશે
 આ વિશ્વાસ ઊમે કરતા ૩૦૦ વર્ષ જશે પ્રજાના
 વિકવાસ કરતા દેશની કો) તથુ સપતિ વડુ નથી

પ્રજાનો વિશ્વાસ મુમાવવા કરતા મોતને વડ
 પમદ કરનાર પ્રજાના પ્રતિનિધિનો એ જવાબ હતો
 એવો જ ખાત્રી દાખનો છે સિ ગાપુરના યુદ્ધ
 વેગનો અચ્છેજ સેવ હારવાની અર્થી ઉપર છે

બુદ્ધિના અન્ધ

હાયમા હો લગમ અવમની
 એ જ બુદ્ધિના અન્ધ દોડાવે
 ચીવનાને વિનાશના રસ્તા
 અન્ધ આપથ પરનહી આવે
 મની

તે જ વખતે લોડ વેવેકને મુખ્ય સેનાપતિ બન
 વાનુ બહુમાન મગે છે બહુ વૃદ્ધ હવુ હાર
 નિશ્ચિત હતી તોપણ નોડ વેવત એ નોતર ઝીલી
 લે છે પણ તે કહે છે કે એક ઘરતે આ નોતર
 સ્ત્રીકરુ છુ, કે હાવાં પગી હુ કહુ તેમ કરવુ
 એટલે હુ ડીરીટ હાર સ્ત્રીકારીય પણ (ડીસચેકમ
 નામોશી નહી સ્ત્રીકાર

હાર અને નામોલી વચ્ચે એક પાતળી નીળે
 અને એ લીની જ મુ રો ઉપરની વહાદારીનો આક
 દર્શારી દે છે ફરક વખતે માણસ છતે જ છે તેવુ
 નથી બનતું માણુમ હારે પણ ખરો પણ એ પીઠે
 હકમા પણ હારની ખુમારી હશે તેમા નામોશીની
 નિરાશા નહી હોવ

ખાપુની વાતને સિદ્ધ કરતા હાર મળગે તો
 સ્ત્રીકારી લઈશુ પણ એમા નામોશી તો હરગીઝ
 નહી મલે

હિદમા આજે હકકની દૃષ્ટિએ શુ માંગી
 શકીએ ? હકકની દૃષ્ટિએ તો હિદમા એકેએક માણુ
 સને જે મળવાની શકતા છે તેરી વધુ તેવુ વધ
 રે જ છે અનુકુળતાની દૃષ્ટિએ વધુ મગશે તો રી
 કરીશુ પણ સવારમા મનને પૂડીશુ કે ' મને મ'યુ
 તેમા હકકનુ કેટનુ ? અને અનુકુળતાનુ કેટનુ ? હકક
 અને અનુકુળતાની વચ્ચેનો વિવેક ઊમે કરીશુ તો
 આપણો સુખવાદ આપણને મહારાજ્યોના બળરમા
 વેચના માટે નહી લઈ જઈ શકે

રનરાજ્યની સ્થિરતા અને વિકાસની બાવધરી
 અ પે તેવુ આર્થિક અને મામ જીકે મમાનતાનુ
 કામ કરના માગે દેશમા રાષ્ટ્રીય ચારિત્ર્યનુ નિમાણુ
 આપણે મોએ કરવાનું છે એ વિના આપણી જરી
 સિદ્ધીઓ ઝાખી પવની છે

માનવી-

વાત પર રાગીને ચદાપીને
 બરી લીધી બજા તણી ચ મી
 છેતરે છે અપગ છુવોને
 માનવી આના હોય છે કપરી
 અમત વાવલ

કયા દિલગીરી ?

મીનાબા

મીનાના બજારોમાં કોઈક એવું તો જીવનરસાવણું જ કાળને
વસારો એને લખશે જ નથી !

સનાતન હૃદયભાષાને એણે એની રીતે જૂથ્યા છે કે તે વર્ષા
ધરી પણ આપણે ગમે છે આવતી પેઢી ને તે પછીની પેઢીની પ્રજાને
પણ ગનમે એમાં શકા નથી.

હરિમિતનની તીવ્ર આરત સસારની અસારત અને એક માત્ર
હમ્વર સિવાય બધું જ મિથ્યા સતસમામમ આ બધા મીનાબાના
મિષ્ટ વિષય છે તો પણ સુખજી ખરી બધી જ અવસ્થાને સમાલ
ગણ્યવાનો ઉપરેશ આ જ સતો સતકવિઓ આપી ગયા છે તેમ
મીરા પણ આ લજનમાં આપ છે જા તો પડતી આજીવાને હસતા
હસતા મહેવી એ એનો પ્રધાન બોધ છે

મરના કૃષીરી તમે કયા દિલગીરી ?

સહા મગનમે રહના છ

કેઈ દિન ગાડી ને કોઈ દિન વગસા

કોઈ દિન જગદ વસના છ

કરના કૃષીરી ૦

મઈ દિન હસ્તી ને કોઈ દિન ઘોડા,

કેઈ દિન પાકે ચવના છ

કરના કૃષીરી ૦

કાઠ દિન ખાબા ને મહ દિન લાક

કોઈ દિન કામકામ છ

કરના કૃષીરી ૦

કાઈ દિન દોષિયા, કોઈ દિન તવાઈ,

કોઈ દિન બોધ થે લોટના છ

કરના કૃષીરી ૦

સીરા કહે પ્રજા 'ગીરવરના ગુણ

કણુ ગ્યાય પડે સો મલના છ

કરના કૃષીરી ૦

મીનીસ્ટર થયું છે :

(૯)

ઈ.સ. ૧૯૮૧ની ચૂંટણીમાં પહેલી જ વાર કોંગ્રેસે નવાવાર લાગે હોય અને જલ્દીથી ધાગસખાઓ કબજે કરી, પછી ગોડા સીકરવા કે નહિ એ પ્રશ્ન પર મોટી મદદનારે જાણી થયું. કોંગ્રેસમાં પછી બે ભાગલા આ પ્રશ્ન પરને પડી ગયા હતા.

એ જ બાબતે ગાંધીજી મદદન જઈ રહ્યા હતા. દરેક રહેઠાણને મોટી માત્રાએ જાણી તેમના કાર્યનાથે થતી હતી. પત્રકારો પછી તેઓ હોય જ એકસાથે રહેવાને ગાંધી પહેલી વાર મદદપ્રતિબંધને ગણામાંથી માર્ગ કરતા.

એક પત્રકાર ગાંધીજી પાસે આવી પહોંચ્યો. તેણે પ્રશ્ન કર્યો : “આપણા કોંગ્રેસ આજના સીકર કરશે ?”

પત્રકારે દેશના સળગતા પ્રશ્ન પર ગાંધીજીને અભિપ્રાય માગ્યો હતો. ગાંધીજી કંઈ પણ બોલે તેને દેશ પરદેશમાં જારે પ્રસિદ્ધિ મળે એવા એ પ્રશ્ન. ખોતે જાન સેવે તો તેને પછી અમુક અર્થ ધરાવી શકાય એ પરિસ્થિતિમાંથી બચવા ગાંધીજીએ તરત સામે પ્રશ્ન કર્યો. “કેમ? તમારે મીનીસ્ટર થયું છે?”

આવો અભિપ્રાયે સામે સવાલ સામળી પત્રકાર મુજાઈ ગયે. આથી અસપાસ લીએલા દક્ષી પબ્લો મુજાઈને તે દેશના અર્થવ્યવસ્થા થઈ ગયે.

યુદ્ધના ગુનેગારો

વિનાયા

લાકો આવી રહી છે. સિપાહીઓ ઘવાઈ રહ્યા છે એ સિપાહીઓની સેવામાં લાગેલા છે તેઓ મૃતદેહાથી પરિપૂર્ણ હોય છે. તેઓ શત્રુ મિત્ર કશું જાણતા નથી. પોતાને જાન જોખમમાં રૂધી યુદ્ધભેદમાં પહેલે છે. અને કેવળ માતા જ બાળકની કરી શકે એ જાનની સેવા કરે છે. એટલે તેઓ દયાળુ હોય છે તેમાં જરાએ ઠંડકા નથી. એ સેવા ડીમતી હોય છે એ દરકોઈ જાણે છે. પછી યુદ્ધને અટકાવવાનું કામ એ લોકો નથી કરી શકતા. એમની દયા યુદ્ધને ચાલુ કરવાનું નમાજનો દિરંગો છે. જેમ એક વનમાં અનેક નાનાં ઘોડાં ચક્ર હોય છે, જે એક પીળાથી જુદી જુદી દિશામાં કામ કરતાં હોવા છતાં બધાં એક જ ચક્રના અંતર હોય છે, તેમજ સિપાહીઓને કનક કરવા એ યુદ્ધવંતરું એક પાસું છે, અને એ જ યુદ્ધવંતરું બીજું પાસું એ છે કે ધાયલ સિપાહીઓની સેવા કરવી. આની બે ગતિઓ રખાઈ છે : એક ફૂર માર્ગ છે, બીજું ‘દવાનું’ કાર્ય છે અને એ દરેક જલ્દી જાણે છે. પોતા દયાળું હૃદયની દયા અને પેતા જે હૃદયની ફૂરતા બંને મળાને જ યુદ્ધ બને છે. યુદ્ધને અટકવનારા આ અંગો છે કહેર વૈજ્ઞાનિક લાવવામાં કહીએ તો યુદ્ધને જ્યાં કુખી આપણે કબૂલ કર્યું છે ત્યાં કુખી આદે આપણે સિપાહીની ધર્યો કરીએ કે પછી ધાયલ સિપાહીની સેવાને ધર્યા કરીએ, આપણે જાને રીતે યુદ્ધના ગુનેગારો છીએ. જો આ દાખલે એટલા માટે આપણે કે માર દયાળું કાર્ય કરીએ તેથી એમ ન માનવું કે દવાનું રાજ્ય સ્થાપી શકાયું. રાજ્ય તો નિષ્કૃરતાનું છે તેની અંદરની દયા, રાહસામાં નાંખેલા મીંચાની જેમ રૂચિ પેદા કરવાનું કામ કરે છે. જલ્દી સિપાહીઓની સેવાને કાળે એ યુદ્ધમાં સ્વાદ પેદા થાય છે, પરંતુ યુદ્ધની સમાપ્તિ એ કયાથી નથી થઈ શકતી. નિષ્કૃરતાના રાજ્યમાં દવા પ્રમ તરીકે રહે, નિર્દયતાની કુકુમમાં દવા આલની ગદે એ રીતનું દવાનું કામ આપણે પેદા કરતા રહીએ તો આપણે આપણું અસલ કામ કર્યું ન મળ્યાવ એ રીતે દેખાવે જે દવાનાં કામ જલ્દાય છે, જે સ્વનાત્મક છે. તેને આપણે દયા અને સ્વનાના લોગને ખાતર જ્વાલક દૃષ્ટિ વચ્ચે ઉપાડી લઈએ તો તેવા કામ કરવાથી બજા તે થશે જ, પરંતુ જોને આપણે અને સુનિયાએ આપણે સ્વપર્મ માન્યો છે, એવી મેલા આપણાથી નહીં થઈ શકે.

પ્રભુસેવાનો સાચો માર્ગ

મુલાકાત ના. પૃષ્ઠ ૫

પહેલાંના વખતમાં એક રાજા હતો જેવમનેએ તેના ઉપર મોટું દુ:ખ આપી પશુ આ રાજાને ભગવાન શિવ ઉપર ખૂબ જ આરત્યા હતી. આથી તે રાજા સવારે સાંજે શિવજીની પ્રાર્થના કરવા લાગ્યો કે 'હે શિવજી! મને મારું આટલું દુ:ખ દૂર કરી તો કહુ આપના આ મંદિરની સામે એક સુદર મેડો હોજી બનાવરાવીશ અને દર સોમવારે દુધથી કરીશ.

બનવા કાળે આ રાજાનું દુ:ખ દૂર ચર્ચા ગયું તેને તો ખરાબર મનમાં એમ જ વસી ગયું કે શિવજીની કૃપાથી જ મારું દુ:ખ દૂર થયું છે આથી પોતે માનેત માનતા પ્રમાણે તેણે શિવમંદિરની બરાબર સામે એક સુદર મેડો હોજી બનાવરાવ્યો અને પહેલા સોમવારે પોતાની ગોશાળાની લગભગ પાંચ હજાર ગાયોનું દુધ તે હોજીમાં તેણે રેડાડું પર છૂંદેલા કુધથી હોજી પૂરેપૂરું ભર્યું હતું. નહીં આથી તેણે પોતાના રાજ્યમાં દરેક પીટાઓ કે દરેક પ્રબળત પોતાની બધી ગાયોનું દુધ હોજીમાં ભર આવીને નાખી ભવ્ય બીજા સોમવારે હાજી માણસો એ હોજીમાં સેકડો મજૂ દુધ રેડી ગયા. પરંતુ હોજી આ વખતે પશુ પૂરું ભરાયું નહીં અને વધારામાં આશ્વર્ષની વાત એ બની કે અડધા કંઠકની અદર તો મધુ જ કુધ હોજીમાં અદસ્ત ચર્ચા ગયું આથી રાજાને થયું કે હોજી પૂરું ભરાયું નથી એટલે કદાચ શિવજી કૌપાયમાન થવા દરેક આથી તેણે રાજ્ય બરમા કરી દરેક પીટાઓ કે કોઇ એક ટીપુ કુધ પશુ પોતાના ઘરમાં રાતે નહીં કે બીજા ઉપયોગમાં પશુ એ નહીં દરેક પોતાને ત્યાં જોડતું કુધ યાવ તે બનું રાજા હોજીમાં આવીને નાખી ભવ્ય આથી પશુ આગળ જઈને પોતાના કુકમને બરાબર અમલ થાય છે કે નહીં તેની દેખરેખ નાખવ માટે તેણે ખાસ મિષાદીઓ અને અમલદારો રાખ્યા આ મિષાદી ડીઓ અને અમલદારોને પ્રબળ ઉપર એટલે બધે તાસ થવા માટે કે પોતાના નવા જાળકને અથવા મિમાર માણસને એક ટીપુ દુધ આપવાની પશુ

કાંઈની હિમ્મત યાદની નહીં. આમ એક બાલુથી રાજાને ભુલમ જેમ જેમ વધતો ગયો તેમ તેમ હોજીમાં પશુ આશ્વર્ષમાં ગર કાલ કરી દે એવી ઘટના થવા લાગી. પહેલા તો હોજીમાં અડધો કંઠક સુધી પશુ કુધ ઠકડું હતું તેના બદલે હવે તો હોજીમાં કુધ રેડાડું ન રેડાયું ત્યાં તો તે અદસ્ત ચર્ચા જણ અને હોજી ભરવા હતો તેવો ખાતીને ખાવી જ રહેતો.

આ પ્રમાણે થવું હતું એવામાં એક દિવસે એક ઘરના માણસો પોતાની બકરીનું એક પાત્રો કુધ લઈને હોજીમાં રેડવા જવા માટે નિકળ્યા રસ્તામાં તેમણે એક ઘરના આગળમાં એક નાના જાળકને કુધ મોટે ઠડપુ બેસુ તથા મનમાં થયું કે શિવજીને વેર કુધની કવા ખેટ છે? જુ કુધ કુધ એક રેડીશ તો તેથી તેમને કાઈ વાધો આવવાનો નથી જ્યારે આ જાળક કુધ વચર તરફની તરફની ભૂખે મરી જશે આમ વિચાર કરીને તેમણે પેલા પાત્રો સાથે અડધું કુધ પેલા જાળકને પાઈ ટીપુ અને જાડી વધેતું કુધ હોજીમાં રેડવા માટે આગળ વધ્યા માણસે કોડે દુર પશુ નહીં ગયા હોય ત્યાં તેમને એક સ્ત્રી સામે મળી એ સ્ત્રીએ કરગરીને માણસ પાસે થોડા કુધની માગણી કરી તેણે ક્યુ કે 'મારા સ્વામી કેટલાય દિવસથી મિમાર છે વૈલે તેમને કુધમાં પાવણી એક દવા આપી છે આખા મામમાં ફરી વળી પશુ રાજાની બીકે કુધ એક ટીપુ કુધ પશુ આપવા તૈયાર નથી થયું હવે આપ જો મારા ઉપર દયા નહીં કરો તો મરો આખા સમાર ઉજાડી જશે.

યાજીને પહેલા તો મનમાં રાજાને -ર લાગ્યો પરંતુ પેલી સ્ત્રીની સાચુ બેઠને તેમને દયા આવી મગ મારે હવે કેટલા વરસ છેવડુ જી ભરે રાજાને જે કાનુ હોઈ તે કહી શે આમ વિચારીને તેમણે જાડી વધેતું કુધ પેલી સ્ત્રીને આપી ટીપુ અને પેને ખાલી પાલા ઉપર સાડાનાને પાવણ ટીપુને

હોજ પાસે ગયા ત્યાં જઈને તેમણે એ ખાલી ખાસો અમરતો દેખાવ કરવા માટે હોજની અંદર ઊંધા વાળથી ખાનામાંથી માલ એક ટીપું કુધ હોજમાં પડ્યું. થોડી મિનિટોમાં તે હોજ કુધથી પૂરેપૂરો ભરાઈ ગયો એટલું જ નહીં પરંતુ હોજમાંથી કુધ ઉભરાઈને ચારે બાજુએ વહેવા લાગ્યું. આ જયારે ચમકાર રાજા શિવમંદિરમાં ઊભો ઊભો જોતો હતો તેણે તરત જ શિવજીના ચરણે પડીને કહ્યું, “હે ભગવાન! આપની આ તે દેવી અડળ લીલા છે. હું રોજ હજારો મધુ કુધ હોજમાં રેડાવતો હતો છતાં આપ સંતુષ્ટ થતા ન હતા અને આજે આ ધરડી ડાસીના એક નીપા કુધથી આજ આપ સંતુષ્ટ થઈ ગયા. આનું કારણ શું?”

શિવજીએ અંતઃક્રિયાથી કહ્યું: “રાજા! મને સંતુષ્ટ કરવા ખાતર અવાર સુધી તું મારા જ અંશ-રૂપ મારા માનવબાળકો ઉપર અવાચાર અને જુલમ જુલમરતો હતો. આથી તું કુધ હોજમાં રેડાવતો હતો તે જહું મારા કોધથી જળીને ઊડી જઈ જઈ હતું. જ્યારે પેલી ડાસીએ પેલાના ઉપર વિતંદાર જુલમને વચ્ચાર કર્યાં સિવાય મારા અંશરૂપ મારા બે બાળકોને સંતુષ્ટ કર્યાં તેથી હું પણ સંતુષ્ટ થઈ ગયો. અને તેથી માત્ર એક ટીપા કુધથી હોજ ઉભરાઈ આવ્યો. તું મારી આટલા વરસોથી ભાંડત કરે છે પરંતુ તું એ નું સમજી શક્યો કે મને સંતુષ્ટ કરવાનો સચોટ અર્થ આ પૂલી ઉપરના મારા અપંગ, નિર્બળ બાળકોની સેવા કરવી એ જ છે.”

પ્યારાબાપુ

વાલિક લવાજમ દેશમાં રૂપિયા ૬, પરદેશ માટે રાશિગ ૨૨ લવાજમ મનીઓડરથી જ કાર્યાલયને સરનામે મોકલવું. તબુ વર્ષ ક્રેડિટમાંથી કાર થઈ જન-મુઆરીની આખરમાં પુસ્તક શામ છે. વર્ષના પ્રથમ અઠવાળી જ માહક નોંધવામાં આવે છે. નમુનાનો અંક આંક આના મત્તેથી મોકલાય છે. ફર મહિવાની ત્રીસમી તારીખે અંક પ્રગટ થાય છે. તે પછીના મહિવાની બીજી-ત્રીજી તારીખે માહકોને મળી જાય છે. પોષ્ટની મહત્તતથી દરમી સુધી અંક ન મળે તે રજાનિક પોષ્ટખાતામાં તપાસ કર્યા પછી જ કાર્યાલયને લખવું, માહક નંબર અવશ્ય જણાવવો. ‘પ્યારાબાપુ’ની ખાસ અવસ્થા ‘રૂપાવતન’માં જ તૈયાર થયેલા રંગીન હાથકામન પર મહોલિત મંજુમાં લખાય છે. ખાસ અવસ્થાનું લવાજમ દેશમાં રૂપિયા ૮, વિદેશમાં ક્રિલિંગ ૧૬.

‘પ્યારાબાપુ’ કાર્યાલય, રૂપાવતન, જૂનાગઢ

અનુક્રમણિકા

30 નવેમ્બર ૧૯૫૪

૫૪	૬ સિંચાવ ... ખડેરાવ માનાજી પવાર ૨૧૨
૧	૧૦ રાષ્ટ્રીય ચારિત્ર્ય ... ઉ નં ઠેમર ૨૬૫
૪ સૌંત સામી ... અનવર આજેવાન ૨૫૪	૧૧ જીવિના અધ્ય ... ગની ૨૬૬
૫ જ્યારે અંતરની ... અરવિંદ ૨૫૫	૧૨ ચાનવી ... અમૃત પાપસ ૨૬૬
૬ સ સારી રવીન્દનાથ-શીમળી હેમલતાદેવી ૨૫૬	૧૩ કલા દિલ્લોરી ... મોરબાઈ ૨૬૭
૭ મનોહરનું ઘર ... ૨૫૮	૧૪ ‘પુલના ગુનેગારી ... વિનોબા ૨૬૮
૮ ખાદી અને જીનવર્ગ ... ઊડ્ડવળ કુમારીજી ૨૫૮	૧૫ પ્રભુચેતનો સત્યોચાર્ણ ... ક.ના. પરેલ ૨૬૯
	૧૬ મચ્છાવેત્રન ... ૨૦ અન પૂઠું ૨-૧

હિન્દમાં અનેક માણસો સર્વદંશથી મરે છે

આ પુસ્તકનો અભ્યાસી લેખકે આ વિષયનો અભ્યાસ કરી બહુ મહત્વની વિગતો અત્યંત ક્ષીણવટથી અને વિસ્તારથી આપીને વિશદ છબ્બાવટ કરી છે.

સાપ વિરો, સર્વદંશના ઉત્તર વિરો અસખ્ય ભાષક લોકમાન્યતાઓ અને વહેંચેથી દારવાધને મત્ર અને ચોરના ઇલાઓમાં અડા રાખીને અનેકોએ પ્રાણ્ય ખોયા છે અને બૂંએ છે એ સુવિદિત છે એ બધા જ પ્રયોજાનું નિરસન આ પુસ્તકમાં સુદર રીતે કરી, સાચા ઉપાયો અને ઉપચાર અપાયા છે.

સાપના વર્ગો, તેની ઝેરી અને જિનઝેરી ભાતો, તેની ખાસિયતો, જાણવશ્યો તેના ઝેરની અસરો, સાપ વિરોની પ્રચલિત માન્યતાઓ, વહેંચો, પ્રચીન અર્વાચીન આરોગ્ય સાધિત્વમાં સાપ વિરોના ઉદ્દેશો, વિરો સાપ અને મળી રાહી બધી ઝાઢિની વિષયના હાઈમાં ઊતરીને લેખકે ક્ષીણવટથી અને વિસ્તાર પૂર્વક આપી છે. અને સર્વદંશને એકમાત્ર ખાતીલાયક દલાજ એન્ટિવિનીનનું ઇન્જેક્સન — યોગ્ય રીતે, યોગ્ય પ્રમાણમાં અપાયુ હોય તો — છે. એમ જ્ઞારપૂર્વક જણાવ્યુ છે આ હકીકતને જનતામાં અને તેમને પ્રચાર થવાની જરૂર છે.

વહેંચેને ખાદ કરતા સર્વદંશ એ જામડાનો રોજિ દો નહીં તો જી રૂપરે જનતો જનાય છે અને તેથી આ અતિ ઉપયોગી અને શાશ્વીય પુસ્તકની અમત્યતા મામડાવાસીઓ માટે વિશેષ છે. સાપ વિરોના પ્રચલિત જીમો અને વહેંચો દર કરવામાં આ પુસ્તક સારો કોયો આપી રહે તેમ છે — અને તેમ કરી એ પ્રયોને વહેંચેમાં દૂસાધને સર્વદંશના ઊંટવેદા ઉપચારોથી જે કીમતી પ્રાણના અનિદાનો અપાય છે તે બચી જરી. અને શાશ્વીય ઉપચાર અને ઇલાજ તરફ લોકો વળરી. આ અમત્યતા પુસ્તકપ્રકાશન માટે વેખક અને પ્રકાશક ઉભયને અમારા આભનંદન

ઈન્દિનારી અપાવરીતી વેન્ સિનરાકર પ્રાણ્યકક ગુકથ પ્રન્ બાગી સાકિવ સથ અમદાવાદ ૫૦ અટી રૂપિયા ૪૦ ૧૯૬.

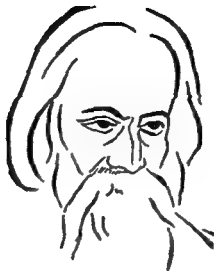
વાર્તાની નવિકા ઇદિરોને એના મામનો એક મુખનમાલ જામના કુવેથી ઉપાડી જાય કે તેને ત્યા તે નહે છે માત્ર એક જ રાત વળી મુસલમાનની પત્નીની સહાયથી તે નિર્દોષ પશુ રહે છે અને સવારે તો તેના વરમાથી જાગી જવામાં સફળ નીયડે છે. છેવટે અદાલતમાં પશુ તે નિર્દોષ અને નિન્કલક પૂરવાર થાય કે પશુ સાસરિયા અને સમાજ એ કેમ કબૂને કે એ તો ઇદિરોને તજી દે છે. એટલુ જ નહીં, એને સંધ-રવા નેવાર થતાર એના સગાઓને પશુ સમાજ ન્યાતમકાર પૂરવાતેવાર થાય છે. એ ત્યકતા શિક્ષિકા થઈ જીવનનિર્વાહ કરી કાઢે એટલા માટે અભ્યાસ કરી છેવટે શિક્ષિકા થાય છે પશુ તે દરમ્યાન જેએકે પુરુ પત્ની વિષયલાભમાને બોલ ને જને છે. એ હકીકત એને સતત ડખે છે અને છેવટે એક મુસલમાનને ત્યા જ બગી મગી આપધાન કરે છે

વાર્તાનું વસ્તુ આનુ જ છે અને તે સરઆતમાં જૂ કમા કહેવાઈ ગયુ હોય છે, પશુ પછી તે મુખ્યત્વે એ પાત્રો: વાર્તાવ પૂરૂપે વિસ્તારથી કહે છે.

પાલગથી થોને વિસ્તાર, વાજકની જીગામને જમાડનો ન હોઈ બહુ આકર્ષતો નથી. બહુ કથનરૂપે કહેવાનું હોવાથી પશુ બહુ રમ પડતો નથી. કથનરીની માગી હોવાથી વાર્તામાની કેરુજના સામા સમય સુધી ચિત્રમા જડાઈ રહે એટલી વેપક નથી

નવલકથા સો નમરીની છે એ નકનો વાર્તાનિબનનો આ પ્રથમ પ્રયાસ છે એ રીતે આવકારદાયક છે બારતી: વાર્તિક લવાજમ રૂપિયા નજુ આર્થિકવા ગુરુકુળ પેરન દરનુ ત્રિમાસિક મુખપત્ર આમાં મંરપની નિદાથીનીઓ તથા આચાર્યોનાં હિન્દી, મુજરાનીને આ જેજી લખાણે અપાયા છે

દક્ષિણ બારત્ર પ્રવાસ ઉપની જ સંસ્થની વિવાથીનીઓ અને આચાર્યોએ દક્ષિણ બારત્રને પ્રવાસ કરીને તેનો નોપડપે લખેને જનવ

શી રીતે!

*

નીકળું છું જ્યારે અમિસાહે, નીરવ રાતે;
પક્ષીઓ પશુ ગાતાં નવ તે પવન તથી કર્ષે વહેતો,
મારૂં વ-ચેના ઘરમાંથે નીવતા પથરાઈ.
કેવળ મારા આંધળના અશુકાર અને સભાગાતા,
અશુકારે અશુકારે હું તે મન-મનમાં ગરમાતી!

પગરવ એનો સાંભળવાને બારીએ જઈ બેઠું.
પાંદ ખખડતાં નહી, નદીનાં નીર હોય દે થ'બ્યાં
આજ અનિગમ્ય કોઈકોઈથી હૃદય ધડકતું મારું;
શાંત કરું શી રીતે એને એ તો હું નવ જાણું!

જ્યારે પ્રેમી પામે આવી બેમે તર મૂળ ઊંડું છું,
પાંદ મારી હળી પડે છે, રાત અને છે પેરી
પવન દીવાને ઠારી ર છે, વાદળ એમ છવાતાં
આકાશે મસકતા તારા એની એથે સપાતા.
માત્ર ચમકતો મુજ છાની પર હીરડો પ્રકાશ વેગે,
કેમ છુપાવું એ દીવસને એ તો નવ જાણું રે!

શુરરેવ

અનુ૦ - અનિવ

आरविप

वर्ष-७

अंक-११

संपादक: नवीन गांधी

ગ્રંથાવલોકન

*

મહારાત્રિ: (નવલકથા) મુ. ૨૦ પા. ૫૦ ૩૭૨. પ્રેમગંગા: (ત્રિમકથાઓ) મુ. ૨૦ ૨૧. ૫૦ ૧૧૪.
ક્રિમિયાગરો: (કલમત્રિતો) મુ. ૨૦ ૩. ૫૦ ૨૧૪. ત્રણેના લે. યશોધર ન. મહેતા. ત્રણેના પ્ર. ભારતી
સાહિત્ય સંઘ, અમદાવાદ.

આંતરરાષ્ટ્રીય પાત્રો અને વાતાવરણવાળી લેખકની આ બીજી નવલકથા છે. લેખક લંડનમાં હતો ત્યારે એમની પડોશજી એક અમેરિકન લેખિકા નવેમ્બરના ધુમ્મસમાં, રસ્તા પર એક હિન્દી સાથે ભટકાય છે. શિષ્ટાચાર મુજબ લેખિકા તેને 'સૌરી' કહે છે. ત્યારે પેત્રો હિન્દી, 'સૌરી શા માટે? ભટકવું, ભટકવું' ને જૂલી જવું એ જિંદગીના ખેલ છે.' એવો જવાબ આપે છે. આ નાનકડો પ્રસંગ આ સુદીર્ઘ નવલકથાનું પ્રેરણાબીજ છે. વાતની શરૂઆત આ પ્રસંગથી થાય છે અને તે સાહ્યારસો પાનાના વિરાળ ફલક પર એ ખંડમાં વિસ્તરે છે.

સ્વામી વિવેકાનંદે એક દેહોલે કહ્યું છે કે, 'આપણે ધર્મગ્રાહ્ય મંસ્કૃતિના બાળકો છીએ,' એ સાચું છે. સ્વાતંત્ર્યપ્રાપ્તિ માટે આપણે જે લડન આદરી તેમાં યર્ગનીશ્યએ આધ્યાત્મિકતાને વણી લીધેલી - એ કેટલી સચવાઈ હતી એ જુદો પ્રશ્ન છે - એ મમયના ને પછીના પશુ-સાહિત્યમાં તેના પડખા પડયા એ દરમ્યાન શ્રી અરવિંદની સાધના, સાક્ષાત્કાર, આશ્રમની સ્થાપના અને એમની શિષ્યોના પ્રયાગ પછી તેના પડખા પશુ હવે સાહિત્યમાં ઝીલાયા લાગ્યા છે. ગાંધીજી જેટલી તે નહિ પશુ થોડી અમર શ્રી અરવિંદના દર્શનની હવે સાહિત્યમાં પડતી જણાય છે.

'મહારાત્રિ'માં એવી નહીં પશુ એનું અનુસરણ કરતી આધ્યાત્મિકતા ને સાધના સ્વરૂપે પદોવાયેવી છે પશુ તે ચર્ચાસ્પદ છે, અને તેને 'દર્શન'ની પ્રતિષ્ઠા મળવા વિશે શંકા છે.

આધ્યાત્મિકતાનો પ્રવાહ આ નવલકથા રસબસતા સ્થૂળ વચ્ચે વહે છે. લેખકની દૃષ્ટિ કથાનાયકના આ મંતવ્યમાં વ્યક્ત થાય છે: 'જરા પશુ ન માનશો કે પ્રન્દિયો અને ચનથી ભોગવાતો આ સંસાર મિથ્યા છે. હું એવું કહેતો નથી. સધળે જ જીવનતત્ત્વ પ્રસરેયું છે, કશું જ મિથ્યા નથી.. શરીર એ જ્ઞાનનું સાધન છે, સાધનને જે લોકો સર્વેશ માને છે, અગર સાધનને જે લોકો વચર સમજથી તિરસ્કારે છે, તે બંને અશાનીઓ છે, વિષયો પશુ અશાની છે, ચોખ્ખાં પશુ અશાની છે.' અહીં સંવચીને 'ચોખ્ખાં' કહેવા જેટલો લેખકને તેના પ્રયો તિરસ્કાર છે.

લેખકની નિરૂપણકલા, સુંગરના, સંવનન, ચૂબન-આલેખનના આલેખનમાં મારો કળાએ ખાસી જાડે છે. લેખકના સબાન પ્રવાસનું જ એ પરિણામ લાગે છે

રસિકતાના વિષયમાં લેખક મુન્શીની દરિકાઈ કરતા જણાય છે પશુ તે સ્થૂળ વિશેષ છે અને તે સંગારી સંસ્કૃત કવિતાને અનુસરે છે.

નવલકથાની 'તત્ત્વજ્ઞાનપૂર્ણ' નક્કેટાઈ' આકર્ષ છે તે ખરી, પશુ આદર ઉપભવતી નથી.

સફળ વરણૂંધણી, ચોખ્ખા પાત્રવિકાસ, બેદતત્ત્વ, દૂંઠા મર્માળા અર્થસચ્ચક મંવાદો, વિગેરે ગુણોને ઠાંજે નવલ વાચનીય તો બની જ છે.

'પ્રેમગંગા'માં લગભગ આંત જળીતા નવ પ્રેમકિસ્સાઓ છે. લેખક માને છે કે પ્રેમને ઉદા

'કામ'માંથી થાય છે, અને તેથી એ પ્રેમકિસ્સાઓમાં પ્રેમના આલેખનમાં કામને પ્રધાનપદ એપણે આપ્યું દશે! અને છતાં તેજો માને છે કે વાતનાં પ્રત્નોને પ્રેમ 'ગંગા જેવો તુલ' છે!

લેખક માને છે કે પોતે પ્રેમનું આલેખન કયું છે. પશુ દરીકાના તો પાત્રોની કામુખતા અને કુ-માદને સરી ગેને જહેલાવ્યાં છે. કેટલાક પાત્રો પ્રથમ દષ્ટિએ પ્રેમમાં પડે છે અને પ્રથમ પદેતા આકર્ષાં છે સુઝાણ સ્ત્રીરથી પછી વાગ નવલના સ્ત્રી-થી!

'ભાવન આ મોઢેને ક્ષમા કરી! પોને શુ કરે છે એની એમને ખબર નથી!'

परिचय

सत्यमेव जयते परमं
सत्यमेव जयते परमं
सत्यमेव जयते परमं
सत्यमेव जयते परमं

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

गांधीजी अने सुरेखाजी एवढासाधनातु अजुशीनन करतु भासक)

(દીનાટાણુ થયુ છે હળવા ડગલા ભરતો ઇશુ સાયમન નામના એક ફૂગીસીને ત્યાં જઈ રહ્યો છે એણે ઇશુને જમવા નોતર્યો છે ભાતભાતની અનેકવિધ રવ દિપ્ત વાનીઓથી યાળ પિરમાઈ રહ્યા છે સાયમન પોતાના ધરના આગણ્યામાં બિતોડિયા ઇશુના આગમનની રાહ ભેઈ રહ્યો છે, ત્યાં તે દ્રુથી ઇશુને આપતો ભેઈ એ દેડતો એની સાથે જળ છે તે એનો હાથ પકડીને ધરે લઇ આવે છે રસ્તાં જઈ એ ઇશુને જમવા બેસાડે છે.

હજી તે ઇશુએ યાળમાંથી પહેનો કોળિયો પજી બર્યો નથી ત્યાં તે મેરી નામની એક પતિના ત્યાં આવી ચઢે છે એના હાથમાં સુગંધી દ્રુઓથી ભરેનો આરમનો એક કોરો છે ઇશુને જોતાવેત એની આંખો આસુથી છલકાઇ જાય છે ઇશુને ચરણે પોતાનું માથું ધૂકીને જીનનજી સમા આસુથી એ એના ચરણુ ધએ છે તે રૈકમ કરનારો વધુ સુવાળા એના પોતાના વાળથી એ લૂછે છે પછી સુગંધી તેલથી ઇશુના પગ પખાળી એને એ સૂમે છે ઇશુ એ હાથે મેરીનું મોં બિચુ કરી એનાં નયનોમાં પોતાના કરુણાઅરતાં નયનો પરોવે છે જાણે કે વીત્યા-જીવનની અધા ધર્મ ખાઇમાંથી નીકળવા મથતી હોય એવી એક રેખા એના લવાટ પગ અંકાય છે તે એ ખોસે છે)

મેરી ભગવાન !
ઇશુ મેટા !

(અને તરન જ મેરી ઇશુના ખોળામાં પોતાનું માથું ધૂકીને આખો દળો દે છે ઇશુ એના માથા પર પોતાનો પ્રેમાળ હાથ ફેરવે છે ક્યાં ક્યાંના નીપજી અન્નિ પર જાણે કે ગગાજળના અખી છાગણા છટાતા હોય એની સાતા એ અનુભવે છે)
ઇશુ. મેટા કહ્યાજી હો !

મેરી પિતા આપે મને કામા દાંધી ?
ઇશુ : કામા ? કોજી કેને કામા આપે છે ?

મેરી આપ તો કરુણામૂર્તિ છો દેવ ! ખરાને ચઢેલા મારા આ જીવનનાનું સુકાન આપના હાથમાં સોંપીને આજે હું નચિત થાઉં છું અદિય દો વ્યામય કે સાપની કાચળાની જેમ મે પજી ઉતારેમો મોહમાં મારા આ દેહને ફરી વાર કદિ પજી અભગાવે નહિ !

(આ દરયે સાયમન આખો જની જળ છે) એ વિચારે છે, મેરી જેની એક પતિત ઇશુ જેવા પવિત પુરુષના અગને અડાં અને એમના પથ પખાળી સૂમે એ તો ભારે અધર્મ ગણાય ! ઘોડી વારે એ ખોને છે)

- સાયમન પ્રજી આપની હાજરીમાં આવો અધર્મ ?
ઇશુ અધર્મ શેનો ભાઈ ?

સાયમન હા પ્રજી, અધર્મ તો ખરો જ ને ! આખા ગામના ઉતાર જેની એક પાંપી સ્ત્રી, એક અધમ પતિના આપના ચરણુ સૂમે અને આપ બેદા મેકા એ જ્ઞેયા કરો અને આશિયો અપોં એ તે આપને શેભે ? આપ જેવા મહાત્મન આવો આ અનર્થ સદન પજી શી ગીને કરી શકો છો ? આવા પાંપીજને તો આપજને ભારૂપ છે !

ઇશુ શા સારુ ન શેભે ભાઈ ? એમાં અનર્થ શેનો ? આ ગાઇએ અફી આવી કંઈ ખોટું કામ કહ્યું હોય એવું તો મેં કશું જોયું નહિ ! જાણી સાયમન માનવી માનવીને ભારૂપ નથી બનનો ! ભારૂપ તો જને છે મલનીતી નિર્નિક્ષતા એને આજીવર ને એની જગ્યા) પશ્ચાતાપના પ્રયત્ન અન્નિમાં મેરીને આજીવર એભરી ગયેલેને એની જડતાની જડ સુદાં બિખડી મજા ! જીનનના તાણા-પ્રાણી વજીતા વજીતા પ્રભુપથે ડગલા માનતા એટો નિર્નિક્ષતાને પવુ ટાળી દાંધી છે !

સાયમન ભગવાન આપે તો પગ જાની છે અ પ આટનું પજી ન સમજી શક્યા કે આવી પતિતાને

તો પડાયો પડતા પછી આમજીને પાતક લાગે ।
 ઇશુ : સાયમન, લાઈ, કોણુ માન ને કોણુ
 નરમ, કેણુ પવિત્ર ને કોણુ પતિત એનો ન્યાય
 તેજનારા આપણે કોણુ કે આરી કાઈના પડાયો
 પડતા પછી પાતક લાઈ જાય, એવી કચી મારીની આ
 કુર્ખી કાયા કામની પછી શુ કે ચેરી એ કાયામા મેકે કે
 કે સને જીવનના ધંડાને કેનાક પડા એટલુ તા કહે ।

સાયમન ભગવાન, આનુ આન ને મને કહ
 મમજીનુ નથી । તુ તો માત્ર આનુ વિચારી રહ્યો
 છુ, કે આજના દહાડા સુધી આ જમનમા જ
 ચલુ આનુ છે એ જોદુ કહે ।

ઇશુ ભાઈ, જમનમા આલુ આ પુ ડ
 એ આલુ ક્યુ કોલે ? દેશ, કળે ને મારાગની
 ત્રિવેળીએ જેમ જીવનમા તેમ જમનમા જી પડતા
 આલ્યા છે, આવે છે ને આજમા કરશે । તારી માય
 મન, આજે દુ તારે ત્યા આજો ત્યારે દેડુકિ
 માટે તે મને પગ ધેના સાધી ન દીધુ પછી આ
 ચેરીએ તો એના અપુ પ અમુથી મગ પગ પમા શ
 ને પેલાના વાગથી એ લગવા તારે આજણે
 આજો નુ તે મને આનન ન દીધુ પછી એજી
 નો યુગ થી દ્યોથી આજણે કચી માટે ચગ્ગુ ચમ્યા ।
 એવ તો સાયમન તે ને ન કહુ ને આ ચેરીએ
 કહુ એમા શુ જોદુ ચુ ?

સાયમન પછી ભગવાન તમે તો એને હામા
 આપો છો ને આજિમે દે છો એ તો આપને
 ત્યારે અત્યાચાર કહેવાય ।

ઇશુ જે સમાજના કુ અને વુ પ્રતિનિધિ
 ડીએ એ સમાજે તો આ ચેરી જેની અનેક ચેરી
 એને પક્કા મારીને મારસારની આવી અધારી ખીજુમા
 હામેની પુકડાના અનેક અવ્ય ચાગે કર્યા છે એમના
 એ અત્યાચારો કરતા હામા અને અસિપોને મારે
 આ અત્યાચાર કે માણદારી છે મપમન । ચેરીના
 અતરના ઉડાણથી વહેતા વીરવા જીવનમા પરનાવાના
 વિપુ ન અજમા દૂગઈ મારીને એજી તો જીવન
 ગુકિ સાધી પછી સંમારમા ડગને ને પચને આવી

ખીલો ને આજીએ જોદનારા આપણે તો કાણુ
 જલે કયારે જીવનગુકિ પાપીશુ કે સાયમન, પાપીને
 નકિ પનુ પ પનો વિન શ કરવાને જદને આપણે
 તો પાપીને વિનાશ કરી પાપને પંપાળ્યા કરવાને
 ને લીલે છે ભાષ વુ મને તે કહે પછી ચેરી
 મજી મતા જતીને આજે અકી આરી તે મારી,
 અને પુતની દુષ્ટિએ એ પવિત્રતાની સાક્ષાત મૂર્તિ
 કે, ચેરી મારી પુતી જતીને આવી છે તે મારી,
 એના પિનાની દુષ્ટિએ એ નિર્દોષતાના અવતાર સમી
 કે કો પ્રુ ને કયો પિના પેલાની માનને ને પુતીને
 જકારે દર્ષ શકે એટલુ તો કહે સાયમન ! ઈશ્વરે
 મનનેના કોઈ પછી જીવમા દેવ જેના પહેલા માનવી
 માનના અતરમા એક ડોકિયુ પરી ને તો જમત
 કેલકા ડગા આગ વધે કે સાયમન માનવીના જીવ
 નમ પેલાના ને પરલાના એક સુતીને સમમ વ ને
 અમદુષ્ટિથી એને જોવાની એક વખત, માત્ર એક જ
 વખત તદવાવેની જમે તો અહીં, આ દુનિયા પર
 અવર્ગનુ સાલાજ્ય ઉતરે એ જુનવા જેવુ નથી ભાષ ।
 (સાયમન ઇશુને વાણીપ્રવાહ સામગી રહે છે
 ચેરી એ પ્રવાહને અતરના ઉડાણમા ઉતારી જીવન
 પવિત્રતાના મર્ગે ડગના ભત્તી હોય એમ જદાર
 તીજમે છે ઇશુ ચેરીના અતર તરફ દિશી મારી એક
 રહે છે.)

ચેરી પિના મારા દેવા પર ખડાપેથી પ્રોહ
 પછીની સલ્યાને પાપનાર ઉપાડી લઇને આજે તે
 મને શેડ અધારથી પ્રકાશ પથે વાળી લીધી । આ
 મ સાગની કાળજીકાળી કોટડીમા પુરાવા હતા એની
 કાળાકાને કાષ મારા આ તન મન કે અતરને કદી
 પછી ન લાગે એટલી આજીજ્ય દેને રજાથી આજે
 સાધેના તારા તામગટજુના પારસમણિથી મારા આ
 જીવનને ઉભાજતી કુ તારા સામાજ્યમા પ્રવેશી શકુ
 એટલી મારે હેપે હામ દેને દેવ ।

(ચેરી ઇશુની સામે એક વખત નજર કરે છે
 અને પછી ઇશુને પચને પાવન બનેલી ધૂગની ચપગી
 લઈ પેલાને મનકે વડાને)

અનિલ, જેલુ કીયા પ્રથમ સૂર્ષકિરણો,
 જ-શુ સક્રમ આરુ ડિવેર ગિખર ને । અનિલ

મેં નહીં માખન ખાયો

*

'સુરદાસ'ના કૃષ્ણલકિત ને લીલાવલ્ચી'નના પદો કેટલાં સુમધુર છે! 'કોમલ પદાવલીની લયપ્રાધુરી હૃદય-મનમ' રહી રહીને શુંલ્યા કરે એટલી ગીઠી છે. વચન-પ્રામાણ્ય' પમના પુષ્ટિમાર્ગીય કવિઓએ કૃષ્ણલીલા વિશેષ ગાઈ છે, એમા સુરદાસનું સ્થાન કો'ચું છે સુરદામળી ભાષા આજની સાહિત્યિક દિન્દી નહીં પણ તે કાળની જનતાની શ્રવતીભાષા છે. આજે એ થોડી અપરિચલ લાગે તે છતાં મનમા શું ને એટલી પ્રિય છે

ગોવાન મિત્રોની સહાયથી જાળકૃષ્ણ શીકા પણ ઠગેલ માખણની મઠકી ઊતારી જાળામિત્રો સહિત

પોતે ઉઘાવે છે એમ કરતા એને જસોદા પકડી પાડે છે પણ જાળકૃષ્ણ જાળમદજ્જ બોળપણથી ને બદાના બતાવી પોતાની નિર્દોષતા પૂરવા કરવા મથે છે તેનું ચિત્ર આ પદમા સુરદાસે આલેખ્યું છે.

એ બદાનાં પશુ કેવા છે! મા કું તો સવારનો ગાયો ચરાવવા ગયો હતો, અને સાંજે પાછો આ-યો મા મારા હાથ તો ટૂકા છે આટને કોચે લટકતા શીકા પર એ કયા રીતે પહોચે? મા, ઘ' કેટલી ભોળો છે? પારકાના કહેવાથી તે માની વીધું કે મેં માખણ ખાધું! મથે તેમ પરાયો જયો ખરા ને!

જાનકૃષ્ણના આ વચનથી જસોદા હસીને મેં ગને લગ દી દે છે! 'સુરદાસ' તમ નિહંસિ જસોદા, વે હર કહ લગાયો' માતૃનેહ અને વાસવતાનું કેવું સુંદર આલેખન!

*

મેંયા મોરી મેં નહીં માખન ખાયો.

ભોર ભયે ગૈયન કે પીછે, મધુવન મોહિં પહાપા.

ચાર પહર અગીબર ભરકયો. સાંજ પડે ઘર અપાયો.

મેંયા મોરી

મેં ખાલક બહિધન કો છેરો હીકા કોનુ તિવિ પાયો,

ન્યાલ બ્યાલ મમ બૈર પરે હો, બરબસ મુખ લપહાયો.

મેંયા મોરી

તુ જનની મનકી અતિ ભોરી, જિન કે કાદે પનિયાયો,

જિય તેરો કછુ બેઠ ઊપજિ હૈ. જન પરાયો જાયો.

મેંયા મોરી

પહુ લે અપની લકુદિ કરમ્યા, બહુતહિં નાચ નચાયો,

'સુરદાસ' તમ નિહંસિ જસોદા, લેઉર કહ લગાયો.

મેંયા મોરી

બહેલા ગુરુદેવ રવીન્દ્રનાથના સૌથી મોટાભાઈ એટલે કુટુંબ-પરિવારમાં, મિત્રમંડળમાં અને શાંત-નિકેતનમાં સદૃ તેમને 'બહેલા'ના વહાલસૌથી નામે ઓવાવતા આળક જેવું નિદોષ, નિર્મળ, પવિત્ર અને ભોળું એમનું હૃદય, એમની એતના સમૃદ્ધ જેવી શાંત મળીર હતી બહેલા સાથે જ પ્રસાવાન પ્રુરુષ હતા. હિન્દુ ધર્મશાસ્ત્રો, દર્શનશાસ્ત્રોના એમનો અભ્યાસ તલસ્પર્શી અને ઊંડા હલે, પ્રકાશ પોંડત હોવા છતાં દર્શના કૂલ શા હળવા અને પ્રકુલ્લ મહેતા જ્ઞાન ગુમાનની ગાસડી એમણે ક્યારેય ધારે નહોતી ઊપાડી. એમનું વ્યાકૃતવ્ય આચીન ઋષિઓ જેવું હતું. પ્રકૃતના લાડકવાયા પખીઓ એમના હેતાળ દેવાને પારખી ગયેલા-અકલા, ખિસકોલા તો નિર્ભયતાથી પોતાના માળામાં રમતા હોય એમ, બહેલાના શરીર પર આવીને ખેમતા, ગેલ કરતાં।

બહેલાના પુરુ નામ દિવેન્દ્રનાથ ટાગોર બાપુ પ્રયે એમને બંધ જ પ્રેમ અને આદર હતો બાપુના અવતા-કામને એ દલ્દા ઋષિઓ ઓળખી લીધું હા ભારતની જ નહીં પણ સમસ્ત માનવજાતની યુકિતનો મત્ર બાપુની સાધનામાં એમણે જોઈ લીધો હતો

બાપુ પ્રયમવાર શાંતિનિકેતન ગયા ત્યારે એમણે પહેલી જ વાર બહેલાના દર્શન કર્યા ત્યારે બાપુએ કહેતું 'ભારતવર્ષના ધાચીન ઋષિની શ્વ ત રૂતિ' આજે મને જોવા મળી। આજ સુધી મે કેવળ પ્રસ્તકોમાં જ વાચેતું જે પશુ પખીઓ માત્ર અવાજ સાંભળીને અર્થથી નાસી છૂટે છે તેઓ બહેલા પ મે પ્રેમથી આવીને ગેલકૂદ કરે છે। ત્રેતી અને પ્રેમની જ આ લીલા છે।'

બાપુએ જ્યારે એમને 'બહેલા।' કહીને જોતા ના ત્યારે તેઓ ખૂબ દરયા પછી બાપુને મૃત્યુ 'તમે વધમાં મારાથી નાના છે। પણ કચે' મારાથી વેક છે। તમે તો અન ત-ગુણવાળા પુણ્ય છે। જ્યારે હું તો તમારો ગુણહીન ગાડો અલ્પમહાદા છું। પણ હું તમને આવીશ હું ખની વાત છે કે હવે હું ધરડો

યવા લાગ્યો છું.' તમારી સાધનાની સિદ્ધિ જોવાનું મારા નસીમે નહીં લખાયુ હોય, એટલે નહીં જોઈ શકું. પણ એટનું તો હું આજે અત્યારે ય જોઈ શકું છું કે દરેકે યુગમાં જે મહાન ઋષિ-મુનિઓ ધર્ષ ગયા છે તેમની જ પર પરામાં તમે આવો છો। ભિન્ન, વિદુર, મહાનીર, છુદ, કવીર, તથા નાનક જેવા મહાપુરુષો આ જ રતે ગયા છે આ સાધકોની ધારા અણુખૂટ વહી છે લાંબાકાળથી એ ધારા સુકાવા આવી હતી ત્યા તમે આવી એને ઝડાથી વહેતી કરી દીધી છે ભારતની એ શાશ્વતધારાને અખડિત ગાખવાનો પુરવાર્થ એ જ તમારું અવનારકાર્ય છે

આમ એક તો તમે જ છો પણ જ્યેષ્ઠ તો હું જ છું તમે મને 'બહેલા' કહો છો એટલે મોટાભાઈના નામે આશીર્વાદ આપુ છું કે તમારી સાધના અમ-તપો। ભારત આશ્રાદ થશે તે પછી પણ તમારી સાધનાની દેસને જરૂર રહેશે જ'

બહેલાને સૌથી નાનાભાઈ રવિ-રવીન્દ્રનાથ ટાગોર પર ખૂબ જ વહાલ. કવિ વિશ્વપ્રેમના સિદ્ધાંતનો પ્રચાર કરતાં તેની તેમને જાણ હતી છતાં બાપુની શ્વનદષ્ટિ અને યુગકાર્યમાં અનન્ય શ્રદ્ધા-કલિત હતી કવિ જ્યારે સિદ્ધાંતની બાજતમાં બાપુથી જુદા પડતા ત્યારે બહેલાને હું ખ થવું બાપુના અસહકાર આરોહન સાથે જ્યારે કવિ સમત થયા નહીં તેથી બહેલાને ખૂબ જ હું ખ થયેલું એમણે તો બાપુને એક શુપત કામળા પશુ લખ્યો 'રવિ જોડે માર્મ જશ રહ્યો છે. જ્યારે ભારતમાં તો પોતાના નવા પુત્ર 'અવન'ને જન્મ આપવા પ્રસ્તિત પહેલાંની પીડા મદન કરી રહી છે ત્યારે રવિ ગાવા-અનવવામાં નત છે તે વિશ્વજીવનના જ્ઞાની ડાંગે પર પાછી ડાંગી નહીં છે, પણ એના મળ તો પાછીના અભાવે સ્કાષ્ટ રહ્યા છે। હું દાર્દિંક રીતે હું ખી છું. તમે જ મારી નાશાના કુવ-તા-ક છે। મૃશ્વ તમાન પર અદોનિશ આશીર્વાદ વગસાવતા રહો।'

બાપુ ગુરુદેવની વિશ્વવ્યાપી પ્રતિમાને જાણતા

હતા. શ્રદ્ધ રામદેવથી પર એવા એમના ઉદાર હૃદયને
 ઓળખતા હતા તેથી એમણે બહેદાદાને વળત
 જવાનમાં લખ્યું કે, આપ રવિબાણુ વિશે ચિંતા
 ન કરો. તેઓ જે કંઈ લખે છે તે સહલાવથી
 લખે છે હું તેમને મળીશ ત્યારે આ અંગે બાત
 ખીત કરીશ.

સ્વાભાવિક ભોળાપણને કારણે બહેદાદા એમ
 જ માનતા કે નાના 'રવિ મા જરૂરથી વધારે જ સાહ
 અને કહેવનાસહિત છે અને તને પ્રસંગોપાત
 નિવચનમાં રાખવાની જરૂર છે એક દિવસ સવાર
 સવારમાં ગિને બોલાવીને કપડો આપતા કહેવ
 લાખ્યા રવિ તારી સરથાને માંથી અને કાં સાપત
 નથી જ કારણને એમણે જે રીતે જામત કહ્યું છે

તેમ તો હું ક્યારેય કરી શકવાનો નથી એ જ
 ફિલસે સાજ વળી એમને ક ખવા લાગ્યું કે રવિને
 સારામાં નહોતો કપડાઓ. એમણે વિચાર્યું સમસ્ત
 સરકૃતિઓનું આતિથ્ય કરવાનો રવિનો આદર્શ તો
 બહુ જ ઊંચો છે પણ એ આદર્શને સમજનારા
 કેટલે જ એ આદર્શ સુધી પહોંચતા દેશને યુગો લાગશે.
 વળી રવિની તાબવત પણ હમણાં સારી રહેતી નથી
 એ પ્રકૃતિને આર ઉપાડી સડે એમ નથી એ જ
 વચનુ ચિંતાજનક છે

૨૬મી નવેમ્બર ૧૯૨૫ના રોજ બહેદાદાનું
 અવસાન થયું ત્યારે બાપુએ વચ ધન્ડીઆ મા એમને
 શ્રદ્ધાંજન આપતા લખ્યું બહેદાદા યાત્રા ગયા
 બ વા હતા બાપુના બહેદાદા

આનવરારીર

એક દિવસ ભજવાને ચક્રુ રિમલ યુનાબની મધ અને અમૃતની મધુરતાને એક સાથે મેળવી
 તને એક માગીના મોળિયામાં ભરી ટોપા મોળિયામાં ચમક આવી દેવદેનો તે આશ્વર્થી ભેદ જ રથા
 એકે પૂછ્યું તો ભજવાને કહ્યું મે આ એક નથી સીજ બનાવી છે એનું નામ છે જીવન દુનિયાની
 સર્વોત્તમ વસ્તુઓમાંથી એ બનાવુ છે. ' પણ વાતને વચમાંથી જ અટકવનાં એક ધરડા દેવદેને
 કહ્યું ધન્યતા મારે ક્ષમા કરજ પ્રભુ! દુનિયાની એક સીજોમાંથી આપે જીવનનું સર્જન કહ્યું એની
 નેટની નસ સા કરવામાં આવે એટલી એણી છે પરંતુ તમે એને માગીમાં કા નાખ્યું જ માગી તે સૌથી
 વૃન્ધમાં વૃન્ધ અને જડમાં જડ વસ્તુ છે! એ સાક્ષ્યતા જ ભજવાનના સાલ દોરો પર એક મધુર
 રિમલ વિશક્ષી રથુ દર્શીને ભજવાને પેલા દેવદેને જવાળ આપના કહ્યું 'એ જ તો જીવનનું રહસ્ય
 છે માગીના શરીરમાં મે સસારનું બધું જ સુખ સા દઈ' ઢાળી દીધું છે- જડમાં આન દનું પરમ
 નેત્ર વ પ્રમટાબ્યુ છે આ અમૃત વ સયોજનો જે ચહે તે ઉપરોચ કરી શકે છે શરીરને જ મહત્વ આપનારો
 માગીની જડતાને ભોમયરી અને આનદ માણુરી. પણ તે માગીના તર પેટે શક્ષિત દરી. એટલા માટે
 જીવનની દરેક ક્ષણ મુન્થવાન છે જે જેટલું બિહરો તેટલું યુમાવરી

ભજવાનના પ્રુલાસાથી ધરડા દેવદેની શકાનું તો સમાધાન થઈ ગયું પરંતુ એક યુવાન દેવદેની
 જીન સા શાંત ન થઈ તેણે ભજવાનને પૂછ્યું 'પરંતુ ભજવાન! આપે પરમ સુખ-સૌ દઈ' આપનારી
 એ ફુલોંબ સીજોને જીવન જેવા જીવનને માગીમાં ઢાળી સોના જેવી કીમતી ધણમાં નહીં તો
 નાખડમાં વ ઢાળી હોત તો ?'

ભજવાને સૌમ્યભાવે કહ્યું વલ્લ! હું માગીના અનુભવો જ જુએ છું યુજો કા નથી જ્નેનો જ તને
 ખબર છે ને કે માગીમાં જ અકુર કુર છે? મે શરીરને કર્મલોચ બનાવ્યું છે એમાં કમોના અકુર
 કુરી એ રીતે મે મનુષ્યની ખેની પ્રુદ એન પોતાના હાથમાં સોપી છે જેનું વાવે તેનું લજે!

મહેનેને પડદામાં રાખે, લખ થતા યા ને કરે અને મરતુ બાદ શાહ કરે ભસ, એટલે જ
 ધમ' તરી ગયો છે જેમ મુઠ્ઠા પર ખીધો તૂટી પડે તેમ બધા સમાસ જથીએ મહને દિવને
 મિષ્ટા ન જમવાને મારે એકદા યાજ છે પણ મહુમ જીનો હોય છે ત્યારે તે નિયાગ પામે ડોલ
 જનુ નથી એવા ધમને ચિહ્નકર છે

-વિનોબા

ખરો ત્યાગી

અલ્પમ વાલોડી

એક વખતે ખનીફા દહરત ઉમર રાજ્યના પ્રવાસે ગીમ્યા દતા દુના ફરતા તેઓ હમત શહેરમા આવી પહોચ્યા. રતે ની દા ત વિશે પૂછપરછ માટે જાણીતા શહેરીઓને ડનામ ત આપી ઓ પરિચયિતોના તામ રેળવ્યો. પડી દહરત ઉમરે રહેરના હાજતમ દો અને રૂગીરેલી ય દી માગી નામાવલિ આપી નામા વનિ વાયતા વાયતા નેમા હમસ શહેરના વહીવટ-દાન સહ મિત આમિરનું નામ આવતા દહરત ઉમરને અલત આશ્ચર્ય થયુ એમણે તરત પૂછ્યુ આ ત્યા મહદ છે?

તેકેએ કયુ એ અમારા વહીવટદાર છે।
 શેકેનો એ જવાબ સાંભળી દહરત ઉમરને વિશા આશ્ચર્ય થયુ એમણે કયુ સહદને રાજ્ય તરફથી પમાર મગે છે હુ ધાર છુ કે તે બ્યાજની છે. તા પછી સહદ ગરીબ કેમ ધર્ષ ગયા?

'આપની વાત માચી છે- નકાએ કયુ- પયુ સર્હદ સાહેબ ખૂબ જ ઉદાર અને પરુ ખલજન છે બીજની ગરીબા એમનાથી જોઇ જાતી નથી કોઇ હાજતમદ એમની દીંટએ પડે છે તા એને મદદ કરે છે. આમરે અ ખ એમની પાસ છેવટે કયુ જ ખચતુ નથી।'

શેકેનો આ જવાબ સાંભળી દહરત ઉમરની આખમા આસ આવી ગયા. એમણે તરત એક હજાર દીનાર આપી એક કાસદને સહદને ત્યા શેકેએ કામદને કયુ કે જાવ સહદને જઇને માન સલામ કરેને અને કરેને કે અમીરસ શો મિતીને આ હજાર દીનાર તમારી જરૂરિયાત માટે શેકેથી આપ્યા છે.

કાસદ એક હજાર દીનાર સહદને સર્હદ ખિન આમિરને ત્યા ગયો અને સલામ કરી ખચીકોનો સરેગો કહી હજાર દીનાર તેમની સાથે ધર્ષો સહદના મુખ પર ખેદની શામણી પ્રસરી ગઈ દીનાર પર નેજ નાખીને તેઓ શોગ માટે શેકેથી ગઈયા.

'ઈન્ના લિલ્લાહે વ ઈન્ના ઇનાહે રાજીબીન' (અમે અલ્લાહને માટે જ છીએ અને અમારે અલ્લાહની તરફ જ વળવાનું છે)

એ સાંભળી તેમના પત્ની ધરકામમાં રોકાયેલા હતા તે ત્યા આવી પહોચ્યા, તેઓ ગભરવિયો શામતા હતા આવતાની સાથે સહદને પૂછ્યુ, "શુ થયુ ? ખુદા ન કરે, અમીરસ શો મિતીનનુ ચલુ તો નથી થયુ ને ?"

"ના, શુયુ તો નથી થયુ, પયુ એથીય વિશેષ ગબીર ધટના બની છે।" સહદે જવાબ આપ્યો શુ ખુદાની કોષ નિશાની મ્તહેર ધર્ષ।'

'ના પયુ એથીય વિશેષ ગબીર ખાખત બની છે પયુ એતો કહેા કેવાત શુ છે। આપ આટલી બધી નાકુળતાથી ઈન્ના લિન્નાહે' કેમ પડી રૂબા છે।' સહદ ખિન આમિરે ખનીફાએ શેકેનેતા હજાર દીનાર તરફ આગળી ચી ધીને પત્નીને કયુ : "શુએને આ માયા મારા ધર્મા આવી છે। કાજયો ધરમો હાખસ થઇ ચૂક્યો છે। ખુદા એનાથી મચ વે।।

સહદના પત્ની તરત સમજ ગયા કે મામતો શુ છે કેમ કે તેઓ સહદની ત્યાગરૂતિ, સાહાઈ અને દુન્યવી જથ્થા નોતરના ધન પ્રત્યેના અશુભમાને સારી રીતે જાણતા હતા એટલુ જ નહી, પૈતાનો સ્વભાવ પયુ એવો જ હતો સહદને સાવન આપતા તેમજે કયુ આપ આ પિસાથી ગભરાવ છે શા માટે ? એ રકમનો આપને યોગ્ય લાગે તેમ સદુપયોગ કરોને

પત્નીના જવાબથી સહદ ખિન આમિરને સા વન મયુ અને હજાર દીનાર સ્વીકાર્યા ખચીકોને સલામ કહેવડારીને કાસદને વિદાય કર્યે.

શેકે દિવસ પડી હમસ શહેરમાંથી મુળાહદોનો એક કાકેનો પસાર થતો હતો. એ કાકેલાને સહદ ખિન આમિરે હજારે હજાર દીનાર તેની જરૂરિયાત માટે ખચવા આપી દીધા.

સુમન જેવી મુકોમળતા મહુ યે ન્દાય છે ખિન, સદજ આઘાતથી કેને ધવાવાનુ કહેા ગમને ? - અનિવ

મગધદેશમાં શુદ્ધ જમવાન ગાયે
ગામ શિક્ષા આપવા ફરતાર દતા. તે
પગને એક વાર કૂદાવત લાગતો એક
શ્રીમત બ્રાહ્મણ શુદ્ધ જમવાનનો ઉપ-

શ્રેષ્ઠ યજ્ઞ

મુકુલભાઈ

દેશ સમિજના ગયો. કૂદાવતે ચોરો પણ માણ્યો હતો
અને યજ્ઞમાં હોમવા માટે ધણી પગ્યોને તેણે ખરીદા
દના તે જમવાનને નમન કરી તે એ જમવાન
આપ યજ્ઞ વિશે શું કહે છે ?

જમવાનુ શુદ્ધ ખોલ્યા ' હે બ્રાહ્મણ પહેલાના
વખતમાં મહાવિષ્ણુનામે જમવાન રાજ્ય થઈ ગયો
તેને મહાવ્રત કરવાનુ મન થયુ એટલે તેણે પેતાના
પુરોહિતની એ જાણનામાં મનાઈ મારી

"પુરોહિત બોલ્યો ' મહારાજ આપની ઇચ્છા
ઉત્તમ પ્રકારની છે. પરંતુ આપની પ્રજા હજી અવધી
મુકત નથી. ચોરે લૂંટાકેઓ હજી તેને ત્યામ આપે છે
એમાં આપ મહાવ્રત ત્યારે પ્રજા ઉપર કર નાખો
એ ઠીક ન કહેવાય. આખને કહાવ્ય મનમાં થશે કે
પ્રજાને રાજાનાર એ ચોર વગેરે ચોડાને પકડીને ફાંસીને
માથે યજ્ઞની હજી, તો દેશ કંઈક સાતિ અનુભરશે
પરંતુ એ ખોટી માન્યતા છે દેશને આજ દર
વાનો માગે તો આ છે જે લોકો ખેતી અને ગોર
દાનુ કામ કરે છે તેઓને આપ બીજા, જમીન બળે
અનવચારિ આપો, જે લોકો વેપાર કરી રાખતા હોય
તેઓને વેપાર માટે ધન આપો જે રાજકોશમાં કુરાળ
હોય તેઓને સારો પગાર આપો, જે વિદ્યોપાજ્ઞનુ
કામ કરતા હોય તેઓને ભધી સમવેર કરી આપો.
આપ આમ કરશો તો રાજ્યમાં લૂંટકાઈ થશે તકિ
લોકો પશુ મુખી થશે અને સાથે સાથે રાજ્ય પશુ
આનાઈ બનશે "

"પુરોહિતની આવી દિલગીરી વાત સાંભળીને
રાજા પ્રસન્ન થયો. તેણે તે જ દિવસથી એ પ્રમાણે
કરવા માણુ અને થોડા જ વખતમાં આખુ રાજ્ય
સમૃદ્ધ અને સુખી બની ગયું. પછી રાજાએ ફરીને
પુરોહિત આજળ મહાવ્રતની વાત મૂકી. એટલે પુરો-
હિત બોલ્યો, 'મહારાજ, હવે આપ સુશીથી રાજ્યના
મુખ્ય ક્ષત્રિયો પ્રધાનો, સત્રાસદો આજ્ઞાપુો, વશિક-
પુત્રે વગેરેને બોલાવી મહાવ્રતની વાત કરો '

' રાજ્યએ એ પ્રમાણે કૌતે બોલા
વીને કશું, એટલે તરત જ એ સૌ પ્રીત
નિધિઓએ રાજાનીવાત વધાવી લીધી
તેઓએ પ્રજા આજળ જમને વાત કરી.

પ્રજા જમુ એ જાણતામાં સંમત થઈ અને સૌએ
રજીપુત્રાથી મહાવ્રતની તૈયારી કરવા માડી કોઈની
પામ નામિરીથી કશું કામ કરાવણું ન પડ્યુ.
નાજ ઉપર પ્રજાનો પ્રેમ હતો. એટલે તેઓએ પુષ્કળ
ધન એકઠું કરીને મળીને ચાલે ધરી દીધું. એ
તેહને રાજા બોલ્યો ' હે પ્રજાઓ, તમારી પાસેથી
નાયાન્ય કર કે એકઠું કરેનું ધન રાજ્યના અંકારમાં
અખૂટ છે માટે તમારે આ ધન પાણું લઈ જાઓ.
વગી વધારામાં અહીંથી બીજું પશુ લઈ જાઓ. '

રાજાના આવા ઉદાર વચનો સાંભળીને
આંગવાનોએ વિચાર કર્યો, 'આ યજ્ઞ માટે બેશું
કરેનું ધન પાણુ વેર તો ન જ લઈ જઈ શકાય.
રાજાજી મહાવ્રત કરે છે તો આપણે પણ નાનકડો
યજ્ઞ કરીએ.' એમ વિચારીને તેઓએ તે ધનમાંથી
એકે દાનદાળીની સ્થાપના કરી. "

શુદ્ધ જમવાનની આ કથા સંભળીને કૂદાવત
બ્રાહ્મણે પૂછ્યું " અહત ! આ યજ્ઞ કરતાં એણે
અધરો તથા એણા આરંભણી, પરંતુ એના કરતાં
વધારે ક્રવણુકરી બીને કોઈ યજ્ઞ હોય ખરો ? "

શુદ્ધ જમવાન બોલ્યો " સારા ચારિત્રવાળા,
તાનસ પન્ન એવા મેવાજારી, ત્યામી માણુસને નિત્ય-
દાન આપવામાં આવે તો આ યજ્ઞ કરતાય તે ઉત્તમ છે "

કૂદાવત- " રાજાના યજ્ઞ કરતા અને બાવા નિત્ય-
દાન કરના વધારે ઉચ્ચ યજ્ઞ હોય છે ખરો ? "

જમવાન શુદ્ધ- " ત્યામી અને સેવાભાવી માણુસો
માટે આજમ વગેરેની વ્યવસ્થા કરી આપવી તે પેલા
એ કરના પશુ અહીં જાય. "

કૂદાવતે ફરી પૂછ્યું " અને હે જમવાન ! આ
યજ્ઞ કરનાય શ્રેષ્ઠ એવો યજ્ઞ હોઈ શકે ? "

જમવાન શુદ્ધ બોલ્યા " હા. માણુસ દિંસા,
ચોરી અભિચાર ન કરે. અભય ન બેતે. ડરી
પરંતુ સેવન ન કરે તથા ધનને સમને બળે તેનું
નરોજન પાલન કરે તે સૌ વજોમાં શ્રેષ્ઠ યજ્ઞ કહેવાય. "

ચિકિત્સક બાપુ

એચ૦ સી૦ દાસપ્પા. એમ૦ પી૦

૧૯૩૧ના અતમા મહાદેવભાઈ પોલીસોના અત્યાચારની તપાસ કરવા માયસૌર આવ્યા ત્યારે ટું ત્યાની કોલેસ કમિટિનો પ્રમુખ હતો મહાદેવ ભાઈએ તપાસનો રિપોર્ટ બાપુને આપ્યો તેમાં મારો ૫ માં ઉલ્લેખ કરેલો.

૧૯૪૦ જાન્યુઆરીમાં હું સખત મારો પડ્યો. ૫ ને નના દુખનાથી હું જીવનમગ્ન વચ્ચે બોલા પાતો હતો. બાપુને જ્યારે મારી માદગીની ખબર પડી તો મહાદેવભાઈ પાસે પત્ર લખાવીને મને સેવા સમ ખેલાવી શીધો.

એક રીતે હું અભણ્યો મ બુસ હતો, પણ બાપુના મને કાનૂ એમના સાનિધ્યને લાભ મળ્યો. મુસાફરી કરી શકવા જેટલી સ્વસ્થતા પ્રાપ્ત થતા જ ૧૯૪૦ ઑગસ્ટ-મા સેવાસામ પહોચ્યો. મરી માદગી મારે માઠાવ્ય પની મઈ

સૌથી પ્રથમ તો મને ખૂબ જ આવીઆવીને ખાવાની બાપુએ ફજ પાડી ત્યાર પછી જારી પદાચો ઊડાવરી સાવ સાદુ બોજન આપવા માંડ્યું માર વજન ઘટવા લાગ્યું ૫૬૮ દિવસમા ૧૫૮ પરથી ૧૪૩ ઊતરી ગયું. પણ છેત્તે છેત્તે વજન ઘટવાની ગતિ ઓછી થતી મછ. એ અરસામાં નિસર્ગોપચારની તાલીમ લખને શ્રી એસ૦ સી૦ દાસ વિલાયતથી આવી ગયા જ પુસ્ત્ર મને ચિકિત્સા માટે એમને ઢવાને કર્યો એમણે તો બાપુ આપતા હતા એ બોજન પણ બધ કરી દીધું. એમણે તો આખા દિવસમા માત્ર ૭ મંતરા અને ૫ ઘણી જ રજા આપી, દર-રોજ અર્ધો નવ વજન ઘટાડવાની ક્રિમા તથા મોંઢના સુધી ચાલી. હેડતા અપવાદિયામા તો મને માત્ર પાણી પર જ રાખ્યો. મારું વજન સાડીગેતાલીસ રતલ થતી ગયું દામની સલાહથી બાપુએ મારો નોરાક આડુ કર્યો, મારો રોમ તો કોણ જાણે ક્યાં નાસી ગયો! મારી રૂંધાયેલી પ્રાણચક્રિત જીભે ફૂટી! હું દગવાહરવા લાગ્યો. મને નવજીવન જ મરવું.

મને શકો છે કે બાપુ ન હોત તો હું ભાગ્યે જ

આકરા નિષ્કોણું પાલન કરી શકત! પાછળથી બાપુએ મને કહ્યું કે, 'જે' તમારો ઇલાજ પુરા વિશ્વા-સથી શરૂ કર્યો હતો. કેમ કે દક્ષિણ આફ્રિકામા જે રસ્તમજનો ઇલાજ આ જ રીતે કર્યો હતો.' અત્યંત આશ્ચર્યની વાત તો એ કે અત્યંત અઠપઠા રાજદ્વારી રેકાર્ડોવાળા રોજિંદા જીવનમાથી એ ચિકિત્સા માટે મમ્ય ક્યાંથી કાઢી શકતા હતા!

આશ્ચર્યજનની વાત, કરતુરમાનો ઉલ્લેખ કર્યા વિના અધૂરી જ ગણાય. બાપુની દેખરેખ ઉપરાંત રોગીએના બોજનની દેખરેખ 'બા' રાખતા હતા એમને માતુરનેદ અને વત્સલતા જણીતાં છે. કરતુરમા ખરેખર સાચા અર્થમાં 'બા' હતાં દેશબરના જણીતા નેતાઓ આવતા એમના બોજનને પ્રબધ પશુ બા જ કરતા અને ટું તો એમના માતુરનેદને કોઈ દિવસ નહીં જુલુ. તે દિવસે સંકળિત હતી. આશ્ચર્યમા ગોળની મિમ્મણ જતી હતી, પરંતુ મને તો ખાવાની મનાઈ હતી. જ્યારે બધા જામી પરવાયા ત્યારે બા સૂપચાપ આવી મને થોડી મિમ્મણ આપી ગયાં! આ એક નાનકડો પ્રમગ છે પણ એ માતુરથી બિંજાયેલો છે. જ્યારે બધા ખાતા હોય ત્યારે એક દોકરાને મા કેમ જુખ્યો જાણ શકે?

મસ્તૂતા પ્રકાશ પડિત શ્રી પંચુરે શાસ્ત્રીનું નામ તો જાણીતું છે એમને કોદ થયો હતો અને આશ્ચર્યમા આવ્યા હતા એકવાર તો શાસ્ત્રીજી દર્દથી એટલા તો એવેન થઈ ગયા હતા કે એમને બાપુને ફરી દીધું કે હું આશ્ચર્ય ઉપવાસ કરીશ બાપુએ એમને દા પાડી. ઉપવાસ દરમ્યાન બાપુ પોને એમના ધા ધેતા. ઉપવાસ એક અદવાડિયુ' માલ્યા અને અમકાર થયો એમના ધા રજાવા લામ્યા અને ખુદ શક્તીએ પોને ઉપવાસ ઊડવાનું કહ્યું ત્યારે બાપુએ દા પાડી. શક્તીએ ઉપવાસ દોડવા તો દિવસે આશ્ચર્યમા નાનકડો ઉત્સવ ઉજવાયો. 'દિદ દોડો'ની અગવળને કારણે લાખા સમય પડી હું બાપુને ધંચકનીમાં મળ્યો ત્યારે રાજનજી દાજર.

દગલ જેવો દુઃખે મેમની પાસે ગયો તવા જ અપુએ
રાખીને ક્યુ અરે ભાઈ! જુઓ તે મે જ મને
દલાજ કરી અને સારા પછુ કરી દીધા પછુ દુઃખ
સુધી મને શી નથી આપી

દુ તો કરી જ મેં મોઠાં માત્ર એટલુ જ મોઠાં
કર્યો 'બાપુ યુ આપે મારી પમ કમ મ ક્યુ
હવુ કે મે નથી આપ્યું'

તમને વાદ છે કે મે તમને ક્યુ હવુ કે તમાગ
પત્ની અને જ મોઠાને મેવામામ લવળો તે તમે
લાભાર

આપુની મેટ સીધી દની

પત્ની અને જાળકોને સેવામામ લમ જવા સિવાય
મરે હુટકે ન હલો છત આપુની યઈ પછુ શાયદ
તે મને જ મરે!

એકવરે પૂનાર્થ જ્યારે જ પુછ દીનશા મહેતાના
નિમોઠીપમ કે કે દમા દતા ત્યારે દુ એમને મળવા
ગયે દન ત્યારે મે જોયુ તે બાપુ દિ દની માત
જા મેં જાતજાતની વધુ માલા લઈને મેં દતા!
અ પવુ મથી કેટલ મા આવો ઉ સાદ હશે? ત્યારે
આપુએ મને ક્યુ હવુ કે 'મારે સવ સો વર્ષ છવલુ
તે પછુ કેકને દુ કોઇ કામ લાગી થકુ તે જ
એટલુ છવુ લેખે લાગ્યુ મળ્યાર.

રોળવનારો રામ

મારો રાજવનારો રામ

સાજ નરમુ કાઈ ન જાણુ જાણુ ન એનુ કામ રે
મારો રોળવનારો રામ

આ દુનિયા એક અવિરત રસ્તો ગામ ખરડ, ન મુકમ,
એ રેજા મિથ લાધી ગયુ મને રામનામનુ કામ રે
મારો રોળવનારો રામ

કોઈ કહે મુરખ માત કહે કોઈ, વિધવિધ દે છે નામ,
નામરૂપની જાન જના મથનારને એ શુ કામ રે!
મારો રોળવનારો રામ

કાસ લડે અહી, પામ મુ અહી, અહીના હાડને વામ રે,
એ વામે તણુર ધનાવી ગજુ રામખામ રે
મારો રોળવનારો રામ

સરે દ

કમળના ચમકવ

આજ તપત્વી યુવા અવસ્થામા
અવ્ય આદરે છે અગિ પાગલ,
જેમ ચૈતરના તેજ તડકામા
કોઈ માનવ કમળના ચમકારા!

કોતુક

લોક ધરતી ઉપર આ વસનારા,
દિવ્ય આકાશ લોઈ હરખે છે,
આભમા હાડતાર તિલુગા આ
ગજ ધરતીનુ રૂપ તિરખે છે!

ગનલાલ-અનિલ

શ્રીમતોના ઘેરામાં

મહાત્મા ગાંધીજી જ્યારે જ્યારે મુખર્ષી પદ્મા-
રતા ત્યારે મોઝે લાગે મિરલાના બગેને જ એમને
ઉનારો રહેતો ન પુ અને ત્રીણા સાથે મુખર્ષીમાં વાટા
પાટ ચાલી દની તે સમયને આ પ્રસંગ છે જાણીતા
જેને પાંચરી સદ સની ઉદ્ભવળ કુમારીજીએ વાત-
વાતમાં બાપુને કહ્યું, 'બાપુ મિરલાજી તો મોટા
ઉઘો. તો છે, વગી થ જવાહરના દિમાવતી જે છે
નમાનના એમના મહેમાન કેમ થઈ શકાય ?'

'કહામતીજી - બાપુએ જવાબમાં કહ્યું-' તમે
અને કું-આપણે બંધા એક જ ચકકરમાં ફસાયેલા
ધરણેલા છીએ. મારો નિવાસ બિગ્ડાજીને ત્યાં છે તો
તમારો નિવાસ મિરલા જેવા જ ઉદ્યોગપતિ શ્રીમંત
રોક સાતિદાસ આસકરજીને ત્યાં છે. શ્રીમંતોના ધર-
માથી નીકળવાની બાવના તો રહે છે, પણ લાચાર
થઈ એમના મહેમાન થવું જ પડે છે. આની રિથતિમાં
ઉચિત તો એ છે કે, અનાસકન બાવથી એ તરફ
ઉદ્દેશીનતા રાખીએ

આરામના કલાકો

બાપુજીએ એક દિવસ વધામાં શ્રમ વિશે બોલતા
કહ્યું કે, 'શરીર તથા મનના વિકામ માટે દરેકે દર
રોજ આઠ કલાક મહેનત કરવી જ જોઈએ.' એક
ભાષને બાપુની આ વાત ન ગમી, એમણે વચમાં જ
ઊભા થઈ પૂછ્યું, 'બાપુ! મહેનત માટે આદને બદલે
ચાર કલાક રાખીએ તો શું જોઈ છે ? આખરે
માણસને આરામ તો મળવો જોઈએ ને ?'

બાપુએ જવાબે કહ્યું, 'વાન, દિવસ અને રાત
મળી કુલને ચોનીસ કલાક થાય છે, એ ખરું છે ને ?'
'હાં!'

'એમાંથી આઠ કલાક વિધના બાદ કરીએ-'
'નહી, -પેના ભાગએ વચમાં જ કહ્યું-' ફક્ત
૭ કલાક !'

'બહુ મારું,' બાપુએ પહેલાની જોમ જ જવાબે
કહ્યું-' હવે ત્યાં અઠાર કલાક એમાંથી ચાર કલાક

તમે મહેનતમાં ખર્ચો તો બાપી કેટલા કલાક રલા ?'
'ચૌદ કલાક' પેલા ભાષણએ ઝડપથી જવાબ દીધો.
'તો પછી એ ચૌદ કલાકને ઉપયોગ તમે શેમાં
કરશો ?'

બાપુના આ પ્રશ્નનો પેલા ભાષણ કરી જ જવાબ
આપી શક્યા નહીં.

અદલાહુને 'અલીફ'

શાહ અબ્દુલ લતીફને એમના પિતાએ એમને
જણાવવા માટે મદ્રેસામાં મોકલ્યા અરબી વર્ણ-
માળાનો પહેલો અક્ષર શીખવતા મુલ્લાએ શાહ
અબ્દુલ લતીફને કહ્યું, 'બોલો અલીફ !' લતીફ
જોત્યા : અલીફ !' મુલ્લાએ બીજો અક્ષર શીખ
વવા કહ્યું, 'બોલો બે !' પણ લતીફ તો મુઝા જ
રલા ! મુલ્લાજી તો ખિન્નયા, મારપીટ કરી, પણ
શાહ અબ્દુલ લતીફ એકના બે ન જ થયા. 'બે' નહીં
જોલ્યા તે નહી જ જોત્યા ! મુલ્લાજીએ જઈને શાહ
અબ્દુલ લતીફના પિતાને ફરિયાદ કરી કે 'લતીફ તો
અલીફ થી અગળ બોલતો જ નથી !'

લતીફના પિતાએ લતીફને પૂછ્યું, 'બેટા, તારે
વર્ણમાળા નથી શીખવી ? શા માટે છલ કરે છે ?
અલીફ પછી કાં એકે અક્ષર બોલતો નથી ?'

'અબ્બાબાબ !' - અબ્દુલ લતીફે જુનાસો કરતા
કહ્યું 'અલીફ એ 'અ-નાદ' શબ્દનો પ્રથમ અક્ષર
છે અને તે પોતે જ પૂછું છે, એના પૂરક તરીકે
બીજા કોઈ જ અક્ષરની જરૂર નથી, તો પછી હ
શા માટે પૂછુંને છોડી અપૂર્ણ પાઠગ પડું ?'

દોઢ પૈમાની માધના

એક ચોગી યુર પાસે જઈને કહેવો લાગ્યો,
'શ્રી ચૌદ વર્ષ સુધી ચેત્રમાધના કરીને પાણી પગ
ચાલવાની મિઠાંક ચેત્રવી છે મારી સાધના મફત થઈ.'
'પાણી પગ ચાલવાની સિદ્ધિ ચેત્રનવા ચૌદ
વર્ષ શા માટે જમાઈ ? માત્ર દોઢ પૈસામાં દોડી-
વાળો નદીયાગ મૂકી આવે છે. આ દિમાંએ તારી
માધના માત્ર દોઢ પૈસાની જ ચણાવા' યુરએ કહ્યું.

મહાકવિ ભારવિ

વિલ્હની દરિદ્રતાથી કંટાળી ગયેલ કવિ ભારવિની પત્નીએ સવાનમાં જ કવિને કવિતા પાછળ મરડેલા જોદને ખિન્નમને કહ્યું 'તમારી આ કવિતા અને ગુપ્તમાં પાડવવાથી તો હવે કું' ધર્મ ગઈ | ધરમાં ખવા ધાન નહીં પહેરવા માટે જોછતા કપડાં નથી, પરનું ય ક્યાં ? પુછે છે ? જાપરુય ચૂલે છે, અને તમને કવિતા મૂકે છે | આ કવિતા કરવા કરતાં રાજને ત્યાં કોઈક ને કરી કન્યા હોય તો પેટના આડે તો પૂરાય | કોઠો તો કહે છે કે મહારાજા ખૂબ જ ઉદાર છે બ્રાહ્મણો અને પડિતોનું મનમાન કરે છે, તો તમે શા માટે નાજ દરબારમાં જતા નથી ? મનુ દિવસ કાઢવા પછુ હવે તો જુખ છરવાની નથી |'

ભારવિ શુ કહે ? પત્નીની વાત સાવ સાચી હતી. ભારવિ પત્નીના મુખ તરફ તાકી રહ્યા, તેવ વિના માયાના વાળ સાવ લુપ્તમાં અને અસ્તવ્યસ્ત બની ગયા હતા, મોઢાની કાંત તાકુથી ઘેરાયેલા ચદ્ર જેવી ફિક્કી પડી ગઈ હતી, સુકાયેલા બિન્દુ-ફળના છોલા જેવા અંધર, મચ્છુ-સાચા પગ પહેલ હરણી જેવી આખો, અને દેકેદેકાણેથી સીવેલી જર્જરિત સાડી. આવો વેશ જોઇ આકાશ તરફ દર્શિત નાખી ભારવિ આત્મ રવરે બોલી ઊઠ્યા જર્જરા કું દરબારમાં અવગ્ર્ય જઈશ | દરિદ્રને વળી આત્મ-ઐશ્વર્ય જેવું !

અને ભારવિ દેહની સજ્જવટમાં પડયા, રાજ-દરબારમાં સાવ લધ-વધર વેશી થોડું જ વચા છે ? શું તો હવાલમાંથી પાપડી બનાવી, ધોતિવાનું ફાડ્યું કાઢી તને ખેસ બનાવ્યો. અને વિવાહ પ્રસંગે સસરા તરફથી મંગલ રેશમી કપડામાં તાડપત્રો પર લખેલ કાલેયોની મૂલ્યવાન સપત્તિ બાધી દરબારે જવા નીકળ્યા એમની પત્ની સજ્જ આંખે જોતી રહી ધડીમર તો એમને મન થઇ આવ્યું કે, સાવ દોડી જઈને કવિના પગ પકડીને કહુ કે ' નથી જવું રાજ દરબારે ! જે મળશે તે લખોચ્છો રોટવે માથે ખાશું' અને ભૂખે માવ' પડે તો તે પછુ

સાથે જ મરશું, આવા દીન વેશ મહારાજા પાસે ન જાઓ,' પછુ પગ ઊપડયા જ નહીં.

બપોરનો વરજ ધખતો હતો. તાપ કહે કે મારું કામ | ભારવિના પગ લથડાતા હતા. આખું શરીર પરસેવાથી રેભરેળ થઇ ગયું હતું. એક પગલું પછુ હવે આગળ ઉપાડવા જેટલી હામ રહી ન હતી. સામે જ એક સરોવર હતું. કવિ ત્યાં જ વિશ્રામ માટે થોભ્યા સરોવરમાં કમળો ખીલ્યા હતા, વિકસિત કમળો જોઈને કવિ તો ખુશ થઇ ગયા, જપ્ત કું ખીસરી મયા. ભારવિ વિચારવા લાગ્યા. અત્યારે પ્રકૃત્ત લાગતાં આ કમળો આખી રાત બિડાયેલાં રહે છે ચદ્રમાની જ્યોત્સ્નાથી એ વિકસતા નથી ને પોતનું જૈતવ ગુમાવતાં નથી. માર કલાકની વહેર સાધના પછી એ ફરી ખીલે છે. ફરી બિડાયેલા પોતાના નાનકડા છવનકમળો એ સુખદુઃખના ફેર ફારો સુખે સહી લે છે અને એ પોતે એ કમ તોડતા નથી, અને પોતે પરાજય સ્વીકારતાં નથી. - તો પછી કું માણસ થઇને કું ખથી કંટાળી ગયો ? જ્યારે મે એકવાર સંકટ પડ્યો કે, બોલાવ્યા વિના કદી પછુ રાજદરબારમાં સામે ચાલીને નહીં જાઉં, છતાં આજે કું શુ કરી રહ્યો છું ? મને આ લગારે મોઝવું નથી ! !

પોતે લખેલા મહાકાવ્ય 'કિરાતાળુ'નીયમ' નો એક પ્રસંગ યાદ આવ્યો, યુધિષ્ઠિરે દ્રોપદીને અનેક ગણા માર્યાં છતાં પછુ ગુપ્તવાસ છોડીને કૌરવો માથે યુદ્ધ આદર્યું નહીં, ધર્મમાર્ગે ડોડ્યો નહીં. ભારવિએ તરત એક કમળપત્ર લઈ એ તીજી પદમ-થી તે પગ એક ટ્યોક લખ્યો.

મહુસા વિદર્શીત ન મિયા
ભવિવેકઃ પરમાપદા પદમ
પ્રાકું તે હી વિરમૂયકાવિખુ.
ગુણ્ણુખ્યા - સ્વથમથ મરપદા.
(કોઇ પછુ કામ વિના વિચારે' એકદમ ન કવું.
અવિવેક જ મોગી આકાલનું કારણ હોય છે જે સમજ

વિચારીને કામ કરે છે, સ પાલિ તેની પાસે સાથે ચાલીને આવે છે.)

ત્રોતક લખી રહ્યા એટલામાં એમન ધાનના કાળવા સબળામાં જીઆ થઈને જોયું તો મુદ મહારાજ આવી રહ્યા હતા કવિ ત્યાંથી તરત ખસી ગયા મહારાજ યાજ્ઞા દોવાથી વિશ્વાસ કરના ત્યાં થોડો થભાવી જીતયા ત્યાં ભારવિએ કમળાપત્ર પર લખેલા ત્રોતક એમની નજરે પડ્યો કમળાપત્ર ગીદારી એમણે વાંચ્યો, ત્રોતક ખુબ જ ગરબો જતી વખતે એ કમળાપત્ર સાથે લઇ ગયા અને એમને ત્રોતક સુવર્ણાક્ષરે કેતરાવી સખન મડમા મકા યે

થોડા સમય પછી મહારાજ ફરી જમાણીએ જીપડયા પછુ વરમાદની પ્રગુ દોવાથી અવ ડીયામા જ પાઠા ફરતુ પડ્યુ રાતનો સમય હતો અ ત પુરમા પોતાના ગણનગદમા એ પહોચ્યા એમણે જોયુ તે પનગ પર ગણીની સોડમા એક મુવાન પોટેનો હતો મહારાજ ખૂબ જ ક્રોધે બગાથા વિચાર્યું કે હમણા જ તરવારથી મુગડના ને કટકા કરી નાશું" તરવાર ખેંચી ત્યાં તે મુવણાક્ષરોમા

કેતરાવેનો ભારવિનો ત્રોતક એમની નજરે પડ્યો. એમનો ક્રોધ લખી ગયો, હાથમાથી તરવાર પડી ગઈ ખુબ ધીરજ તાપી મહારાજને રાષ્ટ્રી તથા પેલા મુવકને જગાકયા મુવકે જગતાની સાથે મહારાજને પગ પડી ચલ્યુ ચુમી લીધાં મહારાષ્ટ્રીએ મુવકનો ખરચય આપનાં કહ્યું " નનપણમા જેને દારી બેરી લઇ મુક દતી એ જ આપણે આ રાજકુમાર ! આટલા વર્ષ પછી અનુચરોએ દેાધી કાઢયો છે !"

મહારાજ તે ગળમળા થઈ ગયા ત્રોતકના તખનારને સાખો ધનવલદ આપવા સાખ્યા એ ત્રોતકને કારણે પોતાના એકના એક "ગાદીવારસ પુત્રની હયા થતા રહી ગઈ ! કવિની શોષમા એમણે નીજ દિવસે રાજવહરમા સિપાહીએ દોડાંધો ત્રોતક દિવસ પછી એક સિપાહીએ આવીને ખનર આપી "મહારાજ ! અથને કવિની ભાજ તે મળી છે, પછુ ન ચહી આવવા ના પડે છે !

મહારાજ પોતે ત્રણ લાખ સોનામહોરો લઇને ભારવિની ભાગીતુની કુદિરે ચૂષ અને ત્યાં તેનુ સન્માન કરી મહારકવિની પદવી આપી

ગુરુ નાનકે ફરતા ફરતા શુજરાતવાલા જિલ્લાના એમનાજાદમા પહોચવા ત્યાં લાલુ નામના બગવાની ખમતિ સાજળી એને ઘેર ગયા સગસગ ચાલ્યો એક દિવસ તે બજનકિર્તન કથાવાર્તામા આખી રાત મઇ ને દિવસ બીચ્યો લાલુને પછી ભાન આંડુ કે નાનકે જુપયા જ છે એમણે શ્રદ શ્રદ નાજરના રોટલા ડીપી રોટલા ન ઝાંઝા ગુરુ નાનકને ધર્મા નાનકે હજુ રોટલાનું બંડુકું બરતા હતા ત્યાં ગામને જખનદાર બે ત્રણ માણસો સાથે મિઠાનની યાળીએ લઇ આવી પહોચ્યો, યાળીએ નાનકે સાથે રૂઝી નાનકે મિઠાન પ- નજરે કરી જખીનદારને પૂછ્યુ મોંધરી, તુ તારે અનાજ ખાઉ કે નાશવું ?" જતી આખની ઠભાઠા જખીનદારે જવાબ આપ્યો.

નાનકે જખીનદારની યાળીમથી એકે હાથે એકે પુરી ઉપાડી, બીજા હાથે લાલુના બાજરાના રોટલાનું બંડુકું તોડ્યું, પછી બને હાથની જોરથી મુઠી વાળી તે રોટલાના બંડક વાળી મુઠીમાથી રૂઝ ટપકયા માંડુ અને નીજ મુઠીમાથી લેતાહી એ જતાપીને જુરે નાનકે જખીનદારને ઉઠેશીને કહ્યું એ તારી કમણમા મરીગેનુ લેતાહી છે અને લાલુની કમાઈમ રૂઝ છે એ ધમાનદારીની, સચ્ચાઈની કમણી છે તુ જ રહે, હુ કેયુ જોજત કરે !

-અનિલ

મહારાજની જડાઈમા સાજ પડાવેલ તથા લડનરા સખ્યા વિચેરે કમ આટાપવાને જતા પછુ બગવાન થી મૂણુ રચના થોડા છાટી તેમને પાણી પીવાને લઇ જતા તેમને ખરેરા કરતા તેમના રરીરખાના કોટા વીણી કાટતા આ સવાર્મા બગવાને શેષ અખદ આવતે, કવિ એ વહુન કરતા યાકતા નથી પેતાના પીતાબરમા મદી લઈ જઈ થોડાને આપનારા તે પાર્શ્વનારિકિની મુતિ નજર મામે લ વે અને કમચોખર્મા રહેલા આન હતો ખ્યાલ મમજ લે

-ધિનોઆ

આફ્રિકામાં અસ્કનુઝ નામનો એક મોટો યોદ્ધો રહેતો હતો. ક્ષેત્રપાન નામનો એનો પિતરાઈ ભાઈ એની ગાદી પચાવી પાડવા માગતો હતો. આથી તેની મતા મામે તેણે ભળવો પોકાર્યો અને રાજ્ય રામે બહાવવટ આદર્યું.

અસ્કનુઝ બહાવટ તેની સામે લશ્કર મોકલ્યું. અસ્કરે તેને દરાવી કંદ કર્યો અને હાથ પગમાં સાકળો તાપી બાદશાહ સમક્ષ તેને રજી કર્યો.

બાદશાહે તેને શિક્ષા ન કરતા તત્તા પ્રત્યે ઉદારતા દર્શાવી કયુ ભાઈ તું મારી સામે કંઈ કાવતરું બાણ કરે છે? મેં તો તને ઘણી જમીન અને પુષ્કળ દ્રવ્ય આપ્યું છે? એટલાથી તને મતા પ નથી? 'તમે મને જે કાંઈ આપ્યું છે તે પૂરતું નથી.'

કાવતરું મને જવાબ આપ્યો. 'કાવદા નમ છે તા તમારે મને રાજપાટને બરાબર અરવા ભાગ આપવો જોઈએ એમા ગતીવાર પણ આણુ એટલું આણુ જ મમજવ પછી તમે જમીન થડ રકડા આપો તેનાથી મને સતાવ શી રીત મગે.'

અસ્કનુઝે કયુ તારે અરવુ જ જાણુ હોય તો અરવુ રાજ્ય આપુ અને ઉપર ખૂન ધન ફેલત આપુ પશુ એ મને તારે મને એક કમ કરી આરવ પડશે.

કાવદખાને કયુ બન આપવુ જે કષ્ટ કમ હશે તે હુ દુશાથી પૂર કરી આપીશ પણ એ કમ મારા ગૌરવને હજી અને મને કીર્તિ તથા માન અપાવે તેવું હોતુ જોઈએ.

અસ્કનુઝે જવાબ આપ્યા તારી વાત બરાબર છે મારો પત્ર એવો જ છગદો છે કે તને યર અને કીર્તિ મગે.

તા આપ આતા આપો એટલે હુ તનો અમમ કર ફાદખાને કયુ.

અસ્કનુઝે કયુ સર્મજી અરબરતાનમા અની નામનો એક બહાદુર માણુમ રહે છે એના જેવે યગવી અને બજવાન મેહો મે જિ હમીમા જોયો.

નથી. એક વખત કેટલાક સરદારો અને સામ તોને સાથે લઈ હુ તેની સાથે વુદ્ધ કરવા ગયેનો. ત્યારે તેણે મને કહ્યું પહેલી લડાઈમા જ હરાવી દીધેનો આ પરાજય મને આખના કણુની જેમ ખૂવે છે. અથવા હૃદયમાં ચુળની જેમ સાને છે એ આપણુ વડવાઓની નિહા કરે છે ને આપણુ દેવાને ગાલો આપી તેવું મુતિભજન કરે છે એટલે જો તું એક વાર મદીના જઈ એને હતરી આવે અને તેવું મગતક લઈ આવે તા આપણુ દરાવી ખૂન આમર વધશે ને હુ તને રાજી થઈને આણુ રાજ આપીશ હુ ધારુ છુ કે તું કદાચ તેને દરાવી શકીશ. કંઈક લડવૈયા તરીકેની તારી ખ્યાલિતિ પશુ જગ મશહૂર છે તારા ભણ બહાદુરી આગળ ભતભસા યોદ્ધાઓ પાણી બરે છે.

ફતેહખાને કયુ બસ એટલી જ વાત છે ને? એને તો હુ ધડીના છૂંદા ભાગમાં દરાવી દઈશ અસ્કનુઝે તેની સાથે પેતાના દીકરા ક્રમને એક થો ઉપરાંત શસ્ત્ર મલાવવામાં કુરળ એવા મીન બાગ ઉત્તમ યોદ્ધાઓને પશુ તેની સાથે મોકલ્યા તેઓ પેતાનું કામ ચૂપચાપ પતાવવા માગતા હતા આથી સતના વખતે તેઓ મસાફરી કરતા ને દિવમના ભાગમાં સતાઈ હતા.

ચાલતા ચાલતા ધમે ફૂટ નીકળી ગયા મદીના એક મકાન ફર રવ્યુ ત્યારે તેઓ અટક્યા. ફતેહખાને પેતાના સૈનિકો સાથે ત્યા મકામ કર્યા રાત વાસા ત્યા ગાળી મીને દિવમે મવાઈ તેઓ સો મદીના શહેરમાં દાખલ થયા અને અતીના મગર મેગવવા તેમજ એ કેવો બગવાન છે શરતીર? અને એવું તેમનામા ગુ છે જેથી કોઈ તને દરાવી શકવું નથી એની માદિતી મેગવવા મદીનાની ગલીઓ અને રસ્તામા આમતેમ ફરવા લાગ્યા.

ચાનના ચાલતા તેઓ એક મતીમાં આવી પહોચ્યા આ મતીમાં સાથેથી જ એક માણુમ પગપાળા નાત્યો આવતો હતો તેણે અમના જેવો

સાવ સાદા પેશ્વેક પદ્ધતિ દત્તે ને તેના ખર્ચે
 પાવડો રાખીને તે વાલ્યો આપવો દત્તે. ચાલતો
 ચાલતો તે નજીકની એકે મઠીમાં દાખલ થયો અને
 ત્યાં તે શાકભાજી અને ફળફૂલના ક્યારામાં પાણી
 પાવા લાગ્યો.

આ જોઈ ફત્તેહખાને ફરસને કહ્યું. 'ચાલો
 આપણે પેલા આરણ માળી પાસે જઈએ અને અલી
 વિષે તેને પૂછીએ. કદાચ એને કંઈ ખબર હોય.'

અલી તેઓ સૌ એ માણસ પાસે ગયા એની
 સાથે સલામ આપેકુંમ કર્યા પછી ફત્તેહખાને તેને
 પૂછ્યું. "અહયા ભાઈ છું અલીને જોળને છે?"
 પેલા માણસે જવાબ આપ્યો. અસીને!
 અલીને કેમ ન જોળાયું? મારા કરતાં એને બીજો
 કોઈ વધારે સારી રીતે જોળખતો નથી બેનો
 આપને એનું શું કામ પડ્યું?

- ફત્તેહખાને જવાબ આપ્યો. 'મેં એની બહા
 મરી, અને હાલતના ખૂબ વખાણ સાતરવા છે, ને
 એટલે તો ધણે દુરથી અહીં આલ્યો છું મારા
 દેશમાં મારા બળની અને બહાદુરીની ખ્યાલિ છે
 ત્યાં કું નામી પોદ્દો અને ધીર ગણાઈ છું
 અવાર સુધીમાં મારી બરાબરીનો કોઈ ચે જો અને
 શાં મર્યો નથી. એટલ મારે અલી સાથે મારા
 બળનો મુકાબલો કરવા આટને દૂર આવ્યો છું
 એના શરીરને બાપો કેવો છે, એના અચુસાર કેના
 જેવો છે, અને દેખાવે એ કેને મળના બાવે છે,
 એ જાણુ અને હાલિસ તેા કું તારો આભારી થઈજી
 કાવજી, તેા જ એ અને મજે વચા એને કું એજળખી
 શકું, અને લડખતુ હજન આપી શકું."

"અલીને બાપો મારા જેવો જ છે, એ મારા
 જેટલો ભીએ ને જાડો જી વળી એના અજીમાર
 પજી અને આજેનુખ મળતો આવે છે દુકામાં અને
 બાને જજી જાણે એક જ છીપના બે શાદિ છીએ.
 એા જ મમની બે ફાડ છીએ, એક જ વૃક્ષની બે
 સમાન શાખાએ છીએ. આથી તમારે અલી સાથે
 તમારા બળનો મુકાબલો કરવો હોય, એની સાથે
 એકલ પડ્યે લડવુ હોય તેા પહેલા મારી સાથે
 તમારો જળ અજમાવો અને કું પોતે જ અજી
 બની છું એમ થોડા વખત પુરવું માની સો

એટને બનીના બળની-એના વૃક્ષ કોશલ્યની તમને
 પજી અટકળ આવી જરી."

આ માણસની વાત સામળી ફત્તેહખાને વચ-
 વામ્ય પડી ગયેલ શુ કરવુ એ તેને સ્વજનુ નહિ
 ગમડિયા જેવો દેખાતો આ સામાન્ય માણસ અલી
 સાથે કેમ બરાબરી કરી શકે એ જ તેને સમજનુ
 નહિ તેને થયુ કે અરજનુજ જેવા જહાદૂર સરદારે
 જેની શકિતના ખૂબ વખાણુ કર્યા છે ને જેની
 યુદ્ધ કુશળતા આગળ તણે હાર કમૂલી છે, એવા
 અલી સાથે આ સામાન્ય માણસ પોતાને સરખા-
 નવાની ધબલતા કેમ કરતો હતી? એને તેા ખૂબ
 નવાઈ લાગી અને ક્ષણવાર તે વિચારમાં પડી ગયેલ.

આ જોઈ પેલા આરણે કહ્યું, "તમે શા વિચારમાં
 ડયા? મારી સાથે બળ અજમાવતા કેમ અચ-
 કાવ છે? બીકે લાગે છે? તેા પછી મહાન અલીની
 સથે કેમ મુકાબલો કરી શકશે? એની સાથે છાતી
 કાદીને કેમ ઊઠા રહી શકશે?"

ફત્તેહખાને જેવે જહાદૂર અને બળવાન મજીસ
 આ વચનો મૂગા મૂગા થોડો સામળી શકે તેમ
 હતો? છતાંએટી કર્યા મિવાય તુરત જ તેણે આન-
 માથી તલવાર બેચી કાઢી ને પ્રુડેથી ખુમ મારી
 પડકાર કર્યો. એ મારા વિષે છું એમ જ ધારતો
 હો તેા હવે મારી સાથે અને બીકે લાગે છે કે નહિ
 એની તને દમથા જ ખબર પાડું છું!"

અટલું કહીને તેણે એ માણસના માથા ઉપર
 એક જબ-હટા ધા કર્યો. થયુ એ માણસ અપજ
 હતે તણે જનુ જ સહેલાઈથી પોતાનો પાવડો ડિયે
 કરી લાલની જેમ ધરી એ ધા ઝીલી લીધે.

ફત્તેહખાને બીજો ધા કર્યો. આ વખતે પેલા
 માણસે પોતાના પાવડથી તલવાર પડ એવે તેા
 ધા માર્યો કે તલવારના બે કટકા થઈ ગયા એક
 જમીન પર ક્યાય ઊડી પડ્યો ને બીજો પ્રુપાતો
 બચ હાથમાં રહી ગયેલ. ફત્તેહખાને એ કટકો પજી
 ફેંકી દીધો ને હાથમાં મઠા લઈ જાતુ ઉપર ધા
 કર્યો જાણુ ધા મિધરણ ગયો મઠા દરુ એના ઉપર પડ
 તે પહેલા જ પેલા માણસે ઝાપળી એજ અજી
 હાથનુ મજબૂતાઈથી કાંકું પકડી લેયું અને બીજા
 હાથમાંથી મઠા ઝૂંટવીને જાણુજ ફેંકી દીધી.

ફોદખાન દવે હથિયાર વિનાનો યજ્ઞ ગયો એટલે તે પેલા માણસની સાથે અથામથ આવી ગયો. પેલા માણસે હાથમૂઠી, પાવડા ફેંટી દીધો તે ફોદખાનની સાથે અથમળયા કુસ્તી કરવા લાગ્યો. ફોદખાનના સાથીદારો આ જાનની લડાઈ જોઈ રહ્યા હતા, આસપાસથી બીજા માણસો પણ ઠોળે વળી ત્યાં જોવા જોવા રહી ગયા. જાને જણ્ય એક બીજાને પરાસ્ત કરવા પ્રયત્ન કરી રહ્યા હતા. પણ ઘોડીવારમા જ પેના માણસે ફોદખાનની હમર કરતો હાથ વી ઠાળી તેને હમરમાંથી જીંચક્યો ને જાને હાથ જીંચા કરી ઉપરથી ઉછળી જમીન પર પડ્યો. ફજમે જોયુ કે તેનો સાથીદાર પરાસ્ત થયો છે ત્યારે તેણે તુરત જ પોતાની તલવાર ખેંચી અને આરામ ઉપર તૂટી પડ્યો.

ફોદખાનને એક હાથે જાણી રાખી બીજે હાથે તેણે ફજનના પાને એવી રીતે ઠટાવી દીધો કે ફજનની તલવારની યુદ્ધ તેના હાથમા આવી પડી તેણે તુરત જ એ તલવારનો ફજન ઉપર ધા કયો ને મીજા જ પડે ફજન જોયજોયા યજ્ઞ ગયો એના માણુ ઊડી ગયા.

આ જાણુ એના ખાર સાથીદારોએ પોતપોતાની તલવાર કાઢી ને ખાર જણુ પેના માણુસને ધરી લઈ તેના પર દુકમયો કરવા આગળ વધ્યા મીજા જાણુ ટોળે વળેલા માણુસો પોતાના દેશખુને આ રીતે લયમા આવી પડેલા જોઈઆગળ ધસી આઠમા ને પોતપોતાની તલવાર ખેંચી તલવાર તખર યજ્ઞ

ગયા. પણ યુદ્ધ રાત્રે થાય એ પહેલાં જ જમીન પર પડેલા ફોદખાને પોતાના માણુસોને તલવાર મ્યાન કવ્યા દુકમ કર્યો આથી પેના માણુસે પણ લડવાનું બંધ કરી તલવાર મ્યાન કરી.

પછી તેણે ફોદખાનને ઊંઠો કરી કહ્યું, " જાનખ હું પોતે જ અલી છું. આપણા જોમાંથી વધારે જળવાન કોણુ છે એની તમને દવે ખબર પડી ગઈ ખરું? મેં ધાણુ હોત તો તમને સદેનાઈથી દુ મારી નાખી શકત. પણ વીર પુરુષ મોતાઈથી નમળા માણુસ ઉપર ધા કરતો નથી. ને એને જાનથી મારી નાખતો નથી. હું અલી છું એ વાત પહેલ વહેના તમને ન હરી કારણુ, એવા ખમાતવાયા માણુસની હાજરીથી કદાચ તમે અરવરથ બની જાવ અને મનની સમતુલા ખોઈ જોસે. એને બદલે તમે જેને એક સામાન્ય માણુસ ધારતા હતા એવા મારી સાથે લડવા હું કોણુ છું એની તમને ખબર હોત તો જે જુરસાથી અને કુશળતાથી તમે લડાઈ લડ્યા એ જુરસાથી અને કુશળતાથી કદાચ ન લડવા હોત. તમને તમારુ પાણુ જતાવવદાને મેં સારામા સારો મોકા આપ્યો. હવે જાવ તમારા દેશમા જે જળના પાગમા તો યજ્ઞ ગયાં! "

ફોદખાન અલીની દિ મત અને મૌદાય જેઈ જોમા આગળી નાખી ગયે. તે પોતાના દેશમા પાછો ફર્યો એનો હેતુ જો કે ખર આઠવો નહી, પણ જીવેલા ત્યાં સુધી તે અલીના પગક્રમ, દુધ, યુદ્ધ કુશલતા અને ઉદાગતાના જખાણુ કરતો ગયો.

કાલ કં રો આજ કં

એક દિવસ દહાલ ઉમર જિન અન્દુલ અલીઝ એક સંભાળણુ કરીને ઘોડીવાર આરામ લેવા માટે ધરે આવ્યા ત્યારે તેમના પુત્ર અન્દુલ મહલકે પૂછ્યું, ' અમીરલ મોમિનીન, દવે તમારો જો ધરારો છે? "

" જોડા ઘેડી વાર દુ આરામ લેવા આટું છું " તેમણે કહ્યું.

" આજે લોકોની ફરિયાદો તમે નહીં સાંભળો? " પુત્રે પૂછ્યું.

દનત ઉમરે કહ્યું " જોડા, તમારા હાથા સુતેમાનની કુનેદુનની કિવામા મારે આખાં રાત જાગવું પડ્યુ હતુ. એટલા માટે હજુ જાગ આરામ લેવા આટું છું. ઘોડી વાર આરામ લઈશ અને પછી જોદર (ખપોગ)ની નમાઝ ખાદ લોકોની ફરિયાદો સાંભળીશ "

તેમના પુત્રે કહ્યું, " અમીરલ મોમિનીન, જપેદર સુધી તમારી જિ દગીનો રો લરોસો છે? "

આ માલખત. જ પુત્રને નજીક જોલાવી તેના કપાને ચુમી લઈ આવો નેક પુત્ર આપવા માટે અનાદને આજાર! " એટલું કહીને આરામ લીધા પિના લોકોની ફરિયાદ સાંભળવા આહવાગયા. -અન્દુલમ

જ્યારે અંતરની ઉમેદ જાગે છે

[એક આપકર્મી વિદ્યાર્થીના પત્રો
(૧)]

અહ અરવિદ પડવાના પત્રો ચાતુ સામના એ અસથી 'ધારા ભયુ' થઈ પ્રગટ થાય છે એ પત્રોએ વાચકોમાં ઠીક ઠીક રસ જન્માવ્યો છે એમ એ પત્રો અમે પૂરજા કરતા વાચકોના સાખાભય પત્રો પરથી જણાય છે.

અહીં જે પત્રો અપાયા છે તે ભાઈ અરવિદે મુજબ પ્રાંતના ખેતીવાડી ખાતાના નાયબ પ્રધાન શ્રી ભાલુભાઈ પર લખેલ તથા પત્રી લખેલ તે છે એટલે આ પત્રો 'ધારા ભયુ' માં અમારું પ્રગટ થઈ ગયેલા પત્રોના અનુસંધાનમાં વાચવાના નથી.

અમ હું પ્રગટ થઈ ગયેલ પત્રો માં નહીં અવેળી એવી કેટલીક મદદરવની વિગતો આ પત્રોમાં હેમ પ્રગટ કર્યાં છે આશા છે કે વાચકોને ગમશે સં ૦

મુ શ્રી બાબુભાઈ નમસ્તે ?

આજે અહીં આજે ૪૪ દિવસ થઈ ગયા નોકરી સિવાય બધું જ ગોડવાઈ ગયું છે ઘર ખાતમાં આ સે કના કચ્ચારે જોડા સમજના કલા પખુ દરે ફારી મધુ છે

અહીં મારા કાર્યક્રમમાં આજે વખત વાચન રેખન અને રકમમાં જવું એ જ આવે છે વધારામાં નિષ્ક્રમન કાનવાનુ ચારે છે હજી હવેમાં ખાસ કઈ જોવા ગયા નથી રૂરતામાં આવે એટલું જ હજી સુધી એમું છે જોવા જવાનું મન થયે પખુ મમવની તગીમાં એ કશું રકમ નથી

આ સે કે પાસથી પખુ શીખવાનું મળે તેવું છે જ્યાં સુધી અહીં રહેવાનું થશે ત્યાં સુધી શીખવા માયી જોયે આવીશ કે કેમ એ સજા છે એટલું જ થરી મના વિવપમાં આ ને કેમે એટલી તથી પ્રમતિ કરી છે કે શીખના થા ન આવે એ કે શીખવાની મજવડો પખુ અ પખુ દેસ કરતાં વધારે છે ન નકરી મોવથી માટી મે ટા એ ડોને સુધીનું બધું જ શીખ વાન વગે ને છે સમજક કમલે કામ લાજ કામ

અહીં મારા બે રકમ પ્રેક અને કૃષ છે એ મિરાવ ખીનુ અર્થે ય ઈશાકુ અર્થે જાવુ રહે રાની સમજક એક મિવને તથા થઈ છે શી ખાદ કરના અવારે મ મિત જ પત્ર કે એટલું અર્થે આવે છે

મુરોવી જેવું કઈ જ નથી ધીરે ધીરે બધું જ ગોડવાઈ જશે

આજકાલ ૮૦ F થી ૫૫ F જેટલી ગરમી રહે છે વરસાદનું તે પૂજવાનું જ નહીં મગજમાં આવે ત્યારે ઠપપી પડે પણ આપમે તથા જોવા ધોષ નાર કહી પાને નથી, સરજદદા પુલક થઈ જાય તે અકવલિરે મોઝાદ એ દિવસ એક બે કલાકે દર્શન થઈ જાય છે કેમ વખત ફોગ (૪૦૧)ની આશન કોતરી પડે છે તે દિવસે ધોરો દિવસે અધારું થઈ જાય છે શીખણના ઠીવા પખુ નાકામિયામ થઈ પડે છે આનુ અહીંનું દવાખાનું જી જલ ત્યારે । તથાને ૧૬-૧૬૬ અરવિદ ૧૭ ૧૧ ૫૩

(૨)

મુ શ્રી બાબુભાઈ, નમસ્તે ।

મે આજ સુધી ફૂલ ટકમ કોનેજ કરી દરે ઠીમ પલામ થઈ ગયા એને એની વપવમાં કોઈ જ કુટકા એ અમે આજ સુધીના મારા પ્રવરનો વિરે મે કોષને ૫ જણાવેનું નહીં એ અહીં ખૂવમ પ્રવરિત ફગારાની થવા આગી છે એટલે જ એને અહો ખવાસ આપુ કુ

કોનેજવાવી ફાજલ પડતા સમય ફરવાનું દુ મારા એક મિવને ત્યાં જાને કલો અહીં તેમનું પેતાનું નાનકડું પર જી કોના પદક દિવસથી ૬

તેમને ત્યાં જ રહુ છું. છેલ્લા પાંચ માસ દરમ્યાન
અમે કમાણી કરી લખવાની યોજના પડી કાઢી
તેઓ પોતે વિદ્યાર્થી છે અર્થશાસ્ત્રની ગૂચ તેમનાથી
પણ અણુકેલી જ રહી હતી. એના ઉકેલ અમે
બંનેએ આપ્યો છે ।

મારા એ મિત્ર પાસે સોએક પાઉન્ડ હત
મારી પાસે ઇંગ્લેન્ડની વિદ્યા હતી એમાંથી એક લોન્ડો
મશીન લા પા અને આજે અડધું કામ મશીનથી
અને અડધું કામ હાથથી કરીએ છીએ. એ ઉપરાંત
આઠ મ્લાક રેસ્ટોરામાં કામ કરી ત્રણ ચાર પાઉન્ડ
કમાવી કરીએ છીએ આમ સવારે સાતથી કાંચે
ચઢીએ છીએ, અને રાત્રે બાર સાડાબાર વાગે ચૌથ
જઈએ છીએ. પણ અભ્યાસના નામનું મીકું વળી
ગયું છે જો આ રીતે જ ચાને તો અમે એક એક
કનાક કાઢીએ તોય સહેજે પાંચ પાઉન્ડ અઠવાડિક
મેળવી શકીએ અને સરળતાથી અભ્યાસ પણ કરી
શકીએ । એક વરસ નોકરું જાય એ જ નુકસાન
વરસ બચાવવાનો એક જ ઉપાય છે કોઈના તસથી
બસોએક પાઉન્ડ ઉઠીના નેવા જે બંને મે વરસમાં
પાઠા વળી શકીએ એટલું જ નહીં પણ જે નાણા
આજ સુધીમાં વાપર્યા છે તે પણ પાઠા વાળી
શકીએ વધારામાં મે થી ત્રણ વિઠાઈએને પૈ
ઠાકમ પણ આપી શકીએ જે આટલી બંધનસ્થા
શકે તેો અમે અમારો અભ્યાસ ચાતુ રાખી
શકીએ યો-ડીના મશીનો લાવી એ પણ સરળ
તાથી ચલાવા શકીએ એ વિના બીજી નોકરી કરવી
અને લણવું તે કેટલું શક્ય છે તે અહીં રહેન જ
જાણે હા માત્ર પૈસા ભેગા કરવા હોય તો સારી
તક છે પણ એ કરવા અમે ભેગા નથી થયા, પ
દેશ મેડીએ છીએ માત્ર વિદ્યાસ પન્ન કરવા પૈસા
ભેગા કરવો સમય વીતી ગયો જુલ્યા છે એનાને
સુધા આપી રહ્યો છે ત્યારે એના માણા ગાવાની
ખર્ખાઈ કેણ કરે ।

તમે મી રાવને મળના કહેતું પણ સમયને
અભાવે મળી શક્યો નથી વળી અમારી ઉપરની
યોજના સરળ થતી જતી હોવાથી નોકરી માટે ત્યા
જવાનો ખાસ અથ નહોતો વળી ઈન્ડીઆ હાઉ
સમાં નોકરી મળવાનો સભવ જ નહોતો એમ

તપાસ કરતાં જાણવા મળે તું મારા જોવા અને કવો
લિક્ષાકરને નોકરીમાં ઠાણ રાખે ।

જેર, નોકરી તો મળી ગઈ કોલેજ છોડી તેને
બીજે જ દિવસે તેનો સમય સવારે ૧૦૦ થી ૩૦૦
અને સાંજે ૬૦ થી ૧૧-૩૦ નો છે સવારે નવ વાગે
નીકળવું અને રાત્રે સવા બારે બારણામાં પગ મૂકુ છું
રહેવાના સ્થળથી પદર માર્બલ ફર છે

પદરેક દિવસ પર દવામાન ઠીક ન હવું
હડીનું પ્રમાણ ૧૨ F જેટલું હતું આ મો માસ
એવ જ ચાલુ હતું મારા પર ઇડા દારૂ વિગેરે
લેવાની બતામણનો વરસાદ વરસ્યો હતો પણ
નવાઈની વાત કે બધા કરતા ઓછાં કપડા અને
અડધું ઓઠવાનું હોવા છતા મન ન થઈ શકી કે
ન થયો સગેબમ ઇડા, દારૂ વિગેરે લેનાર વિકસની
સીશીઓ સ રતા થઈ ગયા । આનું જ નામ કુદરત ।
નમ રાખે તેને ઠાણ ચામે ।

આજકાલ મરેા ખોરાક ત્રણ પાઉન્ડ દૂધ અને
અડધા ઊંડનો છે તબિયતનું પૂજવા જેવું નથી લાલ
કમ છે । જે કે છેલ્લા પદર દિવસના સખત પરિ
શ્રમથી ચાર પાંચ રતલ વજન નટ્યું છે પણ
ટેનાઈ જતા બધું જતાવર ચર્ફ રહેશે આજકાલ ટેમ્પ
રેચર ૪૦ F થી ૫૦ F જેટલું રહે છે હડી ધગી
નાણા ધરવા આવી સોનેરી તમનો લાલ લખ મારેા
આવરોટ વેચી દીધા છે એની જરૂર આવતી મામ
પડશે એક માસની ખાધા ભેમી ભેગવાઇ કરી લીધી
મારુ કુલ ખર્ચ મહિને પાંચ હ પાઉન્ડની આમ
પાસ રહે છે તેમાં ત્રણ પાઉન્ડ દૂધન, એક પાઉન્ડ
ઊંડનો, એક પાઉન્ડના શાકભાજી અને બીજું થોડું
જવા આવવાનું ખર્ચ ચાવ

એવાસણથી નિયમિત પત્રો આવતા રહે છે
અને હું મારો માનિક મીપોર્ટ મમખનર મોકલવો
રહું છું

વિદ્યાલય વિકસી રહ્યું છે તેમાં વહેતી તકે કાનો
આપવા દિલ તલસી રહ્યું છે ત્યા મારી ગદ
જોવાય છે ખુદા જાને કપારે મારી તમના પૂરી
યશે વડીનોનો મહકાર અને ઇવરકૃપા એ બેને,
સુમેળ સધાતાં શુ અસકય છે । અધાને યાદ વદન
અરવિદના પ્રણામ

અધોળ આચરણ

ગુનામ સ્મૃત કૃતી

*

ધરદામન ધીજી ખલીફા દરજત ઉમર સ રેખલ
જીવનનો આ પ્રસંગ છે તે કાગે જેરસનેમમા પ્રિયતી
આરબો વસતા દત્તા તેમના તરફથી મવીફા સાહેબને
ત્યાં આવી ઈસ્લામનો પથગામ સંજી વવાનું આમ
તજી મજી

તે જમાનામાં આજની જેમ એંગેરનેન ક રેલ
શીન દર્ના ઊંટ ઉપર જ એ પ્રદેશનો બધો જીવ
દાર ચાલતો દરજત માહેમે ઊંટ અને એન રખે
વાળા અથવા પાનકને લખતે જેરસનેમ જવા નીકળ્યા

માયાન્ય રીતે ગીટ ધર મે જીજી સવારી કરી
સકે પજી દરજત સાહેબના દિલમા થયુ કે આટની
લાની મુસાફરી છે એ માણુમનો મોજો આ બિચારા
પ્રમા પ્રાણી પામે શા આંગે મે આવવો ઈસ્લામ જગ
તને મનુષ્ય તો શુ જુગા પ્રાણીઓ પ્ર થે જશુ દય
વરસાવવાનું કહે છે તો આરે તેઃ એનો અમલ કરવે
જ જોડેએ ને

આમણ રક્ષક દોરી લાકને થ સનેા દતે તેઓ
પુકાની મદદી કરના કરતાઃ આમણ જીજી રજા દના
અચાનક એમના દિનમાં થયુ કુ થ માણુમ છુ
આ રક્ષક પજી માણુસ છે ખુદ એ મને પજી મે પગ
આપ્યા છે એને પજી મે ધન આપ્યા છે અલબાના
દરખાદરમા ઊંટના રક્ષકનો કે ખરીફાનો બેઠ નથી
રવાં સૈની કરણી યોલે છે કયામતને દિવમે અલી
અચરેલી જાલાદ જ કામ અ વે છે

રખેવાળ

જી

જો આપણે ઘણી લાગી મજલ ક પવારી છે
આ જી મે જીજી આ જુગા પ્રાણી ઉપર ચની ગેરીઓ
એ તો ખરાખર ધાયતુ નથી તેમ છુ એકને જ અ વે
ને દ્ર ઊંટ પર મેમી રકુ એ પજી નાથી લાજત
નથી ધરદામ સવં માનવની સમાનતામા માને છે
માટે એમ કર એક મજિલ નુ ઉપર બેસ ને એક
મજિલ કુ મેસુ

આરે દરજત સાહેબ! આપ આ શુ કહે છો!

કુ ન અ પને રખેવાળ છુ ઊંટની નકીઝ જાલીને
અ ન ને અ પને જેરસનેમ પહોચાડના એ મારી
ફજી ? કાક કહ્યું

નરી વલ સગી છે પજી તને ખખર છે
ઈન મમા એવા બેદ નથી સૌ સરખા છે માટે છુ
ઉપર અવી જા કુ એક મજિલ મુધી ઊંટની
નકીઝ લાકને અગળ માનુ ખનીફાએ કયુ

દરજત સાહેબ આપ આ શુ કહે છો? શુ
કુ ઉપર મેસુ ને તમે ઊંટની નકીઝ જાલી આગળ
અગળ ચારો એ કેમ બને?

કેમ ?

ક્યા આપ ને ક્યા કુ? આપ સારીયે મુરિલમ
અલમના ખનીફા છેલ કુંતા એક મામૂલી ઊંટનો
રક્ષક છુ

પજી ઈસ્લામ જગ મને કહે છે કે ન્યાયનો અમલ
કર થ થ કહે છે આ જુન્બવી બેદો સાચા નથી
આખરે તો આપણે સૌ એ જ ખુદાતાલાની એલાદ
છીએ સૌ જ સરખા છે

પજી મારાથી તો ઉપર ગેરી જ કેમ કહાય ?
રક્ષક કંયુ

ના શા માટે બેસાય ? કુ તને કહું છુ શુ
ન્યાયનો અમલ કરવાથી છુ અને પાછો વાળીય શુ
છુ અને ન્યાયનો માખે જીલ વીક ?

દરજત સાહેબ, આપની જેટી વાતો જરાપ
સમજાવી નથી કુ તો આપના જીતાની રજ ખરાખર
પજી નથી અને શા માટે આપ કરમાવો છો ?

કુ કરમાવતો નથી મારી ફરજ અદા કહે છુ
છુ ઉપર બેસી જ વારા મુજબ ખીજી મજિલ કુ
સવાર ધર્મલ ને છુ અ ગળ આલજો

સકેચને હવે રક્ષક ઉપર બેદો એને મન તો
મજિલી આગળ જ સવરેવ દની એજે વિચાપ
એમા પજી કાંઈક હેતુ હરી આવવા મહાન પુરુ
વિચાર્ય વગર કયુ નકરે એમ વિચારી મન વાળુ
એક પછી એક મજિલે કરાવા લાગી વારા

ફરતી દખરત ઉમરને રક્ષક બી ટ ઉપર સવાર થવા લાગ્યા કેવુ બન્ધ દરોએ દરશ કે બ્યારે રક્ષક બી ટ ઉપર મવાન થતો દરો અને ન્યાયને અતરમા ધરી ખુદાની બ દગી કમતા કરતા દખરત ઉમર નકીર પકડી આગળ ચાલતા દરો ધરનામના ખનીકાઓની ઓલિયાની માધના ફરી બન્ધ હશે !

યાત્રાની મજિલ કપાવા લાગી, જેરસનેમનાં મકાનો દેખવા લાગ્યા હવે છે લી મજિલ હતી ખુદાનું કરવું ને ત્યા જ આગળ રક્ષકનો ઉપર ખેસવાનો વારો આવ્યો. રક્ષક તો શહેર નજીક લાણી આગળ જનો હતો ત્યા જ ખનીકાએ તને રોક્યો

ભીએ રહે
શુ છે ?
કેમ ખૂની ભય છે
શુ ?

આપણે તક્કી કહ્યું હતુ ન અહી મજિલ પૂરી થઇ છે મારે નીચે બિતરી જવાનું છે ને તારે ઉપર મેસવાનું છે

પશુ હવે ન શહેર અની નવુ
તથી શુ ?

આપ મને શ મટે શરમાલો છે ? જેરસનેમન આરખો નુ માનશે ?

બના એમને જે મનન હોય ત મને
પશુ હુ ઉપર મેશુ ને મારા બિટને અ પ
દારો એ તો કેમ સહેનાય

બના મશુમ નુ બી ટની નકીર મેચની એ
હલકુ કામ છે ? આપણે બનેએ માથે યાત્રા કરી

છે આપણે નકીરી કર્યા મુજબ મારો હવે ચાલવાનો વારો આવ્યો છે લોકો મને પગે ચાલતો જોયો તેથી શુ ? મારે મારી ફરજ ચૂકી ન જોઇએ શુ ન્યાય ને સન્માધને જતી કરવી જોઇએ ?

વળી પાછો રક્ષક લાચાર બની ઉપર બેઠો દખરત સાહેબ બી ટની નકીર પકડી ખુદાની બ દગી કરતા કરતા આગળ ચાનવા લાગ્યા

મીજ બાલુએ દખરત ઉમરના સ્વાગતમા આરખોએ બન્ધ તૈવારી કરી હતી મોની કમાનો બીજી કરી હતી આખુ શહેર એમને જોવાને એમને મુખેથી ધરલામની વાણી સાબળવાને અધીરુ બન્ધુ હતુ જેરસનેમમા તેમનો આ પહેલો જ પ્રવાસ હતો શહેર આવી પહોચ્યુ શરઆતમા તો લોકોએ રક્ષકને જ ખલીકા માની લીધા પશુ થોડી જ વારમા નોકો ઝોળખી ગયા રક્ષકના બી ટની નકીર પકડી આગળ ચાલતા ધરલામના બીજા ખનીકાને જોઇ તેમના આશ્ચર્યનો પાર ન રહ્યો આ મો આન હ ને ભકિતના આસુથી જલકાઈ ગઈ

સાજે ને કોને આખાયે પ્રમ ગતી ખખર પડી પડી ને શુ જોઇએ આખારે શહેરે ધરમામનો અગી કાર કર્યા જે ધર્મના મહાપુરુષના જીવનમા આવી સન્માધ હોય આવો ન્યાય હોણ આવી મૂર્ગા પ્રાપ્તિએ પ્રત્યે સહાનુભૂતિ હોય તે ધર્મ કેવો મહાન દરો દખરત માહેબને કશુ જ મેસવાની જરૂર ન પડી એક અજુ ઘોનવા કરતા અધોળ આવ્યગ્યુ વધારે બસગ કરે છે

નવા માનની

એક વખત સ્વ દાનવ અને માનવ ઉપદેશ લેવાને પ્રજાપતિ પાસે પહોચ્યા પ્રજાપતિએ ત્રણેને ઉપદેશમા '૬ એટલે જ અક્ષર આખ્યા દેવોએ કયુ, અમે દેવો કામી તથા અમ । ભોગવિવાસનો અસકો પડી ગયેને અમને પ્રજાપતિએ '૬ અક્ષરથી દમન કરો એમ શીખવ્યુ દાનવોએ કયુ, અમે દાનવો હુ થી, હવાથી અમે આધા રહેના પ્રજાપતિએ ૬ અક્ષર વડે અમને દયા કરો એમ શીખવ્યુ માનવોએ કયુ, 'અમે માનવો લોભી, અમે સધરો ક વા પાછળ પડેવા ૬ અક્ષરથી દાન કરો એવુ પ્રજાપતિએ અમને શીખવ્યુ પ્રજાપતિએ મધાનના અર્થ' સચા ગણ્યા કેમ કે બધાને ચેતપોતાના અનુભવમાથી લાધ્યા હના

અષ્ટિ કઈ એવી પનગાય,
ગ્યાને ત્યાબસતુ દેખાય - અર્જન

એ અવસંખન કયા સુધી ?

અનન્ય આગેવાન

વ્યક્તિના વિકાસને કે ધી રાખનારા એના વ્યક્તિત્વને સ્વાદા કરી જનારા અહકાર અભિમાન ગર્વ અને દર્પ છે આ ચારેય વૃત્તિ એક માના જન્મથી જ છે, અને એકમીન સાથે એટલી તો સકળાયેલ છે, કે એની પરખ પણ મળવી મુશ્કેલ છે સૌથી પહેલાં હાથએ અહકાર

કુ અન્ય કરના કષ્ટક છુ-વધુ સરેક છુ એ માનવના એટલે અહકાર આ અહકારને જો કે પ્રમણમાં નિરૂપ છે અને માનવ દરમજ વ સુવલ છે જે પોતે કષ્ટક છે એવી માન્યતા માનવીના મનમાં રમતી ન હોય તો એ જ જન્મતમાં છુવી પછુ ઠી રીતે શકે ? આપણુ મા એક સદી કહેવત છે કે મા સૌને મન સૌ સવા શેર

બીજે પ્રકાર અભિમાનનો છે કુ બં જ કરતા અડિયાતો છુ એમ બને વ્યક્તિને યોગ્યતી હોય એવી ત્રીજી જ વ્યક્તિ આગળ છાતી ઠોડીને કહેતુ એ અભિમાન આવી સરસક કરી એ અહકાર ધી વ વધુ ખરાબ છે કા જુ કે બીજાને ઉતારી પાડીને હલકા ખનાવીને જે તાની જાનને સવાઈ લેખાવવી એથી વ આગળ જતા કુ તારા કરતા કમલ સારો છુ, એમ કહી સામી વ્યક્તિન મનને અધન પહેચકો કુ ખ છે ખન કરતુ એટન ગર્વ કરવેલ ઠોડના અ મને કુ ખ પહોચાડવુ એ કેટલી હીન મનાવૃત્તિ છે ।

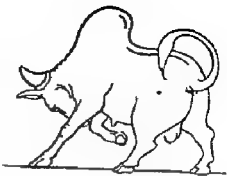
આ સૌથી અધિકની કમ કર વૃત્તિ એટન દર્પ જે તાની જાતને ઉચ્ચ ગર્વ સામ ના હવેને કુ ખ પહોચાડીને એમા અન દ મળવે એમા જે તાને વિજય માની કુલ તુ એ પાસરિર્ણ દર્પ છે

આ ચારેય વૃત્તિના મૂળ તા એક જ છે અને ત

એક દિવમ શુરુ નનક મકકામા એક ઠેક જે ગામા તરફ પગ રાખીને યુદ્ધ હતા તવાના એક સુલ્લાએ આ જોતુ તે તે ખૂબ જ મુશ્કે થયો એને યુરસામા ને યુરસામા શુરુ નાનકને કપડો આર્યે 'અરે તમે અલ્લાહની દિરામા એમની તરફ પગ રાખીને યુદ્ધ છો ?

શુરુ નાનકે અ તત સાતિથી પેના મુલ્લાને જવળ આપ્યો કાઈ આમ યરમ કા થ વ ? અલ્લાહ જ્યા નહી હોય તે દિશામા છુ જ તારા પગ કરી દે ।

મુલ્લાછ શુ જવાબ આપે । અલ્લહ તો સર્વવ્યાપી છે એન વિનાથી કમી જગ્યા ખાલી છે ।

માનવી પને કષ્ટક છે એવી મા વનાના ઊ ડાણમાં જ રહેતુ છે આ વૃત્તિ ધીરે ધીરે વધ છે ત્યારે અહકારનુ રૂપ થ રણુ કરી ને છે અને અહકારનુ એક શોભામા શોટુ કુ ડાણુ એ છે કે એ થે ઠી જ વ રમા અભિમાનમા ફેરવાઈ જાવ છે ત્યારે અભિમાન ગર્વનુ માનક રૂપ ધરી લે છે અને એ ગર્વને કમ મા પવલ ઈ જતા વાર નથી જા ગતી આ રીતે અહકાર તો આખરે દર્પમા જ પરિણમે છે

મા જ મણુએ અહકારના યોગાથી પછુ એવીને માનવુ જોઈએ હવેનુકેને એવી છ વામાવ પગ પડી ગયો તો જાણુએ કે દર્પ રૂપી હૃતની જ હાવામા આરી ગયા

એ કે અ જકાવ એવો વ એક વર્ગ આપણી વચ્ચે જ છુવતા છે કે જે પોતાની જાતને સુખારવા કરતા પેતાના કરતા વધુ ખરાબ-મતીન હોય એવી વ્યક્તિએને શેરની તેમની દુલ્લના પેનાને ત જવે કરીને પેલે સારા હોવાનુ પહુ ઊ સુ રાખી આધાસન લે છે આ રીતે નીચી કેટિના માનવી સામે પોતાની સરખામણી કરી આધાસન લેતુ એ તો ખૂબ સહેલું ને સરળ છે પરંતુ મનને પ પ જ નારા આવવા પેચલ અધાસનોનુ અવગ નન કયા સુધી ? અતુ આધાસન એક નરી પામરતા સિવાય બીણુ કઈ જ નથી ।

‘ધ્યારા બાપુ’ના ગ્રાહક બંધુઓને

✱

અ તાં અકથી આપનું લગાજમ પૂરું થાય છે તવા વરસનું લવાજમ મનીઅ ડરથી જ ચેકના નિવતી છે મોઝમા મોકુ પદરથી જન્યુઅરી સુધીમાં મેકરી આપશે જેની અક અકે નહી

લગાજમ મનીઅ ડરથી જ મોકરો તો વીં પીં નો વખારનો સાત આનાનો ખર્ચ જમી જશે વળી વી પીં થી અક કમવાર જ મોકરી શકાય અને પોસ્ટએ ક્ષિમ દરોજ મોકી સાથે ગણનોના જ વીં પીં સ્વીકારે છે આમ અ પને તવા વરસનો અક ધમો મોકી મળનાનો સભવ છે આચ છે કે માલક જ પુઓ વ્યવસ્થાની સરળતા ખાતર તવા વરસનું લગાજમ પદરથી જ પુઆરી સુધી મનીઅ ડરથી જ મોકરી આપે માલક ન જર સ થે વ્યવસ્થ લખવો

ચ તુ વખે’ ગ્રાહક તની આરે અમને જે સદકાર આરો છે તે મટે અમે આજગી ળીમે, આશ છે કે એવા જ સદકાર તવા વખે’ પુણુ અ ત્વો આ તુ રાખશે

ધ્યાગ બાપુ માનિકને વખારે સુદર અને ઉપરે ળી મન તવાના અમારા પ્રાસ ચા તુ છે તે આપ એના છેડન અકો પરની જોઈ શકશે જે ખરુ છે કે અમગી કે તનુ સરાંગ સુદર રૂ. ૬૭ રૂપે પૂરુ અ ળી શકરા તથી જગા અમે પ્રવતરીય છીમે દરકે અલક જ પુ બીજા માલક જા ળી આપે તો મા સકને પ્રકથી વખારે સુદર જના ળી સગએ તવ મે મલક ખન ળી અ પનાને જ પુના દરન કારે માં એમના સુવચનેની ત્રરથી પ્રતિલકા ‘બાપુ રમરથુ મેટ આરો

આક્રિકાના ખિતો ૧૨ ગિવિંગ પોસ્ટન અ ડરથી મોકલી આપે અથવા નીચેના સરનામે લગાજમ ભગી હેતુ શ્રી પ્રમુદાસ જ વજરીઆ પો ળો. નં. ૨૬, નેરાખી, કેન્થા કોવે ની

અનુક્રમણિકા

૩૦ | મઅવ ૧૯૫૪

	૫૪		૫૪
૧ ભગનાન ઇશુ	સોમભાઈ પટેલ ૨૭૨	૮ કળશના ચમકારા મોતુક	ગલિસાલ અનિલ ૨૮૧
૨ મે નહી માખન ખાયો	સુરદ સ ૨૭૪	૧૦ પ્રેરક પ્રમ જો	રતિસાલ-અનિલ ૨૮૨
૩ કિસા ગોતમી	૨૭૫	૧૧ સાદિય અને માનવ	દામોર ૨૮૦
૪ જ પુ અને જડેદાદા	૨૭૬	૧૨ મહામવિ બારસી	૨૮૧
૫ ખરો ત્યાગી	અ જીમ વ સોડી ૨૭૮	૧૩ ઉદાર ચોલ્હો	કાલિસાલ સાલ ૨૮૬
૬ શ્રે કે વગ	નુકુવમ ધ ૨૭૯	૧૪ જયારે અતરની	અરવિ દ ૨૮૯
૭ ચિકિ સક બાપુ	એચ ગી દાસપ ૨૮૦	૧૫ એ અવત જન	અવવર આજેનાન ૨૯૩
૮ રોજન રો ૨ મ	સરોદ ૨૮૧	૧૬ અથાવને કન	૨૦ અં પૂઠ ૨-૨

પ્રાસાક અને મુદ્રક ધીરેન ગાધી ઉપાયતન મુદ્રણાલય જૂનાગઢ

આમ જનવુ સહજ છે કેમકે લેખક પ્રેમમાં કામને પ્રધાન મૂલ્યે છે દેવવાની કમને કહે છે સાકામાં જેમ અમિ છે, તેમ દેહમાં કામ છે, અમિમાં જેમ જ્યોતિ છે તેમ કામમાં પ્રેમ છે જ્યોતિમાં જેમ પ્રાણ છે તેમ પ્રેમમાં આત્મા છે આમ લેખકની પ્રેમદર્શિ વક્ત યતી જણાય છે

શરુઆતની પાંચેક પ્રેમવાર્તાઓમાં લેખકે જેટલા સ્વર્ણ નીવડ્યા છે તેટલા વિદેશી પ્રેમવાર્તાઓના આરંભમાં નથી નીવડ્યા લેખકને દુરલ્લભ સૌથી વધારે વહાણી છે છતાં એના મુકાબલે બીજા કેટલાક પાત્રો વધારે સજીવ આનંદપાયાં છે

વાતઓના બોખા લેખકે ઇતિહાસ પુરાણમાંથી લીધા છે અને પોતાની ઢને તેમાં રંગ પૂર્ણ છે તેમકે કહે છે કે સાચો ઇતિહાસ ગમે તે હોય, યે જન્મ્યુ છે નમ જ જન્મ્યુ હતુ એમ મૈા માને અને તે ઇતિહાસ અને આત્મી છે લેખકની દિ મતા કદાચ સંહિતમાં આ રીતે સહેજે જણાવતા ઘણું સારું હતું

પૈ શાંધિક કિસ્સાઓમાં વર્ણનરેલી પુરાણી જ જણાય છે પાત્રોના કામ આવેશ ઉન્માદને સૂઝરી મસ્તૂત કવિઓની રીતે આનેખ્યા છે

આપણા એક સાક્ષરે એક સરકૂન કવિનું જણવિતુ સૂઝરી કાવ્ય મુજરાનીમાં ઉતારેનું અને અતિ વિસ્તૃત ઠીકા ટીપ્પણોથી માણલી રસિકતા એમણે છની કરેલી સ્વારે તે તરફ નજર જતાં મહારામા માધીછમી જે દુ ખ જ્વ નિ અને જ્યુજ્યો (આજો શુરસે પજુ) વ્યકત કરેલાં તે અતી સાધરે છે

લેખકની નિરૂપણશૈલી આકર્ષક છે ચિત્રો સરસ દોરી શકે છે તેથી અને વિશેષ તે વિષયના ગમીતાપણને કારણે તેના કુવાલ વાચકોને આ પ્રમવાર્તાઓ વિશેષ મમરી

કિમિયાગરોઃ દેસ અને દુનિયામાં જણાવી વ્યક્તિઓ અને વિશ્વનિઓના મહકમરી શુદ્ધદર્શી પાલીસ કમચિત્રો લેખકની વિશિષ્ટ શૈલી એમવતી જગદાર પ્રવાહી જાણા આકર્ષક પૃથકરણ અને સગમમધી વિગેરેને કારણે વાચનીય જન્વા છે

મુસે શીનીનું ચિત્રણ જરા ઘેર અને સમસાય વિનાનું છે અને તે લેખકે કમ્બુકુ પજુ છે કેટલાક ચિત્રોમાં મમતા અને અદોહાવ પજુ જણાય છે તે જવાહરના ચિત્રમાં લેખકને સ્વભાવ અગાધી શીડરો છે જવાહરનાકની સજાનું વર્ણન કરતા લખે છે સીઓ એમને (જવ હરલાલને) ટાપી ટાપીને જોતી, કેમ ન જુએ? આવો દેખાવડો અને આદતો છતાંવાળો લોકનેતા ત્યારે કે અત્યારે બીજે ક્યાં જરૂ તેમ છે ?

મારી જાણુમાં જ કોનેજની જે તજુ ક્યાઓ હતી કરેકના યો તરફ મરી નજર મર્ડ એ જાવો વાચવા કમ્બુ નહોતા પ્રથમ દ્રષ્ટિને પ્રમ એવુ એ મુખાપૂતિઓ ઉપર અમમ્બ શિપિમાં લખેનું કમ્બુ જવાહરનાને એક પજુ છી તરફ જન્મ્યુ નહી સીઓ આટ પડી

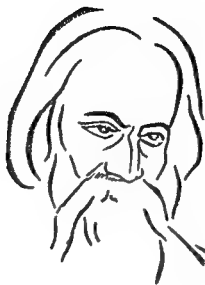
સરદારના કટાક્ષ તો જણાવ્યા છે પજુ વિશ્વજાહ પજુ બારે વિરોધી હતા અને તેમની રમુજમાં ચરોતરી જાલા સરદારની પઠે રમ પૂરતી એ વિશ્વજાહના ચિત્રથી સમજાય છે

લેખકે જન્વા ને ત્યાં કુ કમ્બુ છુ કુ મમ્બુ છુ એવાં કુદુકાગ ક્યો છે ચિત્રકરે ચિત્રમાં પેતાને પજુ મીન વો જોકએ શુ ?

આ પુ તકની બીજા આર્શન તમા લોકપ્રિયતા લખે છે

અપ્રવારેક પુસ્તકના લેખકની જોડણી વિશેષ તે મહારાજ અને પ્રમખયા મા ધણી જુલખરી છે નુરજની પજુ મિકે મિક છે

અમર કવિને

*
તમને જે હતાં મુખ દુ ખ સર્વે,
અને આશા-નિનાશાનાં ય હંકો,
સહ્યા આઘાત ખણુ દેવે ઘણેરા,
અન દર ને દુઃખદ અપમાન-ભાર,
સહી હીરા હકો અન્યાય આઝા,
અજ પામા વર્ણી નિદ્રા મુખાવી,
વિનાવી જે હકો કંઈ રાત જાગી.

અને નેાવે ખીલ્યું તવ કાંચ નિર્મલ,
કમળ સો-હર્ષવું આનદ-સૂચે !
નહીં એમાં કશી જે રક્તિાન છાયા,
નહીં દુઃખ-દૈન્ય જું એકે ય ચિદ્ગન.

શ્વન-મંથન મહીં વિપ્લાવ કીધું,
જગતને તો અમીલું દાન દીધું !
પરંવ

आरिचिप

वर्ष-७

Mantra N Janam

अंक-१२

संपादक: नवीन गांधी

હિન્દુસ્તાની પ્રચાર સભા વર્ધા-નાં પ્રકાશને

*

હિન્દુસ્તાનની જે મુખ્ય કોમો, હિન્દુ અને મુસલમાન. ગાંધીજીએ જોઈ લીધું કે એ બે કોમોની એકતા રાષ્ટ્રીય હિતની દૃષ્ટિએ અનિવાર્ય છે. એ માટે એમણે રાષ્ટ્રજીવનના એકેએક ક્ષેત્રમાં એવી એકતા સ્થાપિત કરવા ભગીરથ પ્રયાસો આદર્યાં. એમની દીર્ઘદૃષ્ટિએ જોઈ લીધું કે સ્વતંત્ર ભારત માટે એક રાષ્ટ્રભાષાનો સવાલ અત્યંત મહત્વનો છે. એટલે, પોતાના જાહેરજીવનની શરૂઆતમાં જ, દક્ષિણ આફ્રિકામાંથી જ પોતાની કલ્પનાની રાષ્ટ્રભાષાનો પ્રચાર શરૂ કર્યો. ૧૯૧૯માં એમણે લખેલ 'હિન્દ સ્વરાજ'માં આ વિષય પર ખાસ ભાર મૂક્યો છે. ત્યાર પછી તે સ્વતંત્રતા જેમજેમ નજીક આવતી ગઈ તેમતેમ રાષ્ટ્રભાષા હિન્દુસ્તાનીની અનિવાર્યતા જણાતી ગઈ. આખરે ૧૯૪૨માં વર્ધામાં હિન્દુસ્તાની પ્રચાર સભાની સ્થાપના થઈ અને ત્યારથી એ સભા એ દિશામાં સક્રિય કાર્ય કરે છે. અત્યારે એ સંસ્થાના રાષ્ટ્રમુખ્ય રાજ્યદ્રવ્યાણુ જેવા રાહબર છે અને આજ-મ શિક્ષક કાકા કાયેલકર જેવા તેના મુખ્ય કાર્યકર્તા છે. સિખાવટથી માઢીને 'કાનિસ' સુધીની પરીક્ષાઓ દેશભરમાં પથરાયેલા સભાના પ્રચારકોને મારફત લેવાય છે. આને માટે જરૂરી એવું ઉપયોગી સાહિત્ય પણ સભા પ્રગટ કરે છે. તે સાથે હિન્દુસ્તાનીમાં, સાહિત્યગુણ ધરાવતાં સારા પુસ્તકોનું પ્રકાશન પણ નાગરી અને ઉર્દૂ સિપિમાં કરે છે. આ ઉપરાંત સભાનું મુખ્યપત્ર 'મંગલ પ્રભાત' વાર્ષિક લખાઈમ ત્રણ રૂપિયા) પણ છેલ્લા પાંચ વર્ષથી કાકામાહેજ કાયેલકરના સંપાદન હેઠળ પ્રગટ થાય છે. કાકામાહેજના લખાણો પર ગુજરાત મુગ્ધ છે, એટલે એ વિશે અહીં ઝાંઝું લખવા જેવું નથી. કાકામાહેજના લખણો ઉપરાંત, અન્ય અભ્યાસી જેમો અને શાયરો તથા શાયરીના પરિચયો પણ અભ્યાસી કતમે વખાણના અપાય છે

સભા તરફથી પ્રગટ થયેલાં કેટલાંક પુસ્તકોનો અહીં ટૂંક પરિચય આપીએ છીએ.

હિન્દુસ્તાની પ્રચાર પરીક્ષાઓ કે પાઠ્યક્રમ, પાઠ્ય પુસ્તકોં એવાર (નવમઃ ૫૦ જે આના. આ પુસ્તકમાં સભા તરફથી લેવાતી પરીક્ષાઓ તેના નિયમો અને ઉપયોગમાં આવતાં પાઠ્ય પુસ્તકો અંગે સંક્ષેપમાં પૂરી માહિતી અપાઈ છે.

હિન્દુસ્તાની કે પ્રચારક ગાંધીજીઃ સં. કાકામાહેજ કાયેલકર, ૫૦ જે આના. ગાંધીજીએ હિન્દુસ્તાની માટે આદરેલા પ્રયાસો, એમની કલ્પના, વ્યાખ્યા અને સ્પષ્ટીકરણોનું સંકલન.

હિન્દુસ્તાનીની નીતિઃ લં. કાકામાહેજ કાયેલકર, ૫૦ લખણું નથી. હિન્દુસ્તાનીનું સ્વરૂપ અને સિપિના પ્રશ્નને આવગી લેતી સર્વાંગીય ચર્ચા.

હિન્દુસ્તાની સુહાવરો કોશ. સં. સ્વચ અદમદ 'અયોધ'. ૫૦ દેડ રૂપિયો. કોઇ પણ ભાષાની રહિ અને મદાવરનો તે ભાષાના તળપદા સુક્ષ્મ અર્થો, વિલક્ષણતા અને જળ જણવા-અનુભવવા માટે પ્રથમ અભ્યાસ થયો જોઈએ. આ પુસ્તકમાં, અભ્યાસી સંપાદકે કક્કાવાર મદાવરોઓ તેના અર્થો સહિત આપ્યા છે. વિદ્યાર્થીઓને જ નહીં, પરંતુ હિન્દુસ્તાનીમાં રસ ધરાવતા દરેક પ્રાતીય વાંચકોને આ પુસ્તક ઉપયોગી નવડાં.

હિન્દુસ્તાની ગદ્ય સમઠ્ઠઃ ૫૦ સવા રૂપિયો વિદ્યાર્થીઓને અભ્યાસમાં ઉપયોગી નીવડવા ઉપાત સુવાચન માટે પણ જરૂરી એવા આ સમઠ્ઠમાં દેશના દસ જેવાનનામ લેખકોના નસિક નિખધો નાગરી અને ઉર્દૂ સિપિમાં અપાયા છે અથગ સમઠોની અર્થચરિત્રિ પણ અપાઈ છે.

વ્યાકરણ કે પારિભાષિક ગ્રન્થઃ ૫૦ ત્રણ આના જેમની મનુષ્યાયા હિન્દુસ્તાની નથી એવા પ્રાતીય વિદ્યાર્થીઓને વિજેય તે ઉપયોગી આ પુસ્તકમાં, વ્યાકરણના પારિભાષિક સમઠોના સમાનાર્થી

મિતાઠેઃ ૫૦ એક રૂપિયો. હિન્દી ઉર્દૂના આહી અને વર્તમાન વ્યાજનામ કવિઓની નસિક અને

“... જેલો દંધરનો કર સખાને ચાલવાનો પ્રયત્ન કરે છે તેમને
માટે તો મરણ દરમિયાં સાશ અવનતા તૈયારી જ દોષ છે.”

CHIRCHIA

સુભ દુ.ખમાં રાહત

અખવલી ગોપાળુ દાખમાં

સુભ દુ.ખમાં રાહત
અખવલી ગોપાળુ દાખમાં
છે.

૨૨^મ ૩૩ જાણ્ય

૨૨ ૩૩ ૨૧ ૨૧ ૨૧ ૨૧ ૨૧ ૨૧
૨૨ ૩૩ ૨૧ ૨૧ ૨૧ ૨૧ ૨૧ ૨૧

(ગાંધીજી અને ગુરુદેવની જીવનસાધનાતુ અવગ્રહીત કરવું ખાસિક)

સરકારની વાણી

• ગાંધીજીએ કહેવું કે સાચું સ્વરાજ્ય લેવું હોય તો જાનની નિ સ્વાર્થલાભે સેવા રવી જોઈએ. જેમ-
રામનું નામ તઈએ છીએ, માળા ફેરવીએ છીએ,
પણ અતરથી નથી લેતા તેમ સ્વરાજ્ય પશુ
કરીશુ તો કુ પી યઈશુ આપણે સાચા દિલથી કામ
કરીશુ તો સર્પનાં કાચળી સહેજે નીકળતાં સર્પને
કેમ દત્ત નથી થતુ તેમ આપણી ગુલામી જીતારી
તાપી શકીશુ પશુ ઉગરડીને કાઢવા જતાં સર્પને
દહીં થાય, વખતે મગી જાય તેમ આપણુ પશુ
થવાનો ભય છે

• સ્વરાજ્યનો અર્થ એ છે કે આપનજ પર જીવા
રહેવ કોઈના પર અધાર ન રાખવો પાડારી
ભણે મરનો હોય તો અડના રીતેને એને પોતાના
માથી આપવો

• એક વ્યક્તિનો વિચાર અને અભિપ્રાય લોક
મત ન કહેવાય લોકમત કેળવવા વ્યક્તિએ પોતાની
ન સ્થા પર પ્રભાવ યાડવો જોઈએ

• ગેરસ વનોરી માખણ કાવવાને બદને વનોઆ જ
કરીએ તો ગોરસી કૂની જાય અને કૂવડ અણાઈએ

• આશ્રમમાં કેમ શીખવાનું હોય તો દિલની
ગૂઠિ કરવાન સમાજસેવા કરતા શીખવાનું છે

• ભાગે શાગે પથારીવશ રજા પડી જ્યારે
રોગ જય છેને પછી ભૂખ છૂટે છે ત્યારે પરેશ
પાગરી જોઈએ તે ન પડે તો ભારે નીમારી લાગુ
પડે. તેમ સ્વન તાની સાથે આપણે પરેશ સચમ
પાળવો જોઈશે પશુ અવારે તો મહુ આપણી
કોમના કે આપણા પંજાના હાથમાં સત્તા આપવી
જોઈએ એમ હજી છે અને માણસો માડા યજ મયા
છે ભાન ભૂલી ગયા છે

• જ્યાં ગોખવાની સકિત વધે છે ત્યાં સમજવાની
સકિત મદ પડી જાય છે

• પુરુષાર્થ મુરકેવીએ જાળગનામાં છે

• જે સિવાજ યા પદ્ધતિ પર પરાથી જીતરી આવી
છે જેની રવી પડી અઈ છે તેમાથી જુદા નીક

ળવાને માટે મહેનત અને ઉત્સમની જરૂર નહ છે
નીનાવાળો રસ્તો જોઈએ તો વધારે ભાગે હોય
અરે જી યે હોય તાયે સામાન્ય લોકોનું વનજ
ચીતામાથી નીકળવાનું નથી હોતુ

• ન્યા કોઈ પશુ કામ પાર પાડવાની ઠરછા
અને દંડ સકંપ હેવ ત્યાં કોઈ ને કોઈ રસ્તો અથવા
દંડ જ આવી મગે છે

• ગાંધીજીએ પરરશર્માં દિ-કુસ્તાનની આબદ ખૂબ
વધારી છે એમને માટે આપણા મનમાં પૂજ્યલાવ
ખૂબ છે પશુ એમની પાછળ ચાલવાની જોઈએ
તેલવી વૃતિ નથી

• એક દિ-કુસ્તાન સિવાય આખી દુનિયામાં તન
વારની વાત છે પશુ તલવારથી જાડાનો અત
આવ્યો જણ્યો નથી એનો અત લાવવા ગાંધીજીએ
અઈ સાનો મગ કાડ્યો છે

• ગાંધીજીએ સ્વરાજ્યની ભ ત મે પ્રકારે અવાવી
એક ઉમ પ્રકારે જેમાં સરકાર સાથે ધર્મજુમાં આવવુ
પડવુ જીજુ ખાદી અને સ્વનાતમક કાર્યદારી,
જેમાં સરકારની સાથે ધર્મજુમાં આવ્યા વિના
લોકોને સ્વરાજ્ય જોખવવાની તાલીમ આપી આખાના
વક્ત્ર પરનુ ફળ પાડીને પડે તેમ આ રીતથી સ્વ
રાજ્ય જોખામાં આવીને પડે

• આપણુ શહેર એક પ્રકારનો નરકવાસ છે તમે
પશ્ચિમનાં શહેરો નથી જોયા પેતાના
શહેરને તેઓ સ્વર્ગ જનાવે છે આપણે નરક
જનાવીએ છીએ

• જેઓ દિ સાના જગ પર નથી તૈયારી કરે છે
તેમના દિનમાં ડર મિનાય નીજી વાત આવતી નથી

• સુખ અને કુ ખ એ મનનુ કારણ છે, માણસ
જે પોતાનુ મન મજબૂત કરે છે તો એને કુ ખ
નથી લાગતુ એ તપ કરે છે જ્યારે એનુ તપ
માયુ હોય છે ત્યારે સાચો સમય આવે છે, અને ત્યારે
સ્થર એનો દાય પકડવા વચર રહેતો નથી

• સકટમાં પીડાયેલા પાસે જર્મ મેસવુ અને
તેમની સાથે અગીભરી આંખે જોવુ મીડી વાતો
ક વી, એથી કુ ખ જુથી જવાય છે એ તેા સદ
પાડોશીઓનુ કર્તવ્ય છે

કવિ 'રહિમન'

ખેડામાં આ ખાનખાનાના પુત્ર અમુદ્દીનીય ખાનખાના 'રહિમન'ને જન્મ થયો. ૧૬૧૦ માં સંસ્કૃત, અંગ્રેજી, ફારસી અને હિન્દીના એ ત્રણર વિદ્વાન હતા કે અ ઉપરાંત એમણે 'વાકયાત-ખાનરીનો તુકી'માંથી ફારસીમાં અનુવાદ પણ કર્યો હતો. વળી જ્યે તિપનો એક જ વ પુસ્તક 'એટ કોનુકમ તામે સખમે હતે.

રહિમન' યાની જ નહીં યાની અને પદોપકારી પણ હતા, એમના હરખારમાં કવચો અને યાની એનું સમ્યાન થતુ. એમની હેદાયતી ધણી વાને પ્રચલિત છે કહે છે કે, કવિ મન્દી કવિતા પર પ્રથમ યદને એમણે એકવાર છત્રીસલાખ રૂપિયા ધનામ આપ્યા હતા.

૧૬૮૭ માં રહિમનનું અવસાન થયું

કર્મીર અને તુમ્બીકાસની સાખી-દોહરાઓનો આપણને યાનો પરિચય છે બજનમ કળીએમાં નવુ બજનમ વ્યાખ્યાના પદેના એવી સાખી દોહરાઓની સામસામે સલાહ જવાન રૂપે યામતી રમકદ માણવા જેવી છે, કર્મીર તુમ્બીકાસના પદુ ઠેટ-લાક કવિઓની સાખી અનુસુ હર આવવાહી અને શોહદાર ત્ર તેમજ સુગદસ, ગિદાગીલાલ, રસખ નિ કાકુ અને 'રહિમન નો કાગો નાવયાલ છે

'રહિમન ના દેવલાક સુદર દોહરાઓનો આ વખતે આસ્વાદ લઈએ

ચો રહીમ સુખ હોત હે ઉપકારી કે અન માનવવારે કો. યાને જ્યે મેરી કો રમ

(જેવી રીતે એકી વહેવનારને એકીને રમ કાને છે એ જ રીતે જે માણુસ ઉપકાર કરે છે તેના અંગે સુખ વ્યાપેતુ હોય છે)

એક સુદર વિચારને નર્વા મેલયા નહીં પણ દેવા સરસ વાદ રહી અવ એવા દાખલાથી વજીએ છે

જ્યો રહીમ તનિદીપતી, કુલ કપૂત તનિસોલ, બારે ઉનિમરો લઈ જાદે અધિગે દોલ. (દીપતી મતિ જેદે જ કુળમાં પાઠેલા કપૂતની

મતિ હોવ છે જાને છે ત્યારે અજવાણુ યાને છે પણ જેમ વધતો વધે છે તેમ અતે અધારક યાવ છે.)

પ્રચીન કવિઓ એવુ જ પ્રતીક પસંદ કરતા જે આપણને પરિચિત હોય આ દોહરા એની સાક્ષી મૂરચે.

નાદ રીઝિતન દેન મુમ નર ધન હેન સમિત, તે રહિમ પશુ તે અધિક, રીએકુ કહુ ન દેત.

(સગીવના મધુર સ્વરથી રાજ્ય યદને મુમ પ્રાણુ આપી દે છે હે રહીમ તે માણુસ પશુ જેવે છે જે મુશ થઈને પશુ કશુ આપને નથી)

તરવર કલ નહિ આલ હે સરવર પિયલિ ન યાન કહી 'રહીમ પર કાજ હિત, સખપતિ સુચલિ સુખન (રમે પોને કગી રગ આવા નથી, અને સરોવરો પણ પોને યાથી પીવા નથી એવી જ રીતે સારો માણુસ પરકાને માટે, પીવનાર હિત માટે ધન-મ ધર્મતાને સખ્ય કરે છે)

જે રહીમ મન કાષ હવ, મલસા કહુ કિન જાલિ જન મે જ્યે હવ્યા પરી કાવા બીજની તાલિ (જેવી રીતે જળમાં આપણે પડ્યો યા પડવા છતા આપણુ કરીર સિ જાતુ નથી તેમ, જે માણુસને શેતાવા મન હલવ વગ કાતુ છે તેની છત્તા જ્યા ત્યાં અપતી નથી)

કેટલી સુદર સરખામણી!

રહિમન' દેખી બકેન કે લણુ ન કીઝિયે કારી જહા કામ આવે સુખી કયા કરે તરવારી ?

। હે રહીમ શોદાને જોહને નાનાને કરારીએ નહીં, જ્યા સોવ કામયા આવે ત્યા તરવારે કા કામથી ?

દીન સગન કો લખત હે, દીનલિ અમે ત કોઇ એ 'રહીમ' દીનલિ લખે, દીનવજુ સખ હેઇ દિવસ (સમય) સપુને લખે છે પણ દિવસ (મમય) કો લખતુ નથી. (એટલે કે ધર્મિદાસને યાને મોધવ એમ અમર કરેતુ નથી.) પણ જે માણુમ દિવસ લખે છે (ધર્મિદાસ રમે છે) તે દિન વજુ જેવે જની જાય છે)

પગથિયાનો પથર

સગેમરમરનો એ કાળો ચમકદાર, આલીશાન મંદિરના પગથિયાનો પથર હતો. મંદિરમાં આવ્ય નારા દરેરે જ એ ॥ પર પગ મૂકીને છાંયરના દર્શન કરવા જત એ એક દિવસ એ પથરને પૂજુ 'તારી ના પાતની હાતતથી તને સતોષ છે શુ અહી પગથિયા પગ જીર્ણ રહેલુ તને ખરેખર ગમે છે ? તને અહી થી આગળ જવાની મહત્વાકાંક્ષા નથી ? મારો પ્રાન્ન સાલળી કાળા પથરે સહેજ અવ નાની નજરે મારી તરફ જોઇને કહ્યુ 'તમે કેટલા મુખ' છે ? સ્વતન્ત્રતા વળી, કોને નથી ગમતી ? પ્રગાંત કોણુ નથી ક્ષિપ્ત ? તો ખજી, હું જોનાથી વચિત કેમ રહી શકું ?

હું આશ્ચર્યચકિત થઇ ગયો. પથરનું કહેલુ સાચુ હતુ એના પાનથી મારી જીભાસા વિશેષ જામત થઇ એ ફરી પૂછ્યુ એ વાત સાચી દરકને સ્વતન્ત્રતા ગમે છે વિકાસ પશ્યુ ગમે છે પશ્યુ તે એને માટે કોઇ પ્રયાન કર્યો છે ખરો ?

'કુમ નહી ? આ મંદિરને વિનાશ થાય તો જ મારી સુકિત થાય હું આ મંદિર ક્યારે ભાંગી પડે એ ધડીની રાહ જોઉ છું હું તો આહુ છું કે આ મંદિર ભાંગી પડે અને જેલો મૂર્તિનો પથર તારીને મારી પાસે પડ્યો હોય હું ઇશ્વ ને હમેશા પ્રાર્થના કરું છું કે આ મંદિર જેમ અને તેમ જલદી ભાંગી પડે ' પથરે જવાબ દીધો.

ઇશ્વરે જેલા પથરની પ્રાર્થના સાલળી એક દિવસ એન પર આકાશ પરથી વીજળી પડી, મંદિ ના ટુકડેટુકડા થઇ ગયા. આલીશાન અને લલ્ય મંદિર પથરના દગલામાં ફેરવાઈ ગયુ ધ ઠના રણુકાર શખી ગયા જાનરના ખાન આશચી ગયા કુપ સુગમ અને ભક્તોની પ્રાર્થના સ્વપિત ય અસોષ થઇ ગઇ પથરને એક વિરાટ પૂજ અને સન્કાર જાકી રહી ગયા !

મૂર્તિનો પથર અજીને જેલા પગથિયાના કાળા પથરની જગા પર પાસે પડ્યો હતો. મે જમને એ પથરને પૂજ્યુ કેમ હવે તો

હું રાજી થયો ને ? ઇશ્વરે તારી પ્રાર્થના સાલળી પથરે એક દેડો શ્વાસ ભરતાં કહ્યુ 'ભાઇ, મારી એવી છ-છા ન હતી કે આપુ મંદિર ભાંગી પડે. મારો મુસ્સો તો આ મારી પાસે હમણા પડો છે એ મૂર્તિના પથર પર હતો.

એ અમારી હારનો હોવા છતાં જો એ સ્થાને દેવ બની જોક્ષીને પૂજતો હતો ?

તો ખજી હવે તારી શી ઇચ્છા છે ? 'આ મંદિર ફરી પહેનાની પેટે જ તૈયાર થઇ જાય અને એમા '

ઇશ્વરે પથરની એ પ્રાર્થના પશ્યુ સાલળી લીધી એ જ સ્થાન પર ફરી સુદર અને આલીશાન મંદિર ભક્તોએ બધાવ્યુ અહાણુએની બીઠ ફરી પહેવાની જેમ થવા લાગી પશ્યુ હવે પેલા પગથિયાના પથરનુ સ્થાન બદલાઇ ગયુ હતુ એના મૂળ સ્થાન પર એક બીજો પથર જડાયો હતો અને એ દેવમૂર્તિ બનીને પૂજતો હતો !

હું ફરી એની પાસે ગયો, 'કુમ હવે તો તને સતોષ છે ને ? હું આહતો હતો એ ઉચ્ચ પદ તને મળી ગયુ હવે તો હું દેવ બની ગયો, અને અનેક ભક્તો તારી પૂજ અર્ચના કરવા લાગ્યા છે '

મારા આ પ્રાન્નનો એને જુદા જ સ્વરે જવાબ આપ્યો 'ભાઇ તમારુ કહેલુ ખરુ છે પશ્યુ સાચુ પૂજો તો મને અહી પશ્યુ એન નથી એક પ્રકારનો ભય, એક ચિ તા હમેશાં મનમાં રહ્યા કરે છું '

મારા આશ્ચર્યના પાર રહ્યો નહી ! આખરે, એ પથર શુ ઇચ્છે છે ? એની બધી ઇચ્છા ઇશ્વરે પરિપૂર્ણ કરી, હજી વળી જાકી શુ રહી ગયુ છે ? એ તેના તરફ પ્રાન્નચક્ક દર્ષિએ જોયુ એ મારો ભાવ મમજી ગયો અને મને કહેવા લાગ્યો 'ભાઇ, મારી ચિ તા એ છે કે ઇશ્વરે જેમ મારી પ્રાર્થના સાલળી અને મને આ ઉચ્ચ સ્થાને સ્થાપિત કર્યો તેમ મારે સ્થાને હાલ જે પથર છે તેની પ્રા' તે ન સાબરે તો સારુ !

धैर्य

मुकुटकांड

એક વાર ભગવાન શુદ્ધ વિહાર કરતા કરતા પોતાના શિષ્ય સમ સાથે કૌશાભી નગરીમાં પધાર્યા. કૌશાભીના ઉદયન શબ્દની પટ્ટાણી ભગવાન શુદ્ધને દેખ કરતી હતી. એટલે જ્યારે ભગવાનને પોતાની નગરીમાં આવેલા જોઇને તેમને પગપલા મારે સણીએ મનમાં નિશ્ચય કર્યો. તેણે નગરના કેટલાક નેહાળી લોકોને જોવાયા અને શુદ્ધ ભગવાન તેમના શિષ્યો સાથે નગરમાં કિસા માગવા ફરે ત્યારે તેઓને જાણ બાડવા તમા તેઓનું અપમાન કરવાનું હતું.

બીજે દિવસે સવારે નિવકમ મુજબ શુદ્ધ ભગવાન અને શિષ્ય સમ નગરમાં કિસાથે નિકળ્યા. એટલે પેલા ભણા લોકોએ તેઓને કાનવા કોડા ખરી પડે એવા જોડાં આજો બારી અને જ્યા ત્યાં તેઓનું અપમાન હતું. પરંતુ શુદ્ધ ભગવાન તે પ્રમ-નતાખરી કાંઈ જાળરીને કરજી વરસાવવા કિસા માગતા માગતા પોતાના તિવાસર્યાને શિષ્યો સાથે પાછા ફર્યા.

નગરજનોનું શુદ્ધ ભગવાન પ્રાયેનુ આવુ અપ માનકારી વર્તન જોઇને શુદ્ધ ભગવાનને શિષ્ય આનંદ અકગાઈ અથે તે જાગરાનને નમન કરી જોડ્યો. 'ભગવાન! આ નગરમાં દવે વધારે રહેવાયા સાર નથી, ચાને આપણે બીજે વિહાર કરવા જઇએ. આવુ અપમાન કયા સુધી સહન કરેવું?

શુદ્ધ ભગવાન મુકુટાથી જોલ્યા. "આનંદ! જો બીજે દેકાલે પજી-અપણને લોકો આજો દેશે તો આપણે શું કરીશું?"

આનંદ — "તો આપણે ત્યાથી કોઇ નીજે રથને જઇએ."

શુદ્ધ — "તમા પજી આપણને ગણો દેશે તો ?"

આનંદ — "તો વગી ત્યાથી કોઇ બીજે જ રથને વિહાર કરીશું."

શુદ્ધ ભગવાન જોલ્યા. "આનંદ! જો આપણે આ પ્રમાણે નામસાગ કર્યાં કરીશું, તો નિહારણુ

આપણે કવેશભાગી જ થઇશું. એને પદને જો આપણે આ લોકોના અપમાનને સહન કરી લઇશું તો એમની ખીકથી નીજે રથજો વાલ્યા જવાનું પ્રયોજન નહિ રહે અને ચાર પાંચ દિવસ આપણે તે લોકોનું કહું અશુકરીશું નહિ તો એ લોકો પજી પોતાની જોલે જોડા વખતમાં સાત થઈ જશે.

આખરે સાન આદ દિવસમાં શિષ્યોએ અનુભવ્યુ કે શુદ્ધ ભગવાનના કહેવા પ્રમાણે શુભ પરિણામ આવ્યુ.

કૃતશીલા

મહારાજ રજુખીર એક દિવસ પૂરી ભૈયારી માથે પોતાના કાકાના સહિત શિકાર કરવા પાસેના જંગલમાં ગયેલા. એની સાથે શિકારી પૂતરાળો પણ હતો અને એક ફળનાયેનો બાજુ પણ હતો. એની સાથેના માથુસો બાના અને પંડુવળાપૂથી સમજાવતા હતા તેઓ જંગલમાંથી પસાર થતા હતા એવામાં આવેથી પનાગ થત એક વરુ ઉપર તેઓની નજર પડી. રજુખીરે તરત ત કીને તીર છોડ્યું તીરે, વરુને લાગ્યું 'તો ખરું' પણ થોડું ધાવલ થયું અને ભોગી છૂટકું શિકારીઓ. એની પાછળ પડ્યા એ જંગલમાંથી એક સાધુ ગધેડા પં બેસી પસાર થતા હતા સાધુ દયાધર્મી હતો, પોતાની જાતને જોખમમાં નાખીને પણ કોઈને જીવ બચાવવો પડે તો બચાવવો એવો એનો નિયમ હતો. એની પાસે એક મોટા થેનો હતો જેમાં થોડાક પુસ્તકો અને કપડા હતા સાધુએ પેલા વરુને પોતાની તરફ આનટ્ટ જોડું અને પોતે થભ્યા. વરુ દયામયે ચહેરે સાધુ પાસે આવીને બેસ્યું સાધુએ કુશળતાથી એના શરીરમાંથી તીર કાઢી લીધું. વરુએ પ્રાર્થના કરતા કહ્યું બાપજી આપ તો ધણા દયાળુ હો કૃપા કરી મને ક્યાક છુપારી દો તો પછો ઉતાર થશે મારી પાછળ શિકારીઓ પડ્યા છે જલદી જલદી મને છુપાવો તો મારો જીવ બચે સાધુએ પોતાની પાસેના થેનો ખાલી કરી તેમાં વરુને સમાવવાનો પ્રયાસ કર્યો જે ત્રણ વાર એમ કયું પણ એમાં સફળતા મળી નહી. થોડા વાર પ્રવેશ કરે તો પગ બહાર રહી જાય અને જો પગ વાટે દાખલ થાય તો થોડું બહાર રહે. આખરે વરુ જમીન પનેગી મધુ અને એણે કહ્યું કે તમે મને પહેલા કસ કસાવીને ખાધી દો અને પછી થેવામાં પૂરી દો એટલે સમાધિ જઈએ સાધુએ તેમ કયું અને વરુ તેમાં મગાઈ મધુ, એટલામાં તો તેની પાછળ પડેલા શિકારીઓ આવી પહોંચ્યા સાધુને જોઈને પૂછ્યું 'જલદીથી વરુને પસાર થતા તમે જોડું છે ?

'ના બાઈ ! વરુ તો ચાલક પ્રાણી છે એ વળી અહીં રતા પં આવે ખરુ તે તો કંઈએ જોડું

નથી.' સાધુનો આવો જવાબ સાંભળી શિકારીઓ આગળ ચાલ્યા.

થોડી વાર થઈ એટલે પેલા થેલામાં જકડાયેલા વરુએ કહ્યું કે, 'મને બહાર કાઢો આ થેવામાં તો મારો આસર રુધાય છે.' સાધુએ તેમ કહ્યું. બહાર તીકળી વરુ કહે, 'બાપજી આપે મારો પ્રાણ બચાવીને ઉપકાર કર્યો શું આપ એક વધુ ઉપકાર મારા પર મરો ?'

'શુ ?'

બૂખથી મારો જીવ બચાવો છે ?

'તે માટે હું શુ કરી શકું ?'

મારો તો ધણુ કરી શકો તેમ છો, જે ત્રણ દિવસથી કશુ ખાધુ નથી જો હું બૂખથી મરી જઈએ તો આપે મારો પ્રાણ બચાવો તે નકામો જશે એનો કરો અર્થ નહી રહે. આપ થોડો આત્મત્યાગ કરો તો કેવુ સારું આપ, આપણું શરીર મને આહાર માટે આપી મારો પ્રાણ બચાવી શકો છો એમ કરી આપ મારી રક્ષા કરો આમ પણ આપને એક દિવસ આ ત્રણ શરીરનો ત્યાગ તો કરવાનો જ છે તો પછી, પરાંપકાર કરીને મરવું શું ખોડું ?' એટલું કહીને વરુ જડખા પહોળા કરી પેલા સાધુની સાથે નજીક મધુ.

સ્વય કાળને પોતાની સાથે નજીક આવેને જોઈને સાધુ ગભરાયો. આ તો ધરમ કરતા ધાડ થયા જેવુ થયું પરંતુ પરંતુ, હું એમ ન કરી શકું, સાધુ કૃતજ્ઞતા કૃતજ્ઞતા બોલ્યો.

'શુ ?'

'શું તારો જીવ બચાવ્યો છે, એનો તો હું વિચાર કરી જરા વિચેક તો રાખા ? શું તને બચાવ્યો એનું આ ફળ ? જેર તું તારા અંતરાત્માને જ પૂછ, કે હું આ મારુ કરે છે ? બૂખનો માર્યો છું મને એકવાર ખાઈ તો જરૂર પણ પછીથી તને તારા કાલ માટે પશ્ચાતાપ થશે તારુ અંતર તને કખશે. હું તો ઈચ્છુ છું કે એનું ન થાય. તને પાછળથી મનમ તાપ ન થવો જોઈએ હું માનું શરીર

તને ખુદીથી અર્પણ કરુ પશુ પાછળથી દુ ખી થાય એવું દુ નથી હાલતને।

એ તો કીડ છે પશુ આ વખતે મુ ૨ આદર્શથી થોડું જ પેટ ભરાશે ! મારાથી તો રહેવાનું નથી । તો પછી આપણે રસ્તો કાઢીએ આપણે કોઈ નવાડ શોધી કાઢીએ અને તે કહે તે પ્રયત્ન છેવટનો નિષ્ફળ કરવો; મારી આટલી ઘરન તો તારે માનવી જ એવું, કેમ કે મે તારો જીવ બચાવ્યો છે

વારુ, એ પશુ નીક ડે. બાપી મારી તો ખાતરી છે કે ભયવાને વરૂને ખાવા માટે જ માણસો પેટ કર્યા છે અને વરૂઓ તમ રા મનુષ્યો કરતા અવસ્થ શ્રેષ્ઠ છીએ અને ખુદ આપ આપનું રક્ષણ પશુ કરી નથી સકતા કેટલા પામર છે આપ ।

જને લન દની શોધમા નીકળ્યા અપાર વધુ જાડુ હાડુ રસ્તો સુખસામ હતા વરૂએ થોડું ચાહ્યા પડી કયુ કુ તા જુખથી ચરી ચાહ્યો; મારાથી હવે તે રહેવાનું નથી સો આ સાથે ન કહાનો બારો પડ્યો છે એને પૂછીએ

સાધુએ લ કહાના બાગ સાથે ઊભા રહી બધી હાકાન કરીને પૂછ્યુ 'મુ તુ એમ માને છે કે વરૂ મને ખાઈ જાય એ થોભ છે ? મુ એ તમના છે ? વાકાના બારામાથી એક બારેખમ અવ જ આભો ? ફુલગા ? મનુષ્યો અને ફુલગા ? તમે તે કેવી વાત કરો છો ? આ મારો જ દાખનો લો ને !

મનુષ્યો માગ્યો અને વાલ્યો તજુ વગસ સુધી લમ તારે મે મીયા ફળ આપવા અપારે મારી ઉમર ત્રીસ વર્ષની છે માગ્યો મારો ફોલો થોને ખાધા, એના કુટુંબીજને એ ખાધા, એના મિત્રોએ ખાધ અને ખાઈ જભરમા વેચી પૈસા ઊપભવ્યા માગ્યોએ જોયુ કે આ જાલ હવે ફરી નથી આપનું એવે મને મળી નાખ્યુ અને હવે તે મને વેચી નાખવાનો છે આ તમારા મનુષ્યોની કૃતજ્ઞતા છે ! મે તો વરૂ તમને આ નવાયે શા માટે ન ખાય ? વરૂએ ને. હા. મેલથી. હરેર અમેરે

સાધુએ કયુ 'ભ ડ જગ થોભ ? પ્રથા મુજબ ફરવે તજુ ઘવાઈને પૂછતુ એઈએ અને છેવટ ને ફેસને થાય તે મજૂર રાખરો એઈએ હજ એને જીવુ ખાઈ છે મારે આજળ થાય

અને જ ને આજળ વખ્યા વરૂને એ મન્યુ તેા નહી આજળ જતા એક ભેસ મળી તેને પેલા સાધુએ બધી વાત કરીને નિષ્ફળ માગ્યો

એસે કયુ 'લાકાના બારાએ કયુ તે સાધુ છે ' વરૂ તે એ સ ગળી સજરાજ ચઈ મયુ 'તમે મારી સાથે જ જુઓ મારુ ઘરેર સાવ ખખડી ગયુ છે જુખથી કુ મરી ગઈ છુ અહો યુવાનીમાં કુ કેવી હતી ! અને એક ખેડને ખરીદી કુ ખૂમ ખૂમ દૂધ આપવા લાગી એનાથી ખેડૂતને લાગ થયેલ એના બાળમર્યા પશુ સારુ દૂધ પ્રગવાથી ઘરેરે સુખર્ષો. અને દૂધના વેચણથી પશુ તેને મારો લ જ થયેલ મારા ગવા પડી ગયેલ એના ઊંડારના લગન કર્યા નવુ મહાન બનાવ્યુ એના ઊંડારને ત્યા પશુ હવે લા ઊંડાર છે એના પેત્રને રમાડતો એ હવે ભહે રથી દુકરો મગસવે છે પશુ હવે કુ દૂધ નથી આપતી એટલે એને મારી કરી જરુર જણાતી નથી! મારો આમરો ઉપાર એ સાથ વીઠરી જઈને મને કસાઈને ત્યા વેચી મય વનુ વિચરે ! ! ! એના મનમા એમ કે ભેસનું માલ તો વેચ શી અને મામકુ પશુ કામમ આનરી અને ભ ગડામાથી પશુ નાંક ચીખે જ ઠારી સકારો. આ છે માણુમની કૃતજ્ઞતા !' હા, આ વડ તમને ખા) જલ એમ મુ યોડુ છે ।

વડ તા એટ) મગસવા જ સાધુની ઘરદનમા ઝડપથી દાંબ બેસાડવા મ કયુ કપન હાથે સાધુએ એને વારતા કયુ બાઈ હજ એક લવાઈનો ફે મનો રુ ખજવો આપણે ખાઈ છે તે બે આમ જ કહેરા તો ખુદીથી તુ મારો આહાર કરી જાણે પશુ ત્યાં સુધી થોભી જા કુ જાણુ છુ કે તને સખત મૂખ લ ગઈ છે, પશુ આહતુ રોકાયો છે તો જરા પધારે શક ડ જા. વરૂ મારી મયુ એ વળી હાથરનો પાકાં થોડે દૂર મથા ત્યાં એક રૂપ્ય મણુસ સાઈ મગ્યો. સાકુ જઈને તેના પત્રે પડ્યો અને બધી વાત કરીને ઉમેરુ' રૂપા કરી અ પ ન્યાપુણુ ફેસને ફોલ આજળ એક જાન પર ખારુ જીવમતલુનો આધર છે '

રૂપ્યે લીખી નજર કરી વરૂને કયુ 'મા તેકેવી અફુલગા, ડાલો હોય તો ભાગી જા નહી તો કુ જ તને મારી નાખીશ !'

વરુએ કયુ આપ તો લવાદ છો, જરા મારી વાત પહુ સાંભલો. આ સાધુએ મને થોભામાં, મારા પગે બાધી એવો તો કસકસાવીને પૂર્વો હતો કે હુ મરતા મરતા બચ્યો.

વૃષ્ટિ કયું 'ત્યારે મારે કોના કહેના પર ભરોસો મૂકવો? આ કહે છે કે મે વરુનો જીવ બચાવ્યો અને તુ કહે છે કે આને મને થોભામાં પૂરી મરણ તોલ કરી મુક્યો દીક તારી વાત સાચી હશે પણ એનો સાચો ખ્યાલ મને કેવી રીતે આવે? એમ કહે, તુ પહેલાની પેઠે જમીન પર રેગી જા, અને સાધુ તુ એને પહેલા બાધીને થોભામાં પૂરેના એ રીતે પૂર નો ગમશે કે તને ખૂન તકલીફ પડી છે તો પગી

તુ સધુને ખાઇ જાશે

વરુએ વરુની વાત માની લીધી અને જમીન પગ લેગી ગયુ. સાધુએ એને કસકસાવીને બાધીને થોભામાં પૂકુ. વૃષ્ટિ સાધુને કાનમાં પૂકયુ, 'તારી પાસે છરો છે ?'

હા, શુ તમે વરુને મારી નાખવા કહ્યો છો? સાધુએ વરુને ધીરેથી પૂછયુ.

'હજી વળી મને પૂછો છો? તમે તે કેવા આદર્શ વાદી છો? ક્યાં તો આને મારો યા તો તમે મરો. એ સિવાય કશું જ નથી' વૃષ્ટિ શુરમે થકને કયું

પછરે વૃષ્ટિ સાધુની મદદથી વરુના શરીરમાં છરો થયો દોષિલ અને તેના રામ રમાડી દીધા

સન ૧૬૨૭માં ગુજરાતમાં ભારે રોષ આવી ચારે તરફ પુષ્કળ નુકસાન થયુ હતુ આખા વડોદરામાં રાણી ભરાયુ હતુ દરેક બેમોજાના મકાનમાં લોકોએ આશરો લીધો હતો નાચે બધું પાણીપણી થઇ ગયુ હતુ રસ્તા પર ઢોડી ફૂટી ઢોડીએ રોષમાં રમાયેલા માણસોને લઇ આવતી અને ઓઠા મકાનોમાં તેમને સુરક્ષિત પહોચાડતી માત્ર વડોદરામાં નહીં લગભગ આખા ગુજરાતમાં રોષસકટ ઊતરી પડયુ હતુ મારા પિતા અને રવિશંકર મદારાજ રાહતકામ માટે આજીવન જુના ગામિયાં ફરતા પિતાજી મદારાજને મારું જાંઠ કહેતા કેમકે મદારાજ એમની સાર સલાહ રાખતા બને સાથે ગામિયામ કગતા પ્રચાર કતા રાષ્ટ્રસેના કગતા બને વચ્ચે પ્રેમગાંઠ બધાંજ મળ હતી

ત્યારે મચુરી હતી હુ વડોદરા પહોચી તો મે મદારાજ વિશે એક વાચકારિક વાત સાંભળી જેન વખતે અમદાવાદથી વડોદરા જવાના રસ્તાએ ધોવાઇ ગયા હતા રેલવે લાઇન પહુ તરી મળ હતી એટલ જ નહી તાર રેલીફેન લાઇન પહુ બધ હતી! ટપાલ તો મારાથી ચાલુ હોય? રસ્તાએએ જાણે નીને આકાર ધારણ કરી લીધો હતો ચરે તરફ જળ બબાકાર જાની ગયુ હતુ સત્કાર વતનખાઈ ત્યારે અમદાવાદ હતા એક દિવસ એમણે રવિશંકર મદારાજને પૂછયુ ચરે રવિશંકરેલ મ અબખામ સાહેબના કમ ખનર અતગ છે કે નહી ?

ના હમણા તો કર્મ ખબર નથી મદારાજને જવાબ આપ્યો.

ક્યાકથી પહુ ખનર ગ્રેણવા તો જ્ઞેષ્ઠએ જ તમે જાન જઇ આવો ત્યા મદમાન નેવમજી રહે છે મહાન છે કે એમની પાસેથી ક-ક જાણવા મને' સગદારે કયુ

અને મદારાજ જાન ગયા પહુ ત્યાથી કશા ખબ મળ્યા નહી. પછી મદારાજ તો પગપાળા જ વડોદરે આવવા નીકળી પડયા! રસ્તાનુ તે કર્મ જ દેમાણુ નહી વાદનેલી પહુ કર્મ બચવાન હતી એ તો ગાડીનુર નીએ, ઊમરોતા નાગાએ વટોડીને ક્યારેક તરીને ખરાજ રસ્તાએ પર થકને વડોદરે આવ્યા! અમાગ વરુનો નીએનો લ મ તો કેટલાય ફૂટ પાણીમાં ડુબેલો હતો મદારાજ જાની શકે તેટલા ધતની નજીક આવીને નીચેથી જ દાક મારી 'ધ માં દેખ છે કે ?' ઉપરથી મારા પિતા કે મતાએ જવાબ આપે ફરી મદારાજને પૂછયુ 'કુશળ તો છો ને? ' હા બધા કુશળ છીએ!' ઉપ થી જવાબ આપ્યો 'બમ ત્યા' હુ જાઉં છ એટલુ ફરીને મદારાજ તો પત્રપ ણા અમદાવાદ ગિપ યા! એવાના નેવમજી

નવા પ્રહાર

વર્ષો પહેલાં તામિલનાડુમાં માતૃક વર્માનામનો ચેર રાજ્ય રાજ્ય કરતો હતો. તે વ્યવહારકુશળ પરાક્રમી અને શક્તિશાળી હોવા ઉપરાંત મહત્વાકાંક્ષી હતો. અધરામાં અધરુ કાષ્ટ પણ એને મળેતું નામતું. પ્રભુ પણ સુખી હતી. કેમકે, ચેર રાજા તેના સુખ સમવડની દરેક તકેદારી શખતો અને કોઈને કશી ફરિયાદનું કારણ ન રહે એમ રાજ્ય કારકાર ચલાવતો. પૌતાના રાજ્યઅમલ દરમ્યાન એણે અનેક મંદિર બનાવ્યાં હતાં અને અનેક નવા નગરો પણ વસાવી આપ્યાં. કર્મો કરતાં અનેક દુ:ખો સહીને વર્ષોની સખતા કરીને એણે દેવતાઓને પ્રસન્ન કર્યાં હતાં અને સિદ્ધિઓ મેળવી હતી અનેવા માણસને છપ્પતો કરવાની મિદ્ધિ પણ એણે પ્રાપ્ત કરી હતી.

એક દિવસ એના મનમાં વિચાર આવ્યો કે દેવોને જ સાખ્ય એવી ઘણી સિદ્ધિઓ મને મળી છે પણ સુષ્ટિ-સજ્જન કુલિયા સરજની મારે ભાગ્ય છે એ વિદ્યા શક્તિ પણ મારે મેળવવી જ નોંધ્યો. બાળે દિવસે રાજ્યકારકાર પ્રધાનોને સાધીને એ તપ કરવા આલ્લો ગયો વર્ષો પછી એના ધર નપને કાણે (વિધાનાએ રાષ્ટ્ર ઘટવરણ ભાગવા કચ્છ માતૃક વર્માએ વિધાતાને ચરણે પડીને બહાં બનવાની સુખા બનવાની ઇચ્છા વ્યક્ત કરી બહાં સહેજ દરવા અને તથાસ્તુ! કહીને બહાં ઘાનું દરૂથ જતાંયુ.

માતૃક વર્માએ અનહનો ધાર રહ્યો નહીં એ તા બહાં ક કાષ્ટમાં લઇને બોલે સુષ્ટિ સજ્જન વૈધાની કષ્ટના મુજબનું તીવ્ર નાક લાગી અભિ

દીની મીઠા સ્વપ્નાશ્લ વખતની આ વાત છે બાંધીજી ત્યારે ૨૦-૨૫ દિવસ પાસેના કાંડી તામે રહેલા ત્રામણઓમાં પ્રચાર કરવા બાપુજી જતા. દૂર જવાનું હોવ તે વાદળને ઉડાવેલ કરતા અને નજીક હોવ તે પગથાળા જ જતા એક દિવસ એક મામમાં બન્યું કાંપ સામે કાષ્ટક્રમ દને, બાપુના જુદા કરતે એની કાષ્ટકાલ જુદા કાષ્ટ કરે રુપે એવો જાન પેનારા કેટલાક બાજીઓ પણ કરતા હતા તેમથી એકે બાપુ પર દીઠા કરતાં કચ્છ ગાંધીજી ઉપરેલ દેવા નીક વા છે અને પેતે તે મોટરમાં ફેરે છે. પગથાળા કેમ નથી જતા ? બીજો કોષ એમને જવાબ આપે તે પહેલાં બાપુ મહાનેર પગે ચાલતા તે તરફ આવી રહ્યા હતા એ નોંધને પેલા દીઠા કરનાર બાઈ સાવ બોઠા પડી ચલા મૂખ જ શરમાલ મયા

બાળી આબો અને સુદર ચહેરાવાળો માણસ બતાવ્યો વળી એક મધદા નાકવાળો બીજો માણસ એણે જતાઓ પછી તે જુદા જુદા રંગો મેળવીને થોડા બીજા માણસો બનાવ્યા પરંતુ પાંચ-૭ જાતના માણસો બનાવ્યા બાદ એની કષ્ટના પૂરી થઈ મધ હવે દેવા માણસો બનાવવા તે એને લગ્ન નહીં ખૂબ માથે ફાડ કરી જાન કોષ નવો માનવઆકાર એની કષ્ટનામાં આ બો નહીં આખરે ઘાડીને એણે જે જાતના માનવો પહેલાં સજ્જન કર્યા તેવા જ માણસો બનાવવા લાગ્યો, આમ તે આમ એ લાખો માણસોનું સજ્જન કરી નાખ્યું.

ખુબુ થોડામાં તે પમાલ મચી મર્મી બાપ મેઠ જાણ લાઈ સહરા જમાલ બધા જ એક જ ધા આકારનાં સા કોષ બીડતા બેસતા બહાંજીની ટી કરવા લાગ્યા.

માતૃક વર્માના પલ તાપ અને શરમનો પ ન રહ્યો, બહાંજીના ચરણ પડીને એ રહી પડ્યો બહાંજીએ પૌતાને વરદ દરજ એના સિર પર મૂકીને કચ્છ વાલ બેઠા હવે તારી સમજમાં આ મુદુ હશે કે એક જ માણસ અનેક શક્તિઓનું માર્લિક થઈ શકે નથી પણ રાખ કે અલકારા બધા દુ ખનુ પૂળ છે.

એમ કહેવાલ છે કે માતૃકે જે પાંચ-૭ જાતના માણસો સજ્જવા તે જ આજે આપ, એણે લિલ નીચા, અને કુરોપિવન આ દિવા કૃપમાં પુલ્કવી પ વારે તરફ ફેલાઈ ચલા છે અને ત્યારથી માણસો વધુ બે અને જાતીએલ ચાલ્યા આવે છે.

ન્યારે અંતરની ઉમેદ જાગે છે

[એક બાપકર્મી વિદ્યાર્થીના પરિા]

(૩)

૨૩-૩-૫૪

મુઠુ શ્રી બાપુભાઈ.

નમસ્તે, પ્રેમચુત્તર મળ્યો આનંદ

મારે તરત જ બપાળ આપવો પડે છે, કારણ કે મારા પત્ર પરથી ઘોડી ગ્રેસમજ થઈ હોય તેમ લાગે છે તમે જે લખ્યું કે મારી ધારણા અને યોજનામા ભગણ પડ્યું છે તે સાચું નથી રૂ. ૧૦૦૦ માહાડુ તથા શરૂઆતમા થોડું ખર્ચ થયા બાદ કમાઈને ભણવાની થે જાના હતી તેવી જ સફર છે પણ એ રીતે રાત્રિવર્ગો ભરતી એક વરસના અભ્યાસક્રમ ખારસાં અડી વરસ લે છે એ સમય ખ્યાલવો હોય તો મારે દિવસની કોનેજ શરૂ કરવી જોઈએ દિવસની કોલેજ શરૂ કરવા માટે પૂતા મમળની નોકરી શોધવી તકી જે મેળવવી મુશ્કેલ હોય છે આમ પડેકે ધર નોકરી કરવી એના કરતા સ્વતંત્ર ધધો કરવામા આવે તો મરજી મુજબ સમય ગાળવી શકાય આધાં અમે મે મિત્રોએ લોડીનો મારો સગવડિયો અને કદી રનેક ન થાય એવો ધધા શરૂ કરવા ધધાર્યા છે પણ અથકારણ જ્યાં ન ત્યાં વિધન જાણુ કરે છે અમે નકકી કચું છે કે મમે તેમ કરી એ પાર ઉતારીશું તેઓ એક રેટોગ્રામા નોકરી કરે છે કુ પણ અનેક જગાએ જાતજાતના અનુભવ લીધા પછી એક ફેક્ટરીમા મરફ નીટા તરીકે જોગયો છે શરૂઆતમા મને અડી પાઉં મને છે પણ વખત જતા સાતેક પાઉંડ મળનાની ગણતરી છે આમ જ ને મિત્રો થોડા પૈસા ભેગા કરી ૭-૧૦ માસમા લોડી રર કરી દર્શ્યુ પછી નિરાતેભણીમુ વચગાળામા રાત્રિખાસમા ભણી શકાય તેટલું ભણુ વાનુ કકકી કચું છે જેથી અખાસ થાનુ રહે તદ્દુ પરાંત અમે વિદ્યાર્થી છીએ તેવો મજબૂમા ખ્યાલ રહે નહીં તો પછી વેગની જની બધાએ તો વિદ્યા પ્રપિત ડધેય જાણએ ખરો જાય અને ધનપ્રાપ્ત

મુખ્ય જની જાય કોઈ કોઈ વખત મનમા એમ પણ મરફ આવે છે કે, "પૈસા કમાવાની તક છે તો થા માટે જતી કરવી?" પણ જને મિત્રો અરસ પરસ એકનીજના દિલ પર ચઢેના આવા પોપડાઓ ફર કરીએ છીએ અને અણીશુદ્ધ વિદ્યાર્થી રહેવા પ્રવળ જરી રાખીએ છીએ

આજકાલ કડીનુ પ્રમાણુ ધટવા લાગ્યુ છે સામાન્ય રીતે ૪૫' F થી ૬૦' F જેટનુ ટેમ્પરેચર રહે છે થોડી થે ડી ગરમી (ખાસ કરીને મને) લાગે છે કાને મારે કારખાનાનુ બારણુ ખુલ્લુ રાખવુ પડેનુ એટલી ગરમી નાગતી હતી મંસ, હડા મરથા ખાનદર અને પીનારને મારા કરતા ધણી ડ ડી લાગે છે એટને મારા પૂરણુ એટનુ સાબિત થાય છે કે થોડય આહાર લેવાથી ગમે ત્યાં મારી રીને ઠંડી શકાય આજકાલ મારા ખોરાકમાં લગભગ ફ્રેંચ જ છે રોજનુ ચાર રતલ ગામનુ ચોકપુ ફ્રેંચ ચાર ઓસ લીનાતરી અને થોડા ટુકડા બ્રેડ આવા આહારમાં મારી રીતે ચાને છે, એટલુ જ જમ નથી, વજન પણ વધે છે ગયા મીઠના દરખાલ માર પાય રતલ વજન વધુ દુનિયાનુ અમલ દુખ જેમખા જાડ પછી એમા કુ બાકી ગયુ!

મારુ સમયપત્રક નીચે મુજબ છે

મવારે પાય વામે જીદનુ

૫-૦ થી ૬-૩૦ વાચન

૬-૩૦ થી ૭-૩૦ નાસ્તો પ્રાત વિધિ વિ

૭-૩૦ થી ૬-૩૦ ફેક્ટરી

૬-૩૦ થી ૭-૨૦ દુગ્ધાદાર વાતચીત વિ

૭-૩૦ થી ૧૦-૩૦ વાચન લેખન કાંતવુ વિ

૧૦-૩૦ થી જીધ આગમ

ત્રિકવાસ શરૂ કર્યા પછી કાનવાનો સમય ગઈવે મુશ્કેલ પડ્યો મારજનું આવાનું પણ મલવાઈ

ભવ્ય તેવા સભવ છે પણ એની પરવા નહીં દૂધની
 બોલક સાથે કાંઈ જાણ કલાસમા પણ પી શકાય.
 (મારુ ભોજન નરતો જે જણો તે દૂધ જ હોય છે)

દર સેમ અને શુક્રવારે સંજો દોઢ કલાક નહાવા
 ધોવામાં જન છે રવિવારે કપડા ધોવા ધરતી સાફ
 સુરી વાડીનું કામકાજ એમ દિવસ પૂરો થઈ જાય છે
 તે દિવસે બધા જગદાર ફરવા જાય છે જવારે કુ
 આનુ તેવુ કામ કરુ છુ લોડીનું જાડીના દિવસોનું
 કામકાજ મારા મિત્ર સભળી ને છે કારણ કે તેઓ
 અહી વાગે નોડરી પર જાય છે અને રાત્રે જાર
 વાગે આવે છે આવી અનુકુળતાને આવી લાન
 નેરાય છે

અધ્યાત્મિકતાએ દિવમની સાંજ લોડીનાં કપડાને
 અહી કરવામાં જાય છે પણ કાંઈ જાણ નિર્વામિત
 નહી, ત્યાં ઉનાળો ખેસી ગયો હતો.

હોને મારા યાદ વદન અરવિદના પ્રણામ
 (ઈ)

મુઠ કી આયુભાઈ,
 નમસ્તે
 પ્ર કુતાર જાદવ આખાર.
 બીજુ તમે જે સરનામુ આપ્યુ છે ત્યાં કુ
 જરૂર જઈ આવ્યાં જો કે મારુ આજનુ રહેવાનુ
 રથી અને તેમનુ ધર ખૂબખૂબ દર છે એટલે તઓ
 જ્યા ને દરીની બવરયા કરે ત્યાં જવુ શિષ્ટિ જરૂર
 પડે. કુ જે વિસ્તારમાં રહું છુ તે જરીય વિસ્તાર છે
 એટલુ જ નહીં પણ સહનમાં મોડા જાવનાં કાર
 ખાના પણ અહી જ આવેલા છે મારા જેવા કારી
 મરને એમાં જ સાકુ હાવે ત્યા જવામા રહેવાનુ
 ખચ સહેજે દોઢક પાઉં ક આવાઈક વધી જાય
 અને ચાર-પાચ પઉં કથી વધુ મને મગે નહી
 વળી હાર્ટ ટાઇમ જોમગા તે એથી જ બધાનુ મગે
 જગાય રવિવારની રજાને દિવસે શ્રી સ્ત્રીમનઅહી
 મળીય તે ખરો જ પેતે કે કટર હોવાથી રાતનુ
 ડીપન પોટરનુ ક મ દવાખાનામા મેળવી આવે તે

કોઇનેજ પૈસા લીધા વિના બધીં સકાય, એટલુ જ
 નહી એટલા પૈસા લીધા છી તે પણ પાછા આપી
 દઈ સકાય

હવે ફરનેજની વાત છે. સલા દોઢક માસથી
 કોનેજ છેડી દાખી છે એ એક ખાનગી કોનેજ છે
 પણ હવેથી એમાં જવાનુ નથી હવે તેા સરખર
 માસમા નજીકની કોઇ કોનેજ શોધી કાઢીશ ચાનુ
 માસની આખર તારીખ સુધીમા બધી કોનેજના
 પ્રોરપકેટસ મગાવ્યા પછી નહીં કરીશ કે કાં
 કોનેજમા જોડાનુ એટલે આજથી રજાબરશીપની
 જરૂર નથી આવવારો તેા કુ એક ફેક્ટરીમા મશીનીરટ
 તરીકે ચાનુ છુ ત્યાથી મને જધુ કપાલા ર પીંક
 ૪ ડિ. ૩ પે સ મગે છે

ઈસ્ટર પડી એક પઉં કનો વધારો થરો આમ
 કાલ ખચ જેનુ કમાનુ સઉ છુ કાંઈ રખત
 કામની તપાસમા છુ જેથી એકદર અધ્યાત્મિક
 ખંચ સાવ પાઉં ક મગે અને અમારો ભવિષ્યનો
 જ્ઞાન સંજન યાય

કુ અહી ઈવિક્ટ્રીકન ઈ-જીપરીમના અખ્યાસ
 મારે આવ્યો છુ મારતી ડીપી કોસનુ ખચ તેા
 નહી અધાય એ ચાર વરસનો અખ્યાસકમ આખો
 દિવમ બજવા છે એટલે ઈવિક્ટ્રીકન મીડીનિકલ
 ઇન્જિનરીમના જે ડીપોમા કરી નાખીશ. જગાય
 સમય મળશે તેા અહી જણવ તુ એટલુ જધુ છે કે
 મુખ્ય વિચરને સમયા દુકા સમયમા એક જે અખ્યાસ
 કમ કરી લેવા વિચાર છે આમ પૈસા ના પાયા
 વિનાની મોજના પર અ કાર્યો કિના અજવાનુ
 કામ ચામે છે

દિ મતે મહાં તેા મદદે યુકા એ શુભમત્રના
 પ્રભાવે આજુ છે, ચામે છે અને ચાલશે એમા શકા
 નથી પછી કપરકૃષા જળવાન, સતત વાનુ પરિ
 જ્ઞામ યુન્ય આવે તેાખ એર *મા ફોનુ કલાયત
 એ જીને શુભમ ત નજર સામે જ છે

સર્વની કુસળતા ઇચ્છતો અરવિદના વદન.

કાંઈ કિમકમા મોલો કે કડીમા મોલો તેનુ તેને સુખ નથી કે કુ ખ નથી
 જાનુ એનુ ચનુ જોઈએ તેને રસનુ એટલે કે સ્વાદનુ યન હોનુ જોઈએ પણ તેનુ
 સુખ કે કુ ખ ન હેનુ જોઈએ
 -વિનોબા

તામિલ અને હિન્દી

આપુણે તોઆખલી અને જંગાળની મુસાફરી કરીને દિલ્લી આવી પહોચ્યા હતા નાણાં પ્રધાન પશુમુખમ્ ચેટ્ટી મળવા ગયા આપુણે હસતા હસતા તામિલ ભાષામાં આપકાર આપતા કહ્યું, 'આવો સાહેબ! બેસા કુશળ તો છો ને।

પશુમુખમે પશુ તામિલમાં જ જવાબ આપ્યો હા, સ્વામી કુશળ છું। હું પ્રાર્થના કરું છું કે આપ મારી માથે તામિલમાં જ વાત કરો

એ સાબળી આપુણે તો ખિલખિલાટ દસી પડ્યા આપુ દક્ષિણ આફ્રિકામાં તામિલ ભાષા-ભાષીઓ સાથે કામ કરતા હતા ત્યારે જરૂર પૂરતા થોડાક તામિલ શબ્દો શીખી લીધેલા. પશુમુખમને જવાબ આપતા આપુણે કહ્યું 'દેસ સ્વતંત્ર થયો છે અને તમે પ્રધાનપદ સ્વીકાર્યું છે બીજા પ્રધાનેને તમારે તામિલ ભાષા શીખવવી જોઈએ તમે એમ ન કરી શકો તા નમારે પોતે હિન્દી શીખીનેવી જોઈએ મનજ્યા ?

મને હિન્દી શીખીનેવું સહેવું લાગતું નથી ત્રીસ વરમથી રાજ્ય તમારા નિકટના સાથી છે તોવ મારી રીતે દિલ્લી બોલી શકતા નથી તો હું તો કેમ એ કશું બોલી શકું ? પશુમુખમને આ જવાબ સાબળી આપુ કરી દસી પડ્યા

અગાની લોકો

સ્વામી વિવેકાનંદ એકવાર રેલવેમાં પ્રવેશ કરતા હતા એ જ ડબ્બામાં બે અંગ્રેજ મુસાફરો પશુ હતા બંને સ્વામીજી વિશે જેમ ફલે તેમ ધમાણ મોઝે જતા હતા વિવેકાનંદ તો કશું બોલ્યા નહીં એટલામાં એક સ્ટેશન આ પુ વિવેકાનંદે સ્ટેશન મારતરને બોલાવીને અંગ્રેજીમાં વાત કરીને પીવાનું એકપુ પાણી મંગાવું વેવા ડબ્બામાં બેઠેલા

સ મારી માથુસની તપરયા જોવી હોય તો પશુ થઇ ફળને મારુ હોય છે

આપણી નીજની આપણે કરીએ તેનાથી વધારે કિંમત જગતમાં થતી નથી

-વખના મા

મુસાફરો તો છોબીલા પડી ગયા એમને ખબર પડી ગઈ કે આજ સ્વામી વિવેકાનંદ છે અને અંગ્રેજી જાણે છે થોડીવારે વેના બે અંગ્રેજોએ પૂછ્યું, 'તમે અમારી વાત સાબળી, અમે તમારા વિશે ધસાણું બોલ્યા તેથી તમને ગુસ્સો ન આવ્યો ?'

ભાઈઓ, 'સ્વામી વિવેકાનંદે અંગ્રેજોને જવાબ આપતાં કહ્યું-આપ જેવાના પરિવચનમાં આવવાનો આ પહેલો પ્રસંગ નથી, આજ જેવો અનુભવ મને ધણીવાર થઇ ચુક્યો છે પછી, અગાની લોકો પર ગુસ્સો કરીને હું મારી શકતું શા માટે બરનાહ કરું ?'

અહને સ્વભાવ

મદારાજ રજીસ્ટ્રારસિંહ કયાક જતા હતા એવામાં ઇટને એક કટકો તેમને વામ્બે સાથેના સિપાહી એએ આસપાસ નજર કરી તો એક ડોસ્ટી નજરે પડી તેને પકડીને સિપાહીએ રજીસ્ટ્રારસિંહ પાસે લાવ્યા ડોસ્ટી તો મદારાજને જોતા જ કરી ગઈ અને કહેવા લાગી મદારાજ 'મારો દોકરો ગઈ કાલને જુખ્યો છે ધરમાં ખાવાનું કશું ન હવું એટલે બોરડી પર પથ્થર મારતી હતી કે થોડાક બોર પડે તો તે આપી તેની જુખ શાત પાડું એ જાણી જોઈને અ પને પથ્થર માર્યો નથી

મદારાજ એ સાબળી વિચારમાં ગરકાવ થઈ ગયા પછી તેમણે સિપાહીઓને કહ્યું કે ડોસ્ટીને એક દબર રૂપિયા આપી માનમદિલ છોડી મુકા મિપાહીઓએ મદારાજને સમજાવું પુ કે ડોસ્ટીને દડ કરવો જોઈએ એને જદલે પૈસા શા માટે આપવા ? 'નિર્જીવ બોરડી પશુ જો પોતાને પથ્થર લાગવા છતાં પથ્થર મારનારને શીમા ફળ દેતી હોય તો પછી પળખને રાજ એને ખાવી દાવે કેમ જવા દઈ શકે ? રજીસ્ટ્રારસિંહ સિપાહીઓને જવાબ દીધો

બે માતાઓ

ભાતુ દેવરેણ્યા

જન્મવાન રામચંદ્રને બે અધરમાતાઓ હતી. 'રૂઢ એક બરબરતલિ ગીઝા' અને 'ચૌદલ બરિસ રાઘુ બનગામી' એવા બે વરદાન હાર પોતાના પુત્ર ભરતને માટે અપોધ્યાનું નિષ્કંટેક શબ્દ અને શંકને ચૌદ વર્ષનો વનવાસ માખનાર એક તો હતી માતા રૌધી, અને બીજી—

તાત તુમ્હરોઠિ ભાતુ બેરહીં ।

પિના શામુ મળ બ્યાન સનેહી ॥

નારે માટે સીતા એ કુ અને રામ એ રાજ્ય દહારય છે એમ કહી સાચે આતીને પોતાના પુત્ર સરમજુને વનવાસ આપનાર બીજી માતા હતી સુમિત્રાજી.

એ જોયમા રામની હતી બીજી ત્યાગમા કૈકેયી માતાએ રાજ્યવૈભવમાં જીવનની રૂપરૂપતા ભણી પોતાના પુત્ર જન્મને માટે અપોધ્યાનુ મળ્ય મામુ. જ્યારે સુમિત્રાજીએ ત્યાગને જ સાચુ મુખ માનીને પુત્ર લકષ્મણને રામની સેવા માટે ન્યોજાવર કરે.

બંને માતાઓ પુત્ર તરફના રનેહે ઉઝકલી હતી પોતાના પુત્રો તરફ જન્મને અપાર વાત્સલ્ય દરુ કૈકેયીએ 'રામને ચૌદ વર્ષ' વનવાસ અને ભરતને અપોધ્યાનુ શબ્દ' માગીને રૂઢજને ઉભવિજ કહ્યું તેની પછજ હતી ભરત પ્રાચેની માતાની અપાર મમતા. માતા સુમિત્રાને પણ લક્ષ્મણ એવેજ જ પ્રાણથી પ્યારો હતો. પરંતુ તેમને લક્ષ્મણનું જીવન સહજ જનાવવાનો અનસર આબો જાખી કૈયું—

તુમ્હરેઠિં ભાગ રામુ બને બાહીં ।

દેસ- દેતુ તાગ કુચુ નાહી ॥

નારે નરીએ જ રામ પન વ્ધવ છે. બીજે કાંઈ દેતુ છે જ નહિ માટે લક્ષ્મણા કુ' રામની માથે વન જા અને—

વેકુ, તાગ જગ જીવન લાહુ ॥

બંને માતાઓના સ્વભાવમાં નિષ્ણ બહુમતા છે. કૈકેયી ભરત તરફના વાત્સલ્યભાવને ન રોકી શકતા જે પમતુ બરે છે તેને મહામ રીને વળગી રહે છે જ્યારે સુમિત્રાજી લક્ષ્મણ તરફના વાત્સલ્ય-ભાવને ધર્મ-પૂરબથી જીવે ન માની, પોતાના પુત્રને જીવે વનવાસ આપી કૈકેયીએ કરેલા કુટુંબ પાપનુ આચરીતે પ્રાયશ્ચિત કરે છે.

પુત્ર તરફના અર્થ સ્વાર્થી' ભાવમાં જે ચામીક 'ભોમ'મા સર્વસ્વ માની પ્રથલ કરતાં કૈકેયીના દાઘમા આબાં જીવનખરનાં આત્રિ અને શીઠકાર, જ્યારે સુમિત્રાજી ત્યાગે અપાનુ લક્ષ્મણના જીવનનું સાધન્ય અને પુત્રના જીવનના સાહસ કરતાં બીજી કરે વિશેષ આનંદ જનતીને દોષ થકે ।

પુત્રવતી લુખતી જગ મોર્ધ ।

રુધિપતિ ભાગનુ અમુ મુન રોર્ધ ॥

બેઉ માતાઓ વચ્ચેની વિધિની એક વિચિત્રતા પણ જોવા જેની છે. કૈકેયી જેની નિષ્કુર અને કુટિલ સ્ત્રી ભરત જેવા પરમ ભગત દિવેશમયી માધુ પુત્રવતી જનની છે, જ્યારે સ્વર્ગ સાતિના અવતાર શી જોજા જોલી સુમિત્રા લક્ષ્મણ જેવા તીખા-આગતા ર્થક જેવા પુત્રની જનની છે. સાચે જ—

ઉભય અવધિ મિધિ રચી બતાઈ ॥

બંદગીનો મહિમા

અલ્હમ વાલોહી

*

દરરત દબીબ અબ્દુલ્હીનું જીવન ઘણી જ ગરીબ દશમાં વ્યતીત થઇ રહ્યું હતું. દરરત દબીબને તો એ વાતનું કશું યે કુ ખ નહતું, પરંતુ એમનાં પત્ની આ નિત્યની ગરીબાઇ અને અર્ધ ભૂખમરા જેવી દશાથી ત ગભવી ગયાં હતા અને એટલે જ તેમણે એક દિવસ એના અંગે દરરત દબીબને કહવાદ કરી દરરત દબીબે પોતાના પત્નીને શાત કરતા કહ્યું.

હવે તમે કરી ચિતા કરો નહિ કાને કું મજૂરી કરવા જઇશ અને અ પછા ગુજરાનનું કાષ્ટ સાધન પેદા કરી લઇશ.

બીજે દિવસે દરરત દબીબ કહેને ત્યાં મજૂરીએ જવાને ખદમે નિત્ય નિયમ મુજબ સીંચા મસ્જિદમાં ચલ્યા ગયા અને ખુદાની જ દબીબા લીત થઇ ગયા અને એ જ પ્રમાણે દિવસો પસર થવા લાગ્યા દરરત દબીબ જવારે સાજાં ઘર આતા તવારે તેમના પત્ની મજૂરીના મગેય પેશા અમની પાસે માગતા તવારે દબીબ જવાબ દેતા.

મારો માલિક માઝા વિના જ મજૂરી આપે છે એટલે મને તેની પાસે માગતા શરમ લાગે છે હવે દશ દિવસ પૂરા થતાં મને એક સામટી દશે દિવસની મજૂરી મળી જશે.

અને એમને એમ નવ દિવસો પમ ગ થઇ ગયા પરંતુ દશમે દિવસે સાજ પહતાં તેમની પ્રજાણ્ય બહુ જ વધી ગઈ કે દવે શુ કરવું ? અને પત્નીને કેવી રીતે સમજાવવું ? એ કુ અવધુમાં ને મુજ વધુમાં જ દરરત દબીબ પોતાને ઘર આન્યા.

ખાત્તર એ જ સમયે તેમના બારણે ચાર દશાનો પીઠ ઉતર એક એક થેનો લાદીને આવી લાગ્યા એક દશાવ પાસ લોટનો થેનો હતો બીજા પસ ભે જાનો, ત્રીજા થેલામાં તેલ અને ચંધના ડબ્બા હતા અને ચોથા પસે સોનામહેરો લારેનો થેનો હતો તેમણે એ બધી વગવે દરરત દબીબના ઘરમાં પહોચાડી દીધી, અને કહ્યું.

‘દબીબના માલિકે આ મજૂરી થોડી છે અને કહેવડાવું છે કે જે દબીબ પોતાનું કામ હજી વધારે દિવ દહને કરશે તો તે મારી કૃપાને એનાથી પણ વધુ અધિકારી બનશે.’

*

પ્રભુઆશરે

દરરત દબીબ અબ્દુલ્હી કથેશા ચામડાનો એક ડગો પહેરી રાખતા હતા એક દિવસે ખસરાના બબરમા એક ચોરા ઉપર તેમણે એ ડગો કાઢીને ધકયો અને હાથ મો ધોવા નદી પર ચાલ્યા ગયા ત જ સમયે, સન્નેમવશાત, પેના ચેરા પાસથી પસાર થતા દરરત ખવાબ હસન જસરીની દુકિં પેના ડગો ઉપર પડી અને તરત જ તે પારખી ગયા કે એ ડગો દરરત દબીબનો જ છે એ ડગવાની સલાખ રાખવા ખવાબ સ હેમ ત્યા જ ઊભા ત્યા થોડીવાર પછી દરરત દબીબ ત્યા આવી પહોચ્યા અને સનામ કરીને પૂછવા લાગ્યા.

જેતાદ અહીં શા માટે ઊભા છો ?

ખવાબ સ હેમે કહ્યું દબીબ તમે આ ડગ લાને અહીં જૂતમાં જ છોડી મયા હતા અને એની સલાખ રાખવાર કાષ્ટ નહિ હ વાર્ધાએ સેવા મે જ જાગી છે. તમે આ ડગલાને કાને જરાસે છોડી મયા હતા ?

દરરત ઉમરે જવાબ વાગ્યો : હું તેને જરામે છોડી મો હતો જેણે એની સલાખ ગખવા માટે તમને થોડલી આપ્યા છે.

— શુ માગુ ?

એક દિવસ કાળા શરીરમા ઉમરી ખતીકા કિશામ બિન અન્દુલ મલિકે દરરત અન્દુલ્લા બિન ઉમરના પુત્ર દરરત માલમને કયુ.

દરરત તમને કાઈ વરનુની જરૂરત હોવ તો કહે.

દરરત સાસમે જવાબ આપ્યા : ખુદાના ઘમ

પ્રુદા સિવાય કોઈ જીવન પાસથી માગતા અને સરખ લાગે છે "

આ જવાબ સાબળી દિશામ ચૂપ રહ્યા, પછી, જ્યારે હજરત સાતમ કાંળા શરીરમાંથી જ્યારે તીકોળા ત્યારે દિશામ પચ્ચ તેમની પાછળ તીકાથી આગ્યો અને હજરત માલમ પાસે જઈ કહેવા લાગ્યો

"હવે તો તમે પ્રુદાના ઘરમાં નથી, હવે કહો," હજરત સાલમે કહ્યું

"હીઠ તમે જ કહો કે કુઆ ફુનિયાની જરૂરિયાત માટે માથું કે જીજી ફુનિયાની ?

દિશામે કહ્યું 'આ ફુનિયાની, હજરત સાલમે કહ્યું

"આ ફુનિયાની જરૂરિયાત માટે તો કુ તેની પાસે પધું ક્યુ નથી માગતો જેની પાસે સનરખ છે તો પછી તેની પાસે જવા શુ માથુ જેની પાસે ક્યુ નથી

ઈન્સાફ

ખલીફા હજરત અલીના પિયર કાળે દરમ્યાન શેતાની એક કીમતી હાર બેનુસમાલ (સાડી ખળના) મા આગ્યો. હજરત અલીના પુત્રોને એની જાણ થઈ, અને હજના એક દિવસ અમાક તેમણે બેનુસમાલના વ્યવસ્થાપકને કહેવા-પુ કે "કાને હાદ છે, અને અધી ત્વીઓ સારી સારી વસ્તો અને ધરેજીઓથી નિજને રક્ષામરથી. પરંતુ નારી પસે કાઈ ધરણુ નથી. એટલે બેનુસમાલમાં શેતાનીને જ હાર આલ્યો છે તે મને આપો કે જ્ઞેયા હાદને દિવસ કુ" એ પહેરી શુ. કાંઈ પછી કુ એ હાર પગ ઠરી હાદ છે "

બેનુસમાલના વ્યવસ્થાપકે જવાબ આપ્યો માત્ર તથુ દિવસ માટે જ એ હાર કુ આપી શકું છું

ખલીફાના પુત્રોએ તાજી થાપે એ ઠ ન રહી કરી લીધી અને તથુ દિવસને વાપરે વ્યવસ્થાપકે હાર મેલમાલો ખલીફાના પુત્રોએ ઈદન દિવસે તે

હાર પહેર્યા. અચાનક હજરત અલીની હાલિ તે હાર પર પડી, એટલે પૂછ્યુ

આ હાર તમે ક્યાથી લાવ્યા ? "

તેમના પુત્રોએ કહ્યું " એ હાર બેનુસમાલમાંથી છે તથુ દિવસ માટે બેનુસમાલના વ્યવસ્થાપક પાસેથી છે " મગાવ્યો છે. કાને પાઠો આપી હાદ છે. "

આ સાબળતા જ, ખલીફાએ બેનુસમાલના વ્યવસ્થાપકને બેનાવવાનો કુકમ કર્યા તે હાજરે થયા એટલે ખલીફાએ તેમને પૂછ્યુ:

શુ તમે તમારી સત્તાને કુરપ્શોમ કરો છો ?

વ્યવસ્થાપકે કહ્યું ' પ્રુદાની પનાક અખીરુલ શા'મિતીન છે કહિ ચે એનુ નથી ક્યુ. "

ખલીફાએ કહ્યું "મારી રબ વિના મારી પુત્રોને શેતાનીને હાર શા માટે આપ્યો ? "

"તેમણે મવા ચે હવે, અને ને પુથુ માત્ર તથુ દિવસ માટે જ એટલે ચે આપ્યો, નહિતર કુ કહાપિ નાક આપને "

ખલીફાએ કહ્યું. તમે શુલ કરી છે મુમલ માનોની રબ વિના તમારે એ આપ્યો એકલો ન હને. હથણા જ એ હાર લઈને બેનુસમાલમાં ચૂકી દો. મારી પુત્રોથી કુ થણે જ નારાજ થયો છુ એ તથુ દિવસને વાપરે તેણે હાર ન લીધો હેત તે તેના ઉપર ચેરીનો આરોપ થકાતે અને સખને પાત્ર જનતે. "

વ્યવસ્થાપકે તરત જ હાર લઈને બેનુસમાલમાં ચૂકી દીધી

અચાનકના કુ તે તમારી આખેતી શેક્લી છુ. લાલ એ હાર પહેરવાનો મારા કરતાં વધુ હા રાને હોઈ શકે છે ?

ખલીફાએ કહ્યું "બેગી શુ" તમારા શોખ ખાતર તમે ઈન્સાફનુ ખૂન કરાવવા છમ્મો છો ? શુ તમામ મુસલમાન છે કરીઓ આજે હવે દિવસે ધરેજી પહેરો ? તેઓ પોતાના મનમાં શુ કહેશે ?

અને એ જવાબ મામળીને ખલીફાના પુત્રો ચૂપ થઈ ગયા

ખકું સોનકં સુષિતુ નયનને પી જતુ છે ખકુ, કહી એ કાજ ફુનિયામાં અમના કુ નહી વાંચુ? - અનિસ

નોડો કહેતા કે ત્રિનોડેશ્વરનું જ્ય મહિર ખુદ નિસ્વકર્માએ બનાવ્યું હતું અને હનુમાનજી એમા વપગાયેતા પથ્થરો ઠાળા હતા ઇતિહાસ એમ કહે છે કે, એ કિરાત મહિર છે અને કિરાતોએ પોતાના જટદેવ તરુની નાન્ય શ્રદ્ધાથી પ્રેરાઇને અથાક પરિશ્રમ અને ભાંડનભાવથી એનું સજ્જન કર્યું હતું દર્શાયોએ જ્યારે કિરાતો પર આક્રમણ કર્યું ત્યારે કિરાતોના નેહીથી એ મહિરને તેમજ ધૈર્ય અને મહિના દેવનું નામ પણ બદલી નાખ્યું પૂજાવિધિ પણ ફેરવી નાખી અને એ મહિરમા કિરાતોને પ્રવેશવાની મન ઇ દૂરમાવી

કિરાતો પાસે પૂજા અથવા માટે કોઇ દેવ કે મહિર ન રહ્યું દર્શાયોએ એમનું મહિર સને લઈ લીધું પરંતુ એમની કળા કારીગીરી તો તેમની પાસે હતી જ કાળા પથ્થરની સુદૃઢ મૂર્તિઓ બનાવવાની કળા તેમને હસ્તગત હતી પિત્તળ પર ચાંદીના કૂલ મૂવ્યા આનીશન ભુવને બાધવ એ બધું તેમને મહજ હૃદય પર પરાથી એ કળા કિરાતોને જાતસામા મળી હતી

શરદપૂર્ણિમા નજીક આવતી હતી મહિરના દાર પર શરદ્યાઇ અને નોખતો ગાજવા લાગ્યાં હતી અનેક યામલા મહિરની આસપાસ રોપી દેવામાં આવ્યા અને એના પર રંગિનેરમી ધળઓ ફરકવા લાગી રસ્તાની બને બાજુએ દારબધ દુકાનો લાગી ગઇ મેગો ભરાયો પ્રધાન હાથી પગ બેસી ત્યાં આવ્યો સવારીની અગળ વાળ વાગતા હતા થોટા ધત્તી બીઓ જરી અને રેશમના કીમતી વસ્ત્રો અને અશુભો પહેરીને પાવખીઓમાં બેસીને આવી હતી સન્યાસીઓએ પવિત્ર ટુસો નીચે આસન જમાવ્યા હતાં ચારે તરફ જ્ય ત્રિનોડેશ્વર । જ્ય ત્રિને કે પ્રવગ । ના જ્યપોયો સભળાતા હતા

બીજે દિવસે મહારાજા પોતે નિર્ધારિત શુભ ક્ષેત્રોએ આવવાના હતા તેમના સ્વામત માટે એક ખાસ રસ્તાની અસપાસ દારબધ કહેલીસ્થળો રોપી દીધા હતા રસ્તા પર સૂઝથી જ્યને વારવાર

જટકાવ થના લાગ્યો

પૂર્ણિમા આડે માત્ર દવે થોડા દિવમ રહ્યા હતા તના પહેલા પહેરે આગણ્યુમાં શખ અને ટોલના ધવનિ ગાજી જઇયા એવામા પૃથ્વીના પેટાળમાં એક ભય કર અવાજ થયો । જાણે નર્કસર રહ્યુબેરી ન બળ વતો હોય । મહિરના ઘટ જોરનેરથી વાગવા લાગ્યા હાથીઓ સાંકયો તોડીને ચીસો પાડતા આમતેમ દોડવા લાગ્યા ચારે તરફ કોનાહલ મૂચી રહ્યો અને તેમાં ધત્તીક પના આચકાઓ અને અવાજોએ પોતાનો સાથ પૂરાવ્યો જમીન પર ફાટો પડી અને તેમાંથી ધુમાડા નીકળવા લાગ્યા, લાવારસ વહેવા લાગ્યો બીમ સરોવરનું પાણી સુકાઈ ગયું, અતે એક ભયાનક ઘડકો થયો અને વાતાવરણમા બિહામણી સ્તમ્ભતા છવાઇ ગઇ ધત્તીક પ સાંત થયો ત્યારે મદ્ર પશ્ચિમ તરફ ઢળી ચુક્યો હતો બળતા તણુઓના ધુમાડા અજગરો પેઠે આકાશ તરફ જતા હતા

બીજે દિવસે મહારાજાની સાથે મુખ્ય પ્રધાન પણ વરવા મહિરને જોવા પધાર્યા તેમની સાથે રાજપૂરોહિત પણ હતા રાજ પડિતે સલાહ આપી કે મહિરની મરામત શરદપૂર્ણિમા પહેલાં થઇ જવી જોઇએ ત્યાર પછી મુહુર્ત નથી અને કરુ અશુભ થવાની શકા છે પૂર્ણિમા સુધીમા પુન પ્રતિષ્ઠા ન કરવામાં આવે તો દેવ મૂર્તિમાંથી ચાલ્યા જશે

મહારાજાએ રાજપડિતની સલાહ માન્ય રાખી તરત જ મહિરનું સમારકામ ચાલુ કરી દેવાને હુકમ કર્યો પ્રધાને કયુ મહારાજા આ કામ તા કિરાતો વિના બીજુ કોઈ કરી શકે તેમ નથી, પણ તેમને પણ યો જો દેવમૂર્તિ પર પડે તો મહિર અપવિત્ર થઇ જા

મહારાજાએ કિરાત સરદાર માધવને તેડી મગાવે, માધવે દરથી જ પોતાનું ધવલ મસ્તક નમાવી મહારાજાને નમસ્કાર કર્યા પાસે જવાથી મહારાજા અપવિત્ર થઇ જાતી શકા હતી તેજે કંઈ મહારાજા । મારુ શુ કામ પડયુ ।

મહારાજાએ મચિત ભવે કયુ આ મહિરને

છોડીપર કરવો છે પણ તે પૂર્ણિમા સુધીય થઈ જવું નોંધ્યો તારાથી એ કામ થશે ?

મહારાજ એનો મારા પગમ મોઝાગની વાત છે ' પગુ તારે અખો પર પછી જાધીને કામ કરવું પડશે તારી દષ્ટિ મૂર્તિ પર ન પડતી જોએ ! ' ' મારા અતરની જ્યેતિ અને માર્ગ જગવરો મહારાજ ! અર્ધચંદ્ર નિહારેલા ગદંબા છના હુ આ પવિત્ર કાવ્ય સ્મરણવતી કે કરી સહીય

અને કિરાતાએ મદિરન નવનિર્માણનું કામ હાય પધુ મધ્ય મદિરમાં આખે પદો જાધી કમ કરતો અને એની પાસે દરેકાં એક નિપાદી પહેરો ભરતો ભૂવથી પધુ માધન દેવમૂર્તિ રર નજર ન કરે એની મતત તોફાની તે રામતેહ ખાંબા કિરાતો જટાર સમારકામમા ન મી ગયા પ્રથ ને સાને ઝડવ ઠગવાની સુચના આપી

આખરે એકદથી પધુ અતી પહેલો સ્વરજ

ડુઆ પછી જ્યારે આકાશમા અદ ઊમો ત્યારે માધને સ્તોત્રના સ્વાસ ધીધા, અને પાસેના સિપાહીને કહ્યું કે, ' જા, મહારાજને ખગર આપ કે માધને કામ પૂરું કયું છે દેવમૂર્તિને સમજ વઢી ન જાય. '

નિપાદી મહારાજને સંદેહ પડે યાકવા મયો અને માધને પોતાની આખ પરની પટ્ટીએ કાઢી નખી સ્વચ્છ અકલમાથી ચાંચી મવવ કિરણે દેવમૂર્તિ પર પડનાં હતાં. માધને ઈચ્છેવના દશન આખોભરીને કયા તૃપ્તિ અને કૃતકૃપતા અનુભવી એની આખોમાથી હજામની ધારા વહેવા લાગી થઈ થી એનું મસ્તક નથી ગયું

એ જ સમયે માધવના તરફ મહારાજએ મદિ રમા વચે કહો મૂર્તિની સમ્રે મધવને નમ્રો જોઇ તમ સ્વનમાથી તવવાર કહી એક જ ઝાટ કથી તેવ મસ્તક તેમણે પકડી જુદુ કરી તાપક માધવની એ પ્રથમ પૂજા હતી અર્ચનમ તમસાર હતા

કોઈ કોઈ તોડો સ્વપ્નને પનીની સથે સરખાવે છે અને પનીને સભ્ય અભિનંદણ એટલે કે તોડો તોડી ન શકવ એવો સ્વપ્ન છે તેમ સ્વપ્નને તે અ પછી અભ્ય અવિરોધ છે એવું વર્ણવ કરે છે અને આ ઉપમા જોણુ હાને છે હુ સ્વપ્નને માના ઉપમા જુ પુ મરી માની પસદગી મારે આ જ મર્મ કરવાની રહેતી નથી તે આમથી મજ સુકેવી છે સિદ્ધ છે. મા મયે તરી હે મા સી શકવી નથી એવો જ રિધતિ સ્વપ્નની છે આ જગતમા અ પમને સ્વપ્ન વિન શીને કોઈ અ કમ કે અ ધાર નથી સ્વપ્નને ઠાગુય ની કે સિદ્ધ થી તે સ્વને ઠાળવા જવું આમધાતકીપધુ છે સ્વપ્નને અ ક્રમે જ અ તે આજળ જઈ સપીએ છીએ અને તથી એ અ પ્રથ કોઈએ ઠાગવાને હે વ નડી એવો ઊવવને એક પમાને સિદ્ધાન નિમિત્ત થાય છે -નિનોખા

સ્વપ્નની રામદામ ગમ પધુ લખતા ને લખાવુ જ્ય તેમ ક્ષિપ્તિને વચી સભળાવતા મારતિ પમને સભળાવને સુપ્તરૂપે આવીને એમતા સમથે લખ્યુ હવુ કે મારતિ અર હવનમાં મયો ત્યા તેણે ધીળાં ફૂલ જોયાં. એ સભળાવેત મારતિએ છતા થઈ જર્મને કયુ જે ધીળા ફૂલ જરા પધુ જોયાં નથી. જે જોવા તે ફૂલ સાથ હતા તમે જે હુ લખ્યુ છે તે સુધારો. રામદાસે કયુ જે લખ્યુ છે તે જરાગર છે તે ધીળાં જ ફૂલ જોવા હતા મરતિએ કયુ ' હુ જને જન રો ને હુ મુ તે મોટું ! આખરે તકરાર રામજ ખ પાને મર્મ રામચંદ્રે કયુ ફૂલ ધીળા જ હતાં પણ મારતિની આંખ વ વખતે ક્ર પથી લાલચોળ મજ મર્મ હતી તેથી તે ધીળા ફૂલો તેને લાલચાલ દેખવા ' આ મીની વ તાને સાર એટલે જ કે આ રૂપી જેવી દષ્ટિ હશે તેવી દુનિયા આપણને દેખાશે

કુર્ણી આમી ધરે યાતો કપ્પક પચ્ચર ઉપર ચક્રને, મ્હી મરના, કહી પડતા, મારવાને વઢી જાનુ. -અનિવ

કમલનદન બુદ્ધની પરમસુદર ધર્મભૂમિથી આક્રમણીયને આવનાર ઉનાડે પગે અને ખભે ગ્રેણી મેરવી આખા દિ દનો પ્રવાસ કરનાર ચીની પ્રવાસી લુએનસંગ આજે વિદાય લઈ રહ્યો હતો.

નાકોનાં હૃદય ગોઠીથી ભારે બની ગયાં હતા તેમની આ મામા આસુ ઉભરાઈ ગયાં હતા હૃદયના અનત ડાગોમાંથી ડુસકા આવતા હતા સૌ લુએનસંગને ભાવનીની વિદાય આપવા એકમાત્ર મળ્યા હતા પશુ વિદાય વસમી હતી.

આ હર્ષવર્ષનના મહેલમાંથી લુએનસંગ બહાર નીકળ્યો સાને ભાઈ દેશે દાય જોડતો તે અગળ વધી રહ્યો તેની આખમાંથી આસુની ધારાઓ વહેતી હતી અને ખૂબ ભારે બની ગયા હોય તેમ તેના પગ ધીરે ધીરે ઊપડતા હતા લુએનસંગની પાછળ જ રાગ હર્ષવર્ષન ઉદાસ ચહેરે ચાલતો હતો તે ધ્રુવજનો હતો કે એ ચીની વિદન પ્રવાસી હજુ પણ થોડા દિવસ પોતાને ત્યારેક વ ર પ્રવા માટે તેણે લુએનસંગને વિનવિત પશુ કરી હતી.

પણ લુએનસંગે નમતા પૂર્વક એ વિનવિને ઠર ઠેલી હતી અને કશું હતું રાજનું હુ ધર્મને ખાતર અહીં આવ્યો હતો મારો એ હતુ હવે પૂરો થયો તમે મને જવા દો અહીં આવી એ કષ્ટ પાર્શ્વિક સામગ્રી મે એકવી કરી છે ત મારે દેશ પહોંચાડવા દો. હુ અહીં ગેઠાઉ અને કષ્ટક વિનવે તો મુપુર્વે મરણી મે સખજા! હવ તા મે ચીન પાછા જવાનો મારો નિશ્ચય, ધર્મને નામે અરે તમાગતને નામે પણ પાર પ તવા દો અને એ દનીત આગળ રાગ હર્ષવર્ષન નમી પડ્યો હતો ધીરે એ લુએનસંગ તેડોની મધ્યમા આસીને ગમે રહ્યો. દાય ગેયા કી મોને તેણે નમસ્કાર કર્યા એકાએક સવળા તેડે ઉમટયા તેમ પૂર્વક લુએન મગના પગને સ્પર્શ કરીને તેમણે અધુર્ય ભેગેને મ ખડો કવા માહ્યો અદના બેટ ધરી કાષ્ટ

કતાર્ય થવાનો શુભ હેતુ હતો

લુએનસંગ ભેગાના એ ઢગને જોઈ રહ્યો. પગી, તરત જ એણે એમાંની એકએક ચીજ પાસે ઉર્મના દરેકને વહેચી દીધી પોતાને ખ તર એણે એક પણ વસ્તુ ન રાખી તે આગળ વધ્યો રાગ હર્ષવર્ષન પણ તવા આવી પહોંચ્યો આ નિ સ્વાર્થ પ્રવાસીએ પોતાને ખાતર પણ કષ્ટ ન લીધું અરે! ભ વિને કષ્ટ પણ ખ્યાલ કર્યા વગર મધ્ય પાછું વહેચી દીધું એ બાબત એના દેયામાં ખૂચી રહી એક વિદાન પરદેશી પ્રવાસી પોતાના રાજ્યમાંથી ખાલી દાયે જાય એમાં પોતાની અને પોતાના નાગરિકોની મી શોભા.

લુએનસંગનો તેણે દાય પકડ્યો અને ક્યુ, 'પ્રભુ! હુ આપને ખાલી દાયે તો નહીં જ જવા દઉં આપે કષ્ટક નેવુ તો જોઈશો જ

લુએનસંગના અહેરા પર આજુ રિમત વિકસી રહ્યું તણે કંઈ પણ રાજનું હું તો બિમ્બુ છું અને બિમ્બુને કષ્ટ જ ન ખપે.

એ ન ચાને હર્ષવર્ષને કશું તમારા પ્રતિ અમારા પ્રમને કારણે તો કષ્ટક લો જ

લુએનસંગ આ સામગી વિચારમાં પડી ગયે. આખરે તેણે કશું ' વારુ રાજનું તો હું એક વસ્તુ માણ છું મોનો મને તે આપશો ?

જરૂર પ્રભુ! હર્ષવર્ષને રાજી થતા કહ્યું ' તો મને નાનકાને એક ડગને મારે હજી પડતા તેનાથી માત્ર રક્ષા મથગ લુએનસંગે માગ્યું. સામગીનાર અવાક રહી ગયા માગી માગીને આ જ માગ્યું! હશે, એ તો એ! એ પશુ પ્રમથી આપેવી વસ્તુ જ હશે તે ?

અને આમણો ડગનો સ્વીકારી, તેને ખબ પડી લુએનસંગે વિદાય લીધી શ્રવણ બાદરો વ માવતા મો એ અદસ્ત થની મહાનુવિને જોઈ રહ્યા

પડ્યો લાઘ શરીર આ, કરાયે દ્રવ સર્વદા
પરનુ યથ જો દિયે ના ના, બુમાયે કદા - ક મ ?

જ્યારે જ્યારે હું અમદાવાદ જતો ત્યારે એમને મળ્યા વિના રહેવા નહિ હા, એ કોઈ એની અકિલ ન હતી એમના પરની ચરે દિવાલો અને ચોતમ્બના યાતાવરણ સિવાય બાકે જ કોઈ એમને ઓળખતુ. હાપામા કહી એમની જની ન હતી આવી કે ન મેા કહી એમના જાહેર પ્રવચનો માહલાલા હતા હું તેમને મળવાનું કંઈ ચૂકતો નહિ તેઓ હતા ચગાડોસી િગયા ભવા જ પુનિત નિર્મળ ફરજા :

હા, ચગાડોસી નમમમ ૮૦ વર્ષના અમજુ, પ્રાચીન વિચારવાળાં અકિલ અને જ્ઞાન સરકારથી ફર એનાં એક વિધવા હતા હતા માટે મન તેમનું સ્થાન ધણુ કોમુ દતુ અને તેના મમર્થનમા હું તેમની સીધી સાદી જિ હમીનુ બ્યાહુ રેખાચિત્ર રજૂ કરીશ.

સાથે જ એમનું અતિ જદ શરીર માઠ ઠપુમજુ આવી શકતુ આખેરમા ગ્રાખખેનો પ્રવેશ થઈ ગયો. હનો ચમકી લગતી ગઈ હતી શરીર ફિક્કુ, પીડી સખ્યાના જીખા તડકા જેતુ જની ગણુ હનુ ફૂજુ હનુ અને રહેામ.

પ્રમાનન્ના, સુધરવના રંગીન પચલા સુષ્ટિ ઉગ પડે તે પહેલાં નિ કમઠ વાતાવરણમા તેમનેા ક પમર્થો હતા બ વવાહી સ્વર મુદઠ પ્રખાતિયા વહેતાં પકનો કિવાત રંગોમા નિર્મળતા પ્રવેશની એ ભજ ને થી! થોડીવારે એ સ્વર વિનીન અને લાજનો ક રણુ કે બરાબર આરને ટકારે ડોસી નદીએ "તારા બ્દાન કરવા નીકમી પડતા આખી વાન જમ્મી, યાદી ગયેતર તારાએ પણુ આ પવિત્ર આત્માના દશ ન કરી મ્દ.૯૫ થવા-મતોખમજ દેવા લઈ ।

વ નાડોલોના ૪૪૫૫૫ સ્થાનુજી નીક નીક હનુ હતી હતા તેમનેા આ નિવમ કમીવ વુનો નહિ અમે ધધીવાર કહેવ

જમ મા । હવે આ ઉમરે નદીએ શા માટે નામે એ ૪ મન સ્મ ન કરેએ એ

ત્યારે તેઓ જવાબ આપતા, " ભઈના ! મનને મગા જેવુ પવિતર જનાવવા માટે થોડી મહેનત તો કરવી પડેને કે એમાં વાક્યજુનેવ ખૂનથી માજવા પડે છે ને ? "

અને ત્યારે સદુ મુખ થઈ જતા, હા હૃદય એ હી ઊડતા, " મહા કાવાની સ્વચ્છતા તો તમ સરખા કો ક વીરસા જ જાણવે . "

કોઈપણ નડુમ્મા સરિતાસ્નાનનો તેમનેા એ નિવમ અચળ રહેનેા એટલુ જ નહિ પણુ તેમના શરીરની ગમે તેવી હાલત પણુ કમો ફેરફાર આણી શકતી નહિ અનેક વખત ક્ષિપાળાની કોઠાની ક ડીમા જ્યારે તેમનેા ઠેક તાવની સરખીથી ફૂજતો હોય ત્યારે ય અને જ્યારે અમદાવાદમાં રમખાણો થ લતા હોય ત્યારે ય !

આડોગી ખાડોગીએ તેમને બહુ બહુ મના કરતા ક્યુ

" ડોમીમા ! ક્યાક જરી વામગી તા ? ત્યારે અને તો વાવ પણુ નથી મારવ નો કની અધુક સાખરમતીમા ડુખથી લગાવતા અને ત્યારે નાહા પરથી ફૂલ લેવા જતાવ કદ બનુબનતા અમે મુમા થઈ જતા તેમની એ (તરફવાતરે ધનેામત પ્રક સતા । એ નિર્મળતા નેમને કાણે-નવા પુસ્તકોએ ગીખવી હતે ?

વ ના ડોસી રેખુવ હતા આપ ત ધાર્મિક હતા હતા એકવાર કોઈ મદિરના જ વાએ (ડોસી જ્યારે કુવાન હતા ત્યારે) તેમ મુ તરફની પે તાની દષ્ટિમા અનીચ્છનીય પરિવર્તન ક્યુ' હતુ, ત્યારે તેમના અતરમા કોધજવાળા ફેાહ હતી અને એ ખાવાની કાઠી પકડીને એક અડમેથ લગાની દીધી હતી ત્યારે કપ' અને કમ'જુઓ સ્વર્ગેઈ અલેલહાનો તેમને સ્પર્શ સુહા નહોતો થયો, આથી ધર્મને તામે પાપા ચરણુ આવસરનારાએ તી કપા કમી છે । તેમને મન નીતિથી થોડો કોષ ધર્મ ન હતો અને સ્વચ્છ અતરથી ઉચ્ચ કોઈ બુદ ન હતે

આગરા, ભગન, પૂજન, અર્ચન, મત, ઉપવાસ વિ વધી જ ધાર્મિક ક્રિયાઓ તેઓ આચરતાં. નેમના લગ્નનેની પસંદગી પણ મારા જેવા માટે આનંદજનક નીવડતી જુના લગ્નકલિઓનાં પદો તેઓ ધીમા, ધૂનતાં કંઈ માતા અને મારા જેવા સાહિત્યપ્રિય આરામાને એ સલિન પદાવલિમા સાહિત્યની પ્રેરક અમરના સુભગ દર્શન થતાં.

પણ ડાહ્યુ જાણે કેમ ગઝાલોસીને દરિજનો પ્રત્યે સમભાવ હતો. તેમના પ્રાર્થન મસ્કારો આ સમભાવનામાં બાધક નહોતા નીવડયા તેમના માનસનું આ દર્શન મારે મન એક કોવડા સમુજ દહુ બલખત, આદરણીય તો હતું જ | એકવાર જ્યારે એક મદદના સમ્બલકોએ દરિજનેનો પ્રવેશ અટકાવ્યો હતો ત્યારે તેમણે પણ તે મદદિમાં જવાનું ઠોઠી દીધું હતું જ્યારે સદુએ તેમના આ વિસ્મય-પ્રેરક વર્તનની સ્પષ્ટતા માગી ત્યારે તેમણે કહ્યું હતું, ભાઈયા | ભગવાનના દરબારમા અપ્યા યાથ ઈ દુ કેમ સાંખી હકુ ? ભગવાનના 'દરશન' કરવાનો તો હઉને હકક. "

અમારી આખો ઢળી પડતી.

પણ ગઝાલોસીનું આત્મિક જીવન ખૂબ કારકમ-જનક હતું. યુવાલવયમા જ તેમને વૈષ્ણવની પ્રાપ્તિ થઈ હતી. હા, તેમને એક પુત્ર હતો જેને જોષ તેમની આંખે રાદક વળતી, ભાવિના અક્ષીમ પથને ટુકો કરવાની શ્રદ્ધા જન્મતી. પરંતુ એ પુત્ર પણ યુવાલ વયે મૃત્યુ પામ્યો પાછળ એક વિધવા અને નાનકડો પુત્ર મુશ્કેલી મદામદેનતે સાચવેનું અચૂત અભિમાયી ધૂળમા ઢળી મયું ડોસી માટે આ જન્મ કાર્યો હતો છતાં નેમનું શ્રદ્ધામય-પ્રભુમય હૈયું સ્થિરતા દાખવી હતું. આંસુઓને તેજી ભારે પથ્થર બનાવી દીધાં અને એટલી જ નિર્બળતા તેમની પુત્રવધુએ જતાવી. શેઠા જ સમયમા એ કયાક નામી ગઈ ત્યારે વ્યાથિત હૈયે ડોસી એટલું જ શોદવા "શંઠી | તારે મારી તરફ તો જરા નજર નાખવી તી, મારા શદિયાને તો જરા પછતું છ કે રવાં કેવા ધા શીલ્યા છે |"

આ વખતે ડોસીની વય ૫૦ ને પહોંચવા આવી હતી પુત્ર જીવનનાં ભીંચા અણુ શરૂ થયાં શ્રદ્ધા

ખૂટી હતી, આશા વૂટી હતી, સંગ્રાથ છૂટયો હતો છતાં નારી ગયેલી યુવવધુ પાછળ એક જાળક મૂકતી ગઈ હતી. તેને ઉછેરવાની જવાબદારી તેમના ઉપર આવી પડી. ડોસીની આર્થિક સ્થિતિ જરાય સારી ન હતી. જાગ્ય તેમણે જીવનના અપુએ અણુને કાર્યરત બનાવી દીધો. વધે વીતી ગયાં. ડોસી લગભગ ૭૦ વર્ષના થયાં, પૌત્ર વીસને.

પણ આરિયહીન માતાને એ પુત્ર કાન્તિ પણ ચરિયહીન નીકલ્યો. તેના કુલક્ષણો ધીમે ધીમે ડોસીની સમક્ષ પ્રગટ થવા માંડ્યા. ત્યારે તેમના દુઃખનો પાર ન રહ્યો.

"મારો ઉછેર આવો ? એ ભગવાન !"

ત્યારે એ દુઃખના ધક્કા તરીકે લોકો કહેતાં,

"ગંગામા | તમારા કાન્તિને પરજીવી ઘો.

રખાડુ ટોર ખાતે બધાક જશે એટલે એની મેળે 'લેનસગ' થઈ જશે.

ત્યારે ડોસીના મનમાં મધન જગ્યું.

એક તરફ પોતાના વંશનું નિકંદન જવું હતું.

બીજી તરફ વનુ બનીને આવનાર યુવતીનું જીવન બગડવું હતું. શ્રેય અને પ્રેય વચ્ચે તેમનું મન બિસાઈ મયું. અંતે તેમના નિર્માલસ અને સર્વતુ કલ્યાણ આદતા હૈયે એક જ માગ ર્વિકાર્યો.

"કાન્તિ છે વાઢિા રહે વંશ ભને જાય, આવનારીનો ભવ નથી ખગાડવો."

અને ત્યારે વ્યવહાર શુદ્ધિમા 'નિષ્ણુત' મનાવી કેટલીક વ્યકિતઓએ ડોસીના આ પગલાને 'શુભાર્થ' બધું" ગણ્યું. પણ ડોસીને તેનો કયા અમતોષ હતો ? અપરિણીત કાન્તિ કાઇ કમાતો નહિ અને ઉપરથી ડોસીને કુ બ હોયો, પેસા ઉઢાવતો. જિ દળીનાં અતિમ વર્ષોમાં આ વ્યથા ગંગાડોસી માટે અસભ્ય હતી છતાં તેઓ મુખ બધ રાખા અને જીવન કાર્યશીલ નખી જીવે જ ગયાં.

સવારે જાડીને ડોસી રે સ્થિતો દેવતા, ધરગથ્યુ દવાની જોળીઓ વાળના-વેચનાં, કામને ત્યાં પાપક વણવા જતાં, કઠી કયાક રાંધવા જતાં આવા આવા અનેક ગૃહઉલોગો તેઓ કરતા

એવાંને કલાક તેમનું જીવન કોઇ ને કોઇ કાર્યમા જ રમ્યુ રહેતું. પણ જીવનની એ અખડ માધનને

‘અમમસાંતુ શેડુ’ નામ આપવાની તેમને કુરબાન ન હતી, આપવાનું હતી ફળની આજ્ઞા રાખ્યા વિનાનું કમ? ગીતાના મહામંત્રનું અનુપયોગ આચરણું કદીક લોકો આ ભેદ તેમને કહેતા.

“મંગામા ! તમે આ નચુણા કાન્તિને શા માટે પોયો છો ? રખડતો મૂકે, મરની જ્યારે કાઠો, સીધો થઇ જશે.”

“ભઈલા ! રખડુ ઠોર તો ખીળવા ખેતરો લૂટી જાય. છ કરના સવાય ના હુ જ છીલતી રહું છું” એડું ?” ને છમા હુ શુ ધમાઇ જવાની છું ?”

એમ કહી તરત તેઓ અરખો અજાવવા ભાગી જતા અને યુવાનો ભેદ રહેવા સમય જાળવા માટે હાથમા રામેથી કોડ યજમાન, પાસે ષેડુ કેરમ

બોડ, કે પર્તાની રમત અમરોઠો ભય કર લેપવાસ કરતી લાગતી. અમે યોગ્યન અંગાડોલીને નથી પડતા.

છવનભરતી સાધનાને મુગે શેડે, ધરના કો’ એકાના ખજુ વહેતી રાખનાર એ જલા મારે મન એજ જાણ પ્રેતિમા હતી અને તેથી જ તો હુ જ્યારે જ્યારે અમદાવાદ જતો ત્યારે અચુક તેમને મળેને

અત્યસ, તેમની છાપી છાપામાં નથી છાપા, તેમના અવચનો નથી- ગેઈવલાં, તેમને માનપત્રો નથી મળતા છાપા... પૂ ગાંધીજીની દર્શકમાં ‘પરમ વેણુવ’ નું સ્થાન પ થી શકે એવી એ જલાની અનોન સાધનાનુ દર્શન મને પ્રેરેલ લાગે છે

(સાથ પઠના ઉપરથી)

શોડા દિવસ પર હું સિમલા ગયો હતો ત્યાં દરરોજ ધવલ કેશ્વરી અધિ કિમાલયના દર્શન કરીને મારું હૃદય એક પ્રકારના અનોખા આનંદથી અને શાંતિથી ભર્યાઈ જતું ચીતરતું કુદરતી સૌન્દર્ય એમા સાથ પૂરાવતું

પરતુ જ્યારે કુદરતની નીરવતા અને એકમત અને જરા ઉદાસ કરી દેતી ત્યારે ધીરી માઈ પર ફરવા આવ્યો જતો મન એમ કે, કેટલાક રાહદારી ચાલુલનો સુદર મહેરા ભોઈને, કેમળ અવાજ સંભળીને આનંદ થશે. પરતુ હુ તો સિમલાના એ રાજમથાઈ પડે જતા જે કષ્ટ જોતો અને સાજાઓ તેથી તો જીલ્લે ઉદાસ અને દુ ખી થઈ જતો.

હુ એ માલવેશ પર આપણા સુલક્ષિત ભાઈજીને તે જતા આવતા જોતો પણ ન તો એમનો પોષાક કિન્દી લાગતો ન તો એમની જાણા દિન્દી લાગતી કપડાં પણ કોઈ અજાણ ઢગના પહેરેલા યુવનોનો પોષાક અજોએ જોનો-કેટ પાદવન ખગીસ ટાઇ, પૂઠ અને હેડા કપડા પરદેશી અને ડીઝર્જન પણ પરદેશી જીઓનો પેનાસ પગની રહેવો, સલવાર ખગીસ ચંપક અને મોગી નુની પણ એમના હોઠો અને હાથ-પગના નખ તો, એવા ભડકામણા માલ રંગોડા કે કામરેવા રાજસપૂર્ણ રંગને પણ મહાન કરી દે. એમનો આ ઠાકમાક ભોઈને એક દિવસ એક પહોડીએ અને પુછ્યુ “જાણુજી, આ ક્યાના લોકો છે ? આપણા હિન્દુસ્તાનના તો નથી લાગતા ! પરીવેકમાથી જીવરિને સાવ સીધા સાદા લોકો વચ્ચે તો નથી આવી પહોરવા ને !

અને એ શોડો જાણા કરી મોલવા ? મુ” તમે અનુમાન કરી શકો છો ? જસ દરેક વખતે અજોજ જ મોલરે રાખવર ભજો પોવાની માનુષજા આવડતી ન હોય, અથવા ખેલતા દરમ આવતી હોય અને મો’ જાએ વાતો પણ સૌની કરેના ? ગમખવુ, મહાવારન, ગીના, ભારતનો દાંતકાસ જાનજાતની કમલવાઓ પડે તો એક દાંદ પણ નહીં, પણ મિનેમા દિન્દો અને એકદેરા અને ગરમાજરમ રાજકાલ્ય અચંતા એક સાથે સિમલાના મહા શેડોઠો મહિઝા ત્યાં દુ’જાડે જોમજી નું ધરે પ છે. વળતો હતો ત્યારે અધિ દિખાચે મરો ઉદાસ અરોઠો જોઈ મને કહ્યું ‘તમે તો આ જહુ જોઈને ઉદાસ થો અથા પણ હુ તો રેજરોજ એ ભેઈ જરમથી મરી જાઉં છુ. આ લોકો દિન્દુસ્તાનના નથી એમની સદ્ગુત, વાહુત, અને વેજહુઠા પણ દિન્દુસ્તાનની નથી” એ દિર નમાનુ અને પ્રાચીન કરી ‘ગિતાજી, એવા આશીર્વાદ આપો કે દિન્દુસ્તાનના લોકો દરેક રીતે દિન્દુસ્તાની અને ને જ દેશમાં અંજાન પ્રકાશ જોમે’

-ગુરુદવાય અભિવંદ

નેટુ જોવાની અને જાણવાની ધુન્ડા હતી તે પૂરી ન કરી શક્યો સમયના અભાવે। તે પછુ નક્કી કરેલા સમય કરતાં ત્રણ ઘણો સમય ત્યાં કાઢ્યો। અહીં કુદરત તે સુદર છે જ પશુ ગાંધી ભાઈ એની રાષ્ટ્રીય અને કળામય દૃષ્ટિથી ત્યાં જીવી થતી મસ્થાની વિશેરતા અનેાખી લાગી।

ચિતન, વાચન અને ઉલ્લેખની મિલાવટથી ત્યાં યતુ સર્જન જોઈ, સૌકાઓ પહેલાનુ આપણું સાદુ, ઉચ્ચ અને કલામય હવન ચાતુ નના યુગને અનુરૂપ એવુ નવુ સ્વરૂપ ધારણુ કરવુ હોય એવો આભાસ થયો। ગાંધીજી અને ગુરુદેવ બન્નેનાં દર્શન અહીં જાણે થતા ન હોય।

હાદાસાઈને તે વડીલની ઉદારતાથી લખ્યુ છે એ શબ્દો સાચા પાડી શકીએ એ જ અમ્યયનાં।

આહક બધુઓને

ધારાખાપુ આ અક સાથે સાતમુ વર્ષ પૂર કરે છે જે નિષ્ઠાથી આ માસિક ઘર ક્યું હવુ તેને વળગી રથા છીએ એ વાયકોએ જોયુ દરો ધારા ખાપુ કોષ ધ ધાદારી ધારણે ચાલવુ માસિક નથી જાહેરખબરથી મુકન ધ્યેયલક્ષી પથ વાચન આપ વાનો હેવુ પાર પાડી શકયા છીએ એટલે અમને મતોષ છે પશુ આ ઉપરાંત અમારે ધણુ આપવુ છે પશુ અમારી એ હચ્છા પાપ પાવવાનુ વાયકોના દાયમા છે રૂપાયતનની રથાપના પાછળ જે ઉદેશ હો છે તેને પાર પાડનામા ધારાખાપુ નો મે ઉ ન યોગ છે ધારાખાપુ ને સમૃદ્ધ કરીને તમે રૂપાયતન ને

સાધન કરવામા મદદ કરો છો એ જૂલશીા નહીં એટલે અમે દરેક વાયકને વિનતિ કરીએ છીએ કે ધારાખાપુમાં તમારે સ્ક્રિપ્સ રસ લેવો જોઇએ। સક્રિય એટને કે એમાં પીરસાતા સાહિત્ય વિશે પશુ તમારે તમારો મત કે સ્વચ જાણવાયવા જોઇએ, અને તમને એ ગમવુ હોય તો એનેા ફેતાવો વધારવા પ્રયાસ કરવો જોઇએ

જાહેરખબરથી મુકત સચિત્ર ધ્યેયલક્ષી પત્ર કાઢવુ કેટલુ મોણુ અને સચાલકોની કસોટી કરનાર છે તે તો આ ક્ષેત્રને અનુભવ હોય તે જ જાણે ઘોડી વ્યવહારે મૂચનાં. આપનુ સવાજમ આ અક સાથે પુરુ થાય છે. એ વિશે ગયા અકંમ મૂકેવી સચના આપે વાચી જ દરો. પશુ હજી એને અમલ થયો જણાતો નથી તો ફૂપા કરી આ અક મત્યે વહેલી તકે મનીઓડરથી સવાજમ મોકલી આપશો મનીઓડર ન જ કરી શકો તો વીંપીં થી અક મોકલવા લખી જણાવશો? ૧૦મી સુધી જો આપનેા જવાબ નહી મને તો અમે આપના પર અક વીંપીં થી ન છૂટકે મોકલશુ. જે રસીકાની વેવા વિનતિ છે જે કે આમા સમય અને નાણુનો ધલો જમાડ થાય છે માટે અને ત્યા સુધી મંઓં જ કરો અને આપ જો આહકતરીકે ન જ રહેવા માગતા હો તો પત્ર લખીને અમને જણાવશો તો અમારો વીંપીં બચ્ અચરો અન અક પશુ બગડતો બચરો પત્રબ્યવહારમા આહક ન જર અવશ્ય લખશો આફ્રિકાના આહકે ૧૨ શિવિંગ પોસ્ટલ ઓર્ડરથી મોકલી આપે

અનુક્રમણિકા

	૧૪	૩૦ જાન્યુઆરી ૧૯૫૫	૧૫
૧ સરદાર વાણી	૨૦૬૦	વલ્લભભાઈ ૩૦૬	૮ પ્રેરક પ્રસ ગો
૨ કવિ તક્ષિન	૩૦૭	અનિલ ૩૦૭	૮ જે માતાએ
૩ પદવિધાનો પદ્ય	૩૦૮	કુસુમાજી ૩૦૮	૧૦ જ દગીની મહિમા
૪ ધૈર્ય	૩૦૮	મુકુલભાઈ ૩૦૮	૧૧ પ્રથમ પૂજા
૫ કૃતગના	૩૧૦		૧૨ નિદાન
નવા બ્રહ્મા	૩૧૩		૧૩ અગ્રેત સાધન
૭ જ્યારે અતરની	૩૧૪	અરવિંદ ૩૧૪	૧૪ જ ન-વાણી
			૩૫યાદાન મુદ્રણાલય જુનાગઢ

પ્રકાશક અને પ્રેરક માટેન ગાંધી

એક પ્રદ કવિતાઓનો આ સમૂહ વિદ્યાર્થીઓને તો ઉપયોગી છે જ, તે ઉપરાંત હિન્દુસ્તાની પ્રેમીઓને વાંચવો અમરો આ સંપ્રદયનું સંપાદન હજી વધારે કાળજીથી ઉદાર દષ્ટિથી બાંધી આજ્ઞાત વેળા થાય એ વચ્ચે છે કેમકે, હિન્દી-ઉર્દૂની ધણી વાનગીઓ આમા ઉમેરી સકાય તેમ છે.

નાગરી વર્ણુલિપિ યોગ્ય : લે. કાકાસાહેબ કાલેન્દર. મૂ. છ આના કાકાસાહેબ જેવા સમર્થ શિક્ષકશાસ્ત્રીએ નાગરી નિપિ પર આ પુસ્તિકા, આ દેશના કેટલાક પ્રાનોમા, જ્યાની માતૃભાષા નાગરીમાં નમાતી નથી, ત્યા ઉચ્ચારણમાં ત્યાની પ્રાતભાષાઓની અસર સ્વાભાવિક જ પડે છે, અને તેથી અશુદ્ધ પ્રવેશો છે એવે દેઠાણે હિન્દુસ્તાની શાખનતા સિક્કાને આ પુસ્તિકા ખાસ ઉપયોગી છે. ઉપરાંત નાગરી નિપિ લખતાં દરેકને માર્ગદર્શક નીવડશે.

કૃષ્ણરામી : સ. અખતવાલ નાણાવગી મૂ. એક રૂપિયે હિન્દના સમય સાહિત્યસ્વામીઓની મજા પણ રચનાઓનો સંગ્રહ ઉર્દૂ લિપિમાં.

હિન્દુસ્તાની ગદ્ય સંગ્રહ : મૂ. સવા રૂપિયે. 'કામિન'ની પરિક્ષા માટે ઉપયોગી સમૂહ, ઉપરાંત વાચકોને ય જ્ઞી ભય તેવી રસિક ગદ્યસામગ્રી.

પ્રાચીન કવિતા સંગ્રહ : સં. રસલ અદમદ 'અમેઘ. મૂ. દોઢ રૂપિયે મુખ્યત્વે તેા આ આપણા દેશના અતિભૂષીતા સતોની કાવ્યવાણીને સમૂહ છે. આમાના કેટલાક પદો તો લોકજીભે આજે વ રમે છે જેમની માતૃભાષા હિન્દુસ્તાની નથી એવા સતવાણીનો સમાવેશ માણી શકે એ રીતે આ સમૂહનું સંપાદન થયું છે કનીર ભવસી સુરદાસ, દુલસીદ સ પીરાખાં, રહિમન, નન્દલાસ, રસખાનિ નિદારીશાહ અને અન્ય ભક્તકવિઓના ચૂંટેલા પદો અથવા સંપ્રદાના અર્થ અને કવિઓના સંક્ષિપ્ત પરિચો સાથે અપાયો છે.

દિ હ કે નિધ નથી અચેટ-હિન્દુસ્તાની સમસ્યવટી : મૂ. બે રૂપિયા હિન્દુસ્તાનના નવા અધારણમાં વપરાયેલા પરિભાષિક શબ્દોના કાલાવાર અર્થો આ સ્તકમા આપ્યા છે 'એ સમૂહ' મા મઠા કોનેવર, રામેશ્વરી નહેરુ, સખનારાયણ અને પ કિલ સંદર્શાણે, આ પુસ્તકનું પ્રવેશન અને હિન્દુસ્તાનીના રૂપ વિકો દીક કાકાસાહેબો છે મદદના ભવવાનદીન અને એમના સાથીઓએ આ સમસ્યવટી તૈયાર કરી છે. ખાનવતા કે ડરને : લે. ગણેશ વાસુદેવ માવલકર મૂ. દોઢ રૂપિયે. 'માનવતાના ઝરણો' એ મૂળ મુજરાતીમાં લખાયેલ પુસ્તકનો આ અનુવાદ છે. મૂળ મુજરાતી પુસ્તકની બીજી આરુતિ થઇ છે એ પરથી આ પુસ્તકની રેકમિશનના અભ્યાસ આવે છે એનો પરિચય મુજરાતીમાં આપવાનો હોય નહીં.

દેવડી આઝાદી ધાર્મી ઉત્તરડી દીવાલે : લે. કાકા કાલેન્દર મૂ. ૧-૧/૨ આના કાકા સાહેબની 'આતરાતી દીવાલે' ચોપડી મુજરાતીમાં અલ્પત 'યોગ્યિય થઇ છે તેનો આ હિન્દુસ્તાની અનુવાદ છે મુજરાતી પદે, હિન્દુસ્તાનીમાં પણ આ પુસ્તક લોકપ્રિય નીવડશે એમા સકા નથી.

ગોપી હુલ્લ : લે. રેહાના તૈયમ મૂ. રૂપિયે એક લેખિકાએ પોતાની અનોખી ગેલી અને કાવ્યસય નાનીયા લખેલ આવવાહી આતમવટી કથા.

નામ્નેરો પડેયે : લે. રેહાના તૈયમલ. મૂ. બાર આના નાના બાળકો માટે લખાયેલ રોચક રૂપકો મુનિયે કાકાસાહેબ : લે. રેહાના તૈયમલ મૂ. સવા બે રૂપિયા. લેખિકાએ પોતાના અને કુટુંબના સક સમનેનું કરેડુ રોચક અને રસિક આરખન. ઉન્મા ત્રજે ખાનગીને વિશેષ પરિચય હવે પડી.

જાન-વાણી

અનવર આર્ગેવાન

તુ દર કારે ખુદ રાસ્તી અરખકાર.
કે હમ રસ્તા ગરદી વ હમ રસ્તગાર;
દિલા રાસ્તી ગર કુની ઈખતયાર,
શવહ દાલત હમદમ વ ખખતયાર.

-સાદી

તુ હમેશા તારા પ્રત્યેક વ્યવહારમા સત્યનો ઉપયોગ કર, જેથી તુ દરેક રીતે સ્વતંત્ર અને સલામતી ખનીશ

હે દિલા! જો તુ સત્યની ધ્રુજા અને ઉપાસના કરીશ, તો નસીબ અને દેહલ તારા સાથીદાર થશે! દાનનો આશ્રાનગી ન દીના મુરુવત. ઈ હુમેરા ખાદિમે દિગમ નવત્રાં કર્દ; કાના ખનશીનો હુરમે દારી અપસદ, અંદગી વ ખાજગી અહમ નવત્રા કર્દ.

-અ-સુરી

જાન, સ્વાત ગ્ય, ધર્મ અને રનેહ આ બધાને પેસાના ગુનામ બનાવવા જોઇએ નહીં! તારી પાસે જે કાંઈ માલમલકત હોય, તેમા જ સતેય માન! કારણ કે, શ્રીમતાઇ અને ગલામી એ બને એકી સાથે થઇ શકે નહીં

ગર ફરીર શાફ ખનેમનો મુદક.
એહુનર રા ખાહીચ કરસ મશુમાન;
પુર્નિયાનો નસીજ અર નાઅહલ,
લાજનદો નિસારત અ હીનાર.

-અવરી

જો કતાવિહીન માનવી સ પાતિ અને સાંપ્રાજ્ય વેલવમા સમ્રાટ ફરીફીન જેવો થઈ જાય, તો પશુ તુ એને 'મનુષ્ય' ગણીશ નહી નીવ મનુષ્યના દેહ પર પહેરતા સુદર સનાગા રેશમી, જરીવાન વસ્ત્રા કાઇ નિહાવ બીન પગ લટકાવતા સોના અને ખવેરાત જેવા છે!

કરી કે શુખ ખનામ નેક મશાહુર.
પસ અજ મુર્ગશા છુટુર્ગા જિન્દા દાનદ;
વહી અ્યાં રા કે અદ ફઅલરનો અદનામ.
અગર મે જિન્દા ખાશદ મુર્ન ખાનદ.

-અખસાઈ મોદતિની

જે પોતાના પ્રતિબાના કાંઠા પર મુલકમથહુર ચ્યો છે, તેના મરણ પછી પશુ જગત તેને જીવતો ગણે છે. પરંતુ, જે દુનિયાની ખોદનજર અને અદનામીને વરવો ઠ કુકમી છે તે બને જીવતો હોય છતાય મરેલો જ મતાય છે!

ગુર્ફા કીમતો કરે ન અફઝલો હુનઝ અસ્ત,
નહે બહીન્દો બહી તાયો અમુદો અઝિયા;
હર છુઝર્ગી કે અફઝલોહુનઝ ગરત છુઝર્ગી,
નવરાહ ખુર્દ અખદ ગુદતન અહમાનો કુલાન.

-ફખી

તારુ ખાનદાની-ખમીરો, તારી કિમત અને કદરનો આધાર કળા અને વિદ્યા પર ખવત બે છે. નહીં કે ભમકાદાર પોશાક, સાજમી, નફે કે નુકશાન પર! દરેક મદાન પુરુષ, કે જેણે કળા અને વિદ્યા વડે મદાનના મેળવી છે, તેમની નિદા કરવાથી તે કાંઈ હલકો પડી જતો નથી!

મનશીન આ અદાં કે સોહુખતે અદ,
ગરચે પાકી તુરા પહીદ કુનદ;
આફનાખ અરચે રોગાનરન ઊ રા,
પારા એ અખ નાપહીદ કુનદ.

-સનાઇ

ખરાબ સોખનવાળા દલગી કક્ષના માણસો સાથે સમત કરતો નહીં; જો તુ પવિત્ર હોઈશ તો પશુ એની સોમત તને અપવિત્ર કરી મૂકશે. જેની રીતે મૂર્ખ તેજરી હોના છતાં પશુ વાદગો એના પ્રકાશને આવરી લે છે!

ઝ ઈમરુઝ કારી અફઠાં મમાન,
કે દાનદ કે ફઠાં ચે ગન્દહ ઝમાન;
ગુલશામ કે ઈમરુઝ ગરદહ અહાર,
તુ ફઠાં ચની ગુવ ન ચાપદ અકાર.

-શિરફસી

તુ આજમી-અવારથી તારું કાવું કાલ પર મુલતી રામીય નહી કાવે મુ થયો, એ કાને ખતર છે! જે ઉવનમા આજે વમત પૂરજદાર ખીલી રહી છે, તેમાથી જો તુ આવતી કાલ પર ફૂલ ચૂટવાનું રાખીશ, તો એ આશા મવ્યા નિરથક છે!

રૂપાયતન

સંજોસરા નથી તાથીમ સંચેનના પ્રદર્શનમાં 'રૂપાયતન' માં કાવ્યના આવામાંથી જનની કળામક વસ્તુઓનો નાનાકે સ્વેચ્છ રખાવો ઢોલ ધીરેનકાઈ તો પોતાના સુધીઓ સાથે મંડપના કળામક પ્રવેશ દાર જનાવવામાં પોતાના કલા સંગઠિતમતો અધિ રત શ્રમ પછી સ્વેચ્છ જોડવવા કોટલી નિરાલ ન હતી અને આસ નંદના તૈવાર પછુ ન હતલ પછુ વિચાર્યું કે સૌરાષ્ટ્રને આગળે દેશભરના પ્રતિનિધિઓ મેળા થવા હોય ત્યારે સ્વેચ્છ તો કરવે જોઈએ અને ચાર પાંચ દિવસમા મળતાં સાધનોથી યોગ્ય નંદના મુકમલ પ્રદર્શનની મુકાકાલ લેનારા પ્રતિનિધિઓ અને જેવા આવનાર પ્રેક્ષકો સૌને એ નંદના શ્રમ અને વેચાણ પછુ સારુ થયુ. સંચેન પૂઠુ થયે પાઠા વળતા કેટલાક પ્રતિનિધિઓએ 'રૂપાયતનની' રસ પૂર્વક મુલાકાત પછુ લીધી આમ તે, 'સૌરાષ્ટ્રમા જ્યારે જ્યારે રમનામક કાર્યમાં રસ મરાવતી કોઈ પછુ વ્યક્તિ પદ રે છે ત્યારે જનના સુધી રૂપાયતનની મુલાકાતે આવે જ છે એ અમારે માટે હર્ષની બીના છે પછુ અમારી ફરિયાદ કે અમ તેમ એ છે કે જે આપમે જહારથી આવનાર અધિકારીઓ કે કાર્ય ક્ષત્રીઓને કાર્યક્રમ જોઈવે છે તેઓ માત્ર કલેક્ટિવિનિટ જ મુલક કાલનો સમય રાખે છે' માત્ર દમ મિનિટમા યુ જ્નેષ કલામક શી અર્થા વર્ષ કાઈ શી માઈલી પ્રેમથી સલામક માત્ર અધિકારી મુલાકાત જોડવલ એના અર્થ નથી

તાજેનરમ મુલાકાત લેનારાઓમા મુ જહુના વિનેજ ઇન્ડરટીઝ જોડના ચોરમેન શી આર એમ કુકેરીકરજીનો કોનન કરવે જ્નેષએ એમણે જહુ ધીરજથી ગીવ યી સરથા વિશે પૂછગ પ્રશ્નો પૂછી માઈલી પ્રેમથી અને ફરિનિ નિરીક્ષણુ કયું.

રૂપાયતન માંના કોલોમિનુ એક સરોવરન કેન્દ્ર અને તે એ કોલોમિના વેક મમાં મદદ માલ એમણે કયું કે એર મ સોવન કેન્દ્રને વિચાર મારા મનમા નુ ઢોલે ઢોલે ત્યા અહી આવવાનુ થયુ તેથી આનંદ થયે. અમારે ત્યાં તો કાર્યકરો મળવા નથી પૂરવા

સાધનસામગ્રી આપવા તેવાર છીએ જહુ થોન મજુ-સોનો અમાલ છે ' સંસ્થાની જનીન વિશે પૂછ્યું : ' સરકારે તે માટે તમારી પાસેથી વર્ષે ૨૨૫૦ જેટલી રકમ લે છે ?' એમ કયું ' સૌરાષ્ટ્ર સંગઠન પોતની મર્યાદામાં રહીને અમને જનતા મદદ ને છે. પછુ સરકારને વ અમારા કાર્યને પૂરે તાત્ર મળવે જ્નેષએ તે ક પ્રતીત થવી જ્નેષએ ને ? એમ ચના સરકાર ફરી વિચારશે એવે અમને વિશ્વાસ છે. હજુ ને અમારા કામની સરઆન છે. '

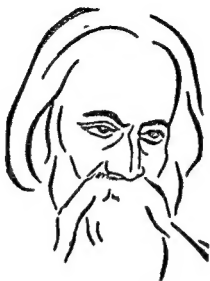
શ્રી કુકેરીકરજીએ સરોવર કેન્દ્ર અને પૂરી વિવત માંથી પોતાનાથી જનની મદદ આપવા કયું છે મર્ષ સાતથી તારીને હાદાસાહેબ માવળ કર અણુપાવી આવી મદવા અને પૂછ્યુ ' હાદાસાહેબ, અમને તો તમારા આગમનની પાતર પછુ ન હતી !' હાદા કહે. કળાકાર પોતાના કામમા મજબ હોય ત્યારે સુપચાપ આરીને જ જોવામા ખરો આનંદ છે !

હાદા તો નિરાતે મેલા ઘણી વાતો કરી. સરથા વિશે પૂછપરજ કરી માઈલી પ્રેમથી વચ્ચે વચ્ચે અમલદારો સમયને આજુ બતાવવા કરવા પછુ હાદા સાહેબ કહે, 'બાલુ કાર્યક્રમમાં એવેતો કાપ પૂઠુને ! પછુ અહીં તે કુ ત્રેચીકા

કળા વિશે જોલતા એમણે કયું ' અર્થત જ્નેષા જહારીવાળી રાજકીય પ્રશ્નતમાં પછુ કળાને ધે વિસારી નથી શુ અમલવાદમા કે દિલ્લીમાં, પરિ-વદ મંચેનન કે અત્યવની મેલક વખતે જહારથી આવનાર કાર્યકર્તા કે કેસનેતા મદે બરચક કાર્યક્રમમા પછુ સદેરના જેવાલાવક સ્થળે અને કળાધાએ જના વવા અધુ સમય કાળે ત્યારે કેટલાને કામનુ કે જોલતા સમયમાં આની જરૂર ન હોય પછુ કુ' તે માત્ર જુ કે કળાના સ્વચ્છ વિનાની આપણી પ્રતિ અધુ છે કળાના આનંદથી કાર્યમાં પ્રદુલિલતા આવે છે. સુ ફરના-સરથા આવે છે. '

આમ કીકીક વાતાવિય થઈ અને હણે આનંદ થયે. સંસ્થાની પ્રવૃત્તિ ફરીને જ્નેષ, સંતોષ વાકત થયે. એમને અધિકાર્ય એમના જ સમ્બોમાં અવી ઉતારીએ

રૂપાયતન મરથા આને સવારે જ્નેષ ત્યા

પ્રાણેશ્વર !

*

પ્રાણેશ્વર! મારા મો અંગે ન્ધર્ય અહર્નિશ તારે,
યાદ કરી એને હૃદયે પવિત્ર ઘડિને સખીશ.

જ્ઞાનસ્વરૂપ તે! મનમાં મારા વિરાજતો હૃદયે
કેમે જે એ ન વીનરુ કુ મહા સ્મરણમાં રાખીશ,
મારા મો જ્ઞાનોમા ને સૌ વિચારમાથી જે પજ
સવ પ્રજાને હુ તો સર્વે અધ્યાને દૂર રાખીશ.

માટે દેવે આસન તારું એ યાદ હૃદયે નખી
કુવિંદ્રે ને મર્વ અમમળ હાંકી કાઢી હું ને,
મારે દેવે સ્નેહ સદયે પ્રકુલ્ય, નિર્ભય રાખીશ.

સર્વ કર્મમાં તારી શક્તિ પ્રવર્તે એ હું જાણું,
એથી માગ સકવ કર્મમાં પ્રગટ કરીગ હું પુજને!

શુરેવ

જનુ. - અનિલ